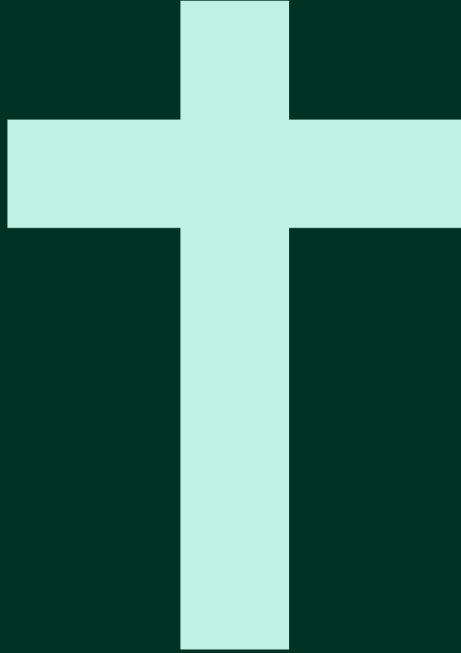

Mixtec, San Miguel
el Grande

New Testament in Mixtec, San Miguel el Grande
(MX:mig:Mixtec, San Miguel el Grande)

Mixtec, San Miguel el Grande

New Testament in Mixtec, San Miguel el Grande (MX:mig:Mixtec, San Miguel el Grande)

copyright © 1951 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, San Miguel el Grande

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Contributor: Bible League International

Mixteco, San Miguel el Grande [mig], Mexico

Copyright Information

© 1951, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, San Miguel el Grande

© 1951 Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-05-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 May 2025 from source files dated 14 May 2025

a7b2e4b3-7fe3-5b8e-b04c-0245065924f9

Contents

Mateo	1
Marcos	49
Lucas	79
Juan	129
Hechos	165
Romanos	212
1 Corintios	232
2 Corintios	251
Gálatas	264
Efesios	271
Filipenses	278
Colosenses	283
1 Tesalonicenses	288
2 Tesalonicenses	292
1 Timoteo	295
2 Timoteo	301
Tito	305
Filemón	308
Hebreos	310
Santiago	325
1 Pedro	330
2 Pedro	336
1 Juan	340
2 Juan	345
3 Juan	346
Judas	347
Apocalípsis	349

EL SANTO EVANGELIO SEGUN SAN MATEO TU'UN VA'A NI CHAA SAN MATEO

Lista ndasa vai tata Jesucristo

- ¹ Ya'á kúu lista ndasa vai tata Jesucristo, se'e David, se'e Abraham.
- ² Abraham ni sá'a-de Isaac. Te Isaac ni sá'a-de Jacob. Te Jacob ni sá'a-de Judá jín ñaní-i.
- ³ Te Judá ni sá'a-de Fares jín Zara ni kaku chii Tamar. Te Fares ni sá'a-de Esrom. Te Esrom ni sá'a-de Aram.
- ⁴ Te Aram ni sá'a-de Aminadab. Te Aminadab ni sá'a-de Naasón. Te Naasón ni sá'a-de Salmón.
- ⁵ Te Salmón ni sá'a-de Booz ni kaku chii Rahab. Te Booz ni sá'a-de Obed ni kaku chii Rut. Te Obed ni sá'a-de Isái.
- ⁶ Te Isái ni sá'a-de rey David. Te rey David ni sá'a-de Salomón ni kaku chii ña'an ní kuu ñasí'í Urías.
- ⁷ Te Salomón ni sá'a-de Roboam. Te Roboam ni sá'a-de Abías. Te Abías ni sá'a-de Asa.
- ⁸ Te Asa ni sá'a-de Josafat. Te Josafat ni sá'a-de Joram. Te Joram ni sá'a-de Uzías.
- ⁹ Te Uzías ni sá'a-de Jotam. Te Jotam ni sá'a-de Acáz. Te Acáz ni sá'a-de Ezequías.
- ¹⁰ Te Ezequías ni sá'a-de Manasés. Te Manasés ni sá'a-de Amón. Te Amón ni sá'a-de Josías.
- ¹¹ Te Josías ni sá'a-de Jeconías jín ñaní-i, ná kuangoyo fuerza-i ñuu Babilonia.
- ¹² Te ni kuu kiví já kuangoyo fuerza-i ñuu Babilonia, te Jeconías ni sá'a-de Salatiel. Te Salatiel ni sá'a-de Zorobabel.
- ¹³ Te Zorobabel ni sá'a-de Abiud. Te Abiud ni sá'a-de Eliaquim. Te Eliaquim ni sá'a-de Azor.
- ¹⁴ Te Azor ni sá'a-de Sadoc. Te Sadoc ni sá'a-de Aquim. Te Aquim ni sá'a-de Eliud.
- ¹⁵ Te Eliud ni sá'a-de Eleazar. Te Eleazar ni sá'a-de Matán. Te Matán ni sá'a-de Jacob.
- ¹⁶ Te Jacob ni sá'a-de José, yí María, ña'an-ún ni skáku-ña Jesús, I'á nání Cristo.
- ¹⁷ Súan vai taká tata. Ondé Abraham te onde David ío uxí kuun tatá. Te onde David te onde kuangoyo fuerza-i ñuu Babilonia ío uxí kuun tatá. Te onde kuangoyo fuerza-i ñuu Babilonia te onde ni kaku Cristo, suni ío uxí kuun tatá.

Kiví ní kaku Jesucristo

- ¹⁸ Te kiví ní kaku Jesucristo súan ni ío. Náa-ya, María, ja á ni kunda tu'un ja tánda'a-ña jín José, te onde ná té ketá'an-ga-ña jín-de, te ni juku'un se'e-ña ní sá'a Espíritu Santo.
- ¹⁹ Te José, yí-ña-ún, ñin chaa va'a kúu-de. Te tú ní kuní-de sándiva'a-de jín-ña, chii sua kuní-de xndóo sa'í-de-ña.
- ²⁰ Te nini súan nákaní iní-de, te ni chaa-ni ñin ndajá'a máá Tatá nuu-dé ni ka'an-ya jín-de jín jáni: José, se'e David, ma yú'ú-ro kuáka-ró ñasí'í-ro María, chi ja ñú'un chii-ña jáni, onde nuu máá Espíritu Santo vai.
- ²¹ Te skáku-ña ñin se'e yí. Te skúnání-ró-i Jesús. Chi máá-i, nama-i taká ñayivi ká'io kuachi, áchí-ya.
- ²² Súan ni kuu taká ya'á, náva'a ná skíkuu tu'un ni ka'an máá Tatá jín chaa ni jani tu'un-ya:
- ²³ Koo ñin ña'an jáá. Te juku'un se'e-ña. Te skáku-ña ñin se'e yí. Te kunání-i Emmanuel (ja kuní ka'an: Jín máá-yó ndújín Dios). Achí.
- ²⁴ Te ni nata'u núu José. Te ni ndukoo-de. Te ni sá'a-de natu'un ni tá'ú tínu ndajá'a máá Tatá nuu-dé. Te ni jaka-de ñasí'í-de.
- ²⁵ Te tú ní kixí-de jín-ña, onde ni kaku se'e yí núu-ña. Te ni skúnání-de-i Jesús.

2

Chaa ndíhí jín tíñuú xíní

¹ Te n̄i kaku Jesús in̄i ñuu Belén ndañúu Judea. Te kivi-ún tá'ú tíñu rey Herodes. Yúan-na te yakū chaa ndíhí, n̄i kikoyo-de ichi nú kána ndikandii. Te n̄i jakoyo-de ñuu Jerusalén.

² Te n̄i kaka'an-de: Ndénu kándeey rey ñayivi judío ja ní kaku. Chi n̄i kajini-ri tíñuú xíní-i ja ní kenda ichi núu kána ndikandii. Te vai koyo-ri ja chíñú'ún-rí-i, áhí-de.

³ Te rey Herodes, n̄i jini tu'un-de tu'un-ún. Te n̄i yu'ú-de, onde jín táká ñayivi ñuu Jerusalén.

⁴ Te n̄i nastútú-de taká sutu ñá'nu jín táká chaa káchaa tutu in̄i ñuu. Te ni jika tu'un-de chaa-ún nú ndénu káku Cristo.

⁵ Te máá cháa-ún, n̄i kakachi-de nuu rey: In̄i ñuu Belén ndañúu Judea, chi nuu tutú ja ní chísó cháa n̄i jani tu'un-ya, yóso súan:

⁶ Te róo ñuu Belén ndañúu Judá, na tú lúlí-ga-ro núu cháa kakuñá'nu ñuu Judá, chi in̄i-ro kenda in̄i I'a tá'ú tíñu nuu-yo. Te koto-ya ñayivi ñuu-ri Israel, áhí tutu.

⁷ Yúan-na te Herodes, n̄i kana sa'í-de xin̄i cháa ndíhí-ún. Te n̄i ni'in vá'a-de tu'un ndé kivi ní kenda tíñuú xíní-ún.

⁸ Te n̄i tájí-de chaa-ún kaja'an-de ñuu Belén. Te n̄i ka'an rey: Kuángoyo-ní yúan, te kaka tu'un vá'a-ní siki súhí lúlí-ún. Te ní n̄i kajini-ní nuu-í, te kastu'ún-ní nuu-ná náva'a suni ná kichiñú'ún-ná-i, áhí rey.

⁹ Te súan n̄i kajini so'o-de tu'un n̄i ka'an rey. Te kaja'an-de. Te máá tíñuú xíní já ní kajini-de ichi núu kána ndikandii, yoxnúú-tí nuu-dé onde n̄i jaa-ti núu kátuu súhí lúlí-ún. Te yúan n̄i jukuiñi-ti.

¹⁰ Te nuu ní kajini-de tíñuú xíní-ún, te n̄i kakusi xáan iní-de.

¹¹ Te n̄i kivi koyo-de in̄i ve'e. Te n̄i kajini-de nuu súhí lúlí-ún jín náa-i María. Te n̄i kajukuiñi jiti-de nuu-í. Te n̄i kachiñú'ún-de-i. Te n̄i kajuña-de janu-dé. Te n̄i kasoko-dé oro, jín súsia kutú, jín súsia uá nuu-í.

¹² Te n̄i kaskóto jani-de. Te n̄i jini-de ja tú no'on-de nuu Herodes. Yúan ingá ichi káno'on-de ñuu-de.

¹³ Te kaja'an-de. Yúan-na te in̄i ndajá'a máá Tatá, n̄i skóto-ya José nuu kixí-de. Te n̄i ka'an-ya jín-de: Ndukoo, te ki'in-ró súhí lúlí jián jín náa-i, te ki'in-ro onde ñuu Egipto. Te kunchaa-ro yúan onde kastu'ún-rí nuu-ro. Chi a yani nandúkú Herodes súhí lúlí jián já ká'ni-dé-i. Achí.

¹⁴ Te José, n̄i nata'ú núu-dé. Te n̄i ndukoo-de. Te n̄i ki'in-de súhí lúlí jín náa-i kaja'an ñúu-de onde ñuu Egipto.

¹⁵ Te n̄i kándeey-de yúan onde n̄i ji'i Herodes. Te n̄i skíkuu tu'un n̄i ka'an máá Tatá jín cháa n̄i jani tu'un-ya: Onde ñuu Egipto n̄i kana-ri Se'e-ri vai-i, áhí.

Ja ní kaja'ni-dé súhí yí lúlí

¹⁶ Yúan-na te Herodes ja ní jini-de ja súan n̄i kasákátá cháa ndíhí núu-dé, te n̄i kiti xaan iní-de. Te n̄i tájí-de soldado kaja'an. Te n̄i kaja'ni táká súhí yí lúlí úu kua jín já lúlí-ga ká'io-i in̄i ñuu Belén jín táká ndañúu, natu'un n̄i ni'in vá'a-de tu'un kivi ní ka'an chaa ndíhí-ún jín-de.

¹⁷ Yúan ní skíkuu tu'un n̄i ka'an Jeremías chaa n̄i jani tu'un Dios, chi n̄i ka'an-de:

¹⁸ In̄i ñuu Ramá n̄i jini so'o-ri ja kánda'i te kánde'e kó'ó. Raquel, ndé'e-ña já sé'e-ña. Te tú kuní-ña ndúsi iní-ña, chi n̄i ndi'i-i, n̄i kanaa. Achí.

¹⁹ Te vásá ní ji'i rey Herodes. Te in̄i ndajá'a máá Tatá, n̄i skóto jani-ya José onde nuu kándeey-de ñuu Egipto.

²⁰ Te n̄i ka'an-ya jín-de: Ndukoo, te ki'in-ró súhí lúlí jián jín náa-i, te no'on-ro ñuu Israel kunchaa-ro, chi a n̄i kajii ja káku ni ká'ni súhí jián núu. Achí.

21 Yúan-na te ni ndukoo-de. Te ni ki'in-de suchí lúli-ún jíin náa-i. Te kuano'on-dé ñuu Israel.

22 Te ni ni'in-dé tu'un ja Arquelao tá'ú tíñu ini ñuu Judea, ni jukuiñi-de nuu táa-de Herodes. Te ni yu'ú José ki'in-de yúan. Te Dios, ni skóto jani-ya José. Yuán kuá'an-de ñin ndañúu Galilea.

23 Te ni jaa-de ñin ñuu nání Nazaret. Te yúan ni kanchaa-de. Te ni skíkuu tu'un ni kaka'an chaa ni kajani tu'un Dios: Chaa ñuu Nazaret kunání-yá, áchí.

3

Juan, chaa skuánducha

1 Te jika kivi ní chaa Juan chaa skuánducha kándii-de nuu ñú'un té'é ndañúu Judea. Te ni jani-de tu'un.

2 Te ni ka'an-de: Nakani ini jíná'an-ró, chi a yani koo ñuu nátu'un andívi, áchí-de.

3 Chi siki chaa yá'a ni ka'an Isaías, chaa ni jani tu'un Dios onde sáa: ñin ndajá'a, kana jaa-de onde nuu ñú'un té'é: Sátu'a-ró íchi máa Jító'o-yo, te sándóo-ró íchi-yá. Achí.

4 Te sa'ma ní ñu'un Juan, ni kuu ixi camello. Te ni nu'ni ñin sánchii ñii chíi-de. Te ndeyu ní yee-dé ni kuu ndikuá'yú jíin ndúxi yoko.

5 Yúan-na te ñayivi ñuu Jerusalén jíin táka ñayivi ñuu Judea jíin táka ñayivi yúñuu Jordán, ni kenda koyo-i nuu-dé.

6 Te ni skuánducha-dé-i ini yucha Jordán. Te kánakani ndaa-i kuachi-i yúan.

7 Te ni jini-de ja vái koyo kua'a chaa fariseo jíin chaa saduceo nuu skuánducha-dé-ún. Te ni ka'an-de jíin: Se'e koo kákuu-ró. Ndéja ní kastá'an nuu-ro ja kúnu-ró kóto-ró juicio ja chaa.

8 Núsáa te sá'a-ró tíñu ja á ni nakani ini-ro-ún.

9 Te ma káni ini-ro ká'an-ro: Abraham kuu táa-yo. Chi ká'an-ri jíin-ró ja kúu-ni sá'a Dios ja táka yuu yá'a nduu se'e Abraham.

10 Te vina a kátuu tú'a hacha ja xiti yúnu onde yo'o. Te taká yunu ja tú kúun nde'e vá'a, xiti te kivi nuu ñú'un.

11 Ko I'a vai ichi yatá-rí, ñá'nu-ga kuu-ya vásá rúu. Te tú kúñá'nu-ri kundiso-ri ndijan-yá. Máa-yá skuánducha-yá róo jíin Espíritu Santo jíin ñú'un.

12 Te tñn-ya pala chíxí'ú trigo. Te xndéché-yá te nastútú-yá trigo ndivi ini yaka-ya. Te ka'mu-ya paja-ún nuu ñú'un ja má ndá'va kuti-gá, áchí Juan.

Ja ní janducha Jesús ni sá'a Juan

13 Yúan-na te ni kenda Jesús ini ñuu Galilea. Te ni chaa-ya yúcha Jordán nuu Juan náva'a skuánducha-dé-ya.

14 Ko Juan, tú ní kuní-de, chi ni ka'an-de jíin-yá: Sua kánúu ja skuánducha máa-ní náa, naja vái-ni nuu-ná núsáa, áchí-de.

15 Ko ni ka'an Jesús jíin-de: Vina te sá'a-ró, chi súan kánúu skíkuu-yó táka tíñu va'a, áchí-ya. Yúan-na te vásá ní skuánducha-dé-ya.

16 Te nuu ní kuu ni janducha Jesús, te ni nana-ni-ya iní nducha. Te ni nuña andívi. Te ni jini-ya Espíritu Dios júngava vai nátu'un paloma. Te ni jinu siki-yá.

17 Te ni kenda ñin tu'un ichi andívi ní ka'an: Ya'á kuu Se'e-ri ja kúndá'ú ini-ri-i, te kúsi iní-ri jíin-i, áchí.

4

Siki ja ní jito nchaa tá'an kui'na jíin-yá

1 Yúan-na te ni jaa Jesús onde nuu ñú'un té'é ní sá'a Espíritu, náva'a koto nchaa tá'an kui'na jíin-yá.

2 Te uu xiko ndúú, uu xiko ñúú, ni io ndicha ini-ya. Yúan-na te vásá ní jii-ya sóko.

³ Te n̄i jaa kui'na ní jito nchaá tá'an jíin-yá. Te n̄i ka'an jíin-yá: Te nú Se'e Dios kúu-ró, te ka'an jíin yúu yá'a ná ndúu staa, áchí.

⁴ Te n̄i ka'an-ya jíin: Yóso núu tutú: Nasu máni máá staa kée cháa te kuchaku-de, chí suni kánúú tú'un ká'an Dios, áchí-ya.

⁵ Yúan-na te kui'na-ún, kua'an jíin-yá máá ñúu ii. Te yúan n̄i kaa jíin-yá xin̄i torre ve'e ii.

⁶ Te n̄i ka'an jíin-yá: Nú Se'e Dios kúu-ró, te sún-gava-ró máá-ró ondé nuu ñú'un, chí yóso núu tutú: Tájí-yá ndajá'a-yá kii sik̄i-ro, te kunu nchaá-ya róo náva'a tú stují-ro já'a-ro núu yúu, áchí.

⁷ Te n̄i ka'an tuku Jesús jíin kuí'na-ún: Suni yóso-gá nuu tutú: Ma kóto nchaá-ro máá Tatá-ro Dios, áchí-ya.

⁸ Te inga jínu n̄i jaka kui'na-ún-ya kuá'an jíin-yá xin̄i ñn yuku súkún xaan. Te n̄i stá'an taká ñuu luu ñí ñúyivi núu-yá.

⁹ Te n̄i kach̄i jíin-yá: Taká ñuu yá'a kua'a-ri nuu-ro nú jukuiñi jíití-ró te chiñú'ún-ró rúu, áchí.

¹⁰ Yúan-na te n̄i kach̄i Jesús jíin kuí'na-ún: Satanás, kuxio kuá'an, chí yóso núu tutú: Chiñú'ún-ró máá Tatá Dios máá-ró, te nuu máá ñn-ni-ya kuátíñu-ró, áchí-ya.

¹¹ Yúan-na te n̄i kuxio kui'na-ún kua'an. Te n̄i chakoyo ndajá'a ándiví ní kajatíñu nuu-yá.

¹² Te nuu ní jini tu'un Jesús ja kánde Juan vekaa, te kuano'on-ya ñuu Galilea.

¹³ Te n̄i xndóo-ya ñúu Nazaret. Te n̄i jaa-ya ñúu Capernaum. Te ñuu-ún ncháá yani yu'u mar ma'ñú ñúu Zabulón jíin ñúu Neftalí. Te n̄i kanchaa-ya yúan,

¹⁴ Náva'a ná skíkuu tu'un n̄i ka'an Isaías cháa n̄i jani tu'un Dios:

¹⁵ Ñuu Zabulón jíin ñúu Neftalí ichi núu mar inga lado yucha Jordán, kúu ñuu Galilea ñayivi s̄in nación.

¹⁶ Te ñayivi-ún káxiukú-i ñuñaa, te n̄i kajini-i ñn luz ká'nu. Te n̄i kundijin nuu ñayivi kákuñi naa, áchí-de.

Ndasa n̄i kejá'a Jesús jáni-ya tú'un

¹⁷ Ondé sáá ní kejá'a Jesús jáni-ya tú'un: Nakani in̄i jíná'an-ró, chí a yani koo ñuu nátu'un andiví, áchí-ya.

¹⁸ Te jika Jesús yu'u mar Galilea kua'an-ya. Te n̄i jini-ya núu úu tá'an ñani, ñn Simón ja nání-de Pedro, te inga Andrés ñani-de. Te káskuíta ka'nu-de ñunu-dé in̄i mar. Chi cháa káñin tiyáká kákuu-de.

¹⁹ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kundikin ruu kikoyo-ró, te ná násá'a-ri róo cháa t̄in ñayivi, áchí-ya.

²⁰ Yúan-na te n̄i kaxndóo-ni-de ñunu-dé. Te n̄i kandikin-de-ya.

²¹ Te n̄i ja'a-ya yúan kua'an-ya. Te n̄i jini-ya núu úu-ga tá'an ñani, Jacobo se'e Zebedeo, jíin ñani-de Juan. Te ká'in-de in̄i barco jíin táa-de Zebedeo, kánaku'ni-de ñunu-dé. Te n̄i kana-ya xiní-dé.

²² Te cháa-ún, n̄i kaxndóo-ni-de barco jíin táa-de. Te n̄i kandikin-de-ya.

²³ Te n̄i jika kuu Jesús ñí ñúu Galilea, n̄i stá'an-ya tú'un in̄i ve'e sinagoga máá-de. Te jáni-ya tú'un ja kóo ñuu Dios. Te násáva'a-ya taká ñayivi káku'u jíin taká nuu úu-i.

²⁴ Te n̄i jicha tu'un-ya kuá'an ñí ñúu Siria. Te nuu-yá n̄i kákinchaka-i taká ñayivi káku'u. Ñayivi káta'an tin̄i nuu kué'e, jíin taká ñayivi káyaji ní'ni, jíin já tá'an tach̄i kini, jíin já jí'i yí'í, jíin já ndúyúnú, ndí'i-i, n̄i násáva'a-ya-í.

²⁵ Te kua'a ñayivi ñúu Galilea, jíin ñúu Decápolis jíin ñayivi ñúu Jerusalén, jíin ñúu Judea, jíin ñúu inga lado yucha Jordán, n̄i kandikin-i-ya.

5

Tu'un ni stá'an-ya onde nuu yúku

¹ Te ni jini-ya núu ñáyivi kuá'a. Te ni kaa-ya kuá'an-ya yúku. Te ni jungoo-ya. Te chaa káskuá'a jíin-ya, ni jakoyo-de nuu-ya yúan.

² Te ni stá'an-ya tú'un yá'a nuu-dé:

Tu'un xaán ndatu

³ Xáán ndatu ñáyivi káta'an ndá'ú iní añú-i, chí kuu kivi-i iní ñuu Dios nátu'un andívi.

⁴ Xáán ndatu ñáyivi kánde'e, chí ndusi iní-i sá'a-ya.

⁵ Xáán ndatu ñáyivi vítá iní, chí ni'in-í ní ñúyivi kúu ta'u-í.

⁶ Xáán ndatu ñáyivi kákuu xaán iní-i skíkuu-í taká tiñu ndaa, chí kuu ja kákuni-i.

⁷ Xáán ndatu ñáyivi kákundá'ú iní tá'an, chí suni ni'in-í tu'un kundá'ú iní.

⁸ Xáán ndatu ñáyivi ndóo iní añú-i, chí kuni-i nuu Dios.

⁹ Xáán ndatu ñáyivi kánasámani tá'an, chí kunání-i se'e Dios.

¹⁰ Xáán ndatu ñáyivi kájika jínu siki já kásá'a-i tiñu ndaa, chí kuu kivi-i iní ñuu Dios nátu'un andívi.

¹¹ Xáán ndatu máá-ró jíiná'an-ró nú káka'an ndiva'a-i jíin-ró te káchindikin-i róo te kákaji-i róo siki rúu vasa tú kuachi-ró.

¹² Si xaán kóo iní-ro, chí ká'nu xaán tá'u-ro ío onde andívi. Chí súan ni káchindikin-i chaa ni kajani tu'un Dios ni kikoyo xna'an-ga vásá róo.

Chaa nátu'un ñij, jíin luz

¹³ Máá-ró kákuu nátu'un ñij ñúyivi. Ko nú ñij-ún ná náa xikó u'a, ndasa ndu'u'a inga jínu. Tuká tiñu kuti, chí sua kacha-ro kí'in te kuañu-i siki.

¹⁴ Máá-ró kákuu nátu'un luz ñúyivi. In ñuu kánde xini yúku, ma kúu kundee sa'í.

¹⁵ Ni tú skuikín-ro in yiti te chindee-ró kayú chí nundóo, chí sua kundij nuu candelero te stúun nuu já káxiukú iní ve'e.

¹⁶ Súan stá'an-ro luz máá-ró núu taká ñáyivi, náva'a ná kuni-i tiñu va'a kásá'a-ró, te ná nákana jaa-i máá Táa-ro já kánchaa-ya onde andívi.

Siki tú'un ley aná'an jíin tú'un Jesús

¹⁷ Ma káni iní-ro jíiná'an-ró já vai-ri xnáa-rí ley jíin chaa ni kajani tu'un Dios. Na tú vai-ri xnáa-rí chí sua skíkuu-ri.

¹⁸ Chi jándaa ká'an-ri jíin-ró: Ode kivi náa andívi jíin ñúyivi, ni in jota te ni in punto ma náa kúti núu tutú ley onde nú tú skíkuu taká tu'un ká'an ley.

¹⁹ Te nú in chaa tú jándatu-de nuu in tu'un tá'ú tíñu yá'a, vasa tu'un lúlí kúu, te nú stá'an-de nuu sáva-ga ñáyivi sá'a-i súan, chaa-ún kuu-de nátu'un in mozo lúlí iní ñuu Dios nátu'un andívi. Ko nú sua jándatu-de te stá'an-de, yúan-na te kuu-de in chaa kúñá'nu onde iní ñuu Dios nátu'un andívi.

²⁰ Chí a ká'an-ri jíin-ró: Nú tú va'a-ga koo tiñu ndaa kásá'a máá-ró vásá tíñu kásá'a chaa káchaa tutu jíin chaa fariseo, te ma kivi kuti-ro iní ñuu Dios nátu'un andívi.

Siki tú'un ísiki ncháa tá'an

²¹ A ni kajani tu'un-ró já ní ka'an-ya jíin chaa aná'an: Ma ká'ni-ro ndíyi, te nani chaa nú ka'ni-dé ndíyi, te kí'in-de nuu justicia.

²² Ko ruu, ká'an-ri jíin-ró: Nú in chaa kití iní-de nuu ñani-de, ná kí'in-de nuu justicia. Te nú in chaa ka'an ndiva'a-de nuu ñani-de, ná kí'in-de nuu junta. Te nú in chaa ka'an-de: Róo tasi, achi-de, ná kí'in-de juicio infierno.

²³ Ko nú kándá'a-ró já sokó-ro ní chaa-ro jíin núu altar, te nú yúan ni nuku'un iní-ro já jito u'u ñani-ro róo,

24 Te skéndoo-ró já sokó-ro-ún nuu altar yúan, te ki'in-ro te ndumaní-ro jín ñaní-ro xna'an-ga. Yúan-na te vásá cháa-ro te sokó-ro.

25 Yachi ndatu'ún vá'a-ró jín cháa jito u'u róo nini ká'in-ro jín-de ichi. Chi nú túu, te kuá'a-de róo nuu juez. Te juez kuá'a-de róo nuu policía, te kundee-ró vékaa.

26 Te jandáa ká'an-ri jín-ró já má kenda kuti-ro yúan, onde nú tú chunáa-ro táka centavo.

27 Ni kajini tu'un-ró já ní ka'an-ya sáa: Ma kúsiki ncháa tá'an-ró.

28 Ko ruu, ká'an-ri jín-ró, nú ndé'é ñn cháa nuu ñn ña'an já kusú-de jín-ña kuní-de, yúan-na te a ni isiki ncháa tá'an-de jín ñá'an-ún ini añú-de.

29 Te nú nduchi-ro lado vá'a-ró kuní skívi róo nuu ío kuachi, tava te skána-ró ná kí'in. Chi va'a-ga ja náa ñn nduchi-ro, nasu já koo ndi'i yiki kúñu-ró kí'in nuu infierno.

30 Te nú nda'a vá'a-ró kuní skívi róo nuu ío kuachi, xiti te skána-ró ná kí'in. Chi va'a-ga ná náa ñn nda'a-ro nasu já koo ndi'i yiki kúñu-ró kí'in nuu infierno.

31 Te suni onde sáa ní ka'an: nú ndéja kuní xndóo ñasí'i, te ná kuá'a tutu ndúsín nuu-ña.

32 Ko ruu, ká'an-ri jín-ró: nú xndóo ñn cháa ñasí'i-de, ko nasu já tñi ini-ña, yúan-na te sá'a-de ja ísiki ncháa-ña-dé. Te nú ñn cháa, natanda'a-dé jín ñá'an-ún, te ísiki ncháa-de tá'an-de.

Siki tú'un káka'an téyí

33 Te suni ni jini so'o-ró tú'un ni ka'an-ya jín cháa aná'an: ma ká'an ni'in-ró chi skíkuu-ró táka tu'un ni kee yu'u-ro núu Dios.

34 Ko ruu, ká'an-ri jín-ró: Ma ká'an téyí kúti-ro, ni siki ándiví, chi silla Dios kúu.

35 Ni siki ñúyivi, chi teyu nuu káxndí ja'a-ya kúu. Ni siki ñúu Jerusalén, chi ñuu máa Rey ñá'nu kúu.

36 Te suni ma ká'an ni'in-ró siki xiní-ro, chi ma kúu sá'a kuti-ro já ndúu kuíjín xí ndúu túún ñn ixi-ro.

37 Ko ka'an-ro: Vee táa, túu táa, achi-ro, chi nú skáa-ga-ro ká'an-ro, tu'un káñáa kúu.

38 Ni kajini tu'un-ró já ní ka'an-ya jín cháa aná'an: Nduchi jín ndúchi, te nu'un jín nú'un nakunáa, áchi.

39 Ko ruu, ká'an-ri jín-ró: Ma kasú-ro núu cháa ñáa. Chi nú ndé cháa kuní-de stují-dé yiki núu-ro lado vá'a, te suni kuá'a-ró ingá lado ná stují-dé.

40 Te nú ndé cháa kuní kanaá jín-ró, te kuancháa-de sa'ma-ro, te suni kuu kuá'a-ró tikachí-ró núu-dé.

41 Te nú ndé cháa skáka-de róo ñn kilómetro, te kaka-ró úu jín-de.

42 Cháa jikán nuu-ro, nuu-dé kuá'a-ró. Te cháa kuní ki'in núu-de nuu-ro, ma sásá'an-ró kuá'a-ró núu-dé.

Ndasa kánúu kúmani-yo jín cháa kájito u'u yóo

43 Ni kajini tu'un-ró já ní ka'an sáa: Kundá'ú ini-ro tá'an-ró, te koto u'u-ro cháa jito u'u róo, áchi.

44 Ko ruu, ká'an-ri jín-ró: Kundá'ú ini-ro cháa kájito u'u róo. Te ka'an va'a-ró jín cháa káka'an siki-ro. Te sá'a va'a-ró jín cháa kákiti ini nuu-ro. Te kakan ta'u-ro já'a cháa ká'an ndiva'a jín-ró te káchindikín róo.

45 Náva'a ná kúu-ró sé'e máa Táa-ro já káncháa-ya ándiví, chi máa-ya já'a-ya ndíkandii siki ñáyivi ñáa jín siki ñáyivi vá'a. Te skúun-ya saú siki ñáyivi kásá'a tiñu va'a jín siki ñáyivi kásá'a tiñu ñáa.

46 Chi nú mani-ro jín cháa mani jín-ró, naún ní'in-ro. Á tú suni súan kásá'a cháa xíní.

47 Te nú máni ñani-ro ká'an luu-ró jín, te naún sá'a-ga-ro núsáa. Á tú suni súan kásá'a cháa sñn nación.

⁴⁸ Núsáá te ná síyíja va'a-ró máá-ró jíná'an-ró, nátu'un ío va'a máá Táa-ro kánchaa-ya ándíví.

6

Cuenta caridad

¹ Koto va'a-ró máá-ró. Ma sá'a ndijin-ro táká tiñu va'a-ró náva'a nde'é ñáyívi núu-ro, chí nú súan te tú na ta'u-ro kuá'a máá Táa-ro já kánchaa-ya ándíví.

² Te nú sá'a-ró caridad, ma tiví-ro corneta nátu'un cháa uu xini káxiukú-de ini ve'e sinagoga jín núyá'u. Chí súan kásá'a-de náva'a nakana jaa-i-de. Ko jándáa ká'an-ri jín-ró já á ni kani'in-dé ta'u-dé.

³ Ko nú sá'a-ró caridad, ma kuní nda'a vésé-ró naún sá'a nda'a vá'a-ró,

⁴ Náva'a sá'a sa'í-ro caridad-ún. Chí máá Táa-ro, jiní-ya já ní sá'a sa'í-ro. Yúan-na te ma'ñú táká ñáyívi te kuá'a-ya tá'u kúu-ró.

Ja jikán ta'u-yo jín Padre Nuestro

⁵ Te nú jikán ta'u-ro, te ma sá'a-ró nátu'un cháa uu xini. Chí máá-de, kákusi iní-de kakan ta'u-dé ini ve'e sinagoga jín jikí yá'ya náva'a ná kuní ñáyívi núu-dé. Ko jándáa ká'an-ri jín-ró ja á ni kani'in-dé ya'u-de.

⁶ Ko róo nú jikán ta'u-ro, ndívi ini ve'e-ró te kasu-ro yúxé'é-ró. Te kakan ta'u-ro núu máá Táa-ro já kánchaa sa'í-ya. Chí máá Táa-ro, jiní-ya já súan sá'a sa'í-ro. Yúan-na te ma'ñú táká ñáyívi te kuá'a-ya tá'u kúu-ró.

⁷ Te nú jikán ta'u-ro, ma kée xió kuiñí-ro ká'an-ro nátu'un kásá'a cháa sijn nación, chí kájani ini-de ja súan ná'an ká'an-de, te vásá jini so'o-ya.

⁸ Núsáá te ma sá'a-ró nátu'un kásá'a máá-de. Chí Táa-ro, a jiní-ya naún ndatíñu kánandi'i-ró ondé té cha'an-ga kakan-ro núu-yá.

⁹ Núsáá te sua kakan ta'u máá-ró: Táa máá-ná ja kánchaa-ní onde andíví, ná nákana jaa-ná ní jín sí'ví-ní.

¹⁰ Te ná kóo ñuu nuu tá'ú-ní tiñu. Te ná kóo taká tiñu játa'an ini máá-ní, nátu'un ío ini andíví suni súan ná kóo ini ñuyívi yá'a.

¹¹ Staa káyee-ná taká kivi, kuá'a-ní nuu-ná vina.

¹² Te nátu'un kásá'a-ná tuká'nu ini-ná nuu ñáyívi kásá'a falta nuu-ná, suni súan sá'a-ní tuká'nu ini-ní nuu-ná ja sá'a-ná falta nuu-ní.

¹³ Te ma skívi-ní náá koto nchaa-i náá, chí sua nama-ní náá nuu kini nuu ku'á. Chí máá-ní kúu I'a tá'ú tiñu, te tñn-ní fuerza, chí kúñá'nu-ní ní káni. Súan ná kóo. Amén. Achí-ro.

¹⁴ Chí nú sá'a-ró tuká'nu ini nuu ñáyívi kásá'a falta jín-ró, te suni súan máá Táa-ro ondé andíví sá'a-ya tuká'nu ini nuu falta máá-ró.

¹⁵ Ko nú tú sá'a-ró tuká'nu ini nuu ñáyívi kásá'a falta jín-ró, te suni súan máá Táa-ro ondé andíví ma sá'a-ya tuká'nu ini nuu falta-ro.

Tu'un kondicha ini-yo

¹⁶ Ko nú ká'io ndicha ini-ro, te ma sá'a-ró nátu'un kásá'a cháa uu xini já kájito xí-de. Chí máá-de kástují-dé nuu-dé náva'a stá'an-de máá-de nuu ñáyívi ja ndichá ini-de. Chí jándáa ká'an-ri jín-ró já á ni kani'in-dé ya'u-de.

¹⁷ Ko máá-ró, nú ndicha ini-ro, te chí-i-ró aceite xini-ro te nakiti nuu-ro,

¹⁸ Náva'a tú stá'an-ro máá-ró núu táká cháa ja ndichá ini-ro, chí nuu máá Táa-ro já kánchaa sa'í-ya stá'an-ro máá-ró. Te máá Táa-ro já nde'é sá'í-ya, kuá'a-ya yá'u-ró kuní taká ñáyívi.

Ndasa kaya yaji

19 Ma kayá-ro yají-ro iní ñuyívi yá'a, chí chaa tikixin te kana si'in yóo, te tiví. Te suni kuu kivi ñakuiná te sakuiná kí'in jín.

20 Ko kayá-ro yají-ro ondé andíví, chí yúan ma kuu chaa tikixin te ni ma kuu kana si'in yóo já stíví. Te yúan ni ma kuu kivi ñakuiná já sakuiná kí'in jín.

21 Chí nuu kánde yaji-ro, yúan kuu nuu kuítú iní-ro jín.

22 Lámpara yiki kúñu kuu nduchi. Te nú nduchi-ro ío va'a, ní-ni yiki kúñu-ró ndí nchá.

23 Ko nú nduchi-ro káñáa, te ní-ni yiki kúñu-ró kánde ñuñáa. Súan ío te nú luz ñáva'a-ró kuu ñu'un tuún, ñasaa-ga ñuñáa koo núsáa.

24 Ni ñn mozo ma kuu kuañu-de nuu úu jito'o. Chí kití iní-de nuu ñn te kuaní-de jín ingá, xí kuándatu-de nuu ñn te saní'in iní-de nuu ingá. Ma kuu kuañu-ró núu Dios jín núu tú'un kúka.

Ma nákaní iní-yo sikí já kúchaku-yo

25 Núsáa te ká'an-ri jín-ró: Ma nákaní iní-ro sikí já kúchaku-ro, nú ndasa kee-ro, xí nú ndasa ko'o-ró, ni sikí yiki kúñu-ró, nú ndasa kundii kunamá-ro. A tú kánúú-gá vida-ro vasa já kee-ro, te yiki kúñu-ró vasa sá'ma-ro náún.

26 Nde'é-ró tisaá andíví tú jítu-tí, ni tú nástútú-tí, ni tú náchiva'a-tí iní yaka-tí. Chí máa Táa-ro andíví skée-yá-tí. Á tú kánúú-ga-ro vasa kítí-ún.

27 Ko ndé róo já súan nákaní iní-ro te á kuu chísó-ga-ro máa-ró ñn yíkí náún.

28 Naja kánakani iní-ro sikí sá'ma. Nde'é ndasa kaja'nu ita yuku. Tú sáñu, ni tú táu.

29 Ko ká'an-ri jín-ró, já rey Salomón kivi ní kuñá'nu xaan-dé, ni tú ní kuu ku'un-de ñn sa'ma súan natu'un ita-ún.

30 Te Dios, nú súan skúnamá-ya ita yuku-ún já ío vina te yuchaan kayu nuu ñu'un, naga ni kuu já má skúnamá-ya róo te naja tú kákandíja va'a-ró.

31 Núsáa, te ma nándí'i iní-ro, ndasa kee-yo, xí ndasa ku'un-yó, achí-ro.

32 Chí ñayívi sijn naciún kándúkú táka ndatíñu jian. Ko máa Táa-ro ondé andíví, a jiní-ya já kánandí'i-ró táka ndatíñu yá'a.

33 Ko kánúú-gá já ndúkú ndéé-ró kivi-ró iní ñuu nuu tá'ú Dios tíñu. Te sá'a-ró tíñu ndaa natu'un sá'a máa-yá. Yúan-na te kua'a-ga-ya táka ndatíñu-ún nuu-ro.

34 Núsáa te ma nákaní iní-ro já kuu yuchaan, chí yuchaan te nakani iní-ro jín túndó'o-ún. Chí vina kuu vina te yuchaan kuu yuchaan.

7

Ma nákuñdii sikí tá'an

1 Ma nákuñdii-ró sikí ñayívi, nává'a ma nákuñdii-i sikí máa-ró.

2 Chí natu'un nákuñdii-ró sikí ñayívi-ún, suni súan nakuxndii-i sikí máa-ró. Chí jín kú'a já káchikuá'a-ro, suni nakukua'a-ro.

3 Te naja ndé'é-ró já kánde m'ín ndúchi ñaní-ro. A tú nákaní iní-ro já ñn vitu kánde nduchi máa-ró.

4 Naja ká'an-ro jín ñaní-ro: Kundatu, ná tava-rí m'ín kánde nduchi-ro, te tú nákaní iní-ro já kánde ñn vitu ndúchi-ro náún.

5 Chaa uu xini, xna'an-ga tava-ro vitu kánde nduchi máa-ró. Yúan-na te kuu nde'é vá'a-ró te tava-ro mí'ín kánde nduchi ñaní-ro.

6 Ma kuá'a-ró ndatíñu ii núu tí'ina jíná'an-tí, ni ma skána-ró perla-ro núu kini jíná'an-tí. Chí nú súan te kuañu-tí sikí, te naxío káva-tí íchi núu-ro te chuxíní-tí róo.

Kakan-yo núu-yá te ni'in-yo

7 Kakan, te kua'a-ya núu-ro. Ndúkú, te ni'in-ro. Ka'an, te ná núña ve'e kivi-ró.

8 Chi cháa jikán, te kii nuu-dé. Te cháa ndúkú, ní'in-dé. Te cháa ká'an, te núña ve'e kivi-de.

9 Ndé ñn róó, nú se'e-ró jikán-i ñn staa nú-ro, te kua'a-ró ñn yuu nú-í náún.

10 Xí nú jikán-i ñn tiyáká te kua'a-ró ñn koó nú-í náún.

11 Te nú róó, vasa cháa ñáá kákuu-ró, te kájiní-ro kuá'a-ró ndátíñu va'a nuu sé'e-ró, naga máá Táa-ro já kánchaa-ya ándíví, ja má kuá'a-ya ndátíñu va'a nuu cháa jikán nuu-ya núsáá.

12 Núsáá te taká tiñu ja kuní-ro já sá'a ñayivi jíin-ró, suni súan sá'a máá-ró jíin-i, chi súan ká'an tutu ley jíin cháa ni kajani tu'un Dios.

Siki úu ichi

13 Kivi koyo-ró ichi yuxé'é túu, chi jichá yuxé'é te ká'nu ichi já kuá'an nuu náa ñayivi. Te kua'a-í kivi koyo-i kua'an-i ichi-ún.

14 Chi tuu yuxé'é te lúli-ni ichi já kuá'an nuu ní'in tá'u-í kuchaku-i. Te yaku-ni-i káni'in-í ichi-ún.

Nde'e yunu vá'a jíin yunu ñáá

15 Te koto-ró máá-ró núu cháa kájaní tu'un tú'ún já vái-de nátu'un rií jíto-de, ko ichi iní-de kándeé yi'í kiti xáan.

16 Jíin tíñu kásá'a-de te kuní-ro-dé. Á kuu táxín-ró uva xiní nú íñú, xí kúu táxín-ró mérkexé xiní íñu kímí.

17 Súan kúu, ja taká yunu vá'a kúun nde'e vá'a xiní, ko yunu ñáá kúun nde'e ñáá xiní.

18 ñn yunu vá'a ma kúu kuun nde'e káñáá xiní. Te ni ñn yunu káñáá, ma kúu kuun nde'e vá'a xiní.

19 Taká yunu tú kúun nde'e vá'a xiní, ná xití, te ná kí'in nuu ñú'un kayu.

20 Núsáá te súan jíin ndé'e kúun xiní, te kuní-ro ñún yunu kúu.

21 Nasu ndí'i ñayivi ká'an Táta, Táta, jíin-rí, kivi iní ñuu nátu'un andíví. Chi máni ñayivi skíkuu tiñu kuní máá Táa-ri, I'a kánchaa andíví.

22 Kivi-ún, te ka'an kua'a ñayivi jíin-rí: Táta, Táta, nasu ní kajani-ná tu'un jíin sí'ví-ní, te ni kákiñi'in-ná tachí káni kája'an ja ní kasá'a-ná kua'a tíñu ñá'nu jíin sí'ví máá-ní náún. Achi-i.

23 Yúan-na te ka'an ni'in-ri jíin ñayivi-ún: Tú ní jiní kuti-rí róó. Kuxio ki'in-ro, chi cháa kásá'a tíñu chá'an kákuu-ró.

Siki úu ve'e ja sún sún ún ja'a

24 Te taká cháa jíni so'o tu'un ká'an-ri yá'a te skíkuu-de, te kuu-de nátu'un ñn cháa ndíchí. Te cháa-ún, ni jani-de ñn ve'e siki ñn kava.

25 Te ni kuun sau, te ni jinú nducha ñú'ún, te ni kee tachí xáan, te ni kakaja vé'e-ún. Te tú ní nduá, chi kándij siki káva.

26 Te taká cháa jíni so'o tu'un ká'an-ri yá'a, te tú skíkuu-de, te kuu-de nátu'un ñn cháa xíní ñáá. Te cháa-ún, ni jani-de ñn ve'e nuu ñítí.

27 Te ni kuun sau, te ni jinú nducha ñú'ún, te ni kee tachí xáan, te ni kakaja vé'e-ún. Te ni ndua-ni, te ni naa í, áchí-ya jíin-i.

28 Te nuu ní jinú ni ka'an Jesús taká tu'un yá'a, te taká ñayivi kuá'a-ún, ni kanaa iní-i kájiní so'o-i tu'un ni stá'an-ya.

29 Chi ni stá'an-ya núu-í nátu'un cháa ndíso tíñu, nasu nátu'un cháa káchaa tutu.

8

Ja ní nasáva'a-ya ñn cháa té'yu ndí'yi

1 Te ni nuu Jesús vai-ya yúku-ún. Te ni kandikin kua'a ñayivi-yá.

² Te ñn chaa té'yu ndi'yi, ni chaa-de nuu-yá. Te ni chiñú'ún-de-ya, te ni ka'an-de jín-yá: Táta, nú kuni-ní, te kuu nasándoo-ní náá, áchí-de.

³ Te ni skáa Jesús nda'a-yá. Te ni ké'é-yá-de. Te ni ka'an-ya: Kuni-ri, ná ndúndoo-ró, áchí-ya. Te ndi'yi té'yu-de-ún ni ndundoo-ni.

⁴ Yúan-na te ni kachi Jesús jín-de: Ma kachí kuti-ro núu ní ñn-i. Ko kuá'an, te stá'an-ro máá-ró núu sutú. Te soko-ro núu-dé nátu'un ni tá'ú Moisés tiñu, náva'a kuni-de ja ní ndundoo-ró, áchí-ya.

Ja ní nasáva'a-ya mozo ñn chaa kúu capitán

⁵ Te ni kivi Jesús ñuu Capernaum. Te ni ja ñn chaa kúu capitán nuu-yá ká'an nda'ú-de jín-yá:

⁶ Táta, mozo-ná kátúu-í ve'e-ná ni kuyúnú-i te ndó'o xaan-í, áchí-de.

⁷ Te ni kachi Jesús jín-de: Ki'in máá-rí te nasáva'a-ri-i, áchí-ya.

⁸ Te ni ka'an capitán jín-yá: Táta, nasu chaa va'a kúu-ná ja kivi-ní ini ve'e-ná, chi ná ká'an-ni-ní, te ná nduva'a mozo-ná.

⁹ Chi máá-ná, suni chaa ndiso tiñu kúu-ná. Te náva'a-ná soldado-ná. Te ká'an-ná jín ñn-de: Kuá'an, te já'an-de. Te jín ingá-de: Ña'an, te cháa-de. Te jín mozo-ná: Sá'a ya'á, te sá'a-i. Achí-de.

¹⁰ Te ni jini so'o Jesús tu'un yá'a. Te ni naa ini-ya ndé'é-yá. Te ni kachi-ya jín ñayivi káindikín-ya-ún: Jandaa ká'an-ri jín-ró, ja ní ini ñuu Israel tú ní jini-ri ni ñn chaa kándija súan.

¹¹ Te ká'an-ri jín-ró, ja kíkoyo kua'a ñayivi íchi núu kána ndikandii jín íchi núu kée ndikandii. Te jungoo-i jín Abraham, jín Isaac, jín Jacob onde ini ñuu nátu'un andívi.

¹² Ko ñayivi kákuu máá sé'e ñuu nuu tá'ú-yá tiñu, kiñi'in-ya-í ki'in-i yata ké'e nuu ñaa. Te yúan nde'e-i te nakaji-í ñii yú'u-í, áchí-ya.

¹³ Yúan-na te ni kachi Jesús jín chaa kúu capitán: Kuá'an. Nátu'un ni kandija-ró, te kuni-ro ja súan ío, áchí-ya. Te mozo-ún ni nduva'a-ni-i hora-ún.

Ja ní nasáva'a-ya náchisó Pedro

¹⁴ Te ni ja Jesús ve'e Pedro. Te ni jini-ya náchisó-de kátúu-ña yí'i kiji-ña.

¹⁵ Te ni ñn-ya ndá'a-ña. Te ni kee kiji-ún-ña. Te ni ndukoo-ña. Te ni jatíñu-ña núu-yá jíná'an-ya.

¹⁶ Te nuu ní ini, te nuu-yá ni chakoyo ja kándiso ñayivi káta'an tachi káni. Te jín tú'un-ni ká'an-ya, te ni kiñi'in-ya tachi-ún kája'an. Te ni nasáva'a-ya táka ñayivi káku'u.

¹⁷ Náva'a ná skíkuu tu'un ni ka'an Isaías chaa ni jani tu'un Dios onde sáa: Máa-yá, ni naki'in-ya kué'e-yo, te ni janchar-ya já ndó'o-yó, áchí.

Uu chaa ndúkú-de kundikín-de-ya

¹⁸ Te ni jini Jesús ja ní jíkó ndúu kua'a ñayivi ká'in-i xiin-yá. Te ni tá'ú-yá tiñu ja ná já'a-i ki'in-i ingá lado.

¹⁹ Te nuu-yá ni ja ñn chaa chaa tutu. Te ni ka'an-de: Maestro, kundikín-ná ní vasa ndé onde ki'in-ní, áchí-de.

²⁰ Te Jesús ni kachi-ya jín-de: Taká ñukuui, ká'io yau kava káy'i-ti, jín tisa andívi, ká'io taka-ti. Ko máá Sé'e chaa, túu nuu kusú-ya, áchí-ya.

²¹ Te inga chaa skuá'a jín-yá, ni ka'an-de jín-yá: Táta, kua'a-ní tu'un ná kichinduji-ná táa-ná xna'an-ga, áchí-de.

²² Te ni kachi Jesús jín-de: Kundikín ruu ná kí'on. Skéndo taká ndiyi-ún ná chinduji tá'an ndiyi jíná'an. Achí-ya.

Ja ní jukuiñi tachi xaan ní sá'a-ya

²³ Te ni kivi-ya ini ñn barco. Te chaa káskuá'a jín-yá, ni kandikín-de-ya kája'an-de jín-yá.

24 Te nuu mar ni ndonda in tachi xaan, te su'ma ndúcha-ún, ni jasú sikí barco. Ko máa-yá kixí-ni-ya.

25 Te chaá káskuá'a jíin-yá, ni jakoyo-de nuu-yá. Te ni kaxndúko-de-ya. Te kaka'an-de: Táta, nama-ní yóó, chí naa-yo, áchí-de.

26 Te ni kachí-ya jíin-de: Naja káyu'ú-ro. Tú kákandíja va'a-ró náún, áchí-ya. Yúan-na te ni nduko-ya. Te ni ka'an-ya núu tachi xaan-ún jíin núu ndúcha mar. Te ná'in yúu-ni ni kuu.

27 Te ni kayu'ú taká-de. Te kaka'an-de: Ndé chaá kúu chaá yá'a, ja ondé tachi jíin mar kájanatu nuu-dé, áchí-de.

Chaá káta'an tachi káni onde ndañúu Gadara

28 Te ni jaá-ya ingá lado mar ndañúu Gadara. Te onde ve'e añú ni kenda uu chaá káta'an tachi káni. Te ni chakoyo-de nuu-yá. Te ja xaan-dé, te tú ni in ñáyivi jíka-i ichi-ún.

29 Te ni kakana jaa-de: Naún kuní-ní jíin-ná Jesús, Se'e Dios. Ni chaá-ní yá'a ja xndó'o-ní náá vasa té jaá-ga kivi náún, áchí-de.

30 Te onde jíka jíin máa-de ío in tikuní kiní kájitu-ti.

31 Te tachi káni-ún, ni kaka'an nda'ú jíin-yá: Nú kiñi'in-ní náá, te táji-ní náá ná kivi koyo-ná ini tikuní kiní ká'in yúan, áchí.

32 Te ni kachí-ya jíni jíná'an: Kuángoyo núsáa, áchí-ya. Te ni kenda kája'an, te kuángoyo nuu tikuní kiní-ún. Te tikuní kiní-ún ni kajúngoyo-ti in yukáva onde ini mar. Te nuu mar ni kaji'i-ti.

33 Te chaá kándito-ti yúan, ni kajinu-de. Te ni jakoyo-de onde ñuu. Te ni kajani-de taká tu'un jíin já ní kuu chaá ni káta'an tachi káni-ún.

34 Yúan-na te ndivii ñáyivi ñúu-ún, ni kenda koyo-i kuata'an-i Jesús. Te ni kajini-i nuu-yá. Te ni kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná kúxio-ya kí'in-ya ñúu-i.

9

Ja ní nduva'a chaá ni kuyúnú

1 Yúan-na te ni kivi-ya ini in barco. Te ni naja'a-ya kuá'an-ya ingá lado mar. Te ni najaa-ya ñúu-ya.

2 Te nuu-yá yúan ni kákinchaka-i in chaá ni kuyúnú kátúu-dé nuu in jito. Te ni jini Jesús ja kákandíja-de. Te ni ka'an-ya jíin cháa ni kuyúnú-ún: 'ijo, sándéé ini-ro. A ío tuká'nu ini nuu taká kuachi-ró, áchí-ya.

3 Te yaku chaá káchaa tutu, ni kajani ini-de: Chaá yá'a ká'an ndiva'a-de.

4 Te ni jini Jesús ja súan kajani ini-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Naja kájani ñáa ini-ro.

5 Te ja uu tu'un yá'a, ndéja yí-ga káa. Á ka'an-ri: A ío tuká'nu ini nuu taká kuachi-ró. Xí ká'an-ri: Nduko, te kaka-ró.

6 Ko náva'a ná kuní-ro já máa Sé'e chaá ndíso-ya tínu nuu ñúyivi yá'a ja sá'a-ya tuká'nu ini nuu kuáchi, te ná ká'an-ri inga tu'un jíin cháa ni kuyúnú yá'a núsáa: Nduko, te naki'in-ró jito yuu-ro, te no'on-ro vé'e-ró, áchí-ya jíin-de.

7 Yúan-na te máa cháa-ún, ni nduko-ni-de. Te kuano'on-dé ve'e-de.

8 Te kua'a ñáyivi ká'in-ún, ni kajini-i ja súan ni sá'a-ya. Te ni kayu'ú-i. Te ni kanakana jaa-i Dios ja súan ni ja'a-ya fuerza nuu ñáyivi.

Ja ní kana-ya xini Mateo

9 Te Jesús, ni ja'a-ya kuá'an-ya yúan. Te ni jini-ya núu in chaá nání Mateo káncha-de nuu kútútú xú'ún ñúu. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kundikin-ro rúu. Te ni ndukuiñi-de, te ni ndikin-de-ya.

10 Yúan-na te ni yee-yá staa ini ve'e-de. Te suni kua'a cháa xini jíin cháa ká'io kuáchi, ni jakoyo-de. Te ni kayee-dé staa jíin Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá.

11 Te ni kajini chaa fariseo. Te ni kaka'an-de jín cháa káskuá'a jín-yá: Naja yé Maestro máá-ró jín cháa xíní jín cháa ká'io kuachi, áchí.

12 Yúan-na te ni jini so'o Jesús. Te ni ka'an-ya: Chaa ká'io ndáján, tú kánandi'i-de chaa táná, chi chaa kaku'u kúu ja kájinu ñú'ún yúan.

13 Kuá'án jíná'an-ró núsáá. Te skuá'a-ró ñáun tu'un kúu: Ná kúndá'ú iní tá'an-i kuní-ri. Nasu já sokó-í nuu-ri, áchí onde sáá. Chi tú vai-ri kana-ri xiní cháa ndaa, chi chaa ká'io kuachi kána-ri xiní já ná nákaní iní-de. Achí-ya.

Siki já kondicha iní

14 Yúan-na te nuu-yá ni jakoyo chaa káskuá'a jín Juan. Te ni kaka'an-de: Náá jín cháa fariseo, ká'io ndicha iní-ná. Te chaa káskuá'a jín-ní, naja tú ká'io ndicha iní-de, áchí-de.

15 Te ni ka'an Jesús jín-de: Á kuu kondicha iní ñayivi ká'in viko tánda'a, te nú nini kánchaa yii jín-i. Ko chaa ñn kivi já kúxio yii-ún nuu-í. Yúan-na te kuu koo ndicha iní-i.

16 Tú ni ñn nachu'un sa'ma jáá nú sú'nu tu'ú. Chi ja ní nuku'un jáá-ún ka'ncha-ga ja tu'ú-ún. Te ja te'ndé-ún, ví'í-gá te'nde.

17 Te tú káchu'un ñayivi vino jáá iní ñii tú'ú. Chi nú súan, te ndata ñii-ún, te kati vino, te naa ñii-ún. Ko káchu'un-i vino jáá iní ñii jáá. Yúan-na te kendo va'a ndendúú. Achí-ya.

Ja ní nachaku sesi'í Jairo

18 Te nini ká'an-ya tú'un yá'a jín-de, te ñn chaa kúñá'nu ni jaa-de nuu-yá. Te ni chiñú'ún-de-ya. Te ni ka'an-de: Sesi'í-ná, sáá ní ji'i-i. Ko ki'on te xndée-ní nda'a-ní siki-í, te ná náchaku-i. Achí-de.

19 Te ni ndukuiñí Jesús. Te ni ndikin-ya-dé, jín cháa káskuá'a jín-yá kája'an-de jín-yá.

Ja ní nasáva'a-ya ñn ña'an kú'u kue'e niñi

20 Te yúan ni kenda ñn ña'an kú'u-ña já ní kuu uxí uu kua játi niñi-ña. Ni jaa-ña íchi yatá-yá. Te ni ké'é-ña yúsá'ma-yá.

21 Chi ni ka'an máá-ña: Nú ná ké'é-rí vasté sá'ma-yá, te kaku-ri, áchí-ña.

22 Te ni xió káva Jesús. Te ni jini-ya núu-ña. Te ni ka'an-ya: Sándéé iní-ro, 'ija. Ni kandíja-ró te yúan ní kaku-ró. Achí-ya. Te máá ñá'an-ún, ni nduva'a-ni-ña hora-ún.

23 Te ni jaa Jesús ve'e chaa kúñá'nu-ún. Te ni jini-ya núu cháa kátivi xkuili jín ñayivi kuá'a kakuva-i.

24 Te ni kachi-ya jín-i: Kuxio jíná'an-ró, chi suchí sí'í yá'a tú ní jí'i-i, chi kixí-ni-i, áchí-ya. Te ni kasákátá-i nuu-yá.

25 Te ni kiñi'in-ya ñayivi kuá'a-ún kua'an-i. Te ni kivi-ya iní ve'e. Te ni tin-ya ndá'a súchí sí'í-ún. Te ni ndukoo-ni-i.

26 Te ni jicha tu'un-ún kua'an ní ñúu yúan.

Uu chaa kuáá

27 Te ni ja'a Jesús yúan, kua'an-ya. Te uu tá'an chaa kuáá, ni kandikin-de-ya, kákana kó'ó-de xiní-yá: Se'e David, kundá'ú iní-ní náá vii, áchí-de.

28 Te ni najaa-ya vé'e. Te ni chakoyo chaa kuáá-ún nuu-yá. Te ni ka'an Jesús jín-de: Á kákandíja-ró já kúu sá'a-ri, áchí-ya. Kuu Táta, áchí-de.

29 Yúan-na te ni xndée-ya ndá'a-yá siki ndúchi-dé. Te ni ka'an-ya: Natu'un ni kákandíja-ró, súan ná kúu núsáá, áchí-ya.

30 Te nduchi-dé, ni kananuña-ni. Te Jesús, ni ka'an ni'in-ya jín-de: Nde'é vá'a-ró já tú ni ñn kuni tu'un, áchí-ya.

31 Ko máá-de, ni kákenda-de kája'an-de. Te ni kajacha xaan-dé tu'un-ya ní ñúu yúan.

En chaa ñí'ín

32 Te nuu ní kenda-de kája'an-de, te ni chakoyo ñayivi jín ñn chaa ñí'ín tá'an-de tachi káni.

³³ Te n̄i kiñi'in-ya tachí k̄ini-ún kua'an. Te cháa ñí'in-ún, n̄i naka'an-de. Te ñayivi kuá'a-ún, n̄i kakee nuu-í kánde'é-i. Te n̄i kaka'an-i: Ni tú kájin̄i kuti-yo súan in̄i ñuu Israel, áchí-i.

³⁴ Ko cháa fariseo, n̄i kaka'an-de: Jín tachí k̄ini ñá'nu kiñi'in-de tach̄i k̄ini kája'an, áchí-de.

Cuenta cháa ka'nu trigo-ya

³⁵ Te n̄i jika kuu Jesús taká ñuu jín taká rancho. Te suni in̄i ve'e sinagoga n̄i stá'an-ya tú'un nuu-í. Te n̄i jani-ya tú'un va'a ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te n̄i nasáva'a-ya ñayivi káku'u nani kue'e.

³⁶ Te n̄i jin̄i-ya núu ñayivi-ún. Te n̄i kundá'ú in̄i-ya-í. Chi n̄i kajicha nuu-i, te kákuxí in̄i-i nátu'un rī, kiti tú jito'o-t̄i.

³⁷ Yúan-na te n̄i ka'an-ya jín cháa káskuá'a jín-ya: Trigo ta'nu, jandáa kúu ja kuá'a ío, ko cháa ka'nu, yaku-ni-de ío.

³⁸ Kakan ta'u-ro núu máa Tatá, I'a xín trigo núsáa, náva'a ná tájī-ya cháa ka'nu kikoyo-de nuu trigo-ya. Achí Jesús.

10

Ja ní kaji-ya uxí uu cháa skuá'a jín-ya

¹ Yúan-na te n̄i kana-ya xiní ndí'uxí uu cháa káskuá'a jín-ya. Te n̄i ja'a-ya fuerza in̄i-de ja kúndé-de jín tachí k̄ini, náva'a kiñi'in-de ki'in fuera, te nasáva'a-de ñayivi káku'u taká nuu kué'e.

² Te ndí'uxí uu cháa apóstol súan káinání-de: Cháa ñn kúu Simón (cháa-ún, suni nání-de Pedro) jín ñaní-de Andrés, te sava-ga-de: Jacobo, se'e Zebedeo, jín ñaní-de Juan,

³ Felipe, jín Bartolomé; Tomás jín Mateo, cháa xíní; Jacobo se'e Alfeo, jín Lebeo, cháa ja súni nání-de Tadeo;

⁴ Te suni Simón ñuu Caná, jín Judas Iscariote, cháa n̄i nastúu-ya.

Ja ní tájī-ya-de kája'an-de

⁵ Te n̄i tájī Jesús uxí uu cháa yá'a kája'an-de. Te n̄i tá'ú-ya tiñu nuu-dé: Ma kíngoyo-ró íchi ñayivi s̄in nación, ni ma kivi koyo-ró in̄i ñuu Samaria.

⁶ Xna'an-ga ki'in-ro in̄i ve'e Israel, nuu rī, kiti ní kánaa.

⁷ Te nú kua'an-ro te kani-ró tú'un: A yani koo ñuu nátu'un andíví, ach̄i-ro.

⁸ Te nasáva'a-ró ñayivi káku'u. Te sándoo-ró já káte'yu. Naschakú-ro ndíyi. Kiñi'in-ró tachí k̄ini ki'in. Chi n̄i ni'in sáni-ró, te suni súan kuá'a sáni-ró.

⁹ Ma kúndiso-ró xú'ún in̄i bolsa-ro, ni oro, ni plata, ni xu'ún kuáchí.

¹⁰ Ni ñunu já kúu ichi, ni uu su'nu já kú'un-ró, ni ndijan-ro, ni vara. Chi cháa sátiñu, yúan ni'in-dé kee-dé.

¹¹ Te nani ñuu xí rancho nú n̄i kivi koyo-ró, te yúan ndúkú-ró ñn cháa va'a in̄i-de in̄i ñuu-ún. Te kendo-ró yúan onde kenda-ró kí'in-ro.

¹² Te nuu kivi-ró vé'e-ún, te ka'an-ro ná sándéé in̄i ñayivi-ún.

¹³ Te nú va'a in̄i ñayivi-ún, te tu'un ndéé ní ka'an-ro-ún ná jáa siki-í. Ko nú tú va'a in̄i-i, te tu'un ndéé-ún ná nájaa nuu-ro.

¹⁴ Te nú ío ñayivi tú játá'ú róó, ni tú jini ná'in tú'un ká'an-ro, ná kenda koyo-ró vé'e-ún xí ñuu-ún, te skóyo-ró tikacha in̄i ja'a-ro.

¹⁵ Jandáa ká'an-rī jín-ró, ja vítá-ga koo kuachi siki ñuu Sodoma jín ñuu Gomorra kivi kí juicio, vásá siki ñuu-ún.

Tundó'o jito cháa jáni tu'un

16 Kuni so'o chi tájí-rí róo ki'in-ro nátu'un rii ma'ñú yí'i. Núsáá te koo ndíchí-ró nátu'un koo, te koo vitá iní-ro nátu'un paloma.

17 Te koto va'a-ró máá-ró núu ñáyivi chi nastúu-i róo nuu junta. Te iní ve'e sinagoga-i xndó'o-i róo.

18 Te onde nuu gobernador jíin núu rey kinchaka-i róo ja sikí rúu, náva'a kani ndaa-ro tú'un nuu-dé jíin núu cháa sijn nación.

19 Ko nú ni nastúu-i róo, ma nákani xaan iní-ro ndasa ka'an-ro. Chi suni máá hora-ún te kua'a-ya tú'un nuu-ro ndasa ka'an-ro.

20 Chi nasu máá-ró kákuu ja ká'an, chi Espiritu máá Táa-ro kúu ja ká'an jíin yú'u-ro.

21 Te ñani jíin ñani nastúu tá'an ja kúu, te táa nastúu se'e. Te se'e-ún ndonda sikí táa, te ka'ni tá'an.

22 Te ndivii-í, koto u'u-i róo ja sikí rúu. Ko cháa kundii ni'in onde kivi jínu, cháa-ún kaku-de.

23 Ko nú káchindikín-i róo iní nuu yá'a, te kunu-ró kí'in-ro ingá nuu. Chi jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja má kúyachi-ro káka kuu-ró táka nuu Israel, onde ja má Sé'e cháa.

24 In cháa skuá'a, nasu ñá'nu-ga kúu-de vása maestro-de. Ni cháa játíñu, nasu ñá'nu-ga kúu-de vása jito'o-de.

25 Cháa skuá'a, súan-ni koo-de, nátu'un maestro-de, te cháa sátiñu, nátu'un jito'o-de. Chi nú máá cháa kúu táa-ún ni kaskúnání-i-de Beelzebú, naga ni kuu ja má skúnání-i se'e ja ío iní ve'e-de núsáá.

Ja ní ka'an-ya tú'un ndéé iní jíin-de

26 Núsáá te ma yú'ú-ro-í, chi tú ni in naún yíndi'u, ja má kenda ndijin, ni tú ni in ja yísa'í, ja má kuní-ro núu.

27 Ja ní ka'an-ri jíin-ró núñáa, kani ndijin-ro tú'un. Te ja ní jini tu'un-ró, onde xiní vé'e kundii-ro te kani-ró tú'un.

28 Te ma yú'ú-ro koto-ró ñáyivi já'ni yíki kúñu-yó, chi ma kúu ka'ni-í añú-yo. Ko sua yu'ú-ro koto-ró já kúu xnáa ndúu añú-yo jíin yíki kúñu-yó núu infierno.

29 Tú kúya'u uu tisa ja in xu'ún náún. Te ni in-ti tú júngava-ti núu ñú'un, nú tú jiní máá Táa-ro.

30 Chi a ni ka'u-ya onde taká xixi xiní-ro.

31 Núsáá te ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chi kánúu-ga-ro vása kuá'a tisa.

32 Ko nú ndé cháa jáni ndaa-de tu'un-ri nuu ñáyivi, suni súan nakani ndaa-ri tu'un-de nuu máá Táa-ri kánchaa-ya ándívi.

33 Te nú ndé cháa ské'ichi-de ruu nuu ñáyivi, te suni súan ské'ichi-ri-de nuu máá Táa-ri kánchaa-ya ándívi.

34 Ma kani iní-ro jíná'an-ró já vái-ri ja koo ná'ín-ni iní ñuyívi yá'a. Tú vai-ri ja koo súan, chi sua yuchi koo.

35 Chi vai-ri ja skuátá'an-ri taká cháa jíin táa-de, te sesí'í jíin náa-i, te sejanú jíin náchisó-ña.

36 Te ja koto u'u cháa kúu ja koo iní ve'e-de.

37 Nú in cháa maní-gá-de jíin táa-de xí jíin náa-de vása jíin-rí, tú va'a cháa kúu-de ja kúndikín-de ruu. Te nú in cháa maní-gá-de jíin sé'e yíi-de, xí jíin sesí'í-de, tú va'a cháa kúu-de ja kúndikín-de ruu.

38 Te cháa tú kánda-de jíin túndó'o kii sikí-dé, te kundikín-de ruu kii-de, tú va'a cháa kúu-de ja kúndikín-de ruu.

39 Te cháa jítú iní-de kaku-de chi túndó'o kii sikí-dé, te naa-dé. Ko nú kuu in cháa ja sikí rúu, te kuchaku-de.

40 Te ñáyivi kuátá'ú róo jíná'an-ró, ruu kuatá'ú-i. Te ñáyivi kuátá'ú rúu, kuatá'ú-i I'a ni tájí rúu vai-ri.

41 Nú ndé ñáyivi kuátá'ú ñin chaa jáni tu'un Dios, chi chaa jáni tu'un Dios kúu-de, te máa-i, ni'in-í ya'u chaa jáni tu'un Dios. Te nú ndé ñáyivi kuátá'ú chaa ndaa, chi chaa ndaa kúu-de, te máa-i, ni'in-í ya'u chaa ndaa.

42 Te nú ndé chaa kua'a-de ñin yajin ndúcha vjin ko'o ñin suchí yá'a, chi suchí skuá'a kúu-i, jandaa ká'an-ri jín-ró ja má xnáa-dé ya'u-de.

11

1 Te súan ni jinu ni tá'ú Jesús tiñu nuu uxí uu chaa káskuá'a jín-yá. Te ni kenda-ya yúan kua'an-ya já stá'an-ya, te kani-ya tú'un ini ñuu máa-de jíná'an-de.

Uu chaa ni táji Juan nuu-ya

2 Te kánde Juan ini vekaa. Te ni jini tu'un-de káka'an-i taká tiñu sá'a Jesús. Te ni táji-de uu tá'an chaa káskuá'a jín-de ja kaká tu'un-de-ya:

3 Máa-ní kúu chaa kii-ún, xí kúndatu-yó ingá-de náún, áchí-de.

4 Te ni ka'an Jesús. Kuá'an te kastu'un-ró núu Juan taká tu'un kájiní so'o-ró jín tiñu kájiní-ro.

5 Chaa kuáa, kádundijin nuu-dé. Te chaa rengo, kánakaka-de. Chaa té'yu ndi'yi, kádundoo-de. Te chaa só'ó, kánakuni so'o-de. Te chaa ni ji'i, kánachaku-de sá'a-ri. Te suni jáni-ri tu'un va'a Dios nuu ñáyivi ndá'ú.

6 Te xáan ndatu kúu chaa ja tú náyu'ú-de jito-de ruu, áchí-ya jín-de.

7 Te káno'on chaa-ún. Te ni kejá'á Jesús ká'an-ya tú'un Juan nuu ñáyivi-ún: Naja ní kenda-ró ní kaja'an-ro onde nuu ñú'un té'é. Ja ndé'é-ró ichá ja kandá sá'a tachí náún.

8 Ko naja ní kenda-ró ní kaja'an-ro. Ja ndé'é-ró núu ñin chaa ñú'un sa'ma ndúchá náún. Nde'é, chaa káñu'un sa'ma ndúchá, máni ini ve'e rey káxiukú-de.

9 Ko náún ndé'é-ró ní káenda-ró. ñin chaa jáni tu'un Dios náún. Suni ká'an-ri jín-ró, kúñá'nu-ga Juan vásá ñin chaa jáni tu'un Dios.

10 Chaa yá'a kúu chaa yóso tú'un-de nuu tutú: Kuni so'o-ró chi táji-rí ndajá'a-rí kuxnúu-de ja-de. Te chaa-ún sátu'a-de ichi-ro vásá jáa-ro. Achí.

11 Jandaa ká'an-ri jín-ró, ja ini ñuyivi yá'a tú ío ni ñin chaa jáni tu'un Dios ja kúñá'nu-ga máa-de vásá Juan chaa skuánducha. Ko chaa lúli-ga ini ñuu nátu'un andívi, chaa-ún kúñá'nu-ga-de vásá Juan.

12 Ode kivi ní kenda Juan chaa skuánducha, te onde vina, te chaa ni'in nda'a, fuerza kákuñi-de kivi-de ini ñuu nátu'un andívi, te tá'ú máa-de tiñu yúan kákuñi-de.

13 Chi máa ley jín taká chaa ni kajani tu'un Dios, ni kajani-de tu'un yá'a onde kivi ní chaa Juan.

14 Te nú kákuñi-ro kuátá'ú-ró tú'un, máa-de kúu Elías chaa kii-ún.

15 Chaa ío so'o kuni ná'in, te ná kúni so'o-de.

16 Náún tu'un yátá skétá'an-ri jín ñáyivi yá'a. Kákuu-i nátu'un suchí lúli káxiukú núyá'u ja súan kákana kó'ó-i xiní tá'an-i.

17 Ni kaxndé'e-ri xkuili nuu-ro, te tú ní kájita já'á-ró. Ni kanda'i-ri nuu-ro te tú ní kándukuí'a ini-ro, áchí-i.

18 Chi ni kii Juan tú ní yée-dé tú ní jí'i-de. Te káka'an-ro: Tá'an-de tachí kini.

19 Ko máa Sé'e chaa yée-yá jí'i-ya. Te káka'an-ro: Yá'a ío ñin chaa yáji téyí te jí'i xaan-dé vino; chaa jiní tá'an jín chaa xini jín chaa ká'io kuachi kúu-de, áchí-ro. Ko ñin chaa ndíchi, máni tiñu ndíchi sá'a-de, te súan kuni-ro jandaa ndíchi-de. Achí-ya.

Ja ní kana jín-yá nuu sáva ñuu

20 Yúan-na te ni kejá'á-yá kana jín-yá nuu taká ñuu nuu ní sá'a-ya kuá'a tiñu ñá'nu, chi tú ní nákaní ini-i jíná'an-i. Te ni ka'an-ya:

²¹ Naka ndá'ú kuu róó ñuu Corazín. Naka ndá'ú kuu róó ñuu Betsaida. Chi nú iní ñuu Tiro jín iní ñuu Sidón ni sá'a-ri tiñu ñá'nu ja ní sá'a-ri nuu máá-ró núú, inga kiví te a ni kanakani iní ñayivi-ún. Te ku'un-i sa'ma ndái te ku'u-í yaa núu-í núú.

²² Ko ká'an-ri jín-ró, ja vítá-ga koo kuachi sikí ñuu Tiro jín ñuu Sidón kiví kii juicio vasa sikí róó jíná'an-ró.

²³ Te róó ñuu Capernaum, a ni kuñá'nu xaan-ro náún. Ko onde infierno najinu-ro, chi nú iní ñuu Sodoma ní sá'a-ri tiñu ñá'nu ja ní sá'a-ri nuu-ro yá'a núú, te a ni kendo ñuu yúan onde vina núú.

²⁴ Ko ká'an-ri jín-ró, ja vítá-ga koo kuachi sikí ñayivi ñuu Sodoma kiví kii juicio vasa sikí-ro.

²⁵ Te suni kiví-ún ni ka'an Jesús: Táa, Jito'o andívi jín ñuyivi kuu máá-ní. Te ná kúta'u-ná nuu-ní ja ní jasú-ní taká tu'un yá'a nuu cháa ndíchi jín núu cháa kájuku'un iní, te ni stá'an ndijin-ní nuu cháa súchi iní jíná'an-de.

²⁶ Chi súan ni jata'an iní-ní, Táa, áchí-ya.

²⁷ Taká ndatiñu ni ja'a Táa-ri nuu-rí. Te tú ni ñn-i jiní-i nuu máá Sé'e, chi máni máá Táa jiní-ya. Ni tú jiní ni ñn-i nuu máá Táa, chi máá Sé'e jiní-ya, jín núu cháa ja kuní máá Sé'e te stá'an ndijin-ya núu-dé.

²⁸ Taká róó ja kásatiñu-ró te kándiso-ró ja véé, ña'an nuu-rí jíná'an-ró te xndétatú-ri róó.

²⁹ Kundiso-ró yugo-ri jíná'an-ró, te skuá'a-ró tú'un ká'an-ri jín-ró, chi I'a ndá'ú jín I'a vítá iní añú kuu-ri. Te ni'in-ro núu ndétatú añú-ro jíná'an-ró.

³⁰ Chi ñama-ni yugo-ri te tú vee carga-ri ja kúndiso-ró, áchí-ya.

12

Ja ní kakachi-de yoko trigo kiví ndétatú

¹ Te ñn kiví ndétatú ni ja'a Jesús kua'an-ya ñn nuu kaa trigo. Te chaá káskuá'a jín-yá, káji'i-de soko. Te ni kakejá'á-de kákachi-de yoko káyee-dé.

² Te ni kajini chaá fariseo. Te ni kaka'an-de jín-yá: Naún kuu jian, chi chaá káskuá'a jín-ró kásá'a-de súan kiví ndétatú, te tú ío ley, áchí-de.

³ Te máá-yá, ni ka'an-ya jín-de: Tú ní káka'u-ró tutú ndasa ni sá'a David náún. Chi máá-de jín cháa ni kaxiukú jín-de, ni kaji'i-de soko ñn kiví.

⁴ Te ni kiví-de iní ve'e Dios. Te ni yee-dé statilá kaxiukú ndijin, ja tú ío ley kee-dé, ni chaá ká'jin jín-de, chi máá-ni sutu káyee núú.

⁵ Xí té ka'u-ga-ro núu tutú ley ndasa kásá'a sutu iní ve'e ii kiví ndétatú, chi tú kaskíkuu máá-de ley-ún.

⁶ Chi a ká'an-ri jín-ró ja ñá'nu-ga kuu ñn chaá kándij yá'a vasa ja kuu máá ve'e ii.

⁷ Ko nú a ni kájuku'un iní-ro tú'un yá'a: Kuní-ga-ri ja ná kúndá'ú iní tá'an-ró, nasu ja sokó-ro kiti núu-rí, áchí, yúan-na te ma ndóna-ró sikí cháa tú ká'io kuachi núú.

⁸ Núsáá te máá Sé'e chaá, suni Jito'o kiví ndétatú kuu-ya, áchí-ya.

Ñn chaá ni ichi nda'a-dé

⁹ Te ni kenda-ya yúan. Te ni jaa-ya iní ve'e sinagoga-de jíná'an-de.

¹⁰ Te yúan ni io ñn chaá ni ichi kájan ñn nda'a-dé. Te ni kajika tu'un-de Jesús ja ndúkú-de kuachi sikí-yá kákuni-de, te ni kaka'an-de: Á kuu sá'a-yó taná kiví ndétatú, xí túu, áchí-de.

¹¹ Te máá-yá, ni ka'an-ya jín-de: Ndé róó ñává'a-ró ñn rií, te nú kiti-ún jungava-ti iní ñn tunchi kiví ndétatú, te tú ñn-ró-tí te natava-ro-tí náún.

¹² Te xaan-gá ya'u ncháá ñn chaá vasa ñn rií. Núsáá te ío va'a ja vá'a sá'a-yó kiví ndétatú, áchí-ya.

¹³ Yúan-na te ni ka'an-ya jín cháa-ún: Skáa nda'a-ro, áchí-ya. Te ni skáa-de nda'a-dé. Te ni nduva'a ii-ní natu'un kaa inga.

14 Ko chaa fariseo, ni kenda-de kaja'an-de. Te ni kanda tu'un-de ndasa ka'ni-de-ya.

Tu'un maá-ya ni ka'an Isaías onde sáá

15 Ko ni jini Jesús ja súan kájani ini-de. Te ni kuxio-ya yúan kua'an-ya. Te kua'a ñayivi ní kandikin-i-ya. Te ni nasáva'a-ya ndívii-í.

16 Te maá-ya, ni ka'an xa'an-ya jín ñayivi-ún ja ná tú stá'an ndijin-i-ya.

17 Náva'a ná skíkuu tu'un ni ka'an Isaías, chaa ni jani tu'un Dios:

18 Yá'a ío mozo-ri ja ní nakaji-ri, áchí Dios, áchí Isaías, te maní-ri jín-i. Te kúsi iní-ri jín-i. Te kua'a-ri Espiritu-ri siki-í. Te kastu'ún-i nuu ñayivi sín nación ja kí juicio siki máá jíná'an.

19 Ma kútixín sé'e-ri, ni ma nákata-i. Te ni ñn ma kúni tu'un ja kána jín-i ini ichi.

20 Ma ká'nu-i ñn nukúa ní taxin, ni ma ndá'va-i ñn mecha kayú ñú'má, chi onde ná kúni'in tu'un ndaa sá'a-i.

21 Te kuñukuu ini ñayivi sín nación tiñu sá'a Se'e-ri. Achí.

In chaa kuáá ñí'in tá'an tachi kini

22 Yúan-na te nuu-ya ni kakinchaka-i ñn chaa tá'an tachi kini, ja kuáá-de te ñí'in-de. Te ni nasáva'a-ya-dé. Te chaa kuáá ñí'in-ún, ni naka'an-de te ni nakuni-de.

23 Te ni kánaa iní taká ñayivi-ún kánde'é-i. Te ni kaka'an-i: Á se'e David kúu chaa yá'a náún, áchí-í.

24 Ko chaa fariseo, ni kajini so'o-de ja súan ni kaka'an-i. Te ni kaka'an-de: Chaa yá'a, nú tú ndújín-de jín Beelzebú, te ma kúu kíñi'in-de tachi kini kí'in núú, chi ja kúñá'nu nuu tachi kúu-ún, áchí-de.

25 Ko Jesús, ni jini-ya ja súan kájani ini-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Taká nación ja sásín máá te kánakuatá'an máá, naa. Te taká ñuu xí vé'e ja sásín máá, te kánakuatá'an máá, ma kúni'in.

26 Te nú Satanás sásín máá, te kíñi'in máá ja'an, ndasa kúni'in ñuu nuu tá'ú tíñu máá núsáá.

27 Te nú ndújín Beelzebub jín-ri ja kíñi'in-ri tachi kini. Núsáá te se'e-ró, ndé jín kákiñi'in máá-i tachi-ún. Ja yúan, máá-i, ná náku'ndí-i siki-ro.

28 Ko nú jín Espiritu Dios kíñi'in-ri tachi kini kaja'an, jandáa kúu ja núu-ro ní chaa ñuu nuu tá'ú Dios tiñu núsáá.

29 Chi ndasa kuu kivi ñn ñayivi iní ve'e chaa kándaján, te sakuí'ná-i ndatíñu-de, te nú tú xna'an-ga ku'ni-i-de. Yúan-na te kuu sakuí'ná-i ndatíñu-de.

30 Nú ndé chaa tú ndújín-de jín-ri, te jito u'u-de ruu. Te chaa tú nástútú jín-ri, máni jachá-de.

Tu'un ndiva'a siki Espiritu Santo

31 Súan ká'an-ri jín-ró: Siki taká kuachi jín taká tu'un ndiva'a, sá'a-ya tuka'nu ini. Ko tu'un ká'an ndiva'a siki Espiritu Santo, ma sá'a kuti-ya tuka'nu ini.

32 Te nú ndé ñn chaa ka'an-de siki máá Sé'e chaa, sá'a-ya tuka'nu ini nuu-dé. Ko nú ndé ñn chaa ka'an-de siki Espiritu Santo, ma sá'a kuti-ya tuka'nu ini nuu-dé, ni kua yá'a, ni kua chaa.

33 Kuu-ró yunu vá'a ja vá'a nde'e, xí kuu-ró yunu káñáá, ja ñáá nde'e. Chi jín nde'e te jini-yo naún yunu kúu.

34 Se'e ko kákuu-ró. Ndas kuu ka'an-ro tu'un va'a, te nú ñayivi ñáá kákuu-ró. Chi tu'un ñú'un ini añu chaa, máni tu'un-ún ká'an-de.

35 Chaa va'a, sá'a-de tiñu va'a, chi ío va'a ini-de. Te chaa ñáá, sá'a-de tiñu ñáá, chi káñáá ini-de.

36 Ko ruu, ká'an-ri jín-ró, ja taká tu'un sáni kaka'an chaa, naku'a-a-de cuenta tu'un-ún kivi cháa juicio.

³⁷ Chì sikì tú'un ká'an-ro, te kendo va'a-ró. Te suni sikì tú'un ká'an-ro, te ta'nu ndatu-ro, áchí-ya.

Ja ní kajikan-i ñn tuni

³⁸ Yúan-na te yakú cháa káchaa tutu jíin cháa fariseo, ñi kaka'an-de jíin-yá: Maestro, kákuni-ná ja sá'a-ní ñn tuni nde'é-ná, áchí-de.

³⁹ Te ñi ka'an-ya jíin-de: Ñayivi ñáa ja káisi ki ncháa-i Dios, kajikan-i tuni. Ko ma kuá'a-ri nuu-í, chí tuni Jonás, cháa ñi jani tu'un Dios, kúu ja kuá'a-ri nuu-í.

⁴⁰ Chì nátu'un ñi kandee Jonás chíi tiyáká ká'nu uní ndúú uní ñúú, suni súan kundee Se'e cháa chíi ñu'un uní ndúú uní ñúú.

⁴¹ Taká cháa ñuu Nínive, nachaku-de jíin ñáyivi yá'a kivi kii juicio. Te nakuxndí-de sikí-í. Chì máa-de, ñi kanakani iní-de kivi ní jani Jonás tu'un nuu-dé. Te vina ví'í-gá kúñá'nu I'a kándij yá'a vása Jonás.

⁴² Te reina onde ichi sur, nachaku-ña jíin ñáyivi yá'a kivi kii juicio. Te nakuxndí-ña sikí-í. Chì onde jíká xáan ní kii-ña ní jini so'o-ña tú'un ndíchí ní ka'an Salomón. Te vina ví'í-gá kúñá'nu I'a kándij yá'a vása Salomón.

⁴³ Nú ñi kenda tachí kini iní ñn cháa. Te jíká kuu nuu ñu'un té'é ndúkú núu júngo. Te tú ní in.

⁴⁴ Yúan-na te ká'an tachí-ún: Ná nó'on-ri ve'e nuu ní kenda-ri, áchí. Te nú ñi najaa, te jiní ja ñn ve'e sáni kúu. Te ñi nduluu ve'e-ún ja ní nastáa iní.

⁴⁵ Yúan-na te ki'in tachí-ún, te kuaka tá'an jíin usiá-ga tachí ñáa-ga vása máa. Te kivi koyo te káxiukú yúan. Núsáa te ví'í-gá tá'an cháa yúan onde sandí'í-na vása ja xnáñúú núu. Te suni súan ta'an ñayivi ñáa yá'a. Achí-ya.

Náa-ya jíin ñani-ya

⁴⁶ Te nini súan ká'an-ya jíin ñáyivi-ún, te ñi jaa náa-ya jíin ñani-ya ká'in-ña ichi yatá vé'e, kákuni-ña ká'an-ña jíin-yá.

⁴⁷ Te ñi kachí ñn cháa jíin-yá: Yúan nde'é-ní, ñi cháa náa-ní jíin ñani-ní ká'in-ña yatá vé'e, te kákuni-ña ká'an-ña jíin-ní, áchí-de.

⁴⁸ Te ñi ka'an-ya jíin cháa ñi ka'an súan jíin-yá: Ndéja kúu náa-ri, te ndéja kákuu ñani-ri. Achí-ya.

⁴⁹ Te ñi skáa-ya ndá'a-yá onde nuu káxiukú cháa káskuá'a jíin-yá. Te ñi ka'an-ya: Yá'a nde'é-ró núu náa-ri jíin núu ñani-ri.

⁵⁰ Chì ñayivi skíkuu tiñu kuni máa Táa-ri kánchaa-ya onde andívi, jian kúu kua'a-ri kúu náa-ri. Achí-ya.

13

Tu'un yatá sikí cháa sáka trigo

¹ Te kivi-ún ñi kenda Jesús ve'e-ún te kua'an-ya. Te ñi jaa-ya ní jungoo-ya yú'u mar.

² Te ñi kataká kua'a xáan ñáyivi núu-yá. Te ñi kivi-ya iní ñn barco. Te ñi jungoo-ya. Te taká ñayivi-ún ñi kakendo-i yu'u mar.

³ Te ñi ka'an-ya kuá'a tú'un yatá jíin-i: Kuni so'o te kuni-ro. ñn cháa sáka trigo, ñi kenda-de sáka-dé.

⁴ Te sáka-dé kua'an-de. Te ñn nuni-ún, ñi jungava yu'íchi. Te ñi cháa tisaá te ñi kakókó-tí.

⁵ Te inga ñi jungava nuu ñu'un yúu núu tú ío kua'a ñu'un. Te ñi kana yachí-ni chí tú ío kókon ñu'un.

⁶ Te nuu ní kana ndikandij, te ñi kasun-ni. Te ñi ichi, chí tú yo'o ní ío.

⁷ Te inga ñi jungava ma'ñú íñu. Te ñi ja'nu íñu-ún. Te ñi jasú nuu.

⁸ Te sava n̄i kajungava nuu ñú'un vá'a. Te n̄i kuun nuni, ñn ja ñn ciento, inga ja un̄i xiko, te inga ja okó uxi.

⁹ Chaa ío so'o kuni ná'ín, te ná kúni so'o-de. Achí-ya.

¹⁰ Yúan-na te n̄i chakoyo chaa káskuá'a jíin-yá. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Naja ká'an-ni tu'un yátá jíin ñáyivi yá'a, achí-de.

¹¹ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Róó, chí a kuajuku'un in̄i-ro tú'un yísa'í yá'a sá'a Dios, ndasa koo ñuu nátu'un andívi. Ko máá ñáyivi yá'a, ma júku'un in̄i-i.

¹² Chí chaa ja á ñáva'a, te kii-ga nuu-dé sá'a-ya. Te kuñava'a-de kua'a xáan-gá. Ko chaa ja ná tú ñáva'a, vasa ja á ñáva'a-de-ún, te kuxio ki'in.

¹³ Ja yúan ká'an-ri tu'un yátá jíin-i. Chí vasa kánde'é-i, ko tú kájin-i. Te vasa kájin-i so'o-i, ko tú kájin-i ná'ín-i ni tú kájuku'un in̄i-i.

¹⁴ Ñáyivi yá'a káskíkuu-i tu'un n̄i ka'an Isaiás: Vasa kájin-i ná'ín vá'a-ró, ko ma júku'un in̄i-ro. Te vasa kánde'é ndí'i-ró, ko ma kuni-ro.

¹⁵ Chí xaan ní kakuni'in in̄i ñáyivi yá'a. Te xaan ú'u kájin-i so'o-i. Te kájasu-i nduchi-í náva'a ma kuni-i jíin ndúchi-í, te ma kúni ná'ín-i jíin só'o-i, te ma júku'un in̄i-i, te ma nájió káva in̄i-i, te ma násáva'a-ri-i. Achí.

¹⁶ Ko xáan ndatu máá-ró jíin-an-ró, chí kánde'é-ró jíin ndúchi-ro, te kájin-i ná'ín-ró jíin só'o-ró.

¹⁷ Chí jandáa ká'an-ri jíin-ró ja tiní chaa kájan-i tu'un Dios jíin tiní chaa va'a, n̄i kakuni-de nde'é-de nuu ja kánde'é máá-ró, ko tú ní kájin-i-de. Te suni n̄i kakuni-de kuni so'o-de ja kájin-i so'o máá-ró, ko tú ní kájin-i so'o-de. Achí-ya.

¹⁸ Kuni ná'ín jíin-an-ró tú'un yátá chaa sáka núsáa.

¹⁹ Nú ñn chaa jíin-i so'o-de tu'un ñuu Dios, te nú tú júku'un in̄i-de, yúan-na te chaa kui'na te kuanchara-ni tu'un n̄i saká iní añú-de-ún. Chaa yúan kúu nuni ní jungava yu'íchi.

²⁰ Te nuni ní saká núu ñú'un yúu, yúan kúu chaa jíin-i so'o-de tu'un, te kúsi-ni in̄i-de jíin.

²¹ Ko tú nuu káka yo'o in̄i-de, te yaku-ni kivi kánda. Te nú n̄i ndonda tundó'o siki-dé, xí nú n̄i sándiva'a-i jíin-de siki tú'un-ún, te náyu'ú-ni-de.

²² Te nuni ní saká má'ñú íñu, yúan kúu chaa jíin-i so'o-de tu'un. Ko kutéñu-de jíin ndátñu-de. Te kuni-de kuu kúka-de. Te xndá'ú-de máá-de jíin. Ndi'i ya'á jasú nuu tú'un-ún, te tú kúun nuni.

²³ Ko nuni ní saká núu ñú'un vá'a, yúan kúu chaa jíin-i so'o-de tu'un te júku'un in̄i-de. Te bueno já'a-de nuni, ñn-de ciento, inga-de un̄i xiko, te inga-de okó uxi, súan kája'a-de nuni. Achí-ya.

Tu'un ndikin lazo

²⁴ Ío inga tu'un yátá ní ka'an-ya jíin-de; Ñuu nátu'un andívi kúu nátu'un ñn chaa n̄i chí'i itu va'a nuu ñú'un-dé.

²⁵ Ko nini kixi-de, te n̄i ja chaa jíto u'u tá'an jíin-de. Te n̄i chí'i tuku ndikin lazo nuu trigo-de, te kua'an.

²⁶ Ko nuu ní kana yukú itu-ún, te kúun nuni, yúan-na te suni n̄i kana lazo.

²⁷ Te n̄i jakoyo mozo máá táa, chaa xíin. Te n̄i kaka'an-i jíin-de: Táta, á tú ní chí'i-ni nuni vá'a nuu ñú'un-ni yá'a. Te ndénu ní ni'in-ni lazo yá'a núsáa. Achí-i.

²⁸ Te n̄i ka'an-de jíin mozo-de: ñn chaa jíto u'u ruu n̄i sá'a ya'á, achí-de. Te n̄i kaka'an mozo-ún jíin-de: Núsáa te kuni-ni ja ná kítu'un-ná náún, achí-i.

²⁹ Te máá-de n̄i ka'an-de: Túu, chí náni tú'un-ró lazo-ún te sanaa te tu'un-ró trigo jíin.

³⁰ Ná kuá'nu máá jíin-an onde kivi tá'nu. Te kivi-ún te tá'ú-rí tiñu nuu chaa ka'nu: Stútú xna'an-ga lazo jian, te sá'a-ró nú'ní náva'a ka'mu-yó. Ko trigo yá'a, nastútú-ró ná kivi in̄i yaka-ri. Achí-de, achí-ya.

Tu'un ndikin yuá mostaza

31 Ió inga tu'un yátá ní ka'an-ya jíin-de: Ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un ndikin yuá mostaza, ja ní ki'in ñin chaa te ni chaa-de nuu ñú'un-dé.

32 Te jandaa ñin ndikin lúli-ga kúu vásá taká-ga tata. Ko nú ni ja'nu, te kúu ká'nu-ga vásá taká-ga yua. Te kuu ñin yunu ká'nu. Te chaa tisaá andíví, te vatu-ni sá'a-ti taká-ti chí nda'a-ún. Achí-ya.

Tu'un yujan ía

33 Ió inga tu'un yátá ní ka'an-ya jíin-de: Ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un yujan ía já ní ki'in ñin ña'an. Te ni chisa'í-ña chí uní tiyii yúchi onde ni ndi'i ni kuu ía ní sá'a. Achí-ya.

34 Taká tu'un yá'a ni ka'an Jesús jíin ñáyívi kuá'a-ún. Te nú túu tu'un yátá te tú ká'an-ya jíin-i,

35 Nává'a ná skíkuu tu'un ni ka'an chaa ni jani tu'un Dios: Ka'an-ri tu'un yátá, te kachi-ri tu'un yísa'í onde kivi ní jungoo ñuyívi, áchí.

Ja ní ka'an káji-yá tu'un ndikin lazo

36 Yúan-na te ni nakuatá'ú Jesús nuu ñáyívi-ún. Te ni ndivi-ya iní ve'e. Te ni jakoyo chaa káskuá'a-ún nuu-yá. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Kaní káji-ní tu'un yátá lazo nuu-ná, áchí-de.

37 Te ni ka'an-ya jíin-de: Ja sáka tata va'a-ún kúu máá Sé'e chaa.

38 Te ñu'un-ún kúu ñuyívi. Te tata va'a-ún kákuu se'e Dios. Te lazo-ún kákuu se'e kui'na.

39 Te chaa u'u ja ní chi'i lazo-ún kúu kui'na. Te kivi tá'nu-ún kúu kivi jínu ñuyívi. Te chaa ka'nu-ún kákuu ndajá'a Dios.

40 Te nátu'un kutútú lazo, te kayu nuu ñú'un, súan kuu kivi jínu ñuyívi.

41 Te máá Sé'e chaa, táji-yá ndajá'a-yá ki'in. Te nastútú-yá taká ñáyívi kásá'a kuachi jíin ñáyívi kásá'a tiñu ñáá.

42 Te taan-yá-i kayu-i nuu ñú'un. Te yúan nde'e-i te nakaji-í ñii yú'u-í jíná'an-i.

43 Yúan-na te ñáyívi vá'a-ún, ndii ncháa-i nátu'un ndikandii, kuxiukú-i jíin máá Táa-i iní nuu nuu tá'ú-yá tiñu. Chaa ío so'o kuni ná'in, ná kúni so'o-de.

Tu'un janu xú'ún, jíin tú'un perla, jíin tú'un ñunu

44 Ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un ñin janu xú'ún já yísa'í chí ñin ñu'un, te ni ndenda ni sá'a ñin chaa, te jasú tuku-de siki, te kúsi iní-de jíin, te kua'an-de, te xikó ndi'i-de ñaún ñáva'a-de, te jaan-de ñu'un-ún.

45 Suni ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un ñin chaa jaan-de te xikó-de ja ndúkú-de perla luu.

46 Te ni jini-de ñin perla ja xa'an yá'u. Te ni kee-de kua'an-de. Te ni xikó ndi'i-de taká ndatíñu-de. Te ni jaan-de perla-ún.

47 Suni ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un ñin ñunu já júkuita ka'nu iní mar. Te tñin tñini nuu tíyáká.

48 Te nuu ní chítú ñunu-ún, te ni kanatava-dé yundúcha. Te ni kajungoo-de. Te ni kakaji-de kiti vá'a-ún kivi-ti iní jika. Te ni kaskána-de kiti ñáá-ún kua'an.

49 Suni súan koo kivi jínu ñuyívi. Chi kenda koyo ndajá'a-yá. Te kaji-ya ñáyívi ñáá ma'ñú ñáyívi vá'a.

50 Te taan-yá-i kayu-i nuu ñú'un. Te yúan nde'e-i te nakaji-í ñii yú'u-í. Achí-ya.

51 Te ni kachi Jesús jíin-de: Ni kajuku'un iní-ro taká tu'un yá'a náún, áchí-ya. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Jaan Táta, áchí-de.

52 Te ni kachi-ya jíin-de: Ja yúan ío chaa káchaa tutu jini-de sa'an ñuu nátu'un andíví, te máá-de kúu nátu'un ñin chaa xii vé'e, te onde iní yaka-de táva-dé ndatíñu jáá jíin ndatíñu aná'an, áchí-ya.

53 Te súan ni jinu ni ka'an Jesús tu'un yátá yá'a. Te ni kenda-ya yúan kua'an-ya.

Ja ní kaské'ichi-i-ya iní ñuu Nazaret

⁵⁴ Te ñi najaa-ya ñuu-ya. Te ñi stá'an-ya núu-dé iní ve'e sinagoga máa-de jíná'an-de. Te ñi kanaa iní-de ñi kande'é-de nuu-yá. Te ñi kaka'an-de: Ndénu ní ni'in cháa yá'a tu'un ndíhí yá'a jíin tínu ñá'nu sá'a-de yá'a.

⁵⁵ Nasu sé'e cháa carpintero kúu ya'á náún. Á nasu María nání náa-de. Te taká ñani-de káinání Jacobo, José, Simón, jíin Judas.

⁵⁶ Te tú ká'jin kuá'a-de jíin-yó yá'a náún. Te ndénu ní ni'in-dé taká tu'un yá'a núsáa. Achí-de.

⁵⁷ Te súan ñi kakujá'a iní-i jíin-yá. Te Jesús, ñi ka'an-ya jíin-i: Cháa jáni tu'un Dios, máni ñuu-de jíin iní ve'e-de kúu ja tú kaka'an tu'un jíin'ún jíin-de, áhí-ya.

⁵⁸ Te tú ní sá'a-ya kuá'a tínu ñá'nu yúan, chí tú ní kákandíja-i.

14

Ja ní j'i Juan, cháa skuánducha

¹ Te suu kiví-ún te Herodes cháa tá'ú tínu, ñi jini tu'un-de tu'un Jesús.

² Te ñi kachí-de jíin mozo-de: Cháa yá'a kúu Juan ja skuánducha. Ñi nachaku-de ja ní j'i-de, te ja yúan sá'a-de tínu ñá'nu yá'a. Achí-de.

³ Chí Herodes, ñi ñin-de Juan. Te ñi ju'ni-de. Te ñi chindee-de cháa vekaa ja kuáchi Herodías ñasíí Felipe ñani máa Herodes.

⁴ Te Juan, a ñi kana jíin-de nuu Herodes: Tú ío ley kuaka-ró-ña, áhí-de.

⁵ Te Herodes, ñi kuní-de ka'ni-dé Juan. Ko ñi yu'ú-de ñi jito-de ñayivi, chí kájani ndaa iní-i ja ñin cháa jáni tu'un Dios kúu Juan.

⁶ Te ñin kiví ní sá'a Herodes ñin viko kiví ní kaku-de. Te sesíí Herodías ñi jita já'á-i nuu ñayivi. Te ñi kusí iní Herodes jíin-i.

⁷ Te ñi jatú'un téyí-de ja kuá'a-de taká naún kakán-i nuu-dé.

⁸ Te náa-i, a ñi jani íhí-ña-í, te ñi ka'an-i: Kuá'a-ní xiní Juan, cháa skuánducha-ún nuu-ná kundee nuu ñin ko'o, áhí-i.

⁹ Yúan-na te máa rey-ún, ñi kuxí iní-de. Ko sikí já ní jatú'un téyí-de jíin sikí já ní kajini so'o cháa káyee stáa jíin-de-ún, te ñi tá'ú-de tínu ná kuá'a soldado nuu-í.

¹⁰ Te ñi tájí-de soldado ñi ja'an. Te ñi xiti xiní Juan iní vekaa.

¹¹ Te ñi cháa xiní-dé kánde nuu ñin ko'o. Te ñi ja'a soldado nuu súhí sí'í-ún. Te máa-i, ñi janchaka-i nuu náa-i.

¹² Yúan-na te ñi jakoyo cháa káskuá'a jíin-de. Te ñi kandaña-de yiki kúñu Juan. Te ñi kachinduji-de. Te ñi kee-de kája'an-de. Te ñi kakastu'ún-de nuu Jesús.

Ja ní skée-yá u'un mil ñayivi

¹³ Te ñi jini tu'un Jesús. Te ñi kuxio-ya kuá'an-ya yúan iní ñin barco onde nuu ñú'un té'é kánde s'ín-ya. Te ñi kajini tu'un ñayivi jíná'an-i. Te onde taká ñuu ñi kandikin-i-ya kájika já'á-i jíin-yá.

¹⁴ Te ñi kenda Jesús kua'an-ya. Te ñi jini-ya núu ñayivi kuá'a xáan. Te ñi ndukuí'a iní-ya jíin-i. Te ñi sá'a-ya taná taká ñayivi kaku'u.

¹⁵ Te nuu ní iní te ñi chakoyo cháa káskuá'a jíin-yá nuu-yá. Te ñi kaka'an-de: Yá'a chí máa ñú'un té'é kúu, te a ñi kee ndikandii. Tájí-ní-i ná kíngoyo-i taká ñuu. Te ná kuán máa-i staá kée-í, áhí-de jíin-yá.

¹⁶ Te ñi kachí Jesús jíin-de: Tú ñini kí'in-i jíná'an-i: Kuá'a máa-ró já ná kée-í, áhí-ya.

¹⁷ Te máa-de, ñi kaka'an-de jíin-yá: Tú naún káñava'a-ná chí u'un-ni statilá jíin úu-ni tiyáká, áhí-de.

¹⁸ Te máa-yá, ñi kachí-ya jíin-de: Kuá'a ná kí nuu-rí yá'a, áhí-ya.

19 Te ni tá'ú-yá tiñu nuu ñáyivi-ún ni kajungoo taká-i nuu ichá. Te ni ki'in-ya ndí'ú'un statilá jín úu tiyáká-ún. Te ni ndakoto-ya íchi ándívi. Te ni jikan ta'u-yá ja'a státilá. Te ni sákuáchí-yá. Te ni ja'a-ya núu cháa káskuá'a jín-yá. Te cháa-ún, ni kajani-de nuu ñáyivi-ún.

20 Te ndivii-í ni kayee. Te ni kanda'a chii-i. Te ni kanastútú-de uxí uu jika staa kuachí-ún ja ní ndendoso.

21 Te jínu u'un mil cháa ni kayee-ún, te sín-ga kúu ñasí'í jín súchí lúlí.

Ja ní jika já'á-yá nuu mar

22 Yúan-na te ni skandá-ni Jesús cháa káskuá'a jín-yá, ni kivi koyo-de ini in barco. Te ná kúxnúú-de kingoyo-de inga lado yu'u mar sá'a-ya, chi kuéé jachá-ya ñáyivi kuá'a-ún.

23 Te ni jacha-ya ñáyivi-ún kaja'an-i. Te ni kaa sín-ya kuá'an-ya yúku, kuákakan ta'u-yá. Te ni ini, te kándeé máá in-ni-ya yúan.

24 Te barko-ún, a kándeé ma'ñú mar. Te ká'ú xaan ní ndonda su'ma ndúcha sikí-dé, chi sua ni nana nuu tachi.

25 Te tíkuáán-na kúu. Te ni jaá Jesús nuu-dé, jika já'á-yá nuu mar.

26 Te cháa káskuá'a-ún, ja ní kajini-de-ya, ja jika-ya núu mar, te ni kayu'ú-de. Te káka'an-de: Añú kúu, áchí-de. Te kákana kó'ó-de ja káyu'ú-de.

27 Yúan-na te Jesús, ni ka'an-ni-ya jín-de: Sándéé iní-ro. Máá-rí kúu. Ma yú'ú-ro, áchí-ya.

28 Yúan-na te ni ka'an Pedro jín-yá: Tátá, te nú máá-ní kúu, te tá'ú-ní tiñu ná káka-ná nuu mar yá'a jaá-ná nuu-ní, áchí-de.

29 Te ni ka'an-ya: Ña'an, áchí-ya. Te ni nuu Pedro ini barco. Te ni jika-de nuu ndúcha-ún kua'an-de nuu Jesús.

30 Ko nuu ní jini-de ja xaan kée tachi, te ni yu'ú-de. Te ni keja'á-de sá'u-de chii nducha. Te ni kana kó'ó-de: Tátá, nama-ní náá, áchí-de.

31 Te ni skáa-ni Jesús nda'a-yá. Te ni tñn-ya-dé. Te ni kachi-ya jín-de: Cháa tú kándíja va'a kúu-ró. Naja jáni sikí iní-ro. Achí-ya.

32 Te ni ndivi-ya iní barko-ún jín-de. Te ni kuná'in-ni tachi xaan-ún.

33 Yúan-na te cháa ká'in ini barko-ún, ni chakoyo-de nuu-yá. Te ni kachiñú'ún-de-ya. Te káka'an-de: Jandáa ndíja máá-ní kúu Se'e Dios, áchí-de.

Ñáyivi káku'u ini nuu Genesaret

34 Te ni kaja'a-ya kuá'an-ya ingá lado. Te ni chakoyo-ya ñú'un íchí nuu Genesaret.

35 Te cháa nuu-ún, ni kanakuni-de-ya. Te ni katájí-de tu'un ní nuu-ún. Te ni kakinchaka-de ñáyivi káku'u nuu-yá.

36 Te ni kaka'an nda'ú-i jín-yá ja ná ké'é-i vasté yúsá'ma-yá. Te taká ñáyivi ní kaké'é sá'ma-yá-ún, ni kanduva'a-i.

15

Ndasa kuchá'an ñáyivi

1 Yúan-na te yaku cháa fariseo jín cháa káchaa tutu ini nuu Jerusalem, ni jakoyo-de nuu-yá. Te ni kaka'an-de jín-yá:

2 Cháa káskuá'a jín-ró, naja káské'ichi-de taninu cháa aná'an. Chi tú kánandá'á-de te káyee-dé staa. Achí-de.

3 Te máá-yá, ni ka'an-ya jín-de: Te máá-ró, suni naja káské'ichi-ro tíñu ni tá'ú Dios nuu-ro núsáá, chi ja sikí táninu máá-ró.

4 Chi ni ka'an Dios: Kuandatu nuu táa-ro núu náa-ro, te ndéja ká'an ndiva'a nuu táa nuu náa, ná kúu nú kuu, áchí.

⁵ Ko máá-ró káka'an-ro: Nú íó ndatíñu ja xín ñn cháa, te a kuu ni'in tíñu ja kuní táa-de xí náa-de, te nú xna'an-ga ka'an-de: A ni soko-rí ndatíñu-ún nuu Dios, achí-de.

⁶ Yúan-na te tuká kánúú skíkuu-de kua'a-de nuu táa-de nuu náa-de, achí-ro. Te súan kástíví-ró tú'un Dios jíin táninu ni kajakin-ro.

⁷ Chaa uu xiní kákuu-ró. Bueno ni jani Isaías tu'un sikí-ro súan:

⁸ Ñáyivi yá'a, jíin yú'u-í káchiñú'ún-i ruu, ko jíin añú-i chí jíká-ni kúu ini-i jíto-i ruu.

⁹ Te káchiñú'ún sáni-i ruu, chí kástá'an-i tu'un jáni ini ñn cháa, achí Isaías. Achí-ya.

¹⁰ Te ni kana-ya xiní ñáyivi-ún. Te ni ka'an-ya jíin-i: Kuni so'o jíná'an-ró, Te chu'un ini-ro tú'un ká'an-ri:

¹¹ Nasu já kivi ini yu'u cháa kuchá'an-de sá'a, chí ja kenda ini yu'u-dé, yuán kúu ja kúchú'an-de sá'a, achí-ya.

¹² Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá, ni chakoyo-de nuu-yá. Te ni kaka'an-de: Á jini-ní ja ní kakiti ini cháa fariseo ja ní kajini so'o-de tu'un yá'a, xí túu, achí-de.

¹³ Ko máá-yá, ni ka'an-ya: Taká yunu já tú ní náchu'un máá Táa-ri andíví, te tu'un-ri ki'in.

¹⁴ Sía jíná'an-ró ná kí'in-de. Chaa kuáá kástá'an ichi núu sáva-ga cháa kuáá kákuu-de. Chí nú ñn cháa kuáá stá'an-de ichi núu ingá cháa kuáá, te ndendúú-de jungoyo-de ini xa'va. Achí-ya.

¹⁵ Te ni ka'an Pedro jíin-yá: Kastu'ún káji-ní tu'un yátá yá'a nuu-ná jíná'an-ná, achí-de.

¹⁶ Te ni kachi Jesús: Te suni onde róó tú kájuku'un ini-ro náún.

¹⁷ Á tú kájuku'un ini-ro já taká ja kée-í kivi kua'an chí-i, te ndénda-ni kua'an.

¹⁸ Ko ja kenda yu'u-í, chí onde ini añú-i vai, te yuán kúu ja kúchá'an-i sá'a.

¹⁹ Chí onde ichi ini añú-i kenda ja jáni ñáá ini, ja já'ni ndíyi, ja ísiki ncháa tá'an, ja kuáxán ini, ja sáku'ná, ja ká'an tu'un tú'ún, ja ká'an ndivá'a.

²⁰ Taká tu'un yá'a kúu ja kúchá'an-i sá'a. Ko nú tú nánda'á-i te kee-í staa, tú kúchá'an-i sá'a. Achí-ya.

Tu'un sesí'í ña'an ñúu Caná

²¹ Te ni kenda Jesús yúan kua'an-ya ichi ndañúu Tiro jíin Sidón.

²² Te ñn ña'an ñúu Caná, ni kenda-ña ndañúu yúan. Te ni kana kó'ó-ña: Táta, Se'e David, kundá'ú ini-ní náá, chí sesí'í-ná ká'ú xaan tá'an-i ñn tachí kini, achí-ña jíin-yá.

²³ Ko máá-yá, tú ní ká'an kuti-yá jíin-ña. Yúan-na te ni jakoyo cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni kaka'an nda'ú-de jíin-yá: Ka'an-ní jíin-ña ná kí'in-ña, chí kána kó'ó-ña vái-ña íchi yatá-yo, achí-de.

²⁴ Te ni ka'an-ya: Máni nuu ríi, kiti ní kanaa, ká'in se'e Israel, ni táji-yá ruu vai-ri, achí-ya.

²⁵ Yúan-na te ni cháa-ña núu-yá. Te ni chiñú'ún-ña-yá. Te ni ka'an-ña: Táta, chindéé chítuu-ní náá, achí-ña.

²⁶ Te ni ka'an máá-yá: Tú ío va'a ja kuáncháa-yo staa sé'e-yó te skána-yó núu lúsu, achí-ya.

²⁷ Te ni ka'an-ña: Jandáa ká'an-ní, Táta, ko lúsu-ún, ichi chí mesa náchii-tí staa kuachí kóyo yu'u jíto'o-tí yáji-tí, achí-ña jíin-yá.

²⁸ Yúan-na te ni ka'an Jesús: Nána, xaan vá'a ni kandíja-ní, ná sá'a-ná jíin-ní nátu'un kuní-ní, achí-ya. Te máá hora jian ní nduva'a-ni sesí'í-ña.

Ja ní nasáva'a-ya kuá'a ñáyivi kú'u

²⁹ Te ni ja'a Jesús kua'an-ya yúan. Te ni jaa-ya yú'u mar ñuu Galilea. Te ni kaa-ya kuá'an-ya yúku-ún. Te yúan ni jungoo-ya.

30 Te n̄i jakoyo kua'a ñáyiv̄i núu-yá jíin ñáyiv̄i rengo, ja kuáá, ja ñí'ín, ja tikú'lu, jíin sáva-ga-i ja kaku'u. Te n̄i kajakin̄-i-ún núu jáa Jesús. Te n̄i nasáva'a-ya-í jíná'an-i.

31 Te n̄i kaḱee nuu ñáyiv̄i-ún kándē'é-i ja súan n̄i kajin̄i-i náka'an ñáyiv̄i ñí'ín, ndúva'a ñáyiv̄i tikú'lu, náka ñáyiv̄i rengo, ndúndijin nuu ñáyiv̄i kuáá. Te n̄i kanakana jaa-i Dios ñáyiv̄i Israel.

Ja ní skée-yá kuun mil ñáyiv̄i

32 Te n̄i kana Jesús xin̄i cháa káskuá'a jíin-yá. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kúnda'ú in̄i-ri ñáyiv̄i yá'a, ch̄i a n̄i kuu un̄i kiv̄i káxiukú-i jíin-rí, te tú naún káji-í. Te tú kuní-ri natáji-rí-i no'on ndicha-i, ch̄i nú súan te sava ichi te kuitá ij-í. Achí-ya.

33 Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá n̄i kaka'an-de jíin-yá: Te ndénu ní'on stáa kuá'a kée ndá'a ch̄i ñáyiv̄i kuá'a yá'a, ch̄i máni ñu'un té'é kúu yá'a, áchí-de.

34 Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Nasaa staa kándiso-ró, áchí-ya. Te n̄i kaka'an-de: Usia-ni, te yaku tiyáka lúli, áchí-de.

35 Yúan-na te n̄i tá'ú-yá tiñu nuu ñáyiv̄i-ún n̄i kajungoo-i nuu ñu'un.

36 Te n̄i ki'in-ya ndi'usiá staa jíin cháká-ún, te n̄i jikan ta'u-yá, te n̄i sakuáchi-yá, te n̄i ja'a-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá, te n̄i kajani-de nuu-í.

37 Te n̄i kayee táka-i. Te n̄i kanda'a ch̄i-i. Te n̄i kanastútú-de ja ní kendo kuáchi-ún, usia ndo'o chítú ndi.

38 Te ñáyiv̄i ní kayee-ún, jínu onde kuun mil cháa, te s̄in-ga kúu ñasí'í jíin táka suchí lúli.

39 Yúan-na te n̄i jacha-ya ñáyiv̄i-ún kuangoyo-i. Te n̄i ndivi-ya iní barco. Te n̄i jaa-ya ndáñú Magdala.

16

Ja kájikān-i tuni nuu-yá

1 Te n̄i jakoyo cháa fariseo jíin cháa saduceo nuu-yá, ch̄i koto ncha-de-ya kákuñi-de. Te n̄i kajikan-de tuni ichi ándiv̄i núu-yá te kun̄i-de.

2 Ko máa-yá n̄i ka'an-ya jíin-de: Nú n̄i ini, te káka'an-ro: nandii ndáxin, ch̄i ío viko kuá'a ándiv̄i, áchí-ro.

3 Te jañá'an káka'an-ro: Vina te kuun sau, ch̄i ín ñáa viko kuá'a ándiv̄i, áchí-ro. Chaa uu xin̄i kakuu-ró. A kájin̄i-ro naún kuní ka'an viko ándiv̄i, ko tú kájuku'un in̄i-ro tuni kiv̄i yá'a.

4 Ñáyiv̄i ñáa yá'a ja káisiiki ncháa-i Dios, kájikān-i tuni nuu-rí. Ko ma kuá'a-ri ni ñn nuu-í, ch̄i máni tuni Jonás, cháa n̄i jani tu'un Dios, kúu ja kuá'a-ri. Achí-ya. Te n̄i skéndo-ya-dé jíná'an-de. Te kua'an-ya.

Cuenta yujan ía cháa fariseo

5 Te n̄i jakoyo cháa káskuá'a-ún inga lado mar. Te n̄i kanaa iní-de kundiso-de staa.

6 Te n̄i kachi Jesús jíin-de: Koto va'a-ró máa-ró núu yujan ía cháa fariseo jíin cháa saduceo, áchí-ya.

7 Te kándatu'ún máa-de: Sik̄i já tú kándiso-yó staa ká'an-ya núsáa, áchí-de.

8 Te n̄i jin̄i Jesús ja súan kándatu'ún-de. Te n̄i ka'an-ya: Chaa káandija yaku-ni kakuu-ró. Naún kándatu'ún-ró. Ja tú ní kándiso-ró staa náún.

9 Onde vina tú kájuku'un in̄i-ro náún. Á tú kánuku'un in̄i-ro já ní kuu jíin ú'un staa jíin ú'un mil cháa, te nasaa jika ní kanastútú-ró-sa.

10 Ni ja ní kuu jíin usiá staa-ún jíin kúun mil cháa, te nasaa ndo'o ní kanastútú-ró.

11 Te naja tú kájuku'un in̄i-ro, ch̄i tú ní ká'an-ri tu'un statilá jíin-ró, ch̄i sua ja koto va'a-ró máa-ró núu yujan ía cháa fariseo jíin cháa saduceo. Achí-ya jíin-de.

¹² Yúan-na te n̄i kajuku'un in̄i-de ja tú ní ká'an-ya jíin-de ja kóto-de máá-de nuu yújan íá státílá, ch̄i sua ja má kándija-de sa'an kástá'an cháa fariseo jíin cháa saduceo.

Tu'un n̄i ka'an ndaa Pedro

¹³ Te n̄i jaá Jesús ichi ndáñúu Cesarea de Filipino. Te n̄i jiká tu'ún-ya cháa káskuá'a jíin-ya: Naún cháa kúu máá Sé'e cháa káka'an ñayivi jíná'an-i, áchí-ya.

¹⁴ Te máá-de n̄i kaka'an-de: Juan, cháa skuánducha, káka'an sava-i. Te sava-ga-i, Elías, te sava-ga-i, Jeremías, x̄i ñin cháa n̄i jani tu'un Dios onde sáá, áchí-i. Achí-de.

¹⁵ Te máá-ya n̄i ka'an-ya jíin-de: Te róó, na cháa kúu-ri káka'an-ro, áchí-ya.

¹⁶ Te n̄i ka'an Simón Pedro: Máá-ní kúu Cristo, Se'e Dios, I'a chakú, áchí-de.

¹⁷ Yúan-na te n̄i kach̄i Jesús: Xáán ndatu-ro, Simón se'e Jonás, ch̄i nasu ñin cháa ní kástu'ún tú'un yá'a nuu-ro, ch̄i sua máá Táa-ri I'a kánchaa andíví ní stá'an-ya núu-ro.

¹⁸ Ko ruu, suni ká'an-ri jíin-ró ja máá-ró kúu Pedro, te sik̄i káva yá'a kundii tiku'n̄i kándija-i nuu-ri sá'a-ri. Te ja kándeé infierno ma kúndéé jíin-i.

¹⁹ Te nuu-ro kuá'a-ri ndakáa máá ñúu nátu'un andíví. Te taká ja kú'n̄i-ro in̄i ñuyivi yá'a, kunu'n̄i in̄i andíví. Te taká ja ndájí-ró in̄i ñuyivi yá'a, ndaj̄i in̄i andíví. Achí-ya.

²⁰ Yúan-na te n̄i ka'an xa'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-ya, ja tú ní ñin nuu kachí-de ja máá-ya kúu Jesucristo.

Jíin kivi ní ka'an-ya ja kúu-ya

²¹ Te máá hora jian ní kejá'a Jesús n̄i kastu'ún ndáa-ya núu cháa káskuá'a jíin-ya ja jínu ñú'ún kí'in-ya ñúu Jerusalem te ndo'o xa'an-ya. Te cháa n̄i kayii jíin táka sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu, ma kuátú'ún-de-ya te ka'ni-dé-ya. Te nuu un̄i kivi te nachaku-ya. Achí-ya.

²² Yúan-na te Pedro, n̄i kiñi'in s̄in-de-ya. Te n̄i kejá'a-de ká'an xa'an-dé jíin-ya: Ma kúu Táta, tú kuti na modo ja tá'an-ní tundó'o yá'a, áchí-de.

²³ Yúan-na te n̄i jíó káva Jesús nuu Pedro. Te n̄i kach̄i-ya jíin-de: Satanás, kuxio kí'in-ro, ch̄i cháa sáká núu kúu-ró núu-rí. Ch̄i tú ká'an-ro tú'un Dios, ch̄i sa tu'un cháa ká'an-ro. Achí-ya.

Tu'un ndó'o cháa káandija

²⁴ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-ya: Nani cháa nú kuní-de kii-de yata-rí, ma kúndá'ú in̄i-de máá-de, te ná kuándéé in̄i-de jíin túndó'o kii sik̄i-dé, te ná kúndikin-de ruu kii-de.

²⁵ Ch̄i cháa jíitú in̄i-de kaku-de ch̄i túndó'o kii sik̄i-dé, naa-dé. Te vasa ná kúu ñin cháa ja sik̄i rúu, ko kuchaku-de. Achí-ya.

²⁶ Ch̄i naún ní'in cháa vasa ná kúndéé-de ni'in-dé ní ñúyivi, te nú xnáa-dé añú-de. Xí na jíin chúnáa cháa añú-de.

²⁷ Ch̄i máá Sé'e cháa, ndii-ya jíin táka ndajá'a-ya. Te nduñá'nu-ya sá'a Táa-ya. Yúan-na te chá'u-ya ñin ñin ñayivi nú ndasa káa tiñu n̄i kasá'a máá-i.

²⁸ Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Ió sava cháa ká'in yá'a ja má kúu kuti-dé onde nú tú kun̄i-de nuu máá Sé'e cháa ndii-ya ñúu-ya.

17

Sik̄i ja túku n̄i nduu-ya

¹ Yúan-na te nuu in̄i kivi te n̄i jaka-ya Pedro jíin Jacobo jíin ñani-de Juan, kua'an s̄in-ya jíin-de ñin yuku súkún.

² Te yúan, tuku n̄i nduu-ya núu-dé. Te n̄i nandii ncháa nuu-ya nátu'un ndikandii. Te sa'ma-ya n̄i kandukiyi nátu'un ndua luz ja nandii ndáxín.

³ Te yúan n̄i kandenda Moisés jíin Elías, kádatu'ún-de jíin-ya, n̄i kajini-de.

⁴ Te n̄i ka'an Pedro: Táta, va'a-ga ná kéndoo-yó yá'a. Nú kuní-ní te sá'a-ná un̄i ve'e kuii. In̄i kuu máá-ní, inga kuu Moisés, te inga kuu Elías, áchí-de jíin Jesús.

⁵ Te nini ká'an-de, te n̄i chaá in̄i vikō nu'ún. Te n̄i jasū n̄i núu-dé. Te n̄i kenda luz chíi. Te n̄i kenda in̄i tu'un ja ní ka'an: Ya'á kúu Se'e-ri, ja kúnda'ú in̄i-ri-i. Te kúsi in̄i-ri jíin-i. Ná kúni ná'in-ró tú'un ká'an-i núsáá. Achí Dios.

⁶ Te tu'un yá'a n̄i kajini so'o chaá káskuá'a-ún. Te n̄i kandua ndee-ni-de, chí n̄i kayu'ú xaan-dé.

⁷ Yúan-na te n̄i jaá Jesús. Te n̄i skandá-ya-dé. Te n̄i ka'an-ya: Ndukoo, ma yú'ú-ro jíiná'an-ró, áchí-ya.

⁸ Te n̄i kandakoto-de. Te tuká ni in̄i naún ní kájin̄i-de, chí máá in̄i-na Jesús.

⁹ Te kánuu-de yuku-ún. Te Jesús n̄i ka'an xaan-ya jíin-de: Ma kachí-ro núu ní in̄i ja súan n̄i kajini-ro, chí onde ná náchaku máá Sé'e chaá ma'nú ndíyi, áchí-ya.

¹⁰ Yúan-na te chaá káskuá'a jíin-ya, n̄i kajika tu'ún-de-ya: Te chaá káchaa tutu, naja káka'an-de ja kánúú ndí Elías xna'an-ga, áchí-de.

¹¹ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Jandáa kúu ja ndí Elías xna'an-ga, te nasajáá-de taká ndatíñu.

¹² Ko ká'an-ri jíin-ró, ja á n̄i ndii Elías, te tú ní kánakun̄i-i-de. Te n̄i kasá'a-i taká ja ní kakuu in̄i-i jíin-de. Te suni súan xndó'o-i máá Sé'e chaá. Achí-ya.

¹³ Yúan-na te chaá káskuá'a-ún, n̄i kajuku'un in̄i-de ja tú'un Juan, chaá n̄i skuánducha, kúu ja ní ka'an-ya jíin-de.

Siki súchí jí'iyí'

¹⁴ Te n̄i najakoyo-ya núu ñáyivi kuá'a-ún. Te n̄i chaá in̄i chaá nuu Jesús. Te n̄i jukuiñi jíití-de nuu-ya.

¹⁵ Te n̄i ka'an-de: Táta, kundá'ú in̄i-ní se'e-ná, chí jí'iyí'-i, te ndó'o xaan-í. Te tin̄i jínu nduá-i nuu ñú'un, te tin̄i jínu nduá-i nuu ndúcha.

¹⁶ Te n̄i kinchaka-ná-i nuu cháa káskuá'a jíin-ní, te tú kákuu sá'a-de tana-í, áchí-de.

¹⁷ Te n̄i ka'an Jesús: Ñáyivi xaán ní'in in̄i kákuu-ró ja tú kákandíja-ró. Nasaa-ga kivi kúncha-ri jíin-ró. Te nasaa-ga kivi ndó'o-ri jíin-ró. Kuá'a-i ná kí-i, áchí-ya.

¹⁸ Te Jesús, n̄i ka'an xaan-ya nuu tachí kini-ún, te n̄i kenda kua'an in̄i suchí-ún. Te n̄i nduva'a-ni-i máá hora-ún.

¹⁹ Yúan-na te n̄i jakoyo s̄in chaá káskuá'a-ún nuu Jesús, te n̄i kaka'an-de: Naja tú ní kákuu kiñi'in-ná ki'in, áchí-de.

²⁰ Te n̄i kachí Jesús jíin-de: Siki ja tú kákandíja va'a-ró ní kuu yuán. Chí ká'an ndaa-ri jíin-ró, ja nú kákandíja-ró, vasté in̄i tí'li nátu'un in̄i ndikin yuá mostaza, te kachí-ro kúni yuku yá'a: Kuxio yá'a te kuá'an onde yúan, achí-ro, te ki'in. Te kuu sá'a-ró taká tiñu súan.

²¹ Ko in̄i tá'an yuán ni ma kenda kuti kí'in, te nú tú kakan ta'u-yo te kondicha in̄i-yo. Achí-ya.

Jíin kivi ní ka'an-ya ja kúu-ya

²² Te nini ká'jin-ya in̄i ñuu Galilea, te n̄i kachí Jesús jíin-de: Máá Sé'e chaá natuu-ya núu ndá'a sáva-ga chaá.

²³ Te ka'ni-dé-ya. Ko nuu un̄i kivi te nachaku-ya, áchí-ya. Te máá-de, n̄i kanduku'á xaan in̄i-de.

Siki xú'ún poniná

²⁴ Te n̄i jakoyo-ya ñuu Capernaum. Te chaá kájikān poniná, n̄i chakoyo-de nuu Pedro. Te n̄i kaka'an-de: Te Maestro máá-ró, tú kuá'a-de poniná náún, áchí-de.

25 Te Pedro: Kuu, áchí-de. Te n̄i nd̄iv̄i-de in̄i ve'e. Te n̄i ka'an Jesús xna'an-ga jíin-de: Naún kachí-ro. Taká chaa rey in̄i ñuyiv̄i yá'a, ndénu kájik̄an-de poniná. Á nuu sé'e-de xí núu cháa s̄in ve'e, áchí-ya.

26 Te n̄i kach̄i Pedro jíin-yá: Nuú cháa s̄in ve'e kájik̄an-de, áchí-de. Te n̄i kach̄i Jesús jíin-de: Te se'e-de ká'io libre-i núsáá.

27 Ko náva'a tú skití in̄i-yo-dé, te kuá'an onde yu'u mar, te skiv̄i-ró gancho, te katiin-ró t̄iyáká kenda xna'an-ga. Te ndika-ro yú'u-tí. Te yúan ni'in-ro ñin peso. Te kuá'a-ró núu-dé ja kúu ruu jíin róó. Achí-ya.

18

Ndéja kúñá'nu-ga in̄i ñuu nátu'un andíví

1 Te suni kiv̄i-ún n̄i chakoyo chaa káskuá'a-ún nuu Jesús. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Ndé chaa kúñá'nu-ga in̄i ñuu nátu'un andíví, áchí-de.

2 Te n̄i kana Jesús xin̄i ñin suchí lúlí. Te n̄i jani-ya-í ma'ñú-de.

3 Te n̄i kach̄i-ya: Jandáa ká'an-r̄i jíin-ró, ja nú tú naxió káva in̄i-ro te nduu-ró nátu'un ñin suchí lúlí, ma kiv̄i kuti-ro in̄i ñuu nátu'un andíví.

4 Ch̄i nú ndé chaa sásúchí-de máa-de nátu'un suchí lúlí yá'a, chaa-ún kúñá'nu-ga in̄i ñuu nátu'un andíví.

5 Te chaa ja jíin sí'ví-rí játá'ú-de ñin suchí lúlí nátu'un suchí yá'a, te ruu játá'ú-de.

6 Te nú ñin suchí lúlí yá'a kándija-i ruu, te kiv̄i-i kuachi sá'a ñin chaa, te va'a-ga nú ní nú'ni ñin yosó ká'nu sukun cháa-ún, te kee-de ki'in-de xuú ndúcha mar núú.

7 Naka ndá'ú ñayiv̄i in̄i ñuyiv̄i, ch̄i kájito nchaa-de-i kásá'a-i kuachi, te jínu ñú'ún ja kóo kiv̄i-ún. Ko naka ndá'ú chaa ja skiv̄i-de-i in̄i kuachi.

8 Núsáá te nú nda'a-ro xí ja'a-ro kuní skiv̄i róó nuu ío kuachi, xiti te skána-ró ná kí'in. Va'a-ga ja kóo rengo-ro xí kóo tikú'lu-ró kúchaku-ro ní káni, nasu ja kóo ndendúú nda'a-ro xí ndendúú ja'a-ro kí'in-ro núu ñú'ún ní káni.

9 Te nú nduchi-ro kuní skiv̄i róó nuu ío kuachi, tava te skána-ró ná kí'in. Va'a-ga ja kúchaku-ro jíin ñin-ni nduchi-ro, nasu ja kóo ndendúú nduchi-ro kí'in-ro núu ñú'ún infierno.

10 Koto-ró máa-ró jíná'an-ró. Ma sá'já'a in̄i-ro núu ñin suchí lúlí yá'a. Ch̄i a ká'an-r̄i jíin-ró ja ndájá'a-í ká'io andíví, nene kájin̄i-ya núu máa Táa-r̄i ja kánchaa-ya onde andíví.

Siki r̄i kiti ní sana

11 Ch̄i máa Sé'e chaa, n̄i kii-ya ja náma-ya taká ñayiv̄i ja á n̄i naa.

12 Ndasa kájani in̄i-ro. Nú ñin chaa ñáva'a-de ñin ciento r̄i, te skuíta-de ñin-t̄i. Á tú xndóo-de kuun xíko xia'un kuun-gá-t̄i, te kí'in-de onde yuku kíndúkú-de kiti ní sana-ún.

13 Te nú n̄i nani'in-dé-t̄i, jandáa ká'an-r̄i jíin-ró ja kúsi-gá in̄i-de jíin kiti-ún vásá jíin kúun xíko xia'un kuun-gá kiti tú n̄i kásana-ún.

14 Te súan máa Táa-ro I'a kánchaa onde andíví, tú jata'an in̄i-ya ja náa ní ñin tá'an suchí lúlí yá'a.

Ndasa kuu ñani sá'a kuachi

15 Núsáá te nú ñani-ro ní sá'a-de kuachi siki-ro, te kuá'an, te kastu'ún sá'í-ro núu-dé naún kuachi n̄i sá'a-de. Te nú n̄i chu'un in̄i-de tu'un ká'an-ro jíin-de, yúan-na te a n̄i nduman̄i-dé jíin-ró sá'a-ró.

16 Ko nú tú ní chú'un in̄i-de tu'un ká'an-ro, te kuaka uu xí uní-ga ñayiv̄i kí'in jíin-ró, náva'a jíin tú'un ká'an uu xí uní testigo te kundaa taká tu'un.

17 Te nú tú ní chú'un iní-de tu'un ká'an cháa-ún, te kastu'ún-ró núu tíku'ní kándíja. Te nú suni tú ní chú'un iní-de tu'un ká'an tíku'ní-ún, te síá-ro-dé ná kúu-de nátu'un ñn cháa síin nación xí ñn cháa xíní.

18 Jandáa ká'an-ri jín-ró, taká ja kú'ní-ro iní ñuyívi yá'a, kunu'ní iní andíví. Te taká ja ndájí-ró iní ñuyívi yá'a, ndaji iní andíví.

19 Inga tu'un ká'an-ri jín-ró, ja nú uu tá'an-ro iní ñuyívi yá'a, koo conforme-ro sikí ñn tu'un ja kájukan ta'u-ro, te máa Táa-ri onde andíví skíkuu-ya tú'un-ún jín-ró.

20 Chi nú nī kanataka uu xí uní ñayívi káchiñú'ún-i ruu jín sí'ví-rí, te yúan kánchaa-ri mañú-i, áchí-ya.

Sikí tú'un sá'a tuká'nu iní

21 Yúan-na te nī jaa Pedro nuu-ya. Te nī ka'an-de jín-ya: Táta, nasaa jínu sá'a-ná tuká'nu iní nuu ñaní-ná ja sá'a-de kuachi nuu-ná. Onde usia jínu náún, áchí-de.

22 Te nī kachi Jesús: Tú ká'an-ri jín-ró ja onde usia jínu, chi onde kuun ciento kuun xiko uxí jínu.

23 Ja yúan máa ñúu nátu'un andíví kúu nátu'un ñn cháa kúu rey, ja ní kuní-de sánda-de cuenta jín mozo-de.

24 Te nī keja'á-de násá'a-de cuenta. Te yúan nī jaa ñn cháa taú ñn millón peso nuu-dé.

25 Te tú ní kúu chunáa cháa yúan. Te nī tá'ú tíñu jito'o-de ja ná kúya'u-de jín sé'e-de jín ñásí'i-de jín taká ndatíñu ñáva'a-de te nakunáa xú'ún taú-de.

26 Yúan-na te nī jukuiñi jítí mozo-ún. Te nī ka'an nda'ú-de jín rey-ún: Táta, kundatu-ní, te vásá ná chúnáa ndí'i-ná xu'ún-ní, áchí-de.

27 Te máa jito'o-ún, nī kundá'ú iní-de mozo-de. Te nī síá-de kua'an. Te nī sá'a-de tuká'nu iní ja taú mozo-de-ún.

28 Ko mozo-ún nuu ní kenda-de kua'an-de, te nī ketá'an-de jín ñn tá'an mozo-de ja taú uxí peso nuu-dé. Te nī katíñn cháa-ún. Te nī kiti-dé sukun cháa-ún. Te nī ka'an-de: Chunáa ndí'i ja taú-ro núu-rí, áchí-de.

29 Yúan-na te tá'an mozo-de-ún, nī jukuiñi jítí núu-dé. Te nī ka'an nda'ú jín-de: Kundatu te vásá ná chúnáa ndí'i-ri xu'ún-ró, áchí mozo-ún.

30 Ko máa-de, tú ní kuní-de, chi nī chindee-de cháa-ún vekaa onde kiví ní nakunáa ja taú cháa-ún nuu-dé.

31 Te nī kajini tá'an mozo-de-ún ja ní ta'an-de. Te nī kakuxíí xáan iní-de. Te nī chakoyo-de. Te nī kanakani ndí'i-de tu'un nuu jito'o-de ja ní ta'an cháa-ún.

32 Yúan-na te jito'o-ún, nī kana-de xini mozo ñáá-ún nī jaa. Te nī ka'an-de: Mozo ndiva'a kúu-ró, chi taká ja taú-ro-ún nī sá'a-ri tuká'nu iní nuu-ro, chi nī ka'an nda'ú-ro jín-rí.

33 Te nátu'un nī kundá'ú iní-ri róo, suni súan ní kundá'ú iní-ro tá'an mozo-ro núu, áchí-de.

34 Yúan-na te nī kití iní jito'o-ún nuu-dé. Te nī chi'i-de cháa nda'a justicia, onde nī nachunáa-dé taká ja taú-de.

35 Suni súan sá'a máa Táa-ri andíví jín-ró te nú tú sá'a-ró tuká'nu iní-ro núu taká ñani-ro, onde jín iní jín añú-ro nú naún kuachi sá'a-de jín-ró, áchí-ya jín-de.

19

Ja ní kandikin kua'a-í-ya

1 Te nī ndí'i nī ka'an Jesús taká tu'un yá'a. Te nī kenda-ya iní ñuu Galilea kua'an-ya. Te nī jaa-ya yúñuu Judea, inga lado yucha Jordán.

2 Te kua'a ñayívi, nī kandikin-i-ya kuá'an-i jín-ya. Te yúan nī nasáva'a-ya-í jíná'an-i.

Siki tú'un tú xndóo tá'an

³ Yúan-na te n̄i jakoyo yaku chaa fariseo nuu-yá, ja koto nchaa-de-ya kákuni-de. Te n̄i kaka'an-de: Vatu-ni kuu xndóo ñin chaa ñási'í-de ja siki nani kuachi kúu, xí túu, áchí-de.

⁴ Ko máa-yá, n̄i ka'an-ya: Á tú ní kaka'u-ró tutú ndasa n̄i sá'a Dios chaa onde xnañúú, chí ja yíi jín ja sí'í ní sá'a-ya. Achí.

⁵ Yúan-na te n̄i ka'an Dios: Ja yúan xndóo chaa táa-de náa-de, te keta'an-de jín ñási'í-de. Te ñin-na ñayivi kúu ndendúú-de. Achí Dios.

⁶ Súan kúu ja ná tuká kúu uu, chí ñin-na kúu. Núsáa te ma sásin ñin chaa ja á n̄i sketa'an Dios, áchí-ya.

⁷ Te n̄i kakachi-de jín-yá: Te Moisés, naja ní tá'ú-de tiñu ja kúva'a akta ndusin, te ndoo-ña núsáa, áchí-de.

⁸ Te n̄i ka'an-ga-ya jín-de: Siki ja ní'in in̄i añú-ro jíná'an-ró, yúan ní jatun Moisés ja xndóo-ró ñási'í-ro. Ko onde xnañúú, tú súan ní kúu.

⁹ Ko ruu, ká'an-ri jín-ró, nú ndé chaa xndóo-de ñási'í-de, nasu ja tñi in̄i-ña, te tanda'a-dé jín ingá-ña, ísiki nchaa-de ñási'í-de. Te chaa tanda'a jín ñá'an ní ndoo, suni ísiki nchaa-de-ña, áchí-ya.

¹⁰ Te n̄i kaka'an chaa káskuá'a jín-yá: Nú súan ío tiñu taká chaa jín ñási'í-de, va'a-ga ma tanda'a-dé núsáa, áchí-de.

¹¹ Yúan-na te n̄i ka'an-ya jín-de: Nasu taká chaa juku'un in̄i-de tu'un yá'a, chí chaa n̄i ja'a-ri tu'un nuu-dé, chaa yúan kájuku'un in̄i-de.

¹² Ío chaa kákuu eunuco onde kivi ní kaku-de chí náa-de, te ío chaa kákuu eunuco n̄i sá'a inga chaa jín-de, te ío chaa kákuu eunuco n̄i kasá'a máa-de ja siki ñuu nátu'un andívi. Chaa ja kúu juku'un in̄i-de, ná juku'un in̄i-de núsáa. Achí-ya.

Jesús jín súchí lúli

¹³ Yúan-na te n̄i chakoyo ñayivi jín súchí lúli-i, ja ná chaa-ya ndá'a-yá xini-í, te ná kakán ta'u-yá ja'a-í. Te chaa káskuá'a jín-yá, n̄i kaka'an xaan-dé jín ñayivi-ún.

¹⁴ Te n̄i ka'an Jesús: Sía ná kíkoyo súchí lúli núu-ri, te ma kasú-ro íchi-í, chí nátu'un súchí yá'a kákuu ja kúu kivi in̄i ñuu nátu'un andívi, áchí-ya.

¹⁵ Te n̄i chaa-ya ndá'a-yá xini-í jíná'an-i. Te n̄i kuxio-ni-ya yúan kua'an-ya.

Chaa kúka

¹⁶ Te yúan n̄i jaa ñin chaa súchí núu-yá, n̄i ka'an-de jín-yá: Chaa va'a kúu-ni Maestro. Naún tiñu sá'a-ná te n̄i'in tá'u-ná kuchaku-ná ñí káni. Achí-de.

¹⁷ Te n̄i kachi-ya jín-de: Naja ká'an-ro chaa va'a jín-ri. Tú ni ñin chaa va'a ío, chí máa ñin-ni Dios. Nú kuni-ro kuchaku-ro, te skíkuu-ró tiñu n̄i tá'ú-yá. Achí-ya.

¹⁸ Te n̄i kachi-de jín-yá: Ndéja kúu núsáa, áchí-de. Te Jesús, n̄i ka'an-ya: Ma ká'ni-ro ndíyi, ma kúsiki nchaa tá'an-ro, ma sakuí'ná-ró, ma ká'an-ro tú'un tú'ún,

¹⁹ Kuandatu nuu táa-ro nuu náa-ro, te kundá'ú in̄i-ro tá'an-ró nátu'un kundá'ú in̄i-ro máa-ró, áchí-ya.

²⁰ Te n̄i kachi chaa súchí jín-yá: Taká tiñu yá'a, a n̄i skíkuu-ná onde ná lúli-ná. Naún sá'a-ga-ná núsáa. Achí-de.

²¹ Te n̄i kachi Jesús jín-de: Nú kuni-ro kéndoo va'a-ró, kuá'an, te xikó-ró ja ñava'a-ró, te kuá'a-ró núu ñayivi ndá'ú. Te onde andívi koo yaji-ro. Yúan-na te kii-ró kundikin-ro ruu ki'on, áchí-ya.

²² Te chaa súchí-ún ja ní jini so'o-de tu'un yá'a, te kua'an-de kuxíi in̄i-de, chí kua'a xaan ndatíñu ñava'a-de.

²³ Yúan-na te n̄i kachi Jesús jín chaa káskuá'a jín-yá: Jandaa ká'an-ri jín-ró, ja xaan úu kivi ñin chaa kúka in̄i ñuu nátu'un andívi.

²⁴ Ko ruu ká'an-ri jíin-ró, ja yachí-ga ja'a ñin camello yau yiki tíkuí, vása ñin chaa kúka kivi-de iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya.

²⁵ Ko chaa káskuá'a jíin-ya, súan ni kajini so'o-de tu'un yá'a, te ni kayu'ú xaan-dé. Te ni kaka'an-de: Ndé chaa kaku núsáá, áchí-de.

²⁶ Te ni ndakoto Jesús nuu-dé. Te ni ka'an-ya jíin-de: Jíin chaa ma kuu kuti, ko taká-ni tiñu ndi'i-ni kuu sá'a Dios, áchí-ya.

²⁷ Yúan-na te ni ka'an Pedro jíin-ya: Náá, ni kaskéndo-ná taká ndatiñu-ná, te káindikin-ná ní vai-yó. Naún ní'in-ná núsáá, áchí-de.

²⁸ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Jandáa ká'an máa Sé'e chaa jíin-ró jíná'an-ró, ja kivi kúnchaa-ri mesa-ri te nduñá'nu-ri iní ñuyivi jáá, kivi-ún te kunchaa-ro núu uxí uu silla. Te sánda-ro tiñu ndí'uxí uu tata chaa Israel, chi kándikin-ro rúu.

²⁹ Te chaa skéndo ve'e-de, xí ñaní-de, xí kuá'a-de, xí táa-de, xí náa-de, xí sé'e-de, xí nú'un-dé ja siki rúu, te nani'in-dé ñin ciento vuelta. Te suni ni'in tá'u-dé kuchaku-de ní káni.

³⁰ Te kua'a chaa kúnúu, nduu-de sandí'í-na. Te chaa sandí'í-na, ndunúu-de.

20

Chaa kásatiñu nuu itú

¹ Chi ñuu nátu'un andívi kuu nátu'un ñin chaa kuu jito'o ve'e, ja ní kenda-de ñin jañá'an, ndúkú-de chaa sátiñu nuu itú-de.

² Te ni sánda-de jíin chaa kásatiñu-ún ja chá'u-de ñin peso ja kivi. Te ni táji-de chaa-ún kuangoyo-de nuu itú-de.

³ Te suni ni kenda-de nátu'un ka'ñin. Te ni jini-de nuu sava-ga chaa ká'in sáni-de nuyá'u.

⁴ Te ni kachi-de jíin chaa-ún: Kuangoyo nuu itú-ri, chi chá'u va'a-ri róó, áchí-de. Te máa chaa-ún kuangoyo-de.

⁵ Te ni kenda tuku-de nátu'un ka'uxi uu jíin ká'uni. Te suni súan ni sá'a-de.

⁶ Te a yani ka'u'un ni kenda tuku-de. Te ni ketá'an-de jíin yakú-ga chaa ká'in sáni. Te ni kachi-de jíin chaa-ún: Naja ká'in kúxí-ró yá'a ní nchaka ncháa, áchí-de.

⁷ Te ni kakachi chaa-ún jíin-de: Kuachi ja tú naún ká'an jíin-ná ja sátiñu-ná. Te ni kachi-de jíin máa chaa-ún: Kuangoyo nuu itú-ri, chi chá'u va'a-ri róó, áchí-de.

⁸ Te nuu ní ini kivi-ún, te ni kachi jito'o itú-ún jíin mandador: Kana xini chaa ká'in nuu tiñu te chá'u-ró-de, onde chaa ni chaa sandí'í-na te onde chaa ni chaa núu, áchí-de.

⁹ Te ni chaa chaa ni jakoyo onde ka'u'un aini-ún. Te ni káki'in-de peso peso ya'u-de ja ñin ñin-de.

¹⁰ Te ni chaa chaa ni jakoyo núu yúan. Te káani iní-de ja ví'í-ga ki'in ya'u-de. Ko suni ñin peso ni káki'in ñin ñin-de jíná'an-de.

¹¹ Te ni káki'in-de ya'u-de-ún. Te ni kandonda va-a-de káka'an-de siki jito'o ve'e-ún.

¹² Chaa sandí'í-na yá'a ñin hora-ni ni kásatiñu-de, te ñin núu-ni ni chá'u-ní-de jíin-ná ja xaán ní'ni te ni'in ni kásatiñu-ná nchaka ncháa, áchí-de.

¹³ Te máa jito'o ni kachi-de jíin ñin-de: Amigo, tú sá'a ndiva'a-ri jíin-ró. Nasu ní sánda-yo ja ñin peso ki'in-ró náún.

¹⁴ Ki'in ya'u-ró te no'on-ro, chi ruu kuní-ri chá'u-ri chaa sandí'í-na yá'a nátu'un ni chá'u-ri róó.

¹⁵ Tú kuu sá'a-ri ja kuní-ri jíin já xín máa-rí náún, xí kúkuásún iní-ro ja vá'a ni chá'u-ri-de.

¹⁶ Súan kuu ja taká chaa núu, nduu-de sandí'í-na. Te chaa sandí'í-na-ún, nduu núu-de. Chi kána-ya xini kuá'a ñáyivi, ko yaku-ni-i káji-ya. Achí-ya.

Jíin kivi ní ka'an Jesús ja kúu-ya

17 Te ni kaa Jesús kua'an-ya íchi ñúu Jerusalén. Te ni jaka sijn-ya ndí'uxí uú chaa káskuá'a jíin-yá. Te nini kája'an-ya te ni ka'an-ya jíin-de:

18 Ná kuní-ro, chí kaa-yó kí'in-yo ñúu Jerusalén. Te yúan natuu máá Sé'e chaa nuu táka sutu ñá'nu jíin núu cháa káchaa tutu, te ka'ni-dé-ya.

19 Te nachí'i-de-ya ndá'a ñáyivi sijn nación, náv'a sákátá-i nuu-ya. Te kua'a-i ta'u-ya. Te ka'ni-í-ya jiká cruz. Ko nuu uní kivi te nachaku-ya. Achí-ya.

Favor jikán ñn náa ja'a sé'e-ña

20 Yúan-na te ni jaa náa se'e Zebedeo nuu-ya jíin sé'e-ña. Te ni chiñú'ún-ña-yá, jikán-ña ñn favor nuu-ya.

21 Te máá-yá, ni ka'an-ya jíin-ña: Naún kuní-ro, áchí-ya. Te ni kachí-ña jíin-yá: Kua'a-ni xiin-ni kuxiukú ndéndúú se'e-ná yá'a jíin-ní, ñn-í ichi ndává'a-ní, te inga-í ichi ndávésé-ní, kivi tá'ú-ní tiñu ini ñuu-ní, áchí-ña.

22 Yúan-na te ni ka'an Jesús: Tú kájiní-ro naún kúu ja kájikán-ro. Á kuu ndo'o ta'an-ro jíin-rí jíin túndó'o kii sikí-rí, xí kúu kuanducha-ro núu ní janducha-rí. Achí-ya. Te máá-de ni kaka'an-de: Kuu sá'a-ná, áchí-de.

23 Te ni ka'an-ya jíin-de: Jandaa ja ndó'o ta'an-ro jíin-rí jíin túndó'o kii sikí-rí, te nuu ní janducha-rí, kuanducha-ro. Ko ja kúxiukú-ró íchi ndává'a-rí jíin íchi ndávésé-rí, nasu máá-rí tá'ú tiñu ja kuá'a-rí nuu-ro, chí máá Táa-rí jiní ndé chaa ni'in, chí a ni sátu'a-ya já kúxiukú cháa-ún. Achí-ya.

24 Te uxí-ga chaa-ún, ni kajini so'o-de tu'un yá'a. Te ni kakiti ini-de nuu úu ñani-ún.

25 Yúan-na te Jesús, ni kana-ya xiní-dé. Te ni kachí-ya jíin-de: Kájiní-ro já cháa kakuñá'nu nuu ñáyivi sijn nación, tá'ú téyí-de tiñu nuu-í. Te ja kakuñá'nu sikí máá-de, suni kátin ni'in so'o-de.

26 Ko sikí róo jíná'an-ró, na tú súan koo. Chí nú ndé róo kuní kuñá'nu nuu tá'an-ró, te róo kúu ja kuátíñu nuu tá'an-ró.

27 Te nú ndé róo kuní kunúu, yúan ndúu mozo nuu táka-ro.

28 Natu'un máá Sé'e chaa, chí tú vai-ya já kuátíñu ñáyivi núu-ya, chí sua játíñu-ya núu ñáyivi, te kataña-ya máá-yá kuu-ya já nákuuan-ya kuá'a ñáyivi, áchí-ya.

Sikí úu chaa kuáa

29 Yúan-na te ni kenda koyo-ya ini ñuu Jericó. Te kua'a xaán ñáyivi, ni kandikin-i Jesús.

30 Te yúan káxiukú úu chaa kuáa yú'íchi-ún. Te ni kajini so'o-de ja ní ja'a Jesús kua'an-ya, te ni kakana kó'ó-de: Táta Se'e David, kundá'ú ini-ní náá, áchí-de.

31 Te ñáyivi-ún, ni kaka'an xaán-í jíin-de ja ná kasú-de yu'u-dé. Ko máá-de, ví'í-gá ni kakana jaa-de: Táta Se'e David, kundá'ú ini-ní náá, áchí-de.

32 Te ni jukuiñi Jesús. Te ni kana-ya xiní-dé. Te ká'an-ya jíin-de: Naún sá'a-rí jíin-ró kákuni-ro, áchí-ya.

33 Te ni kaka'an-de jíin-yá: Táta, ja ná ndúndijin nduchi-ná kákuni-ná, áchí-de.

34 Yúan-na te Jesús ni kundá'ú ini-ya-dé. Te ni ké'é-yá nduchi-dé. Te ni kandundijin-ni nduchi-dé. Te ni kandikin-de-ya kuá'an-de jíin-yá.

21

Ja ní kivi Jesús ñuu Jerusalén

1 Te nuu ní kakuyani-ya ñúu Jerusalén, ni jakoyo-ya ñúu Betfagé chíi yuku Olivos. Yúan-na te ni táji Jesús uú chaa káskuá'a jíin-yá kua'an-de.

2 Te ká'an-ya jíin-de: Kua'an onde ñuu kánchaa nuu-ro jián, te ni'in-ro ñn burro nú'ni-tí jíin ñn burro yikín jíin-tí. Te ndájí-ró-tí, te kunchaka-ró-tí kii-ró jíin-tí nuu-rí yá'a.

³ Te nú ndé cháa ka'an jíin-ró, te kachi-ro kúni-de: máá Jito'o-yo jínu ñú'ún-yá-ti, achi-ro. Yúan-na te sía-ni-de-ti, áchí-ya.

⁴ Te súan ni kuu taká yuán náva'a skíkuu tu'un ni ka'an cháa ni jani tu'un Dios:

⁵ Kachi nuu sésí'í ñuu Sion: Yá'a nde'é-ró chi Rey máá-ró vai-ya nú-ro. Vitá iní-ya. Te yóso-yá in burro yíkin se'e kiti ndiso, áchí.

⁶ Te cháa káskuá'a-ún kája'an-de. Te ni kasá'a-de nátu'un ni tá'ú Jesús tiñu nuu-dé.

⁷ Te káincha-de burro jíin burro yíkin-ún ni najaa-de nuu-yá. Te ni kachúkú-de tikachi-de siki-ti. Te ni jukoso-yá-ti.

⁸ Te ñayivi kuá'a-ún, ni kajakin-i tikachi-i iní ichi. Te sava-ga-i ni kaja'nu-i nda'a yúnu. Te ni kajakin-i iní ichi-ún.

⁹ Te ñayivi kája'an ichi nú-yá jíin ñayivi kándikin ichi yatá-yá, ni kaka'an jaa-i: Xáan va'a Se'e David. Ná nákana jaa-yó-yá, chi ndiso-ya tíñu máá Tatá. Xáan va'a I'a kúu-ya onde andívi. Achí-i.

¹⁰ Te ni kivi-ya iní ñuu Jerusalem. Te ni kuvaa taká ñayivi ñú-ún. Ndé cháa kúu cháa yá'a, áchí-i.

¹¹ Te ni kaka'an ñayivi-ún: Cháa yá'a kúu Jesús cháa jáni tu'un Dios. Te onde ñuu Nazaret ndañú Galilea vai-de. Achí-i.

Ja ní sándoo-ya vé'e ii

¹² Te ni kivi Jesús iní ve'e ii Dios. Te ni kiñi'in-ya ñayivi kajaan, káxikó, íin iní ve'e ii-ún, kája'an. Te ni skuío káni-ya mesa cháa káxndáji xu'ún, jíin silla cháa káxikó paloma.

¹³ Te ni ka'an-ya jíin-i: A yóso núu tutú: Ve'e-ri, chi ve'e nuu kájukan ta'u-í nání, áchí tutu. Ko máá-ró, a ni kanasá'a-ró yaú kava ñáku'ná. Achí-ya.

¹⁴ Yúan-na te ñayivi kuáá jíin ñayivi rengo, ni jakoyo-i nuu-yá iní ve'e ii. Te ni nasáva'a-ya-í.

¹⁵ Ko sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu, ni kajini-de taká tiñu ñá'nu sá'a-ya, jíin núu súchí lúli kákana jaa-i iní ve'e ii-ún: Xáan va'a Se'e David, áchí-i. Te ni kakiti iní-de.

¹⁶ Te ni kaka'an-de jíin-yá. Á tú jini so'o-ró já kaka'an súchí yá'a, áchí-de. Te ni ka'an Jesús jíin-de: Á té ka'u-ga-ro tutú ndasa ká'an: Súchí lúli jíin súchí kájaxin, va'a kánkana jaa-i ní, sá'a-ní, áchí.

¹⁷ Te ni xndoo-ya-dé. Te ni kenda-ya ñúu kua'an-ya onde ñuu Betania. Te yúan ni kendoo-ya ákuáa-ún.

Tu'un mérkexé

¹⁸ Te jañá'an kivi xían-ún kuano'on-yá onde ñuu, te jí'i-ya sóko.

¹⁹ Te ni jini-ya núu in mérkexé kándij yu'íchi-ún. Te ni jaa-ya núu mérkexé-ún. Te tú kuti naún ní ni'in-yá, chi máá núma-ní ío. Te ni ka'an-ya jíin: Ma kúun kuti-gá nde'e xiní-ro, áchí-ya. Te ni ichi káján-ni mérkexé-ún.

²⁰ Te cháa káskuá'a jíin-yá, ni kanaa iní-de ja ní kajini-de tiñu yá'a. Te ni kaka'an-de: Ndasa ni sá'a-ya já ní ichi káján-ni mérkexé-ún, áchí-de.

²¹ Te ni ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, nú kákandíja-ró te tú jáni siki iní-ro, nasu máá in tiñu mérkexé yá'a kuu sá'a-ró, chi suni kuu nú ka'an-ro jíin yúku yá'a: Kuxio te jungoo-ró onde nuu mar kundee-ró, te kuu súan.

²² Te taká ja kakán ta'u-ro, te nú kákandíja-ró, te ni'in-ro. Achí-ya.

Siki tíñu ndiso Jesús

²³ Te ni najaa-ya iní ve'e ii. Te nini stá'an-ya tú'un, te sutu ñá'nu jíin cháa ni kayii iní ñuu, ni jakoyo-de nuu-yá. Te ni kájaka tu'ún-de-ya: Na jíin tú'un sá'a-ró tíñu yá'a. Te ndéja ní ka'an jíin-ró sá'a-ró súan. Achí-de.

24 Te n̄i ka'an Jesús: Suni ná kaká tu'un-rí róó ñn tu'un. Te nú kuu xndió káni-ró, yúan-na te kachi-ri nuu-ro ña jíin tú'un sá'a-ri tiñu yá'a.

25 Ja ní skuánducha Juan sáá, ndé onde n̄i kii tu'un-ún. Onde andívi xí ondé cháa, áchí-ya jíin-de. Yúan-na te n̄i kanda tu'un máa-de: Nú ka'an-yo já ondé andívi, te kachi-de kuni-yó: Naja tú ní kákandija-ró núu-dé núsáa.

26 Te nú ka'an-yo já ondé cháa, te káyu'ú-yo ñáyivi, chi ndivii-í kájani in̄i-i ja cháa n̄i jani tu'un Dios n̄i kuu Juan. Achí-de jíin tá'an-de.

27 Te n̄i kaka'an-de: Tú kájin̄i-ri, áchí-de jíin Jesús. Te suni n̄i ka'an-ya jíin-de: Ni ruu, tú kachi-ri nuu-ro ña jíin tú'un sá'a-ri taká tiñu yá'a.

Siki úu se'e yíi

28 Ko ndasa kájani in̄i-ro. ñn cháa n̄i io uu se'e yíi-de, te n̄i ja-de nuu ñn-i. Te n̄i kachi-de jíin-i: Hijo, kuá'an te sátiñu-ró núu itú vina, áchí-de.

29 Te n̄i ka'an-i: Ma kí'in-ná, áchí-i. Ko n̄i kunúu, te n̄i nakani in̄i-i te kua'an-i.

30 Te táa-ún, n̄i ja-de nuu ingá-i. Te suni súan n̄i ka'an-de jíin-i. Te n̄i ka'an-i: Bueno, ná kí'in-ná táta, áchí-i. Ko tú ní já'an-i.

31 Ja ndéndú-i, ndé ñn-i n̄i skíkuu tiñu kuní táa-i, áchí-ya. Te n̄i kaka'an-de: Suchí ñn, áchí-de. Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró ja cháa xíní jíin ñá'an téné, xna'an-ga-ún kivi in̄i ñuu nuu tá'ú Dios tiñu vásá róó jíná'an-ró.

32 Chi n̄i kii Juan, n̄i stá'an-de ichi ndáa nuu-ro, te tú ní kákandija-ró tú'un ká'an-de. Ko cháa xíní jíin ñá'an téné, n̄i kákandija-ún tú'un n̄i ka'an-de. Te máa-ró, vasa ndé'é-ró tiñu yá'a, te tú ní kánakani kuti in̄i-ro náva'a kandija-ró núu-dé.

Siki cháa kásatiñu nuu itú uva

33 Kuni so'o inga tu'un yátá jíná'an-ró. N̄i io ñn cháa, táa in̄i ve'e kúu-de. Te n̄i nachu'un-de ñn itú uva. Te n̄i jasū-de jakú, te n̄i jacha-de ñn ya nuu kaxín-de. Te n̄i ndukani-de ñn torre, te n̄i xndóo-de nuu cháa kásatiñu jíin. Te n̄i kee-de kua'an jíká-de.

34 Te n̄i cháa kivi ndútútú ndé'e uva. Te jito'o itú uva, n̄i táji-de mozo-de kája'an nuu cháa kásatiñu ja náki'in nde'e uva.

35 Ko cháa kásatiñu, n̄i kakatiin-ún mozo-de. ñn-de n̄i kastují, inga-de n̄i kaja'ni, te inga-de n̄i kaja'a yuu xíní-dé.

36 Te máa jito'o, n̄i natáji tuku-de yakū-ga mozo-de kája'an, kua'a-gá vásá já xnañúú. Te suni súan n̄i kasá'a-ún jíin mozo-de.

37 Te onde sandíi-na, te n̄i táji-de se'e yíi-de kua'an. Ná kóo ja jíñú'ún núu sé'e-ri, áchí-de.

38 Ko ja kásatiñu-ún, ja ní kajini nuu sé'e máa jito'o, te n̄i kaka'an: Cháa yá'a xíní tá'u. Ná chó'o, te ná ká'ni-yo-dé. Te ná ndóo ta'u-dé kuu-yó, áchí.

39 Te n̄i kakatiin-ún máa sé'e. Te n̄i kakiñi'in-ún-de yata itú uva. Te n̄i kaja'ni-ún-de.

40 Te nú n̄i cháa jito'o itú uva. Te ndasa sá'a-de jíin cháa kásatiñu-ún, áchí-ya jíin-de.

41 Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Xnáa íi-dé cháa ñáa-ún. Te kua'a-de itú uva-de-ún nuu ingá cháa kásatiñu. Te kivi kúun nde'e, te nakua'a mozo-de nde'e-ún nuu-dé. Achí-de.

42 Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Té ka'u-ga-ro tutú i yá'a náún. Yuu já ní kaské'ichi cháa kachutá'an, yúan kúu máa yúu ndiso fuerza jiki. Máa Tatá Dios n̄i sá'a-ya súan. Te kánaa in̄i-yo ndé'é-yó tiñu yá'a.

43 Núsáa te ká'an-ri jíin-ró, ñuu nuu tá'ú Dios tiñu kuxio nuu-ro jíná'an-ró. Te kua'a-ya tá'u-ún nuu ingá ñáyivi, náva'a kua'a-i nde'e vá'a.

44 Cháa ndua siki yúu-ún, ta'nu-de. Te nú ndé siki júngava máa yúu-ún, te kukuáchi sá'a. Achí-ya.

45 Te sutu ñá'nu jíin cháa fariseo n̄i kajini so'o-de tu'un yátá ní ka'an-ya-ún. Te n̄i kajuku'un in̄i-de ja siki máa-de n̄i ka'an-ya.

⁴⁶ Te n̄i k̄andúkú-de modo t̄in-de-ya. Ko n̄i kayu'ú-de n̄i kajito-de ñayivi, ch̄i kájani in̄i-i ja ñin ch̄aa jáni tu'un Dios kúu-ya.

22

Tu'un viko tánda'a

¹ Te n̄i ka'an Jesús inga tu'un yátá jín-de jíná'an-de:

² Ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un ñin rey ja ní sá'a-de ñin viko tánda'a já kúu se'e-de.

³ Te n̄i tájí-de mozo-de kuakana xin̄i táká ñayivi ní kastu'un-de nuu, ná k̄í-i. Ko ñayivi-ún, tú ní kákuni-i kii-i.

⁴ Te n̄i tájí tuku-de yaku-ga mozo-de kája'an. Te n̄i ka'an-de: Kach̄i nuu ñayivi ní kana-ri xin̄i-ún: A n̄i sátu'a-ri ja kúxini-yó. N̄i ja'ni-rí xndik̄i-rí jín k̄iti xá'an, te nd̄i'í a ío tu'a. Ña'an viko tánda'a jíná'an-ró. Ach̄i-ro.

⁵ Ko ñayivi-ún, tú ní kájítú in̄i-i. Te kája'an-i tiñu máa-i, ñin-i ichi rancho-i, te inga-i nuu ndátíñu-i.

⁶ Te sava-ga-i, n̄i kakat̄in-i mozo-de, te n̄i kaja'a-i tuka nuu-dé, te n̄i kaja'ni-í-de.

⁷ Te n̄i jini tu'un rey. Te n̄i kit̄i in̄i-de. Te n̄i tájí-de soldado-de kája'an. Te n̄i xnáa-dé ñayivi ní kaja'ni nd̄iyi-ún. Te n̄i ja'mu-de ñuu-i.

⁸ Yúan-na te n̄i ka'an rey jín mozo-de: Jandáa, ja víko tánda'a, a ío tu'a. Ko ñayivi ní kana-ri xin̄i-ún, tú va'a ñayivi kákui-i.

⁹ Núsáa te kuá'an jíná'an-ró ondé nuu náketá'an ichi yatá ñuu. Te kana-ró xin̄i nasaa ñayivi ní'in-ro, ná k̄í-i nuu víko tánda'a yá'a. Ach̄i-de.

¹⁰ Te n̄i kenda koyo mozo-de kája'an taká-ni ichi. Te n̄i stútú-de nasaa ñayivi ní kani'in-dé: ñin jinu-ni ñayivi vá'a jín ñayivi ú'u. Te viko tánda'a-ún n̄i chítú nd̄ii jín ñayivi.

¹¹ Te n̄i k̄ivi rey in̄i ve'e ja ndé'é-de nuu ñayivi ní kataka. Te n̄i jini-de nuu ñin ch̄aa ja tú ñú'un-de sa'ma víko tánda'a.

¹² Te n̄i kach̄i-de jín ch̄aa-ún: Amigo, ndasa n̄i k̄ivi-ró yá'a ja ná tú ñú'un-ró sá'ma víko tánda'a, ach̄i-de. Te máa ch̄aa-ún, tú ní ká'an kuti-dé.

¹³ Yúan-na te n̄i ka'an rey jín ch̄aa kájatíñu-ún: T̄in-ró te ku'ni-ro ndá'a-dé ja'a-dé, te kiñi'in-ró-de ná k̄i'in-de nuu ñaa yata ké'e. Yúan nde'e-de te nakaji-dé ñii yú'u-dé.

¹⁴ Chi n̄i kana-ri xin̄i kuá'a-í, ko yaku-ni-i n̄i kaji-ri, ach̄i-ya.

Sik̄i xú'un yóo

¹⁵ Yúan-na te kája'an ch̄aa fariseo. Te n̄i kandat̄u'ún máa-de nú ndasa t̄in yátá-de-ya jín tú'un ká'an-ya.

¹⁶ Te n̄i katájí-de ch̄aa káskuá'a jín máa-de jín ch̄aa herodiano kája'an nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de jín-yá: Maestro, kájin̄i-ná ja ká'an ndaa-ni te stá'an ndaa-ni ichi Dios. Te tú yú'ú-ni j̄ito-ni ni ñin ch̄aa, ch̄i tú ndé'é-ni ndasa j̄ito taká ch̄aa.

¹⁷ Núsáa te kach̄i-ni nuu-ná jíná'an-ná: Ndasa kach̄i-ni, á kuu kuá'a-yó xú'un yóo nuu César x̄i túu, ach̄i-de.

¹⁸ Ko Jesús, n̄i juku'un in̄i-ya já xndá'ú-de-ya kákuni-de. Te n̄i ka'an-ya jín-de: Ch̄aa uu xin̄i kákui-ró. Naja kájito nchaa-ro rúu.

¹⁹ Stá'an xú'un yóo jián ná ndé'é-rí. Ach̄i-ya jín-de. Te n̄i kastá'an-de ñin peso máa-de nuu-yá.

²⁰ Yúan-na te n̄i kach̄i-ya jín-de: Ndé ch̄aa kúu ch̄aa ncháa nuu yá'a, jín tú'un yóso yá'a, ach̄i-ya.

²¹ Te n̄i kaka'an-de jín-yá: César kúu, ach̄i-de. Yúan-na te n̄i ka'an-ya jín-de: Kuá'a ja x̄iin César nuu César, te ja x̄iin Dios nuu Dios núsáa, ach̄i-ya.

²² Te nuu ní kájin̄i so'o-de tu'un yá'a, te n̄i kanaa in̄i-de, te n̄i kaxndóo-de-ya, te kája'an-de.

Siki já náchaku ndíyi

²³ Te suni kivi-ún n̄i jakoyo cháa saduceo nuu-yá. Cháa-ún káka'an-de ja tú nachaku kuti ndíyi. Te n̄i kajika tu'ún-de-ya:

²⁴ Maestro, Moisés n̄i ka'an-de: Nú ñn cháa kuu-de, te nú tú se'e-de ní ío. Te ñani-de, ná nátanda'a jíin ñási'í-de, te ndukani-de tata ñani-de.

²⁵ Te jíin-ná n̄i ka'io usia ñani. Te cháa núú n̄i tanda'a-dé. Te n̄i ji'i-de. Te tú se'e-de ní ío. Te n̄i xndoo-de ñási'í-de nuu ñaní-de.

²⁶ Te suni súan n̄i ta'an cháa uu, te suni súan cháa un̄i, onde ndí'usía-de.

²⁷ Te nuu ní kaji'i ndí'usía-de, te suni n̄i ji'i máá ñá'an-ún.

²⁸ Núsáá te kivi náchaku taká ndíyi, te ja ndí'usía-de ndé ñn-de kuu-ña ñási'í-de. Chi ndí'i-de n̄i kanchaka-de-ña, áchí-de jíin-yá.

²⁹ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Mání kástíví-ró tú'un, chi tú kájuku'un in̄i-ro jíin tutú īi, ni jíin fuerza Dios.

³⁰ Chi kivi náchaku-de ma'ñú ndíyi, ni cháa tú tanda'a-dé jíin ñási'í, ni ña'an tú koo yii-ñá. Chi nduu-de natu'un ndajá'a Dios andíví.

³¹ Te siki ndíyi ja náchaku, á tú ní káka'u-ró tutú ja ní ka'an Dios jíin-ró:

³² Máá-rí kúu Dios Abraham, Dios Isaac, Dios Jacob, áchí-ya. Ko nasu Dios cháa n̄i kaji'i kúu-ya, chi sua Dios cháa káichaku kúu-ya, áchí Jesús jíin-de.

³³ Te ñayivi-ún, n̄i kanaa iní-i n̄i kajini so'o-i tu'un stá'an-ya.

Tu'un tá'ú tíñu kánúú xáan-gá

³⁴ Yúan-na te cháa fariseo, n̄i kajini so'o-de ja ní kundéé-ya jíin cháa saduceo, te n̄i kandututú-de.

³⁵ Te ñn máá-de, ja kúu-de maestro ley, n̄i jika tu'ún-de-ya náva'a koto ncha-de-ya kuní-de:

³⁶ Maestro, ndéja kúu tu'un tá'ú tíñu kánúú xáan-gá nuu tutú ley, áchí-de.

³⁷ Te n̄i kachi Jesús jíin-de: Kuman̄i-ro jíin máá Tatá-ro Dios onde jíin iní jíin añú-ro, jíin ñí núu jiní tuni-ro, áchí.

³⁸ Ya'á kúu tu'un tá'ú tíñu kánúú xáan-gá.

³⁹ Te tu'un uu kúu suni natu'un inga-ún: Kundá'ú in̄i-ro tá'an-ró natu'un kundá'ú in̄i-ro máá-ró, áchí.

⁴⁰ Te chi ndendúú tu'un yá'a kándeé taká tutu ley, jíin taká tutu cháa n̄i kajani tu'un Dios, áchí-ya.

Siki Sé'e David

⁴¹ Te nini ká'jin tutú cháa fariseo yúan, te Jesús n̄i jika tu'ún-yá-de:

⁴² Ndasa kájani in̄i-ro já kúu Cristo. Ndé Se'e kúu-ya, áchí-ya. Te n̄i kakachi-de jíin-yá: Se'e David kúu-ya, áchí-de.

⁴³ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Te naja ní sá'a Espiritu ja David skúnání-de-ya Jito'o-de núsáá. Chi n̄i ka'an-de:

⁴⁴ Máá Tatá Dios, n̄i ka'an-ya jíin Jito'o-ri: Nungoo-ró íchi ndává'a-ri nini ná chúkú-ri cháa kájito u'u róo kuu-de teyu kuxndíi ja'a-ro, áchí.

⁴⁵ Te nú Jito'o n̄i ka'an David jíin-yá, te ndasa kúu máá-ya se'e-de núsáá, áchí-ya.

⁴⁶ Te ni ñn-de tú ní kúu xndío káni kuti-dé tu'un nuu-yá. Te ni tuká ní chundéé iní ni ñn-de kaka tu'ún-de-ya onde kivi-ún.

23*Siki já ní kana jíin-yá nuu-í*

¹ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin ñayivi jíin cháa káskuá'a jíin-yá:

² Cháa káchaa tutu jíin cháa fariseo, n̄i kajungoo-de nuu silla Moisés.

³ Núsáá te taká naún tá'ú-de tiñu nuu-ro, yuán kuándatu-ro te sá'a-ró. Ko ma sá'a-ró nátu'un kásá'a máá-de. Chì ká'an-de, ko tú káskíkuu-de.

⁴ Chì káju'ni-de carga veé ja yíi kúndiso-i, te kácha-de siki-í. Ko máá-de jíná'an-de, tú kákuyí-de ké'é-de carga-ún ni jín ñn nda'a lúli-de.

⁵ Chì kásá'a-de taká tiñu-de náva'a kunj ñayivi núu-dé. Chì kánaskáa-de nuu yóso tú'un tutu-de, te suni súan jín yú'a nuu tikachí-de.

⁶ Te xaán kákusi iní-de jín silla jínú'ún onde xini mesa nuu ío xini, jín silla onde xini mesa ini ve'e sinagoga.

⁷ Suni ja ká'an sa'an-yo jín-de nuyá'u, te ja ká'an ñayivi: Maestro, Maestro, jín-de, kákusi iní-de jín.

⁸ Ko máá-ró jíná'an-ró, ma kúnání-ró Maestro, chì ñn máá tú'ún-ni kúu Maestro máá-ró, kúu Cristo. Te taká róo, ñani kákuu-ró.

⁹ Te ma ká'an-ro ja ní ñn cha iní ñuyivi yá'a kúu Táa-ro. Chì ío ñn Táa-ro jíná'an-ró, te káncha-ya onde andívi.

¹⁰ Ni ma kúnání-ró Jító'o. Chì ío ñn Jító'o-ro jíná'an-ró, te Cristo kúu-ya.

¹¹ Te cha kúñá'nu-ga nuu-ro, ná ndúu-de mozo nuu-ro jíná'an-ró.

¹² Chì cha sáñá'nu máá-de, ndusúchí-de. Te cha sásúchí máá-de, nduñá'nu-de.

¹³ Naka ndá'ú kuu róo cha kácha tutu jín cháa fariseo. Cha uu xini kákuu-ró, chì kájasu-ro ñúu nátu'un andívi núu ñayivi. Chì tú kivi koyo máá-ró, ni tú kája'a-ró tú'un ja kivi koyo ñayivi kándúkú kivi.

¹⁴ Naka ndá'ú kuu róo, cha kácha tutu jín cháa fariseo. Cha uu xini kákuu-ró, chì kákókó-ró vé'e ña'an kákendoo ndá'ú. Te kásá'a-ró ja túu kuachi-ró, yuán kájukan ta'u ná'an-ró. Ja yuán ví'í-gá ta'nu ndatu-ro.

¹⁵ Naka ndá'ú kuu róo cha kácha tutu jín cháa fariseo. Cha uu xini kákuu-ró, chì káxndékava-ró mar jín ñú'un íchí ja skándíja-ró ñn cha. Te nú a ni kandíja-de, te ví'í-gá uu jínu nduu-de ñn se'e infierno kásá'a-ró vásá máá-ró.

¹⁶ Naka ndá'ú kuu róo cha kuáa ja káyoxnúu-ró núu ñayivi. Chì káka'an-ro: Nú ndé cha játu'un téyí-de siki vé'e ij, te tú ní'in tiñu, ko nú ñn cha játu'un téyí-de siki oro ini ve'e ij-ún, yuán te fuerza ná skíkuu-de, áchí-ro.

¹⁷ Cha ñáa jín cháa kuáa kákuu-ró. Ndéja ñá'nu-ga kúu, oro xí máá vé'e ij ja sándoo oro-ún.

¹⁸ Te: Nú ndé cha játu'un téyí-de siki altar, tú ní'in tiñu. Ko nú ñn cha játu'un téyí-de siki ndatíñu ni kachúkú-i nuu altar, yuán te fuerza ná skíkuu-de. Achí-ro.

¹⁹ Cha xini ñáa jín cháa kuáa kákuu-ró. Ndéja ñá'nu-ga kúu, ndatíñu ni soko-í, xí máá altar ja sándoo ndatíñu-ún.

²⁰ Núsáá te cha játu'un téyí siki altar, siki máá altar játu'un téyí-de jín siki táka ndatíñu káxiukú núu-ún.

²¹ Te cha játu'un téyí siki vé'e ij, siki máá vé'e ij-ún játu'un teyí-de jín siki I'a ncháa ini-ún.

²² Te cha játu'un teyí siki andívi, játu'un teyí-de siki silla nuu tá'ú Dios tiñu jín siki I'a káncha nuu-ún.

²³ Naka ndá'ú kuu róo cha kácha tutu jín cháa fariseo, cha uu xini kákuu-ró. Chì kája'a-ró ñn siki uxí décimo ita minú jín ita xín jín comino nuu Dios, te káxndóo-ró tú'un kánúu xaán-gá nuu ley, ndasa kii juicio, jín ndása kundá'ú ini-ya yóo, jín ndása kándíja-yó. Taká ya'á kánúu sá'a-ró núu, te suni ma xndóo-ró ingá-ún núu.

²⁴ Cha kuáa kákuu-ró ja káyoxnúu-ró núu ñayivi. Chì máni kátava-ro tíyúkún te kákókón-ró camello.

²⁵ Naka ndá'ú kuu róo cha kácha tutu jín cháa fariseo. Cha uu xini kákuu-ró. Chì kánakacha-ró íchi yatá vaso jín íchi yatá kó'o. Ko ichi iní ñú'un chítú tú'un kuí'ná jín tú'un

káñáá.

²⁶ Chaa kuáá kákuu-ró, fariseo. Nakacha xna'an-ga ichi iní vaso jín ichí iní ko'õ, náva'a suni súan ná ndúndoo ichi yatá-ún.

²⁷ Naka ndá'ú kuu róó chaa káchaa tutu jín chaa fariseo. Chaa uu xini kákuu-ró, chi nátu'un ve'e añú ja kándayaa kándaa-ró. Te jandáa ja lúu kaa ichi yatá, ko ichi iní ñú'un chítú yíki añú jín táká ja te'yú.

²⁸ Suni súan máá-ró jíná'an-ró, chi ichi fuera, jandáa kásá'a-ró ja chaa ndaa kákuu-ró núu ñáyivi. Ko ichi iní-ro ñú'un chítú-ró tú'un yóso yú'u jín tú'un káñáá.

²⁹ Naka ndá'ú kuu róó chaa káchaa tutu jín chaa fariseo. Chaa uu xini kákuu-ró, chi káskuá'nu-ró vé'e añú chaa ni kajani tu'un Dios. Te kásá'a luu-ró vé'e añú táká chaa ndaa.

³⁰ Te káka'an-ro: Nú ní ká'io-yó kivi ní ka'io ndiyi táa-yo, te ma kivi nduu-yo jín-de ja ká'ni-yo chaa ni kajani tu'un Dios núu, áchí-ro.

³¹ Te súan kajani ndaa-ro tú'un sikí máá-ró, chi táa-ro ni kaja'ni-dé chaa ni kajani tu'un-ya. Te máá-ró kákuu ndija se'e-de.

³² Núsáá te ná náskútú-ró kú'a ndiyi táa-ro.

³³ Ko jín sé'e ko kákuu-ró. Ndasaa kaku-ró ja tá'nu ndatu-ro núu infierno núsáá.

³⁴ Ja yúan tájí-rí chaa kani tu'un Dios nuu-ro jín chaa ndíchi jín chaa chaa tutu. Te sava-de, ka'ni-ro-dé, te kata kaa-ró-de jika cruz. Te sava-ga-de, kua'a-ró yúnu xii-de ini ve'e sinagoga máá-ró, te chindikín-ro-dé ndita'an ñuu.

³⁵ Náva'a koo kuachi sikí máá-ró ja ní jati niñi ñáyivi ndaa nuu ñú'un yá'a, onde niñi chaa ndaa Abel, te onde niñi Zacarías, se'e Berequías, chi ni kaja'ni-ro-dé sava ma ñú altar jín vé'e ii.

³⁶ Jandáa ká'an-ri jín-ró: Taká tundó'o yá'a kii sikí ñáyivi yá'a.

³⁷ Jerusalén, Jerusalén, ni kaja'ni-ro chaa kajani tu'un Dios. Te ni kaja'a-ró yúu chaa ni tájí-yá vai nuu-ro. Ió kua'a vuelta ni kuni-ri nastútú-rí se'e-ró nátu'un chukí ja nastútú-tí tirii-tí chí ndijín-tí, ko tú ní kákuni-ro.

³⁸ Vina te ni kendoo víchi vé'e-ró núsáá.

³⁹ Chi ká'an-ri jín-ró ja má kuni kuti-gá-ro núu-rí jíná'an-ró, onde jaa ñni kivi ká'an-ro: Ná nákana jaa-yó-yá, chi ndíso-ya tíñu máá Tatá, achí-ro. Achí-ya.

24

Tuni nuu kúyani nchaq Jesús

¹ Te ni kenda Jesús ini ve'e ii kua'an-ya. Te chaa káskuá'a jín-yá-ún, ni jakoyo-de nuu-yá ja stá'an-de taká ve'e ja ncháá tá'an jín vé'e ii-ún nuu-yá.

² Te ni ka'an-ya: Á kándé'é-ró núu vé'e yá'a. Jandáa ká'an-ri jín-ró ja má kútá'an-ga ni ñni yuu. Chi ñni kivi te ndi'i stúncháa-i. Achí-ya jín-de.

³ Te ni jungoo-ya onde yuku Olivos. Te ni jakoyo chaa káskuá'a-ún nuu-yá. Te ni kajika tu'ún sijn-de-ya: Kastu'ún-ni nuu-ná. Ndé kivi kóo taká tundó'o yá'a. Te naún tuni koo nuu kúyani nchaq-ni jín kivi jínu ñuyivi, áchí-de.

⁴ Te ni ka'an Jesús: Koto-ró máá-ró jíná'an-ró, náva'a tú xndá'ú ni ñni-de róó.

⁵ Chi kikoyo kua'a chaa ki'in núu sí'ví-rí. Te ka'an-de: Máá-rí kúu Cristo, achí-de, te xndá'ú-de kua'a xaan ñáyivi.

⁶ Te kuni tu'un-ró káka'an ja ío guerra, jín ja kóo guerra. Ko ma yú'ú-ro, chi níni kóo súan. Ko té jinu-ga kivi.

⁷ Chi ndonda nación sikí nación, te ñuu sikí ñuu. Te koo kue'e xaan jín tamá. Te yá'a yúan taan.

⁸ Te taká yúan kákuu tundó'o kéjá'á núu.

Tu'un ndasa ndo'o ñayivi kákandíja

⁹ Yúan-na te nastúu-de róó jíná'an-ró, ja kóto-ró túndó'o. Te ka'ni-dé róó. Te taká ñayivi, koto u'u-i róó ja sikí rúu.

¹⁰ Yúan-na te nayu'ú kua'a-í, te nastúu tá'an-i, te koto u'u tá'an-i.

¹¹ Te jukuiñi kua'a cháa kani tu'un tú'ún. Te xndá'ú-de kua'a ñáyivi.

¹² Te ndea tiñu ñáá, te yuán kuá'a-í ma kóo mani-gá-i.

¹³ Ko chaa kúndij ni'in onde kivi jínu, chaa-ún kaku.

¹⁴ Te tu'un va'a yá'a cuenta ñuu nuu tá'ú-yá tiñu, kuicha ini ñí ñúyivi náva'a kuni ndaa taká ñayivi, yúan-na te jinu.

¹⁵ Núsáá te nú ni kajini-ro ja káchá'an te ni tucha taká ndatiñu ini lugar ij natu'un ni ka'an Daniel, chaa ni jani tu'un Dios onde sáá, (chaa ká'u, ná júku'un ini-de),

¹⁶ Yúan-na te ñayivi kaxiukú ini ñuu Judea, kunu-i kingoyo-i onde yuku.

¹⁷ Te chaa kándeé xini vé'e, ma núu-de kiñi'in-de ndatiñu ini ve'e-de.

¹⁸ Te chaa kándeé onde rancho, ma náxió káva yátá-de naki'in-de tikachi-de.

¹⁹ Ko kivi-ún naka ndá'ú kuu ña'an kañu'un se'e, jín ñá'an káskáxin.

²⁰ Núsáá, te kakan ta'u-ro náva'a tú kunu-ró viko vjin ni kivi ndetatú ki'in-ro.

²¹ Chi kivi-ún koo tundó'o xaan, ja ná té koo-ga onde kivi ní jungoo ñuyivi, te onde vina, te ni ma kóo-ga.

²² Te nú tú ní ndúkúti kivi-ún núu, te ni ñn ñayivi má kaku kuti-í núu. Ko ja sikí ñáyivi ní nakaji-ya-ún, yuán ndúkúti kivi-ún sá'a-ya.

Tuni máa kivi sándi-na

²³ Núsáá te nú ndé chaa ká'an jín-ró: Yá'a nde'é-ró kánchaa Cristo, xí yúan nde'é-ró kánchaa-ya, ma kándija-ró ja ká'an-de.

²⁴ Chi kenda Cristo xndá'ú jín cháa kani tu'un tú'ún. Te sá'a-de tuni jín tiñu ñá'nu, náva'a xndá'ú-de onde ñayivi ní nakaji-ya nú ná kúu sá'a-de.

²⁵ Vina a ni kastu'ún-rí nuu-ro onde jín kivi.

²⁶ Núsáá te nú ka'an ñayivi jín-ró: Yúan nde'é-ró, onde nuu nú'un té'é kánchaa-ya, achi-i, te ma kenda-ró. Xí: Jian nde'é-ró, ichi ini ve'e kánchaa-ya, achi-i, te ma kándija-ró jíná'an-ró.

²⁷ Chi natu'un ndi ncháa ja nándeeyu ichi núu kana ndikandii te jáa onde ichi núu kée ndikandii, suni súan kii máa Sé'e chaa.

²⁸ Chi nú ndénu kútúu ndíyi, yúan taka tijji.

²⁹ Yúan-na te nú ni ndi'i taká tundó'o kivi-ún, te kutúun-ni ndikandii, te tuká nandii yoo. Te jungoyo tiñuú xini ichi ándivi. Te taká fuerza ándivi ndi'i ka'ya.

³⁰ Yúan-na te ichi ándivi kenda tuni máa Sé'e chaa. Te nde'e taká ñayivi ío ini ñuyivi yá'a. Te kuni-i nuu máa Sé'e chaa kii-ya jín viko ío ándivi, jín kuá'a fuerza ja ndúná'nu-ya.

³¹ Te táji-yá ndajá'a-yá kingoyo. Te nde'e jaa clarín. Te nastútú-yá ñayivi ní nakaji-ya ndikúun lado ñuyivi, onde ñn lado ándivi te onde inga lado.

³² Vina te skuá'a-ró ndasa sá'a mérkexe. Nú a ni nduyúcha núma, te ni najaa nda'a, te a kajini-ro ja á ni kuyani viko sáú.

³³ Suni súan róó, nú a ni kajini-ro taká tiñu yá'a, te kuni-ro ja á yani jaa kivi-ún.

³⁴ Jandáa ká'an-ri jín-ró, ja má náa ñáyivi yá'a, onde ná skíkuu taká tiñu yá'a.

³⁵ Ándivi jín ñúyivi chi naa, ko tu'un ká'an-ri chi ma náa.

³⁶ Ko kivi kóo-ún, jín hora, tú ni ñn chaa jini, ni ndajá'a ká'io ándivi, tú ni ñn naún jini, ni máa Sé'e-ya. Chi máa ñn-ni máa Táa-ri jini-ya.

³⁷ Chi natu'un ni io kivi ní kii Noé, suni súan koo kivi kii máa Sé'e chaa.

³⁸ Chi kivi-ún ja ná té chá'an-ga kuun sau xaan, káye-í, káji'i-i, kátanda'a cháa, te kátanda'a ñá'an. Te ni jaa kivi ja ní kivi Noé ini barco ká'nu.

39 Te tú ní kájini kuti-í onde n̄i chaa sau xáan, te n̄i xnáa ndí'i-chá-í. Te suni súan kii máa Sé'e chaa.

40 Kiv̄i-ún te kuiñi uu chaa onde rancho. Te ñn-de naki'in-ya, te inga-de ndoo.

41 Te uu ñasí'í ndiko-ña ñn-ni yosó. Te ñn-ña náki'in-ya, te inga-ña ndoo.

Siki já kundito-yó

42 Núsáa te kundito-ró, chí tú kájini-ro ña kiv̄i ncháa Jito'o-ro.

43 Ko ná júku'un in̄i-ro tú'un yá'a. Táa in̄i ve'e, nú ní jiní-de ña hora kuu ja kii ñakuí'ná, te kundito-de núú. Te ma kuá'a-de tu'un ja sakuí'ná vé'e-de núú.

44 Núsáa te suni koo tu'a máa-ró chí máa kiv̄i já tú ñaún kájani in̄i-ro, te ncháa-ni máa Sé'e chaa.

45 Ndéja kúu ñn mozo ndíchi já játíñu va'a. Chí máa jito'o, kani-de mozo-ún ná koto-i se'e-de, náv̄a'a skée-í suchí-ún hora ja ío va'a.

46 Xáan ndatu kuu mozo-ún. Te nú n̄i ncháa jito'o-i, te nani'in-dé mozo-ún sá'a-i súan.

47 Jandaa ká'an-ri jín-ró, ja kani-de mozo-ún ja koto-i taká ndatíñu-de.

48 Ko nú mozo káñáa kúu-i te jáni in̄i-i: Kúkuéé-ga te ncháa jito'o-ri, achi-i.

49 Te nú keja'á-i stují-í tá'an mozo-i. Te kee-í ko'o-i jín cháa kánajini.

50 Yúan-na te ncháa jito'o mozo-ún kiv̄i já tú ndatu-i jín hora ja tú jiní-i.

51 Te xiti sáva-de-i. Te skétá'an-de-i jín cháa uu xini jíná'an. Te yúan kundee-i nde'e-i te nakaji-í ñii yú'u-í.

25

Siki uxí ña'an jáa

1 Yúan-na te ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un uxí ña'an jáa, ja ní káki'in-ña linterna káindá'á-ña. Te n̄i kenda koyo-ña kuáta'an-ña ñn yii víko tánda'a.

2 Te u'un-ña ká'io ndito xini-ñá, te u'un-ña káñáa xini-ñá.

3 Te ña'an káñáa xini-ún, kándá'á-ña linterna-ña. Ko tú káindá'á-ña petróleo ku'un in̄i.

4 Ko ña'an ndito xini-ún, káindá'á-ña botella ñú'un petróleo ñn ká'nu-ni jín taká linterna-ña.

5 Te nini n̄i kukuéé yii-ún ja cháa-de, te n̄i kakixi-ni-ña.

6 Te nuu ní kuu sava ñúú, te n̄i kajini so'o-ña ñn tu'un kána jaa: Yá'a nde'é-ró, a vai yii. Kenda koyo kita'an-ro-dé, áchí.

7 Yúan-na te taká ña'an jáa-ún, n̄i kandukoo-ña. Te n̄i kasátu'a-ña linterna-ña.

8 Te ña'an káñáa xini-ún, n̄i kaka'an-ña jín ñá'an ká'io ndito xini-ún: Kua'a ñn tá'ú petróleo nuu-rí, chi kuanda'va linterna-ri, áchí-ña.

9 Ko ña'an ká'io ndito xini-ún, n̄i kaka'an-ña: Ma kúu, chí sanaa te ma kánda ja kúu-ri jín já kúu-ró. Va'a-ga ki'in-ro núu cháa xíko te kuaan-ró já kúu máa-ró. Achí-ña.

10 Te nini kája'an-ña kájakuaan-ña, te n̄i chaa-ni yii-ún. Te ña'an ká'io tu'a-ún, n̄i kiv̄i koyo-ña jín-de in̄i ve'e víko tánda'a. Te n̄i nakasu-de yuxé'é.

11 Yúan-na te n̄i kunúu. Te n̄i chakoyo tuku sava-ga ña'an jáa-ún. Te n̄i kaka'an-ña: Táta, Táta, kuña-ní ve'e, ná kiv̄i koyo-ná, áchí-ña.

12 Ko máa-de n̄i ka'an-de: Jandaa, ká'an-ri jín-ró, tú jiní-ri róo, áchí-de.

13 Kundito núsáa, chí tú kájini-ro ña kiv̄i, ni ña hora ncháa máa Sé'e chaa.

Chaa ni teta'an ndatíñu

14 Chí ñuu nátu'un andíví kúu nátu'un ñn chaa ja kenda jíká-de inga ñuu ki'in-de. Te n̄i kana-de xini mozo-de. Te n̄i teta'an-de ndatíñu-de nuu mozo-de-ún jíná'an.

15 Te nuu ñn-i, n̄i ja'a-de u'un mil peso. Te nuu ingá-i, uu mil peso. Te nuu ingá-i, ñn-ni mil peso. Súan n̄i teta'an-de nuu ñn ñn mozo-de ndasa xini máa-i jíná'an-i. Te n̄i kee-ni-de kua'an jíká-de.

16 Te mozo ni ki'in u'un mil peso-ún, ni kee-i kua'an-i jín. Te ni sátiñu-i jín. Te ni ni'in-í u'un-ga mil peso siki.

17 Suni súan ni sá'a mozo ja ní ki'in uu mil peso-ún. Te ni ni'in túku-i uu-ga mil peso siki.

18 Ko mozo ja ní ki'in ñn mil peso, ni kee-i kua'an-i. Te ni jacha-i chii ñu'un. Te ni chisa'í-i xu'ún jito'o-i.

19 Te ni kuu kua'a kivi. Te ni ncha jito'o mozo-ún. Te ni nasánda-de cuenta jín-i.

20 Te ni ja mozo ja ní ki'in u'un mil peso-ún, ni jastá'an-i u'un-ga mil peso. Te ni ka'an-i: Táta, ni ja'a-ní u'un mil peso nuu-ná. Te yá'a ndé'é-ní, u'un-ga mil peso ni ni'in-ná siki. Achí-i.

21 Te jito'o-i, ni ka'an-de jín-i: Ió va'a. Mozo skíkuu va'a kúu-ró. Ni skíkuu va'a-ró jín yakú-ni ndatíñu. Ná cháa-ri kua'a tíñu siki-ro. Ná júngo-yó, chi kúsi iní jito'o-ro jín-ró. Achí-de.

22 Te ni ja tuku mozo ja ni ki'in uu mil peso-ún. Te ni ka'an-i: Táta, ni ja'a-ní uu mil peso nuu-ná. Te yá'a ndé'é-ní, uu-ga mil peso ni ni'in-ná siki. Achí-i.

23 Te jito'o-i, ni ka'an-de jín-i: Ió va'a. Mozo skíkuu va'a kúu-ró. Ni skíkuu va'a-ró jín yakú-ni ndatíñu. Ná cháa-ri kua'a tíñu siki-ro. Ná júngo-yó, chi kúsi iní jito'o-ro jín-ró. Achí-de.

24 Yúan-na te ni ja mozo ja ní ki'in ñn mil peso-ún, te ni ka'an-i: Táta, a jiní-ná ní ja cháa xaan iní kúu-ní. Te ja'nu-ní nuu tú jachá-ní, te nástútú-ní nuu tú sáka-ní.

25 Te ni yu'ú-ná. Te ni ja'an-ná. Ni chisa'í-ná xu'ún-ní chii ñu'un. Te vina ná náku'a-ná xu'ún-ní nuu-ní. Achí-i.

26 Te jito'o-i, ni ka'an-de jín-i: Mozo ñáá, mozo kúxí kúu-ró. Ni jini-ro ja ja'nu-ri nuu tú jachá-ri, te nástútú-ri nuu tú sáka-rí.

27 Ni ja'a-ró xu'ún-ri nuu banco núu. Te nuu ncháa-ri, te naki'in-ri xu'ún-ri onde jín sé'e xu'ún núu. Achí-de jín-i.

28 Yúan-na te ni kachi-de jín ingá mozo-de: Núsáa te kuanchaa-ro mil peso jian núu-í. Te ku'a-ró núu mozo ja ñáva'a uxí mil peso-ún.

29 Chi ñayivi ja á ñáva'a, te kii-ga nuu-í, te ví'í-gá kuñava'a-i. Ko ñayivi ja ná tú ñáva'a, vasa ja á ñáva'a-i-ún, te kuxio ki'in.

30 Te mozo ja tú jatíñu va'a-ún, kiñi'in-i ná kúndee-i ñuñáa yata vé'e. Te yúan nde'e-i, te nakaji-í ñii yú'u-í. Achí-de.

Siki ja koo juicio taká naci6n

31 Te kivi kii máa Sé'e cha ja ndúñá'nu-ya, te kikoyo ndi'i ndajá'a ndóo-ya jín-yá. Yúan-na te jungoo-ya ñn nuu silla tá'ú tíñu, chi ñá'nu kuu-ya kúnchaa-ya.

32 Te ndutútú taká ñayivi núu-ya. Te sásin-ya-í ná ñn ná ñn-i jíná'an-i, natu'un ndusín ri jín ndixí'ú sá'a cha ndíto-ti.

33 Te kani-ya ri-ún ichi ndává'a-ya, te ndixí'ú-ún ichi ndávésé-yá.

34 Yúan-na te máa Rey, kachi-ya kúni ñayivi ká'jin ichi ndává'a-ya: Ichi yá'a kikoyo-ró, chi kúsi iní Táa-ri jín-ró. Kivi koyo-ró ñuu nuu tá'ú-ró tíñu, chi a ni sátu'a-ya onde kivi ní jungoo ñuyivi.

35 Chi ni ji'i-ri soko, te ni kaja'a-ró ja ní yee-rí. Ni jichi-ri nducha, te ni kaja'a-ró ja ní ji'i-ri. Ni jika tatú-ri, te ni kaja'a-ró vé'e-ró ní kanchaa núu-ri.

36 Vichí lí-ri, te ni kanachisúkun-ro rúu. Ni ku'u-ri, te ni kajande'é-ró rúu. Ni kandee-ri vekaa, te ni jakoyo-ró núu-ri. Achí-ya.

37 Yúan-na te ka'an ñayivi vá'a-ún jín-yá: Táta, ndé kivi ní kajini-ná ní ja ní ji'i-ní soko, te ni kaja'a-ná ja ní yee-ní, xí ja ní jichi-ní, te ni kaja'a-ná ja ní ji'i-ní vii.

38 Te ndé kivi ní kajini-ná ní ja ní jika tatú-ní, te ni kaja'a núu-ná ve'e-ná nuu-ní, xí ja vichí lí-ní, te ni kanachisúkun-ná ní.

³⁹ Te ndé kiví ní kajini-ná níní ja ní ku'u-ní, xí já ní kandee-ní vekaa, te nì kajandé'é-ná níní, achí-i.

⁴⁰ Yúan-na te kachí máá Rey-ún kuni-i: Jandáa ká'an-ri jín-ró ja ná nì kasá'a-ró súan jín ñn ñani lúlí-rí yá'a, te nuu rúu nì kasá'a-ró.

⁴¹ Yúan-na te suni kachí-ya kúni ñayivi ká'jin ichi ndávésé-yá-ún: Ñayivi tá'nu ndatu kákuu-ró. Kuxio kinglyo-ró núu kayú-ro ñí káni, nuu ío tu'a ja kúndee kui'na jín táka ndajá'a máá.

⁴² Chì nì jì'i-ri soko te tú ní kája'a-ró já kée-rí. Nì jichí-ri nducha te tú ní kája'a-ró já kó'o-ri.

⁴³ Nì jika tatú-ri te tú ní kája'a-ró vé'e-ró kúnchaa núu-ri. Víchí líi-rí, te tú ní kánachisúkun-ro rúu. Nì ku'u-ri, nì kandee-ri vekaa, te tú ní kajandé'é-ró rúu. Achí-ya.

⁴⁴ Yúan-na te máá ñayivi-ún, suni ka'an-i jín-ya: Táta, ndé kiví ní kajini-ná níní ja ní jì'i-ní soko, xí já ní jichí-ní nducha, xí já ní jika tatú-ní, xí já víchí líi-ní, xí já ní ku'u-ní, xí já ní kandee-ní vekaa, te tú ní kájatíñu-ná nuu-ní vii. Achí-i.

⁴⁵ Yúan-na te kachí máá Rey jín-i: Jandáa ká'an-ri jín-ró, ja tú ní kasá'a-ró súan jín ñn ñani lúlí-rí yá'a, te nì nuu rúu tú ní kasá'a-ró, achí-ya.

⁴⁶ Te kinglyo ñayivi yá'a nuu ndó'o-i ñí káni. Ko ñayivi ndáa-ún, kiví koyo-i nuu kúchaku-i ñí káni, achí-de. Achí Jesús.

26

Ja ní kanatñn tu'un tá'an sikí Jesús

¹ Te nuu ní ndí'i nì ka'an Jesús taká tu'un yá'a, yúan-na te nì ka'an-ya jín cháa káskuá'a jín-ya:

² A kájin-ro já úu-na kiví te koo viko Pascua, te máá Sé'e cháa natuu-ya já kúu-ya jiká cruz, áchí-ya.

³ Yúan-na te sutu ñá'nu jín cháa káchaa tutu jín cháa nì kayii iní ñuu, nì kandutútú-de yu'u palacio máá sutú ñá'nu-ga ja nání Caifás.

⁴ Te nì kandatú'ún-de ndasa xndá'ú-de Jesús, te katñn-de-ya, te ka'ni-dé-ya.

⁵ Te nì kaka'an-de: Ma kúu sá'a-yó máá kiví víko, chì nú súan te ndonda vaa ñayivi, áchí-de.

Jesús jín ñá'an ndíso perfume iní ñuu Betania

⁶ Te kándee Jesús ñuu Betania kánchaa-ya iní ve'e Simón cháa té'yu ndí'yi.

⁷ Te nì chaá ñn ña'an núu-ya kándá'á-ña ñn tiya'a ñú'un perfume ja yá'u xaan ncháá. Te nì chí'i-ña xiní-ya nini yée-ya staa.

⁸ Te cháa káskuá'a jín-ya, nì kajini-de yuán. Te nì kakiti iní-de. Te nì kaka'an-de: Naja náa sáni perfume jian.

⁹ Chì jian kúu kuya'u ya'u xaan, te kua'a-yó núu ñayivi ndá'ú núu. Achí-de.

¹⁰ Te nì jini-ni Jesús ja súan ío. Te nì ka'an-ya jín-de: Naja kástá'an-ro ñá'an yá'a. ñn tiñu va'a sá'a-ña jín-rí.

¹¹ Chì nene kaxiukú ñayivi ndá'ú jín-ró, ko ruu, na tú nene kánchaa-ri jín-ró.

¹² Chì nì chí'i-ña perfume yá'a yiki kúñu-ri, náva'a sátu'a-ña rúu ja yúji-ri.

¹³ Jandáa ká'an-ri jín-ró, ja ñí ñúyivi nú ná kuichá tu'un va'a yá'a, te tiñu nì sá'a-ña vína, suni koo tu'un náva'a ná núku'un iní-i-ña, áchí-ya.

¹⁴ Yúan-na te ñn tá'an ja uxí uu-de, nání-de Judas Iscariote, nì ja'an-de nuu sutú ñá'nu jíná'an.

¹⁵ Te nì ka'an-de jín: Naún kua'a-ní nuu-ná, te ná nástúu-ná-de nuu-ní, áchí-de. Te nì kaja'a oko uxí peso nuu-dé.

16 Yúan-na te onde kivi-ún, ni keja'á-de ndúkú-de modo ndasa nastúu-de-ya núu sutú-ún.

Viko lélú Pascua

17 Te máá kivi kéja'á viko kóo statilá tú yí'í yujan íá jíín, ni jakoyo cháa káskuá'a-ún nuu Jesús. Te ni kaka'an-de jíín-yá: Ndénu kuni-ní ná kísátu'a-ná nuu kée-ní lélú Pascua, áchí-de.

18 Te ni ka'an-ya: Kuá'an onde ñuu, nuu ñin cháa yúan. Te kachi-ro kuni-de: Achí máá Maestro, a ni kuyani kivi-rí. Vina te kee-rí lélú Pascua ini ve'e-ró jíín cháa káskuá'a jíín-rí. Achí-ya. Achí-ro.

19 Te cháa káskuá'a jíín-yá, ni skíkuu-de tiñu ni tá'ú Jesús nuu-dé. Te ni kasátu'a-de viko Pascua.

20 Te nuu ní ini, te káyee-yá staa jíín uxí uu cháa káskuá'a jíín-yá.

21 Te nini káyee-yá staa jíín-de te ni ka'an-ya: Jandáa ká'an-ri jíín-ró, ja ñin róo nastúu ruu vina, áchí-ya.

22 Te ni kakukuí'a xaan iní-de. Te ná ñin ná ñin-de ni kaka'an-de jíín-yá: Táta, náá kúu náún, áchí-de.

23 Yúan-na te ni ka'an-ya: Chaa ja chíxí'ú núu kó'o jíín-rí, cháa-ún nastúu-de ruu.

24 Chi jandáa máá Sé'e cháa ki'in-ya nátu'un yóso tú'un-ya núu tutú. Ko naka ndá'ú kuu cháa nastúu máá Sé'e cháa. Va'a-ga nú tú ní kaku cháa-ún núu, áchí-ya.

25 Yúan-na te ni ka'an Judas ja ní nastúu-ya-ún: Maestro, náá kúu náún, áchí-de. Te ni ka'an-ya jíín-de: Ká'an ndaa-ro, áchí-ya.

26 Te nini káyee-dé, te ni ki'in Jesús staa, te ni jikan ta'u-yá. Te ni ja'ncha sava-ya. Te ni ja'a-ya núu cháa káskuá'a jíín-yá. Te ni ka'an-ya: Ki'in te kee-ro, chi ya'á kúu yiki kúñu-ri, áchí-ya.

27 Te suni ni ki'in-ya ñin taza. Te ni jikan ta'u-yá. Te ni ja'a-ya núu-dé jíná'an-de. Te ni ka'an-ya: Ko'o taká-ro jíná'an-ró.

28 Chi ya'á kúu niñi-rí ja sá'a contrato jáá. Te jati ja sikí kúa'a ñáyivi náva'a koo tuká'nu ini nuu taká kuachi-i.

29 Te ká'an-ri jíín-ró, ja ondé vina ma kó'o-ga-ri nducha ndé'e uva yá'a onde kivi náko'o-ri ja jáá jíín-ró ini ñuu nuu tá'ú Táa-ri tiñu. Achí-ya.

30 Te ni kajita-ya ñin yaa ii. Te ni kenda-ya kaja'an-ya ondé yuku Olivos.

31 Yúan-na te ni ka'an Jesús jíín-de: Ndivii-ro náyu'ú-ro ja sikí rúu akuáa vina. Chi a yóso núu tutú: Stují-rí cháa ndíto ri, te tikuni ri-ún, kuicha-ti, áchí.

32 Ko nuu náchaku-ri, te xna'an-ga ruu ki'in-ri ñuu Galilea vásá róo, áchí-ya.

33 Te ni ka'an Pedro: Vasa ndi'i-de ná náyu'ú-de, ko náá, chi ma náyu'ú kuti-ná, áchí-de jíín-yá.

34 Te ni ka'an Jesús jíín-de: Jandáa ká'an-ri jíín-ró, ja ákuáa vina, onde ná té kana-ga lí'li, te ma kuátu'un-ró rúu uní jínu, áchí-ya.

35 Te ni ka'an Pedro jíín-yá: Vasa ná kúu-ná jíín-ní, ko ma kasú-ná yu'u-ná ja kúu ní, áchí-de. Te suni súan ni kaka'an sava-ga cháa káskuá'a jíín-yá.

Jesús ini Jardín Getsemaní

36 Yúan-na te ni ja Jesús jíín-de ndañúu nání Getsemaní. Te ni ka'an-ya jíín cháa káskuá'a-ún: Yá'a-ni jungoo-ró nini ná ki'in-ri onde yúan kakan ta'u-rí, áchí-ya.

37 Te ni jaka-ya Pedro jíín ndéndúú se'e Zebedeo kua'an-de jíín-yá. Te ni keja'á-yá kúxí iní-ya, te ndúkuí'a xaan iní-ya.

38 Yúan-na te ni ka'an Jesús jíín-de: Xaan ndúkuí'a ini-ri, chi nátu'un a jí'i-ri, yá'a kundatu-ró te kundito-ró jíín-rí.

39 Te ni kanduu-ya ñn tí'lí-na. Te ni jukuiñi jí'tí-yá. Te ni jikan ta'u-yá: Táa máá-ná, nú kuu te chaxio-ní tundó'o-ná yá'a ná kí'in, ko nasu já kuní máá-ná kúu, chi ja kuní máá-ní, áchí-ya.

40 Te ni nchaá-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni jini-ya já kákixi-de. Te ni ka'an-ya jíin Pedro: Tú kánda-ró kúndito-ró jíin-rí vasté ñn hora náún.

41 Kundito, te kakan ta'u-ro, náva'a ma kóto nchaá-ún róó. Chi kuní ndija añú-ro, ko yiki kúñu-ró chi túu, áchí-ya.

42 Te ni ja'an tuku-ya vuelta uu, te ni jikan ta'u-yá: Táa máá-ná, te nú ma kúu kuxio tundó'o-ná yá'a, ja má kúndéé-ná jíin, te ná kúu ja kuní máá-ní núsáá, áchí-ya.

43 Te ni nchaá-ya ingá jínu. Te ni jini-ya já kákixi tuku-de, chi xaan káji'i-de numá'ná.

44 Te ni xndóo-ya-dé jíiná'an-de. Te ni kee tuku-ya kuá'an-ya. Te ni jikan ta'u-yá ja vuelta uni. Te suni ñn-ni tu'un ni ka'an-ya.

45 Yúan-na te ni nchaá tuku-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kusú te ndetatú-ro-ná. Vina te ni jaa hora ja máá Sé'e chaá natuu-ya núu ndá'a cháa ká'io kuachi.

46 Ndukoo ná chó'o, chi chaá nástúu ruu, a ni kuyani-de vai-de, áchí-ya.

Ja ní kakatñn-de Jesús

47 Te nini sá súan ká'an-ya, te ni chaá Judas, ñn tá'an ja uxí uu-ún. Te jíin-de ni jakoyo kua'a xaan ñáyivi jíin machete jíin yúnu. Chi sutu ñá'nu jíin cháa ni kayii ini ñuu-ún, ni katáji ñáyivi-ún.

48 Te chaá ni nastúu-ya-ún, ni ja'a-de ñn tuni. Te ni ka'an-de: Chaá tiyú'ú-rí-ún, yúan kúu. Katñn jíiná'an-ró. Achí-de.

49 Te ni chaá-ni-de nuu Jesús. Te ni ka'an-de jíin-yá: Tarsíoo, Maestro, áchí-de. Te ni tiyú'ú-de-ya.

50 Te ni ka'an Jesús jíin-de: Amigo, na sikí vai-ró, áchí-ya. Yúan-na te ni jakoyo ñáyivi-ún. Te ni kakatñn-ni-i Jesús, kája'an-i jíin-yá.

51 Te ñn chaá kándii yúan jíin Jesús, ni skáa-de nda'a-dé. Te ni tava-dé machete-de. Te ni stují-dé ñn mozo sutu ñá'nu-ún, ni kachi-ni-de so'o.

52 Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Nachindee machete-ro, chi taká ja stáa machete, jíin machete kuu.

53 Xí jáni ini-ro já má kúu kakan ta'u-rí nuu Táa-ri vina, te máá-yá táji-yá ví'í-gá uxí uu mil ndajá'a ándívi kíkoyo nuu-rí náún.

54 Ko nú súan, te ndasa skíkuu tu'un ká'an tutu ii já kánúú kóo súan, áchí-ya.

55 Te suni hora-ún ni ka'an Jesús jíin ñáyivi kuá'a-ún: Natu'un sikí ñn chaá kuí'ná vai koyo-ró jíin machete jíin yúnu katñn-ró rúu náún. Ndita'an kivi ní kanchaa-ri jíin-ró ní stá'an-ri tu'un nuu-ro ini ve'e ii, te tú ní kakatñn-ró rúu.

56 Te súan kásá'a-ró náva'a skíkuu tutu ii cháa ni kajani tu'un Dios, áchí-ya. Yúan-na te taká chaá káskuá'a jíin-yá, ni kaxndóo-de-ya. Te ni kajinu-de kája'an-de.

Ja ní kándii Jesús nuu sutú ñá'nu-ga

57 Te chaá ni kakatñn Jesús, ni jaka-de-ya kuá'an-de jíin-yá onde ve'e Caifás, chaá kúu sutu ñá'nu. Te yúan ká'jin tútu cháa káchaa tutu jíin taká chaá ni kayii.

58 Ko Pedro, jíká-ni ndikín-de-ya onde ni jaa-de yuxé'é sutú ñá'nu-ún. Te ni kivi-de ichi ini ni jungoo-de jíin cháa kájatíñu yúan, náva'a kuni-de ndasa koo.

59 Te taká sutu ñá'nu jíin taká chaá ni kayii jíin taká chaá junta, ni kandúkú-de tu'un tú'ún sikí Jesús náva'a ka'ni-dé-ya.

60 Ko tú ní káni'in-dé modo, vasa ni chakoyo kua'a testigo falso. Ko onde sandí'í-na ni chakoyo uu-ga,

61 Te ni kaka'an: Chaá yá'a ni ka'an-de: Kuu stúunchaa-ri ve'e ii Dios, te nuu uní-ni kivi te nachutá'an-ri, áchí.

⁶² Te n̄i ndukuiñi máá sutú ñá'nu. Te n̄i jik̄a tu'ún-de-ya: Tú ka'an kuti-ro náún. Ndasá káka'an cháa yá'a sik̄i-ro. Achí.

⁶³ Ko tú ní ká'an kuti Jesús. Te n̄i ka'an máá sutú ñá'nu: Onde jín Dios I'a chakú, ká'an n̄i'in-ri jín-ró. Kastu'ún te nú máá-ró kúu Cristo, Se'e Dios x̄i túu, áchí jín-yá.

⁶⁴ Te n̄i ka'an Jesús jín-de: Ká'an ndaa-ro. Te ná kástu'ún-rí nuu-ro, ja ingá kivi te kuni-ro núu máá Sé'e cháa kunchaa-ya íchi ndáv'a I'a ndiso fuerza. Te ndii-ya jín vikó andívi. Achí-ya.

⁶⁵ Yúan-na te máá sutú ñá'nu-ga, n̄i ndátá-de sa'ma-dé. Te n̄i ka'an-de: Aaj, ká'an ndiva'a-de. Naún n̄ini kúni so'o-yó ká'an inga testigo núsáa. Vina a n̄i kajini so'o-ró já ká'an ndiva'a-de.

⁶⁶ Ndasá kájani in̄i-ro, áchí-de. Te n̄i kaka'an sava-ga: Ió va'a ja kúu-de, áchí.

⁶⁷ Yúan-na te n̄i kativi s̄i'ví-de nuu-yá. Te n̄i kaja'a-de jiki núu-yá. Te sava-de, n̄i kakatu-dé yiki núu-yá.

⁶⁸ Te n̄i kaka'an-de: Róo Cristo, kastu'ún ndé cháa n̄i stují róo, áchí-de.

Ja tú ní játu'un Pedro

⁶⁹ Te kánchaa Pedro yata vé'e-ún. Te ñn ña'an játíñu, n̄i jaa-ña núu-dé. Te n̄i ka'an-ña: Te róo, jín Jesús ñuu Galilea jika-ró vii, áchí-ña.

⁷⁰ Ko máá-de, tú ní játu'un-de jito nuu táká ñayivi: Tú jiní-ná naún tu'un ká'an-ní, áchí-de.

⁷¹ Te n̄i kenda-de yuxé'é-ún kua'an-de. Te n̄i jin̄i inga-ña núu-dé. Te n̄i ka'an-ña jín ñayivi ká'in yúan: Chaa yá'a suni jika kuu-de jín Jesús ñuu Nazaret, áchí-ña.

⁷² Te inga jínu tú ní játu'un-de. Sa máá-de n̄i ndun̄i'in yu'u-dé: Tú jiní-ri cháa jian, áchí-de.

⁷³ Te n̄i kunúu. Te ñayivi ká'in yúan n̄i jakoyo-i nuu-dé. Te n̄i kaka'an-i jín Pedro: Jandaa ja súni tá'an-de kúu-ró, chi tu'un ká'an-ro nastúu róo, áchí-i.

⁷⁴ Yúan-na te n̄i kejá'á ní'in ká'an ndiva'a-de: Tú jiní-ri cháa jian, áchí-de. Te n̄i kana-ni lí'li.

⁷⁵ Te n̄i nuku'un in̄i Pedro tu'un Jesús, ja ní ka'an-ya jín-de: Onde ná té kana-ga lí'li, te ma kuátu'un-ró rúu un̄i jínu. Te n̄i kenda-de kua'an-de. Te n̄i nde'e xa'an-dé.

27

Ja kuá'an Jesús nuu Pilato

¹ Yúan-na te n̄i kundijin. Te taká sutu ñá'nu jín cháa n̄i kayii, n̄i kaskétá'an-de tu'un ja ká'ni-dé Jesús.

² Te n̄i kaju'n̄i-de-ya. Te kua'an-de jín-yá nuu Poncio Pilato, cháa kúu gobernador.

³ Yúan-na te Judas, cháa n̄i nastúu-ya-ún, n̄i jin̄i-de ja n̄i kuni'in sik̄i-yá. Te n̄i nakani in̄i-de. Te nákuá'a-de oko ux̄i peso-ún nuu sutú ñá'nu jín núu cháa n̄i kayii-ún núu.

⁴ Te n̄i ka'an-de: N̄i sá'a-ná kuachi. N̄i nastúu-ná ñn cháa ja tú ío ni ñn kuachi sik̄i-dé, áchí-de. Ko máá sutú-ún n̄i kaka'an-de: Naún jítú in̄i-ri. Sik̄i máá-ró kúu. Achí-de.

⁵ Te n̄i súnogyo Judas oko ux̄i peso-ún in̄i ve'e īi. Te n̄i kee-de kua'an-de. Te n̄i skuá'ña-de máá-de.

⁶ Te sutu ñá'nu-ún, n̄i kanastútú-de xu'ún-ún. Te n̄i kaka'an-de: Ma kúu chú'un-yó xú'ún yá'a in̄i janu núu kásoko-i, chi xu'ún yá'u ññi kúu, áchí-de.

⁷ Ko n̄i kanda'tu'ún-de. Te n̄i kajaan-de ñn ndu'a ñu'un kixín jín xú'ún-ún, náv'a yúan yuji taká ñayivi jíká.

⁸ Ja yúan nání ñú'un-ún onde vina: Ñu'un ññi.

⁹ Yúan-na te n̄i skíkuu tu'un n̄i ka'an Jeremías cháa n̄i jani tu'un Dios: N̄i kaki'in-i ndí'okó ux̄i peso-ún, ya'u I'a n̄i kunda'a ya'u-ya, chi yaku cháa Israel, n̄i kasánda-a-de ja kúya'u-ya,

10 Te n̄i kaja'a-i xu'ún-ún ja sikí'ín ndu'a ñu'un kixín, natu'un n̄i tá'ú máá Tatá Dios tiñu nuu-rí, áchí.

11 Te Jesús, kándich̄i-ya núu gobernador. Te gobernador-ún n̄i jik̄a tu'ún-de-ya: Máá-ró kúu rey cháa judío náún, áchí-de. Te n̄i ka'an Jesús jín-de: Ká'an ndaa-ro, áchí-ya.

12 Te taká sutu ñá'nu, n̄i kajikan-de kuachi sikí-ya. Ko tú ní xndió káni-ya ní ñn tu'un.

13 Yúan-na te n̄i ka'an Pilato jín-ya: Te tú jini so'o-ró nasaa kuachi kájukan cháa yá'a sikí-ro náún, áchí-de.

14 Te tú ní ká'an kuti-ya ni ñn tu'un jín-de. Te n̄i naa iní gobernador ndé'é-de nuu-ya.

15 Te ío costumbre gobernador ja kivi víko yúan sía-de ñn preso, nú ndéja kájata'an iní máá ñáyivi ñúu-ún sía-de.

16 Te suu kivi-ún ío ñn cháa kánde preso nání-de Barrabás, te n̄i jich̄a tu'un-de.

17 Te n̄i kandutútú ñáyivi te n̄i ka'an Pilato jín-i: Ndé cháa kákuñi-ro ja sía-ri vina, á Barrabás xí Jesús, cháa ja nání Cristo, áchí-de.

18 Ch̄i a n̄i juku'un in̄i-de ja ní kákuuásún iní sutu ñá'nu, te yúan ní kanastúu-de Jesús.

19 Te nini kánchaa Pilato in̄i ve'e tiñu, te n̄i táji ñásí'i-de tu'un nuu-dé: Ma sá'a-ró cuenta ja kúu sikí cháa va'a jian, ch̄i kuni, xaan ní siyú'ú jani ruu ja sikí-dé, áchí-ña.

20 Ko sutu ñá'nu jín cháa n̄i kayii-ún, n̄i kaská'an-de ñáyivi ja ná kakán-i Barrabás kaku-de, te Jesús ná kúu-ya.

21 Te gobernador, n̄i jik̄a tu'ún-de-i: Ja úu tá'an-de, te ndé ñn-de kuní-ro sía-ri, áchí-de. Te n̄i kaka'an-i: Sía-ní Barrabás, áchí-i.

22 Te n̄i ka'an Pilato jín-de: Núsáa te ndasa sá'a-ri jín Jesús, cháa nání Cristo, áchí-de. Te n̄i kaka'an ndi'i-i: Ná kúu-de jik̄a cruz, áchí-i.

23 Te gobernador, n̄i ka'an-de jín-i: Naún kuachi n̄i sá'a-de núsáa, áchí-de. Ko máa ñáyivi-ún, ví'i-gá n̄i kaka'an jaa-i: Ná kúu-de jik̄a cruz, áchí-i.

24 Te n̄i jini Pilato ja tú kúndé-de jín ñáyivi, ch̄i sasua kánda va-a-ga-i. Te n̄i ki'in-de nducha. Te n̄i nandá'a-de jito nuu ñáyivi kuá'a-ún. Te n̄i ka'an-de: Tú na kuachi máá-rí ío ja kúnchaa niñi cháa va'a yá'a sikí-rí. Sikí máá-ró ná kúu. Achí-de.

25 Te n̄i kaka'an taká ñáyivi: Ma yú'ú-ní, ch̄i sikí máá-ná jín sikí sé'e-ná ná kúnchaa kuachi niñi-dé, áchí-i.

26 Yúan-na te n̄i sía-de Barrabás kua'an. Te n̄i xndó'o-de Jesús. Te n̄i nakua'a-de-ya ja kúu-ya jik̄a cruz.

Ja ní kasákátá soldado nuu-ya

27 Te soldado gobernador, n̄i kajaka-de Jesús kua'an-de jín-ya in̄i ve'e palacio. Te n̄i kákana-de xini tá'an-de n̄i kandutútú-de.

28 Te n̄i kasávichí-de-ya. Te n̄i kachu'un-de-ya ñn sa'ma kuá'a tindi'i.

29 Te n̄i kat̄in-de ñn corona iñu. Te n̄i kachu'un-de xini-ya. Te n̄i kachi'i-de yunu ndává'a-ya. Te n̄i kajukuiñi jítí-de nuu-ya, n̄i kasákátá-de nuu-ya: Rey judío, taá ndii, áchí-de.

30 Te n̄i kativi si'vi-de nuu-ya. Te n̄i kakiñi'in-de yunu-ún nda'a-ya. Te n̄i kastují-dé xini-ya jín.

31 Te nuu ní ndi'i n̄i kasákátá-de nuu-ya, te n̄i kanakuanchaa-de sa'ma ñú'un-ya-ún. Te n̄i kanachu'un-de-ya sá'ma máá-ya. Te n̄i kakeñi'in-de-ya kuíta kaa-ya jik̄a cruz.

Ja ní kajata kaa-de-ya

32 Te nuu ní kákenda-de, te n̄i kaketá'an-de jín ñn cháa ñuu Cirene nání-de Simón. Te n̄i katetíñu-de cháa-ún ki'in-de jín-ya, kundiso-de cruz-ya.

33 Te n̄i jakoyo-de ñn tinduú nání Gólgota, ja kuní ka'an: Yiki xini.

34 Te n̄i kaja'a-de vino jín súsia ua ja kó'o-ya. Ko nuu ní jito nchaa-ya, te tú ní kuní-ya kó'o-ya.

35 Te nuu ní ndi'i ni kajata kaa-de-ya jiká cruz, te ni kasaka-dé sa'ma-yá nuu tá'an-de, te ni kasá'a-de in apuesto siki. Te ni skíkuu tu'un ká'an cháa ni jani tu'un Dios: Ni kandátá-i sa'ma-rí, te siki sú'nu-rí ni kasá'a-i in apuesto, áchí.

36 Yúan-na te ni kajungoo-de yúan, ni kande'é-de nuu-yá.

37 Te ni kachaa-de in tu'un xini cruz-ya já kúu kuachi-ya: Ya'á kúu Jesús Rey ñayivi judío, áchí.

38 Te ni kajata kaa-de uu ñakuiná jín-yá. In ichi ndává'a-ya, te inga ichi ndávésé-yá.

39 Te ñayivi kája'a yúan, ni kaskuíkó-i xini-í. Te ni kaka'an ndiva'a-i jín-yá.

40 Róo ká'an-ro já stuncháa-ro vé'e ii te nuu uní kivi te ndukani-ró núu, nú Se'e Dios kúu-ró, núsáa te nama-ró máa-ró, te nuu-ró jiká cruz vii, áchí-i.

41 Te sutu ñá'nu jín cháa kachaa tutu jín cháa fariseo jín cháa ni kayii, suni súan ni kasákátá-de nuu-yá. Te ni kaka'an-de:

42 Sava ñayivi, ni nama-de-i, ko ma kúu nama-de máa-de. Nú rey ñayivi Israel kúu-de, te ná núu-de jiká cruz vina. Yúan-na te ná kándija-yó-de.

43 Kándija-de nuu Dios, te ná náma máa-yá-de vina te nú kuní máa-yá, chi ni ka'an-de: Máa-rí kúu Se'e Dios, áchí-de. Achí.

44 Te ñakuiná kándita kaa jín-yá jiká cruz, suni in-ni tu'un ni kaka'an ndiva'a jín-yá.

45 Te nuu ní kuu ka'uxi uu te ni kuxki'vi ní núu ñú'un onde ka'uní.

46 Te a yani ka'uní aini, ni ka'an jaa Jesús: Elí, Elí, lama sabactani, áchí-ya. Ya'á kuní ka'an: Dios máa-ná, Dios máa-ná, naja ní xndóo-ní náá.

47 Te sava ñayivi ká'in yúan, ni kajini so'o-i tu'un-ún. Te ni kaka'an-i: Kána cháa yá'a xini Elías, áchí-i.

48 Te jínu in cháa ni jaa-de. Te ni ki'in-de kachi, ni chindaji-de nuu vinagre. Te ni cháa-de xini in yunu. Te ni ja'a-de nuu-yá ja kó'o-ya.

49 Te ni kaka'an sava-ga-i: Sía, nándéó nú cháa Elías nama-de cháa xí túu, áchí-i.

50 Ko máa Jesús, ni ka'an jaa-ya ingá jínu. Te ni ji'i-ni-ya.

51 Yúan-na te sa'ma ndita kaa onde ini vé'e ii, ni te'nde uu onde nuu xini, te onde nuu já'a. Te ni taan ñuyivi. Te toto, ni kandata.

52 Te suni ni kananuña ve'e añú. Te kua'a ndiyi cháa ndoo, ja á ni kaji'i-de, ni kanachaku-de.

53 Te nuu á ni nachaku-ya, te ni kandenda koyo-de ini vé'e añú. Te ni ndivi koyo-de ini nuu ii. Te ni kandenda ndijin-de nuu kuá'a ñayivi.

54 Te cháa capitán, jín cháa kándito Jesús jín-de, ni kajini-de ja ní taan, jín táká tiñu ni kuu. Te ni kayu'ú téyíi-de. Te ni kaka'an-de: Jandáa ja Sé'e Dios kúu cháa yá'a núu, áchí-de.

55 Te ká'in kua'a ñásí'í yúan kande'é jiká-ni-ña. Te suu ña'an-ún, ni kandikin-ña Jesús onde nuu Galilea vai-ña kajatíñu-ña núu-yá.

56 Te jín ñá'an yúan ká'in María nuu Magdala, jín María náa Jacobo jín José, jín náa se'e Zebedeo.

Ja ní kachiyuji-de-ya

57 Te ni ini kivi-ún. Te ni jaa in cháa kúká núu Arimatea, nání-de José, chi suni in cháa ni skuá'a jín Jesús kúu-de.

58 Cháa yá'a, ni jaa-de nuu Pilato. Te ni jikan-de yiki kúñu Jesús. Te ni tá'ú tiñu Pilato ja ná kuá'a-i yiki kúñu Jesús nuu-dé.

59 Te ni ki'in José ndiyi-ún. Te ni chisúkun-dé-ya jín in sa'ma kuítá ndóo.

60 Te ni chindee-de-ya ini vé'e añú jáá ñáva'a-de, ja ní jacha jiká in kava. Te ni stúu-dé in yuu ká'nu, ni jasú-de yuxé'é añú-ún. Te kua'an-de.

61 Te María nuu Magdala jín ingá María, kaxiukú-ña yúan ichi núu vé'e añú-ún.

⁶² Te n̄i kuu kiv̄i x̄ián. Te iku-ún n̄i kuu kiv̄i ní kasátu'a-i máá-i. Te taká sutu ñá'nu jín chaa fariseo, n̄i kandutútú-de nuu Pilato.

⁶³ Te n̄i kaka'an-de: Táta, kánuku'un in̄i-ná ja chaa xndá'ú ñá'an-ún, onde ná chakú-ga-de núú, te n̄i ka'an-de: Nuú uní kiv̄i te nachaku-r̄i,

⁶⁴ Núsáá, te tá'ú tíñu-ní ná kúkutu yúyaú-ún onde jinu nuu uní kiv̄i. Ch̄i nú túu te sanaa kí chaa n̄i kaskuá'a jín-de-ún akuáa, te nasakuí'ná-de nd̄iyi-ún ki'in-de jín. Yúan-na te kachi-de kuni ñayivi: N̄i nachaku-ya já ní ji'i-ya, ach̄i-de. Te ká'ú-ga kuu tu'un xndá'ú yúan vásá já xnáñúú, ách̄i-de.

⁶⁵ Te n̄i ka'an Pilato jín-de: Yá'a ká'io soldado. Kuá'an jín-de, te sákutu máá-ró yúyaú-ún nú ndasa kájin̄i-ro. Ach̄i-de.

⁶⁶ Te kája'an-de. Te n̄i kasákutu-dé ve'e añú. Te jín sello n̄i kajasu va'a-de sik̄i yúú já ndí'u yuyaú-ún. Te ká'in soldado jín-de.

28

Ja ní nachaku Jesús

¹ Te n̄i ja'a kiv̄i ndétatú-ún. Te n̄i kundijin kiv̄i ñin semana. Te María ñuu Magdala jín ingá María-un, n̄i kajande'é-ña vé'e añú-ya.

² Te ñin ndajá'a máá Tatá Dios, n̄i kuun-ya íchi ándiví ní chaa-ya. Ch̄i n̄i taan xaan ní sá'a-ya. Te n̄i stúu-ya yuu-ún kua'an. Te n̄i jungoo-ya sik̄i.

³ Te ndíi ncháa núu-ya. Te su'nu ñú'un-ya káa nátu'un yu'a volcán.

⁴ Te soldado kándito yúan, n̄i kayu'ú-de, te kákisi-i-de n̄i sá'a-ya. Te n̄i kakundiyí-de.

⁵ Te n̄i ka'an ndajá'a jín ñá'an-ún: Ma yú'ú-ro, ch̄i a jin̄i-r̄i ja kánandúkú-ró Jesús, I'a n̄i ji'i jik̄a cruz.

⁶ Túu-ya yá'a, ch̄i a n̄i nachaku-ya nátu'un n̄i ka'an-ya. Ña'an te nde'é-ró núú ní katúu máá Jító'o-ro.

⁷ Kuángoyo yach̄i te kachi-ro núú chaa n̄i kaskuá'a jín-ya, ja á n̄i nachaku-ya má'ñú ndíyi. Te jandáa xna'an-ga ki'in-ya ñuu Galilea vásá kí'in-ro. Te yúan kun̄i-ro núu-ya. Ach̄i-ro kúni-de. Kástu'ún ndíja-r̄i nuu-ro, ách̄i-ya.

⁸ Te máá-ña káyu'ú-ña te kákusi iní-ña. Te n̄i kandenda-ña iní ve'e añú-ún. Te n̄i kajinu-ña kuákastu'ún-ña núú chaa káskuá'a jín-ya. Te nini kája'an-ña núu-dé,

⁹ Te n̄i kenda-ni Jesús n̄i ketá'an-ya jín-ña. Te n̄i ka'an-ya jín-ña: Taá ndii, ách̄i-ya. Te n̄i kanuu-ña sukún já'a-ya, te n̄i kachiñú'ún-ña-ya.

¹⁰ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jín-ña: Ma yú'ú-ro jíná'an-ró. Kuá'an te kastu'ún-ró núú ñaní-r̄i ja ná kíngoyo-de onde ñuu Galilea. Te yúan kun̄i-de nuu-rí. Ach̄i-ya.

¹¹ Te nini kája'an-ña, te sava soldado kándito ve'e añú-ún, káno'on-de onde ñuu. Te n̄i kakastu'ún-de nuu sutú ñá'nu taká tíñu ja súan n̄i io.

¹² Te n̄i ndutútú-de jín chaa n̄i kayii. Te n̄i kandatú'ún-de. Te n̄i kaja'a-de kua'a xú'ún núú soldado jíná'an.

¹³ Te n̄i kaka'an-de: Súan ka'an-ro jíná'an-ró: Chaa káskuá'a jín máá-de, n̄i kikoyo akuáa, te n̄i kanasakuí'ná ndíyi-ún nini kákixi-ná, ach̄i-ro.

¹⁴ Te nú tu'un yá'a ná kúni so'o gobernador, te máá-rí, kiská'an-r̄i-de, náva'a ma kóo kuachi sik̄i máá-ró. Ach̄i-de.

¹⁵ Te soldado, n̄i káki'in-de xu'ún. Te n̄i kasá'a-de nátu'un n̄i ta'u tíñu nuu-dé. Te tu'un yá'a n̄i jich̄a kua'an ní ñuu ñayivi judío onde vina.

Ja ní nastá'an-ya máá-ya nuu-í

¹⁶ Te ndí'uxi ñin chaa káskuá'a-ún, n̄i kee-de kája'an-de onde ñuu Galilea, onde yuku núú ní tá'ú tíñu Jesús nuu-dé ja kí'in-de.

¹⁷ Te n̄i kajin̄i-de nuu-ya, te n̄i kachiñú'ún-de-ya. Ko sava-de tú ní kákandíja-de.

¹⁸ Te n̄i chaa Jesús, n̄i ka'an-ya jín-de: Siki-rí, a n̄i chaa Dios taká fuerza ja ío in̄i andívi jín iní ñuyívi.

¹⁹ Núsáa te kuá'án jíná'an-ró. Te stá'an-ro tú'un nuu taká ñayivi, ná chú'un in̄i-i. Te skuánducha-ro-í onde jín sí'ví máa Táa-yo jín sí'ví máa Sé'e, jín sí'ví máa Espíritu Santo.

²⁰ Te stá'an-ro núu-í ná kuándatu-i taká tiñu n̄i tá'ú-rí nuu-ro. Te máa-rí kaka ndija-ri jín-ró n̄í káni onde kiv̄i ndí'i ñuyívi. Achí-ya. Amén.

EL SANTO EVANGELIO SEGUN SAN MARCOS TU'UN VA'A NI CHAA SAN MARCOS

Juan, chaa skuánducha

¹ Yá'a kéjá'á tú'un va'a máá Jesucristo, Se'e Dios.

² Te súan ni chaa Isaías tutu, chi chaa jáni tu'un Dios ni kuu-de sáa: Kuni so'o-ró, chi tájí-rí ndajá'a-rí kuxnúú-de jaa-de sátu'a-de ichi-ro.

³ Te ndajá'a-ún, kana jaa-de onde nuu ñú'un té'é: Sátu'a-ró ichi máá Jító'o-yo te sándóo-ró ichi-yá, achí-de, áchí Isaías.

⁴ Te Juan, ni skuánducha-dé onde nuu ñú'un té'é. Te ni jani-de tu'un jánducha jíin tú'un nakani ini, náva'a sá'a Dios tuká'nu ini nuu kuáchi.

⁵ Te ni chakoyo taká ñayivi ndáñúu Judea, jíin taká ñayivi ñúu Jerusalén. Te ni skuánducha-dé-i ini yucha Jordán. Te kánakani ndaa-i kuachi-i yúan.

⁶ Te sa'ma ní ñú'un Juan ni kuu ixi camello, jíin ñin sanchii ñii nú'ni chii-de. Te ni yee-dé ndikuá'yú jíin ndúxi yoko yuku.

⁷ Te ni jani-de tu'un: Ichi yatá-rí vai ñin I'a kúñá'nu-ga vásá ruu, ja tú kúñá'nu-ri jukuíta ndee-ri te ndájí-rí ñii yí'i ndijan-yá, áchí-de.

⁸ Te ruu, chi jíin ndúcha skuánducha-rí róó jíná'an-ró, ko I'a-ún, chi jíin Espiritu Santo skuánducha-yá róó, áchí Juan.

Ja ní janducha Jesús ni sá'a Juan

⁹ Te ni kuu kivi. Te Jesús, ni kenda-ya ñúu Nazaret ndañúu Galilea. Te ni janducha-yá ni sá'a Juan ini yucha Jordán.

¹⁰ Te ni nana-ni-ya ini nducha-ún. Te ni jini-ya já ní nuña andívi. Te Espiritu ni jungava siki-yá nátu'un paloma.

¹¹ Te ichi andívi ní kenda ñin tu'un ni ka'an: Máá-ró kúu Se'e-ri, te kúndá'ú ini-ri róó. Te kúsi ini-ri jíin-ró. Achí.

Siki já ní jito nchaa tá'an Satanás jíin-yá

¹² Yúan-na te máá Espiritu, ni chundá'á-ni-ya kuá'an-ya onde ñu'un té'é.

¹³ Te ni kanchaa-ya núu ñú'un té'é yúan uu xiko kivi, te vásá ní jito nchaa tá'an Satanás jíin-yá. Te ni kandee-ya jíin kiti xaán. Te máni ndajá'a andívi ní kajatíñu nuu-yá.

Ndasa ni kejá'á Jesús jáni-ya tú'un

¹⁴ Yúan-na te onde ni kivi Juan vekaa, te ni jaa Jesús ndañúu Galilea, jáni-ya tú'un va'a Dios.

¹⁵ Te ni kachi-ya: A ni jinu kivi, te a yani koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Nakani ini jíná'an-ró, te kandíja-ró tú'un va'a-ya.

Ja ní kana-ya xini kúun tá'an chaa

¹⁶ Te ni ja'a-ya xín mar Galilea kua'an-ya. Te ni jini-ya núu Simón jíin ñaní-de Andrés, káskuíta ka'nu-de ñunu-dé ini mar, chi chaa kátin tiyáká kákuu-de.

¹⁷ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Kundikin ruu kikoyo-ró, te ná násá'a-ri róó chaa tin ñayivi. Achí-ya.

¹⁸ Yúan-na te ni kaxndóo-ni-de ñunu-dé. Te ni kandikin-de-ya.

¹⁹ Te ni jika-ya ñin tí'lí-ga. Te ni jini-ya núu Jacobo jíin ñaní-de Juan. Se'e Zebedeo kákuu chaa-ún. Suni ká'jin chaa-ún ini barco, kánaku'ni-de ñunu-dé.

²⁰ Te ni kana-ni-ya xini-dé. Te ni kaskéndo-de táa-de Zebedeo ini barco-ún jíin mozo-de, te kuangoyo-de yata-yá.

Ja ní keñi'in-ya tachí káni

21 Te n̄i k̄iv̄i koyo-de in̄i ñuu Capernaum. Te taká k̄iv̄i ndétatú n̄i k̄iv̄i-ni Jesús in̄i ve'e sinagoga, te n̄i stá'an-ya tú'un.

22 Te n̄i kanaa ini-i kájini so'o-i tu'un stá'an-ya, chi n̄i stá'an-ya natu'un chaa ndiso tiñu, nasu natu'un chaa kachaa tutu.

23 Te in̄i ve'e sinagoga-ún kándeé ñn chaa tá'an tach̄i k̄ini. Te chaa-ún, n̄i kana kó'ó-de:

24 Naún kuní-ní jín-ná jíná'an-ná, Jesús ñuu Nazaret. Vai-ní xnáa-ní náá náún. A jiní-ná na ní kúu, chaa ío ndoo nuu Dios, áchí.

25 Te Jesús, n̄i ka'an xa'an-yá jín: Kasu yu'u-ro, te kenda-ró-de, áchí-ya.

26 Te máá tach̄i k̄ini-ún, xa'an ní ja'ni yí'í chaa-ún. Te n̄i kana jíkó'ó. Te n̄i kenda kua'an in̄i-de.

27 Te ndivii-í n̄i kanaa ini-i kánde'é-i. Te kánda'tu'ún máá-i: Naún kúu ya'á. Tu'un jáá kúu náún, ch̄i tá'ú ní'in-de tiñu nuu tach̄i k̄ini, te kájandat̄u nuu-dé, áchí-i.

28 Te n̄i jich̄a nuu-ni tu'un-ya kuá'an n̄i táká ndañúu ja ní jíkó ndúu yuñúu Galilea.

29 Te n̄i kandenda-ni-ya in̄i ve'e sinagoga. Te n̄i chakoyo-ya jín Jacobo jín Juan onde ve'e Simón jín Andrés.

30 Te náchisó Simón, kátúu-ñá yí'i kiji-ña. Te n̄i kaka'an-ni-de jín-yá ndasa kuu máá-ña.

31 Yúan-na te n̄i ja-a-ya. Te n̄i ñn-ya ndá'a-ñá. Te n̄i ndukani-ya-ñá. Te n̄i kee-ni kiji-ún-ña. Te n̄i jatiñu-ña núu-yá jíná'an-ya.

Ja ní nasáva'a-ya kuá'a ñáyivi káku'u

32 Te nuu ní ini, n̄i kee ndikandii, te n̄i chakoyo chaa kándiso ñáyivi káku'u, jín ñáyivi tá'an tach̄i k̄ini.

33 Te taká ñáyivi ñúu-ún, n̄i kakutútú-i yuxé'é yúan.

34 Te n̄i nasáva'a-ya kuá'a ñáyivi káku'u ñni nuu kué'e. Te n̄i kiñi'in-ya kuá'a tach̄i k̄ini kaja'an. Te tú ní já'a-ya tú'un ka'an tach̄i k̄ini-ún, ch̄i a kájini-ún-yá.

Ja ní jikan ta'u-yá nuu ñú'un té'é

35 Te ña'an xa'an ní ndukoo-ya, onde ná ñnaa-gá. Te n̄i kenda-ya te kua'an-ya ñn lugar ñu'un té'é. Te yúan n̄i jikan ta'u-yá.

36 Te Simón jín chaa káxiukú jín-de, n̄i kandikin-de-ya.

37 Te n̄i kanani'in-dé-ya. Te káka'an-de jín-yá: Taká ñáyivi, kánandúkú-i ní, áchí-de.

38 Te n̄i kachi-ya jín-de: Ná kí'on sáva-ga ñuu káxiukú yáni, náva'a kani-ri tu'un yúan, chi ja yúan ní chaa-ri. Achí-ya.

39 Te kua'an-ya. Te n̄i jani-ya tú'un in̄i taká ve'e sinagoga n̄i ndañúu Galilea. Te n̄i kiñi'in-ya tach̄i k̄ini kaja'an.

Ja ní nasáva'a-ya ñn chaa té'yu ndi'yi

40 Te ñn chaa té'yu ndi'yi, n̄i chaa-de nuu-yá. Te n̄i jukuiñi jítí-de nuu-yá, ká'an nda'ú-de jín-yá: Nú kuní-ní, te kuu nasándoo-ní náá, áchí-de.

41 Te Jesús, n̄i kundá'ú in̄i-ya-dé. Te n̄i skaa-ya ndá'a-yá. Te n̄i ké'é-yá-de. Te n̄i ka'an-ya jín-de: Kuní-ri. Ná ndúndoo-ró. Achí-ya.

42 Te máá súan-ni n̄i ka'an-ya, te ndi'yi té'yu chaa-ún, kua'an-ni. Te n̄i ndundoo-ni-de.

43 Yúan-na te n̄i ka'an xa'an-yá jín-de. Te táji-ni-ya-dé ki'in-de.

44 Te ká'an-ya jín-de: Koto-ró, ma ká'an kuti-ro jín ní ñn-i, ch̄i kuá'an, te stá'an-ro máá-ró núu sutú. Te kundá'á-ró ndatíñu stá'an-ro núu-dé, náva'a kuni-de ja ní ndundoo-ró, natu'un n̄i tá'ú Moisés tiñu sáa, áchí-ya.

45 Ko máá-de, n̄i kenda-de kua'an-de. Te n̄i kejá'á-de n̄i jach̄a xa'an-dé tu'un. Te n̄i kachi-de ná n̄i ta'an-de. Te tuká-ni ní kúu k̄iv̄i ndijin Jesús onde in̄i ñuu, ko n̄i kanchaa s̄in-ya ñn lugar ñu'un té'é. Te yúan n̄i kikoyo ñáyivi táká lado nuu-yá.

2

Chaa ni kuyúnú

¹ Te ni kuu yaku kivi. Te ni kivi tuku-ya ñúu Capernaum. Te ni kenda tu'un ja vé'e kánchaa-ya.

² Te ni kakutútú kuá'a xáan ñáyivi núu-yá. Te tuká ní kánda kuti yúxé'é kuíñi-i. Te ni jani-ya tú'un nuu-í.

³ Yúan-na te ni chaa yaku chaa nuu-yá jíin ñin chaa ni kuyúnú, ja kúun tá'an-de kándiso-de chaa-ún.

⁴ Te ja kuá'a ñáyivi-ún, te tú ní kúu kivi-de nuu-yá jíin cháa-ún. Te ni kajuña-de xini vé'e nuu kánde-ya-ún. Te nuu ní kakaan-de yau-ún, ni kaskúun-de jito yuu núu kátúu cháa ni kuyúnú-ún.

⁵ Te ni jini Jesús ja kákandija máa-de. Te ni ka'an-ya jíin cháa ni kuyúnú-ún: Hijo, a ío tuká'nu ini nuu táká kuachi-ró, áchí-ya.

⁶ Te yúan kaxiukú yakú chaa káchaa tutu. Te yúan, ni kajani ini:

⁷ Naja ká'an chaa yá'a súan. Núsáa te tu'un ndiva'a ká'an-de. Ndéja kúu sá'a tuká'nu ini nuu kuáchi, chi ñin-ni máa Dios, áchí.

⁸ Te ni juku'un-ni ini Jesús ja súan kájani ini. Te ni ka'an-ya jíin: Naja kájani ini-ro súan.

⁹ Te ja úu tu'un yá'a, ndéja yí-ga káa. Á ka'an-ri jíin cháa ni kuyúnú yá'a: A ío tuká'nu ini nuu táká kuachi-ró; xí ká'an-ri jíin-de: Ndukoo, te naki'in-ró jito yuu-ro, te ki'in-ro jíin, achí-ri náún.

¹⁰ Ko náva'a ná kuni-ro ja máa Sé'e chaa, ndiso-ya tíñu ini ñuyivi yá'a ja sá'a-ya tuká'nu ini nuu kuáchi, te ná ká'an-ri inga tu'un jíin cháa ni kuyúnú yá'a núsáa:

¹¹ Jíin-ró ká'an-ri: Ndukoo, te naki'in-ró jito yuu-ro, te no'on-ro vé'e-ró, áchí-ya jíin-de.

¹² Te máa cháa-ún, ni ndukoo-ni-de. Te ni naki'in-de jito yuu-dé. Te ni ndenda-de kua'an-de nuu ñáyivi kuá'a-ún. Te ndivii-í, ni kakee nuu-í kánde'é-i. Te ni kanakana jaa-i Dios: Na tú kájiní kuti-yo súan nátu'un ya'á, áchí-i.

Ja ní kana-ya xini Levi

¹³ Te ni kenda tuku Jesús kua'an-ya ondé yu'u mar. Te taká ñáyivi, ni jakoyo-i nuu-yá. Te ni stá'an-ya tú'un nuu-í.

¹⁴ Te ni ja'a-ya kuá'an-ya. Te ni jini-ya núu Leví, se'e Alfeo, kánchaa-de nuu kútútú xú'ún ñúu. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kundikin-ro rúu, áchí-ya. Te ni ndukuiñi-de. Te ni ndikin-de-ya.

¹⁵ Te Jesús, ni yee-yá staa ini ve'e-de. Te suni kua'a cháa xini jíin cháa ká'io kuachi, káyee-dé staa jíin Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá, chi ío kua'a-dé kándikin-de-ya.

¹⁶ Te chaa káchaa tutu, jíin cháa fariseo, kánde'é-de ja yee-yá staa jíin cháa xini jíin cháa ká'io kuachi. Te ni kaka'an-de jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Naja yee-yá jíi-ya jíin cháa xini jíin cháa ká'io kuachi, áchí-de.

¹⁷ Yúan-na te ni jini so'o Jesús. Te ni ka'an-ya jíin-de: Chaa ká'io ndáján, tú kánandi'i-de chaa táná, chi chaa kaku'u kúu ja kájinu ñú'ún. Na tú vai-ri kana-ri xini cháa ndaa, chi chaa ká'io kuachi kána-ri xini, áchí-ya.

Siki ja kondicha ini

¹⁸ Te chaa káskuá'a jíin Juan, jíin ja káskuá'a jíin cháa fariseo, ká'io ndicha ini-de. Te ni chakoyo chaa-ún. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Chaa káskuá'a jíin Juan jíin ja káskuá'a jíin cháa fariseo, naja ká'io ndicha ini-de, te chaa káskuá'a jíin-ní, tú ká'io ndicha ini-de, áchí-de.

¹⁹ Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Á kuu kondicha ini ñáyivi ká'iin viko tánda'a, te nú kánchaa yii jíin-í. Chi nú nini kánchaa yii jíin-i, ma kúu kondicha ini-i.

²⁰ Ko chaa ñin kivi ja yí-ún, kuxio-de nuu-í. Te kivi-ún, kuu kondicha ini-i.

21 Tú ni ñin nachu'un sa'ma jáá núu sú'nu tu'ú. Chì nú súan, te suni máá já ní nuku'un jáá-ún ka'ncha-ga ja tu'ú-ún, te ja te'ndé-ún ví'í-gá te'nde.

22 Te tú ni ñin chu'un vino jáá iní ñii tú'ú. Chì nú súan, te máá vino jáá-ún ndátá ñii-ún, te kati vino-ún, te ñii-ún naa-ní. Ko ñii jáá jíin vino jáá, kúu ja kúu ku'un, áchí-ya.

Ja ní kākachi-de yoko trigo kivi ndétatú

23 Te ñin kivi ndétatú ni ja'a Jesús kua'an-ya ñin nuu kaa trigo. Te chaá káskuá'a jíin-ya, kájika-de kua'an-de. Te kākachi-de yoko.

24 Yúan-na te chaá fariseo, ni kaka'an-de jíin-ya: Naún kúu jian. Naja kásá'a-de súan kivi ndétatú, chi tú ío ley. Achí-de.

25 Te máá-ya, ni ka'an-ya jíin-de: Á tú ní káka'u kuti-ro tutú naún ní sá'a David, kivi ní kii tundó'o nuu-dé. Te ni ji'i-de soko, onde jíin cháa ni kaxiukú jíin-de.

26 Te ni kivi-de ini ve'e Dios. Te Abiatar ni kuu máá sutú ñá'nu-ga. Te ni yee-dé statilá ij kaxiukú ndijin, ja tú ío ley kee ní ñin chaá, chi máni sutu káyee núu. Te suni ni ja'a-de nuu cháa kaxiukú jíin-de, áchí-ya.

27 Te suni ni ka'an-ya jíin-de: Kivi ndétatú ni jungoo ja sikí cháa; nasu cháa ja sikí kivi ndétatú.

28 Núsáá te máá Sé'e chaá, suni Jito'o kivi ndétatú kúu-ya, áchí-ya.

3

Ñin chaá ni ichi nda'a

1 Te inga jínu ni ndivi Jesús ini ve'e sinagoga. Te yúan ni io ñin chaá ni ichi kájan ñin nda'a-dé.

2 Te kánde'é-de nú nasáva'a-ya-dé kivi ndétatú, náva'a kakan-de kuachi sikí-ya.

3 Yúan-na te ni ka'an-ya jíin cháa kátí'íchi nda'a-ún: Ichi má'ñú yá'a jukuiñi-ro, áchí-ya.

4 Te ni ka'an-ya jíin-de jíná'an-de: Ndé ley ío sikí kivi ndétatú. Á sá'a va'a-yó, xí sá'a ñáá-yo. Á nama-yó ñin chaá a yani kuu, xí ká'ni-yo ñin ndiyi, áchí-ya. Te máá-de, tú ní káka'an kuti-dé.

5 Te ndé'é-ya nuu-dé ja ká'jin-de xiin-ya. Te ni kití ini-ya. Te ni kukuí'a ini-ya já ndáva iní añú-de jíná'an-de. Te ni ka'an-ya jíin cháa-ún: Skáa nda'a-ro, áchí-ya. Te ni skáa-de nda'a-dé. Te nda'a-dé-ún, ni nduva'a ij-ní.

6 Yúan-na te ni kenda koyo chaá fariseo. Te ni kandatú-ún-ni-de jíin cháa herodiano sikí-ya, ndasa ka'ni-dé-ya.

Kua'a ñáyivi ní kandikin-i-ya

7 Te Jesús, ni kusin-ni-ya kuá'an-ya onde yu'u mar jíin cháa káskuá'a jíin-ya. Te ñáyivi kuá'a xaán ndáñúu Galilea jíin ndáñúu Judea, ni kandikin-i-ya.

8 Te suni onde ñuu Jerusalén jíin Idumea, jíin ingá lado yucha Jordán, jíin ndáñúu Tiro jíin Sidón. Kua'a xaán ñáyivi, ni kajini tu'un-i ná ñá'nu tiñu ni sá'a-ya. Te ni chakoyo-i nuu-ya.

9 Te ni ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-ya ja ná kótú'a ñin barco lúlí kivi-ya, náva'a tú kaxin-i-ya. Chì kua'a xaán ñáyivi-ún ío.

10 Chì ni nasáva'a-ya ñáyivi kuá'a. Te taká ñáyivi kaku'u kue'e, ni kākandita-i nuu-ya, ja ké'é-i-ya kákuni-í.

11 Te tachì kini nú ni kajini nuu-ya, te kájukuiñi jíití núu-ya. Te kákana kó'ó: Máá-ní kúu Se'e Dios, áchí jíná'an.

12 Ko máá-ya, ni ka'an xaán-ya jíin já ná tú stá'an ndijin-ún-ya.

Ja ní kaji-ya uxí uu chaá skuá'a jíin-ya

13 Te ni kaa-ya kuá'an-ya onde yuku. Te ni kana-ya xiní ndé chaá játa'an ini máá-ya. Te ni jakoyo-de nuu-ya.

14 Te n̄i jani-ya uxí uu tá'an chaa, kuiñi-de jíin-ya. Te táji-ya-de kingoyo-de kani-de tu'un.

15 Te kundiso-de tiñu ja násava'a-de ñayivi kú'u. Te kiñi'in-de tach̄i k̄ini kingoyo.

16 Te Simón, n̄i naskúnání-ya-de Pedro.

17 Te Jacobo, se'e Zebedeo, jíin Juan ñani Jacobo, n̄i naskúnání-ya ndendúu-de Boanerges, ja kuní ka'an: Chaa nátu'un taja.

18 Te sava-ga-de nání-de Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo se'e Alfeo, Tadeo, Simón ñuu Caná,

19 onde jíin Judas Iscariote, ja ní nastúu-de-ya. Yúan-na te n̄i k̄ivi koyo-de ñin ve'e jíin-ya.

20 Te n̄i ndutútú tuku kua'a ñayivi. Te ni tuká ní kúu kee-ya staa jíin-de.

21 Te n̄i kajini tu'un tá'an-ya. Te n̄i kakenda-de vai-de ja tin-de-ya. Chi n̄i kaka'an-de: Kaku'u-de, áchí-de.

Tu'un ndiva'a sik̄i Espiritu Santo

22 Te ja káchaa tutu, n̄i kikoyo onde ñuu Jerusalén, n̄i kaka'an: Yí'i-de Beelzebú. Te jíin tach̄i k̄ini ñá'nu kiñi'in-de tach̄i k̄ini kája'an, áchí.

23 Te n̄i kana-ya xiní jíná'an. Te n̄i ka'an-ya tú'un yátá jíin: Ndasaa kuu kiñi'in Satanás-ún Satanás k̄i'in, áchí-ya.

24 Te nú ñin ñuu sásin máá te kánakuatá'an máá, te ñuu yúan ma kúni'in.

25 Te nú ñin ve'e sásin máá te kánakuatá'an máá, te ve'e yúan ma kúni'in.

26 Te nú Satanás kánakuatá'an máá te sásin máá, ma kúni'in, ch̄i sasua naa, áchí-ya.

27 Tú ni ñin chaa kuu k̄ivi-de in̄i ve'e chaa kándaján te saku'ná-de ndatíñu, te nú tú xna'an-ga ku'n̄i-de chaa ndaján-ún. Yúan-na te kuu saku'ná-de ndatíñu chaa-ún.

28 Jandaa ká'an-ri jíin-ró ja kóo tuká'nu in̄i nuu táka kuachi kásá'a chaa, te suni nuu tú'un ndiva'a nú ñani ka'an-de jíná'an-de.

29 Ko nú ñin chaa ká'an-de tu'un ndiva'a sik̄i Espiritu Santo, ma kóo kuti tuká'nu in̄i-ya núu-dé, ch̄i sua kundiso-de kuachi ní káni, áchí-ya.

30 Chi n̄i kaka'an-de: Tá'an-de tach̄i k̄ini, áchí-de.

Naa-ya jíin ñani-ya

31 Te n̄i chaa náa-ya jíin ñani-ya, te ká'in-ña yatá ké'e. Te n̄i katáji-ña tú'un kua'an kákana-ña xiní-ya.

32 Te ñayivi kuá'a káxiukú ní núu-ya-ún, n̄i kaka'an-i jíin-ya: Kuándé'é-ní, chi n̄i chaa náa-ní jíin ñani-ní ká'in-ña yatá ké'e kánandúkú-ña ní, áchí-i.

33 Te máa-ya, n̄i ka'an-ya: Ndéja kúu náa-ri te ndéja kákuu ñani-ri, áchí-ya.

34 Te ndé'é-ya nuu ñayivi káxiukú ní núu-ya-ún, te n̄i ka'an-ya jíin-i: Kuni so'o-ró, chi ya'á kúu náa-ri jíin ñani-ri.

35 Chi ñayivi sk̄ikuu tiñu kuní Dios, jian kúu ñani-ri, kúu kua'a-ri, kúu náa-ri, áchí-ya.

4

Tu'un yátá sik̄i chaa sáka trigo

1 Te yu'u mar n̄i keja'á tuku-ya ní stá'an-ya tú'un. Te n̄i kandutútú kuá'a xaan ñayivi núu-ya. Te ja yúan ní k̄ivi-ya ní jungoo-ya in̄i ñin barco nuu mar. Te taká ñayivi-ún, n̄i kakendo-i káxiukú-i nuu ñú'un.

2 Te n̄i stá'an-ya kuá'a tú'un yátá núu-í. Te n̄i ka'an-ya jíin-i:

3 Kuni so'o te kuni-ro: ñin chaa sáka trigo, n̄i kenda-de sáka-dé.

4 Te n̄i kuu ja ní kenda-de sáka-dé, te ñin nuni-ún, n̄i jungava yu'íchi. Te n̄i chaa tisaá. Te n̄i kakókó-tí.

5 Te inga, n̄i jungava nuu ñú'un yúu, nuu tú ío kua'a ñú'un. Te n̄i kana yachi-ni, ch̄i tú ío kókon ñu'un.

⁶ Te nuu ní kana ndikandii, te ni kasun-ni. Te ni ichi, chi tú yo'o ní ío.

⁷ Te inga, ni jungava ma'ñú ínu. Te ni ja'nu iñu-ún. Te ni jasú nuu. Te tú ní kúun nuni.

⁸ Te sava, ni kajungava nuu ñú'un vá'a. Te ni kaja'nu. Te ni nakoko. Te ni kuun nuni. ñin ja okó uxi, inga ja uní xiko, te inga ja ñin ciento, áchí-ya.

⁹ Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Chaa ío so'o kuni ná'ín, te ná kúni so'o-de.

¹⁰ Te nuu ní ndoo máa-na-ya, te chaa ká'íin yani nuu-yá jíin ndí'uxí uu chaa káskuá'a jíin-ya, ni kajika tu'ún-de-ya sikí tú'un yátá-ún.

¹¹ Te ni ka'an-ya jíin-de: A kuajuku'un iní-ro tú'un yísa'í yá'a, ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Ko jíin já sñin sikí ká'íin, chi máni jíin tú'un yátá ká'an-ri taká tu'un.

¹² Náva'a vasa kánde'é, ná ndé'é ko ma chú'un iní. Te vasa kájini so'o, ná kúni so'o ko ma júku'un iní. Náva'a ma ná jíó káva iní, te koo tuká'nu iní nuu taká kuachi, áchí-ya.

¹³ Te ni ka'an-ya jíin-de: Tú kájuku'un iní-ro tú'un yátá yá'a náún. Ndasá júku'un iní-ro sáva-ga tu'un yátá núsáá.

¹⁴ Chaa sáka trigo kúu chaa sáka tú'un.

¹⁵ Te nuni ní kajungava yu'íchi kákuu chaa ni saka tú'un iní-de. Ko nú ni kajini so'o-de, te chaa-ni Satanás te jánchaa-ni tu'un ni saka iní añú-de-ún kua'an-ni jíin.

¹⁶ Te nuni ní saka núu ñú'un yúu, kákuu chaa kájini so'o tu'un, te kúsi iní-de jíin.

¹⁷ Ko túu nuu káka yo'o iní-de. Te yakú-ni kivi kánda. Te nú ni ndonda tundó'o sikí-dé, xí nú ni sándiva'a-i jíin-de sikí tú'un-ún, te kánayu'ú-ni-de.

¹⁸ Te nuni ní saka má'ñú ínu kákuu chaa kájini so'o tu'un.

¹⁹ Ko kácutéñu-de jíin ndátíñu-de. Te kákuni-de kukúká-de, te káxndá'ú-de máa-de jíin. Te kácutóo iní-de sikí sáva-ga ndatíñu. Ndi'i ya'á sátéñu-de te jasú nuu tú'un-ún, te tú kúun nuni.

²⁰ Te nuni ní saka núu ñú'un vá'a kákuu chaa kájini so'o tu'un. Te kájatá'ú-de te kája'a-de nuni. ñin-de okó uxi, inga-de uní xiko, te inga-de ñin ciento, áchí-ya.

Tu'un yiti

²¹ Te suni ni ka'an-ya jíin-de: Á júkuiñi yiti já kúndii sa'í chii nundóo, xí chíi jito. Á tú kundii nuu candelero.

²² Chi tú ío ni ñin tiñu yísa'í sáni, chi taká-ni stá'an ndijin-ya. Ni tú ío ni ñin tu'un yísa'í sáni, chi taká-ni vai ndijin sá'a-ya.

²³ Chaa ío so'o kuni ná'ín, te ná kúni so'o-de, áchí-ya.

²⁴ Te suni ni ka'an-ya jíin-de: Ná kúni so'o va'a-ró. Chi jíin kú'a ja káchikuá'á-ro, suni nakukua'á-ro. Te ndaa-ga sikí máa-ró já kájini so'o-ró.

²⁵ Chi chaa ja á ñáva'a, te kii-ga nuu-dé. Te chaa ja ná tú ñáva'a, vasa ja á ñáva'a-de-ún te kuxio ki'in, áchí-ya.

Tu'un tata ni ja'nu

²⁶ Te ni ka'an-ga-ya: Ñuu nuu tá'ú Dios tiñu kúu nátu'un ñin chaa ni chi'i-de tata nuu ñú'un.

²⁷ Te kixí-de ñúú te ndúko-de ndúú. Te tata-ún a kána te já'nu. Te máa-de, tú jiní-de ndasa sá'a.

²⁸ Chi máa ñú'un kúu ja já'a nuni. Xna'an-ga viu, te vasa kána yoko. Yúan-na te nuni ndoo chíi yoko-ún.

²⁹ Te nú ni kuaan nuni-ún, te skívi-ni-de jóso, chi a ni jaá kivi tá'nu, áchí-ya.

Tu'un ndikin yuá mostaza

³⁰ Te ni ka'an-ya: Na jíin ká'an-yo já ndása kuni koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Xí na tu'un yátá skétá'an-yó jíin.

³¹ Kúu nátu'un ndikin yuá mostaza ja nú ni jicha nuu ñú'un, te yuán kúu ñin tata lúli-ga vasa taká tata ío nuu ñú'un-ún yá'a.

³² Ko nú a n̄i jich̄a. Te kana, te já'nu xāan-gá vása taká-ga yua. Te kúná'nu nda'a. Te tisaá ío andívi vatu-ni sá'a-tí taká-t̄i chíi kati-ún, áchí-ya.

³³ Te kua'a tú'un yátá súan n̄i ka'an-ya jíin ñáyivi, ndasa n̄i kākanda máá-i kuni so'o-i.

³⁴ Te nú tú tu'un yátá te tú ká'an-ya jíin-i. Ch̄i máni máá-ni nuu cháa káskuá'a jíin-ya n̄i kach̄i kají-ya taká tu'un.

Ja ní jukuiñi tach̄i xāan ní sá'a-ya

³⁵ Te n̄i ini kivi-ún. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ná kija'a-yó íchi lado-ún, áchí-ya.

³⁶ Te n̄i kāndóo-de ñáyivi kuá'a-ún. Te súan-ni n̄i kajaka-de-ya iní ñn barco. Te suni kua'an yaku-ga barco lúli jíin-ya.

³⁷ Te n̄i ndonda ñn tach̄i xāan. Te suni n̄i ndonda su'ma mar, n̄i kivi iní barco-ún. Te barco-ún kuni chítú ndúcha iní núu.

³⁸ Te máá-ya, kánde-ya ondé yata barco-ún, kixi-ya sikí ñn sa'ma yí'i xini. Te n̄i kāndúko-de-ya. Te kaka'an-de jíin-ya: Maestro, á tú nákani iní-ni ja náa-yo, áchí-de.

³⁹ Te n̄i nduko-ya. Te n̄i ka'an xāan-ya nuu tach̄i-ún. Te n̄i ka'an-ya jíin mar-ún: Ná'ín-ni koo-ró, jukuiñi, áchí-ya. Te n̄i jukuiñi tach̄i-ún, te ná'ín yúu íi-ni n̄i kuu.

⁴⁰ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naja káyu'ú-ro. Naja tú kákandija-ró, áchí-ya.

⁴¹ Te n̄i kayu'ú xāan-dé. Te n̄i kaka'an-de: Ndé cháa kúu cháa yá'a núsáa, ja ondé tach̄i jíin mar kájangatu nuu-dé, áchí-de.

5

Chaa tá'an tach̄i k̄ini ndañúu Gadara

¹ Te n̄i jakoyo-ya ingá lado mar ndañúu Gadara.

² Te n̄i kenda-ya iní barco-ún. Te ondé ve'e añú n̄i kenda ñn cháa tá'an tach̄i k̄ini, te n̄i ketá'an-ni-de jíin-ya.

³ Te ncháa-de ma'ñú vé'e añú. Te tú ni ñn kúndéé kú'n̄i-de jíin cadena.

⁴ Ch̄i kua'a xāan jíinu n̄i nu'n̄i-de jíin manea jíin cadena. Ko cadena-ún, ndi'i-ni n̄i ja'nu sava-de. Te manea-ún, ndi'i-ni n̄i kukuáchí ní sá'a-de. Te tú ni ñn kúndéé jíin-de ka'nu-de.

⁵ Te taká kivi ndúú ñúú-ni jika-de yuku jíin má'ñú vé'e añú. Te kána jíin-de, te stují-dé máá-de jíin yúu.

⁶ Te n̄i jini-de ja á jiká-ga vai Jesús. Te n̄i cháa-de corre kua'an-de nuu-ya. Te n̄i jukuiñi jíití-de nuu-ya.

⁷ Te n̄i kana kó'ó-de: Naún sá'a-ní jíin-ná Jesús, Se'e Dios, I'a kúñá'nu xāan. Ká'an nda'ú-ná jíin-ní ondé jíin Dios, ma xndó'o-ní náá, áchí-de.

⁸ Ch̄i n̄i ka'an-ya: Tach̄i k̄ini, kenda ki'in-ro iní cháa yá'a, áchí-ya.

⁹ Te n̄i jiká tu'ún-ya-de: Naún nání-ró. Te máá-de, n̄i ka'an-de: Chaa kua'a xāan nání-ná, ch̄i kua'a-ná ío, áchí-de.

¹⁰ Te n̄i ka'an nda'ú-de jíin-ya ja má kíñi'in-ya-dé ñuu-ún ki'in-de.

¹¹ Te yani yuku yúan ío ñn tikun̄i ká'nu kin̄i kájitu-t̄i.

¹² Te tach̄i k̄ini-ún, n̄i kaka'an nda'ú jíin-ya: Tájí-ní náá ná kíngoyo-ná kivi-ná iní kin̄i yúan, áchí.

¹³ Te Jesús, n̄i ja'a-ya tú'un. Te n̄i kenda tach̄i k̄ini-ún kaja'an. Te n̄i kivi koyo iní kin̄i. Te tikun̄i kin̄i-ún, n̄i kajungoyo-t̄i ñn yukáva ondé iní mar. Te kin̄i-ún ío nátu'un uu mil-t̄i. Te nuu mar n̄i kají-t̄i.

¹⁴ Te cháa kándito-t̄i yúan, n̄i kajinu-de. Te n̄i kakastu'ún-de nuu ñúu jíin núu rancho. Te n̄i chakoyo ñáyivi-ún kánde'é-i naún ní kuu.

¹⁵ Te n̄i chakoyo-i nuu Jesús. Te n̄i kajini-i nuu cháa n̄i ndo'o jíin tach̄i k̄ini-ún. Te kánchaa-de, ñú'un-de sa'ma, te a n̄i nduva'a xini-dé. Te n̄i kayu'ú-i.

¹⁶ Te cháa n̄i kajini-ún, n̄i kakastu'ún-de nuu ñáyivi vái koyo ndasa n̄i ta'an cháa n̄i yí'i tach̄i k̄ini-ún, te ndasa n̄i kuu jíin kin̄i-ún.

17 Te n̄i kakejá'á-de n̄i kaka'an-de jíin-yá ja ná kenda-ya ñúu-de ki'in-ya.

18 Te n̄i kivi-ya iní barco. Te chaá n̄i ta'an tach̄i k̄ini-ún ká'an nda'ú-de jíin-yá, ja kúndee-de jíin-yá kuní-de.

19 Ko Jesús, tú ní já'a-ya tú'un, chi n̄i ka'an-ya jíin-de: Kuáno'on vé'e-ró núu tá'an-ró. Te kani-ró tú'un ná ñá'nu xaan tíñu n̄i sá'a máá Jító'o-ro jíin-ró, te ndasa n̄i kundá'ú in̄i-ya róó, áchí-ya.

20 Te n̄i kee-de kua'an-de. Te n̄i kejá'á-de n̄i jacha-de tu'un in̄i ñuu Decápolis ná ñá'nu xaan tíñu n̄i sá'a Jesús jíin-de. Te ndivii ñáyivi yúan, n̄i kanaa iní-i kájini tu'un-i.

Tu'un sesí'í Jairo

21 Te n̄i ja'a tuku Jesús kua'an-ya jíin barco inga lado. Te n̄i kandutútú kuá'a xaan ñáyivi núu-yá. Te máá-yá, kándij-ya yú'u mar.

22 Te n̄i chaá ñn chaá nání-de Jairo kúñá'nu-de in̄i ve'e sinagoga. Te n̄i jin̄i-de nuu-yá. Te n̄i jukuiñi jítí-de nuu-yá.

23 Te n̄i ka'an nda'ú téyí-de jíin-yá: Sesí'í-ná a yani kuu-i. Ki'in-yo te xndée-ní nda'a-ní sik̄i-í náva'a ná kaku-i, te nachaku-i, áchí-de.

24 Te n̄i kee-ya kuá'an-ya jíin-de. Te n̄i kandikin kua'a ñáyivi kája'an-i jíin-yá. Te n̄i kajaxin-i-ya.

Ja ní nasáva'a-ya ñn ña'an kú'u kue'e niñi

25 Te yúan ío ñn ña'an ní kuu ux̄i uu kuiá ndó'o-ña kué'e j̄ati niñi-ñá.

26 Te xaan ní ndo'o-ña jíin ñátaná. Te n̄i janu-ña táká ja ñáva'a-ña jíin. Te tú kuti ní kuu tana, ch̄i sasua ví'í-gá n̄i sá'a.

27 Te n̄i jini tu'un-ña tú'un Jesús. Te n̄i jaa-ña íchi yatá-yá ma'ñú ñáyivi kuá'a-ún. Te n̄i ké'é-ña sá'ma-yá.

28 Chi n̄i ka'an-ña: Nú ná ké'é-rí vasté sá'ma-yá, te kaku-ri. Achí-ña.

29 Te onde nuu kána niñi-ñá-ún, n̄i ich̄i-ni. Te n̄i jin̄i-ña já onde in̄i yiki kúñu-ña ní nduva'a tundó'o tá'an-ña-ún.

30 Te Jesús, n̄i jin̄i-ni in̄i máá-yá ja ní kenda fuerza-ya kuá'an. Te n̄i jíó káva-ya núu ñáyivi kuá'a. Te n̄i ka'an-ya: Ndéja ní ké'é sá'ma-rí, áchí-ya.

31 Te chaá káskuá'a jíin-yá, n̄i kaka'an-de: Ndé'é-ní ja ñáyivi kuá'a yá'a kájaxin-i ní, te áchí-ní: Ndéja ní ké'é rúu, áchí-de.

32 Te máá-yá, yá'a yúan ndé'é-yá náva'a kun̄i-ya ndéja ní sá'a.

33 Yúan-na te ña'an-ún, yú'ú-ña te kisi-i-ña, ch̄i a jin̄i-ña ndasa n̄i ta'an-ña. Te n̄i chaá-ña. Te n̄i jukuiñi jítí-ña núu-yá. Te n̄i kach̄i ndaa-ña táká tu'un.

34 Te máá-yá, n̄i ka'an-ya jíin-ña: Hija, n̄i kandija-ró te yuán ní kaku-ró. Ma yú'ú-ro, chi n̄i nduva'a-ró tundó'o tá'an-ro, áchí-ya.

Ja ní nachaku sesí'í Jairo

35 Te sá súan ká'an-ya, te n̄i chakoyo ñáyivi ká'jin ve'e chaá kúñá'nu in̄i ve'e sinagoga, te n̄i kaka'an-i jíin-de: A n̄i j̄i'í sesí'í-ní. Naja stá'an-ga-ní Maestro, áchí-i.

36 Te Jesús, n̄i jini so'o-ya tú'un yá'a ja súan n̄i kaka'an-i jíin cháa kúñá'nu in̄i ve'e sinagoga. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ma yú'ú-ro. Kandija te n̄i kuu-ni, áchí-ya.

37 Te tú ní já'a-ya tú'un kundikin ni ñn yata-yá, ch̄i máá-ni Pedro jíin Jacobo jíin ñaní-de Juan.

38 Te n̄i chakoyo-ya vé'e chaá kúñá'nu in̄i ve'e sinagoga. Te n̄i jin̄i-ya já kúvaa, kánde'e, kákana jík'ó'ó xaan kakuu.

39 Te n̄i kivi-ya. Te n̄i ka'an-ya: Naja kákuvaa-ro kánde'e-ro. Te suchí sí'í yá'a, tú ní jí'i-i, ch̄i kixi-ni-i, áchí-ya.

40 Te n̄i k̄asákátá ñáyiv̄i-ún nuu-yá. Ko máá-yá, n̄i kiñi'in ndi'i-ya-í kája'an-i yata ké'e. Te n̄i ki'in-ya máá-ni táa náa s̄uchí sí'í-ún, jín cháa ká'in jín-yá, te n̄i k̄ivi-ya núu kátúu s̄uchí sí'í-ún kua'an-ya.

41 Te n̄i t̄in-ya ndá'a s̄uchí sí'í-ún. Te n̄i ka'an-ya jín-i: Talita cumi, ja kuní ka'an: Súchi, jín-ró ká'an-ri, ndukoo, áchí-ya.

42 Te n̄i ndukoo-ni s̄uchí sí'í-ún. Te n̄i jika-i, ch̄i a ío-i ux̄i uū kuā. Te n̄i k̄anaa iní-de kánde'é-de, te xaan káyu'ú-de.

43 Te Jesús, n̄i ka'an xaan-yá jín-de ja tú ni ñin kuni tu'un. Te n̄i ka'an-ya jín-de ja ná kuá'a-de ja kéé-í.

6

Ja ní kaské'ichi-i-ya ñúu Nazaret

1 Te n̄i kenda-ya yúan. Te n̄i najaa-ya ñúu-ya. Te cháa káskuá'a jín-yá, n̄i kandik̄in-de-ya kája'an-de.

2 Te máá k̄iv̄i ndétatú n̄i stá'an-ya tú'un in̄i ve'e sinagoga. Te kua'a ñáyiv̄i, n̄i k̄anaa iní-i kájini ná'in-i. Te káka'an-i: Ndé n̄i ni'in cháa yá'a tu'un yá'a. Te naún kuní ka'an tu'un ndíchí ní ni'in-dé-ún. Te naún sik̄i kúu tiñu ñá'nu ja sá'a-de jín ndá'a-dé-ún.

3 Nasu yá'á kúu cháa túj̄i yúnu. Te nasu sé'e María, ñani Jacobo jín José jín Judas jín Simón kúu-de naún. Á tú ká'in kua'a-de jín-yó yá'a, áchí-i. Te súan n̄i k̄akujá'a in̄i-i jín-yá.

4 Te Jesús, n̄i ka'an-ya jín-i: Cháa jáni tu'un Dios, máni ñuu-de jín tá'an-de jín in̄i ve'e-de kúu ja tú káka'an tu'un jín'ú'ún jín-de, áchí-ya.

5 Te tú ní kúu sá'a-ya ní ñin tiñu ñá'nu yúan. Ch̄i yaku-ni ñáyiv̄i káku'u n̄i nasáva'a-ya, ja ní xndée-ya ndá'a-yá sik̄i-í.

6 Te náa iní-ya ndé'é-yá ja tú kákandíja máá-i. Te n̄i jíkó núu-ya ñí ñúu yani. Te n̄i stá'an-ya tú'un.

Ja ní táj̄i-yá ndí'uxí uu-de kája'an-de

7 Te n̄i kana-ya xiní ux̄i uū cháa káskuá'a jín-yá. Te táj̄i-yá ndí'úu ndí'úu-de k̄ingoyo-de. Te n̄i ja'a-ya fuerza in̄i-de ja kúndéé-de jín tachí k̄ini.

8 Te n̄i tá'ú-yá tiñu nuu-dé ja tú kuti naún kúndiso-de kuu-de ichi. Ni ñunu, ni statilá, ni xu'ún kúnu'n̄i sánch̄i-de. Ch̄i máá vara-ni kundá'á-de.

9 Ko k̄iv̄i-de ndij̄an. Te tú ku'un-de uū su'nu, áchí-ya.

10 Te suni n̄i ka'an-ya jín-de: Nani ve'e kúu nú n̄i k̄ivi-ró, te kendoo-ró in̄i ve'e-ún onde nú n̄i kenda-ró yúan kua'an-ro.

11 Te taká ñuu tú kájatá'ú róo yúan, ni tú káchu'un in̄i tu'un ká'an-ro, onde nú n̄i kenda-ró yúan te skóyo-ró t̄ikacha in̄i ja'a-ro, te súan kani ndaa-ro tú'un nuu-í. Jandáa ká'an-ri jín-ró ja vítá-ga koo kuachi sik̄i ñúu Sodoma jín ñúu Gomorra k̄iv̄i k̄i juicio, vásá sik̄i ñúu-ún, áchí-ya.

12 Te n̄i kenda koyo-de. Te n̄i kajani-de tu'un ja taká ñáyiv̄i ná nákani in̄i-i.

13 Te suni kua'a tachí k̄ini n̄i k̄akiñi'in-de kája'an. Te jín aceite n̄i k̄achi'i-de ñáyiv̄i káku'u, te n̄i k̄anasáva'a-de-i.

Ja ní j̄i'Juan, cháa skuánducha

14 Te rey Herodes, n̄i jini tu'un-de tu'un Jesús, ch̄i sí'ví-yá n̄i jich̄a nuu ndij̄in kua'an. Te n̄i ka'an-de: Jan jaan, Juan ja ní skuánducha-ún, n̄i nachaku ma'ñú ndíyi. Ja yúan sátiñu tiñu ñá'nu xaan in̄i núsáá, áchí-de.

15 Ko sava-i n̄i kaka'an-i: Elías kúu-de. Te sava-ga-i n̄i kaka'an tuku-i: ñin cháa jáni tu'un Dios kúu-de, nátu'un cháa n̄i kajani tu'un-ya onde sáá, áchí-i.

16 Te n̄i jini tu'un Herodes. Te n̄i ka'an-de: Yuán kúu Juan ja ní janchaa-ri xini, te n̄i nachaku núsáá, áchí-de.

17 Ch̄i suni máá Herodes, a n̄i tájí-de chaa n̄i jat̄in Juan. Te n̄i ju'n̄i-de chaa. Te n̄i chindee-de chaa vekaa ja kuáchi Herodías, ñasíí Felipe ñani máá Herodes. Chi n̄i janchaa-de-ña kúu tuku-ña ñasíí-de.

18 Te Juan, a n̄i kana jíin-de nuu Herodes: Tú ío ley kuaka-ró ñasíí ñani-ro, áchí-de.

19 Ko ña'an, Herodías-ún, n̄i jito yu'u-ña Juan, ch̄i ka'ni-ña-de kuní-ña núú. Ko tú ní kúu sá'a-ña.

20 Ch̄i Herodes, n̄i yu'ú-de n̄i jito-de Juan, ch̄i jini Herodes ja cháa ndaa chaa ndoo kúu Juan. Te n̄i ndito va'a-de chaa. Te jini ná'in-de ja ká'an Juan, te náa iní-de ndé'é-de. Te n̄i io in̄i n̄i io añú-de n̄i jini ná'in-de tu'un ká'an Juan.

21 Te ñn kivi ní kusii iní Herodes. Te n̄i sá'a-de ñn viko kivi ní kaku-de. Te n̄i sá'a-de ñn ja kúxini chaa kakuñá'nu jíin-de, jíin cháa kakuu general, jíin cháa kakuñá'nu nuu Galilea.

22 Te n̄i kivi sesíí máá Herodías jita já'a-i. Te Herodes jíin táká chaa káyee staa jíin-de, n̄i kakusii iní-de n̄i sá'a-i. Te rey-ún, n̄i ka'an-de jíin súchí síí-ún: Kakan naún kuní-ro núu-rí te ná kuá'a-ri nuu-ro, áchí-de.

23 Te n̄i jat̄u'un téyí-de: Taká naún kuní-ro kakán-ro núu-rí te ná kuá'a-ri nuu-ro, vasa onde sava nuu ja t̄in-ri, áchí-de.

24 Te n̄i kenda-i kua'an-i. Te n̄i ka'an-i jíin náa-i: Naún kakán-ná nuu-dé, áchí-i. Te n̄i ka'an-ña jíin-i: Xini Juan ja skuánducha-ún kakan-ro, áchí-ña.

25 Yuán-na te máá-i, n̄i ndivi-ni-i nuu rey. Te n̄i jikan-i: Vina nchaa te kuní-ná kuá'a-ní xini Juan ja skuánducha-ún nuu-ná kundee nuu ñn ko'o, áchí-i jíin-de.

26 Te rey-ún, n̄i kuxíí xaan iní-de. Ko sikí já ní jat̄u'un téyí-de, jíin sikí já ní kajini so'o chaa káyee staa jíin-de, te tú ní kuní-de sásá'an-de kuá'a-de nuu-í.

27 Te rey-ún, n̄i tájí-ni-de ñn soldado ndito yuxé'é-ún kua'an kuaki'in xini Juan.

28 Te soldado-ún, n̄i ja'an. Te n̄i janchaa xini Juan in̄i vekaa. Te n̄i chaa jíin xini-ún kánde nuu ñn ko'o. Te n̄i ja'a nuu súchí síí-ún. Te súchí-ún, n̄i ja'a-i nuu náa-i.

29 Te n̄i kajini tu'un chaa káskuá'a jíin Juan. Te n̄i jakoyo-de, n̄i kandaña-de yiki kúñu-ún. Te n̄i kachindee-de in̄i ve'e añú.

Ja ní kandutútú cháa apóstol nuu-yá

30 Te chaa apóstol, n̄i kandutútú-de nuu Jesús. Te n̄i kanakani-de tu'un taká tiñu n̄i kasá'a-de, jíin tú'un n̄i kastá'an-de.

31 Te máá-yá, n̄i ka'an-ya jíin-de: Ña'an s̄in ñn lugar ñu'un té'é, te ndetátú-ro ñn tí'lí, áchí-ya. Ch̄i kua'an vai kua'a ñayivi kakuu-i. Te ni tú ní kánuña-ya já kée-yá staa.

32 Te kaja'an-ya iní ñn barco onde nuu ío s̄in ñu'un té'é.

33 Te n̄i kajini ñayivi já kaja'an-ya. Te n̄i kanakuni-i-ya. Te onde taká nuu n̄i kajinu-i n̄i kakutútú-i yúan. Te n̄i jakoyo-i xna'an-ga vásá máá-yá. Te n̄i kakutútú-i nuu-yá.

34 Te n̄i kenda Jesús. Te n̄i jini-ya ñayivi kuá'a xaan-ún. Te n̄i kundá'ú in̄i-ya-í, ch̄i nát̄u'un ri tú jito'o súan ká'in-i. Te n̄i stá'an-ya kuá'a tú'un nuu-í.

Ja ní skée-yá u'un mil ñayivi

35 Te sáá ch̄i a kua'ini, te chaa káskuá'a jíin-yá, n̄i jaa-de nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de: Yá'a ch̄i máá ñu'un té'é kúu, te a kua'ini.

36 Núsáá te tájí-ní-i ná kinyoyo-i taká rancho jíin táká nuu yani yá'a, te ná kuáan máá-i staa kée-í, ch̄i tú naún kée-í, áchí-de.

37 Te máá-yá, n̄i ka'an-ya: Kua'a máá-ró já kée-í, áchí-ya jíin-de. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Kingoyo-ná te kuaan-ná uu ciento peso staa te kua'a-ná kee-í náún, áchí-de.

38 Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Nasaa staa kándiso-ró. Kuánde'é, áchí-ya. Te nuu ní kajini-de, te n̄i kaka'an-de: U'un statilá te uu t̄iyáká ío, áchí-de.

39 Yúan-na te n̄i tá'ú-yá tiñu nuu ñáyivi-ún ja ná júngo s̄in ñn nuu ñn nuu-í sik̄i ichá kuí.

40 Te n̄i kajungoo yukun-i, ñn ciento, ñn ciento-i, jín ún xiko ux̄i, uu xiko ux̄i-i.

41 Te n̄i ki'in-ya ndí'ú'un statilá-ún jín ún tiyáká-ún. Te n̄i ndakoto-ya íchi ándívi. Te n̄i jikan ta'u-yá ja'a státilá. Te n̄i sákuáchí-yá statilá-ún. Te n̄i ja'a-ya núu cháa káskuá'a jín-yá n̄i kajani-de nuu-í. Te n̄i saka-yá ndí'úu tiyáká-ún nuu táká-i.

42 Te ndivii ñáyivi-ún, n̄i kayee-í. Te n̄i kanda'a chíi-i.

43 Te n̄i kanastútú-de ja ní kendoo kuáchí, onde ux̄i uu jika chítú ndí kúu, onde jín tiyáká.

44 Te cháa n̄i kayee-ún jínu onde u'un mil-de.

Ja ní jika já'á-yá nuu mar

45 Yúan-na te n̄i skandá-ni Jesús cháa káskuá'a jín-yá, n̄i kivi koyo-de in̄i barco. Te ná kúxnúu-de nuu-yá kingoyo-de ingá lado yu'u mar nuu ñúu Betsaida. Ch̄i kuéé jachá-ya ñáyivi kuá'a-ún.

46 Te n̄i nakuatá'ú-yá nuu ñáyivi-ún kuangoyo-i. Te n̄i kee-ya kuá'an-ya onde yuku kuákakan ta'u-yá.

47 Te n̄i ini, te barco-ún a kándeé onde ma'ñú mar. Te máa ñn-na-ya ní ndoo-ya núu ñú'íchi.

48 Te n̄i jini-ya já ní kakuítá-de káskáka-de barco-ún, ch̄i sua n̄i nana nuu tach̄i. Te tíkuáan-na kúu, te n̄i cháa-ya núu-dé jika já'á-yá nuu mar. Te a ja'a-ya núu-dé ki'in-ya núu.

49 Te n̄i kajini-de-ya já jika-ya núu mar. Te n̄i kajani in̄i-de ja añú kúu. Te n̄i kákana kó'ó-de.

50 Ch̄i ndí'i-de, n̄i kajini-de nuu-yá. Te n̄i kayu'ú-de. Yúan-na te n̄i ka'an-ni-ya jín-de: Ndéé sá'a-ró iní-ro. Máa-rí kúu. Ma yú'ú-ro, áchí-ya.

51 Te n̄i kaa-ya ní kivi-ya jín-de in̄i barco-ún. Te n̄i jukuiñi tach̄i. Te máa-de, n̄i kánaa xáan iní-de kánde'é-de nuu-yá.

52 Ch̄i ni tú ní kájuku'un in̄i-de ja ní kuu jín státilá-ún, ch̄i ndava iní añú-de.

Ñáyivi káku'u ñuu Genesaret

53 Te n̄i kaja'a-ya vái-ya ingá lado. Te n̄i chakoyo-ya ñú'íchi ñúu Genesaret. Te yundúcha-ún n̄i kajukuiñi-ya.

54 Te nuu ní kenda koyo-ya iní barco, te ñáyivi yúan, n̄i kanakuni-ni-i Jesús.

55 Te n̄i kajicha nuu-i taká ndañúu yúan. Te n̄i kakejá'á-i n̄i kaskuindíso-i ñáyivi káku'u jín jító yuu, onde nuu ní kajini tu'un-i kándeé-ya.

56 Te ndéni n̄i kuu nú n̄i kivi-ya, á ñuu lúlí, á ñuu ká'nu, á rancho, te kájani-i ñáyivi káku'u-ún in̄i ichi. Te káka'an nda'ú-i jín-yá vasté yúsá'ma-yá ná ké'é-i. Te taká ñáyivi ní kaké'é sá'ma-yá-ún, n̄i kanduva'a-i.

7

Sik̄i ndása kuchá'an ñáyivi

1 Te cháa fariseo jín yakú cháa káchaa tutu, n̄i kikoyo-de ichi ñúu Jerusalén. Te n̄i kakutútú-de nuu Jesús.

2 Te cháa-ún, n̄i kajini-de ja sáva cháa káskuá'a jín-yá káyee-dé staa jín ndá'a chá'an-de, kuachi ja tú ní kanandá'a-de. Te n̄i kandonda sik̄i-dé.

3 (Ch̄i cháa fariseo jín taká cháa judío, nú tú nandá'a ná'an-de, tú káyee-dé staa. Ch̄i káñava'a-de taninu aná'an.

4 Te nú n̄i kanajío káva-de ja ní kaja'an-de nuyá'u, te nú tú nasándoo-de máa-de, tú káyee-dé. Te ío kua'a-gá taninu káñava'a-de te káchiñú-ún-de, natu'un ndúndoo vaso, tindo'o, ko'o káa, jín jító.)

⁵ te chaa fariseo jíin cháa káchaa tutu, ni kajika tu'un-de-ya. Te chaa káskuá'a jíin-ró, naja tú káchiñú'un-de taninu chaa aná'an. Naja káyee-dé staa jíin ndá'a chá'an-de, áchí-de.

⁶ Te ni ka'an-ya jíin-de: Chaa uu xini kákuu-ró. Bueno ni jani Isaías tu'un siki-ro, chi súan ni chaa máa-de tu'un sáa: Ñayivi yá'a jíin yú'u-í káchiñú'un-i ruu, ko jíin añú-i chi jiká-ni kákuu ini-i jito-i ruu.

⁷ Te káchiñú'un sáni-i ruu, chi kástá'an-i tu'un jani ini in chaa, áchí Isaías.

⁸ Chi ni kasía-ro tíñu ni tá'ú Dios nuu-ro, te káchiñú'un-ró taninu ni kajakin chaa, ja ndúndoo tindo'o jíin vaso. Te káñava'a-ró kuá'a-gá taninu súan, áchí-ya.

⁹ Te suni ni ka'an-ya: Bueno-ni kástiví-ró tú'un tá'ú tíñu Dios náva'a chiñú'un-ró taninu ni kajakin máa-ró.

¹⁰ Chi Moisés, ni ka'an-de: Kuandatu-ro núu táa-ro núu náa-ro. Chi nú ndéja ká'an ndiva'a jíin táa jíin náa, ná kúu nú kuu. Achí-de.

¹¹ Ko máa-ró káka'an-ro: Nú ío ndatíñu ja xín in chaa. Te a kuu ni'in tíñu ja kuní táa-de xí náa-de, ko nú xna'an-ga ka'an-de ja Corbán kúu (ja kuní ka'an, a ni soko-rí nuu Dios),

¹² yúan-na te tuká jínu ñú'un kúti sá'a-de ja kuní táa-de xí ja kuní náa-de, áchí-ro.

¹³ Te súan kástiví-ró tú'un Dios jíin taninu ni kajakin-ro. Te kua'a-gá tíñu súan kásá'a-ró, áchí-ya.

¹⁴ Te ni kana tuku-ya xini ñayivi kuá'a-ún. Te ni ka'an-ya jíin-i: Ndi'i-ró ná kúni so'o-ró tú'un ká'an-ri, te chu'un ini-ro.

¹⁵ Taká ndatíñu ío ichi fuera chaa, nú ni kivi ini yu'u-dé, ma kúchá'an-de sá'a. Chi ja kenda ini yu'u-dé, yúan kúu ja kúchá'an-de sá'a.

¹⁶ Chaa ío so'o kuni ná'in, te ná kúni so'o-de, áchí-ya.

¹⁷ Te nuu ní kusin-ya núu ñayivi kuá'a-ún, te ni ndivi-ya ini ve'e. Te chaa káskuá'a jíin-yá, ni kajika tu'un-de-ya siki tú'un yátá-ún.

¹⁸ Te ni ka'an-ya jíin-de: Suni tú káju'un ini máa-ró náún. Á tú kájin-ro ja taká ja kivi ini chaa, ma kúu kuchá'an-de sá'a,

¹⁹ chi tú kivi ini añú-de, chi toko-dé kivi, te ndénda-ni kua'an, áchí-ya. Súan ni stá'an-ya ja ío ndoo taká ndeyu.

²⁰ Te ni ka'an-ga-ya: Ja kenda ichi ini ñayivi, yúan kúu ja kúchá'an-i sá'a.

²¹ Chi onde ichi ini añú kenda ja jani ñáa ini, ja ísiki ncháa tá'an, ja kuaxán ini, ja já'ni ndíyi,

²² ja sakuí'ná, ja too ini, ja ñáa, ja xndá'ú ñá'an, ja tuká kúka nuu, ja ndákoto xaan, ja ká'an siki tá'an, ja sávixi máa, ja xini ñáa.

²³ Taká tu'un ñáa yá'a, máni ichi ini añú kenda te kúchá'an-i sá'a, áchí-ya.

²⁴ Te ni ndukuiñi-ya yúan. Te kua'an-ya onde raya ñuu Tiro jíin ñuu Sidón. Te ni kivi-ya in ve'e. Te kuni-ya ja tú ni in kuni tu'un. Ko tú ní kúu kundee sá'í-ya yúan.

Ña'an sirofenicia

²⁵ Chi in ña'an ío in sesí'í-ña tá'an-i tachí káni. Te ni jini tu'un-ña tú'un-ya. Te ni chaa-ni-ña. Te ni jukuiñi jíti-ña núu-yá.

²⁶ Te ña'an-ún, ña'an griega kúu-ña. Te onde ñuu Sirofenicia vai tata-ña. Te ni ka'an nda'ú-ña jíin-yá ja ná kiñi'in-ya tachí káni tá'an sesí'í-ña-ún ki'in.

²⁷ Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-ña: Sía, ná ndá'a xna'an-ga chi taká suchí yá'a, chi tú ío va'a ja kuánchaa-yo staa-í te skána-yo núu lúsu, áchí-ya.

²⁸ Te ni ka'an-ña: Jandaa ká'an-ní Táta, ko lúsu-ún ichi chí mesa náchii-tí staa kuachí kóyo yu'u-í yáji-tí, áchí-ña.

²⁹ Yúan-na te n̄i ka'an-ya jíin-ña: Kuá'án núsáá, chi tu'un va'a kúu ja ní ka'an-ro yá'a. Te tach̄i k̄ini-ún, a n̄i kenda kua'an in̄i sesí'í-ro, áchí-ya.

³⁰ Te n̄i kee-ña kuáno'on-ña ve'e-ña. Te n̄i jini-ña já kátúu sesí'í-ña núu jíto. Te a n̄i kenda tach̄i k̄ini-ún kua'an.

Chaa só'ó kásteté

³¹ Te n̄i kenda tuku-ya ondé raya ñuu Tiro, n̄i kii-ya íchi Sidón. Te n̄i jaa-ya mar Galilea. Te n̄i ja'ncha sava-ya raya ñuu Decápolis vai-ya.

³² Te n̄i kakinchaka-i ñin chaa só'ó kásteté núu-yá. Te n̄i kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná xndée-ya ndá'a-yá siki-dé.

³³ Te n̄i kiñi'in s̄in-ya-dé nuu ñáyivi kuá'a-ún. Te n̄i chindee-ya ndá'a-yá so'o-de. Te n̄i tiv̄i s̄i'v̄i-yá. Te n̄i ké'é-ya yáa-dé.

³⁴ Te n̄i ndakoto-ya íchi ándívi. Te n̄i jaka nuu in̄i-ya. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Efata, áchí-ya. Ja kuni ka'an: Nanuña.

³⁵ Te n̄i nanuña so'o-de. Te n̄i nduvitá yáa-dé. Te n̄i kuu-ni n̄i naka'an káji-de.

³⁶ Te n̄i ka'an xaan-yá jíin ñáyivi-ún ja tú ni ñin nuu kachí-i. Te vasa ni'in n̄i ka'an xaan-yá jíin-i, ko ví'í-gá n̄i kajacha-i tu'un-ya.

³⁷ Te n̄i kanaa xaan in̄i-i kándé'é-i. Te n̄i kaka'an-i: Bueno sá'a-ya táká tiñu; chi chaa só'ó nákuni so'o-de, te chaa ñí'in náka'an-de sá'a-ya, áchí-i.

8

Ja ní skée-yá kuun mil ñáyivi

¹ Te kiv̄i-ún, n̄i jo kua'a xaan ñáyivi, te tú naún káji-í. Te n̄i kana Jesús xin̄i cháa káskuá'a jíin-yá. Te n̄i ka'an-ya jíin-de:

² Kúndá'ú in̄i-r̄i ñáyivi kuá'a yá'a, ch̄i a n̄i kuu un̄i kiv̄i káxiukú-i jíin-rí, te tú naún káji-í.

³ Te nú natáji-rí-i no'on ndicha-i ve'e-i, te sava ichi te kuítá ñi-í, ch̄i ío sava-i jíká vai koyo-i, áchí-ya.

⁴ Te chaa káskuá'a jíin-yá, n̄i kaka'an-de jíin-yá: Te ndéchi k̄i staa kée ndá'a ch̄i ñáyivi yá'a, ch̄i máni ñu'un té'é kúu yá'a. Achí-de.

⁵ Te n̄i jika tu'un-yá-de: Nasaa staa kándiso-ró. Achí-ya. Te n̄i kaka'an-de: Usia-ni statilá, áchí-de.

⁶ Yúan-na te n̄i tá'ú-yá tiñu nuu ñáyivi kuá'a-ún ja ná júngo-i nuu ñu'un. Te n̄i ki'in-ya ndí'usiá statilá-ún. Te n̄i jikan ta'u-yá. Te n̄i sakuáchí-yá. Te n̄i ja'a-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá, ja ná kani-de nuu ñáyivi kuá'a-ún. Te n̄i kajani-de nuu-í.

⁷ Te suni kándiso-de yaku tiyáká lúlí. Te n̄i jikan ta'u-yá ja'a-tí. Te n̄i tá'ú-yá tiñu ja súni ná kani-de nuu-í.

⁸ Te n̄i kayee-í. Te n̄i kanda'a ch̄i-i. Te n̄i kendo-ga. Te n̄i kanastútú-de usia ndo'o já ní kendo kuáchí.

⁹ Te ñáyivi ní kayee-ún ío nátu'un kuun mil-i. Te n̄i jacha-ya-í kua'an-i.

¹⁰ Yúan-na te n̄i kiv̄i-ni-ya in̄i barco jíin cháa káskuá'a jíin-yá. Te n̄i chaa-ya ndáñúu Dalmanuta.

Tu'un yujan ía cháa fariseo

¹¹ Te yúan n̄i chakoyo chaa fariseo. Te n̄i kakejá'a-de káxndichí-de-ya kájukan-de tuni ichi ándívi núu-yá ch̄i koto ncha-de-ya kákuni-de.

¹² Te n̄i jaka nuu in̄i-ya. Te n̄i ka'an-ya: Naja kájukan ñáyivi yá'a tuni nuu-rí. Jandaa ká'an-r̄i jíin-ró ma kuá'a-r̄i ni ñin tuni nuu ñáyivi yá'a.

¹³ Te n̄i skéndo-ya-dé jíná'an-de. Te n̄i ndivi tuku-ya in̄i barco, te kua'an-ya ingá lado.

¹⁴ Te chaa káskuá'a jíin-yá, n̄i kanaa in̄i-de kundiso-de staa. Ch̄i ñin-ni statilá kándiso-de in̄i barco.

15 Te ni ka'an xa'an-yá jíin-de: Koto va'a-ró máá-ró núu yújan íá cháa fariseo jíin núu yújan íá Herodes, áchí-ya.

16 Te kándatu'ún máá-de: Sikí já tú kándiso-yó stáa núsáá, áchí-de.

17 Te ni jini Jesús. Te ni ka'an-ya jíin-de: Naja kándatu'ún-ró. Já tú kándiso-ró stáa náún. Á tú kájini-ro. Á cha'an-ga juku'un ini-ro. Sáni ndava iní añú-ro náún.

18 Ká'io so'o-ró, te á tú kájini so'o-ró. Ká'io nduchi-ro, te á tú kándé'é-ró, te á tú kánuku'un ini-ro.

19 Te nasaa jika chítú ndíi státilá ni kendo kuáchi ní kanastútú-ró kivi ní sakuáchi-rí u'un státilá ni kayee ú'un mil cháa, áchí-ya. Te ni kaka'an-de: Uxi uu-ni, áchí-de.

20 Te ni ka'an tuku-ya: Te nasaa ndo'o chítú ndíi státilá ni kendo kuáchi ní kanastútú-ró kivi ní sakuáchi-rí usia státilá ni kayee kúun mil ñayivi, áchí-ya. Te ni kaka'an-de: Usia-ni, áchí-de.

21 Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Te onde vina tú kájuku'un ini-ro náún, áchí-ya.

Já ní nasava'a-ya cháa kuáá ñúu Betsaida

22 Te ni ja-ya ñúu Betsaida. Te ni kakinchaka-i ñin cháa kuáá núu-yá. Te ni kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná ké'é-yá-de.

23 Yúan-na te ni ñin-ya ndá'a cháa kuáá-ún. Te ni kiñi'in-ya-dé ñuu-ún. Te ni tivi si'ví-yá nduchi-dé. Te ni xndé-ya ndá'a-yá sikí-dé. Te ni jika tu'ún-yá-de: Á jini-ro yakú, áchí-ya.

24 Te máá-de, ni ndakoto-de. Te ni ka'an-de: Jini-ná taká cháa. Ko natu'un yunu jini-ná-de kájika-de, áchí-de.

25 Yúan-na te ni cháa tuku-ya ndá'a-yá sikí ndúchi-dé. Te ni ndakoto va'a-de. Te ni nduva'a ii-dé. Te onde jiká te ni jini káji-de ndivii.

26 Te ni natáji-yá-de kuano'on-dé ve'e-de. Te ni ka'an-ya: Ma kivi-ró iní ñuu. Te ni ñin nuu cháa ñuu-ún ma kachi-ro, áchí-ya.

Tu'un ni ka'an ndaq Pedro

27 Te ni kenda Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá kua'an-ya jíin-de ichi táká ñuu ndañúu Cesarea de Filipino. Te ichi-ún ni jika tu'ún-yá-de: Te ruu, na cháa kúu-ri kaka'an ñayivi, áchí-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá.

28 Te ni kakastu'ún-de nuu-yá: Juan ja skuánducha, kaka'an-i. Te sava-i: Elías. Te sava-ga-i: ñin cháa ni jani tu'un Dios onde sáá, áchí-de.

29 Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Te róó, na cháa kúu-ri kaka'an máá-ró, áchí-ya. Te ni ka'an Pedro: Máá-ni kúu Cristo, áchí-de jíin-yá.

30 Te ni ka'an xa'an-yá jíin-de jíná'an-de ja tú ni ñin nuu kachi-de tu'un-ya.

Jíin kivi ní ka'an-ya já kúu-ya

31 Te ni keja'á-yá ni stá'an-ya núu-dé ja jinu ñú'ún ndó'o xa'an máá Sé'e cháa. Te cháa ni kayii jíin táká sutu'ú ñá'nu jíin cháa káchaa tutu ma kuátú'ún-de-ya, chi ka'ni-dé-ya. Te nuu uní kivi te nachaku-ya, áchí-ya.

32 Te káji ní ka'an-ya tú'un yá'a. Yúan-na te Pedro, ni ñin-de-ya. Te ni keja'á-de ká'an xa'an-dé nuu-yá.

33 Te máá-yá, ni jíó káva-ya. Te ni ndakoto-ya núu cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an xa'an-yá nuu Pedro: Satanás, kuxio ki'in-ro, chi tú júku'un ini-ro tú'un Dios, chi sa tu'un cháa júku'un ini-ro, áchí-ya.

34 Te ni kana-ya xiní ñayivi kuá'a-ún jíin cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin-de: Nani cháa nú kuní-de kii-de yata-rí, te ma chíñú'ún-de máá-de, te ná kuándéé iní-de jíin túndó'o kii sikí-dé, te ná kúndikin-de ruu kii-de.

35 Chi cháa jítú iní-de kaku-de chi túndó'o kii sikí-dé, naa-dé. Te vasa ná kúu ñin cháa ja sikí rúu jíin sikí tú'un va'a-ri, ko kaku-de.

36 Chi naún ní'in cháa vasa ná kúndéé-de ní'in-dé níí ñúyívi, te nú xnáa-dé añú-de.

37 Xí naún chúnáa cháa añú-de.

38 Chì nú ndé cháa kúka nuu iní-de nuu-rí jíin núu tú'un ká'an-ri ma'nú ñáyívi yá'a ja káisiiki ncháa-i Dios jíin má'ñú cháa kásá'a kuachi, te suni súan kuka nuu iní máá Sé'e cháa nuu-dé, kivi ndíi-ya jíin táká ndajá'a ndóo-ya. Te kivi-ún ndúñá'nu-ya sá'a Táa-ya, áchí-ya.

9

1 Te suni ní ka'an-ya jíin-de jíná'an-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Ió sava cháa ká'in yá'a ja má kúu kuti-dé onde nú tú kuni-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, ndasa kii jíin fuerza, áchí-ya.

Siki ja túku ni nduu-ya

2 Yúan-na te nuu iñú kivi te ni jaka Jesús Pedro jíin Jacobo jíin Juan, te máni máá-ni-de ni kiñi'in sñin-ya-dé kua'an-ya jíin-de ñin yuku súkún. Te yúan, tuku ni nduu-ya núu-dé.

3 Te sa'ma-yá ni kanandii ncháa, kiyi xaan, nátu'un yu'a volcán. Te tú ío ni ñin ja súan kuu nakacha kiyi iní ñuyívi yá'a.

4 Te ni kandenda Elías jíin Moisés ni kajini-de. Te ni kandatú'ún cháa-ún jíin Jesús.

5 Yúan-na te ni ka'an Pedro: Maestro, va'a-ga ná kéndoo-yó yá'a, te sá'a-ná uni ve'e kuii. ñin kuu máá-ní, inga kuu Moisés, te inga kuu Elías, áchí-de jíin Jesús.

6 Chì tú ní jini-de ndasa ka'an-de, chí káyu'ú xáan-dé.

7 Te ni cháa ñin vikó nu'ún. Te ni jasú níí núu-dé. Te nuu vikó nu'ún-ún ni kenda ñin tu'un ja ní ka'an: Ya'á kúu Se'e-ri ja kúndá'ú iní-ri, te kuni ná'in-ró tú'un ká'an-ya. Achí.

8 Te ni kandakoto-ni-de. Te tuká ni ñin naún ní kájiní-de, chí máá ñin-na Jesús.

9 Te kánuu-de yuku-ún, te ni ka'an xaan-yá jíin-de ja tú ni ñin nuu kachí-de ja súan ni kajini-de-ún, chí onde ná náchaku máá Sé'e cháa ma'ñú ndíyi. Achí-ya.

10 Te ni kañu'un iní máá-de tu'un-ún. Te kájiká tu'ún tá'an-de naún tu'un kúu: Ja náchaku ma'ñú ndíyi.

11 Te ni kájiká tu'ún-de-ya: Te cháa káchaa tutu naja káka'an-de ja kánúu ndíi Elías xna'an-ga, áchí-de.

12 Te ni ka'an-ya jíin-de: Jandáa kúu ja ndíi Elías xna'an-ga, te nasájáá-de taká ndatíñu. Te suni yóso tú'un nuu tutú ja ndó'o xaan máá Sé'e cháa te sájá'a iní-i nuu-yá.

13 A ká'an-ri jíin-ró ja Elías, a ni kii-de. Te ni kasá'a-i taká ja ní kakuu iní-i jíin-de, nátu'un yóso tú'un-de nuu tutú, áchí-ya.

Suchi ñí'in

14 Te ni ncháa-ya núu sáva-ga cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni jini-ya ñáyívi kuá'a xáan, ni kájikó ndúu-i níí núu-dé. Te cháa káchaa tutu kástátá'an jíin-de.

15 Yúan-na te taká ñáyívi-ún, ni kajini-ni-i nuu-yá. Te ni kanaa iní-i kándé'é-i nuu-yá. Te ni katau-i kua'an-i nuu-yá. Te ni kaka'an-i jíin-yá.

16 Te ni jiká tu'ún-yá-i: Na siki kástátá'an-ró jíin-de jíná'an-de, áchí-ya.

17 Yúan-na te ni ka'an ñin cháa ma'ñú ñáyívi kuá'a-ún: Maestro, vai nchaka-ná se'e-ná nuu-ní, chí tá'an-i ñin tachí ñí'in.

18 Te tachí-ún, ndéni kúu te nú ni tñin-ni-i, te já'ni yí'i-ni-i. Te sjáa-ni ti'iñu yu'u-í. Te skí'ñi nu'un-i. Te kuá'ichí-i sá'a. Te ni ka'an-ná jíin cháa káskuá'a jíin-ní ja ná kiñi'in-de ki'in. Te tú ní kakuu sá'a-de, áchí-de.

19 Te ni ka'an-ya jíin-i: Ñáyívi xáan ní'in iní kakuu-ró. Nasaa-ga kivi kúncháa-ri jíin-ró. Te nasaa-ga kivi ndó'o-ri jíin-ró. Kuá'a-i ná kii-i nuu-rí núsáá, áchí-ya.

20 Te ni kaja'a-de-i nuu-yá. Te ni jini-i-ya. Te tachí-ún, ni ja'ni yí'i xáan-ní-i. Te ni ndua-i nuu ñú'un. Te ni tuu-í. Te ni jaa ti'iñu yu'u-í.

21 Te Jesús, ni jiká tu'ún-yá táa-i: Nasaa kivi ní kuu tá'an-i tachi yá'a, áchí-ya. Te ni ka'an-de: Onde lúli-i.

22 Te tondó tini jínu ni kuu chindee-i nuu ñú'un jín nuu ndúcha, ja ká'ni-í kuní. Ko nú kuu sá'a-ní, kundá'ú iní-ní náá. Te chindéé chítuu-ní náá, áchí-de.

23 Te ni ka'an Jesús jín-de: Te nú kándija-ró, chi cháa kándija te kuu taká ja kuní-de, áchí-ya.

24 Yúan-na te máá táa suchí-ún, ni ka'an jaa-ni-de: Kándija-ná, ko chindéé chítuu-ní náá chi tú kándija va'a va'a-ná, áchí-de.

25 Te ni jini Jesús ja ní katau ñayivi kuá'a-ún kua'an-i nuu-yá. Te ni ka'an xa'an-yá jín tachi káni-ún: Tachi ñí'ín só'ó, ruu tá'ú-rí tiñu nuu-ro. Kenda-ró iní-i, te ma ndívi-ga-ro iní-i, áchí-ya jín.

26 Yúan-na te tachi-ún, ni kana kó'ó. Te tini jínu ni ja'ni yí'í xa'an-gá-i. Te ni kenda kua'an. Te máá suchí-ún, ni kundiyi-ni-i. Te ni kaka'an tini ñayivi: A ni ji'i-i, áchí.

27 Te Jesús, ni tin-ya ndá'a-í, te ni ndukani-ya-í. Te ni ndukuiñi-i.

28 Te nuu ní kivi Jesús iní ve'e, te cháa káskuá'a jín-yá, ni kajika tu'ún sín-de-ya: Naja tú ní kákuu kiñi'in-ná tachi-ún ki'in, áchí-de.

29 Te ni ka'an-ya jín-de: ñin tá'an yúan, ni ma kenda kuti kí'in, te nú tú kakan ta'u-yo te kondicha iní-yo, áchí-ya.

Ja ní ka'an tuku-ya já kúu-ya

30 Te ni kakenda-ya yúan. Te ni kaja'a-ya kuá'an-ya íchi ndáñúu Galilea. Te tú ní kuní-ya já kúni tu'un ni ñin.

31 Te ni stá'an-ya núu cháa káskuá'a jín-yá: Ñayivi yá'a nastúu-i máá Sé'e cháa nuu ndá'a sáva-ga cháa. Te cháa-ún, ka'ni-dé-ya. Ko nú ni ji'i-ya, te nuu uní kivi te nachaku-ya, áchí-ya jín-de.

32 Te máá-de, tú ní kájuku'un iní-de tu'un yá'a. Te ni kayu'ú-de kaka tu'ún-de-ya.

Ja ní kastátá'an-de ndé cháa kúñá'nu-ga

33 Te ni jaa-ya ñúu Capernaum. Te nuu ní kivi-ya iní ve'e, te ni jiká tu'ún-yá-de: Naún tu'un ni kanda tu'ún-ró íchi-ún, áchí-ya.

34 Te máá-de, tú ní kaka'an kuti-dé. Chi ichi-ún ni kastátá'an-de ndé cháa kuu ñá'nu-ga.

35 Yúan-na te ni jungoo-ya. Te ni kana-ya xiní ndí'uxí uu-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Nú ndé cháa kuní-de kunú-de, te nduu-de sandí'í-na nuu taká tá'an-de. Te kuatíñu-de nuu tá'an-de.

36 Te ni tin-ya ñin suchí lúli. Te ni jani-ya-í ma'ñú-de. Te ni junu ncha-ya-í. Te ni ka'an-ya jín-de:

37 Cháa ja jín sí'ví-rí kuatá'ú-de ñin suchí lúli ná tu'un suchí yá'a, te ruu kuatá'ú-de. Te cháa kuatá'ú rúu, nasu rúu, chi I'a ni tájí rúu vai-ri kuatá'ú-de, áchí-ya.

38 Te ni ka'an Juan jín-yá: Maestro, ni kajini-ná ñin cháa ja jín sí'ví-ní ni kiñi'in-de tachi káni kaja'an. Te tú ndikín-de yóó. Te ni kajasu-ná nuu-dé. Chi tú ndikín-de yóó, áchí-de.

39 Te Jesús, ni ka'an-ya jín-de: Ma kasú-ro núu-dé, chi ñin cháa ja jín sí'ví-rí sá'a-de tiñu ñá'nu, ma kuu naka'an-de siki-rí.

40 Chi cháa tú ká'an siki-yo, ndújín-de jín-yó.

41 Te nú ndé cháa kuá'a-de ñin yajin ndúcha kó'o-ró jín sí'ví-rí, te nú súan ná sá'a-de chi kándujín-ró jín Cristo, jandáa ká'an-ri jín-ró ja má xnáa-dé ya'u-de.

Siki já skívi yóó nuu kuáchi

42 Te nú ñin suchí lúli yá'a kándija-i ruu te kivi-i kuáchi sá'a ñin cháa, te va'a-ga nú ní nú'ni ñin yosó ká'nu sukun-dé, te kenda-de ki'in-de nuu ndúcha mar núú.

43 Te nú nda'a-ro kuní skívi róo nuu ío kuachi, xiti ná kí'in. Va'a-ga ja kúchaku tiku'lu-ró, nasu já koo ndendúú nda'a-ro kí'in-ro nuu infierno, nuu kayú ñu'un ja má ndá'va kuti.

44 Te yúan, ni tındákú-de ma kúu-ti. Te ni ñu'un-ún ma ndá'va kuti.

45 Te nú ja'a-ro kuní skívi róo nuu ío kuachi, xiti ná kí'in. Va'a-ga ja kúchaku tiku'lu-ró, nasu já koo ndendúú ja'a-ro kí'in-ro nuu infierno, nuu kayú ñu'un ja má ndá'va kuti.

46 Te yúan, ni tındákú-de ma kúu-ti. Te ni ñu'un-ún ma ndá'va kuti.

47 Te nú nduchi-ro kuní skívi róo nuu ío kuachi, tava ná kí'in. Va'a-ga kivi-ró ñuu nuu tá'ú Dios tiñu jín ñn-ni nduchi-ro, nasu já koo ndendúú nduchi-ro kí'in-ro nuu infierno.

48 Te yúan, ni tındákú-de ma kúu-ti. Te ni ñu'un-ún ma ndá'va kuti.

49 Chi taká chaá kuu u'a-de sá'a ñu'un. Te taká kuñu ni soko, kuu u'a sá'a ñij.

50 Va'a ío ñij. Ko nú ñij-ún ná náa xikó u'a, ndasa ndu'u'a sá'a-ró núsáa. Ná kuñava'a-ró ñij iní máa-ró. Te ma kánaá-ro jín tá'an-ró, áchí-ya jín-de.

10

Siki tú'un tú xndóo tá'an

1 Te ni kenda-ya yúan, te ni chaá-ya onde raya ñuu Judea jín ingá lado yata yúcha Jordán. Te ni kutútú tuku ñayivi kuá'a núu-yá. Te ni stá'an tuku-ya tú'un nuu-í, natu'un sá'a-ya.

2 Te ni jakoyo chaá fariseo nuu-yá ja koto nchaá-de-ya. Te ni kajika tu'un-de-ya: Á ío ley ja skéndo ñn chaá ñasí'í-de, xí túu, áchí-de.

3 Te máa-yá, ni ka'an-ya jín-de: Naún tiñu ni tá'ú Moisés nuu-ro, áchí-ya.

4 Yúan-na te ni kaka'an-de: Moisés, ni jatú'un-de ja kúva'a acta ndusín, te ndo-ña, áchí-de.

5 Te Jesús, ni ka'an-ya jín-de: Siki já ní'in ini añú-ro jíná'an-ró, yúan súan ni tá'ú-de tiñu yá'a nuu-ro.

6 Ko onde xnáñúú kivi ní jungo ñuyivi, chi ja yí jín já sí'í ní sá'a Dios.

7 Ja yúan kúu ja skéndo chaá táa-de náa-de, te ketá'an-de jín ñasí'í-de.

8 Te ja ní kuu uu tá'an, ñn-na kúu. Na tuká kúu uu, chi ñn-na kúu.

9 Núsáa te ja á ni skétá'an Dios, ma ndusín kuti sá'a ñn ñayivi, áchí-ya.

10 Te onde ve'e te chaá káskuá'a jín-yá, ni kajika tu'un tuku-de-ya siki tú'un-ún.

11 Te ni ka'an-ya jín-de: Nú ndé chaá skéndo-de ñasí'í-de te tanda'a-dé jín ingá ña'an, te ísiki ncháa-de ñasí'í-de nú súan.

12 Te nú máa ñasí'í-ún xndóo-ña yí-ña te tanda'a-ña jín ingá-de, te tu'un ísiki ncháa sá'a-ña. Achí-ya.

Jesús jín súchí lúlí

13 Te ni chakoyo sava ñayivi núu-yá jín súchí lúlí ja ké'é-yá-i. Te chaá káskuá'a jín-yá, ni kaka'an xaan-dé nuu ñayivi vái koyo jín-i.

14 Te ni jini Jesús. Te ni kiti ini-ya. Te ni ka'an-ya jín-de: Sía, ná kíkoyo súchí lúlí núu-rí, te ma kasú-ro íchi-í, chi tá'an súan kákuu ja xín ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

15 Jandáa ká'an-ri jín-ró: Nú ñn chaá tú jatú'un-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu natu'un jatú'un ñn súchí lúlí, ma kivi kuti-dé yúan, áchí-ya.

16 Te ni junu nchaá-ya-í. Te ni xndée-ya ndá'a-yá xini-í jíná'an-i. Te ni jikan ta'u-yá ja'a-í.

Chaá kúká

17 Yúan-na te ni ki'in-ya íchi kuá'an-ya. Te jínu ñn chaá súchí ni chaá-de. Te ni jukuiñi jítí-de nuu-yá. Te ni jika tu'un-de-ya: Chaá va'a kúu-ní Maestro. Ndasá sá'a-ná te ni'in tá'u-ná kuchaku-ná ñí káni, áchí-de.

18 Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Naja ká'an-ro cháa va'a jíin-rí. Tú ni ñn cháa va'a ío chí máá ñn-ni Dios.

19 A jíin-ro tú'un ni tá'ú tíñu-ya núu-ro: Ma kúsiki ncháa tá'an-ró, ma ká'ni-ro ndíyi, ma sakuí'ná-ró, ma ká'an-ro tú'un tú'ún, ma kuánchaa-ro ndátíñu tá'an-ró; kuandatu nuu táa-ro núu náa-ro, áchí-ya.

20 Te máá-de, ni ka'an-de jíin-yá: Taká tíñu yá'a a ni skíkuu-ná onde ná lúli-ná, Maestro, áchí-de.

21 Yúan-na te ni ndakoto Jesús nuu-dé. Te ni kumani-ya jíin-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: ñn-na tíñu kúmani sá'a-ró núsáá. Kuá'an, te xikó ndí'i-ró já ñáva'a-ró, te kuá'a-ró núu ñáyivi ndá'ú. Te onde andíví koo yaji-ro. Yúan-na te kii-ró, kundikin-ro rúu ki'on, te kuandéé iní-ro jíin túndó'o kii siki-ro, áchí-ya.

22 Te máá cháa súchí-ún, ni kuxí iní-de ja súan ni ka'an-ya. Te ni kee-de kua'an-de. Te ndúkuí'a iní-de. Chí kua'a xáan ndátíñu ñáva'a-de.

23 Yúan-na te Jesús, ni ndakoto-ya ní xíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Xaan ú'u kivi ñn cháa kúká iní ñuu nuu tá'ú Dios tíñu, áchí-ya.

24 Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá, kánaa iní-de kájini so'o-de tu'un ni ka'an-ya-ún. Ko ni ka'an tuku Jesús jíin-de: Hijo, cháa ja xáan káchiñú'ún-de xu'ún, xaan ú'u kivi-de ñuu nuu tá'ú Dios tíñu.

25 Yachi-ga ja'a ñn camello yau yiki tíkuí, vásá ñn cháa kúká kivi-de ñuu nuu tá'ú Dios tíñu, áchí-ya.

26 Te máá-de, ví'í-gá kánaa iní-de, kájani iní-de: Ndé cháa kaku núsáá.

27 Yúan-na te Jesús, ni ndakoto-ya núu-dé. Te ni ka'an-ya: Jíin cháa ma kúu kuti, ko tú súan kúu jíin Dios. Chí taká-ni tíñu ndí'i-ni kúu sá'a Dios, áchí-ya.

28 Yúan-na te Pedro, ni ka'an-de jíin-yá: Náá, ni kaskéndo-o-ná taká ndatíñu-ná. Te ni kandikin-ná ní vai-yó, áchí-de.

29 Te ni ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Nú ñn cháa ni skéndo-o-de ve'e-de, xí ñaní-de, xí kuá'a-de, xí táa-de, xí náa-de, xí ñásí'i-de, xí sé'e-de, xí tá'u-dé, ja siki rúu jíin siki tú'un va'a ká'an-ri,

30 te nani'in-dé ñn ciento vuelta vina kúu ve'e, kúu ñani, kúu kuá'a, kúu náa, kúu se'e, kúu ta'u. Ko chindikín-i-de. Ko onde inga vida cháa, yúan-na te kuchaku-de ní káni.

31 Te kua'a cháa kúnúu, nduu-de sandí'i-na. Te cháa sandí'i-na, ndunúu-de, áchí-ya.

Ja ní ka'an tuku-ya já kúu-ya

32 Te ká'jin-de ichi ní kákaa-de kája'an-de ñuu Jerusalén. Te Jesús, yóxnúu-ya nuu-dé. Te ni kanaa iní-de kájini so'o-de. Te ñáyivi káindikín-ya-ún káyu'ú-i. Yúan-na te ni kana sñn tuku-ya xiní ndí'uxí uu cháa-ún. Te ni kastu'ún-ya nuu-dé taká tu'un kii siki-yá:

33 Ná kuní-ro: Kaa-yó kí'in-yo níuu Jerusalén. Te yúan natuu máá Sé'e cháa nuu taká sutu ñá'nu, jíin núu cháa káchaa tutu. Te ndonda-de siki-yá kuu-ya. Te nachí'i-de-ya ndá'a cháa sñn nación.

34 Te cháa-ún, sákátá-de nuu-yá. Te kuá'a-de ta'u-yá. Te tiví si'ví-de nuu-yá. Te ka'ni-dé-ya. Ko nuu uní kivi te nachaku-ya, áchí-ya.

Favor jikán Jacobo jíin Juan nuu-ya

35 Yúan-na te Jacobo jíin Juan, se'e Zebedeo, ni jakoyo-de nuu-yá. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Maestro, kákuñi-ná ja sá'a-ní ñn ja kakán-ná nuu-ní, áchí-de.

36 Te máá-yá, ni ka'an-ya jíin-de: Ndasa kákuñi-ro já sá'a-ri jíin-ró, áchí-ya.

37 Te ni kaka'an-de jíin-yá: Kuá'a-ní xiin-ní kuxiukú-ná jíin-ní, ñn-ná ichi ndává'a-ní, te inga-ná ichi ndávésé-ní, kivi ndúñá'nu-ní, áchí-de.

38 Yúan-na te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Tú kájini-ro naún kúu ja kájukan-ro. Á kuu ndo'o ta'an-ro jíin-rí jíin túndó'o kii siki-rí, xí kúu kuanducha-ro núu ní janducha-rí, áchí-ya.

³⁹ Te máá-de, ni kaka'an-de: Kuu sá'a-ná, áchí-de. Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Jandáa, ja ndó'o ta'an-ro jíin-rí jíin túndó'o kii sikí-rí, te nuu ní janducha-rí, kuanducha-ro,

⁴⁰ ko ja kúxiukú-ró íchi ndává'a-rí jíin íchi ndávésé-rí, nasu máá-rí tá'ú tíñu ja kuá'a-rí nuu-ro, chí íó tu'a ja kúu ñin cháa, te cháa-ún ni'in, áchí-ya.

⁴¹ Te uxi-ga cháa-ún, ni kajini so'o-de tu'un yá'a. Te ni kakiti iní-de nuu Jacobo jíin núu Juan.

⁴² Te Jesús, ni kana-ya xiní-dé. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kájini-ro já táká cháa kájito-de nátu'un cháa kakuñá'nu nuu ñáyivi, te kátá'ú téyí-de tíñu nuu-í. Te ja kakuñá'nu sikí máá-de, suni kátin ni'in so'o-de.

⁴³ Ko sikí róó jíiná'an-ró, na tú súan koo: Chí nú ndé róó kuní kuñá'nu nuu tá'an-ró, te róó kúu ja kuatíñu nuu tá'an-ró.

⁴⁴ Te nú ndé róó kuní kunúu, yúan ndúu mozo nuu táká-ro.

⁴⁵ Chí máá Sé'e cháa na tú vai-ya já kuatíñu ñáyivi núu-ya, chí sua jatíñu-ya núu ñáyivi te kuá'a-ya máá-yá kuu-ya já nákuuan-ya kuá'a ñáyivi, áchí-ya.

Bartimeo, cháa kuáa

⁴⁶ Yúan-na te ni jakoyo-ya núu Jericó. Te yúan ni ndenda-ya jíin cháa káskuá'a jíin-ya jíin ñáyivi kuá'a xaán. Te Bartimeo cháa kuáa, se'e Timeo, kánchaa-de yu'íchi, jikán-de caridad.

⁴⁷ Te ni jini tu'un-de ja Jesús ñuu Nazaret kúu-ya. Te ni kejá'a-de kána kó'ó-de: Jesús, Se'e David, kundá'ú iní-ní náá, áchí-de.

⁴⁸ Te kua'a-í, ni kaka'an xaán-í nuu-dé, ja ná kasú-de yu'u-dé. Ko máá-de, ví'í-gá ni kana kó'ó-de: Tátá Se'e David, kundá'ú iní-ní náá vii, áchí-de.

⁴⁹ Yúan-na te Jesús, ni jukuiñi-ya. Te ni ka'an-ya: Kana xiní-dé ná kí-de, áchí-ya. Te ni kakana-i cháa kuáa-ún: Ma ndúku'á iní-ro. Ndukuiñi ná chó'o, chí kána-ya róó, áchí-í jíin cháa-ún.

⁵⁰ Yúan-na te máá cháa-ún, ni skána-de tikachí-de. Te ni ndukuiñi-de. Te ni jaa-de nuu Jesús.

⁵¹ Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Naún sá'a-rí jíin-ró kuní-ro, áchí-ya. Te cháa kuáa-ún, ni ka'an-de jíin-ya: Maestro, ja ná ndúndijin nduchi-ná kuní-ná, áchí-de.

⁵² Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Kuá'án núsáa. Ja kándija-ró ní nama róó, áchí-ya. Te ni ndundijin-ni nduchi-dé. Te ni ndikin-de Jesús kua'an-de ichi-ún jíin-ya.

11

Ja ní kivi Jesús ñuu Jerusalén

¹ Te ni kakuyani-ya núu Jerusalén, ñuu Betfagé, jíin núu Betania, chí yuku Olivos. Te ni tájí-ya uu cháa káskuá'a jíin-ya kua'an-de.

² Te ká'an-ya jíin-de: Kuá'án ñuu kánchaa nuu-ro jían. Te nuu kivi-ni-ró yúan, te ni'in-ro ñin burro nú'ni-ti, ja ní ñin cháa té koso-gá-de-ti. Te ndájí-ró-tí, te kii-ró jíin-tí.

³ Te nú ndé cháa ká'an jíin-ró: Naja sá'a-ró súan, achí-de. Te kachi-ro kúni-de: Máá Jíto'o-yo jínu nú'ún-ya-ti, achí-ro. Yúan-na te tájí-ni-de-ti kí-ró jíin-tí, áchí-ya jíin-de.

⁴ Te ni kaja'an-de. Te ni kani'in-dé burro-ún nú'ni-ti yúxé'é íchi yatá ké'e, nuu náketá'an uu ichi. Te ni kándají-de-ti.

⁵ Te sava ja ká'lin yúan, ni kaka'an jíin-de: Naún kásá'a-ró sá burro jian kándají-ró, áchí.

⁶ Yúan-na te máá-de, ni kaka'an-de jíin-ún, nátu'un ni tá'ú Jesús tíñu nuu-dé. Te vásá ní kasía-ún-de vai-de.

⁷ Te ni cháa-de jíin burro-ún nuu Jesús. Te ni kaxndée-de tikachí-de sikí-tí. Te ni jukoso-ya-ti.

⁸ Te kua'a-dé, ni kajakin-de tikachí-de iní ichi, te sava-ga-de, ni kaja'nu-de numa yúnu. Te ni kajakin-de iní ichi-ún.

⁹ Te ñayivi kája'an ichi núu-yá, jín ñayivi kándikin ichi yata-yá, kaka'an jaa-i: Xáan va'a I'a kúu-ya. Ná nákana jaa-yó-yá, chí ndiso-ya tíñu máa Tatá Dios.

¹⁰ Te kákusi iní-yo, chí táa-yo David, a yani tá'ú-de tíñu nuu-yo. Xáan va'a I'a kúu-ya onde andívi, áchí-i.

¹¹ Te ni kivi Jesús iní ñuu Jerusalén, jín iní ve'e ii. Te ni ndakoto-ya núu táká ndatíñu ín ní yúan. Te nuu ní ini, te ni kenda-ya kuá'an-ya ñuu Betania jín máa uxí uu-de.

Tu'un mérkexe

¹² Te kivi xián-ún, ni kakenda-ya kuá'an-ya iní ñuu Betania. Te ni chaá soko chíi-ya.

¹³ Te onde jíká ní jini-ya ñin mérkexe ja ío numa ndá'a. Te ni kandita-ya kuá'an-ya, jáni iní-ya já ní'in-yá ja kée-yá núu. Te nuu ní jaa-ya núu mérkexe-ún, tú kuti naún ní ní'in-yá, chí máa núma-ní ío. Chí nasu kivi kúun nde'e kúu.

¹⁴ Yúan-na te Jesús, ni ka'an-ya: Ni ñin tuká naún kée kúti nde'e xiní-ro ní káni, áchí-ya jín mérkexe-ún. Te chaá káskuá'a jín-yá, ni kajini so'o-de ja súan ni ka'an-ya.

Ja ní sándoo-ya vé'e ii

¹⁵ Te ni jakoyo-ya ñuu Jerusalén. Te ni kivi Jesús iní ve'e ii. Te ni kiñi'in-ya ñayivi kájaan káxikó ín-i iní ve'e ii-ún kája'an-i. Te ni skuíó káni-ya mesa chaá káxndái xu'ún, jín silla chaá káxikó paloma.

¹⁶ Te tú ní já'a-ya tú'un ja'a ni ñin-i jín kiyi iní ve'e ii-ún.

¹⁷ Te ni stá'an-ya tú'un nuu-í: Á tú yóso núu tutú ja vé'e-ri, ve'e nuu kájukan ta'u táká ñayivi nání. Ko máa-ró, a ni kanasá'a-ró yaú kava ñakui'ná, áchí-ya.

¹⁸ Te chaá káchaa tutu jín sutú ñá'nu, ni kajini so'o-de tu'un-ún. Te kándúkú-de modo ndasa ka'ni-dé-ya. Ko káyu'ú-de-ya, chí taká ñayivi kánaa iní-i kajini so'o-i tu'un stá'an-ya.

¹⁹ Te nuu kuá'ini, te ni kenda Jesús iní ñuu-ún, kua'an-ya.

Ja ní ichi mérkexe

²⁰ Te jañá'an inga kivi, ni kanaja'a-ya kuá'an-ya. Te ni kajini-ya mérkexe-ún ja á ni ichi onde yo'o.

²¹ Yúan-na te ni nuku'un iní Pedro. Te ni ka'an-de jín-yá: Maestro, nde'é-ní mérkexe-ún ja ní ka'an ndiva'a-ní jín. Te vina a ni ichi ii, áchí-de.

²² Te Jesús, ni ka'an-ya jín-de: Kandíja nuu Dios,

²³ chí jandáa ká'an-ri jín-ró: Nú ndé chaá ka'an-de jín yúku yá'a: Kuxio, te jungoo-ró onde nuu mar, te nú tú kani síki iní-de, chí sua kándíja-de ja súan kuu ja ní ka'an-de-ún, te ja ní jikan-de-ún, ni'in-dé.

²⁴ Ja yúan ká'an-ri jín-ró: Taká ja jikán-ro, te kakan ta'u-ro jín, te ná kándíja-ró já ní'in-ro, te ni'in-ro.

²⁵ Te nú kájukan ta'u-ro, te kuña ká'nu iní-ro núu ndé ñin chaá jito u'u róó, nává'a máa Táa-ro kánchaa-ya onde andívi, suni kuña ká'nu iní-ya núu kuáchi-ró.

²⁶ Chí nú tú kuña ká'nu iní-ro, suni súan máa Táa-ro kánchaa-ya onde andívi, ma kúña ká'nu iní-ya núu kuáchi-ró, áchí-ya.

Siki tíñu ndiso Jesús

²⁷ Te ni najakoyo tuku-ya ñuu Jerusalén. Te jika kuu-ya iní ve'e ii. Te sutu ñá'nu, jín cháa káchaa tutu, jín cháa ni kayii, ni chakoyo-de nuu-ya.

²⁸ Te ni kaka'an-de jín-yá: Na jín tú'un sá'a-ró tíñu yá'a. Te ndéja ní ka'an jín-ró sá'a-ró tíñu yá'a, áchí-de.

²⁹ Te Jesús, ni ka'an-ya jín-de: Ná kaká tu'ún-rí róó ñin tu'un, te kachi-ro núu-rí. Yúan-na te ná kachí-ri nuu-ro na jín tú'un sá'a-ri tíñu yá'a.

³⁰ Ja ní skuánducha Juan sáa, á onde andívi ní kii tu'un, xí cháa ni tá'ú tíñu. Kastu'ún, áchí-ya.

³¹ Yúan-na te n̄i kandaṭu'ún máá-de: Nú ka'an-yo: Ja ondé andívi. Te kachi-de kuni-yó: Naja tú ní kákandíja-ró núu-dé núsáa.

³² Te nú ka'an-yo já cháa n̄i tá'ú tíñu. Te káyu'ú-yo ñáyivi, chi ndivii-í kájani ndaa in̄i-i ja cháa n̄i jani tu'un Dios n̄i kuu Juan, áchí-de jíin tá'an-de.

³³ Ja yúan ní kaka'an-de: Tú kájin̄i-ri, áchí-de jíin Jesús. Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Suni ruu, tú kachi-ri nuu-ro na jíin tú'un sá'a-ri tíñu yá'a núsáa, áchí-ya jíin-de.

12

Chaa kásatiñu nuu itú uva

¹ Te n̄i kejá'á-yá n̄i ka'an-ya tú'un yátá jíin-de jíná'an-de: ñin cháa, n̄i nachu'un-de ñin itu uva. Te n̄i jas̄u-de jakú. Te n̄i jacha-de ñin yaṭ nuu kaxín-de. Te n̄i ndukani-de ñin torre. Te n̄i xndóo-de nuu cháa kásatiñu jíin. Te n̄i kee-de kua'an jíká-de.

² Te ñin kiv̄i te n̄i tájí-de ñin mozo-de vai nuu já kásatiñu jíin uva-ún, ja vái naki'in-de nde'e itú uva nuu já ní kasatiñu-ún.

³ Ko máá-ún, n̄i kakat̄in-ún mozo-de. Te n̄i kastují-dé. Te n̄i kakiñi'in-ún-de. kuano'on sáni-ni-de.

⁴ Te máá jito'o, n̄i natájí tuku-de inga mozo-de vai nuu já kásatiñu-ún. Te n̄i kastují-ún xiní mozo-de. Te n̄i kasákátá nuu-dé. Te n̄i kakiñi'in-ún-de kuano'on-dé.

⁵ Te máá jito'o uva, n̄i natájí tuku-de inga cháa vai. Te n̄i kaja'ni-ún-de jíin kuá'a-gá-de. Te sava-de n̄i kastují. Te sava-de n̄i kaja'ni.

⁶ Ko máá jito'o, ío ñin se'e-de ja kúndá'ú in̄i-de. Te onde sand̄i'í-na n̄i tájí-de se'e-de vai nuu cháa kásatiñu. Te n̄i ka'an-de: Ná koo jíin'ún yúan núu sé'e-ri, áchí-de.

⁷ Ko máá já kásatiñu-ún, n̄i kandaṭu'ún: Chaa yá'a xín tá'u. Ná chó'o, ná ká'ni-yo-dé, te ná ndóo ta'u-dé kuu-yó, áchí.

⁸ Te n̄i kakat̄in-ún sé'e-de. Te n̄i kaja'ni-ún-i. Te n̄i kaskána ndiyi-ún yátá itú uva.

⁹ Ndasa sá'a jito'o itu uva-ún núsáa. Chaa-de, te xnáa-dé ja ní kasatiñu-ún. Te kuá'a-de itu uva-ún nuu sáva-ga cháa, áchí-ya.

¹⁰ Ni tutu īi yá'a té ka'u-ga-ro náún. Yuu já ní kaské'ichi cháa kachutá'an, ya'á kúu máá yúu ndiso fuerza jiki.

¹¹ Máá Tatá Dios, n̄i sá'a-ya súan. Te kánaa iní-yo ndé'é-yó tíñu yá'a, áchí-ya jíin-de.

¹² Te kándúkú-de modo t̄in-de-ya. Chi n̄i kajuku'un in̄i-de ja siki máá-de kúu tu'un yátá ní ka'an-ya-ún. Ko n̄i kayu'ú-de n̄i kajito-de ñáyivi. Te n̄i kaxndóo-de-ya, te kaja'an-de.

Siki xú'ún yóo

¹³ Te n̄i katájí-de sava cháa fariseo jíin cháa herodiano kaja'an-de nuu-yá, náva'a t̄in yátá-de-ya jíin yakú tu'un.

¹⁴ Te n̄i chakoyo-de. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Maestro, kájin̄i-ná ja ká'an ndaa-ní. Te tú yú'ú-ní jito-ní ni ñin cháa, chi tú ndé'é-ní ndasa jito taká cháa, chi sua stá'an ndaa-ní ichi Dios. Á kuu kuá'a-yó xú'ún yóo nuu César, xí túu. Á kuá'a-yó, xí ma kuá'a-yó, áchí-de jíin-yá.

¹⁵ Yúan-na te máá-yá, a n̄i juku'un in̄i-ya já xndá'ú-de-ya kákuni-de. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naja kájito nchaa-ro rúu. Kuá'a xú'ún jíin ná kii nde'é-rí, áchí-ya.

¹⁶ Te máá-de, n̄i kaja'a-de xú'ún-ún nuu-yá. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ndé cháa kúu cháa ncháa nuu yá'a, jíin tú'un yóso yá'a, áchí-ya. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: César kúu, áchí-de.

¹⁷ Te Jesús, n̄i ka'an-ya jíin-de: Kuá'a ja xín César nuu César, te ja xín Dios nuu Dios, áchí-ya. Te n̄i kánaa xaan iní-de n̄i kájin̄i so'o-de tu'un n̄i ka'an-ya.

Siki já náchaku ndiyi

¹⁸ Yúan-na te n̄i chakoyo cháa saduceo nuu-yá. Te cháa-ún, kaka'an-de ja tú nachaku kuti ndiyi. Te n̄i kajika tu'un-de-ya:

19 Maestro. Moisés, ni chaa-de tutu ni ndoo jín-yó, nú ñani ñin chaa kuu-de, te ndoo ñasí'í-de, te nú tú se'e-de ní íó, te ñani-de naki'in ñasí'í-de, te nandakín-de tata ñani-de, áchí tutu-ún.

20 Te ni ka'io usia ñani. Te chaa núú, ni tanda'a-dé. Yúan-na te ni ji'i-de. Te tú ní xndóo-de tata-de.

21 Te chaa uu, ni naki'in-de-ña. Te ni ji'i-de. Te ni chaa-ún, tú ní xndóo-de tata-de. Te chaa uni, suni súan.

22 Te ndí'usiá-de, ni kanchaka-de-ña. Te tú ni ñin-de ní xndóo-de tata. Te onde sandí'í-na te ni ji'i máá ñá'an-ún.

23 Núsáá te kivi náchaku taká ndiyi, ja náchaku máá ñani jíná'an-de, te ndé ñin-de kuu-ña ñasí'í-de, chi ndí'usiá-de, ni kanchaka-de-ña, áchí-de jín-yá.

24 Yúan-na te Jesús, ni ka'an-ya jín-de: Tú kájuku'un ini-ro jín tutú ii, ni jín fuerza Dios. Yuán ní kastíví-ró tú'un.

25 Chi kivi náchaku-de ma'ñú ndiyi, ni tuká tanda'a kúti-dé, ni ma nátanda'a máá-ña. Chi nduu-de natu'un ndaja'a ká'io andíví.

26 Te siki ndiyi ja náchaku, á té ka'u-ga-ro tutú Moisés, ndasa ni ka'an Dios jín-de ma'ñú yukú: Máá-rí kúu Dios Abraham, Dios Isaac, Dios Jacob, áchí-ya jín Moisés.

27 Ko nasu Dios chaa ni kaji'i kúu-ya, chi sua Dios chaa káichaku kúu-ya. Xaan kástíví-ró tú'un núsáá, áchí-ya jín-de.

Tu'un tá'ú tíñu kánúú xáan-gá

28 Te ñin chaa cháa tutu ni jini so'o-de kástátá'an-de, ni ja-de. Te ni jini-de ja vá'a ni nachísó-yá tu'un nuu-dé. Te ni jika tu'un-de-ya: Ndé tu'un kánúú xáan-gá nuu táká tu'un ni tá'ú-yá tíñu sáá, áchí-de.

29 Te ni ka'an Jesús jín-de: Ya'á kúu tu'un kánúú xáan-gá nuu táká-ga: Kuni so'o Israel, máá Tatá-yo Dios, máá ñin-ni-ya íó.

30 Núsáá te kumani-ro jín máá Tatá-ro Dios onde jín ini jín añú-ro, jín ní núu jini tuni-ro, jín ní fuerza-ro. Ya'á kúu tu'un tá'ú tíñu kánúú xáan-gá.

31 Te tu'un uu kúu suni natu'un inga-ún: Kundá'ú ini-ro tá'an-ró natu'un kundá'ú ini-ro máá-ró. Tuká inga tu'un tá'ú tíñu kánúú-ga íó, chi ya'á-na, áchí-ya jín-de.

32 Yúan-na te chaa cháa tutu, ni ka'an-de jín-yá: Jandáa Maestro, va'a ká'an-ní, chi Dios ñin-ni-ya íó, te tuká inga Dios íó.

33 Te kumani-yo jín-yá onde jín ini jín añú-yo, jín ní núu jini tuni-yo, jín ní fuerza-yo, te kundá'ú ini-yo tá'an-yó natu'un kundá'ú ini-yo máá-yó, kánúú xáan-gá ya'á vásá ja ká'mu-yó kiti jín táká kiti ká'ni-yo núu-yá, áchí-de jín-yá.

34 Yúan-na te ni jini Jesús ja vá'a xaan ní xndío káni-de tu'un. Te ni ka'an-ya jín-de: A yani kuu kivi-ró ñuu nuu tá'ú Dios tíñu, áchí-ya. Te ni ñin-de, tuká ní chúndéé ini-de kaka tu'un-de-ya:

Siki Sé'e David

35 Te ni stá'an Jesús ini ve'e ii. Te ni ka'an-ya: Naja káka'an chaa káchaa tutu ja Cristo kúu Se'e David.

36 Chi suni máá David, ni ka'an-de ni sá'a Espíritu Santo jín-de: Máá Tatá Dios ni ka'an-ya jín Jító'o-ri: Nungoo-ró íchi ndává'a-ri, te ná chúkú-rí chaa kájito u'u róó, kuu-de teyu kuxndí ja'a-ro, áchí Dios. Achí David.

37 Chi suni máá David, Jító'o, ni ka'an-de jín-yá. Te ndasa kuu máá-yá se'e-de núsáá, áchí-ya. Te taká ñayivi ndá'ú, ni ka'io ini ni ka'io añú-i ni kajini ná'in-i ja ká'an-ya.

Siki ja ní kana jín-yá nuu-í

³⁸ Te ni stá'an-ya tú'un. Te ni ka'an-ya jíin-i: Koto-ró máá-ró núu cháa káchaa tutu. Chi kákuni-de kaka-de jíin sú'nu káni. Te kákuni-de ja ká'an sa'an-yo jíin-de nuyá'u.

³⁹ Te silla onde xiní mesa iní ve'e sinagoga, jíin silla xiní mesa nuu ío xíni kákuni-de.

⁴⁰ Te cháa yá'a kákókó-de ve'e ña'an kéndoo ndá'ú, te kásá'a-de ja túu kuachi-de, yuán kájikan ta'u ná'an-de. Cháa yá'a ví'í-gá ta'nu ndatu-de, áchí-ya.

Ja ní soko ñá'an viuda xu'ún

⁴¹ Te kánchaa Jesús ichi núu janú nuu kásoko-í xu'ún. Te ndé'é-ya ndasa káchu'un kua'a ñáyivi xú'ún iní janu-ún. Te kua'a cháa kúká, ni káchu'un téyí-de.

⁴² Te ni cháa ñin ña'an ní kéndoo ndá'ú. Te ni chindee-ña úu xu'ún yíkí náa, ja kúu ñin centavo.

⁴³ Yúan-na te ni kana-ya xiní cháa káskuá'a jíin-yá. Te ni ka'an-ya jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ña'an ní kéndoo ndá'ú yá'a, ni chu'un-ga-ña vása táká ñáyivi ní káchu'un iní janu-ún.

⁴⁴ Chi taká-i, ni káchu'un-i ja ní ndendoso sikí-í. Ko ña'an yá'a, vasa kúndá'ú-ña, ko ni chu'un ndí-i-ña ja ñáva'a-ña, onde jíin táká ja kúchaku-ña, áchí-ya jíin-de.

13

Tuni nuu kúyani nchaa Jesús

¹ Te ni ndenda-ya iní ve'e ii. Te ñin cháa skuá'a jíin-yá, ni ka'an-de jíin-yá: Maestro, ndé'é-ní ná xaan lúu yuu te luu ve'e ío, áchí-de.

² Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Á ndé'é-ró núu táká ve'e ná'nu yá'a. Ma kútá'an-ga ni ñin yuu, chi ñin kiví te ndí'i ndua, áchí-ya.

³ Te ni jungoo-ya onde yuku Olivos, ichi núu vé'e ii. Te Pedro, Jacobo, Juan, jíin Andrés, ni kajika tu'ún sñin-de-ya:

⁴ Kastu'ún-ní nuu-ná. Ndé kiví koo taká tiñu yá'a. Te naún tuni koo nuu kúyani chaa taká tiñu yá'a, áchí-de.

⁵ Te Jesús, ni kejá'á-ya ká'an-ya jíin-de: Koto-ró máá-ró jíná'an-ró, nává'a tú xndá'ú ni ñin-de róo.

⁶ Chi kikoyo kua'a cháa ki'in núu-de sí'ví-rí, te ka'an-de: Máá-rí kúu Cristo, achí-de. Te xndá'ú-de kua'a xaan ñáyivi.

⁷ Te nú ni kajini tu'un-ró káka'an ja ío guerra xí ja koo guerra, te ma yú'ú-ro. Chi kánúú koo súan. Ko té jñinu-ga kiví.

⁸ Chi ndonda nación sikí nación, te ñuu sikí ñúu. Te yá'a yúan taan, te ni'in, te koo tama, te ni'in ñáyivi. Ya'á kákuu tundó'o kéjá'á núú.

Tu'un ndasa ndo'o ñáyivi kákandíja

⁹ Te koto-ró máá-ró, chi nastúu-de róo nuu junta. Te iní ve'e sinagoga xndó'o-de róo. Te onde nuu gobernador jíin núu rey kana-de xiní-ro ja sikí rúu. Te kani ndaa-ro tú'un nuu-dé.

¹⁰ Te jínu ñú'ún ja xná'an-ga kuicha tu'un va'a-ri nuu táká ñáyivi.

¹¹ Te nú kinchaka-de róo, ja nastúu-de róo, ma nákaní tu'a iní-ro ndasa ka'an-ro jíin-de. Chi ja kuá'a-ya núu-ro hora jñan, yuán ká'an-ro. Chi nasu máá-ró ká'an, chi Espíritu Santo ka'an, áchí-ya.

¹² Te ñani jíin ñaní nastúu tá'an ja ná kúu. Te táa jíin sé'e, te se'e-ún ndonda sikí táa, te ka'ni tá'an.

¹³ Te taká ñáyivi, koto u'u-i róo ja sikí rúu. Ko cháa kundii ni'in onde kiví jínu, cháa-ún kaku, áchí-ya.

¹⁴ Ko nú ni kajini-ro ja káchá'an te ni tuchá taká ndatíñu nuu má kúu kuti koo súan núú, natu'un ni ka'an Daniel cháa ni jani tu'un Dios (cháa ká'u, ná júku'un iní-de), yúan-na te ñáyivi káxiukú iní ñuu Judea, ná kúnu-i kñngoyo-i onde yuku.

15 Te cháa kándeé xini vé'e, ma núu-de ndívi-de ini vé'e ki'in-de ndatíñu-de.

16 Te cháa kándeé onde rancho, ma náxíó káva yátá-de náki'in-de tikachí-de ichi yatá-dé.

17 Ko kivi-ún naka ndá'ú kuu ja káñu'un se'e, jín ja káskáxin-í.

18 Ná kakán ta'u-ro núsáá, náva'a tú kunu-ró máá víko víjin ki'in-ro.

19 Chi kivi-ún koo tundó'o, ja té tuká koo onde kivi ní sá'a Dios ñuyívi, te onde vina, te ni ma koo-ga.

20 Te nú máá Tatá Dios, tú ní náxndíyi-ya kivi-ún núú, ni ñn cháa ma kaku kuti-dé núú. Ko ja sikí cháa ni nakaji-ya, yuán ní naxndíyi-ya kivi-ún.

Tuni máá kivi sándi'-na

21 Núsáá te nú ndé cháa ká'an jín-ró: Yá'a nde'é-ró kánchaa Cristo, xí: Yúan nde'é-ró kánchaa-ya, ma kándija-ró ja ká'an-de.

22 Chi kenda Cristo xndá'ú, jín cháa kani tu'un tú'ún. Te sá'a-de tuni tiñu ñá'nu xaan, náva'a xndá'ú-de onde cháa ni nakaji-ya, te nú ná kúu sá'a-de.

23 Koto-ró máá-ró, chi a ni kachi ndí'i-ri nuu-ro, áchí-ya.

24 Te kivi ndí'i koo tundó'o-ún, kutúún ndikandii, te yoq ma ndíi-gá.

25 Te tiñuú xíní, jungoyo-ti ichi ándíví kii-ti. Te taká fuerza andíví, ndí'i ka'ya.

26 Yúan-na te kuni ñayívi núu máá Sé'e cháa kii-ya ichi ándíví núu vikó nu'ún jín kuá'a fuerza ja ndúñá'nu-ya.

27 Yúan-na te táji-yá ndajá'a-yá kingoyo. Te nastútú-yá ñayívi ní nakaji-ya ndíkúun lado ñuyívi, onde nuu ndí'i ñu'un, te onde nuu ndí'i andíví.

28 Vina te skuá'a-ró ndasa sá'a yunu mérkexe. Nú a ni nduyúcha núma, te ni najaa nda'a, te a kájiní-ro ja á ni kuyani viko sáú.

29 Suni súan róó, nú a ni kájiní-ro kuákuu taká tiñu yá'a, te kuni-ro ja á yani ja kivi-ún.

30 Jandáa ká'an-ri jín-ró ja má náa ñayívi yá'a, onde ná skíkuu taká tiñu yá'a.

31 Andíví jín ñuyívi chi naa, ko tu'un ká'an-ri chi ma náa.

Siki ja kúndito-i

32 Ko kivi koo-ún, jín hora, tú ni ñn cháa jiní, ni ndajá'a ká'io andíví, ni máá Sé'e-ya, chi máá ñn-ni máá Táa-yo Dios jiní-ya.

33 Koto-ró máá-ró, te kundito-ró, te kakan ta'u-ro. Chi tú kájiní-ro na kivi koo.

34 Chi nátu'un ñn cháa kua'an jíká-de. Te ni xndóo-de ve'e-de. Te ni ja'a-de tu'un nuu mozo-de, ná tiñu sá'a ñn ñn-de. Te cháa ndíto yuxé'é, ni ta'u tíñu nuu-dé, ná kúndito-de.

35 Núsáá te kundito-ró, chi tú kájiní-ro na hora nchaa jito'o ve'e-ún, á aini, á ñúú, á kána lí'li, á jañá'an.

36 Chi sánaa iní-ro te nchaa-ni-ya. Te ni'in-yá róó kákixi-ro.

37 Te taká tu'un ká'an-ri jín-ró yá'a, suni ká'an-ri jín ndívii-í jíná'an-i. Kundito jíná'an-ró, áchí-ya.

14

Ja ní kanatín tu'un tá'an siki Jesús

1 Te uu-ga kivi te vásá ní kuu Pascua jín víko koo statilá tú yí'i yujan ía. Te sutu ñá'nu jín cháa káchaa tutu, ni kandúkú-de modo ndasa xndá'ú-de-ya te tin-de-ya. Te ka'ni-dé-ya kákuni-de.

2 Te ni kaka'an-de: Ma kúu sá'a-yó máá kivi víko, chi nú súan te ndonda vaq ñayívi, áchí-de.

Jesús jín ñá'an ndíso perfume

³ Te kándeeyá ñúu Betania, kánchaa-yá núu mesa ve'e Simón cháa té'yu ndí'yi. Te ñi cháa ñn ña'an, kándá'á-ña ñn tiya'a ñú'un perfume máa nían ita nardo kúu. Te ncháa ya'u téyíí. Te ñi tá'ú-ña tíya'a-ún. Te ñi chu'un-ña xiní-yá.

⁴ Te sava, ñi kakití iní. Te ñi kaka'an: Naja náa perfume jian.

⁵ Chì kuu kuya'u ví'í-gá uní ciento peso, te kua'a-yó núu ñáyivi ndá'ú núú, áchí. Te ñi kaka'an vaa siki-ña.

⁶ Ko Jesús, ñi ka'an-ya: Sía-ña. Naja kástá'an-ro-ña. Tiñu va'a sá'a-ña jíin-rí, áchí-ya.

⁷ Chì nene káxiukú ñáyivi ndá'ú jíin-ró. Te nú kákuni-ro te kuu sá'a va'a-ró jíin-i. Ko ruu, na tú nene kánchaa-ri jíin-ró.

⁸ Ya'á-ni ñi kuu ñi sá'a-ña. Chì a ñi chí'i tu'a-ña perfume yiki kúñu-ri kivi yúji-ri.

⁹ Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñí ñúyivi nú ná kuicha tu'un va'a yá'a, te tiñu ñi sá'a-ña yá'a, suni koo tu'un náva'a ná núku'un iní-i-ña, áchí-ya.

¹⁰ Yúan-na te Judas Iscariote, ñn ja uxí uu yúan, kua'an-de nuu sutú ñá'nu ja nastúu-de-ya.

¹¹ Te súan ñi kajini so'o sutu-ún. Te ñi kakusi iní. Te ñi kakeyu'u já kuá'a xu'ún núu-dé. Te ná ndúkú-de modo ndasa nastúu-de-ya.

Viko lélú Pascua

¹² Te máa kivi kéjá'á viko kóo statilá tú yí'i yujan ía, suni máa kivi kásoko-dé lélú Pascua, te cháa káskuá'a-ún, ñi kaka'an-de jíin-yá: Ndénu kuní-ní ná kásatu'a-ná nuu kée-ní lélú Pascua, áchí-de.

¹³ Te ñi táji-yá uu cháa káskuá'a jíin-yá kua'an-de. Te ñi ka'an-ya jíin-de: Kuá'an onde ñuu. Te yúan ketá'an-ró jíin ñn cháa ndíso ñn kivi nducha. Te kundikin-ro-dé ki'in-ro jíin-de.

¹⁴ Te nuu ndívi-de, yúan ka'an-ro jíin máa jíto'o ve'e-ún: Achí máa Maestro: Ndénu ío ñn ve'e kua'a núu-ní nuu kée-ná lélú Pascua jíin cháa káskuá'a jíin-ná, achí-ro.

¹⁵ Te máa-de, ná stá'an-de ñn cuarto ká'nu onde xiní vé'e nuu-ro, yúan a ío tu'a. Te yúan sátu'a-ró ndasa kuu-yó, áchí-ya jíin-de.

¹⁶ Te kája'an cháa káskuá'a jíin-yá. Te ñi jakoyo-de ñuu-ún. Te ñi kani'in-dé natu'un ñi ka'an-ya jíin-de. Te ñi kasátu'a-de ndasa kuxíni-de lélú Pascua.

¹⁷ Te ñi iní. Te kua'an-ya jíin máa uxí uu cháa-ún.

¹⁸ Te káxiukú-de nuu mesa káyee-dé staa. Te ñi ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñn róo, ja yé jíin-rí, nastúu-ró rúu, áchí-ya.

¹⁹ Yúan-na te ñi kakuxí iní-de. Te ñi kajika tu'ún ná ñn ná ñn-de-ya: Ja náá náún, ja náá náún, ká'an ñn-de, ká'an inga-de.

²⁰ Te ñi ka'an-ya jíin-de: ñn ja uxí uu ja chíxí'ú núu kó'o jíin-rí kúu, áchí-ya.

²¹ Chì jandáa máa Sé'e cháa ki'in-ya natu'un yóso tú'un-ya núu tutú. Ko naka ndá'ú kúu cháa nastúu máa Sé'e cháa. Va'a-ga nú tú ní kaku cháa-ún núú, áchí-ya.

²² Te káyee-dé. Te ñi ki'in Jesús staa. Te ñi jikan ta'u-yá. Te ñi sakuáchí-yá. Te ñi ja'a-ya núu-dé. Te ñi ka'an-ya: Kee jíná'an-ró. Ya'á kúu yiki kúñu-ri, áchí-ya.

²³ Te ñi ki'in-ya ñn taza. Te ñi jikan ta'u-yá. Te ñi ja'a-ya núu-dé. Te ndí'i-de, ñi kaji'i-de.

²⁴ Te ñi ka'an-ya jíin-de: Ya'á kúu niñi-rí ja sá'a contrato jáá. Te ja siki ñáyivi kuá'a te ñi jati.

²⁵ Te jandáa ká'an-ri jíin-ró: Ma kó'o-ga-ri nducha ndé'e uva, onde kivi náko'o-ri ja jáá iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya.

²⁶ Te ñi kajita-ya ñn yaa ij. Te ñi kenda-ya kája'an-ya ondé yuku Olivos.

²⁷ Yúan-na te Jesús, ñi ka'an-ya jíin-de: Ndivii-ro, nayu'ú-ro já siki rúu akuáa vína. Chì a yóso núu tutú: Stují-rí cháa ndíto rií, te máa rií-ún, kuicha-ti, áchí.

²⁸ Ko nuu náchaku-ri, te xna'an-ga ruu ki'in-ri ñuu Galilea vásá róo, áchí-ya.

29 Ko Pedro, ni ka'an-de jíin-yá: Vasa ndivii-dé ná náyu'ú-de, ko náá chi túu, áchí-de.

30 Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: Jandaa ka'an-ri jíin-ró, chi róó, akuáa vína, onde ná te kana-ga lí'li uu jíinu, te ma kuátu'un-ró rúu uní jíinu, áchí-ya.

31 Ko máá-de, téyíí ní ka'an-de: Vasa ná kúu-ná jíin-ní, ko ma kasú-ná yu'u-ná ja kúu ní, áchí-de. Te suni súan ni kaka'an ndi'i-de.

Jesús iní Jardín Getsemaní

32 Te ni jakoyo-ya in nuu nání Getsemaní. Te ni ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Yá'a-ni jungoo-ró nini ná kakán ta'u-rí, áchí-ya.

33 Te ni jaka-ya Pedro jíin Jacobo jíin Juan kája'an-de jíin-yá. Te ni kejá'á-ya yú'ú-ya, te ndúkuí'a iní-ya.

34 Te ni ka'an-ya jíin-de: Xaan ndúkuí'a iní-ri, chi a yani kuu-ri. Yá'a kundatu-ró, te kundito-ró, áchí-ya.

35 Te ni kanduu-ya in tí'lí. Te ni jukuiñi jíití-ya nuu ñú'un. Te ni jikan ta'u-yá, te nú kuu kaku-ya hora-ún.

36 Te ni ka'an-ya: Abba, Táa. Taká tiñu kúu sá'a máá-ní. Chaxio-ní tundó'o-ná yá'a ná kí'in. Ko nasu já kuní máá-ná, chi ja kuní máá-ní ná kúu, áchí-ya.

37 Te ni ncha-ya. Te ni jini-ya já kákixi-de. Te ni ka'an-ya jíin Pedro: Simón, kixi-ro náún. Á tú kánda-ró kundito-ró vasté in hora.

38 Kundito, te kakan ta'u-ro, nává'a ma kóto ncha-ún róó. Chi kuní ndija añú-ro, ko yiki kúñu-ró chi túu, áchí-ya.

39 Te kua'an tuku-ya. Te ni jikan ta'u-yá. Suni in-ni tu'un ni ka'an-ya.

40 Te ni ncha-ya. Te ni jini tuku-ya-dé kákixi-de, chi xaan káji'i-de numá'ná. Te tú kútuní ndasa xndió káni-de tu'un nuu-yá.

41 Te ni ncha-ya vuelta uní. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kusú te ndetatú-ro-ná. A ni kuu. Vína te ni ja hora ja máá Sé'e cha natuu-ya núu ndá'a cháa ká'io kuachi.

42 Ndukoo, ná chó'o. Chi ja nástuu ruu, a ni kuyani vai, áchí-ya.

Ja ní kakatñn-de Jesús

43 Te súan ká'an-ya, te ni cha-ni Judas, in ja uxí uu-ún. Te in nuu já káchindéé tá'an jíin-de, jíin machete jíin yúnu vái koyo jíin-de. Chi sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu jíin cháa ni kayii, ni katáji cháa-ún.

44 Te cha ni nastuu-ya-ún, ni ja'a-de in tuni, te ni ka'an-de: Chaa tíyú'ú-rí-ún, yuán kúu. Katñn jíná'an-ró, te kunchaka-ró kí'in-ro jíin, áchí-de.

45 Yúan-na te ni cha-de. Te ni kandita-ni-de nuu-yá. Te ni ka'an-de jíin-yá: Maestro, Maestro, áchí-de. Te ni tiyú'ú-de-ya.

46 Te cha vai koyo jíin Judas-ún, ni kakatñn-de-ya.

47 Te in cha kándii yúan, ni stáa-de machete-de. Te ni kachi-de so'o mozo máá sutu ñá'nu-ga.

48 Te ni ka'an Jesús jíin-de jíná'an-de: Natu'un sikí in cha kuí'ná vái koyo-ró jíin machete jíin yúnu kátñn-ró rúu náún.

49 Ndita'an kivi ní kandee-ri jíin-ró iní ve'e ij, ni stá'an-ri tu'un, te tú ní kakatñn-ró rúu. Ko súan kásá'a-ró nává'a ná skíkuu tutu ij, áchí-ya.

50 Yúan-na te cha káskuá'a jíin-yá, ni kaskéndo-de-ya. Te ni kajinu ndi'i-de kája'an-de.

51 Te in suchí, ndikín-i-ya kuá'an-i jíin-yá. Te ndí-i in sa'ma kuítá, chi víchí lí-i. Te ni kakatñn-de-i.

52 Ko máá-i, ni xndoo-i sa'ma kuítá-ún. Te ni jinu víchí lí-i kua'an-i.

Ja ní kandii Jesús nuu sutu ñá'nu-ga

53 Te ni kákinchaka-de Jesús nuu máá sutu ñá'nu-ga. Te taká sutu ñá'nu jíin cháa ni kayii jíin cháa káchaa tutu, ni kandutútú-de.

⁵⁴ Te Pedro, jíká ndikín-de-ya ondé iní yuxé'é máá sutú ñá'nu-ga-ún. Te nì jungoo-de jíín cháa kájatíñu-ún, ndúvixi-de ñu'un.

⁵⁵ Te taká sutú ñá'nu jíín taká cháa junta, nì kandúkú-de ñin tu'un siki Jesús, ja ká'ni-dé-ya kákuni-de. Ko tú ní kání'in-dé.

⁵⁶ Chì kua'a-dé, nì kasátú'ún-de siki-yá. Ko tu'un nì kaka'an-de-ún, tú ní kété'an.

⁵⁷ Yúan-na te nì kandukuiñi sava-de, nì kasátú'ún-de siki-yá:

⁵⁸ Máá-ná, nì kajini-ná ká'an-de: Ruu, stunchaa-ri ve'e ij yá'a ja ní kasáva'a nda'a. Te nuu uní kivi te ndukani-ri inga ja tú níni jíín ndá'a, áchí-de, áchí jíiná'an.

⁵⁹ Ko ni súan tú ní kété'an tu'un nì kaka'an.

⁶⁰ Yúan-na te máá sutú ñá'nu-ga-ún, nì ndukuiñi-de kándij-de ma'ñú. Te nì jiká tu'un-de Jesús: Tú ka'an kuti-ro náún. Ndasa káka'an cháa yá'a siki-ro, áchí-de jíín-yá.

⁶¹ Te máá-yá, tú ní ká'an kuti-yá. Te máá sutú ñá'nu-ga-ún, nì jiká tu'un tuku de-ya: Máá-ró kúu Cristo, Se'e máá I'a ij náún, áchí-de jíín-yá.

⁶² Te Jesús, nì ka'an-ya jíín-de: Máá-rí kúu. Te kuni-ro máá Sé'e cháa kunchaa-ya íchi ndává'a Dios nuu ío fuerza-ya. Te ndii-ya íchi ándívi jíín vikó nu'un, áchí-ya.

⁶³ Yúan-na te máá sutú ñá'nu-ga-ún, nì ndátá-ni-de sa'ma-dé. Te nì ka'an-de: Naún níni kúni so'o-yó ká'an inga-de núsáa.

⁶⁴ Nì kajini-ro ná ndiva'a ká'an-de. Ndasa kájani ini-ro. Achí sutú ñá'nu-ga-ún. Te taká cháa-ún, nì kanakuxndii-de-ya ná kúu-ya.

⁶⁵ Te sava-de, nì kativí si'ví-de nuu-yá. Te nì kajasu-de nuu-yá. Te nì kaja'a-de jiki núu-yá. Te káka'an-de jíín-yá: Kani tu'un, áchí-de. Te cháa kájatíñu-ún, nì kastují-dé-ya jíín jiki.

Ja tú ní játu'un Pedro

⁶⁶ Te ichi chí yuxé'é yúan kándij Pedro. Te ñin ña'an játíñu nuu máá sutú ñá'nu-ga-ún, nì cháa-ña.

⁶⁷ Te nì jini-ña núu Pedro kándij-de ndúvixi-de. Te nì ndakoto-ña núu-dé. Te nì ka'an-ña: Te róó, jíín Jesús ñuu Nazaret jika-ró vii, áchí-ña.

⁶⁸ Ko máá-de, tú ní játu'un-de. Tú jini-ná, ni tú júku'un ini-ná naún ká'an-ní, áchí-de jíín-ña. Te nì kenda-de yuxé'é yatá vé'e-ún. Te nì kana-ni lí'li.

⁶⁹ Te ña'an játíñu-ún, nì jini-ña núu-dé inga jínu. Te nì ka'an-ña jíín cháa ká'jin yúan. Chaa yá'a suni tá'an-de, áchí-ña.

⁷⁰ Ko máá-de, tú ní játu'un tuku-de. Te nì kunúu tuku. Te cháa ká'jin-ún, nì kaka'an tuku-de jíín Pedro: Jandaa ja súni tá'an-de kúu-ró, chi cháa galileo kúu-ró. Te tu'un ká'an-ro súan kuni koo, áchí-de.

⁷¹ Ko máá-de, nì'in nì ka'an ndiva'a-de: Tú jini-ri cháa yá'a ja káka'an-ro tú'un-de, áchí-de.

⁷² Yúan-na te nì kana-ni lí'li vuelta uu. Te Pedro, nì nuku'un ini-de taká tu'un nì ka'an Jesús jíín-de núú: Ondé ná té kana-ga lí'li uu jínu, te ma kuátu'un-ró rúu uní jínu, áchí-ya sáa. Te nì nakani ini-de siki tú'un-ún. Te nì nde'e-de.

15

Ja kuá'an Jesús nuu Pilato

¹ Te ja'ná'an-ún, te taká sutú ñá'nu, jíín cháa nì kayii, jíín cháa káchaa tutu, jíín ndívi cháa junta, nì kaskétá'an-ni-de tu'un. Te nì kaju'ni-de Jesús kua'an-de jíín-yá. Te nì kaja'a-de-ya núu Pilato.

² Te Pilato, nì jiká tu'un-de-ya: Máá-ró kúu Rey cháa judío náún, áchí-de. Te nì ka'an-ya: Ká'an ndaa-ro, áchí-ya jíín-de.

³ Te sutú ñá'nu-ún, nì'in nì kajikan-de kuachi siki-yá.

4 Te Pilato, n̄i jik̄a tu'ún tuku-de-ya: Tú ka'an kuti-ro náún. Nde'é, ná kua'a kuáchi kájik̄an-de siki-ro, áchí-de jíin-ya.

5 Ko Jesús, tuká ní ká'an kuti-ya. Te n̄i naa iní Pilato ndé'é-de nuu-ya.

6 Te ío costumbre Pilato ja kivi víko-ún sía-de ñn cháa yí'i vekaa, nani cháa kákuu iní ñayivi.

7 Te n̄i jo ñn cháa nání-de Barrabás, kánde-de vekaa jíin tá'an-de ja ní kánda-de, n̄i kaja'ni-dé ndiyi.

8 Te n̄i chákooyo kua'a ñayivi. Te n̄i kaka'an-i jíin Pilato ná sá'a-de nátu'un ío costumbre-de.

9 Te n̄i ka'an Pilato jíin-i: Kákuni-ro já sía-ri Rey cháa judío náún, áchí-de.

10 Ch̄i a n̄i jin̄i-de ja ní kákuuásún iní sutu ñá'nu-ún, te yúan ní kaja'a-ún-ya nuu-dé.

11 Ch̄i sutu ñá'nu-ún, n̄i kaská'an-de ñayivi kuá'a-ún ja Pilato va'a-ga ná sía-de Barrabás ki'in.

12 Te n̄i ka'an tuku Pilato: Ndasá kákuni-ro já sá'a-ri jíin cháa káskúnání-ró Rey judío núsáa, áchí-de jíin-i.

13 Te máa-i, n̄i kákana jaa tuku-i: Kata kaa-ni cháa jaan jiká cruz, áchí-i.

14 Ko Pilato, n̄i ka'an-de jíin-i: Naún kuáchi n̄i sá'a-de, áchí-de. Te máa-i, ví'i-gá n̄i kákana jaa-i: Kata kaa-ni-de ná kúu-de, áchí-i.

15 Te Pilato, kuni-de ja ná kúsi iní ñayivi-ún. Te n̄i sía-de Barrabás kua'an. Yúan-na te n̄i xndó'o-de-ya. Te n̄i ja'a-de-ya kuíta kaa-ya já ná kúu-ya.

Ja ní kasákátá soldado nuu-ya

16 Yúan-na te soldado, n̄i káki'in-de-ya kuá'an-de jíin-ya iní ve'e palacio. Te n̄i kákana xin̄i tá'an-de n̄i kánda-tútú-de.

17 Te n̄i kachu'un-de-ya ñn sa'ma kuá'á tindi'í. Te n̄i kat̄in-de ñn corona ñnu. Te n̄i kachu'un-de xin̄i-ya.

18 Yúan-na te n̄i kaka'an-de jíin-ya: Rey judío, táá ndii, áchí-de.

19 Te n̄i kakuun-de yunu xin̄i-ya. Te n̄i kativi si'ví-de nuu-ya. Te n̄i kajukuiñi jítí-de nuu-ya, te n̄i kachiñú'ún-de-ya.

20 Te nuu ní ndi'i n̄i kasákátá-de nuu-ya, te n̄i katava-dé sa'ma kuá'á tindi'í ñú'un-ya-ún. Te n̄i kanachu'un-de-ya sá'ma máa-ya, te n̄i kakeni'in-de-ya káta kaa-de-ya.

21 Te ñn cháa nání-de Simón ñnu Cirene (táa Alejandro jíin Rufo kúu-de), n̄i ja'a-de vai-de ichi rancho. Te n̄i katetíñu-de cháa-ún ki'in-de jíin-de kundiso-de cruz-ya.

22 Te kaja'an-de jíin-ya onde nuu nání Gólgota, ja kuni ka'an: yiki xin̄i.

23 Te n̄i kasáká núu-de vino jíin súsia uá. Te n̄i kaja'a-de nuu-ya ko'o-ya. Ko máa-ya, tú ní játá'ú-ya ko'o-ya.

Ja ní kajata kaa-de-ya

24 Te n̄i kajata kaa-de-ya jiká cruz. Te n̄i kasaka-dé sa'ma-ya nuu tá'an-de. Te n̄i kasá'a-de apuesto siki, ndasá ni'in, ñn ñn-de.

25 Te ka'ñn n̄i kajata kaa-de-ya.

26 Te nuu tutú kuáchi siki-ya yóso: Ya'á kúu Rey cháa judío, áchí.

27 Te n̄i kajata kaa-de uu ñaku'i'ná jíin-ya, ñn ichi ndává'a-ya, te inga ichi ndávésé-ya.

28 Te n̄i skikuu tu'un ká'an tutu ii: Onde jíin cháa kándañáa ní kaskétá'an-de-ya, áchí.

29 Te ñayivi kaja'a yúan, n̄i kasquíko-i xin̄i-í. Te n̄i kaka'an ndiva'a-i jíin-ya: Jan jaan. Róo, ká'an-ro já stuncháa-ro vé'e ii Dios, te nuu uní kivi te ndukani-ró núu.

30 Vina te nama-ró máa-ró, te nuu-ró jiká cruz núsáa vii, áchí-i.

31 Te suni súan n̄i kasákátá sutú ñá'nu-ún nuu-ya. Te kánda-tu'ún jíin cháa káchaa tutu: Sava ñayivi á n̄i kuu n̄i nama-de, ko ma kúu nama-de máa-de.

32 Cristo, Rey cháa Israel, ná núu-de jiká cruz vina, te ná kuni-yo, te ná kándija-yó, áchí. Te cháa kándita kaa jíin-ya-ún, suni súan n̄i kaka'an ndiva'a-de jíin-ya.

³³ Te nuu ní kuu ka^xixuu, te ni kuxkí'vⁱ ní n^í núu ñú'un onde ka[']unⁱ.

³⁴ Te nuu ní kuu ka[']unⁱ, te ni ka[']an jaa Jesús: Eloi, Eloi, lama sabactani, achí-ya. Ja kuní ka[']an: Dios máá-ná, Dios máá-ná, naja ní xndóo-ní náá.

³⁵ Te sava cha^a ka[']iin yúan, ni kajini so[']o-de. Te ni kaka[']an-de: Nde[']é, chⁱ kána-de xini Elías, áchí-de.

³⁶ Te jínu ñn cha^a ni jaa-de, te ni chⁱndájí-de kachⁱ núu vinagre. Te ni cha^a-de xini ñn yunu. Te ni ja[']a-de nuu-yá ja kó'o-ya. Te ni ka[']an-de: Ná nde[']ó nú cha^a Elías xnúu-de cha^a, áchí-de.

³⁷ Ko máá Jesús, ni ka[']an jaa-ya. Te ni ji[']i-ya.

³⁸ Yúan-na te sa[']ma ndíta kaa ini ve[']e ij, ni te[']nde uu onde nuu xini te onde nuu ja[']a.

³⁹ Te ñn cha^a capitán kándii-de nuu-yá. Te ni jini-de ja ní kana jaa-ya ní ji[']i-ya. Te ni ka[']an-de: Jandáa ja Sé'e Dios kúu cha^a yá'a núu, áchí-de.

⁴⁰ Te suni ka[']iin sava ñasí'í kánde[']é jíká-ña. Te yúan ka[']iin María ñuu Magdala, jín Salomé, jín María náa José jín Jacobo súchí.

⁴¹ Chⁱ onde ná kánde[']e-ya ñuu Galilea, te ña[']an-ún, ni kandikⁱn-ña-yá. Te ni kajatíñu-ña núu-yá. Te suni ío kua[']a-gá-ña, ni kaja[']an-ña jín-yá ñuu Jerusalén.

⁴² Te ni ini kivi-ún. Te kásatu'a-de, chⁱ yucha^an kúu kivi ndétatú.

⁴³ Te José ñuu Arimatea, cha^a kúñá'nu nuu junta kúu-de, te suni ñúkuu ini-de ja kúu ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, ni cha^a-de. Te ni chundéé ini-de ni kivi-de nuu Pilato. Te ni jikan-de yiki kúñu Jesús.

⁴⁴ Te Pilato, tú kándija-de ja á ni ji[']i-ya. Te ni kana-de xini capitán. Te ni jika tu[']ún-de cha^a-ún nú a ni ji[']i-ya.

⁴⁵ Yúan-na te ni kunda^a ini-de ja ní ka[']an capitán-ún jín-de. Te ni ja[']a-de yiki kúñu-ya núu José.

⁴⁶ Te José, ni jaan-de ñn sa[']ma kuítá. Te ni xnúu-de-ya. Te ni chisukun-dé-ya sá[']ma-ún. Te ni chindee-de-ya ini ve[']e añú ja ní jacha chⁱ ñn kava. Te ni stúu-dé ñn yuu ní jas[']u-de yuvé[']e añú-ún.

⁴⁷ Te María ñuu Magdala, jín María náa José, ni kajini-ña núu ní jakin-de-ya.

16

Ja ní nachaku Jesús

¹ Te ni ini kivi ndétatú-ún. Te María ñuu Magdala, jín María náa Jacobo, jín Salomé, ni kajaan-ña jí'o vixi kichⁱ'i-ña-yá.

² Te jañá[']an kivi ñn semana, ja á ni kana ndikandii, ni jakoyo-ña núu vé[']e añú.

³ Te kaka[']an máá-ña: Ndenu ní'in-yo ñn cha^a chaxio yuu yuvé[']e añú, áchí-ña.

⁴ Te ni kandakoto-ña. Te ni kajini-ña ja á ni kuxio yuu-ún kua[']an. Te ká[']nu xa^an.

⁵ Te ni kivi koyo-ña ini ve[']e añú-ún. Te ni kajini-ña ñn cha^a súchí, ñú'un káni-dé ñn sa[']ma kuíjín, káncha^a-de ichi ndává'a. Te ni kayu'ú-ña.

⁶ Te cha^a-ún, ni ka[']an-de jín-ña: Ma yú'ú-ro. Kánandúkú-ró Jesús ñuu Nazaret I'a ni ji[']i jika cruz. Túu-ya yá'a, chⁱ a ni nachaku-ya. Yá'a nde[']é-ró nú ní jakakin-de-ya.

⁷ Kuángoyo núsáá, te kachⁱ-ro núu cháa káskuá'a jín-yá, jín núu Pedro, ja xná[']an-ga-ya kí'in ñuu Galilea vásá kí'in-ro. Yúan kunⁱ-ro núu-yá, natu'un ni ka[']an-ya jín-ro sáá, áchí-de jín-ña.

⁸ Te máá-ña, kájinu-ña ní ndenda-ña vé[']e añú. Chⁱ káyú'ú-ña, te kákisi-i-ña. Te tú ni ñn nuu ní kákachi-ña, chⁱ káyú'ú-ña.

⁹ Te Jesús, a ni nachaku-ya máá jañá[']an kivi ñn semana. Te xnáñúú-gá ni ndenda ndijin-ya núu María ñuu Magdala. Ña[']an-ún, ni yi[']i usia tachⁱ kini-ña. Te ni kiñi'in-ya kuá[']an.

¹⁰ Te ñi kee-ña kuá'an-ña. Te ñi kachi-ña núu cháa ñi kajika jín-yá, chi kánduku'á ñi ñi-de te kánde'e-de.

¹¹ Te súan ñi kajini tu'un-de ja chakú-ya ní jini ña'an-ún nuu-yá. Ko tú ní kákandíja-de tu'un ká'an-ña.

¹² Te ñi kuee-ga. Te inga modo ñi nastá'an ndijin-ya máa-yá nuu úu-de kájika-de kua'an-de ichi rancho-de.

¹³ Te cháa-ún, ñi kaja'an-de. Te ñi kastu'ún-de nuu sáva-ga. Ko ni tú ní kákandíja ja káka'an-de.

Ja kuáno'on-yá andívi

¹⁴ Yúan-na te vásá ní nastá'an ndijin-ya máa-yá nuu máa uxí ñi-de, káxiukú-de káyee-dé staa. Te ñi kana jín-yá nuu-dé, chi ndava íni añú-de, te tú ní kákandíja-de tu'un ñi kaka'an ja ní kajini nuu-yá ja ní nachaku-ya.

¹⁵ Te ñi ka'an-ya jín-de: Kuá'an jíná'an-ró ní ñúyivi, te kani-ró tú'un va'a-ri nuu táka ñayivi.

¹⁶ Chaa kándíja te kuanducha-dé, kaku-de. Ko chaa tú kándíja, ta'nu ndatu-de.

¹⁷ Te cháa kákandíja, sá'a-de tuni yá'a: Jín sí'ví-rí kiñi'in-de tachi kini kinglyo. Te ka'an-de inga yu'u jáá.

¹⁸ Kuanchaa-de koo, te nú ñi ji'i-de veneno, te ma sá'a daño jín-de. Te xndée-de nda'a-dé siki ñáyivi kú'u, te nduva'a-i, áchi-ya jín-de.

¹⁹ Yúan-na te nuu ní ndi'i ñi ka'an máa Jító'o-yo jín-de jíná'an-de, te ñi ndaa-ya kuáno'on-yá andívi. Te ñi nungoo-ya ichi ndává'a Dios.

²⁰ Te máa-de, kaja'an-de. Te ñi kajani-de tu'un-ya táka lado. Te máa Jító'o-yo, ñi chindée ní chituu-ya-dé. Te jín tuni ñi kasá'a-de-ún ñi stá'an-ya já ío ndaa taká tu'un yá'a. Amén.

EL SANTO EVANGELIO SEGUN SAN LUCAS TU'UN VA'A NI CHAA SAN LUCAS

Siki tú'un ni chaa San Lucas

¹ Kua'a cháa ni kachaa-de tu'un ná taká tiñu ni sá'a Jesús ni kajini-yo.

² Te cháa ni kajini nuu-yá ná onde kivi ní kejá'á-yá, ni kajani-de tu'un-ya. Te ni kakastu'un-de nuu-yo.

³ Te náá, a ni nandúkú víi-ná taká tu'un-ya, ná onde kivi ní kejá'á. Te jáni ini-ná ja suni ío va'a chaa káji-ná tu'un yá'a nuu-ní, Teófilo máni,

⁴ náva'a ná kuni-ní ja ío ndaa taká tu'un ni skuá'a-ní.

Ja ní ka'an ndajá'a Dios jín Zacarías

⁵ Te kivi ní kuu Herodes rey ñuu Judea, ni io ñn sutu nání-de Zacarías ja ní chindéé tá'an-de jín Abías. Te ñasí'í-de nání-ña Elisabet. Te onde chii Aarón vai tata-ña.

⁶ Te cháa ndaa ni kakuu ndendúu-de nuu Dios. Te ñúkúún ní kaskíkuu-de taká tu'un jín tiñu tá'ú-yá nuu-yo.

⁷ Te tú se'e-de ní ío, chi Elisabet, ña'an numá kúu-ña, te vina, a ni kayii-de.

⁸ Yúan-na te ni jaa kivi ní kateta'an-i nuu Zacarías jiku-de jín tiñu ja kúu-de sutu nuu Dios,

⁹ nátu'un ni kasá'a máá sutú. Te ja yúan ni kivi-de ini ve'e ii máá Jító'o-yo. Te ní ja'mu-de susia kutú.

¹⁰ Te nini já'mu-de susia kutú, te ichi yatá vé'e ii, kájikán ta'u ñayivi kuá'a.

¹¹ Te ni kenda ñn ndajá'a máá Jító'o-yo núu-dé, kándii-ya íchi ndává'a altar nuu já'mu-de susia kutú.

¹² Te ni jini Zacarías nuu-yá, te ni yu'ú-de, te ni kisi-i-de.

¹³ Ko máá ndajá'a-ún, ni ka'an-ya jín-de: Zacarías, ma yu'ú-ro, chi ja ní jikan ta'u-ro a ni jini so'o Dios. Te ñasí'í-ro Elisabet, skáku-ña ñn se'e yíi, te skúnání-ró-i Juan.

¹⁴ Te kusii xáan ini-ro. Te kusii ini kua'a ñayivi jín-i kivi káku-i.

¹⁵ Te kuu-i ñn cháa kúñá'nu nuu Dios. Te ma kó'o-i vino, ni ndixi. Te kukutú Espiritu Santo ini-i, vaša ñú'un-ga-i chii náa-i.

¹⁶ Te kua'a cháa Israel ndió káva ini-de nuu Dios sá'a-i.

¹⁷ Te kuxnúu-i jín modo jín fuerza Elías nuu I'a kii. Te taká táa, ndundá'ú ini-de se'e-de, te cháa ni'in ini, nakuandatu-de tu'un ndíchí ká'an cháa ndaa, sá'a-i. Te sátu'a-i ñayivi kóo tu'a ja cháa máá Jító'o-yo. Achí-ya jín-de.

¹⁸ Te ni ka'an Zacarías jín ndajá'a-ún: Ndasá kuni-ná te nú jandáa kúu, chi cháa ni yii kúu-ná, te ñasí'í-ná, suni a ni yii-ña, áchí-de.

¹⁹ Te ni ka'an ndajá'a-yá: Máá-rí kúu Gabriel, ja kándii-ri nuu Dios. Te ni táji-yá ruu, vai ka'an-ri jín-ró, te kachi-ri tu'un va'a yá'a nuu-ro.

²⁰ Vina te kuñí'ín-ro, te ma kúu ka'an-ro onde kivi skíkuu tu'un yá'a, chi tú ní kándija-ró tú'un ni ka'an-ri, te tu'un skíkuu ná'ín kúu, ná jaa kivi, áchí-ya jín-de.

²¹ Te ñayivi-ún, káindatu-i Zacarías. Te kájani ini-i naún tá'an-de ja ní kuná'án kánde-de ini ve'e ii.

²² Yúan-na te ni ndenda-de, te tuká ní kúu ka'an-de jín-i. Te ni kajuku'un ini-i ja ini ve'e ii-ún ni jini-de ñn ja Dios ni skóto-ya-dé. Te máá seña-na ni sá'a-de nuu-í, chi a ni kuñí'ín-de.

²³ Te nuu ní jinu tiñu ndíso-de, te kuano'on-dé ve'e-de.

²⁴ Yúan-na te ni kuu yaku kivi. Te ñasí'í-de Elisabet, ni ni'in sé'e-ña. Te ni chisa'í-ña máá-ña ú'un yo. Te ni ka'an-ña:

25 Súan n̄i sá'a máá Jito'o-yo jíin-rí ja ní jini-ya núu-rí. Te vina tuká kúka nuu-rí nuu táká ñayivi. Achí-ña.

Ja ní ka'an Gabriel jíin María

26 Te nuu iñú yoo, te n̄i tájí Dios ndajá'a Gabriel, n̄i ja'an-ya ñin ñuu nání Nazaret, ndañúu Galilea.

27 N̄i ja'an-ya núu ñin ña'an jáá, já á yani tanda'a-ña jíin ñin chaá nání José. Te onde ch̄i David vai tata-de. Te ña'an jáá-ún nání-ña María.

28 Te n̄i jaá ndajá'a-yá nuu kanchaa-ña yúan. Te n̄i ka'an-ya jíin-ña: Taá ndii, ta'u-ro kúu, ch̄i máá Jito'o-yo j̄ika-ya jíin-ró. Te xáán ndatu kéndoo-ró vásá táká ña'an. Achí-ya.

29 Te máá-ña, n̄i jini-ña núu-yá. Te n̄i kuñáá ini-ña já súan n̄i ka'an-ya. Te jáni ini-ña naún tu'un kúu ja ní ka'an-ya-ún.

30 Yúan-na te n̄i ka'an ndajá'a-yá jíin-ña: María, ma yú'ú-ro, chi n̄i kus̄i iní Dios jíin-ró.

31 Vina te juku'un se'e-ró, te skáku-ró ñin se'e yíi. Te skúnání-ró-i Jesús.

32 Kuñá'nu suchí-ún. Te kunání-i Se'e I'a kuñá'nu xaan. Te máá Tatá Dios kua'a-ya mesa táa-i David nuu-í.

33 Te tá'ú-i tiñu ini ve'e Jacob n̄i káni. Te kivi tá'ú-i tiñu-ún, ma ndí'i kuti. Achí-ya.

34 Yúan-na te n̄i ka'an María jíin ndajá'a-yá: Ndasá koo Táta, ch̄i tú yii-ná ío, áchí-ña.

35 Te n̄i kach̄i ndajá'a-yá jíin-ña: Máá Espiritu Santo kii sik̄i-ro, te fuerza máá I'a kuñá'nu xaan sá'a kati sik̄i-ro. Yuán máá suchí i káku-ún, kunání-i Se'e Dios.

36 Te kástu'ún-rí nuu-ro, já tá'an-ró Elisabet, suni a n̄i ni'ín sé'e-ña vina vasa a n̄i yii-ña. Te vina ío iñu yoo já tuká nání-ña ña'an numá.

37 Chi taká ja kuní Dios, te kuu sá'a-ya, áchí ndajá'a-yá

38 yúan-na te n̄i ka'an María: Kuu, ch̄i jatíñu-ná nuu máá Tatá Dios, te súan ná koo nátu'un n̄i ka'an-ní núsáá, áchí-ña. Te máá ndajá'a-ún, kua'an-ya.

Ja ní jaá María nuu Elisabet

39 Te n̄i kuu kivi. Te n̄i ndukuiñi María, n̄i kaa-ña ñin yuku kuá'an-ña, n̄i jaá-ña ñin ñuu nání Judá.

40 Te n̄i kivi-ña iní ve'e Zacarías. Te n̄i ka'an-ña jíin Elisabet.

41 Te nuu ní jini so'o Elisabet tu'un n̄i ka'an María jíin-ña, te suchí lúli-ún n̄i tuñu-ni-i ch̄i-ña. Te n̄i chítú nd̄i Elisabet jíin Espiritu Santo.

42 Te n̄i ka'an jaá-ña: Xáán ndatu kúu-ró núu táká ña'an. Te suni xáán ndatu kúu suchí ñú'un ch̄i-ró.

43 Te naún ña'an kúu ruu ja ní chaá náá máá Jito'o-ri nuu-rí.

44 Chi ja ní jini so'o-ri tu'un n̄i ka'an-ro jíin-rí, te suchí ñú'un ch̄i-ri yá'a, n̄i tuñu-ni-i ja kús̄i iní-i.

45 Xáán ndatu kúu ña'an ní kandija-ún, chi taká tu'un n̄i keyu'u máá Tatá Dios, skíkuu ná'ín jíin-ña, áchí Elisabet.

46 Yúan-na te n̄i ka'an María: Kúu ini-ri ja ná ndúñá'nu máá Tatá Dios.

47 Te kús̄i iní-ri jíin Dios ja náma-ya rúu.

48 Chi n̄i jini-ya já kúka nuu iní ña'an jatíñu nuu-yá núu. Ko onde vina te ka'an taká ñayivi jíin-rí ja xáán ndatu-ri.

49 Ch̄i I'a t̄in ndí'i fuerza, n̄i sá'a-ya tiñu ña'nu jíin-rí, te sí'ví i ñáva'a-ya.

50 Te n̄i káni kúndá'ú ini-ya táká ñayivi káandatu nuu-yá.

51 N̄i sá'a-ya tiñu ña'nu jíin ndá'a-yá. Te n̄i skúnu-ya cháa vixi kája'an-de, onde jíin táká ja kájani sáni ini-de.

52 Te n̄i chaxio-ya cháa kákuñá'nu nuu mesa-de. Ko chaá kákuñá'ú, n̄i nasáñá'nu-ya-dé.

53 Te nuu cháa káji'i soko, ni ja'a-ya já kée vá'a-de. Ko cháa kúká, ni kiñi'in sáni-ya-dé kája'an-de.

54 Te ni chindéé ní chituu-ya mozo-ya ñáyivi Israel, chi núku'un iní-ya já ní kundá'ú iní-ya-í.

55 Chi ni ka'an-ya jíin ndíyi táa-yo jíná'an-de, ja ní káni kundá'ú iní-ya Abraham jíin táká tata-de, áchí María.

56 Te ni kanchaa María jíin-ña nátu'un uní yoo. Yúan-na te kuano'on-ña ve'e-ña.

Kivi ní kaku Juan, cha skuánducha

57 Te Elisabet ni jaa kivi skáku-ña sé'e-ña. Te ni skáku-ña ñin se'e yíi.

58 Te ni kajini tu'un tá'an-ña jíin ñáyivi káxiukú yáni, ja Dios xaan ní kundá'ú iní-ya-ña. Te kákusi iní-i jíin-ña.

59 Yúan-na te nuu uná kivi, te ni chakoyo-de ja xiti ndúu suchí yíkin-ún. Te skúnání-de-i sí'vi táa-i Zacarías núu.

60 Ko ni ka'an náa-i: Ma kúu, chi Juan kunání-i, áchí-ña.

61 Te ni kaka'an-de jíin-ña: Naja. Te tú ni ñin tá'an-ró nání súan, áchí-de.

62 Yúan-na te jíin seña kájiká tu'un-de táa-i ndasa kuní-de kunání-i.

63 Te ni jikan máa-de ñin tutu. Te yúan ni cha-de: Juan kunání-i, áchí. Te taká ñáyivi-ún ni kanaa iní kánde'é-i.

64 Te ni nanuña-ni yu'u-dé. Te ni nduvitá-ni yáa-dé. Te ni naka'an-ni-de ni nakana jaa-de Dios.

65 Te taká ñáyivi kákuu tá'an-de, ni kayu'ú-i. Te ni jicha taká tu'un yá'a kua'an ní yúku ndáñúu Judea.

66 Te taká ja ní kajini so'o tu'un-ún, ni kañu'un-ni iní máa. Te kaka'an: Ndasaa koo suchí yá'a núsáa, chi máa Tatá Dios ndíto-ya-í, áchí.

67 Yúan-na te táa-i Zacarías, ni chítu ndí-de jíin Espíritu Santo. Te ni jani-de tu'un:

68 Ná nákana jaa-yo máa Tatá Dios ñáyivi Israel, chi ni kinde'é-yá ñáyivi-yá. Te ni nama-ya-í.

69 Te onde iní ve'e mozo-ya David, ni jani-ya ñin cháa kúñá'nu nama yóo.

70 Nátu'un ni kaka'an cháa ndoo ni kajani tu'un-ya ní kikoyo-de onde xnáñúu,

71 ja náma-ya yóo iní nda'a cháa kájito u'u yóo jíin núu já kákiti iní kájito yóo.

72 Chi kúndá'ú iní-ya táa-yo. Te núku'un iní-ya tú'un ií ní keyu'u-yá.

73 Tu'un-ún ni chísó tú'un téyí-yá nuu Abraham, ja kuá'a-ya núu-yo.

74 Ja náma-ya yóo nuu cháa kájito u'u yóo. Te ma yú'ú-ga-yo, kuatíñu-yo núu-yá.

75 Jíin tíñu ndoo jíin tíñu ndaa taká kivi kúchaku-yo.

76 Te róo suchí lúli, kunání-ró cháa jáni tu'un I'a kúñá'nu xaan, chi kuxnúu-ró kí'in-ro íchi núu máa Jito'o-yo náva'a sátu'a-ró íchi-yá.

77 Te kastu'un-ró núu ñáyivi máa-yá ja náma-ya-í, jíin já kóo tuká'nu iní nuu taká kuachi-i.

78 Chi xaan kúndá'ú iní Dios yóo. Ja yúan kúndijin nuu-yo sá'a I'a ñá'nu.

79 Náva'a kúndijin nuu já ká'jin ñuñáa jíin núu já káku'ni naa. Yúan-na te kuu kaka-yo íchi vá'a, jíin íchi túu tundó'o, sá'a-ya, áchí-de.

80 Te suchí lúli-ún, ni ja'nu ndéé-i, te ni yija iní-i. Te ni kanchaa-i onde nuu ñu'un té'é onde kivi ní stá'an ndijin-i máa-i nuu ñáyivi Israel.

2

Kivi ní kaku Jesucristo

1 Te ni kuu yaku kivi. Te Augusto César, ni jacha-de tu'un ja taká ñáyivi ndútútú xiní-í jíná'an-i.

2 Ya'á kúu ja ní ndutútú núú xiní-í. Te Cirenio ni kuu-de gobernador ñuu Siria.

3 Te taká ñayivi-ún, kája'an-i ndita'an ñuu-i ja náku'a-a-i xiní-í.

4 Te ja yúan ní kenda José ini ñuu Nazaret, ndañuu Galilea. Te ni kaa-de kua'an-de ñuu Judea. Te ni kivi-de ñuu David ja nání Belén. Chi tá'an ini ve'e David kúu-de.

5 Náva'a naku'a-a-de xiní-dé jín ñási'í-de María, chi a yani tanda'a-ña jín-de, te ñú'un se'e-ña.

6 Te nini ká'jin-de yúan, te ni jinu kivi skáku-ña-í.

7 Te ni skáku-ña sé'e yíi núú-ña. Te ni chisúkun-ña-i, te ni jakin-ña-í ini nundóó kíti, chi tuká núña mesón.

8 Te suni ñuu yúan ío chaá kándito ñúú-de ri-de.

9 Te yúan ni kii ñn ndajá'a máa Tatá Dios nuu-dé. Te káyu'ú xaan-dé.

10 Te ni ka'an máa ndajá'a-yá jín-de: Ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chi vai-ri kástu'un-rí ñn tu'un va'a nuu-ro, te kusii ini taká ñayivi sá'a.

11 Chi vina onde ini ñuu David ni kaku ñn I'a nama róó. Cristo máa Jito'o-yo kúu-ya.

12 Te kuni-ro ja súan ío, chi nani'in-ro súchi yíkin-ún yisúkun-í sa'ma te kátuu-í ini ñn nundóó kíti. Achí-ya.

13 Te sanaa-ní te ni kenda ñn tiku'ni andívi, ká'jin kua'a-yá jín ndajá'a-yá-ún, kánakana jaa-ya Dios, te káka'an-ya:

14 Ná nákana jaa-yó Dios onde andívi. Te ná ndúndéé ini taká ñayivi ini ñuyivi yá'a, sá'a Dios ja kúsi ini-ya jín-i, áchí.

15 Yúan-na te ndajá'a-yá-ún, ni xndóo-ya-dé te káno'on-ya andívi. Te máa cháa ndíto-ti, káka'an-de: Ná kí'on onde Belén te kuni-yo ñún ní kuu. Chi súan ni kastu'un máa Tatá Dios nuu-yo. Achí-de.

16 Te yachi kája'an-de. Te ni kajini-de nuu María jín José, jín núú súchi yíkin-ún kátuu-í ini nundóó kíti.

17 Te súan ni kajini-de nuu-í. Te ni kajacha-de tu'un ndasa ni kajini-de siki súchi yíkin-ún.

18 Te ni kanaa ini taká ñayivi ní kajini so'o-i tu'un káka'an chaá kándito ri.

19 Ko María ni chiva'a-ña taká tu'un yá'a. Te náxndáa-ña tú'un-ún ini añú-ña.

20 Te ni kanaxió káva chaá kándito ri, káno'on-de, kánakana jaa-de Dios. Chi ni kajini-de ja ío ndaa taká tu'un ni kajini so'o-de, nátu'un ni ka'an ndajá'a-yá jín-de.

Ja ní stá'an-de-i nuu máa Dios ini ve'e ii

21 Te ni kuu uná kivi. Te ni xiti ndúu súchi yíkin-ún. Te ni kaskúnání-de-i Jesús, chi sí'vi-ún ni ka'an ndajá'a-yá ná té júku'un-ga-i núú.

22 Yúan-na te ni jinu kivi ndúndoo-ña, nátu'un ká'an ley Moisés. Te ni kajanchaka-de-i ñuu Jerusalén náva'a stá'an-de-i nuu máa Tatá Dios.

23 Chi yóso núú tutú máa Tatá Dios: Taká súchi yíi káku núú, súchi-ún, ná kúña ii-í nuu máa Tatá Dios, áchí.

24 Te suni soko-dé uu lí'vi, xí uu paloma, nátu'un ká'an ley máa Tatá Dios.

25 Te yúan ío ñn chaá ñuu Jerusalén, nání-de Simeón. Te chaá ndaa, chaá ndoo kúu-de, te ñúkuu ini-de chaá I'a ka'an tu'un ndéé jín ñayivi Israel. Te Espiritu Santo jika-ya jín-de.

26 Chi a ni kastu'un Espiritu Santo nuu-dé ja má kúu kuti-dé te nú tú kuni-de nuu Cristo máa Tatá Dios xna'an-ga.

27 Te ni chaá-de ini ve'e ii, ni sá'a Espiritu Santo. Yúan-na te táa súchi lúli Jesús, ni kaskivi-de-i ini ve'e ii, ja sá'a-de jín-i nátu'un ká'an ley.

28 Te Simeón, ni junu nchaá-de-i. Te ni nakana jaa-de Dios. Te ni ka'an-de:

29 Ai Táta, sí-a-ní mozo-ní ná kí'in-de, nátu'un ni ka'an-ní, chi ni kuva'a ini-ná vina.

30 Chi ni jini jín núu-ná ja náma-ní yóó.

31 Chi yuán ní sátu'a-ní jíto nuu táká ñayivi,

32 nává'a ná kúndijin nuu ñayivi sijn nación, te nduñá'nu ñayivi máá-ní Israel, sá'a-ní. Achí-de.

33 Te José jíin náa-i, kánaa iní-de kájini so'o-de tu'un-i ndasa ká'an chaá-ún.

34 Te ni jikan ta'u Simeón ja'a-dé jíin náa-i María: Suchí yá'a vai-i ja nduá te ndonda kua'a ñayivi Israel sá'a-i. Te státá'an ñayivi já siki-í.

35 Nává'a ná kenda ndijin ndasa kájani ini kua'a ñayivi. Te in yuchi kuiso ini añú-ro. Achí-de.

36 Te suni kánde Ana yúan, ña'an jáni tu'un Dios kúu-ña, se'e Fanuel tata Aser kúu-ña. Te a ni yii-ña chi onde ná jáá-ña te ni kanchaa-ña jíin yíi-ña usia kuia.

37 Te ni kendo ndá'ú-ña onde ni jinu-ña kúun xiko kuun kuiá-ña. Te tú kúxio-ña ini ve'e ii, chi sua játíñu-ña ndúú núú. Te ndicha ini-ña. Te jikan ta'u-ña.

38 Te suni hora-ún ni chaá-ña, ni nakana jaa-ña Dios. Te ni ka'an-ña tú'un suchí yíkin-ún nuu táká ñayivi káñukuu ini-i kenda in chaá nama-de nuu Jerusalén.

39 Te ni kuu ni skíkuu-de taká tiñu ká'an ley máá Tatá Dios. Te káno'on-de nuu-de Nazaret ndañú Galilea.

40 Te suchí lúli-ún, ni ja'nu ndéé-i, te ni yija-i, te ni kundichí xaán-í, te ni kusii ini Dios jíin-i.

Ja ní kivi ndúu Suchí Jesús ini nuu Jerusalén

41 Te ndita'an kuia kája'an táa-i nuu Jerusalén, ja ndé'é-de viko Pascua yúan.

42 Te nuu ní kuu uxí uu kuia-i, te ni kákaa táa-i kája'an-de nuu Jerusalén, natu'un kásá'a máa-de kivi víko-ún.

43 Te ni jinu kivi víko-ún, te káno'on-de. Te suchí lúli Jesús ni kendo-i ini nuu Jerusalén, ni tú ní kájiní táa-i náa-i.

44 Te kájani ini-de ja ndé kánde nduu-i ma'ñú ñayivi káno'on ichi-ún. Te ni kajika-de in kivi ncháka, te vásá ní kanandúkú-de-i ma'ñú táká tá'an-de.

45 Ko tú ní kánani'in-dé-i, te ni kanaxió káva-de káno'on-de nuu Jerusalén, kuanandúkú-de-i.

46 Te onde nuu uní kivi te vásá ní kanani'in-dé-i ini ve'e ii, kanchaa-i ma'ñú cháa kákuu maestro, jini ná'in-i, te xndichí-i-de.

47 Te taká ja kájini so'o tu'un ká'an-i-ún, ni kánaa iní kánde'é núu-í ja bueno ndito xini-í, te va'a xndió káni-i tu'un.

48 Te nuu ní kájiní-de nuu-í, te ni kánaa iní-de kánde'é-de. Te ni ka'an náa-i jíin-i: Hijo, naja sá'a-ró súan jíin-rí, chi táa-ro jíin rúu, kánandúkú xaán-rí róo te kánduku'á ini-ri, áchí-ña.

49 Yúan-na te ni kachi-i jíin-ña: Naún ní kuu, náa. Naja kánandúkú-ní náá. Tú kájiní-ní ja jínu ñú'ún kúkuu-ná jíin tíñu Táa-ná náún. Achí-i.

50 Ko máa-ña, tú ní kájuku'un ini-ña tú'un ni ka'an-i jíin-ña.

51 Te ni nuu-i kuano'on-í jíin-de jíin'an-de. Te ni najaa-i nuu Nazaret, jándatu-i nuu-dé. Te náa-i ni chiva'a va'a-ña táká tu'un yá'a ini añú-ña.

52 Te Jesús, ni ja'nu-ga-i, te ni kundichí-ga-i. Te Dios jíin táká ñayivi, ni kakusii-gá ini jíin-i.

3

Juan, chaá skuánducha

1 Te nuu xiá'un kuia ja tá'ú tíñu chaá Tiberio César, te Poncio Pilato kúu-de gobernador nuu Judea. Te Herodes tá'ú-de tíñu nuu Galilea. Te ñani-de Felipe tá'ú tíñu nuu Iturea ndañú Traconite. Te Lisnias tá'ú tíñu-de nuu Abilinia.

2 Te sutu ñá'nu kákuu Anás jíin Caifás, te ni chaá tu'un máá Tatá Dios nuu Juan, se'e Zacarías kanchaa-de nuu ñú'un té'é.

³ Te ni kii-de ni jíkó núu-de ní ñúu Jordán. Te jáni-de tu'un jánducha, jíin tú'un nakani ini náva'a sá'a Dios tuká'nu ini nuu kuáchi.

⁴ Te súan ni chaa Isaías tutu, chí chaa jáni tu'un Dios ni kuu-de sáa: ñn ndajá'a, kana jaa-de onde nuu ñú'un té'é: Sátu'a-ró íchi máá Jito'o-yo, te sándóo-ró íchi-yá.

⁵ Taká y'ndi nachítú. Te nuu taká yuku jíin tinduu. Te ndundóo íchi yakuá. Te ichi ndái ndulii.

⁶ Te taká ñayivi, kuni-i ja Dios nama-ya-í. Achí.

⁷ Te ni kenda koyo kua'a ñayivi núu-dé ja skuánducha-dé-i. Te ni ka'an-de jíin-i: Se'e koo kákuu-ró. Ndéja ní kastu'ún núu-ro ja kúnu-ró kóto-ró juicio chaa.

⁸ Núsáa te sá'a-ró tíñu siki ja á ni nakani ini-ro-ún. Te ma kéjá'á-ró káni ini-ro: Abraham kúu táa-ri, achí-ro. Chí ka'an-ri jíin-ró ja kúu-ni sá'a Dios ja taká yuu yá'a nduu se'e Abraham.

⁹ Te vina a kátúu tú'a hacha ja xiti yúnu ondé yo'o. Te taká yunu ja tú kúun nde'e vá'a xini, xiti te kivi nuu ñú'un. Achí-de.

¹⁰ Te ñayivi kuá'a-ún, ni kajika tu'ún-i-de: Te ndasa sá'a-ná núsáa, achí-i.

¹¹ Te ni ka'an-de: Ja ñáva'a uu su'nu, ná kuá'a nuu ja tú ñáva'a kuti. Te ja ñáva'a ja kée, suni súan ná sá'a, achí-de jíin-i.

¹² Te suni ni chakoyo yaku chaa xini ja kuánducha-dé. Te ni kaka'an-de jíin Juan: Maestro, te náá, naún sá'a-ná, achí-de.

¹³ Te ni ka'an-de jíin: Ma skaa-ró kakán-ro ndasa ni ta'u tíñu nuu-ro, achí-de.

¹⁴ Te suni yaku soldado, ni kajika tu'ún yúan-de: Te náá, ndasa sá'a-ná jíná'an-ná, achí. Te ni ka'an-de jíin: Ma kuánchaa-ro ndátíñu tá'an-ró, ni ma sátu'ún-ró, te koo siki-ni ini-ro jíin yá'u-ró.

¹⁵ Te kájani ini taká chaa siki Juan ja sánaa te kúu-de Cristo xí túu, chí ñayivi-ún, káindatu-i chaa-ya.

¹⁶ Te ni ka'an Juan: Ruu, chí jíin ndúcha skuánducha ndíja-ri róo. Ko vai ñn I'a kúñá'nu-ga vásá ruu, ja tú kúñá'nu-ri ndájí-rí ñii yí'i ndijan-yá. Máa-yá, chí jíin Espíritu Santo skuánducha-yá róo jíin ñú'un.

¹⁷ Te tñn-ya pala chíxí'ú trigo. Te nasándoo va'a-ya era-ya. Te nastútú-yá trigo ndivi ini yaka-ya. Te ka-mu-ya paja nuu ñú'un ja má ndá'va kuti-gá.

¹⁸ Te kua'a-gá tu'un ni ka'an xa'an-dé nuu ñayivi-ún. Chí súan ni jani-de tu'un va'a-ya núu-í.

¹⁹ Te suni ni ka'an xa'an-dé nuu Herodes, chaa tá'ú tíñu-ún. Chí chaa-ún, ni jaka-de Herodías, ñasí'í ñani-de Felipe. Te kua'a-gá tíñu ñáá súan ni sá'a Herodes.

²⁰ Te ja ví'í-gá ni sá'a-de kúu ja ní chindee-de Juan vekaa.

Ja ní janducha Jesús ni sá'a Juan

²¹ Te nuu ní ndi'i ni kajanducha ñayivi, te suni ni janducha Jesús. Te nini jikán ta'u-yá, te ni nuña-ni andívi.

²² Te natu'un forma paloma ni jungava Espíritu Santo siki-yá. Te ichi ándívi ní kenda ñn tu'un ni ka'an: Máa-ró kúu Se'e-ri te kúndá'ú ini-ri róo. Te kúsii ini-ri jíin-ró. Achí.

Lista ndasa vai tata Jesucristo

²³ Te ná ni kejá'á Jesús stá'an-ya tú'un, ío-ya okó uxí kua. Te kájani ini ñayivi ja sé'e José kúu-ya. Te táa José ni kuu Elí,

²⁴ ja kúu se'e Matat, se'e Leví, se'e Melqui, se'e Jana, se'e José,

²⁵ ja kúu se'e Matatías, se'e Amós, se'e Nahum, se'e Esli, se'e Nagai,

²⁶ ja kúu se'e Maat, se'e Matatías, se'e Semei, se'e José, se'e Judá,

²⁷ ja kúu se'e Joana, se'e Resa, se'e Zorobabel, se'e Salatiel, se'e Neri,

²⁸ ja kúu se'e Melqui, se'e Adi, se'e Cosam, se'e Elmodam, se'e Er,

²⁹ ja kúu se'e Josué, se'e Eliezer, se'e Jorim, se'e Matat,

- 30 ja kúu se'e Leví, se'e Simeón, se'e Judá, se'e José, se'e Jonán, se'e Eliaquim,
 31 ja kúu se'e Melea, se'e Mainán, se'e Matata, se'e Natán,
 32 ja kúu se'e David, se'e Isaí, se'e Obed, se'e Booz, se'e Salmón, se'e Naasón,
 33 ja kúu se'e Aminadab, se'e Aram, se'e Esrom, se'e Fares, se'e Judá,
 34 ja kúu se'e Jacob, se'e Isaac, se'e Abraham, se'e Taré, se'e Nacor,
 35 ja kúu se'e Serug, se'e Ragau, se'e Peleg, se'e Heber, se'e Sala,
 36 ja kúu se'e Cainán, se'e Arfaxad, se'e Sem, se'e Noé, se'e Lamec,
 37 ja kúu se'e Matusalén, se'e Enoc, se'e Jared, se'e Mahalaleel, se'e Cainán,
 38 ja kúu se'e Enós, se'e Set, se'e Adán, se'e Dios.

4

Siki já ní jito nchaá tá'an kui'na jín-yá

1 Te Jesús, ni chítu ndí-yá jín Espiritu Santo. Te ni ndenda-ya yúcha Jordán kua'an-ya. Te ni jaa-ya onde nuu ñú'un té'é ní sá'a Espiritu Santo.

2 Te yúan ni kanchaa-ya úu xiko kivi. Te ni jito nchaá tá'an kui'na jín-yá. Te taká kivi-ún, tú ní yée kúti-yá, chi onde ni ja'a kivi, te vasa ni ji'i-ya sóko.

3 Yúan-na te ni kachi kui'na-ún jín-yá: Nú Se'e Dios kúu-ró, ka'an jín yúu yá'a ná ndúu staa, áchí.

4 Te Jesús ni ka'an-ya jín: Yóso núu tutú: Nasu máni máá staa kée cháa te kuchaku-de, chi sua jín tú'un Dios, áchí-ya.

5 Te ni jaka kui'na-ún-ya kuá'an jín-yá xini ñn yuku súkún. Te ñn núnúu-ni te ni stá'an-ni taká ñuu ní ñúyivi núu-yá.

6 Te ni kachi kui'na-ún jín-yá: Kuá'a-ri taká ñuu luu yá'a nuu-ro te tá'ú tíñu-ró núu. Chi máá-rí tíñ ndí'i, te ndé nuu kuní-ri, te kuu kuá'a-ri.

7 Núsáa te nú chiñú'ún-ró rúu, te kuá'a-ri taká ñuu yá'a nuu-ro. Achí.

8 Te ni ka'an Jesús: Satanás, kuxio kuá'an, chi yóso núu tutú: Chiñú'ún-ró máá Tatá Dios máá-ró, te nuu máá ñn-ni-ya kuatíñu-ró, áchí. Achí-ya.

9 Te kua'an tuku jín-yá ñuu Jerusalén. Te yúan ni kaa jín-yá xini torre ve'e ii. Te ni ka'an jín-yá: Te nú Se'e Dios kúu-ró, te súngava-ró máá-ró yá'a te onde nuu ñú'un,

10 chi yóso núu tutú: Tájí-yá ndajá'a-yá kii te koto-ya róó.

11 Kunu nchaa-ya róó náva'a tú stují-ro já'a-ro núu yúu, áchí. Achí kui'na.

12 Te ni ka'an Jesús: A yóso núu tutú: Mā kóto nchaa-ro máá Tatá-ro Dios, áchí-ya jín kui'na-ún.

13 Te ni ndí'i ni jito nchaá kui'na-ún-ya. Te ni kuxio núu-ni kua'an.

Ja ní kaské'ichi-i-ya iní ñuu Nazaret

14 Te jín fuerza Espiritu kuano'on Jesús ñuu Galilea. Te ni jicha tu'un-ya ní ndáñúu yani yúan.

15 Te ni stá'an-ya tú'un iní ve'e sinagoga ñayivi yúan. Te ni kanakana jaa ndí'i-i-ya.

16 Te ni jaa-ya ñuu Nazaret, nuu ní ja'nu-ya. Te ni kivi-ya iní ve'e sinagoga nátu'un sá'a-ya taká kivi ndétatú. Te ni ndukuiñi-ya ní ka'u-ya ñn tutu.

17 Te yúan ío tutu Isaías cháa ni jani tu'un Dios onde sáa. Te ni kaja'a-de nuu Jesús. Te ni janu-ya tutú-ún. Te ni jini-ya ñn nuu yóso, te ni ka'u-ya:

18 Espiritu máá Tatá Dios jíka-ya jín-rí, chi ni teta'an-ya rúu náva'a kani-ri tu'un va'a nuu ñayivi ndá'ú. Te ni tájí-yá ruu vai-ri náva'a sá'a-ri tana ñayivi kákuku'a iní, te kastu'ún-rí nuu ñayivi káindasu koo libre-i. Te taká ñayivi kuáá, ndundijin nuu-í, te nama-ri ñayivi ní katuji.

19 Te náva'a kani-ri tu'un siki kuiá játa'an iní máá Tatá Dios, áchí-ya.

20 Te n̄ natuu-yá tutu-ún. Te n̄ nakua'a-ya núu cháa játíñu. Te n̄ nungoo-ya. Te taká cháa ká'jin in̄i ve'e sinagoga, kánde'é vá'a-de nuu-yá.

21 Yúan-na te n̄ ka'an-ya jíin-de: Vina a n̄ kajini so'o-ró já ní skíkuu tu'un ká'an tutu ii yá'a, áchí-ya.

22 Te ndivii-dé n̄ kaka'an va'a-de tu'un-ya. Te kánaa iní-de kánde'é-de nuu-yá ja lúu ká'an-ya. Te n̄ kaka'an-de: Á nasu sé'e José kúu cháa yá'a. Achí-de.

23 Te n̄ ka'an-ya jíin-de: Jáni in̄i-ri ja sánaa te ka'an-ro tú'un yátá yá'a jíin-ri: Chaa táná, sá'a tana máa-ró, te taká tiñu n̄ kajini tu'un-ri n̄i sá'a-ró ñúu Capernaum, suni súan ná sá'a-ró ñúu-ro yá'a vii, achí-ro.

24 Te n̄ ka'an-ga-ya: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñáyivi máa ñúu cháa jáni tu'un Dios, máa-i kúu ja tú kájatá'ú-i-de.

25 Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ní io kua'a ñá'an ní kendoo ndá'ú ñuu Israel kivi ní chaku Elías, te kivi-ún n̄ ndasu andívi uní kua iñu yoo. Te n̄ io in̄i tama xaan ní-ñi ñuu-ún.

26 Ko tú ní táji-yá Elías ki'in-de nuu ní in̄i ñá'an-ún, ch̄i máa-ni onde ñuu Sarepta ndañúu Sidón n̄i ja'an-de nuu in̄i ñá'an ní kendoo ndá'ú.

27 Te in̄i ñuu Israel, suni n̄i io kua'a cháa n̄i kate'yu ndi'yi, kivi ní chaku Eliseo, cháa n̄i jani tu'un Dios. Ko tú ni in̄i cháa-ún ní ndúndoo, ch̄i máa-ni Naamán, cháa ñuu Siria. Achí-ya.

28 Yúan-na te taká cháa ká'jin in̄i ve'e sinagoga, n̄i kakiti in̄i-de ja ní kajini so'o-de tu'un ká'an-ya.

29 Te n̄ kãndonda-de siki-yá n̄i kãkini'in-de-ya yatá ñúu-ún, te kua'an-de jíin-yá xini yúku núu kãndi ñuu-de. Te yúan sũngava-de-ya kãkuni-de.

30 Ko máa-yá, n̄i ja'a-ya má'ñú-de, te kua'an-ya.

Ja ní kiñi'in-ya tachí kini

31 Te n̄ najinu-ya ñúu Capernaum, ndañúu Galilea. Te n̄ stá'an-ya tú'un nuu-dé jiná'an-de ndita'an kivi ndétatú.

32 Te n̄ kanaa iní-de kãjini so'o-de tu'un stá'an-ya, ch̄i n̄i stá'an-ya natu'un in̄i cháa ndiso tíñu.

33 Te in̄i ve'e sinagoga kãndee in̄i cháa tá'an tachí kini. Te cháa-ún, n̄i kana kó'ó-de:

34 Kuxio-ní Táta, ch̄i tú kãyitá'an-ná jíin-ní, Jesús ñuu Nazaret. Vai-ní xnáa-ní náá náún. A jiní-ná na ní kúu, cháa ndoo nuu Dios. Achí.

35 Te Jesús, n̄i ka'an xaan-yá jíin: Kasu yu'u-ro te kenda-ró-de, áchí-ya. Yúan-na te n̄ ndua-ni cháa-ún ma'ñú ñáyivi, n̄i sá'a tachí kini-ún. Te n̄i kenda kua'an in̄i-de. Te tú naún ní sá'a jíin-de.

36 Te ndivii-í, n̄i kayu'ú-i. Te kãndatu'ún-i: Naún tu'un kúu ya'á. Ch̄i ndiso tíñu-de ja tá'ú ní'in-de tiñu nuu tachí kini te kenda koyo, kãka'an-i.

37 Te tu'un-ya ní jichã nuu kua'an taká lado ndañúu yúan.

Ja ní nasáva'a-ya náchisó Pedro jíin sáva-ga-i

38 Yuán-na te n̄ ndukuiñi Jesús, n̄i kenda-ya iní ve'e sinagoga. Te n̄i kivi-ya vé'e Simón. Te náchisó Simón, yí'i xaan kiji-ña. Te ni kaka'an ndá'ú-de jíin-yá ndasa kuu-ña.

39 Te n̄i kandita-ya núu-ña, te n̄i ka'an xaan-yá nuu kiji-ún. Te n̄i kee-ni kiji-ún-ña. Te n̄i ndukoo-ni-ña. Te n̄i jatíñu-ña núu-yá jiná'an-ya.

40 Te kuakee ndikãndii, te taká ja kãñava'a ñáyivi kãku'u tini nuu kué'e, n̄i kãkinchaka-i nuu-yá. Te n̄i xndée-ya ndá'a-yá siki in̄i in̄i te n̄i nasáva'a-ya-í.

41 Te suni in̄i kua'a ñáyivi ní kãkenda tachí kini. Te n̄i kãkana kó'ó: Máa-ní kúu Se'e Dios, áchí. Ko n̄i ka'an xaan-yá jíin. Te tú ní já'a-ya tú'un ka'an. Ch̄i a kãjini ja máa-yá kúu Cristo.

42 Te n̄i kundijin. Te n̄i kenda-ya kuá'an-ya in̄i nuu ñú'un té'é. Te ñáyivi kãnandúkú-i-ya, n̄i jakoyo-i nuu-yá. Te kãstãndatu-i-ya náva'a tú kuxio-ya núu-í núu.

⁴³ Ko máá-yá n̄i ka'an-ya jíin-i: Jínu ñú'ún já súni nuu sáva-ga ñuu kani-ri tu'un va'a ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Chi yuán ní tájí-yá ruu vai-ri. Achí-ya.

⁴⁴ Te jáni-ya tú'un in̄i ve'e sinagoga ñuu Galilea.

5

Ja ní kana-ya xiní cháa t̄in tiyáká

¹ Te n̄i kuu ja kándeé Jesús yu'u mar Genesaret. Te ñáyivi, n̄i kajaxin-i-ya já ndúkú-i kuni so'o-i tu'un Dios.

² Te n̄i jin̄i-ya úu barco ká'jin yani yu'u mar. Te cháa kát̄in tiyáká, a n̄i kakenda-de in̄i barco. Te kánakacha-de ñunu-dé.

³ Te n̄i k̄ivi-ya in̄i barco Simón. Te n̄i ka'an-ya jíin-de ja ná skáka-de ñn tí'li kuxio nuu ñú'un. Te n̄i jungoo-ya. Te onde in̄i barco n̄i stá'an-ya tú'un nuu ñáyivi.

⁴ Te nuu ní jin̄i n̄i ka'an-ya, te n̄i kach̄i-ya jíin Simón: Ná chó'o núu kúnú ndúcha, te skuíta ka'nu-ró ñunu-ro, te t̄in-ró tiyáká, áchí-ya.

⁵ Te n̄i ka'an Simón: Maestro, ñí ñíñú n̄i kasátiñu-ná, ko tú ni ñn ní kát̄in kuti-ná. Ko ja ká'an máá-ní kúu, te ná skuíta ka'nu-ná ñunu-ná, áchí-de.

⁶ Te n̄i sá'a-de súan. Te n̄i jas̄u-de tiyáká kuá'a xa'an in̄i ñunu-dé. Te ñunu-dé ndúkú té'nde núu.

⁷ Te n̄i kasá'a-de seña nuu tá'an-de, ká'jin in̄i inga barco, ná k̄i chindéé tá'an jíin-de. Te n̄i chakoyo-de. Te n̄i kaschítú nd̄i-dé-t̄i in̄i ndendúú barco ja kuni kee barco-ún ch̄i nducha núu.

⁸ Te Simón Pedro, n̄i jin̄i-de ja súan n̄i kuu. Te n̄i jukuiñi jíit̄i-de nuu Jesús, te n̄i ka'an-de: Kuxio-ní Táta, chi cháa ío kuachi kúu-ná, áchí-de.

⁹ Chi máá-de jíin táká ja ní kachindéé tá'an jíin-de-ún, n̄i kanaa in̄i-de kánde'é-de ja ní kat̄in-de tiyáká-ún,

¹⁰ te suni súan Jacobo jíin Juan, ndendúú se'e Zebedeo, chi cháa kachindéé tá'an jíin Simón kákuu-de. Te n̄i kach̄i Jesús jíin Simón: Ma yú'ú-ro. Onde vina te t̄in-ró cháa. Achí-ya.

¹¹ Yúan-na te nuu ní kandenda barco nuu ñú'un íchí, te n̄i kaxndóo nd̄i-i-de ndatíñu-de. Te n̄i kandikin-de-ya.

Ja ní nasáva'a-ya ñn cháa té'yu nd̄i'yi

¹² Te Jesús, kándeé-ya ñn ñuu. Te n̄i ja ñn cháa nuu-yá, té'yu nd̄i'yi-de. Te cháa-ún, n̄i jin̄i-de nuu Jesús. Te n̄i jukuiñi jíit̄i-de. Te n̄i ka'an nda'ú-de jíin-yá: Táta, nú kuni-ní te kuu nasándoo-ní náá, áchí-de.

¹³ Yúan-na te n̄i skáa-ya ndá'a-yá. Te n̄i ké'é-yá-de. Te n̄i ka'an-ya: Kuni-ri, ná ndúndoo-ró, áchí-ya. Te nd̄i'yi té'yu-ún, n̄i kuxio-ni kua'an.

¹⁴ Te n̄i ka'an xa'an-yá jíin-de: Ma kachí kuti-ro núu ní ñn. Chi kuá'an, te stá'an-ro máá-ró núu sutú. Te kundá'á-ró ndatíñu stá'an-ro núu-dé, nává'a kuni-de ja ní ndundoo-ró, nátu'un n̄i tá'ú Moisés tiñu sáá. Achí-ya.

¹⁵ Ko tu'un-ya-ún, n̄i jicha-ga kua'an. Te n̄i kataka kua'a xa'an ñáyivi já kuni ná'in-i, te nduva'a-i taká kue'e káta'an-i kákuñi-i.

¹⁶ Te máá-yá, n̄i kus̄in-ya kuá'an-ya onde ñu'un té'é. Te yúan n̄i jikan ta'u-yá.

Chaa n̄i kuyúnú

¹⁷ Te ñn k̄ivi kándeé Jesús stá'an-ya tú'un. Te cháa fariseo jíin maestro ley, kaxiukú-de yúan. Te cháa-ún, n̄i kikoyo-de ichi táká ñuu Galilea ndañúu Judea jíin ñúu Jerusalén. Te fuerza máá Tatá Dios kándeé jíin-yá nává'a nasáva'a-ya ñáyivi kú'u.

¹⁸ Te n̄i cháa yak̄u cháa, te nuu ñn jito yuu kándiso-de ñn cháa n̄i kuyúnú. Te kándúkú-de sk̄ivi-de cháa-ún nuu kándeé-ya, te kani-de cháa-ún nuu-yá.

19 Te ja kuá'a ñáyivi, te tú ní káni'in-dé ndénu skívi-de cháa-ún. Yúan-na te ni kaka-de xini vé'e. Te yúan ni kaxndóna-de teja, te ni kaskúun-de cháa-ún nuu Jesús sava ma'ñú jíin jito yuu.

20 Te ni jini-ya já kákandíja cháa-ún. Te ni ka'an-ya jíin cháa ni kuyúnú-ún: Súchi, a ío tuká'nu iní nuu taká kuachi-ró, áchí-ya.

21 Yúan-na te cháa káchaa tutu jíin cháa fariseo, ni keja'á-de kájani iní-de: Ndé cháa kúu ya'á ja ká'an tu'un ndíva'a. Ndéja kúu sá'a tuká'nu iní nuu kuáchi, chi ñn-ni máa Dios, áchí-de.

22 Yúan-na te Jesús, a ni jini-ya já súan kájani iní-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Naún kájani iní-ro.

23 Ja úu tu'un yá'a ndéja yíi-ga káa. A ka'an-ri: A ío tuká'nu iní nuu taká kuachi-ró, xí ká'an-ri: Ndukoo, te kaka-ró.

24 Ko náva'a ná kuni-ro já máa Sé'e cháa ndíso-ya tíñu nuu ñúyivi yá'a ja sá'a-ya tuká'nu iní nuu kuáchi, te ná ká'an-ri inga tu'un jíin cháa ni kuyúnú yá'a núsáa: Jíin-ró ká'an-ri, ndukoo, te naki'in-ró jito yuu-ro, te no'on-ro vé'e-ró. Achí-ya.

25 Te ni ndukoo-ni cháa-ún jito nuu ñáyivi-ún. Te ni naki'in-de jito nuu ní katúu-dé-ún. Te kuano'on-dé ve'e-de, nákana jaa-de Dios.

26 Te taká ñáyivi-ún, ni kanaa iní-i kánde'é-i. Te ni kayu'ú xaan-í. Te ni kanakana jaa-i Dios: Vina te ni kajini-yo tíñu ñá'nu xaan yá'a, áchí-i.

Ja ní kana-ya xini Leví

27 Yúan-na, te ni kenda Jesús kua'an-ya. Te ni jini-ya núu ñn cháa xini, nání-de Leví, káncha-de nuu kútútú xú'ún ñúu. Te ni ka'an-ya jíin-de: Kundikin-ro rúu, áchí-ya.

28 Te ni xndoo-de taká ndatíñu-de. Te ni ndukuiñi-de. Te ni ndikin-de-ya.

29 Te ni sá'a Leví ñn gasto ká'nu iní vé'e-de, te ni io kua'a tá'an-de, cháa xini jíin sáva-ga-de. Te cháa-ún, káyee-dé staa jíin-yá.

30 Te cháa káchaa tutu jíin cháa fariseo, ni kaka'an-de sikí cháa káskuá'a jíin-yá: Naja káyee-ro káji'i-ró jíin cháa xini jíin cháa ká'io kuáchi, áchí-de.

31 Te ni ka'an Jesús, cháa ká'io ndáján, tú kánandi'i-de cháa táná, chi cháa kaku'u kúu ja kájinu ñú'ún.

32 Na tú vai-ri kana-ri xini cháa ndaa. Chi cháa ká'io kuáchi, kana-ri xini ná nákani iní-de, áchí-ya jíin-de.

Sikí tú'un kondicha iní

33 Yúan-na te ni kaka'an-de jíin-yá: Cháa káskuá'a jíin Juan, tñi jinu ká'io ndicha iní-de te kájikán ta'u-dé. Te suni súan kásá'a cháa káskuá'a jíin cháa fariseo. Ko cháa káskuá'a jíin máa-ní, naja máni káyee-dé káji'i-de. Achí-de.

34 Te ni ka'an-ya jíin-de: Á kuu sá'a-ró já kóndicha iní ñáyivi ká'jin viko tánda'a, te nú kánchaa yii jíin-i.

35 Ko chaá ñn kivi já kuxio yii núu-í. Te kivi-ún, kuu kondicha iní-i. Achí-ya.

36 Te ni ka'an-ya ñn tu'un yátá jíin-de: Tú ni ñn náchu'un sa'ma jáá núu sú'nu tu'ú. Te nú súan, suni máa já jáá-ún ka'ncha-ga, chi nuu sú'nu tu'ú ma kúu nuku'un sa'ma jáá.

37 Te tú ni ñn chu'un vino jáá iní ñii tú'ú, chi nú súan, te máa vino jáá-ún ndátá ñii-ún, te vino-ún kati, te ñii-ún naa.

38 Ko vino jáá jíin ñii jáá, kúu ja kúu ku'un iní. Te kendoo va'a ndendúu.

39 Te tú ni ñn-i ío, ja á ni ji'i-i ja tu'ú, te kuni tuku-i ko'o-i ja jáá, chi: Ja ni kutú'ú kúu ja vá'a-ga, áchí-i. Achí-ya.

6

Ja ní kakachi-de yoko trigo kivi ndétatú

¹ Te kivi ndetatú nuu semana uni, te ni ja'a Jesús kua'an-ya in nuu kaa trigo. Te chaa kaskua'a jín-yá ni kakachi-de yoko trigo, ni kakin-dé iní nda'a-dé, te káyee-dé.

² Te sava chaa fariseo ni kaka'an-de jín-yá: Naja kásá'a-ró jián, chi tú ío ley sá'a-ró súan kivi ndetatú, áchí-de.

³ Te ni ka'an Jesús: Á tú ní kaka'u kuti-ro tutú naún ní sá'a David. Chi máa-de jín chaa ni kaxiukú jín-de, ni kaji'i-de soko in kivi.

⁴ Te ni kivi-de iní ve'e Dios, te ni ki'in-de statilá kaxiukú ndijín, ni yee-dé. Te suni ni ja'a-de nuu chaa kaxiukú jín-de-ún ni kayee. Te tú ío ley kee ní in chaa statilá-ún, chi máni sutu káyee núu. Achí-ya jín-de.

⁵ Te ni ka'an-ga-ya jín-de: Máa Sé'e chaa, suni Jito'o kivi ndetatú kuu-ya, áchí-ya.

In chaa ni ichi nda'a vá'a

⁶ Te inga kivi ndetatú, suni ni kivi-ya iní ve'e sinagoga, te ni stá'an-ya tú'un. Te yúan kánde in chaa ni ichi kájan ndá'a vá'a-de.

⁷ Te chaa fariseo jín chaa kachaa tutu, kájito yu'u-dé Jesús nú sá'a-ya taná kivi ndetatú, náva'a kakan-de kuachi siki-ya kuni-de.

⁸ Ko máa-yá, a ni jini-ya tú'un kájani iní-de. Te ni ka'an-ya jín chaa kátí'ichi nda'a-ún: Ndukuiñi, te ichi má'ñú yá'a kundij-ro, áchí-ya. Te máa chaa-ún, ni ndukuiñi-de, te ni jukuiñi-de.

⁹ Yúan-na te ni ka'an Jesús jín-de jíná'an-de: Ná kaká tu'ún-rí róo in tu'un. Ndé ley ío siki kivi ndetatú. Á sá'a va'a-yó, xí sá'a ñáá-yo. Á nama-yó in chaa ndúkú kuu, xí ká'ni-yo in ndiyi. Achí-ya.

¹⁰ Te ndé'é-yá nuu taká ja kaxiukú xín-yá-ún. Te ni ka'an-ya jín chaa kú'u: Skaa nda'a-ro, áchí-ya. Te ni sá'a-de súan. Te nda'a-dé-ún, ni nduva'a i-ní.

¹¹ Te máa-ún, ni kakiti xaan iní, te kádatu'ún ndasa sá'a jín Jesús.

¹² Te ni kuu kivi. Te ni kenda Jesús kuakakan ta'u-yá onde yuku. Te ní niñú ni jikan ta'u-yá nuu Dios.

Ja ni kaji-ya uxí uu chaa skuá'a jín-yá

¹³ Te nuu ní kundijín, te ni kana-ya xiní chaa kaskua'a jín-yá. Te ni nakaji-ya uxí uu tá'an-de. Te chaa-ún, ni skúnání-yá-de apóstol.

¹⁴ Te Simón, ni naskúnání-yá-de Pedro, jín ñani-de, Andrés, Jacobo, Juan, Felipe, Bartolomé.

¹⁵ Mateo jín Tomás, Jacobo se'e Alfeo, jín Simón chaa nání Zelote,

¹⁶ Judas ñani Jacobo, jín Judas Iscariote ja ní nastuu-de Jesús.

Tu'un ni stá'an-ya núu-í

¹⁷ Te ni nuu-ya jín-de jíná'an-de. Te ni jukuiñi-ya in ndu'a. Te kua'a xaan chaa kaskua'a jín-yá jín kuá'a ñayivi núu Judea jín ñayivi núu Jerusalén, jín ñayivi yú'u mar nuu Tiro jín núu Sidón, ni kikoyo-i ja kuni ná'in-i tu'un ka'an-ya, te suni ja ná nduva'a-i kue'e káta'an-i kuni-i.

¹⁸ Te taká ñayivi kándo'o jín tachí kini, ni kanduva'a ndi'i-i ni sá'a-ya.

¹⁹ Te ndivii ñayivi kuá'a-ún, ni kandúkú ndéé-i ké'é-i-ya. Chi ío fuerza iní-ya. Te ni nasáva'a-ya taká-i.

²⁰ Te ni ndakoto-ya núu chaa kaskua'a jín-yá. Te ni ka'an-ya: Xáán ndatu róo, chaa káta'an ndá'ú, chi kuu kivi-ró núu nuu tá'ú Dios tiñu.

²¹ Xáán ndatu róo ja kaji'i-ro sóko vina, chi nda'a chi-ro. Xáán ndatu róo ja kánde'e-ro vina, chi kuaku-ro.

²² Xáán ndatu róo jíná'an-ró nú kákiti iní chaa kájito-de róo, jín nú kákuxio-de nuu-ro kí'in-de, jín nú kaka'an tásí-de siki-ro, jín nú kaské'ichi-de róo natu'un chaa ñáá, ja siki máa Sé'e chaa.

23 Sii ná kóo iní-ro kivi-ún, te kusii xáan iní-ro, chí ká'nu xaan kóo ta'u-ro onde andívi. Chí súan ni kasá'a táa-de jíin cháa ni kajani tu'un Dios onde sáá.

24 Ko naka ndá'ú kúu róó, cháa kúká, chí vina-ni ká'io sii iní-ro.

25 Naka ndá'ú kúu róó ja ká'jin tii chí-ro vina, chí kuu-ro sóko. Naka ndá'ú kúu róó ja vina kájaku-ro, chí ndukuí'a iní-ro te nde'e-ro.

26 Naka ndá'ú kúu róó nú vina ká'an jíin'ún táká cháa jíin-ro. Chí súan ni kasá'a táa-de jíin cháa ni kajani tu'un xndá'ú onde sáá.

27 Ko ká'an-ri jíin róó ja kájiní so'o: Kundá'ú iní-ro cháa kábito u'u róó, te sá'a va'a-ro jíin cháa kákiti iní nuu-ro.

28 Te ká'an va'a-ro jíin cháa káka'an ndiva'a jíin-ro. Te kakan ta'u-ro já'a cháa kásá'a tu'un tú'ún sikí-ro.

29 Te nú ndé cháa stují in yiki núu-ro, suni kuá'a-ró tú'un ná stují-dé inga. Te nú ndé cháa jáncháa-de tikachi-ró, ni su'nu-ro ma sásá'an-ró ná kí'in-de jíin.

30 Nani cháa jikán nuu-ro, te kuá'a-ró núu-dé. Te cháa kí'in ndatíñu-ró, ma nándakan-ro.

31 Te nátu'un kuní-ro sá'a ñayivi jíin-ro, suni súan sá'a máa-ró jíin-i.

32 Chí nú maní-ro jíin cháa maní jíin máa-ró, ndé cháa nakuatá'ú núu-ro núsáá. Chí cháa ká'io kuachi, suni maní-dé jíin cháa maní jíin máa-de.

33 Te nú sá'a va'a-ró jíin cháa kásá'a va'a jíin máa-ró, ndé cháa nakuatá'ú núu-ro, chí cháa ká'io kuachi, suni súan kásá'a-de.

34 Chí nú kuá'a núu-ró núu cháa ja ñúkuu iní-ro kuá'a-de nuu-ro, ndé cháa nakuatá'ú núu-ro, chí cháa ká'io kuachi, suni já'a núu-de nuu sáva-ga cháa ká'io kuachi, náva'a nani'in-gá-de.

35 Núsáá te kundá'ú iní-ro cháa kábito u'u róó, te sá'a va'a-ró jíin-de. Te kuá'a núu-ró núu-dé. Te ma kúñukuu iní-ro naún kuá'a-de nuu-ro. Te ká'nu koo ta'u-ro, te kuu-ró sé'e Dios andívi. Chí máa-yá, va'a iní-ya jíin cháa já'a iní jíin cháa ndiva'a.

36 Núsáá te kundá'ú iní-ro ñayivi nátu'un máa Táa-ro já sáni kundá'ú iní-ya-í.

37 Ma ndóna-ró sikí ñayivi, náva'a ma ndóna-i sikí máa-ró. Ma náku'ndíi-ró sikí-í, náva'a ma náku'ndíi-i sikí máa-ró. Sá'a tuká'nu iní-ro núu-í, náva'a ná sá'a-i tuká'nu iní-i nuu máa-ró.

38 Kuá'a nuu-í te suni súan kuá'a-i nuu-ro. Chikuá'a va'a-i, sáni'in-i, kaja-í, te onde jichá chu'un-i kuá'a-i nuu-ro. Chí suni jíin kú'a ni chikuá'a-ro-ún, suni nakukua'a-ro. Achí-ya.

39 Te ni ká'an-ya in tu'un yátá jíin-i: Cháa kuáá á kuu stá'an-de ichi núu ingá cháa kuáá. Á tú jungava ndendúu-de iní xa'va.

40 In cháa skuá'a, nasu ñá'nu-ga kúu-de vásá maestro-de. Ko taká cháa káskuá'a, nú a ni kutu'a va'a-de, te koo-de nátu'un maestro-de.

41 Naja ndé'é-ró já kándeé m'i'in ndúchi ñaní-ro, te tú nákani iní-ro já in vitu kándeé nduchi máa-ró náún.

42 Naja ká'an-ro jíin ñaní-ro: Náni, kundatu ná táva-rí m'i'in kándeé nduchi-ro, te tú nákani iní-ro já kándeé in vitu ndúchi-ro náún. Cháa uu xini, xna'an-ga tava-ro vitu kándeé nduchi máa-ró. Yúan-na te kuu nde'é vá'a-ró já táva-ro m'i'in kándeé nduchi ñaní-ro.

43 Chí xini yúnu vá'a tú kúun nde'e káñáá. Te ni xini yúnu káñáá tú kúun nde'e vá'a.

44 Chí ndita'an yunu, jíin nde'e te jini-yo naún yunu kúu, chí tú táxín-yó mérkexé xini nú ínú, ni tú táxín-yó uva xini zarza.

45 Cháa va'a, sá'a-de tiñu va'a, chí ío va'a iní-de. Te cháa ñáá, sá'a-de tiñu ñáá, chí káñáá iní-de. Chí tu'un ñú'un iní añú cháa, tu'un-ún ká'an-de.

46 Naja káka'an-ro jíin-ri: Táta, Táta, te tú káskíkuu-ró tiñu ká'an-ri jíin-ro núsáá.

47 Taká ñayivi vái nuu-rí, te jini so'o tu'un ká'an-ri, te skíkuu, ná stá'an-ri nuu-ro na jíin kétá'an.

⁴⁸ Kúu nátu'un ñn cháa ja jáni-de ve'e-de, te n̄i jacha kúnú-de. Te n̄i jani-de ja'a sikí káva. Te nuu ní cháa ñn nducha ñú'ún xáan, te yucha-ún n̄i kun̄i stúncháa ve'e-ún núú. Ko tú ní kandá kuti, chí sikí káva kandij.

⁴⁹ Ko ñáyivi jini so'o, te tú skíkuu, yúan kúu nátu'un ñn cháa n̄i jani-de ve'e-de nuu ñú'un, te tú yínduji ja'a. Te ñn nducha ñú'ún ní kani ve'e-ún, te n̄i stúncháa-ni. Te n̄i naa í-ní ve'e-ún. Achí-ya.

7

Ja ní nasáva'a-ya mozo capitán

¹ Te n̄i jinu n̄i ka'an-ya ní kajini ná'ín ñáyivi-ún. Yúan-na te n̄i kivi-ya kuá'an-ya ñúu Capernaum.

² Te ñn cháa kúu capitán, ío ñn mozo-de ja maní-dé jíin. Te mozo-ún, kú'u-i te a yani kuu-i.

³ Te cháa capitán yúan, n̄i jini-de tu'un Jesús. Te n̄i táji-de yakú cháa judío ñá'nu, kua'an nuu-yá, ka'an nda'ú jíin-yá ja ná kii-ya te nama-ya mozo-de.

⁴ Te n̄i jakoyo cháa-ún nuu Jesús. Te n̄i kaka'an nda'ú-de jíin-yá: Kánúú sá'a-ní ja ká'an-de,

⁵ chí maní-dé jíin ñúu-ná. Te n̄i jani-de ñn ve'e sinagoga kuu-ná jíná'an-ná. Achí-de.

⁶ Te kua'an Jesús jíin-de. Te nuu ní kakuyani-ya vé'e-ún, te n̄i táji capitán yakú amigo-de, kua'an nuu-yá. Te n̄i ka'an-de jíin-yá: Táta, tú kuní-ná sátéñu-ná ní ja kivi-ní in̄i ve'e-ná.

⁷ Ja yúan tú ní kuní-ná kii-ná nuu-ní núú, ko máni ka'an-ní, te ná ndúva'a mozo-ná.

⁸ Chí máa-ná, suni cháa ndiso tíñu kúu-ná. Te tá'ú-ná tíñu nuu soldado-ná. Te ká'an-ná jíin ñn-de: Kuá'an, te já'an-de. Te jíin ingá-de: Ña'an, te cháa-de. Te jíin mozo-ná: Sá'ya á, te sá'a-i. Achí-de.

⁹ Tu'un yá'a n̄i jini so'o Jesús. Te n̄i naa iní-ya ní nde'é-ya nuu-dé. Te n̄i xío káva-ya. Te n̄i ka'an-ya jíin ñáyivi kuá'a kándikin yata-yá: Ndaa ká'an-r̄i jíin-ró, ja ní in̄i ñuu Israel tú súan ní jiní-r̄i cháa kándija, áchí-ya.

¹⁰ Te cháa n̄i táji-de nuu-yá núú, n̄i najakoyo-de ve'e. Te n̄i jini-de ja á n̄i nduva'a mozo-ún.

Ja ní nachaku se'e yí ña'an viuda

¹¹ Yúan-na te n̄i kuu kivi. Te n̄i kivi Jesús kua'an-ya ñúu Naín. Te kua'a cháa skuá'a jíin-yá, jíin ñáyivi kuá'a, kaja'an-i jíin-yá.

¹² Te n̄i kuyani-ya yúñúu-ún. Te kákiñi'in ñáyivi-ún ñn suchi yí ní ji'i-i, ja máa ñn-i nuu náa-i núú. Te ña'an viuda kúu-ña. Te suni kua'a ñáyivi ñúu-ún ká'jin jíin-ña.

¹³ Te n̄i jin̄i máa Jito'o-yo núu-ñá. Te n̄i kundá'ú in̄i-ya-ñá. Te n̄i kachi-ya jíin-ña: Ma nde'e-ro, áchí-ya.

¹⁴ Te n̄i kandita-ya. Te n̄i t̄in-ya camilla ndiyi-ún. Te n̄i kajukuiñi cháa kándiso-ún. Te n̄i ka'an-ya: Súchi, jíin-ró ká'an-r̄i, ndukoo, áchí-ya.

¹⁵ Yúan-na te n̄i ndukoo suchi já á n̄i ji'i-ún. Te n̄i kejá'a-i náka'an-i. Te Jesús, n̄i naku'a-ya-í nuu náa-i.

¹⁶ Te ndivii ñáyivi, n̄i kayu'ú-i. Te kánakana jaa-i Dios. Te sava-i káka'an-i: N̄i cháa ñn cháa jáni tu'un Dios nuu-yo, te kúñá'nu-de. Te sava-ga-i káka'an-i: Máa Dios, n̄i cháa-ya núu-yo. Achí-i.

¹⁷ Te tu'un-ya-ún n̄i jicha kua'an ní ñúu Judea jíin ní ñúu yani yúan.

Uu cháa n̄i táji Juan nuu-yá

¹⁸ Te cháa káskuá'a jíin Juan, n̄i kakastu'ún núu-dé ndasa ío taká tíñu. Yúan-na te n̄i kana Juan xin̄i úu cháa káskuá'a jíin-de.

19 Te n̄i táj̄i-de kua'an nuu Jesús, náva'a kaka tu'ún-de-ya: Máá-ní kúu cháa kii-ún, xí kúndatu-yó ingá-de náún, achí-de.

20 Te n̄i jakoyo cháa-ún nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Juan, cháa skuánducha, n̄i táj̄i-de náá vai koyo-ná nuu-ní vai kaka tu'ún-ná ní: Á máá-ní kúu cháa kii-ún xí kúndatu-yó ingá-de náún, achí-de.

21 Te suni máá hora-ún n̄i nasáva'a-ya kuá'a ñáyivi kaku'u, jíin já káte'yu, jíin já káta'an tach̄i k̄ini. Te suni kua'a cháa kuáá, n̄i ndundijin nuu-dé n̄i sá'a-ya.

22 Te n̄i ka'an Jesús: Kuá'an, te kastu'ún-ro núu Juan naún ní kajini-ro, jíin tú'un n̄i kajini so'o-ró. Cháa kuáá, kándundijin nuu-dé. Te cháa rengo kánakaka-de. Te cháa té'yu nd̄i'yi kándundoo-de. Te cháa só'ó kánakuni so'o-de. Te cháa n̄i jíi kánachaku-de sá'a-ri. Te suni jáni-ri tu'un va'a Dios nuu ñáyivi ndá'ú.

23 Te xáán ndatu koo cháa ja má náyu'ú-de koto-de ruu. Achí-ro.

24 Te cháa n̄i táj̄i Juan n̄i kenda-de káno'on-de. Te Jesús, n̄i kejá'a-yá ká'an-ya tú'un Juan jíin ñáyivi: Naja ní kenda-ró kája'an-ro ondé ñu'un té'é. Ja ndé'é-ró ñin icha ja kandá sá'a tach̄i náún.

25 Ko naja ní kenda-ró kája'an-ro. Ja ndé'é-ró núu ñin cháa ñu'un sa'ma ndúchá náún. Ko ná kástu'ún-ri, cháa káñu'un sa'ma lúu te ncháá va'a-de ja kákusi iní-de, máni in̄i ve'e rey káxiukú-de.

26 Ko naja ní kenda-ró kája'an-ro. Ja ndé'é-ró núu ñin cháa jáni tu'un Dios náún. Te suni ká'an-ri jíin-ró: Kúñá'nu xaán-gá-de vása ñin cháa jáni tu'un Dios.

27 Cháa yá'a kúu cháa yóso tú'un-de nuu tutú: Kuni so'o-ró ch̄i táj̄i-ri ndajá'a-ri kuxnúu-de jaá-de, te cháa-ún sátu'a-de ichi-ro vása jáa-ro, achí.

28 Ch̄i a ká'an-ri jíin-ró ja iní ñuyivi yá'a tú ío ni ñin cháa jáni tu'un Dios ja kúñá'nu-ga máá-de vása Juan cháa skuánducha. Ko máá cháa lúli-ga in̄i ñuu ñátu'un andívi, cháa-ún kúñá'nu-ga-de vása Juan. Achí-ya.

29 Te cháa xini jíin táká ñáyivi-ún, kájin̄i so'o tu'un ká'an-ya, te n̄i kajatá'ú-i tu'un Dios. Te n̄i kajanducha-í nuu Juan.

30 Ko cháa fariseo jíin cháa maestro ley, n̄i kaské'ichi-de tu'un kuni Dios ja sá'a-de, kuachi ja tú ní káanducha-dé nuu Juan.

31 Te n̄i kach̄i máá Jító'o-yo: Naún tu'un yatá skétá'an-ri jíin ñáyivi yá'a núsáa, te naún ní kandaku-i.

32 Kákuu-i nátu'un suchí lúli káxiukú núyá'u, ja kákana kó'ó-i xini tá'an-i: N̄i kaxndé'e-ri xkuili nuu-ro, te tú ní kájita já'a-ró: N̄i kanda'i-ri nuu-ro, te tú ní kánde'e-ro, achí-i.

33 Chi n̄i kii Juan cháa skuánducha. Tú ní yé-de staa, tú ní jíi-de vino, te káka'an-ro: Tá'an-de tach̄i k̄ini.

34 Ko máá Sé'e cháa yé-yá, jíi-ya. Te káka'an-ro: Yá'a ío ñin cháa yáji téyíi, te jíi xaán-dé vino, cháa jiní tá'an jíin cháa xini jíin cháa ká'io kuachi kúu-de. Achí-ro.

35 Ko ñin cháa ndíchi, máni tiñu ndíchi sá'a-de. Te súan kuni-ro jándaa ndíchi-de. Achí-ya.

Jesús jíin ñá'an ndiso perfume

36 Te ñin cháa fariseo, n̄i ka'an ndá'ú-de jíin Jesús kee-yá staa jíin-de. Te n̄i kivi-ya iní ve'e-de, te n̄i jungoo-ya já kée-yá.

37 Te ñin ñá'an ío kuachi, kánchaa-ña ñuu yúan. Te n̄i jini-ña já kánchaa Jesús ve'e ñin cháa fariseo. Te n̄i chaa-ña jíin ñin tiya'a perfume.

38 Te kánchaa-ña núu já'a-yá ichi yatá-yá. Te ndé'e-ña, te n̄i xndáji-ña já'a-yá jíin ndúcha núu-ña. Te n̄i nasí'ichí-ña já'a-yá jíin íxi xini-ña. Te n̄i tiyú'ú-ña já'a-yá, te n̄i jíi-ña perfume ja'a-yá.

39 Te fariseo, chaa ni kana xini-yá-ún, súan ni jini-de, te ni jani ini máa-de: Nú chaa jáni tu'un Dios kúu chaa yá'a, te kuni-de ndé ña'an kúu ña'an yá'a núú. Chi ña'an yá'a, ja ké'é-ña-dé, ña'an ío kuachi kúu-ña, áchí-de.

40 Yúan-na te ni ka'an Jesús: Simón, ka'an-ri ñin tu'un jíin-ró kuni-ri, áchí-ya jíin-de. Te máa-de, ni ka'an-de: Ka'an-ní, Maestro, áchí-de.

41 Te ni ka'an Jesús: ñin chaa já'a núu xu'ún, ni io uu chaa taú nuu-dé. ñin chaa, ni tau u'un ciento peso. Te inga chaa ni tau uu xiko uxí peso nuu-dé.

42 Te tú na jíin káñava'a chaa-ún ja nákuúnaa. Te ni sá'a-de tuká'nu ini nuu ndéndúu chaa-ún. Ka'an, ndé ñin chaa-ún kumaní-gá jíin-de núsáá. Achí-ya.

43 Te ni ka'an Simón: Jáni ini-ná ja chaa ni sá'a-ga-de tuká'nu ini nuu-ún, áchí-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Jandaa ká'an-ro, áchí-ya.

44 Te ni xío koto-ya ichi núu ñá'an-ún. Te ni ka'an-ya jíin Simón: Jini-ro ñá'an yá'a náún. Ni kivi-ri ini ve'e-ró, te tú ní já'a-ró ndúcha já ndúndoo ja'a-rí. Ko ña'an yá'a, ni xndáji-ña já'a-rí jíin ndúcha núu-ña. Te ni nasí'ichí-ña jíin íxi xini-ña.

45 Tú ní tíyú'ú-ró rúu. Ko ña'an yá'a, onde ni kivi-ri ini ve'e-ró, tú júkuiñi-ña já tíyú'ú-ña já'a-rí.

46 Tú ní jí'i-ro aceite xini-rí. Ko ña'an yá'a ni jí'i-ña perfume ja'a-rí.

47 Núsáá te ká'an-ri jíin-ró, ja á ni sá'a-ri tuká'nu ini nuu táka kuachi-ña vasa ío kua'a, chi ni kumaní xaan-ña jíin-rí. Ko nú sá'a-ri tuká'nu ini nuu ñin chaa ío yaku-ni kuachi-de, te yaku-ni kumaní-dé jíin-rí, áchí-ya.

48 Te ni ka'an-ya jíin-ña: A ni sá'a-ri tuká'nu ini nuu táka kuachi-ró, áchí-ya.

49 Te chaa káye staa jíin-yá, ni kakejá'á-de kájani ini máa-de: Ndé chaa kúu chaa yá'a, ja sá'a-de tuká'nu ini nuu kuáchi, áchí-de.

50 Te ni ka'an-ya jíin ñá'an-ún: Ni kandíja-ró, te yuán ní nama-ri róo. Kuá'an, te ma yú'ú-ga-ro, áchí-ya.

8

Tu'un ña'an ní kajatíñu nuu-yá

1 Yúan-na te kúkuéé-ga, te ni jika kuu-ya táka ñuu jíin rancho. Te jáni-ya tú'un va'a te kástu'ún-yá ndasa koo máa ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te máa uxí uu apóstol, kaja'an-de jíin-yá.

2 Te suni ío yaku ña'an já á ni kata'an-ña tachí káni jíin kué'e, ja á ni nasáva'a-ya-ña. Te ña'an-ún, suni kaja'an-ña jíin-yá. Te ñin-ña kúu María ñuu Magdala. Te ini ña'an yúan ni kiñi'in-ya usiá tachí káni kaja'an onde sáá.

3 Te sava-ga-ña káinání-ña Juana, nasí'í chaa nání Chuza, chaa ndíso tiñu Herodes, jíin Susana, jíin kuá'a-gá ña'an. Te kajatíñu-ña núu-yá jíná'an-ya.

Tu'un yátá siki cháa sáka trigo

4 Te ni kakutútú kuá'a xaan ñayivi. Te ñayivi kaxiukú táka ñuu-ún, ni jakoyo-i nuu-yá. Te ni ka'an-ya ñin tu'un yátá jíin-i:

5 ñin chaa sáka trigo, ni kenda-de sáka-dé trigo-de. Te jachá-de, te ñin nuni ní jungava yu'íchi te ni jañu-i siki. Te tisaa andívi ní kakókó-tí.

6 Te inga ni jungava siki yúu. Te ni kana. Ko ni ichi, chi tú kajin.

7 Te inga ni jungava ma'ñú íñu. Te ñin núu-ni ni kakana iñu jíin. Te ni kajasu nuu.

8 Te sava ni kajungava nuu ñú'un vá'a. Te nuu ní kakana, te ja ñin, te ni ja'a ciento nuni. Achí-ya. Yúan-na te ká'an jaa-ya: Chaa ío so'o, kuni ná'in-de, te ná kúni so'o-de, áchí-ya.

9 Te chaa káskuá'a jíin-yá, ni kajika tu'un-de-ya naún kuni ka'an tu'un yátá-ún.

10 Te n̄i ka'an-ya: Róó, ch̄i a kuajuku'un in̄i-ro tú'un yísa'í yá'a sá'a Dios, ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Ko ká'an-r̄i tu'un yátá jíin sáva-ga-i náva'a vasa ndé'é-i, ko ma kuní-i, te vasa jíni so'o-i, ko ma júku'un in̄i-i.

11 Tu'un yátá yá'a kuní ka'an: Tata-ún kúu tu'un Dios.

12 Tata n̄i kajungava yu'íchi-ún kákuu chaá kájini so'o tu'un. Te cháa-ni kui'na te jánchaa tu'un-ún in̄i añú-de náva'a tú kandíja-de te kaku-de.

13 Te ja ní kajungava sik̄i yúu-ún kákuu chaá kájini so'o-de tu'un. Te kús̄i in̄i-de jíin. Ko túu nuu káka yo'o in̄i-de. Te yaku-ni kivi kákandíja-de. Te nú ndóna tundó'o sik̄i-dé te kánayu'ú-de.

14 Te ja ní kajungava ma'ñú iñu kákuu chaá kájini so'o-de. Ko nú kua'an-de, te kákutéñu-de jíin ndátíñu-de, ch̄i kákuni-de kukúká-de náva'a koo s̄i in̄i-de. Yuán náa tú'un in̄i-de. Te tú yija va'a nuni-dé.

15 Ko ja ní kajungava nuu ñú'un vá'a kákuu chaá kánde añú va'a añú ndaa in̄i-de. Te tu'un n̄i kájini so'o-de-ún, ñú'un n̄i in̄i-de. Te kája'a-de nuni táká kivi.

Tu'un yiti

16 Tú ni ñn ñayivi chí'i-i ñu'un xini yiti te jasú-i kisi sik̄i, ni tú jáni-i chíi jito. Ch̄i sua kundii nuu ñn candelero, náva'a tuun ndua ñú'un nuu ñayivi kivi koyo.

17 Ch̄i tú ío ni ñn tiñu yísa'í sáni, ch̄i stá'an ndijin-ya táká-ni. Ni tú ío ni ñn tu'un yísa'í sáni, ch̄i vai ndijin taká-ni sá'a-ya, te kuni-yo núu.

18 Núsáa te ná kúni so'o va'a-ró, ch̄i chaá ñáva'a, te kii-ga nuu-dé, te chaá tú ñáva'a, vasa jáni in̄i-de ja á ñáva'a-de te kuxio ki'in, áchí-ya.

Náa-ya jíin ñaní-ya

19 Yuán-na te n̄i jaa náa-ya jíin ñaní-ya núu-yá. Te tú ní kúu kivi koyo-ña núu-yá sik̄i já kuá'a ñayivi.

20 Te n̄i kakastu'ún ñayivi-ún nuu-yá: Náa-ní jíin ñaní-ní ká'jin-ña yatá vé'e, te ka'an-ña jíin-ní kákuni-ña, áchí-i.

21 Yuán-na te n̄i ka'an-ya: Náa-r̄i jíin ñaní-r̄i kákuu ñayivi kájini so'o tu'un Dios, te káskíkuu-i, áchí-ya jíin-i.

Ja ní jukuiñi tach̄i xáan ní sá'a-ya

22 Te ñn kivi, n̄i kivi-ya in̄i ñn barco jíin cháa káskuá'a jíin-yá. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ná kija'a-yó ingá lado mar. Te n̄i kaskáka-ya barco kája'an-ya.

23 Ko nini káskáka-de barco, te n̄i kixi-ya. Te n̄i ndonda ñn tach̄i xáan núu mar. Te ndúkú chítú ndúcha in̄i barco, te a yani koo tundó'o núu.

24 Te n̄i jakoyo-de nuu-yá. Te n̄i kaxndúkoo-de-ya. Maestro, Maestro, vina te naa-yo, áchí-de. Te n̄i nata'u núu-yá. Te n̄i ka'an xaan-yá nuu tach̄i-ún jíin núu mar. Te n̄i kuná'in-ni. Te ná'in yúú íi-ní n̄i kuu.

25 Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naja tú kákandíja-ró. Te káyu'ú-de, te kánaa in̄i-de kánde'é-de. Te káka'an jíin tá'an máa-de: Ndé chaá kúu chaá yá'a, ja ondé nuu tach̄i jíin núu ndúcha tá'ú-de tiñu te kájandat̄u nuu-dé, áchí-de.

Chaa tá'an tach̄i k̄ini onde ndañúu Gadara

26 Te n̄i jakoyo-de ñuu Gadara, ja kánchaa ichi núu ñúu Galilea.

27 Te nuu ní jaa-ya núu ñú'un íchí, te ñn chaá ñuu-ún n̄i kita'an-de-ya. Te tá'an-de kua'a tach̄i k̄ini. Te n̄i kuu kua'a kuiá ja tú ñú'un kuti-dé sa'ma, ni tú ncháa-de ñn ve'e, ch̄i ma'ñú vé'e añú ncháa-de.

28 Te chaá-ún, n̄i jini-de nuu Jesús. Te n̄i jukuiñi jíti-de nuu-yá. Te n̄i kana jaa-de: Naún sá'a-ní jíin-ná Jesús, Se'e Dios, Í'a kúñá'nu xaan. Ká'an nda'ú-ná jíin-ní ma xndó'o-ní náa, áchí-de.

29 Te ni tá'ú-yá tiñu nuu tachí káni-ún ná kenda ki'in iní chaa-ún, chi ni kuu kua'a kuiá xndó'o chaa-ún. Te ni kaju'ni-i chaa-ún jín cadena jín manea kaa. Ko ndi'i ni kukuáchí sá'a-de. Te kenda-de já'an-ni-de onde ñu'un té'é sá'a tachí káni-ún.

30 Te Jesús, ni jiká tu'ún-yá-de: Naún nání-ró, áchí-ya. Te ni ka'an-de jín-yá: Ja kuá'a xaan nání-ná, áchí, chí yí'i kua'a xaan tachí káni iní-de.

31 Te ni kaka'an nda'ú tachí-ún jín-yá ja ná tú tájí-yá ki'in iní tunchi kúnú.

32 Te yuku yúan ío ñn tiku'ni kiní kájitu-ti. Te yúan ni kaka'an nda'ú jín-yá ja ná kuá'a-ya tú'un kivi koyo iní-ti. Te ni ja'a-ya tú'un kaja'an.

33 Te ni kenda tachí káni-ún iní chaa-ún kaja'an. Te ni kivi koyo iní kiní. Te tiku'ni kiní-ún ni kajungoyo-ti yúkava-ún onde iní mar. Te nuu mar ni kaji'i-ti.

34 Te chaa kándito-ti, ni kajini-de ja súan ni kuu. Te ni kajinu-de kaja'an-de. Te ni kakastu'ún-de nuu ñayivi ñu-ún jín táká rancho.

35 Te ni kenda koyo ñayivi-ún ja ndé'é-i naún ní kuu. Te ni jakoyo-i nuu Jesús. Te ni kajini-i nuu cháa ni kenda tachí káni-ún, kanchaa-de nuu já'a Jesús, ñu'un-de sa'ma, te a ni nduva'a xini-dé. Te ni kayu'ú-i.

36 Te chaa ni kajini, ni kajani-de tu'un nuu ñayivi-ún, ndasa ni nduva'a chaa ni ta'an tachí káni.

37 Yúan-na te taká ñayivi ñuú Gadara, ni kaka'an nda'ú-i jín-yá ja ná kúxio-ya kí'in-ya, chí xaan kayu'ú-i. Te máa-yá, ni ndivi-ya iní barco. Te ni naxió kava-ya kuá'an-ya.

38 Te chaa ni kakenda tachí-ún, ni ka'an nda'ú-de ja kuéni ki'in-de jín-yá. Ko Jesús, ni tájí-yá-de kua'an-de:

39 Kuáno'on vé'e-ró, te kani-ró tú'un ná ñá'nu xaan tíñu ni sá'a Dios jín-ró, áchí-ya jín-de. Te máa cháa-ún ni kee-de kua'an-de. Te ni jani-de tu'un ní ñuú yúan ná ñá'nu xaan tíñu ni sá'a Jesús jín-de.

40 Yúan-na te ni najaa-ya. Te ñayivi-ún ni kaka'an va'a-i jín-yá, chí ndivii-í káindatu-i-ya.

Tu'un sesí'i Jairo

41 Te ñn chaa kúñá'nu iní ve'e sinagoga nání-de Jairo, ni chaa-de. Te ni jukuiñi jíti-de nuu já'a Jesús. Te ni ka'an nda'ú-de jín-yá ja ná kivi-ya iní ve'e-de.

42 Chí ío ñn sesí'i-de ja máa ñn-i nuu-dé, natu'un uxi uu kuiá-i. Te suchí-ún ndúkú-i kuú-i. Te ni kee Jesús kua'an-ya. Te kua'a ñayivi ní kajaxin-i-ya.

Ja ní nasáva'a-ya ñn ña'an kú'u kue'e niñi

43 Te ñn ñasí'i ni kuu uxi uu kuiá jíti niñi-ñá. Te ña'an-ún ni janu-ña táká ndatíñu-ña ní kuu chaa táná. Te tú ní nduva'a-ña sá'a ni ñn-de.

44 Te ni ja-ña íchi yatá-yá. Te ni ké'é-ña yú'u sá'ma-yá. Te ni ichi-ni nuu jíti niñi-ñá-ún.

45 Yúan-na te ni ka'an Jesús: Ndéja ní ké'é rúu, áchí-ya. Te ndivii-dé tú ní kaja'a-de tu'un. Te Pedro jín cháa ká'in jín-de yúan, ni kaka'an-de: Maestro, ñayivi kuá'a yá'a kajaxin-i ní, te a ká'an-ní: Ndéja ní ké'é rúu, áchí-de.

46 Ko ni ka'an Jesús: Ndaa ja ñn ñayivi ní ké'é rúu, chí ni jini-ri ja ní kenda fuerza iní-ri, áchí-ya.

47 Yúan-na te ña'an-ún, ni jini-ña ja tú ní kúu chisa'í-ña máa-ña, te ni chaa-ña kisi-i-ña. Te ni jukuiñi jíti-ña núu Jesús, te jíto nuu táká ñayivi, ni jani ndaa-ña tú'un naja ní ké'é-ña-yá, te ndasa ni nduva'a-ni-ña ní sá'a-ya.

48 Te máa-yá ni ka'an-ya jín-ña: Ni kandíja-ró, te yúan ní kaku-ró. Kuá'an, te ma yú'ú-ro. Achí-ya.

Ja ní nachaku sesí'i Jairo

49 Te nini ká'an-ya súan, te nī cháa ñn mozo cháa kúñá'nu inī ve'e sinagoga-ún, nī kachī nuu-dé: A nī jī'ī sesí'ī-ro. Ma sáteñu-ga-ro Maestro, áchí.

50 Te nī jini so'o Jesús ja ní ka'an mozo-ún. Te nī kachī-ya jíin cháa-ún: Ma yú'ú-ro: Kandíja-ni, te ná káku sesí'ī-ro.

51 Te nī kivi-ya iní ve'e. Te tú ní já'a-ya tú'un kivi ni ñn jíin-yá, chí máa-ni Pedro jíin Jacobo, jíin Juan, jíin táa náa suchí sí'í-ún.

52 Te kánde'e ndivii ñayivi te kándukuí'a inī-i. Te nī kachī-ya: Ma ndé'e-ro jíiná'an-ró. Tú ní jí'í-i, chí kixí-ni-i, áchí-ya.

53 Te nī kasákátá-i nuu-yá, chí nī kajinī-i ja á nī jī'ī suchí-ún.

54 Ko máa-yá, nī tñn-ya ndá'a-í. Te nī ka'an jaa-ya: Súchi, ndukoo, áchí-ya.

55 Yúan-na te nī nachaku-i. Te nī ndukoo-ni-i. Te nī tá'ú-yá tiñu ja ná kuá'a-de staa kée-í.

56 Te táa-i náa-i, nī kakee nuu-dé kánde'é-de. Ko nī tá'ú-yá tiñu nuu-dé ja tú ni ñn nuu kachí-de ja súan nī kuu.

9

Ja ní tájí Jesús uxī uu-de kája'an-de

1 Te nī nastútú-yá ndí'uxí uu cháa-ún. Te nī ja'a-ya fuerza inī-de ja kúndéé-de jíin táká tachī kīni jíin já kuánchaa-de taká kue'e.

2 Te nī tájí-yá-de kája'an-de ja ná káni-de tu'un ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, te ná násáva'a-de ñayivi káku'u.

3 Te nī ka'an-ya jíin-de: Ma kúndiso kuti-ro já kúu ichi, ni vara, ni ñunu, ni staa, ni xu'ún, ni ma kúndiso-ró uu su'nu.

4 Te nani ve'e kúu nú nī kivi-ró, te kendo-ró yúan. Te yúan kenda-ró kí'in-ro.

5 Te nú ndé nuu tú kákuñi-i kuatá'ú-i róó, te nú nī kenda-ró ñuu yúan, te skóyo-ró tákachá iní ja'a-ro. Te súan kani ndaa-ro tú'un nuu-í jíiná'an-i, áchí-ya.

6 Te nī kenda-de kája'an-de, nī kajikó ndúu-de taká ñuu, nī kajani-de tu'un. Te taká lado nī kanásáva'a-de ñayivi káku'u.

Ja ní kuñáá inī Herodes

7 Te Herodes, cháa tá'ú tiñu, nī jini tu'un-de taká tiñu nī sá'a-ya, te kúñáá inī-de, chí káka'an sava-i: Juan, cháa nī jī'ī, nī nachaku-de.

8 Te sava tuku-i: Nī ndenda Elías. Te sava-ga tuku-i: ñn cháa nī jani tu'un Dios onde sáa a nī nachaku-de. Achí-i.

9 Te nī kachī Herodes: Nī janchaa-ri xini Juan. Te ndé cháa kúu cháa yá'a núsáa, chí jini tu'un-ri ja sá'a-de tiñu yá'a, áchí-de. Te nī kuni-de ndé'é-de nuu Jesús.

Ja ní skée-yá u'un mil ñayivi

10 Te nī nchaa cháa káskuá'a-ún. Te nī kanakani-de tu'un nuu-yá taká tiñu nī kasá'a-de. Te nī kí'in-ya-dé, te kua'an sñn-ya jíin-de ñn nuu ñú'un té'é, ñuu nání Betsaida.

11 Te nī kajinī ñayivi-ún. Te nī kandikin-i-ya, kája'an-i jíin-yá. Te nī jatá'ú-yá-i, te nī jani-ya tú'un ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te nī násáva'a-ya taká ñayivi káku'u.

12 Te a kuá'ini. Te nī nchakoyo ndí'uxí uu-de nuu-yá. Te nī kaka'an-de jíin-yá: Táji-ní ñayivi kuá'a yá'a ná kíngoyo-i taká ñuu jíin taká rancho yani yá'a, te ndúkú-i ndénu ndoo-i te ni'in-í staa kée-í, chí yá'a nuu ñú'un té'é ká'jin-yó, áchí-de.

13 Te nī kachī-ya jíin-de: Kuá'a máa-ró já ná kée-í, áchí-ya. Te nī kaka'an-de: Tú naún káñava'a-ná, chí u'un-ni statilá jíin uu-ni tiyáká. Te nú túu kikuñan-ná staa kée taká ñayivi yá'a, te ma kánda, áchí-de.

14 Chí ío nátu'un u'un mil cháa. Yúan-na te nī ka'an-ya jíin cháa káskuá'a-ún: Ka'an jíin ñayivi ná júngoo ñn nuu ñn nuu-í nátu'un uu xiko uxī, uu xiko uxī ja ñn ñn, áchí-ya.

15 Te súan n̄i kasá'a-de, n̄i kasúngo ndi'i-de-i.

16 Te n̄i ki'in-ya ndí'ú'un statilá jín ún tiyáká-ún. Te n̄i ndakoto-ya íchi ándívi te n̄i jikan ta'u-yá ja'a státilá. Te n̄i sákuáchí-yá statilá-ún. Te n̄i ja'a-ya núu cháa káskuá'a jín-yá n̄i kajani-de nuu-í.

17 Te ndivii-í n̄i kayee-í. Te n̄i kanda'a chíi-i. Te n̄i kanastútú-de uxi uu jika staa kuáchí ja ní ndendoso.

Tu'un n̄i ka'an ndaa Pedro

18 Te ñn kivi jikán ta'u máá ñn-ni Jesús, chí máá-ni cháa káskuá'a-ún ká'jin-de jín-yá. Te n̄i jika tu'un-yá-de: Te ruu, na cháa kúu-ri, káka'an ñayivi, áchí-ya.

19 Te n̄i kaka'an-de: Juan, cháa skuánducha, káka'an-i. Te sava-i: Elías. Te sava-ga-i: ñn cháa n̄i jani tu'un Dios onde aná'an, n̄i nachaku-de, áchí-de.

20 Te n̄i ka'an-ya jín-de: Te róó, na cháa kúu-ri káka'an máá-ró, áchí-ya. Yúan-na te Simón Pedro, n̄i ka'an-de: Máá-ní kúu Cristo Se'e Dios, áchí-de.

21 Yúan-na te n̄i ka'an xa'an-yá jín-de, te n̄i tá'ú-yá tiñu nuu-dé ja tú ni ñn nuu kachí-de tu'un yá'a.

Jín kivi ní ka'an Jesús ja kúu-ya

22 Te n̄i ka'an-ya: Jínu ñú'ún ndó'o xa'an máá Sé'e cháa, te cháa n̄i kayii jín táka sutu ñá'nu jín cháa káchaa tutu, ma kuátú'ún-de-ya, chí ka'ni-dé-ya. Te nuu uní kivi te nachaku-ya. Achí-ya.

23 Te n̄i ka'an-ya jín ndí'i-de: Nani cháa nú kuni-de kii-de yata-rí, te ma chíñú'ún-de máá-de te ná kuándéé iní-de jín túndó'o kii sikí-dé taká kivi, te ná kúndikin-de ruu kii-de.

24 Chi cháa jítú iní-de kaku-de chíi túndó'o kii sikí-dé, naa-dé. Te vasa ná kúu ñn cháa ja sikí rúu, ko kaku-de.

25 Chi naún ní'in cháa, vasa ná kúndéé-de ni'in-dé ní ñúyivi, te nú xnáa-dé máá-de, xí síjita-de añú-de.

26 Chí nú ndé cháa kúka nuu iní-de nuu-rí jín núu tú'un ká'an-ri, suni súan kuka nuu iní máá Sé'e cháa nuu cháa-ún kivi ndíi-ya. Te kivi-ún ñá'nu koto luu-ya jín Táa-ya, te suni jín táka ndajá'a ndóo-ya.

27 Te jandáa ká'an-ri jín-ró, ja ío sava cháa ká'jin yá'a ja má kúu kuti-dé onde nú tú kuni-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-ya.

Sikí ja túku n̄i nduu-ya

28 Yúan-na te nátu'un nuu uná kivi ja ní ka'an-ya tú'un yá'a, te n̄i jaka-ya Pedro, jín Juan, jín Jacobo, n̄i kaa-ya kuá'an-ya jín-de ñn yuku, kuákakan ta'u-yá.

29 Te nini jikán ta'u-yá, te nuu-yá, tuku n̄i nduu. Te sa'ma-yá ní nduu kiyi xa'an. Te n̄i kanandii ncháa.

30 Te yúan n̄i kanda'tu'ún uu cháa jín-yá. Te cháa-ún kákuu Moisés jín Elías.

31 Te kándii ncháa cháa-ún. Te n̄i kaka'an-de tu'un ja á yani skíkuu-ya tiñu-ya te kuu-ya ñúu Jerusalén.

32 Te Pedro jín cháa ká'jin jín-de-ún káji'i xa'an-dé numá'ná te kákixi-de. Te nuu ní kanata'u núu-dé, te n̄i kajini-de ja ndíi ncháa Jesús, jín uu cháa ká'jin jín-yá-ún.

33 Te nuu ní kaxuxio cháa-ún nuu Jesús, te n̄i ka'an Pedro jín-yá: Maestro, va'a-ga ná kéndoo-yó yá'a. Te ná sá'a-ná un̄i ve'e kuii, ñn kuu máá-ní, inga kuu Moisés, te inga kuu Elías, áchí-de. Te tú jini-de naún tu'un n̄i ka'an-de.

34 Te nini ká'an-de, Te n̄i cháa ñn viko nu'ún ní jasú ní núu-dé jíná'an-de. Te n̄i kayu'ú xa'an-dé ja ní kivi koyo-de chíi viko nu'ún-ún.

35 Te chíi viko nu'ún yúan, n̄i kenda ñn tu'un ja ní ka'an: Ya'á kúu Se'e-ri, ja kúndá'ú ini-ri-i, te kuni ná'ín-ró tú'un ká'an-ya, áchí.

36 Yúan-na te n̄i jukuiñi tu'un-ún. Te máá ñn-na Jesús kándii-ya núu-dé. Te máá-de tú ní káka'an kuti-dé. Te níi-ni kivi-ún tú ni ñn nuu ní kákachi-de ja súan n̄i kajini-de.

Siki súchi tá'an tachi kini

37 Te inga kivi xian-ún, n̄i kanuu-ya yúku-ún. Te ñn ñayivi kuá'a, n̄i kenda-i n̄i kajata'an-i Jesús.

38 Te nuu ñayivi kuá'a-ún n̄i kenda ñn chaa n̄i kana jaa-de: Maestro, jikan ta'u-ná nuu-ni ja ndé'é-ni se'e-ná, chi máá ñn-i ñáva'a-ná.

39 Chi ñn tachi kini tin-ni-i. Te sanaa-ni te kana kó'ó-i sá'a, te ja'ni yí'i-ni-i. Te sjaa-ni ti'ñu yu'u-í. Te xaan stují-í. Te xaan ú'u kenda.

40 Te n̄i ka'an nda'ú-ná jín chaa káskuá'a jín-ni yá'a ja ná kíñi'in-de ki'in. Te tú ní kákuu sá'a-de, áchi-de jín Jesús.

41 Te n̄i ka'an Jesús: Ñayivi xaan ní'in in̄i kákuu-ró ja tú kákandija-ró. Nasaa-ga kivi kunchaa-ri jín-ró te ndo'o-ri jín-ró. Kuá'a se'e-ró ná kí-i, áchi-ya.

42 Te nini n̄i kandita-i nuu-ya, te tachi kini n̄i stunchaa-ni-i. Te n̄i ja'ni yí'í xaan-ni-i. Ko máá Jesús n̄i ka'an xaan-ya nuu tachi kini-ún. Te n̄i nasáva'a-ya súchi-ún. Te n̄i nakuá'a-ya-í nuu táa-i.

Jín kivi ní ka'an-ya ja kuu-ya

43 Te ndivii ñayivi ní kanaa iní-i kándé'é-i ndasa ñá'nu káa Dios. Te n̄i kakee nuu-í kándé'é-i taká tiñu n̄i sá'a Jesús. Te n̄i ka'an Jesús jín chaa káskuá'a jín-ya:

44 Chu'un tu'un yá'a in̄i-ro jíná'an-ró. Chi máá Sé'e chaa natuu-ya iní nda'a chaa ká'io kuachi, áchi-ya.

45 Ko máá-de, tú ní káju'ku'un in̄i-de tu'un yá'a. Chi n̄i ka'an sa'í-ya tú'un yá'a náva'a ma júku'un in̄i-de. Te n̄i kayu'ú-de kaka tu'un-de-ya siki tú'un-ún.

Ja ní kastatá'an-de ndé chaa kúñá'nu-ga

46 Yúan-na te n̄i kastatá'an-de nú ndé chaa kúñá'nu-ga.

47 Ko Jesús, n̄i jini-ya ja súan kájani in̄i-de. Te n̄i ki'in-ya ñn suchí lúli. Te n̄i jani-ya-í xiin-ya.

48 Te n̄i ka'an-ya jín-de: Chaa ja jín sí'ví-ri játá'ú-de suchí yá'a, te ruu játá'ú-de. Te chaa játá'ú rúu, játá'ú-de i'a n̄i táji rúu vai-ri. Te chaa súchi-ga ma'ñú róo jíná'an-ró, chaa-ún kúñá'nu-de, áchi-ya.

49 Yúan-na te n̄i ka'an Juan: Maestro, n̄i kajini-ná ñn chaa ja jín sí'ví-ni kíñi'in-de tachi kini kaja'an, te n̄i kajasu-ná nuu-dé, chi tú ndikín-de yóó, áchi-de.

50 Ko n̄i ka'an Jesús jín-de: Ma kasú-ro núu-dé jíná'an-ró, chi chaa tú jito u'u yóó, jín yóó ndújín-de.

Ñayivi ñuu Samaria n̄i kaské'ichi-i-ya

51 Te n̄i kuyani jaa kivi nó'on máá-ya onde andívi. Te n̄i chaa téyí iní-ya ja kí'in-ya ñuu Jerusalén.

52 Te n̄i táji-ya chaa kua'an jín tú'un káyoxnúu-de nuu-ya. Te chaa-ún kaja'an-de. Te n̄i kivi-de ñn ñuu Samaria náva'a sátu'a-de te vásá jaa-ya.

53 Ko ñayivi yúan tú ní kájatá'ú-i-ya, chi n̄i kajini-i ja íchi ñuu Jerusalén ki'in-ya núu.

54 Te Jacobo jín Juan, chaa káskuá'a jín-ya, n̄i kajini-de yuán. Te n̄i kaka'an-de: Táta, á tú kuní-ni ná tá'ú tiñu-yó kí ñu'un ichi andívi te ná xndí'i ñayivi yá'a, natu'un n̄i sá'a Elías. Achí-de.

55 Yúan-na te n̄i jíó káva Jesús nuu-dé. Te n̄i ka'an xaan-ya jín-de: Tú kájini-ro ndasa káa in̄i-ro,

56 chi máá Sé'e chaa, tú vai-ya ja xnáa-ya añú ñayivi, chi sua nama-ya-í, áchi-ya. Te kaja'an-ya inga ñuu.

Uu chaa ndúku-de kundikin-de-ya

⁵⁷ Te kájika-ya kuá'an-ya. Te ñn chaa ni ka'an-de jíin-yá ichi-ún: Táta, kundikin-ná ní vasa ndé onde ki'in-ní, áchí-de.

⁵⁸ Te ni kachi Jesús jíin-de: Taká ñukuui, ká'io yau kava káy'i-ti, te suni tisaa andívi ká'io taka-ti. Ko máá Sé'e chaa, tú nuu kusú-ya, áchí-ya.

⁵⁹ Te ni ka'an-ya jíin ingá-de: Kundikin ruu ná kí'on, áchí-ya. Te máá chaa-ún ni kachi-de: Táta, kuá'a-ní tu'un ná kichinduji-ná táa-ná xna'an-ga, áchí-de.

⁶⁰ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Skéndo taká ndiyi-ún ná chinduji tá'an ndiyi jíná'an. Te róo kuá'an te kani-ró tú'un taká lado, ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya.

⁶¹ Yúan-na te suni ni ka'an inga-de: Táta, kundikin-ná ní, ko kuá'a-ní tu'un ná kika'an-ná xna'an-ga jíin já ká'io ve'e-ná, áchí-de.

⁶² Te Jesús, ni ka'an-ya jíin-de: ñn chaa nú jítu-de jíin latú-de, te ndé'é-de ichi yatá-dé, tú va'a chaa kúu-de ja kivi-de ini ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya.

10

Ja ní tájí-yá uní xiko uxi-de kua'an-de

¹ Yúan-na te onde ni kuu taká tiñu yá'a, te máá Jító'o-yo ní jani-ya uní xiko uxi-ga-de. Te chaa-ún, ni tájí-yá uu uu-de káyoxnúu-de nuu-yá kua'an-de taká ñuu jíin lugar nuu á jani ini máá-yá ja kí'in-ya.

² Te ni ka'an-ya jíin-de: Trigo ta'nu, jandáa kúu ja kuá'a, ko chaa ka'nu yaku-ni-de ío. Núsáa, te kakan ta'u-ro núu máá Tatá xíin trigo, ná tájí-yá chaa ka'nu kikoyo-de nuu trigo-ya.

³ Kuá'an jíná'an-ró. Ná kástu'ún-rí nuu-ro, chi tájí-rí róo ki'in-ro nátu'un lélú má'ñú yí'i.

⁴ Te ma kúndiso-ró bolsa, ni ñunu, ni ndijan-ro. Te nú ndéja ní ketá'an-ró jíin íchi, te ma ndátu'ún-ró jíin.

⁵ Te nani ve'e nú kivi-ró, te xna'an-ga ka'an-ro: Ná sándéé iní ve'e yá'a, achi-ro.

⁶ Te nú ini ve'e yúan ío ñn chaa va'a ini, te tu'un ndéé ní ka'an-ro-ún ná jáa siki-dé. Te nú tú kanchaa ñn chaa va'a ini, te tu'un ndéé-ún najaa-ni nuu-ro.

⁷ Te suni ve'e yúan kendoo-ró, te kee-ro, ko'o-ró ñún kaja'a-i nuu-ro. Chi chaa sátiñu, ni'in-dé kee-dé. Ma káka-ró ndíta'an ve'e.

⁸ Te nani ñuu nú ni kivi koyo-ró, te nú kuatá'ú-i róo, yúan te kaji-ro jíná'an-ró ñún kájani-i nuu-ro.

⁹ Te nasáva'a-ró ñáyivi kaku'u káxiukú-i ñuu yúan. Te kachi-ro kúni-i: Nuu-ro jíná'an-ró, a yani koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, achi-ro.

¹⁰ Ko nani ñuu nú ni kivi koyo-ró, te nú tú ní kájatá'ú-i róo, te kenda koyo-ró iní ichi-í yúan, te ka'an-ro:

¹¹ Onde tikacha ñú'un ío ñuu-ro yá'a ni tin ini ja'a-rí jíná'an-ri, ná náskoyo-ri ja kúu siki máá-ró. Te kuni-ro, ja á yani koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

¹² Te ká'an-ri jíin-ró, kivi-ún te koo-ga tuká'nu ini ya núu ñáyivi ñuu Sodoma, vasa núu ñuu-ún.

¹³ Naka ndá'ú kuu róo ñuu Corazín, te naka ndá'ú kuu róo ñuu Betsaida. Chi nú ini ñuu Tiro jíin iní ñuu Sidón ní sá'a-ri tiñu ñá'nu ja ní sá'a-ri nuu máá-ró yá'a núu, te inga kivi te a ni kanakani ini ñáyivi-ún núu, te ku'un-i sa'ma ndái te ku'u-í yaa núu-í núu.

¹⁴ Núsáa te kivi kii juicio te koo-ga tuká'nu ini-ya núu ñuu Tiro jíin núu ñuu Sidón vasa núu máá-ró.

¹⁵ Te róo, ñuu Capernaum, a ni kuñá'nu xaan-ro jini-ro náún, ko onde infierno najinu-ro.

¹⁶ Chaa jini so'o tu'un ká'an máá-ró, nuu-rí jini so'o-de. Te chaa sá'á'a ini nuu-ro, nuu-rí sá'á'a ini-de. Te chaa sá'á'a ini nuu-rí, sá'á'a ini-de nuu I'a ni tájí rúu vai-ri. Achí-ya.

17 Te n̄i najakoyo un̄i xiko ux̄i cháa-ún kákusī iní-de, te káka'an-de: Táta, onde tach̄i k̄ini kájandatu nuu-ná ja jíin sí'ví-ní vidáa, áchí-de.

18 Te Jesús, n̄i ka'an-ya jíin-de: N̄i jini-ri nuu Satanás n̄i jungava ichi ándíví, nátu'un ñn taja.

19 Vina te kuá'a-ri fuerza nuu-ro náva'a kuañu-ro sikí kóo jíin sikí kúrsiuku, jíin sikí táká fuerza máa já jito u'u yóo. Te tú naún sá'a kuti jíin-ró.

20 Ko ma kúsī iní-ro jíin tiñu yá'a ja kájandatu tach̄i núu-ro, ch̄i sua ná kúsī iní-ro já á káyoso sí'ví-ró ondé andíví. Achí-ya.

21 Te suni hora-ún n̄i kus̄i iní Jesús, onde jíin Espiritu Santo, te n̄i ka'an-ya: Ná kúta'u-ná nuu-ní Táa, Jito'o andíví jíin ñúyivi kúu máa-ní, ja ní jas̄u-ní taká tu'un yá'a nuu cháa ndíchí jíin núu cháa kájuku'un in̄i. Te n̄i stá'an ndijin-ní nuu cháa súchí iní jíná'an-de. Ch̄i súan n̄i jata'an in̄i-ní Táa.

22 Taká ndatiñu n̄i ja'a Táa-ri in̄i nda'a-rí. Te tú ni ñn jini nuu máa Sé'e, ch̄i máni máa Táa jini-ya. Ni tú jini ni ñn nuu máa Táa, ch̄i máa Sé'e jini, jíin ñani cháa ja kuní máa Sé'e te stá'an ndijin-ya núu-dé. Achí-ya.

23 Te s̄in n̄i jíó káva máa Jesús nuu cháa káskuá'a jíin-ya. Te n̄i ka'an-ya: Xáan ndatu cháa kuni tiñu ja ní kajini máa-ró.

24 Ch̄i ká'an-ri jíin-ró ja kuá'a cháa kájani tu'un Dios jíin cháa kákuu rey, n̄i kakuni-de ndé-de nuu já kánde'é máa-ró, ko tú ní kájini-de, te kuni so'o-de ja ní kájini so'o-ró kuní-de núu, ko tú ní kájini so'o-de, áchí-ya.

Chaa va'a ñuu Samaria

25 Te yúan kánchaa ñn maestro ley, te n̄i ndukuiñi-de ch̄i koto nchaa-de-ya kuní-de: Maestro, naún sá'a-ná náva'a ni'in tá'u-ná kuchaku-ná ñí káni, áchí-de.

26 Te n̄i ka'an máa Jesús jíin-de: Ndasa yóso núu tutú ley. Ndasa ká'an ká'u-ró. Achí-ya.

27 Te máa cháa-ún n̄i ka'an-de: Kumani-ro jíin máa Tatá-ro Dios onde jíin iní jíin añú-ro jíin ñí fuerza-ro jíin ñí núu jini tuní-ro, te kundá'ú in̄i-ro tá'an-ró nátu'un kundá'ú in̄i-ro máa-ró, áchí-de.

28 Te n̄i kach̄i Jesús jíin-de: Va'a n̄i ka'an-ro. Sá'a súan, te ni'in tá'u-ro kúchaku-ro núsáa, áchí-ya.

29 Ko máa cháa-ún, kuní-de ja kée ndaa-de jíin tú'un ká'an-de, te n̄i jika tu'un-de Jesús: Te ndéja kúu tá'an-ná, áchí-de.

30 Te máa Jesús n̄i ka'an-ya: ñn cháa n̄i kenda-de ñuu Jerusalén. Te n̄i kuun-de kua'an-de ñuu Jericó. Te ichi-ún n̄i kenda ñakuí'ná núu-dé, te n̄i kajanchaa ndatiñu-de, te n̄i kastují-dé. Te n̄i kee kája'an, n̄i ndoo cháa-ún kátúu-dé. Te a yani kuu-de núu.

31 Te n̄i kuu ja íchi-ún n̄i kuun ñn sutu vai-de. Te n̄i jini-de nuu cháa-ún. Te n̄i sío-ni-de kua'an-de.

32 Suni súan ñn cháa levita, n̄i kuyani-de lugar yúan. Te n̄i jini-de nuu cháa-ún. Te n̄i sío-ni-de kua'an-de.

33 Ko ñn cháa ñuu Samaria, jika-de kua'an-de ichi-ún, n̄i kuyani-de nuu kátúu cháa-ún. Te n̄i jini-de. Te n̄i kundá'ú in̄i-de cháa-ún.

34 Te n̄i ja-de. Te n̄i chu'un-de aceite jíin alcohol nuu ní tuji cháa-ún. Te n̄i ju'ni-de nuu. Te n̄i skáa-de cháa-ún sikí caballo-de. Te kua'an-de jíin-de onde mesón. Te n̄i jito-de cháa.

35 Te inga kivi xían-ún n̄i kenda-de kua'an-de. Te n̄i tava-dé uu peso n̄i ja'a-de nuu cháa xíin mesón. Te n̄i ka'an-de: Koto-ní-de. Jíin táká-ga ja kanú-ní jíin-de, te nuu ncháa-ná, te nachunáa-ná nuu-ní, áchí-de.

36 Núsáa te ja uní tá'an cháa-ún, te ndé ñn-de n̄i kuu tá'an cháa n̄i kenda ñakuí'ná nuu-ún, jáni in̄i-ro, áchí-ya jíin-de.

³⁷ Te n̄i ka'an máá cháa-ún: Chaa n̄i kundá'ú in̄i-de-ún, áchí-de. Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Kuá'an núsáá, te sun̄i súan sá'a máá-ró, áchí-ya.

Ja ní jaa-ya núu María jíin Marta

³⁸ Te jíka-ya kuá'an-ya íchi. Te n̄i kivi-ya ñin ñuu. Te ñin ñasí'í, nání-ña Marta, n̄i kana-ña xiní-ya n̄i kivi-ya in̄i ve'e-ña.

³⁹ Te ña'an yá'a, ío ñin ku'u-ña nání María. Te María-ún, n̄i jungoo-ña núu já'a Jesús, jíini ná'in-ña tú'un ká'an-ya.

⁴⁰ Ko Marta kutéñu-ña já tiní tiñu sá'a-ña. Te n̄i jaa-ña núu-ya, te n̄i kachi-ña: Táta, tú ndé'é-ní ja kú'u-ná n̄i xndóo-i náá játíñu máá ñin-ná. Núsáá te ka'an-ní jíin-i ná chindéé tá'an-i jíin-ná. Achí-ña.

⁴¹ Ko n̄i ka'an Jesús: Marta, Marta, xaan jítu in̄i-ro sátiñu-ró, te ja kuá'a tíñu sá'a-ró, te n̄i ndukuí'a in̄i-ro jíin.

⁴² Ko ío ñin-ni tiñu kánúú xáan. Te María, n̄i nakaji-i tiñu kánúú-ún. Te ni ñin, ma kúu kuanchaa nuu-í. Achí-ya.

11

Ja jikán ta'u-yo jíin Padre Nuestro

¹ Te n̄i kuu ja jikán ta'u-ya kánchaa-ya ñin lugar. Te nuu ní ndi'i n̄i ka'an-ya, te ñin chaa káskuá'a jíin-ya, n̄i ka'an-de jíin-ya: Táta, stá'an-ní nuu-ná ndasa kakan ta'u-ná jíná'an-ná, nátu'un n̄i stá'an Juan nuu cháa káskuá'a jíin-de, áchí-de.

² Te n̄i kachi-ya jíin-de: Nú kájikán ta'u-ro, te sua ka'an-ro: Táa máá-ná ja kánchaa-ní onde andívi, ná nákana jaa-ná ní jíin sí'ví-ní. Te ná kóo ñuu nuu tá'ú-ní tiñu. Te ná kóo taká tiñu játa'an in̄i máá-ní, nátu'un ío in̄i andívi suni súan ná kóo in̄i ñuyívi yá'a.

³ Staa káyeená taká kivi kuá'a-ní nuu-ná vina.

⁴ Te sá'a-ní tuká'nu in̄i-ní nuu taká kuachi-ná, chi suni máá-ná kásá'a-ná tuká'nu in̄i-ná nuu ñáyivi kásá'a-i falta nuu-ná. Te ma skívi-ní náá koto nchaa-i náá chi sua nama-ní náá nuu kini nuu kuí'a. Achí-ya.

⁵ Te n̄i ka'an-ga-ya jíin-de: Ndé róo ío ñin amigo-ro te nú ki'in-ro núu-dé sava ñúú te kachi-ro kúni-de: Amigo, kuá'a núu un̄i staa núu-rí,

⁶ chi ñin amigo-ri n̄i chaa-de ve'e-ri ja jíka-de viaje. Te tú naún kuá'a-ri nuu-dé kee-dé. Achí-ro.

⁷ Te chaa kándeé ichi in̄i ve'e ka'an-de: Ma stá'an-ro rúu, chi a ndasú yuxé'é-rí, te se'e-ri kákixi-i jíin-rí. Te ma kúu nduko-ro te kuá'a-ri nuu-ro. Achí-de.

⁸ Ká'an-ri jíin-ró, vasa ma ndúko-de kuá'a-de nuu-ro já kúu-de amigo-ro, ko ja xáan stá'an-ro-dé te yuán ndúko-de te kuá'a-de taká ja jínu ñú'ún-ró.

⁹ Te ká'an-ri jíin-ro jíná'an-ró: Kakan, te kuá'a-ya núu-ro. Ndúkú, te ni'in-ro. Ka'an, te ná núña ve'e kivi-ró.

¹⁰ Chi chaa jikán, te kii nuu-dé. Te chaa ndúkú, te ní'in-dé. Te chaa ká'an, te núña ve'e kivi-de.

¹¹ Te ndé ñin róo ñin táa in̄i ve'e kúu-ró. Te nú se'e-ró jikán-i staa núu-ro, te kuá'a-ró ñin yuu núu-í náún. Xí nú jikán-i ñin tiyáká, te lugar ja kuá'a-ró tiyáká, te kuá'a-ró ñin koo nuu-í náún.

¹² Xí nú jikán-i ñin ndívi núu-ro, te kuá'a-ró ñin kúrsiuku nuu-í náún.

¹³ Te nú róo vasa chaa ñáá kákuu-ró, te kájiní-ro kuá'a-ró ndátíñu va'a nuu sé'e-ró, naga n̄i kuu máá Táa-ro I'a kánchaa andívi já má kuá'a-ya Espiritu Santo nuu cháa jikán núsáá. Achí-ya.

Sikí tú'un Beelzebú káka'an-i jíin-ya

14 Te kíñi'in-ya ñin tachí ñí'in. Te nuu ní kenda tachí-ún kua'an, te chaa ñí'in-ún ñi naka'an-de. Te taká ñayivi ká'in yúan ñi kakee nuu-í kánde'é-i.

15 Ko sava ñayivi-ún ñi kaka'an-i: Jíin Beelzebú, chaa kúñá'nu nuu taká tachí, kíñi'in-de tachí kája'an, áchí-i.

16 Te sava-ga-i kájito nchaa-i-ya. Te ñi kajikan-i ñin tuni ichi ándívi núu-yá.

17 Ko máa Jesús ñi jini-ya já súan kájani ini-i. Te ñi ka'an-ya jíin-i: Te nú ñin ñuu sásin máa, te kánakuatá'an máa, te ñuu yúan ma kúni'in. Te nú ñin ve'e sásin máa te kánakuatá'an máa, te ve'e yúan ma kúni'in.

18 Te nú Satanás suni sásin máa, ndasa kuni'in ñuu nuu tá'ú tíñu máa núsáa. Chi káka'an máa-ró ja jíin Beelzebú kíñi'in-ri tachí-ún kája'an.

19 Te nú ndújíin Beelzebú jíin-ri ja kíñi'in-ri tachí káni. Núsáa te se'e-ró, ndé jíin kákiñi'in máa-i tachí-ún. Ja yúan máa-i, ná nákuñdí-i siki-ro.

20 Ko nú jíin xiní ndá'a Dios kíñi'in-ri tachí káni kája'an, jandáa kúu ja núu-ro ní chaa ñuu nuu tá'ú Dios tíñu núsáa.

21 Nú ñin chaa kándaján, te jíin machete ndíto-de yujé'é-de, yúan-na te ká'in va'a taká ndatíñu-de.

22 Ko nú ja inga chaa ñi'in-ga vása máa-de, yúan-na te kundéé cháa-ún jíin-de, te kuanchaa ndí-i-ñi machete-de nuu-dé ja ndíto-de jíin. Te kíñi'in ndí-i ndatíñu-de.

23 Nú ndé chaa tú ndújíin-de jíin-ri, núsáa te jito u-u-de ruu. Te chaa tú nástútú jíin-ri, jachá-de.

24 Nú ñi kenda ñin tachí káni ini ñin chaa te jika kuu nuu ñú'un té'é, ndúkú núu júngo te tú ní'in, yúan-na te ka'an: Ná nó'on-ri ve'e nuu ní kenda-ri, achí.

25 Te nú ñi nchaa te jini ja vé'e luu kúu, chi ñi ndundoo,

26 yúan-na te kí'in tachí-ún, te kuaka tá'an jíin usiá-ga tachí ñáa-ga káa vása máa. Te kivi koyo, te kuxiukú yúan. Núsáa te ví'i-gá tá'an chaa yúan onde sandí'i-na vása já xnáñúú núu, áchí-ya.

27 Te ñi kuu ja ká'an-ya tú'un yá'a. Te ñin ña'an kánde ma'ñú ñayivi kuá'a-ún, ñi kana jaa-ña xiní-yá: Xáan ndatu ña'an ní skáku ní, te ñi skáxin-ña ní, áchí-ña.

28 Te ñi ka'an-ya: Sua ndatu-ga kúu ñayivi kájini so'o tu'un Dios, te káchu'un ini-i, áchí-ya.

Ja kájikan-i ñin tuni

29 Te ñi kataka ñayivi núu-yá, te ñi ka'an-ya: Ñayivi ñáa yá'a, kájikan-i tuni, ko ma kuá'a-ri nuu-í, chi tuni Jonás kúu ja kí nuu-í.

30 Chi natu'un Jonás, ñi kuu-de ñin tuni nuu cháa ñuu Nínive, suni súan máa Sé'e chaa kuu-ya ñin tuni nuu ñayivi yá'a jíná'an-i.

31 Te reina onde ichi sur, nachaku-ña jíin ñayivi yá'a kivi kí juicio. Te nakuxndí-ña siki-í. Chi onde jiká xaan ní kii-ña ní jini so'o-ña tú'un ndíchí ní ka'an Salomón. Te vina ví'i-gá kúñá'nu I'a kándij yá'a vása Salomón.

32 Taká chaa ñuu Nínive nachaku-de jíin ñayivi yá'a kivi kí juicio, te nakuxndí-de siki-í. Chi máa-de ñi kanakani ini-de kivi ní jani Jonás tu'un nuu-dé. Te vina ví'i-gá kúñá'nu I'a kándij yá'a vása Jonás.

Tu'un yiti

33 Tú ñi ñin chaa, nú ñi chí'i-de ñu'un xini yiti, te chisa'í-de yiti-ún chi nundóo. Chi sua kani-de nuu candelero, náv'a ná kuni ñayivi kivi koyo ini ve'e, nuu máa luz.

34 Lámpara yiki kúñu kúu nduchi-yo. Te nú nduchi-ro ío va'a, ní-ñi yiki kúñu-ró ndí ncháa. Ko nú nduchi-ro káñáa, te ní-ñi yiki kúñu-ró kánde ñuñáa.

35 Koto ñúkúun-ró máa-ró núsáa, chi luz kánde ini-ro sanaa te ñu'un tu'un kúu.

³⁶ Nú ñí yíki kúñu-ró ndí ncháa, ni tú ío ñn tí'li nuu túún, ñí nándii ncháa núsáa, nátu'un ñn lámpara ja xú'ún kayú. Achí-ya.

Ja ní kana jín-ya nuu cháa fariseo

³⁷ Te nini ká'an-ya, te ñi ka'an ndá'ú-ni ñn cháa fariseo jín-ya ja kée-ya staa jín-de. Te ñi kivi Jesús iní ve'e cháa-ún. Te ñi jungoo-ya kée-ya staa jín-de.

³⁸ Te cháa-ún, ñi jini-de nuu-ya. Te ñi naa iní-de ndé'é-de ja tú ní nánda'á-ya te yée-ya staa.

³⁹ Te máa Jító'o-yo ní ka'an-ya jín-de: Jandáa kúu, chi róo, cháa fariseo, kánakacha-ró íchi yata tindo'o jín íchi yata kó'o. Ko ichi iní-ro, chi ñi kachítú ndí-ro jín tú'un kuí'ná jín tú'un ñáa.

⁴⁰ Cháa káñáa jín'an-ró. I'a ñi sá'a ichi yata, á tú suni ní sá'a-ya íchi iní.

⁴¹ Ko taká ja kendo sobra nuu-ro, te kaja'a-ró kúu caridad, te kajúni iní-ro ja taká tiñu kásá'a-ró ío ndoo ja súan.

⁴² Naka ndá'ú kuu róo cháa fariseo, chi kaja'a-ró ñn siki uxí ita minú jín ruda jín taká yua, nuu Dios, te tú kásá'a kuti-ro tiñu ndaa, ni tú maní-ro jín-ya. Ní kásá'a-ró ndéndúú tiñu yá'a te ma xndoo-ró ingá tiñu-ún núú.

⁴³ Naka ndá'ú kuu róo cháa fariseo, chi xaan kákuni-ro silla onde xiní mesa iní ve'e sinagoga. Te ka'an sa'an ñayivi jín-ró nuyá'u kákuni-ro.

⁴⁴ Naka ndá'ú kuu róo cháa káchaa tutu jín cháa fariseo, chi cháa uu xiní kákuu-ró. Nátu'un ve'e añú ja tú ndijin kánde, súan ká'io-ró, te cháa kájika kuu, tú jini-de ja jañú-de siki, áchí-ya jín-de.

⁴⁵ Te ñn cháa kúu maestro ley, ñi ka'an-de: Maestro, nuu ní ka'an-ní tu'un yá'a, suni ñi ka'an-ní siki máa-ná jín'an-ná, áchí-de jín-ya.

⁴⁶ Te ñi ka'an-ya: Naka ndá'ú kuu róo cháa maestro ley jín'an-ró, chi káchaa-ró carga ve'e siki taká cháa ja tú kákuu kundiso-de. Ko máa-ró, ni tú káké'é-ró carga-ún vasté jín ñn nda'a lúli-ró.

⁴⁷ Naka ndá'ú kuu róo jín'an-ró. Chi kásá'a-ró vé'e añú cháa ñi kajani tu'un Dios. Te ñi kaja'ni táa-ro-dé jín'an-de.

⁴⁸ Súan kúu ja káka'an ndaa-ro ja kájata'an iní-ro tiñu ñi kasá'a táa-ro. Chi jandáa kúu ja ní kaja'ni-dé cháa-ún. Te máa-ró, ñi kasá'a-ró vé'e añú ndiyi-ún.

⁴⁹ Ja yúan suni ñi ka'an Dios ñn tu'un ndíchi: Tájí-rí cháa kani tu'un-ri jín cháa apóstol ki'in nuu-í jín'an-i. Te sava-de ka'ni-í te sava-ga-de chindikín-i, áchí Dios,

⁵⁰ náva'a siki ñayivi yá'a ná koo kuachi cuenta ja ní jati ññi taká cháa ñi kajani tu'un-ri onde kivi ní jungoo ñuyivi,

⁵¹ onde ññi Abel, te onde ññi Zacarías, cháa ñi jii sava ma'ñú altar jín vé'e ii. Súan ká'an-ri jín-ró, ja siki ñayivi yá'a kuu kuachi-ún.

⁵² Naka ndá'ú kuu róo maestro ley, chi ñi kajanchaa-ro ndákáa kivi-i iní tu'un ndíchi núú, te ñi kajasu-ro núú cháa kákuni skuá'a. Ko ni máa-ró suni tú ní káskuá'a-ró, áchí-ya.

⁵³ Te nini ká'an-ya tú'un yá'a, te cháa káchaa tutu jín cháa fariseo, ñi katau xaan-dé nuu-ya. Te ñi kastatá'an-de jín-ya ja ná ká'an-ga-ya kuá'a tú'un.

⁵⁴ Chi kájito yu'u-dé-ya, ja sánaa te ni'in-dé yakú tu'un ká'an-ya, náva'a kakan-de kuachi siki-ya.

12

Cuenta yujan ía cháa fariseo

¹ Nini súan kúu, te ñi kakutútú kuá'a xaan ñayivi, ja kajañu tá'an-i. Te ñi ka'an-ya jín cháa káskuá'a jín-ya: Koto va'a-ró máa-ró núú yujan ía cháa fariseo, chi yúan kúu tu'un yoso yú'u.

² Chi tú ni ñn naún yíndi'u ja má kenda ndijin. Ni tú ni ñn ja yisa'í ja má kuní-yo núú.

³ Núsáá, taká tu'un ni ka'an-ro ñúñáa, onde nuu ío ndijin ná kúni so'o-i. Te tu'un ni ka'an yaá-ro ní kajini so'o-i ká'jin-i ini ve'e, te onde xini vé'e ná kóo jaa tu'un.

Ndéja yú'ú-yo kóto-yó

⁴ Ko amigo, ká'an-ri jín-ró jíná'an-ró: Ma yú'ú-ro kóto-ró ñáyivi já'ni yíki kúñu-yó, chi nú ni ndi'i ni kaja'ni-í, te tuká inga naún kúu sá'a-ga-i.

⁵ Ko ná stá'an-ri nuu-ro ndé ja yú'ú-ro kóto-ró. Ío ñn ja nú a ni ja'ni-í róo te ío poder yuán chindee róo nuu infierno. Yuán yú'ú-ro kóto-ró núsáá. Yuán kástu'un-ri nuu-ro.

⁶ Tú kúya'u u'un tisaá ja úu xu'un náún. Te tú ni ñn-ti náa iní Dios.

⁷ Chi a ni ka'u-ya ondé taká ixi xini-ro. Núsáá te ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chi kánúu-ga-ro vása kuá'a tisaá.

⁸ Te ká'an-ri jín-ró: Nú ndé chaá kani ndaa-de tu'un-ri nuu ñáyivi, suni súan máa Sé'e chaá nakani ndaa-ya tú'un-de nuu ndájá'a Dios.

⁹ Ko nú ndé chaá ské'ichi-de ruu nuu ñáyivi, suni súan ské'ichi-ri-de nuu taká ndajá'a Dios.

¹⁰ Te nú ndé chaá ka'an ndiva'a-de siki máa Sé'e chaá, koo tuká'nu ini-ya núu-dé. Ko nú ndé chaá ka'an ndiva'a-de siki Espiritu Santo, ma kóo tuká'nu ini nuu-dé.

¹¹ Te nú ni kajanchaka-i róo ini ve'e sinagoga nuu cháa kakuñá'nu jín núu cháa tá'ú tíñu, ma nákani xaán ini-ro ndasa xndió káni-ró tú'un, xí ndasa ka'an-ro.

¹² Chi máa Espiritu Santo stá'an-ya núu-ro ndasa kanúu tú'un ka'an-ro hora-ún, áchí-ya.

Siki já kútóo iní

¹³ Yuán-na te ñn chaá kánde-de nuu ñáyivi kuá'a-ún, ni ka'an-de jín-ya: Maestro, ka'an-ni jín ñani-ná ná ká'ncha sava-de ta'u-ná jín-ná, áchí-de.

¹⁴ Ko máa-ya ni ka'an-ya jín-de: Utale, ndéja ní jani ruu ja kúu-ri chaá sándaá xí cháa ka'ncha sava ta'u já kúu róo jíná'an-ró. Achí-ya.

¹⁵ Te ni ka'an-ya jín-de: Koto va'a-ró máa-ró, te ma kútóo ini-ro, chi vasa kua'a xaán ndátíñu ñáva'a ñn chaá, ko nasu já jín yuán te kuchaku jínú'un-de, áchí-ya.

¹⁶ Yuán-na te ni ka'an-ya ñn tu'un yátá jín-i: Ni io ñn chaá kúká. Te ni ndea xaán nuní-dé.

¹⁷ Te chaá-ún, nákani ini-de: Ndasa sá'a-ri, chi tuká núña yaka-ri nataan-ga-ri niñi-rí, áchí-de.

¹⁸ Te ni kachi-de: Sua ná sá'a-ri. Ná kanú-ri yaka-ri. Te nakani-ri ja ká'nu-ga. Te yuán nataan ndi'i-ri niñi-rí jín taká-ga ndatíñu-ri.

¹⁹ Yuán-na te kachi-ri jín ini jín añu-ri: Vina te kua'a xaán ndátíñu ñáva'a-ró já kánda kua'a kuiá. Ná ndétatú-ro te kaji-ro kó'o-ró, te ná kúsi ini-ro núsáá, áchí-de jín máa-de.

²⁰ Ko ni kachi Dios jín-de: Chaá ñáa kúu-ró. Akuáa vina te kuu-ro. Te ndatíñu ni sátu'a-ró-ún, ndé chaá kuu. Achí Dios.

²¹ Súan ío siki cháa ja sákúká-de máa-de, ko tú kúká-de nuu Dios.

Ma nákani ini-yo siki já kúchaku-yo

²² Te ni ka'an-ya jín cháa káskuá'a jín-ya: Núsáá te ká'an-ri jín-ró, ma nákani ini-ro siki já kúchaku-ro, nú ndasa kee-ro, ni siki yíki kúñu-ró, nú ndasa kundii kunamá-ro.

²³ Á tú kánúu-ga vida-ro vása já kée-ro, te yiki kúñu-ró vása sá'ma-ro náún.

²⁴ Nde'é-ró tikaká, tú jítu-ti, ni tú nástútú-ti, ni tú náchiva'a-ti iní yaka-ti, chi máa Dios skée-ya-ti. Á tú kánúu-ga-ro vása kíti-ún.

²⁵ Ko ndé róo ja súan nákani ini-ro te á kuu chísó-ga-ro máa-ró ñn yíki.

²⁶ Te nú ma kúu sá'a-ró vasté ñn tíñu lúlí-ga súan, te najá kánakani ini-ro jín sáva-ga-ún núsáá.

²⁷ Nde'é ndasa kája'nu ita yuku. Tú sátíñu, ni tú táú. Ko ká'an-ri jín-ró ja rey Salomón kivi ní kuñá'nu xaán-dé ni tú ní kúu ku'un-de sa'ma súan natu'un ita-ún.

28 Te Dios, nú súan skúnamá-ya itá yuku-ún ja ío vina te yuchaan kayu nuu ñú'un, naga ni kuu ja má skúnamá-ya róo. Te naja tú kákandíja va'a-ró.

29 Te ma kuítú iní-ro ndasa kee-ro, xí ndása ko'o-ró ni ma nákaní xaan iní-ro núsáa.

30 Chi taká ndatíñu yá'a kájítú iní ñayivi ñúyivi jíin. Ko máa Táa-ro a jiní-ya já kánandi'i-ró taká ndatíñu yá'a.

31 Ko kuítú iní-ro kivi-ró iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Yúan-na te kua'a-ga-ya taká ndatíñu-ún nuu-ro.

32 Ma yú'ú-ro jíná'an-ró, chi vasa tiku'ni lúlí kákuu-ró, ko máa Táa-ro ándívi, a ni kusii iní-ya já nú-ro kuá'a-ya ñuu nuu tá'ú-ya tiñu.

33 Xikó taká ndatíñu-ró, te sá'a-ró caridad. Ndúkú-ró bolsa ja má kútú'ú kuatíñu-ró. Te suni taan-ro yají-ro onde andívi nuu tú naa. Chi yúan ma kúu kivi ñakuí'ná, ni ma kúu chaa tikixin te stívi-tí.

34 Chi nuu kánde yaji-ro, yúan kúu nuu kuítú iní-ro jíin.

35 Ku'ni ni'in chii-ró jíná'an-ró, te lámpara máa-ró, ná kóo tu'a-ni ñu'un ini.

Ja ní káindatu mozo jito'o-i

36 Te máa-ró jíná'an-ró ná kóo tu'a-ró nátu'un mozo káindatu-i jito'o-i ja ncháa-de kua'an-de viko tánda'a, náva'a nú ni ncháa-de te ka'an-de, te kuña-ni-i ve'e jíná'an-i.

37 Xáán ndatu kuu mozo-ún te nú ni ncháa jito'o-i nuu-í, te jiní-de ja kándito-i. Jandáa ká'an-ri jíin-ró ja kú'ni-de chii-de, te nuu mesa súnogo-de mozo-de te kani-de ko'o-í jíná'an-i.

38 Te vasa ná cháa-de ñúú, xí vasa ná ncháa-de ja'a ñuu, te nú suni súan kuní-de sá'a mozo-ún ja kándito-i, ndatu xaan kéndoo mozo-ún jíná'an-i.

39 Ko ná júku'un ini-ro tú'un yá'a. Táa ini ve'e, nú ní jiní-de na hora kúu ja kii ñakuí'ná te kundito-de núú, te ma kuá'a-de tu'un sakuí'ná vé'e-de núú.

40 Te róo suni súan koo tu'a-ró, chi máa kivi já tú naún kájani ini-ro, te ncháa-ni máa Sé'e chaa, áchí-ya jíin-de.

41 Yúan-na te Pedro, ni jiká tu'ún-de-ya: Táta, máa-ni nuu náa jíná'an-ná ká'an-ni tu'un yá'a náún, xí súni ká'an-ni nuu taká-ga chaa yá'a, áchí-de.

42 Te ni ka'an máa Jíto'o-yo: Ndéja kúu ñn mozo ndito xiní já skíkuu va'a, chi máa jíto'o, kani-de mozo-ún ná kóto-i se'e-de náva'a skée-í suchí-ún máa hora ja xíin tiñu.

43 Xáán ndatu kuu mozo-ún, te nú ni ncháa jito'o-i te nani'in-dé-i sá'a-i súan.

44 Jandáa ká'an-ri, ja káni-de mozo-ún ja kóto-i taká ndatíñu-de.

45 Ko nú mozo-ún jáni ini-i: Kúkuéé-ga te ncháa jito'o-ri, achi máa-i. Te kejá'a-i stují-í mozo máa-i jíin ñá'an kájatíñu nuu-í. Te kee-í te ko'o-i, te najini-i.

46 Te mozo-ún, nú ni ncháa jito'o-i kivi já tú ndatu-i jíin hora ja tú jiní-i, te xndó'o-de-i, te kiñi'in-de-i onde jíin cháa tú káskíkuu va'a.

47 Chi nú ndé mozo a jiní-i tiñu ndasa játa'an ini jito'o-i, te nú tú ní sátu'a-i, ni tú ní skíkuu-í tiñu kuní máa-de, ndo'o xaan-í yunu xii.

48 Ko nú ndé mozo tú jiní-i tiñu ndasa játa'an ini jito'o-i, te nú sá'a-i tiñu ñáa ja xndó'o-de-i núú, yúan-na te yakú-ni yunu xii ndo'o-i. Chi nú kua'a-ya kuá'a ndatíñu nuu ñn chaa, te nandakan kua'a-ya nuu-dé. Te suni súan nú kua'a ndatíñu kátatu-i ñn chaa, ví'í-gá nandakan-i nuu-dé.

Siki tú'un sásin máa jíná'an

49 Ni kii-ri ja chindee-ri ñu'un ini ñuyivi yá'a. Te xaan kuní-ri ja ná kóo.

50 Te ío ñn tundó'o ja kuánducha-ri jíin, ko xaan ndukuí'a ini-ri onde ná skíkuu-ri.

51 Kájani ini-ro já ní chaa-ri ja kóo ná'ín-ni ini ñuyivi náún. Ká'an-ri jíin-ró ja ná túu, chi sua ndonda siki tá'an.

⁵² Ch̄i ñn-ni ve'e koo u'ún ñayivi, te sás̄iñ máá jíná'an. Un̄i ndonda siki úu, te uu ndonda siki uní.

⁵³ Ch̄i ndonda siki tá'an, táa siki sé'e-de, te se'e siki táa-i. Náa siki sé'sí'í-ña, te sesí'í siki náa-i. Náchisó siki séjanú-ña, te sejanú siki náchisó-i. Achí-ya.

Siki tuni skuá'a-yó

⁵⁴ Te suni n̄i ka'an-ya jíin ñáyivi kuá'a-ún: Nú n̄i kajini-ro nána viko íchi nú kée ndikandii, te káka'an-ro: Kuun sau, áchí-ro, te kúu súan.

⁵⁵ Te nú n̄i nana nuu tachi, te káka'an-ro: Nandii, áchí-ro, te súan kúu.

⁵⁶ Chaa uu xini kákuu-ró. A kájiní-ro naún kuní ka'an tuni ini ñuyivi jíin ándívi, te naja tú kánakuni-ro kivi yá'a núsáa.

⁵⁷ Te naja tú kátava máa-ró cuenta ndé ja kúu tiñu va'a núsáa.

⁵⁸ Ko nú kua'an-ro núu juez jíin cháa jito u'u róó, te yachi ná ndatu'ún vá'a-ró jíin-de nini ká'in-ró íchi jíin-de. Ch̄i nú túu, te kuá'a-de róó nuu juez, te juez kuá'a-de róó nuu policía, te policía chindee-de róó vekaa.

⁵⁹ Te ká'an-ri jíin-ró, ja má kenda kuti-ro yúan onde nú tú chunáa-ro táká centavo, áchí-ya jíin-de.

13

Kánúu nákani ini-yo

¹ Te suni kivi-ún ká'in yaku chaa jíin-yá yúan. Te n̄i kajani-de tu'un nuu-yá ndasa n̄i kata'an chaa ñuu Galilea. Ch̄i Pilato, n̄i sáká núu-de ñiñi cháa-ún jíin ñiñi kiti já kásoko-í nuu Dios.

² Te n̄i ka'an Jesús: Chaa ñuu Galilea yúan, ja súan kándo'o-de tundó'o-ún, te á n̄i io xaan kuáchi-de vásá táká-ga chaa ñuu Galilea, kájaní ini-ro náún.

³ Ná kástu'ún-rí nuu-ro já túu, ch̄i suni súan naa-ro jíiná'an-ró nú tú nakani ini-ro.

⁴ Te suni xia'un un̄i chaa ja siki máa-de n̄i ndua torre ñuu Siloé te n̄i kaji'i-de, á n̄i kasá'a-de kuáchi xaan-gá vásá táká-ga chaa káxiukú ñuu Jerusalén, kájaní ini-ro náún.

⁵ Ná kástu'ún-rí nuu-ro já túu. Ch̄i suni súan naa-ro jíiná'an-ró nú tú nakani ini-ro. Achí-ya.

Tu'un mérkexe

⁶ Te n̄i ka'an-ya tú'un yátá yá'a: ñn chaa ñáva'a-de ñn mérkexe ja ní nachu'un-de ma'ñú itú uva-de. Te n̄i ja-de ndúkú-de nde'e xini. Te tú ní n̄i'n kúti-dé.

⁷ Te n̄i kachi-de jíin mozo ndíto itu uva-ún: Vina te a ío un̄i kua kándúkú-rí nde'e xini mérkexe yá'a, te tú n̄i'n kúti-rí. Xiti ná k'i'n. Naja kándii satéñu nuu ñú'un yá'a. Achí-de.

⁸ Yúan-na te n̄i ka'an máa mozo: Táta, skéndo-ní, ná kúndii vasté ingá kua yá'a, onde ná sáyúchí-ná ja'a te chu'un-ná ja'an te nándéó.

⁹ Te nú n̄i ja'a nde'e, te ío va'a. Te nú túu, te vásá xiti-ní áchí-i. Achí-ya.

Tu'un ña'an jika tí'i

¹⁰ Te ñn kivi ndétatú n̄i stá'an-ya tú'un ini ñn ve'e sinagoga.

¹¹ Te n̄i kenda ñn ña'an tá'an-ña ñn tachi kini ja ní kuu xia'un un̄i kua kú'u-ña. Te n̄i kaí-ña, jika tí'i-ña, ch̄i tú kúu kuti ndúko tuun-ña.

¹² Te n̄i jini Jesús nuu-ñá. Te n̄i kana-ya xini-ñá. Te n̄i kachi-ya jíin-ña: Nána, vina te a n̄i nduva'a-ní ja kú'u-ní, áchí-ya.

¹³ Te n̄i chaa-ya ndá'a-yá siki-ñá. Te n̄i ndúko tuun-ni-ña, te n̄i nakana jaa-ña Dios.

¹⁴ Te chaa kúñá'nu ini ve'e sinagoga, n̄i kiti ini-de nuu Jesús ja ní nasáva'a-ya-ñá kivi ndétatú. Te n̄i ka'an-de jíin ñáyivi kuá'a-ún: Ññ kivi ío sátiñu-ró, te kivi-ún chakoyo-ró kúu tana-ro. Ko kivi ndétatú yá'a, chi ma kúu, áchí-de.

15 Yúan-na te n̄i ka'an máá Jító'o-yo jíin-de; Chaa uu xin̄i kákuu-ró. Ja kúu kivi ndétatú te tú kándají-ró xndiki-ro xí burro-ró núu káyee-tí-ún, te tú káskó'o-ró-tí nducha náún.

16 Te sesí'í Abraham yá'a, nú'ni-ña xiá'un un̄i kua n̄i sá'a kui'na. Te tú ío va'a ndájí-rí-ña kivi ndétatú náún, áchi-ya.

17 Te súan n̄i ka'an-ya tú'un yá'a. Te n̄i kakuka nuu táká chaa kájito u'u-ya-ún. Ko taká ñayivi, n̄i kakusi iní-i jíin táká tiñu ñá'nu n̄i sá'a-ya.

Tu'un ndikin yua mostaza

18 Te n̄i ka'an-ya: Ndasá kuni koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te na jíin skétá'an-ri.

19 Kúu nátu'un ndikin yua mostaza ja ní ki'in in chaa te n̄i chaa-de nuu itú-de. Te n̄i ja'nu. Te n̄i kuu in yunu ká'nu. Te tisaá andívi n̄i kasá'a-ti taká-ti chíi nda'a-ún. Achí-ya.

Tu'un yata yujan ía

20 Te n̄i ka'an tuku-ya: Naún tu'un yata skétá'an-ri jíin ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

21 Kúu nátu'un yujan ía ja ní ki'in in ña'an. Te n̄i chisa'í-ña chíi un̄i tiyii yúchi onde n̄i ndi'i n̄i kuu ía ní sá'a. Achí-ya.

Siki íchi yuxé'é túu

22 Te nini kua'an-ya íchi ñuu Jerusalén, te n̄i jika kuu-ya táká ñuu jíin táká rancho, n̄i stá'an-ya tú'un.

23 Te n̄i ka'an in chaa jíin-yá: Táta, yakú-ni chaa kaku-de náún, áchí-de. Te n̄i kachi-ya jíin-de:

24 Ndúkú ndéé téyíi-ró kivi koyo-ró íchi yuxé'é túu, chí ká'an-ri jíin-ró ja kuá'a ñayivi ndúkú ndéé-i kivi-i, ko ma kúu kivi koyo-i.

25 Chí táa in̄i ve'e, ndukuiñi-de, te kasu-de yuxé'é. Te ichi yata vé'e kuiñi-ró. Te skáján-ró vitú yuxé'é te ka'an-ro: Táta, táta, kuña-ni ve'e, ná kivi koyo-ná, achi-ro. Te kachi-de kuni-ró: Aa, tú jiní-ri ná ñuu vaikoyo-ró, achi-de.

26 Yúan-na te keja'á-ró ká'an-ro jíin-de: N̄i kayee-ná staa jíin-ni, te in̄i ya'ya ñuu-ná n̄i stá'an-ni tu'un nuu-ná, achi-ro.

27 Te máá-de kachi-de kuni-ró: Achí-ri jíin-ró ja tú jiní-ri róo ndé ñuu vaikoyo-ró. Kuxio jíná'an-ró chí ñayivi kásá'a tiñu ñáá kákuu-ró. Achí-de.

28 Te yúan nde'e-ro, te nakaji-ro ñi yú'u-ro kuiñi-ró. Te kuni-ro núu Abraham jíin núu Isaac jíin núu Jacob jíin núu táká-ga chaa n̄i kajani tu'un Dios kuiñi-de in̄i ve'e Dios. Te róo kuxio-ró sásin-ya róo.

29 Te kikoyo-i ichi núu kána ndikandii jíin íchi núu kée ndikandii, ichi norte jíin íchi sur, te jungoo-i in̄i ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

30 Kuni so'o va'a-ró: Sava chaa sandí'í-na, ndunúu-de. Te sava chaa kúnúu, nduu-de sandí'í-na. Achí-ya.

Tu'un Herodes

31 Te kivi-ún n̄i jakoyo yakú tá'an chaa fariseo, te ká'an-de jíin-yá: Kuxio-ni yá'a te kenda-ni ki'in-ni, chí chaa Herodes ka'ni-dé ní kuni-de, áchí-de.

32 Te n̄i kachi-ya jíin-de: Kuá'an, te kastu'ún-ró núu máá ñukui jian: Vina chí kiñi'in-ri tachí kini kaja'an. Te sá'a-ri tana vina jíin yúchaan. Te onde nuu un̄i kivi te síjínu-ri tiñu-ri.

33 Ko kánúu xaan ja vina jíin yúchaan jíin ísá te kaka-ri ki'in-ri, chí ma kúu ja in chaa jani tu'un kenda-de yata ñuu Jerusalén, te kuu-de. Achí-ro.

Siki ja ní kuku'í'a iní-ya jíin ñuu Jerusalén

34 Jerusalén, Jerusalén, n̄i kaja'ni-ro cháa kajani tu'un Dios, te n̄i kaja'a-ró yuu xin̄i cháa n̄i tájí-yá vai nuu-ro. Ío kua'a vuelta n̄i kuni-ri nastútú-rí se'e-ró, nátu'un chukí ja nastútú-ti tir-ti chí ndijin-ti, ko tú ní kákuu-ro.

³⁵ Vina te kéndoo víchí vé'e-ró núsáá. Ko ká'an-ri jíin-ró já má kuni kuti-gá-ro núu-rí jíná'an-ró onde jaá ñn kivi ká'an-ro: Ná nákana jaa-yó-yá chí ndiso-ya tínu máá Tatá Dios, achí-ro. Achí-ya.

14

Ja ní nasáva'a-ya ñn chaa kú'u kivi ndétatú

¹ Te ñn kivi ndétatú ñi kivi-ya iní ve'e ñn chaa kúñá'nu nuu cháa fariseo jíná'an-de ja kée-ya staa jíin-de. Te kájito yu'u-dé-ya.

² Te ñi kenda ñn chaa kú'u-de kue'e kuiñi, kándii-de nuu-ya.

³ Te ñi ka'an Jesús jíin cháa kákuu maestro ley jíin cháa fariseo: Á kuu sá'a-ri tana kivi ndétatú xí túu, áchí-ya.

⁴ Ko máá-de, tú ní káka'an kuti-dé. Yúan-na te ñi ki'in-ya cháa ñú'un kuiñi-ún. Te ñi nasáva'a-ya-dé. Te ñi natájí-ya-de kuano'on-dé.

⁵ Te ñi ka'an-ya jíin-ún: Te nú burro máá-ró xí xndiki-ro júngava-ti iní ñn sókó, te tú natava-ro-ti vasa kivi ndétatú kúu náún. Achí-ya.

⁶ Te tú ní kákuu xndió káni-de ni ñn tu'un nuu-ya ja súan ñi ka'an-ya jíin-de.

Siki ñáyivi sáñá'nu-i máá-i

⁷ Te ñi jini-ya já kándúkú-de jungoo jíñú'ún-de silla xini mesa. Te ñi ka'an-ya ñn tu'un yátá jíin cháa ñi kataka yúan.

⁸ Nú ñi kana ñn chaa xini-ro já kí'in-ro ñn viko tánda'a, te ma júngoo jíñú'ún-ró silla xini mesa. Chí nú súan, sanaa te a ñi kana-de xini ñn chaa kúñá'nu-ga vásá róó.

⁹ Te chaa chaa ñi kana xini-ro-ún jíin-de. Te ka'an-de jíin-ró: Kuxio, ná kunchaa chaa yá'a jian. Yúan-na te kúka nuu-ro kí'in-ro onde sandí'í-na kunchaa-ro.

¹⁰ Ko nú ñi kana ñn chaa xini-ro, kuá'an te jungoo-ró onde sandí'í-na. Chí nú jaa chaa ñi kana róó yúan te kachi-de kuni-ró: Amigo, nuu silla jíñú'ún yá'a jungoo-ró, achí-de. Yúan-na te nduñá'nu-ró jito nuu cháa káxiukú ká'nu jíin-ró.

¹¹ Chí taká chaa sáñá'nu-de máá-de, ndusúchí-de. Te taká chaa sásúchí-de máá-de, nduñá'nu-de. Achí-ya.

¹² Te suni ñi ka'an-ya jíin cháa ñi kana xini-ya-ún: Nú sá'a-ró sámá xí xini, ma kána-ró xini cháa kákuu amigo-ro, ni xini ñani-ro, ni xini tá'an-ró, ni xini cháa kúká. Chí nú súan te suni máá-de nakana-de xini-ro. Te ñi kuu ja ní nani'in-ro tá'u-ro.

¹³ Ko nú sá'a-ró gasto, te kana-ró xini cháa ndá'ú, chaa tiku'lu, chaa tá'nú, jíin xini cháa kuáa.

¹⁴ Te xáán ndatu kendoo-ró nú súan, chí tú naún náku'a-de nuu-ro. Ko ni'in-ro yá'u-ró kivi náchaku taká chaa ndaa, áchí-ya.

Ñn xini ká'nu

¹⁵ Te ñn chaa yée staa jíin-ya, ñi jini so'o-de tu'un yá'a. Te ñi kachi-de jíin-ya: Xáán ndatu kuu chaa ja kée-dé staa onde iní ñuu nuu tá'ú Dios tínu. Achí-de.

¹⁶ Yúan-na te ñi kachi-ya jíin-de: ñn chaa ñi sá'a-de ñn xini ká'nu, te ñi kana-de xini kuá'a ñáyivi.

¹⁷ Te nuu ní jaa hora ja kúxini-de-ún, te ñi táji-de mozo-de kuakachi nuu já kée staa xini-ún: Ña'an-ní jíná'an-ní. Chí a ñi ndi'í ío tu'a. Achí.

¹⁸ Te ñn-ni ñi kasájá'a iní ndi'í-de. Te chaa ñn ñi kachi-de jíin mozo. Ñi jaan-ri ñn ñu'un te kánúú kínde'é-rí. Te ná kúña ká'nu iní-de nuu-rí, chí ma jáa-ri. Achí-de.

¹⁹ Te ñi ka'an inga-de: Ñi jaan-ri u'un yunta xndiki te kikoto nchaa-ri-ti. Ná kúña ká'nu iní-de nuu-rí, chí ma jáa-ri. Achí-de.

²⁰ Te ñi ka'an tuku inga-de: Sáa ní tanda'a-rí. Te ja yúan má kuu jaa-ri. Achí-de.

²¹ Te kuano'on mozo-ún n̄i kastu'ún-de nuu jító'o-de. Yúan-na te máá táa in̄i ve'e-ún, n̄i kit̄i in̄i-de. Te n̄i kach̄i-de jíin mozo-de: Kuá'an yach̄i n̄i n̄i n̄i yá'u jíin taká ya'ya, te kana-ró xiní cháa ndá'ú, cháa t̄ikú'lu, cháa tá'nú, jíin cháa kuáa, ná k̄ikoyo-de. Achí-de.

²² Te n̄i kach̄i mozo-ún: Táta, a n̄i kuu nátu'un ká'an-ní ko núña-ga lugar. Achí-i.

²³ Te jító'o-ún n̄i ka'an-de jíin mozo-de: Kuá'an taká ichi jíin taká rancho te stétuu-ró ñáyivi-ún ná k̄i-i yá'a, náva'a ná chítú in̄i ve'e-r̄i.

²⁴ Ch̄i ká'an-r̄i jíin-ró já ní ñn cháa n̄i jakana-ró-ún, ma kúxini kuti-dé ve'e-r̄i, achí-de. Achí-ya.

Sik̄i cháa kuni-de kundikin-de-ya

²⁵ Te kája'an kua'a xáan ñáyivi jíin Jesús. Te n̄i ka'an-ya jíin-i:

²⁶ Nú ndé cháa kii-de nuu-rí, te nú chíñú'ún-de táa-de, náa-de, ñasí'í-de, se'e-de, ñani-de, kua'a-de, xí ondé jíin máa-de, ma kúu kuu-de cháa skuá'a jíin-rí.

²⁷ Te cháa tú ndóyo-de jíin túndó'o kii sik̄i-dé, te kundikin-de ruu kii-de, ma kúu kuu-de cháa skuá'a jíin-rí.

²⁸ Ch̄i nú ndé róo kuni-ro káni-ró ñn ve'e, á tú xna'an-ga jungoo-ró te tava-ro cuenta nasaa kuu gasto, te kuni-ro nú vatu-ni kanda-ró jíinu xí túu.

²⁹ Ch̄i nú túu, te nú a n̄i jani-ró já'a, te ma kánda xu'ún-ró síjínu-ró. Yúan-na te taká ñáyivi kájin̄i nuu vé'e t̄ikú'lu-ró-ún, sákátá-i nuu-ro.

³⁰ Te ka'an-i: Cháa yá'a, n̄i kejá'a-de jáni-de ñn ve'e, te tú ní kánda-de síjínu-de, achí-i.

³¹ Xí nú ndé rey kuni-de k̄i'in-de kuatá'an-de jíin ingá rey, á tú xna'an-ga jungoo-de te nakani in̄i-de te nú vatu-ni kuu jíin uxí mil soldado kuatá'an-de jíin ingá rey ja vái sik̄i-dé jíin okó mil soldado.

³² Ch̄i nú túu, te nini jíká-ga vai ingá rey, te táji-de ñn cháa k̄i'in ka'an ndá'ú jíin-de ja ná júkuiñi.

³³ Te suni súan nú ndé róo tú síjita-ró taká ndatíñu náva'a-ró, ma kúu kuu-ró cháa skuá'a jíin-rí núsáa.

Tu'un yátá sik̄i ñi

³⁴ Va'a ío ñi, ko nú onde ñi-ún ná náa xikó, te ndasa ndu'u'a núsáa.

³⁵ Ma kuatíñu kuti, ni ja kúu nuu ñú'un já ndúu ja'an, ch̄i kacha-de k̄i'in. Cháa ío so'o kuni ná'in, ná kúni so'o-de. Achí-ya.

15

Sik̄i r̄i, kiti ní sana

¹ Te taká cháa xiní jíin cháa ká'io kuachi, n̄i jakoyo-de nuu Jesús náva'a kuni so'o-de tu'un ká'an-ya.

² Te cháa fariseo jíin cháa káchaa tutu, n̄i kaka'an-de: Cháa yá'a, játá'ú-de cháa ká'io kuachi te yé-de staa jíin cháa-ún, achí-de.

³ Te máa Jesús, n̄i ka'an-ya tú'un yátá yá'a jíin-de:

⁴ Ndé ñn róo nú náva'a-ró ñn ciento r̄i, te skuíta-ró ñn-ti, á tú skéndo-ró kúun xiko xia'un kuun-gá-ti ondé nuu ñú'un té'é, te kinandúkú-ró kiti ní naa-ún onde nani'in-ro-ti xí túu.

⁵ Te nú n̄i nani'in-ro-ti, kúsi in̄i-ro xndée-ró-ti nuu chó'o-ro.

⁶ Te nú n̄i najaa-ro vé'e te nastútú-ró cháa kákuu amigo-ro jíin tá'an-ró, te kach̄i-ro kúni cháa-ún: Ná kúsi in̄i-yo ch̄i n̄i nani'in-rí r̄i-r̄i-r̄i kiti á n̄i naa núu. Achí-ro.

⁷ Ká'an-r̄i jíin-ró, ja súan kus̄i-gá in̄i-ya ondé andívi jíin ñn cháa ío kuachi nú nakani in̄i-de, vásá jíin kúun xiko xia'un kuun-gá cháa va'a ja tú kájinu ñú'un-de tu'un nakani in̄i.

Tu'un ña'an ní skuíta-ña ñn peso

8 Xí nú ñin ñasí'í ñáva'a-ña uxí peso, te skuíta-ña ñin peso, á tú chi'i-ña yíti te nastáa-ña vé'e, te nandúkú víi-ñá onde nani'in-ñá.

9 Te nú nî nani'in-ñá, te kána-ña xiní tá'an-ña jíin amiga-ña, te kachî-ña kúni-i: Ná kúsiî iní-yo, chi nî nani'in-rí peso-rî ja ní skuíta-rî-ún núú. Achí-ña.

10 Ká'an-rî jíin-ró, ja súan kúsiî-gá inî taká ndajá'a Dios jíin ñin cháa ío kuachi nú nakani inî-de.

Tu'un suchí ní naa, te nî ndenda-i

11 Te nî ka'an-ga-ya: ñin cháa nî jo uu se'e yí-de.

12 Te suchí suchí-ún nî ka'an-i jíin táa-i: Táa, kuá'a-ní sava ñu'un núu-ná ja kúu ta'u-ná, áchí-i. Te nî teta'an-de ta'u-í nuu ndéndúú-i.

13 Te nî kuu yaku kivi, te suchí suchí-ún nî stútú ndí'i-i ndatíñu-i. Te nî kee-i kua'an jíká-i inga ñuu. Te yúan nî xnáa-í ta'u-í, chi nî janu ndiva'a-i.

14 Súan nî ndí'i nî janu sáni-i, te vásá ní cháa ñin tama xáan iní ñuu-ún, te nî kejá'á nándí'i-i.

15 Te nî kee-i kua'an-i, te nî jaa-i nuu ñin cháa ñuu-ún. Te cháa-ún nî tájí-de-i kua'an-i onde rancho-de ja yúan koto-i kinî-de.

16 Te kuní-i taan tí-i chí-i jíin tíxiko káyee kiní-ún. Chí tú kuti ní ñin naún ní já'a nuu-í.

17 Yúan-na te nî jinî máa-i. Te nî ka'an-i: Taká mozo ío inî ve'e táa-rî, ío kua'a stáa káyee-dé. Te ruu jí'i-rî soko yá'a.

18 Ná ndúkuiñî-rî te ná nó'on-rî nuu táa-rî. Te kachî-rî kuni-de: Táa, a nî sá'a-ná kuachi nuu Dios andíví jíin núu máa-ní.

19 Tuká va'a cháa kúu-ná ja kúnání-ná se'e-ní. Ko kuá'a-ní tu'un kuu-ná nátu'un ñin mozo-ní. Achî-rî.

20 Te nî ndukuiñî-i, te nî kee-i kuano'on-í nuu táa-i. Te nini jíká-gá vai-i, te nî jinî táa-i nuu-í. Te nî kundá'ú inî-de-i. Te jínu-de nî jaa-de. Te nî nuu-de sukun-í, te nî titú-de-i.

21 Yúan-na te nî ka'an-i jíin-de: Táa, a nî sá'a-ná kuachi nuu Dios andíví jíin núu máa-ní. Tuká va'a cháa kúu-ná ja kúnání-ná se'e-ní. Achí-i.

22 Ko máa táa-i, nî ka'an-de jíin mozo-de: Kuákî'in ñin su'nu vá'a-ga te chu'un-ró-i. Te chu'un-ró ñin xe'e ndá'a-í. Te chí-i-ró ndiján já'a-í.

23 Te suni kikî'in-ró chélu xá'án. Te ka'ni-ro-tí ná kée-yo. Chí sá'a-yó víko.

24 Chí se'e yí-rí yá'a a nî jí'i-i núú, te nî nachaku-i. A nî naa-í núú, te nî ndenda-i, áchí-de. Te nî kakejá'á-de sá'a-de viko.

25 Te se'e yí ñá'nu-de, kánde-i onde rancho. Suchí-ún vai ndii-i. Te nî nduyani-i yata vé'e. Te nî jini so'o-i tiví música te kájita já'á ñáyivi.

26 Te nî kana-i xinî ñin mozo. Te nî jiká tu'ún-i mozo-ún nú naún viko ío.

27 Te nî kachî mozo-ún nuu-í: Nî ncháa ñani-ro te táa-ro, nî ja'ni-dé chelu xá'án, chi nî ndenda va'a se'e yí-de, áchí mozo.

28 Yúan-na te nî kitî inî-i, te tú ní kuní-i ndívi-i, ko nî kenda táa-i. Te nî ka'an ndá'ú-de jíin-i ná ndívi-i.

29 Ko máa-i nî ka'an-i: Ío kua'a kuiá játíñu-ná nuu-ní, ni tú sání'in kuti iní-ná tiñu tá'ú-ní. Te tú ní já'a-ní vasté ñin lítú núu-ná kee síi-ná jíin amigo-na, áchí-i.

30 Ko nî ncháa se'e-ní yá'a. Te vasa nî xnáa ndí'i-i ndatíñu-ní jíin ñá'an téné, te nî ja'ni-ní chelu xá'án kée-í, áchí-i jíin táa-i.

31 Yúan-na te nî kachî-de jíin-i: Hijo, róo chí nene ncháa-ro jíin-rí. Te taká ndatíñu máa-rí suni ndatíñu máa-ró kúu.

32 Ko jínu ñu'ún sá'a-yó víko te kusî iní-yo. Chí ñani-ro yá'a, a nî jí'i-i núú, te nî nachaku-i. A nî naa-í núú, te nî ndenda-i, áchí-de. Achí-ya.

16

Tu'un mandador xndá'ú

¹ Te suni n̄i ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-ya: ñin cháa kúká, n̄i ñava'a-de ñin mandador. Te cháa kúká-ún n̄i jini tu'un-de ja stíví mandador ndatíñu-de.

² Te n̄i kana-de xin̄i cháa-ún. Te n̄i ka'an-de jíin-de: Naún tu'un kúu ja jini tu'un-ri sik̄i-ro. Nakua'a cuenta tiñu ndiso-ró, chi ma kúu-ga-ro mandador nuu-ri. Achí-de.

³ Yúan-na te cháa mandador, n̄i ka'an máa-de: Ndasa sá'a-ri. Ch̄i jito'o-ri jánchaa-de tiñu mandador nuu-ri. Nú kacha-ri ñu'un, ma kánda-ri. Nú kakan-ri caridad, xaan kúka nuu-ri.

⁴ A jini-ri ndasa sá'a-ri náv̄a'a kiv̄i kuánchaa-de tiñu ndiso-ri, te koo ñaȳivi maní jíin-ri, te kuu kiv̄i-ri in̄i ve'e-i.

⁵ Te n̄i kana-de xin̄i ná ñin cháa káitau nuu jito'o-de. Te n̄i kachi-de jíin cháa-ún: Nasaa taú-ro núu jito'o-ri, áchí-de.

⁶ Te máa cháa-ún, n̄i kachi-de: Un̄i mil litro aceite, áchí-de. Te n̄i kachi mandador jíin-de: Ki'in lista-ro. Te jungoo yachi-ro. Te chaa-ró uu mil-na. Achí-de.

⁷ Yúan-na te n̄i ka'an-de jíin ingá cháa: Te róó, nasaa taú-ro, áchí-de. Te cháa-ún, n̄i kachi-de: ñin ciento ve'e trigo, áchí-de. Te máa-de n̄i kachi-de jíin cháa-ún: Ki'in lista-ro, te nachaa-ró kúun xiko-ni, áchí-de.

⁸ Te jito'o-ún, n̄i ka'an-de jíin cháa mandador xndá'ú ja bueno ndíchí ní sá'a-de. Chi taká se'e kuia yá'a, ndíchí-ga máa-i nuu ñaȳivi ío vina, vásá taká se'e luz.

⁹ Te máa-ri, ká'an-ri jíin-ró: Jíin xú'ún xndá'ú, ná sá'a-ró amigo-ro náv̄a'a nú n̄i ndi'i xu'ún-ró, te naki'in-i róo kunchaa-ro in̄i ve'e-i ní káni.

¹⁰ Chi cháa skíkuu va'a ñin tiñu vasa lúli-ni, suni skíkuu va'a-de jíin tiñu ándéé. Te cháa ja xndá'ú-de jíin ñin tiñu vasa lúli-ni, suni xndá'ú-de jíin tiñu ándéé.

¹¹ Ch̄i nú sik̄i xú'ún xndá'ú tú ní káskíkuu va'a-ró, ndé cháa kua'a tiñu ndaa nuu-ro núsáá.

¹² Te nú tú ní káskíkuu va'a-ró jíin ndatíñu sava-ga cháa, ndéja kuá'a ndatíñu máa-ró nuu-ro núsáá.

¹³ Ni ñin mozo ma kúu kuatíñu-de nuu uu jito'o. Ch̄i kit̄i in̄i-de nuu ñin, te kuman̄i-dé jíin ingá, xí kuándatu-de nuu ñin te sáni'in in̄i-de nuu inga. Ma kúu kuatíñu-ró núu Dios jíin núu xú'ún, áchí-ya.

¹⁴ Te cháa fariseo ká'iin-de yúan, cháa tóo in̄i kákuu-de. Te n̄i kajini so'o-de taká tu'un ká'an-ya. Te n̄i kasákátá-de nuu-ya.

¹⁵ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Máa-ró kákuni-ro já ná káni in̄i ñaȳivi já cháa ndaa kákuu-ró. Ko Dios, a jini-ya ndasa káa ichi in̄i añú-ro. Ch̄i tiñu kájani in̄i ñaȳivi já tiñu ñá'nu kúu-ún, te nuu Dios tiñu chá'an kúu.

¹⁶ Máa ley jíin cháa kájani tu'un Dios, n̄i kuu-ga onde kiv̄i ní kii Juan. Yúan-na te n̄i keja'á tu'un va'a ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te ñaȳivi, jíin fuerza kiv̄i koyo-i yúan.

¹⁷ Ko yachi-ga naa ándiví jíin ñúyivi, vásá já náa ñin punto nuu tutú ley.

¹⁸ Nú ndé cháa skéndoo-de ñasí'i-de te tanda'a-dé jíin ingá ña'an, yuán ísiki ncháa-de-ña. Te cháa tanda'a jíin ña'an ní ndoo-ún, suni ísiki ncháa-de tá'an-de.

Chaa kúká jíin Lázaro

¹⁹ N̄i jo ñin cháa kúká, n̄i ñu'un-de sa'ma kuá'á tindi'í jíin sá'ma tindu'á vá'a. Te ndita'an kiv̄i ní sá'a-de ndeyu ní kayee vá'a-de.

²⁰ Te suni n̄i jo ñin cháa ndá'ú nání-de Lázaro, n̄i jikan-de caridad. Kátuu-dé yuxé'é cháa kúká-ún. Te ní-de n̄i kana ndi'yi.

²¹ Te kuni-de kee ndá'a ch̄i-de jíin yúxi stáa kóyo ch̄i mesa cháa kúká-ún. Te jákoyo ti'ina te kána yuu-ti núu ndi'yi-de.

²² Te n̄i j̄i'í ch̄aa jikán caridad-ún. Te ndajá'a ándíví, n̄i jaka-ya-dé kuano'on-ya jíin-de nuu Abraham. Te suni n̄i j̄i'í ch̄aa kúká-ún, te n̄i yuji-de.

²³ Te ch̄aa kúká-ún, ndó'o xaan-dé kánde-de infierno. Te n̄i ndakoto-de. Te onde jíká ní j̄in-de nuu Abraham, te kánchaa Lázaro jíin-de.

²⁴ Yúan-na te máá cháa-ún, n̄i kana kó'ó-de: Tát̄a Abraham, kundá'ú in̄i-ní náá, te táj̄i-ní Lázaro ná kich̄indaji-de xin̄i ndá'a-dé nuu ndúcha, te ná xndáji-de yáa-ná. Ch̄i xaan jatú-ná kayú-ná nuu yáá ñú'un yá'a. Achí-de.

²⁵ Te n̄i kach̄i Abraham jíin-de: Hijo, a núku'un in̄i-ro já ní jo kúká-ró ná n̄i chaku-ro, te Lázaro, sua ndá'ú n̄i ta'an-de, ko vina, a n̄i ndundéé in̄i-de yá'a, te róó ndó'o-ró jíin.

²⁶ Te suni n̄i sá'a Dios ñn xa'va kúnú xaan, kánde ma'ñú róó jíin rúu. Te ch̄aa ká'jin yá'a, vasa kákun̄i-de ja'a-de jaa-de jian, ko ma kúu, ni ma kúu ja'a máá-ró kí-ró yá'a. Achí Abraham.

²⁷ Yúan-na te n̄i ka'an, ch̄aa kúká-ún: Táa, jikán ta'u-ná nuu-ní, táj̄i-ní-de ki'in-de ve'e táa-ná núsáa.

²⁸ Ch̄i ío u'un-ga ñani-ná, te ná káni ndaa-de tu'un nuu-í, náva'a ma kíkoyo-i nuu ndó'o-ná yá'a, achí-de.

²⁹ Te n̄i kach̄i Abraham jíin-de: A káñava'a-i tutu n̄i chaa Moisés jíin tutú n̄i kachaa ch̄aa n̄i jani tu'un Dios onde sáa. Yúan ná kúni so'o-i, achí Abraham.

³⁰ Yúan-na te máá-de n̄i kach̄i-de: Túu, tát̄a Abraham, ch̄i nú ñn ch̄aa n̄i j̄i'í ki'in nuu-í, yúan-na te nakani in̄i-i jíná'an-í, achí-de.

³¹ Ko n̄i kach̄i Abraham jíin-de: Nú tú chú'un in̄i-i tu'un n̄i jani Moisés jíin cháa n̄i kajani tu'un Dios, suni ma kándija kuti-í nú nachaku ñn ndiyi ki'in nuu-í, achí-de.

17

Sik̄i ñáyivi sk̄ivi tá'an nuu kuáchi

¹ Te n̄i kach̄i-ya jíin cháa káskuá'a jíin-ya: Tú modo te nú tú koto nchaa-i ñáyivi. Ko naka ndá'ú kuu ch̄aa sk̄ivi ñáyivi-ún nuu kuáchi.

² Va'a-ga nú ní nú'n̄i ñn yosó sukún-dé te kenda-de ki'in-de nuu ndúcha mar, nasu já sk̄ivi-de ñn suchí lúlí yá'a nuu kuáchi.

Sik̄i tú'un sá'a tuká'nu in̄i

³ Koto va'a-ró máá-ró: Nú ñani-ro sá'a-de kuáchi sik̄i-ro, kana jíin núu-dé. Te nú n̄i nakani in̄i-de, te sá'a-ró tuká'nu in̄i-ro núu-dé.

⁴ Te nú usia j̄inu ja ñn kiv̄i ní sá'a-de kuáchi sik̄i-ro, te nú usia j̄inu nakani in̄i-de te ka'an-de jíin-ró: Sá'a tuká'nu in̄i-ro núu-rí, achí-de, yúan-na te ná sá'a-ró tuká'nu in̄i-ro núu-dé. Achí-ya.

⁵ Te n̄i kaka'an ch̄aa kákuu apóstol jíin máá Jító'o-yo: Sá'a-ní ja vá'a-ga ná kándija-ná núsáa, achí-de.

⁶ Te n̄i kach̄i máá Jító'o-yo jíin-de: Nú kákandija-ró vasté ñn tí'li nátu'un ñn ndikin yuá mostaza núú, te ka'an-ro jíin núyu'ndú yá'a: Tu'un máá-ró onde jíin yó'o-ro, te nachu'un-ro máá-ró ondé nuu mar, achí-ro. Te kuandatu nuu-ro.

Tu'un yátá mozo játíñu

⁷ Ndé ñn róó, ñáva'a-ró ñn mozo j̄itu-de jíin xndik̄i xí sk̄aji-dé rī. Te najaa-de ve'e ja ní ja'an-de yuku. Te kach̄i-ni-ró kúni-de: Ña'an te nungoo-ró.

⁸ Á tú xna'an-ga ka'an-ro jíin-de: Sá'a ndeyu ná kúxini-r̄i. Naku'n̄i va'a ch̄ji-ró, te kani-ró kó'o-rí. Te onde nú n̄i ndi'í n̄i yee-rí staa, yúan-na te vásá kée máá-ró kó'o-ró, achí-ro xí túu.

⁹ Te á nakuatá'ú-ró núu mozo-ún ja ní sk̄ikuu-i tiñu n̄i tá'ú-ró núu-í. Jáni in̄i-r̄i ja túu.

10 Suni súan máá-ró jíná'an-ró, nú n̄i kaskíkuu-ró tíñu n̄i tá'ú-yá nuu-ro, te ka'an-ro: Tú va'a mozo kákuu-ná, chí máni tíñu ja taú-ná sá'a-ná, kúu ja á n̄i kasá'a-ná, achí-ro. Achí-ya.

Uxi chaa té'yu ndi'yi

11 Te j́ika Jesús kua'an-ya ñúu Jerusalén. Te ichi iní ñuu Samaria j́ín iní ñuu Galilea n̄i ja'a-ya kuá'an-ya.

12 Te nuu ní kivi-ya iní ñn ñuu yúan, te uxi chaa té'yu ndi'yi n̄i kaketá'an-de j́ín-yá. Te chaa-ún onde j́íká ní kajukuiñi-de.

13 Te n̄i kakana jaa-de: Maestro, Jesús, kundá'ú iní-ní náá víj, áchí-de.

14 Te n̄i j́ini Jesús nuu-dé, te n̄i kachi-ya j́ín-de: Kuá'án jíná'an-ró te stá'an-ro máá-ró núu sutú, áchí-ya. Te n̄i kája'an-de, te n̄i kandundoo-ni-de.

15 Yúan-na te ñn-de, n̄i j́ini-de ja ní nduva'a-de. Te n̄i naxió káva-de kua'an-de. Te nákana jaa-de Dios.

16 Te n̄i jukuiñi jítí-de nuu já'a Jesús. Te n̄i nakuatá'ú-de nuu-yá. Te chaa-ún, chaa ñuu Samaria kúu-de.

17 Te n̄i ka'an Jesús j́ín-de: Nasu uxi tá'an-ro ní kandundoo náún. Te ñn-ga-de, ndénu ká'jin-de núsáá.

18 Tú ío inga-de ja cháa-de te nakana jaa-de Dios, xí sá chaa s̄ín ñuu yá'a náún. Achí-ya.

19 Te n̄i kachi tuku-ya j́ín-de: Ndukuiñi, te no'on-ro vé'e-ró. N̄i kandíja-ró te yuán ní nduva'a-ró, áchí-ya.

Siki ñuu nuu tá'ú Dios tiñu

20 Te chaa fariseo, n̄i kajika tu'un-de-ya: Ndé kivi cháa ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-de. Te n̄i kachi-ya j́ín-de: Ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, ma cháa ndijin,

21 ni ma kúu ka'an-i: Nde'é yá'a, n̄i chaa, xí ndé'é yúan, n̄i jaa, chí ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, a ío ma'ñú máá-ró jíná'an-ró. Achí-ya.

22 Yúan-na te n̄i ka'an-ya j́ín cháa káskuá'a j́ín-yá: Chaa tiempo ja kákuni-ro ndé'é-ró ñn kivi kenda máá Sé'e chaa, ko ma kuni-ro jíná'an-ró.

23 Te kachi-i kuni-ró: Nde'é yá'a kánchaa-ya, xí nde'é yúan kánchaa-ya, achí-i. Te ma kí'in-ro j́ín-i, ni ma kúndikin-ro-í.

24 Chí nátu'un ndíi ncháa ja nándeyu onde ñn lado andíví te jáa onde inga lado andíví, suni súan kuu kivi kii máá Sé'e chaa.

25 Ko j́inu ñú'ún já xná'an-ga ndo'o xaan-yá, te ñayivi yá'a ské'ichi-i-ya.

26 Chí nátu'un n̄i kuu kivi ní kii Noé, suni súan kuu kivi kii máá Sé'e chaa.

27 Káyee-í, káji'i-i, kátanda'a cháa, kátanda'a ñá'an, te n̄i jaa kivi já ní kivi Noé iní barco ká'nu-de. Te n̄i chaa sau xaan. Te n̄i xnáa ndí'i-cha-í jíná'an-i.

28 Suni súan n̄i kuu kivi Lot. Káyee-í káji'i-i, kájaan-i káxikó-i, káchi-i-i itu, kájani-i ve'e,

29 onde n̄i jaa kivi ní kenda Lot iní ñuu Sodoma kua'an-de. Te n̄i kuun ñu'un j́ín azufre ichi andíví. Te n̄i naa ndí'i ñayivi-ún.

30 Suni súan kuu kivi kii máá Sé'e chaa kistá'an ndijin-ya máá-yá.

31 Te kivi-ún, te chaa kándeé xiní vé'e-de, ma núu-de naki'in-de ndatíñu-de ja ní ndoo iní ve'e. Te chaa kándeé onde rancho, ma náxio káva-de no'on-de.

32 Ma náa iní-ro ndasa n̄i ta'an ñasí'í Lot.

33 Chi chaa jítú iní-de kaku-de chíi tundó'o kii siki-dé, naa-dé. Ko chaa kuu ja siki rúu, kaku-de.

34 A ká'an-ri j́ín-ró ja ákuáa-ún kundaa uu-i nuu j́ito. Te ñn-i naki'in-ya, te ndoo inga-i.

35 Uu ñasí'í ndiko ká'nu-ña. Te ñn-ña náki'in-ya, te ndoo inga-ña.

36 Uu chaa kuiñi-de rancho. Te ñn-de naki'in-ya, te inga-de xndóo-ya.

³⁷ Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Ndénu kúu Táta, áchí-de. Te n̄i kachi-ya jíin-de: Nuú kútúu ndíyi, yúan taká tijji, áchí-ya.

18

Tu'un yátá sikí juez jíin ñá'an viuda

¹ Te n̄i ka'an-ya ñin tu'un yátá jíin-de ja nené kakan ta'u-dé te ma kuítá-de jíin.

² Te n̄i kachi-ya: N̄i jo ñin juez in̄i ñin ñuu. Te ni tú ní yú'ú-de nuú Dios, ni tú ní jíto-de nuú ní ñin cháa.

³ Te suni n̄i jo ñin ña'an ní kendoo ndá'ú-ña ñúu yúan. Te ña'an-ún, n̄i ja'an n̄i ja'an-ña núu-dé. Te n̄i ka'an-ña jíin-de: Sá'a-ní justicia ja ní sá'a ñayivi jíin-ná jíto u'u-i náa. Achí-ña.

⁴ Ko máa juez-ún, kua'a kivi tú ní kuní-de sá'a-de. Yúan-na te n̄i nakani in̄i máa-de: Vasa tú yú'ú-ri jíto-ri Dios ni tú jíto-ri nuú ní ñin cháa,

⁵ ko ja ñá'an viuda yá'a, xa'an stá'an-ña rúu. Te yúan ná sá'a-ri justicia jíin-ña. Chi nú tú, te kuníni īi in̄i-ri sá'a-ña.

⁶ Te n̄i kachi máa Jító'o-yo: Kuni ná'ín-ró jíná'an-ró ndasa n̄i ka'an juez káñáá-ún.

⁷ Te Dios tú sá'a-ya justicia jíin ñayivi ní nakaji-ya náún, ja ndúú ñúú-ni káka'an ndá'ú-i jíin-yá, vasa kuéé sánda-ya já'a-í.

⁸ A ká'an-ri jíin-ró ja yachí nama-ya-í jíná'an-i. Ko kivi cháa máa Sé'e cháa, á ni'in-yá ñayivi kákandíja nuú-yá in̄i ñuyivi yá'a xí túu, áchí-ya.

Tu'un yátá cháa fariseo jíin cháa xíní

⁹ Te suni n̄i ka'an-ya tú'un yátá yá'a jíin yakú cháa ká'in yúan, chi kájani in̄i-de ja cháa ndaa kákuu máa-de te kásajá'a in̄i-de nuú sáva-ga ñayivi.

¹⁰ Uu tá'an cháa n̄i kákaa-de kája'an-de ve'e īi, ja kakán ta'u-dé. ñin-de kúu cháa fariseo, te inga-de kúu cháa xíní.

¹¹ Te cháa fariseo, n̄i kandii-de, te n̄i jikan ta'u-dé tu'un yá'a: Táta Dios, ná kúta'u-ná nuú-ní chi tú káa-ná nátu'un káa sava-ga cháa, cháa kuí'ná, cháa ñáá, cháa ísíki ncháa tá'an kákuu-de, ni tú káa-ná nátu'un káa cháa xíní yá'a.

¹² Uu jínu ja semana ío ndicha in̄i-ná. Te já'a-ná ñin ja uxí sikí taká ndatíñu ñáva'a-ná nuú-ní, áchí-de.

¹³ Ko cháa xíní-ún, n̄i kandii jíká-ni-de, ni tú ní kuní-de ndukani-de nuú-dé, chi n̄i kani-de jiki jíká-dé ja kúkuí'a in̄i-de. Te n̄i ka'an-de: Táta Dios, kundá'ú in̄i-ní náa, chi cháa ío kuachi kúu-ná, áchí-de.

¹⁴ Ká'an-ri jíin-ró já cháa ndá'ú yá'a, n̄i nuu-de kuano'on-dé ve'e-de, te n̄i janchar-ya kuachi-de, ko ingá cháa-ún, chi túu. Chi taká cháa sáñá'nu-de máa-de ndusúchí-de. Te taká cháa sásúchí-de máa-de, nduñá'nu-de. Achí-ya.

Jesús jíin súchí lúlí

¹⁵ Te n̄i chakoyo ñayivi jíin sé'e lúlí-i nuú Jesús ja ná ké'é-yá-i. Te cháa káskuá'a jíin-yá, n̄i kajini-de ja súan ío, te n̄i kaka'an xa'an-dé nuú ñayivi-ún.

¹⁶ Ko máa Jesús, n̄i kana-ya xíní-dé. Te n̄i ka'an-ya: Sía ná kíkoyo súchí lúlí núu-ri. Te ma kasú-ro íchi-í, chi nátu'un súchí yá'a kákuu ja kúu kivi in̄i ñuu nuú tá'ú Dios tiñu.

¹⁷ Jandaa ká'an-ri jíin-ró: Nú ñin cháa tú játú'ún-de ñuu nuú tá'ú Dios tiñu nátu'un játú'ún ñin súchí lúlí, ma kivi kuti-dé yúan, áchí-ya.

Chaa kúká

¹⁸ Te ñin cháa kúñá'nu, n̄i jika tu'ún-de-ya: Chaa va'a kúu-ní Maestro. Naún sá'a-ná te ni'in tá'u-ná kuchaku-ná ñi káni. Achí-de.

¹⁹ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Naja ká'an-ro cháa va'a jíin-ri. Tú ni ñin cháa va'a ío, chi máa ñin-ni Dios.

²⁰ A jiní-ro tú'un nì tá'ú tiñu-ya núu-ro: Ma ká'ni-ro ndíyi, ma kúsíki ncháa tá'an-ró, ma sakuí'ná-ró, ma ká'an-ro tú'un tú'ún, kuandatú nuu táa-ro, nuu náa-ro, áchí-ya.

²¹ Te máa-de nì kachì-de: Taká tiñu yá'a a nì skíkuu-ná onde ná lúli-ná, áchí-de.

²² Te Jesús, nì jini so'o-ya tú'un yá'a. Te nì kachì-ya jíin-de: Ìin-na tiñu kúmanì sá'a-ró. Xíkó ndí'i ja ñáva'a-ró, te kuá'a-ró núu ñáyivi ndá'ú. Te onde andívi kóo yaji-ro. Yúan-na te kii-ró kúndikìn-ro rúu ki'on. Achí-ya.

²³ Yúan-na te máa cháa-ún, nì jini so'o-de ja súan nì ka'an-ya. Te nì kuxíí xáan iní-de, chí kúká xáan-dé.

²⁴ Te ndé'é Jesús ja súan nì kuxíí xáan iní-de, te nì kachì-ya: Xaan ú'u kivi ìin cháa kúká iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

²⁵ Yachì-ga kivi ìin camello yau yiki tíkuí vása ìin cháa kúká kivi-de inì ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-ya.

²⁶ Te ñáyivi, nì kajini so'o-i tu'un nì ka'an-ya-ún, nì kaka'an-i: Te ndé cháa kaku núsáá, áchí-i.

²⁷ Te nì ka'an-ya jíin-de: Ió tiñu ja má kúu sá'a ni ìin cháa. Ko Dios, chí kúu sá'a-ya taká-ni. Achí-ya.

²⁸ Yúan-na te nì ka'an Pedro jíin-yá: Náá, nì kaskéndo-ná taká ndatíñu-ná te káindikìn-ná ní vai-yó. Achí-de.

²⁹ Te máa-yá nì kachì-ya jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, nú ìin cháa nì skéndo-de ve'e-de, xí táa-de, xí ñaní-de, xí ñásí'í-de, xí sé'e-de ja síkí ñúu nuu tá'ú Dios tiñu,

³⁰ te nani'in kuá'a-gá-de vina. Te onde inga vida cháa, te kuchaku-de ní káni. Achí-ya.

Jíin kivi ní ka'an Jesús ja kúu-ya

³¹ Te Jesús, nì ki'in-ya ndí'uxí uu-de, te nì ka'an-ya jíin-de: Vina chí kaa-yó kí'in-yo ñúu Jerusalén. Te yúan skíkuu taká tu'un nì cháa cháa nì kajani tu'un Dios onde sáá síkí máá Sé'e cháa.

³² Chí natuu-ya núu ñáyivi síin nación. Te sákátá-i nuu-yá. Te sá'a ndíva'a-i jíin-yá. Te tiví sí'ví-i nuu-yá.

³³ Yúan-na te nú nì ndí'i nì kaxndó'o-i-ya, te ka'ni-í-ya. Ko nuu uní kivi te nachaku-ya. Achí-ya.

³⁴ Ko máa-de, tú ní kájuku'un kuti iní-de tu'un yá'a. Te tu'un-ún nì ka'an sa'í-ya. Yúan tú ní kájuku'un iní-de ja ní ka'an-ya jíin-de.

Ja ní ndundijin nduchi cháa kuáá

³⁵ Te nì kuyani-ya kuá'an-ya ñúu Jericó. Te ìin cháa kuáá, káncháa-de yu'íchi jikán-de caridad.

³⁶ Te cháa kuáá-ún, nì jini so'o-de kája'a ñáyivi kája'an-i. Te nì jika tu'un-de naún kúu yuán.

³⁷ Te nì kakachì-i nuu-dé ja Jesús, ñuu Nazaret, nì ja'a-ya kuá'an-ya.

³⁸ Yúan-na te nì kana kó'ó-de: Jesús, Se'e David, kundá'ú iní-ní náá, áchí-de.

³⁹ Te ñáyivi kája'an ichi núu-yá, nì kaka'an-i jíin-de ja ná kasú-de yu'u-dé. Ko máa-de ví'í-gá nì kana kó'ó-de: Se'e David, kundá'ú iní-ní náá víí, áchí-de.

⁴⁰ Yúan-na te nì jukuiñi Jesús. Te nì tá'ú-yá tiñu ná kí-de nuu-yá. Te nì jaa-de. Te nì jika tu'un-yá-de:

⁴¹ Naún sá'a-ri jíin-ró kuní-ro, áchí-ya. Te cháa-ún nì ka'an-de: Táta, ja ná ndundijin nduchi-ná kuní-ná, áchí-de.

⁴² Te nì kachì Jesús jíin-de: Kuá'an, chí nì kandíja-ró te yuán ní nduva'a-ró, áchí-ya.

⁴³ Te nì ndundijin-ni nduchi-dé. Te nì ndikìn-de-ya, nákana jaa-de Dios. Te taká ñáyivi-ún, nì kajini-i nuu-dé. Te nì kanakana jaa-i Dios.

19

Tu'un Zaqueo

¹ Te n̄i k̄iv̄i Jesús in̄i ñuu Jericó, n̄i ja'a-ni-ya kuá'an-ya núú.

² Te yúan n̄i kenda-ni ñin cháa kúká, nání-de Zaqueo. Te cháa-ún kúñá'nu-de nuu táká cháa xíní.

³ Te ndúkú ndéé-de nde'é-de nuu Jesús nú ndé cháa kúu-ya. Ko tú ní kúu, ch̄i kua'a ñáyiv̄i ní kajasu-i-ya, te vina liki-ni-de.

⁴ Te jínu-de n̄i jakuxnúú-de. Te n̄i kaa-de xin̄i ñin nuyú'ndú náv'a kun̄i-de nuu-ya. Ch̄i yúan ja'a-ya kí'in-ya.

⁵ Te n̄i jaá Jesús yúan. Te n̄i ndakoto-ya núu-dé. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Zaqueo, yach̄i nuu-ró ch̄i vina jínu ñú'ún já kéndoo-ri ve'e-ró. Achí-ya.

⁶ Yúan-na te yach̄i n̄i nuu-de. Te kús̄i xáan iní-de n̄i jaka-de-ya.

⁷ Te ñáyiv̄i-ún, n̄i kajin̄i-i ja súan n̄i kuu. Te n̄i kaka'an sóo-i: A kua'an-tu-ya kéndoo-ya jíin ñin cháa ío kuachi, áchí-i.

⁸ Yúan-na te Zaqueo n̄i jukuiñi-de. Te n̄i kachi-de jíin máá Jító'o-yo: Táta, sava ndatíñu-ná, ná kuá'a-ná nuu ñáyiv̄i ndá'ú. Te nú nuu ñin cháa n̄i janchaa-ná ndatíñu-de, te ná nákuá'a-ná kuun já súan nuu-dé. Achí-de.

⁹ Te n̄i kachi Jesús jíin-de: Vina te in̄i ve'e yá'a n̄i kaku ñin cháa núsáá, ch̄i máá, suni se'e Abraham kúu.

¹⁰ Ch̄i máá Sé'e cháa vaí nándúkú-ya te nama-ya já á n̄i naa. Achí-ya.

Tu'un yátá uxí mozo jíin xú'ún

¹¹ Te n̄i kajini so'o ñáyiv̄i-ún taká tu'un yá'a. Te Jesús n̄i ka'an-ga-ya ñin tu'un yátá, ch̄i a n̄i kuyani-ya ñúu Jerusalén, te kájani in̄i-i ja vítan ñú'ni koo ndijin ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

¹² Ja yúan ní ka'an-ya: ñin cháa kúñá'nu, n̄i kenda-de kua'an jíká-de inga ñuu náv'a ni'in-dé fuerza ja t̄in-de ñuu, te cháa-de.

¹³ Te n̄i kana-de xin̄i uxí tá'an mozo-de, te n̄i ja'a-de ciento ciento peso nuu ñin ñin-i. Te n̄i ka'an-de jíin-i: Satiñu jíná'an-ró nini kí'in-ri te nchaa-ri, áchí-de.

¹⁴ Ko kájito u'u ñáyiv̄i ñúu-ún-de, te n̄i katájí ñin comisión kuakasú nuu-dé: Tú játa'an in̄i-yo já tá'ú cháa yúan tiñu nuu-yo. Achí.

¹⁵ Te n̄i kuu ja ní ni'in-dé fuerza ja t̄in-de ñuu, te n̄i nchaa-de. Te n̄i tá'ú-de tiñu ná kí mozo ja ní ja'a-de xu'ún núu-ún, náv'a ná kuní-de ndasa n̄i kasatiñu ñin ñin-i.

¹⁶ Te mozo ñin n̄i jaá nuu-dé. Te n̄i ka'an-i: Táta, n̄i ja'a-ní ciento peso nuu-ná, te n̄i ni'in-ná mil peso siki, áchí-i.

¹⁷ Te máá-de n̄i kachi-de jíin mozo: Ío va'a ch̄i mozo va'a kúu-ró. N̄i skíkuu va'a-ró jíin yakú ndatíñu-ri. Vina te tá'ú-ró tíñu nuu uxí ñuu t̄in-ri, áchí-de.

¹⁸ Te n̄i cháa inga mozo te n̄i ka'an: Táta, n̄i ja'a-ní ciento peso nuu-ná, te n̄i ni'in-ná u'un ciento peso siki, áchí-i.

¹⁹ Te suni n̄i ka'an-de jíin mozo-ún: Róó, suni tá'ú-ró tíñu nuu ú'un ñuu t̄in-ri, áchí-de.

²⁰ Te n̄i cháa inga mozo. Te n̄i ka'an: Táta, yá'a ío ciento peso-ní, ch̄i n̄i chiva'a-ná in̄i ñin pañito.

²¹ Chi n̄i yu'ú-ná n̄i jito-ná ní ja cháa xaan iní kúu-ní, te náki'in-ní ja tú jáitúu-ní, te já'nu-ní ja tú jachá-ní, áchí-i.

²² Yúan-na te n̄i kachi-de jíin-i: Mozo káñáá kúu-ró, te jíin tu'un n̄i kenda yu'u-ro jián, nákuandí-ri siki-ro. Ch̄i a jiní-ro já cháa xaan iní kúu-ri, ja náki'in-ri ja tú jáitúu-ri, te já'nu-ri ja tú jachá-ri.

²³ Núsáá, naja tú ní já'a-ró xú'ún-ri no'on banco núú. Te nuu ncháa-ri te nandakan-ri xu'ún-ri onde jíin sé'e xu'ún núú. Achí-de.

24 Yúan-na te ni kachi-de jíin sáva-ga ñáyivi ká'jin yani nuu-dé: Kuanchaa ciento peso jian núu-í, te kua'a-ró núu mozo ñáva'a mil peso, áchí-de.

25 Te máá ñáyivi, ni kaka'an jíin-de: Táta, a ñáva'a-i mil peso xáan, áchí.

26 Te ni ka'an tuku máá cháa kúñá'nu: A ká'an-ri jíin-ró, cháa ja á ñáva'a, te kii-ga nuu-dé, te cháa ja tú ñáva'a, vasa ja á ñáva'a-de-ún, te kuxio ki'in.

27 Te suni cháa kájito u'u ruu, ja tú ní kákuni-de ja tá'ú-rí tiñu nuu-dé, kuáki'in-de ná kíkoyo-de nuu-rí yá'a. Te ka'ni-ro-dé jíná'an-de. Achí-de.

Ja ní kivi Jesús ini ñuu Jerusalén

28 Te ni ndi'i ni ka'an-ya tú'un yá'a. Te ni jakuxnúu-ya kuakaa-ya núu Jerusalén.

29 Te nuu ní kuyani-ya ñuu Betfagé jíin ñuu Betania, ni jaa-ya ñin yuku nání yuku Olivos. Te ni táji-ya uu cháa káskuá'a jíin-ya kája'an-de:

30 Kuá'an rancho kánde lado jian. Te nuu kivi-ni-ró yúan, te ni'in-ro ñin burro nú'ni-ti, ja ní ñin cháa té koso-gá-de-ti. Te ndáji-ró-ti. Te kii-ró jíin-ti.

31 Te nú ndé cháa ká'an jíin-ró, najá kándáji-ró-ti, achí-de, te ka'an-ro jíin-de: Máá Jíto'o-yo jínu ñú'ún-yá-ti, achí-ro, áchí-ya.

32 Te kája'an cháa ni táji-ya-ún te ni kani'in-dé-ti nátu'un ni ka'an-ya jíin-de.

33 Te nini kándáji-de burro-ún te ni kaka'an jito'o-ti jíin-de: Najá kándáji-ró burro-ri, áchí-de.

34 Te máá-de, ni kaka'an-de: Chí máá Jíto'o-yo jínu ñú'ún-yá-ti, áchí-de.

35 Te ni chakoyo-de jíin-ti nuu Jesús. Te ni kaxndée-de tikachí-de sikí burro-ún. Te ni kaskáa-de Jesús sikí-ti yóso-yá-ti.

36 Te nini jika-ya kuá'an-ya, te ni kajakin-de tikachí-de ini ichi.

37 Te nini kákuyani-ya ñuu Jerusalén ja kakuun-ya yuku Olivos, te taká cháa káskuá'a jíin-ya, kánakana jaa-de Dios sikí taká tiñu ñá'nu ja ní kajini-de ni sá'a-ya.

38 Te káka'an-de: Ná nákana jaa-yó Rey yá'a chí ndíso-ya tiñu máá Tatá Dios. Chí vindaa vinené ío onde andívi, te suni luu ñá'nu káa yúan. Achí.

39 Yúan-na te sava cháa fariseo ká'jin ma'ñú ñáyivi kuá'a-ún, ni kaka'an-de jíin-ya: Maestro, kana jíin-ni nuu cháa káskuá'a jíin-ni, ná kasú-de yu'u-dé, áchí-de.

40 Te máá Jesús ni ka'an-ya: A ká'an-ri jíin-ró ja nú cháa yá'a ná kasú-de yu'u-dé, te súan kana kó'ó taká yuu, áchí-ya.

41 Te ni kuyani-ya. Te ni jini-ya núu ñuu-ún. Te ni nde'e-ya sikí ñuu-ún.

42 Te ni ka'an-ya: Aa, xáan va'a nú ní jini máá-ró ndasa vai tu'un vindaa vinené núu. Ko vina chí a yísa'í te ma kuni-ro núu.

43 Chí jaa kivi, ja cháa kájito u'u róo kuíko ndúu nini-dé róo. Te taká lado kasu-de róo. Te nataan ní'in-de róo.

44 Te stúincháa-de róo nuu ñú'un onde jíin sé'e-ró já kaxiukú-i ini-ro. Te ma skéndo-de yuu koso tá'an sikí yuu, chí tú ní jini-ro já ní kii-ya núu-ro. Achí-ya.

45 Te ni kivi Jesús ini ve'e ii. Te ni keja'á-ya kíñi'in-ya ñáyivi kájaan kaxikó ín-i ini ve'e ii-ún kája'an-i.

46 Te ni ka'an-ya jíin-i: Á tú yóso núu tutú: Ve'e-ri, chí ve'e nuu kájikán ta'u kúu, ko máá-ró, a ni kanasá'a-ró yaú kava ñaku'ná, áchí-ya.

47 Te ndita'an kivi stá'an-ya tú'un ini ve'e ii. Ko sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu jíin cháa kákuñá'nu ini ñuu-ún, ni kandúkú-de modo ndasa ka'ni-dé-ya.

48 Ko tú ní kakuu ndasa sá'a-de jíin-ya, chí ndivii ñáyivi, ni kakee nuu-í ká'jin-i kájiní ná'ín-i tu'un ká'an-ya.

¹ Te ñin kiví jián stá'an-ya tú'un nuu ñáyivi iní ve'e ii, te jáni-ya tú'un va'a. Te sutu ñá'nu jíin cháa káchaa tutu jíin cháa nī kayii, nī jakoyo-de nuu-ya.

² Te nī kajika tu'ún-de-ya: Kastu'ún, na jíin tú'un sá'a-ró tíñu yá'a. Te ndéja ní ka'an jíin-ró sá'a-ró súan, áchí-de.

³ Yúan-na te nī ka'an Jesús jíin-de: Suni ná kaká tu'ún-rí róó ñin tu'un: Kastu'ún,

⁴ ja ní skuánducha Juan sáa, á onde andívi ní kii tu'un, xí cháa nī tá'ú tíñu, áchí-ya.

⁵ Yúan-na te nī kandatú'ún máa-de: Nú ka'an-yo já onde andívi, te kachí-de kuni-yó: Naja tú ní kákandíja-ró nú-de núsáa.

⁶ Te nú ka'an-yo já cháa nī tá'ú tíñu, te ndivii ñáyivi ku'a-a-i yuu xiní-yo. Chī kájani ndija iní-i ja cháa nī jani tu'un Dios nī kuu Juan, áchí-de jíin tá'an-de.

⁷ Te nī kaka'an-de ja tú kájiní-de ndénu ní kii tu'un-ún.

⁸ Yúan-na te nī ka'an Jesús jíin-de: Suni ruu tú kachí-ri nuu-ro na jíin tú'un sá'a-ri tíñu yá'a, áchí-ya.

Chaa kásatiñu nuu itú uva

⁹ Te nī kejá'á-ya nī ka'an-ya tú'un yátá yá'a jíin ñáyivi-ún: ñin chaa nī nachu'un-de ñin itú uva. Te nī xndóo-de nuu cháa kásatiñu jíin. Te nī kee-de kua'an jíká-de ja ná'an xaan.

¹⁰ Te ñin kiví nī tájí-de ñin mozo-de kua'an nuu cháa kásatiñu jíin uva ja ná náku'a-a-de nde'e uva nuu mozo-ún núú. Ko chaa kásatiñu-ún, nī kastují-de mozo. Te nī kákiñi'in-de-i kuano'on sáni-ni-i.

¹¹ Te jito'o-ún, nī natájí tuku-de inga mozo-de. Ko máa cháa kásatiñu-ún, suni nī kastují-de mozo-ún, te nī kasákátá-de jíin-i te nī kákiñi'in-de-i kuano'on sáni-ni-i.

¹² Te jito'o uva-ún nī natájí tuku-de mozo uní-de kua'an. Ko máa cháa kásatiñu-ún, suni nī kastují-de mozo-ún. Te nī kaskúnu-de-i.

¹³ Yúan-na te nī ka'an máa jito'o itú uva: Ndasá sá'a-ri. Ná tájí-ri se'e-ri ja kúndá'ú iní-ri-i. Sanaa te koo ja jíin'ún-de nuu sé'e-ri. Achí-de.

¹⁴ Ko máa cháa kásatiñu-ún, nī kájiní-de nuu-í. Te nī kandatú'ún máa-de: Suchí yá'a xín tá'ú. Ná chó'o, ná ká'ni-yo-í náva'a ná ndóo ta'u-í kuu-yó, áchí-de.

¹⁵ Te nī kákiñi'in-de-i ichi yátá itú uva. Te nī kaja'ni-dé-i. Te ndasá sá'a máa jito'o itú uva jíin-de núsáa.

¹⁶ Chaa-de, te xnáa-dé chaa kásatiñu-ún. Te ku'a-a-de itú uva nuu inga chaa. Achí-ya. Te ñáyivi-ún ja ní kájiní so'o-i tu'un yá'a, te nī kaka'an-i: Ma kúu kuti súan, Táta. Achí-i.

¹⁷ Ko máa-ya nī nde'é-ya nuu-í te nī ka'an-ya: Núsáa te naún kuni ka'an tu'un yóso yá'a: Yuu ní kaské'ichi chaa kácutá'an, ya'á kúu máa yúu ndíso fuerza jiki. Achí.

¹⁸ Taká-i ja nduá sikí yúu-ún, te ta'nu. Ko nú ndé sikí júngava máa yúu-ún, te kukuáchí-i sá'a. Achí-ya.

Sikí xú'ún César

¹⁹ Yúan-na te sutu ñá'nu-ún jíin cháa káchaa tutu nī kandúkú-de modo ñin-de-ya máa hora-ún. Chī nī kajuku'un iní-de ja sikí máa-de kúu tu'un yátá ní ka'an-ya-ún. Ko nī kayu'ú-de nī kajito-de ñáyivi.

²⁰ Te ndé'é ndé'é-de ichi-yá. Te nī katájí-de sava chaa ja koto yu'u-dé-ya. Te chaa-ún, kaka'an-de ja cháa ndaa kakuu-de, náva'a ñin yátá-de-ya sikí tú'un ká'an-ya, te nastúu-de-ya núu fuerza gobernador, chaa tá'ú tíñu yúan, kákuu-de.

²¹ Te chaa-ún, nī kajika tu'ún-de-ya: Maestro, kájiní-ná ja ká'an va'a-ní te stá'an ndaa-ní tu'un. Te tú ndé'é-ní ndasá jito taká ñáyivi, chī sua stá'an ndaa-ní ichi Dios.

²² Á kuu ku'a-a-yó xú'ún yóo nuu César xí túu, áchí-de.

²³ Ko máa-ya, nī jini-ya já xndá'ú-de-ya kákuu-de. Te nī ka'an-ya jíin-de: Naja kájito nchaa-ro rúu.

24 Stá'an xu'ún jián ná ndé'é-rí. Ndé chaa kúu chaa ncháá nuu yá'a, jíin tú'un yóso yá'a. Achí-ya. Te n̄i kaka'an-de: César kúu, áchí-de.

25 Yúan-na te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kua'a ja x̄in César nuu César, te ja x̄in Dios nuu Dios núsáá, áchí-ya.

26 Te tú ní kákuu t̄in yátá-de-ya jíin tú'un yá'a jíto nuu ñáyivi. Te n̄i kanaa iní-de n̄i kajini so'o-de tu'un n̄i ka'an-ya jíin-de. Te tú ní kaka'an kuti-gá-de.

Siki ja náchaku ndiyi

27 Yúan-na te n̄i jakoyo yaku chaa saduceo. Te chaa-ún, kaka'an-de ja tú nachaku kuti ndiyi. Te n̄i kajika tu'un-de-ya:

28 Maestro, Moisés n̄i chaa-de tutu n̄i ndoo jíin-yó: Nú ñani ñin chaa kuu-de, te ío ñasí'í-de, te nú tú se'e-de ní ío. Yúan-na te ñani-de ná náki'in ñasí'í-de, te nandakin-de tata ñani-de, áchí tutu-ún.

29 Bueno, n̄i ka'io usia ñani. Te chaa núú, n̄i tanda'a-dé. Te n̄i ji'i-de. Te tú kuti sé'e-de ní ío.

30 Te chaa uu, n̄i naki'in-de-ña. Te n̄i ji'i-de. Te tú kuti sé'e-de ní ío.

31 Te chaa un̄i n̄i naki'in-de-ña. Te n̄i ji'i tuku-de. Te ndí'usiá-de suni súan. Te n̄i kaji'i-de. Te tú kuti ní ñin se'e ní kaxndóo-de.

32 Te onde sandí'í-na te suni n̄i ji'i máá ñá'an-ún.

33 Te kivi náchaku taká ndiyi, ndé ñin-de kuu-ña ñasí'í-de núsáá. Chi ndí'usiá-de n̄i kanchaka-de-ña, áchí-de jíin-ya.

34 Yúan-na te n̄i kachi Jesús jíin-de: Se'e ñáyivi yá'a, chi kátanda'a-í jíná'an-i.

35 Ko ío ñáyivi ja jani in̄i Dios ja ñáyivi vá'a kúu-i. Te ñáyivi-ún nachaku-i ma'ñú ndiyi, te kivi-i inga vida. Te tú tanda'a kúti-í jíná'an-i yúan.

36 Ni ma kúu kuti-gá-i. Chi ñin núú-ni kákuu-i jíin ndájá'a ándívi, te suni se'e Dios kákuu-i, chi a n̄i nachaku-i.

37 Te siki ndiyi ja náchaku, suni ñin-ni tu'un n̄i stá'an Moisés nuu yóso tú'un cuenta yuku. Chi n̄i skúnani-de-ya Dios Abraham, Dios Isaac, jíin Dios Jacob.

38 Chi Dios, nasu Dios ñáyivi ní kaji'i kúu-ya, chi sua Dios ñáyivi káichaku kúu-ya. Chi nuu máá-ya káichaku taká ñáyivi. Achí-ya.

39 Te yaku chaa káchaa tutu, n̄i kaka'an-de: Va'a-ni n̄i ka'an-ní Maestro, áchí-de.

40 Te tuká ní kátava iní-de ja kaká tu'un-de-ya.

Siki Cristo, Se'e David

41 Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naja kaka'an-de ja Cristo kúu Se'e David.

42 Chi máá David n̄i ka'an-de nuu tutu Salmo: Máá Tatá Dios n̄i ka'an-ya jíin Jíto'o-rj: Nungoo-ró íchi ndává'a-rj,

43 te ná chúkú-rí ñáyivi kájito u'u róo kuu-i teyu kuxndíi ja'a-ro, áchí.

44 Te máá David: Jíto'o n̄i ka'an-de jíin-ya: Te ndasa kúu-ya sé'e-de núsáá, áchí-ya.

45 Te kánchaa-ya má'ñú taká ñáyivi. Te n̄i ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-ya:

46 Koto-ró máá-ró núu cháa káchaa tutu, chi kákuu-de kaka-de jíin sú'nu káni. Te kákuu-de ja ká'an sa'an-yo jíin-de nuyá'u. Te silla jíin'ún onde xin̄i mesa in̄i ve'e sinagoga, jíin silla xin̄i mesa nuu ío x̄ini kákuu-de.

47 Te suni chaa yá'a kákókó-de ve'e ña'an kendo ndá'ú. Te kándúkú-de modo sáni, ja kájikān ta'u ná'an-de. Chaa yá'a, ví'í-gá ta'nu ndatu-de, áchí-ya.

21

Ja ní soko ñá'an viuda xu'ún

¹ Te n̄i ndakoto-ya, te n̄i jini-ya núu ñáyivi kúká káchu'un-i xu'ún iní janu.

² Te ni jini-ya núu ñn ña'an viuda ja ní kendoo ndá'ú íi-ñá, te ni chu'un-ña úu xu'un yikín náa iní janu-ún.

³ Te ni ka'an-ya: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñá'an ní kendoo ndá'ú yá'a, ni chu'un-ga-ña vása taká-ga-i.

⁴ Chi taká-i, ni kachu'un-i ja ní ndendoso sikí-í ni kasoko-í nuu Dios. Ko ña'an yá'a, vasa kúndá'ú-ña ko ni chu'un ndi'i-ña ja kúchaku-ña jíin, áchí-ya.

Náun tuni koo kivi jinu ñuyivi

⁵ Te sava-de káka'an-de tu'un ve'e ij, ndasa ni nduloo jíin yúu lúu jíin ofrenda. Te ni ka'an-ya:

⁶ Taká ndatíñu ja kándé'é-ró yá'a, chaá ñn kivi ja má kútá'an-ga ni ñn yuu, chi ndi'i ndua sá'a-i, áchí-ya.

⁷ Yúan-na te ni kajika tu'un-de-ya: Maestro, ndé kivi koo taká tiñu yá'a. Te náun tuni koo nuu kúyani chaá taká tiñu yá'a, áchí-de.

⁸ Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Koto-ró máa-ró jíná'an-ró náva'a tú xndá'ú ni ñn-i róo. Chi kikoyo kua'a ñáyivi kí'in núu sí'v-í-rí, te ka'an-i: Máa-rí kúu I'a-ún. A ni chaá kivi-ún, achi-i. Ko ma kí'in-ro jíin-i.

⁹ Te nú ni kajini tu'un-ró ja ío guerra te kájatá'an ñáyivi, te ma yú'ú-ro, chi kánúú ja xná'an-ga koo taká tiñu yá'a. Ko ma ndi'i yachi.

¹⁰ Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Ndonga nación siki nación te ñuu siki ñúu.

¹¹ Te taan xaan. Te yá'a yúan koo tama jíin kué'e xaan. Te koo tuni ñá'nu ichi ándiví, te yu'ú ñáyivi jíná'an-i.

¹² Ko onde té chá'an-ga koo taká tiñu yá'a, te chindikín-i róo te katíin-i róo. Te nastúu-i róo iní ve'e sinagoga jíin iní vekaa, kinchaka-i róo nuu rey jíin núu gobernador ja sikí rúu.

¹³ Te koo súan náva'a kani ndaa-ro tú'un.

¹⁴ Núsáa te ná kúndaá iní-ro ja má nákani iní-ro ndasa xndió káni-ró tú'un nuu-í.

¹⁵ Chi ruu, kua'a-ri ñn yu'u jíin tú'un ndíchí núu-ro, náva'a chaá kájito u'u róo, ma kúu ka'an-de siki-ro ni ma kúu kundéé-de jíin-ró.

¹⁶ Te suni táa-ro, ñani-ro, tá'an-ró, jíin ñáyivi kájiní tá'an-ró jíin, nastúu-i róo. Te kuu sava-ró sá'a-i.

¹⁷ Te taká ñáyivi, koto u'u-i róo ja sikí rúu.

¹⁸ Ko ni ñn ixi xiní-ro ma náa kúti.

¹⁹ Te nú kuandéé iní-ro te kuchaku añú-ro.

²⁰ Ko nú ni kajini-ro ja ní kajikó ndúu soldado yata ñúu Jerusalén, yúan-na te juku'un iní-ro ja á yani naa ñúu-ún.

²¹ Yúan-na te ñáyivi káxiukú iní ñuu Judea, kunu-i kingoyo-i onde yuku. Te ñáyivi ká'jin ma'ñú ñúu-ún, kuxio-i kí'in-i. Te ñáyivi ká'jin onde rancho, ma ndívi-i iní ñuu.

²² Chi kivi yúan kuu kivi náni'in tá'an Dios jíin-i, náva'a náskíkuu taká tu'un yóso núu tutú.

²³ Ko kivi-ún, naka ndá'ú kuu ña'an káñu'un se'e jíin ñá'an káskáxin-í, chi kii tundó'o xaan sikí ñúyivi. Te kití iní Dios jíin ñáyivi yá'a.

²⁴ Te kuu-i jíin machete. Te kingoyo-i preso onde taká nación. Te ñáyivi sijn nación, kuañu-i siki ñúu Jerusalén onde jinu kivi ñáyivi sijn nación.

²⁵ Yúan-na te koo tuni nuu ndíkandii jíin núu yóo jíin núu tíñuú xiní. Te kii tundó'o siki taká ñáyivi ñúyivi yá'a. Te yu'ú ñáyivi ja ní'in mar jíin sú'ma mar.

²⁶ Te kuu xaan sava chaá ja káyu'ú-de, chi káindatu-de chaá tundó'o yá'a siki níi ñúyivi. Te taká fuerza ándiví, ndi'i ka'ya.

²⁷ Yúan-na te kuni-i nuu máá Sé'e cháa kii-ya núu ñin viko nu'ún, jíin fuerza ja ndúñá'nu xaan-yá.

²⁸ Te nú a ñi kejá'á táká tiñu yá'a, yúan-na te ndukani-ró xiní-ro te ndakoto-ró, chí a yani nama-ya róó, áchí-ya jíin-de.

²⁹ Te suni ñi ka'an-ya ñin tu'un yátá jíin-de: Nde'é yúnu mérkexe, jíin táká-ga yunu.

³⁰ Nú ñi kajini-ro ja ní kejá'á nájaa numa yúnu-ún, yúan-na te kájuku'un ini-ro ja á yani ncháa viko sáú.

³¹ Suni súan máá-ró, nú ñi kajini-ro kuákuu taká tiñu yá'a, yúan-na te kuni-ro ja á yani koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

³² Jandáa ká'an-ri jíin-ró ja má náa ñáyivi yá'a onde nú tú skíkuu taká tiñu.

³³ Andívi jíin ñúyivi chí naa, ko tu'un ká'an-ri chi ma náa.

³⁴ Koto-ró máá-ró náva'a ma kutéñu añú-ro jíin ja kée ndásí-ró xí ja kóo nájini-ró. Te ma kutéñu-ró jíin ndátíñu kuchaku-ro, chí sanaa te cháa-ni kivi-ún siki-ro.

³⁵ Chí nátu'un ñin xeyu, súan jinu siki taká ñáyivi káxiukú ní ñúyivi yá'a.

³⁶ Núsáa te kundito-ró táká kivi, te kakan ta'u-ro náva'a kuu kaku-ró núu táká tundó'o ja kii-ún, te kundii-ro núu máá Sé'e cháa. Achí-ya.

³⁷ Te ndita'an kivi ní stá'an-ya tú'un ini ve'e ii. Te ndita'an akuáa ní kenda-ya kuá'an-ya onde yuku Olivos. Te yúan ñi ndoo-ya.

³⁸ Te taká ñáyivi, ña'an chákoyo-i nuu-ya ini ve'e ii, náva'a kuni so'o-i tu'un ká'an-ya.

22

Ja ní kanatñin tu'un tá'an siki Jesús

¹ Yúan-na te ñi kuyani viko kóo statilá tú yí'i yujan ía, ja nání víko Pascua.

² Te taká sutu ñá'nu jíin táká cháa káchaa tutu, ñi kandúkú sá'i-de modo ndasa ka'ni-dé-ya, chí ñi kayu'ú-de ñi kajito-de ñáyivi.

³ Te ñi kivi Satanás ini Judas, cháa nání Iscariote, ñin tá'an ja uxí uu-ún kúu-de.

⁴ Te cháa-ún, ñi kee-de kua'an-de. Te ñi ndatu'ún-de jíin sutu ñá'nu jíin cháa kákuu jefe nú ndasa nastúu-de Jesús.

⁵ Te máá cháa-ún ñi kakusii ini-de. Te ñi kakee yu'u-dé ja kuá'a-de xu'ún núu Judas.

⁶ Te ñi jatú'un Judas. Te ñi ndúkú-de modo ndasa nastúu-de-ya núu sutu jíná'an náva'a tú kuvaa ñáyivi.

Viko lélú Pascua

⁷ Te ñi jaá viko kóo statilá tú yí'i yujan ía. Te máá kivi-ún jínu ñú'ún ká'ni-í lélú Pascua.

⁸ Te ñi táji-yá Pedro jíin Juan kua'an-de, te ñi ka'an-ya jíin-de: Kuá'an te sátu'a-ró núu kée-yo lélú Pascua, áchí-ya.

⁹ Te ñi kaka'an-de jíin-yá: Ndénu kuni-ní sátu'a-ná, áchí-de.

¹⁰ Te ñi kachi-ya jíin-de: Kuni so'o, nú a ñi jaá-ro ini ñuu-ún, te ketá'an-ró jíin ñin cháa ndiso ñin kiyi nducha. Kundikin-ro-dé ki'in-ro jíin-de onde ini ve'e nuu ndívi-de.

¹¹ Te ka'an-ro jíin jito'o ve'e-ún: Achí máá Maestro jíin-ní: Ndénu ío ñin ve'e kuá'a núu-ní nuu kée-ná lélú Pascua jíin cháa káskuá'a jíin-ná, achí-ro.

¹² Yúan-na te jito'o-ún stá'an-de ñin cuarto ká'nu onde xiní vé'e nuu-ro, ja á núña. Te yúan sátu'a-ró. Achí-ya.

¹³ Te kaja'an-de. Te ñi kani'in-dé nátu'un ñi ka'an-ya jíin-de. Te ñi kasátu'a-de ndasa kuxíni-de lélú Pascua.

¹⁴ Te ñi jaá hora-ún, te ñi jungoo-ya núu mesa. Te suni ñi kajungoo apóstol-ya jíin-yá.

¹⁵ Te ñi kachi-ya jíin-de: Xaan kúu ini-ri kee-rí lélú Pascua yá'a jíin-ró jíná'an-ró ja té ndo'o-ga-ri.

¹⁶ Chí kástu'ún-rí nuu-ro, ja má kée kúti-ga-ri Pascua yá'a, onde nú tú skíkuu máá ini ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Achí-ya.

17 Te n̄i ki'in-ya ĩn taza. Te n̄i jikan ta'u-yá, te n̄i ka'an-ya: Ki'in ya'á. Te saka-ro núu tá'an-ró.

18 Chi ká'an-ri jín-ró já ondé vina ma kó'o kuti-gá-ri nducha ndé'e uva, ondé nú tú koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

19 Te n̄i ki'in-ya stáa. Te n̄i jikan ta'u-yá. Te n̄i sakuáchi-yá. Te n̄i ja'a-ya núu-dé jíná'an-de. Te n̄i ka'an-ya: Ya'á kúu yiki kúñu-ri ja ní jataña-ri ja siki róo jíná'an-ró. Ya'á sá'a-ró já núku'un in̄i-ro rúu.

20 Suni súan n̄i sá'a-ya jín taza, nuu ní ndi'i n̄i kuxíni-ya. Te n̄i ka'an-ya: Taza yá'a kúu niñi-rí ja sá'a contrato jáa. Te n̄i jati ja siki róo jíná'an-ró.

21 Ko ndé'é-ró já cháa nastúu ruu, kánchaa-de jín-rí nuu mesa yá'a.

22 Chi jandáa, máa Sé'e cháa ki'in-ya íchi já ní sánda Dios. Ko naka ndá'ú kuu cháa nastúu I'a-ún, áchi-ya.

23 Yúan-na te cháa káskuá'a jín-yá, n̄i kakejá'á-de kájika tu'ún tá'an máa-de, nú ndé ĩn-de kúu cháa sá'a tiñu yá'a.

Ja ní kastátá'an-de ndé cháa kúñá'nu-ga

24 Te n̄i kakejá'á-de kástátá'an máa-de nú ndé ĩn-de kúñá'nu-ga nuu tá'an-de.

25 Yúan-na te máa-yá n̄i ka'an-ya jín-de: Taká rey, chi nuu taká ñayivi kátá'ú téyí-de tiñu. Te cháa kákuñá'nu nuu máa-i, cháa kásá'a va'a káskúnání-i-de.

26 Ko siki róo jíná'an-ró na tú súan koo. Ndé róo ja kúñá'nu-ga, ná ndúu-ró nátu'un cháa súchi-ga. Te ndé róo ja kúñá'nu-ga-ro, ná ndúu-ró nátu'un cháa játíñu nuu tá'an-ró.

27 Te ndéja kúñá'nu-ga ío, á cháa yée stáa núu mesa, xí cháa játíñu. Nasu cháa ja yée stáa núu mesa náún. Te ruu, nátu'un cháa játíñu kúu-ri nuu-ro.

28 Ko máa-ró jíná'an-ró, n̄i ka'jin-ró jín-rí vasa kájito nchaa-i ruu.

29 Te nátu'un n̄i ja'a Táa-ri ĩn ñuu ja tá'ú-rí tiñu nuu, suni súan kua'a-ri nuu-ro.

30 Náva'a kee-ro kó'o-ró núu mesa jín-rí in̄i ñuu nuu tá'ú-rí tiñu. Te jungoo-ró núu silla. Te sánda-ro tiñu ndí'uxí uu tata Israel.

Tu'un Pedro jín lí'li

31 Te suni n̄i ka'an máa Jító'o-yo: Simón, Simón, kuni so'o-ró, chi n̄i jikan Satanás róo jíná'an-ró ja síjin-ún róo nátu'un trigo.

32 Ko n̄i jikan ta'u-rí ja kúu róo náva'a ma náyu'ú-ro. Te máa-ró, nú a n̄i naxió káva in̄i-ro, te ná síyja-ró taká ñani-ro. Achí-ya.

33 Te n̄i ka'an-de jín-yá: Táta, a kándi tu'a-ná ja kí'in-ná jín-ní vasá vekaa te kuu-yo, áchi-de.

34 Te n̄i ka'an-ya: Pedro, áchi-ri jín-ró, ja ondé ná té kana-ga lí'li vina te un̄i jínu ka'an-ro já tú jiní kuti-ro rúu, áchi-ya.

35 Yúan-na te n̄i jika tu'ún-yá-de: Ná n̄i táji-rí róo n̄i kaja'an-ro já tú ní kándiso-ró ñunu, ni bolsa, ni tú ní káyí'i-ró ndiján, á n̄i kuman̄i ĩn ndatíñu nuu-ro náún, áchi-ya. Te n̄i kaka'an-de: Tú ni ĩn, áchi-de.

36 Te n̄i ka'an-ya jín-de: Ko vina, cháa ñáva'a ñunu, ná náki'in-de. Te suni súan jín bolsa. Te cháa ja tú naún ñáva'a-de, ná xikó-de tikachi-de te ná kuáan-de ĩn machete.

37 Chi ká'an-ri jín-ró, ja kánúu skíkuu-ri tu'un yá'a ja yóso núu tutú: Te ondé jín cháa ñáa n̄i skétá'an-de-ya, áchi. Chi taká tu'un-ri ja yóso ná skíkuu ná'ín, áchi-ya.

38 Yúan-na te n̄i kaka'an-de: Táta, yá'a ío uu machete, áchi-de. Te n̄i ka'an-ya jín-de: Suu jian-ni, áchi-ya.

Jesús in̄i Jardín Getsemani

39 Te n̄i kenda-ya. Te n̄i kee-ya kuá'an-ya ondé yuku Olivos nátu'un sá'a sá'a-ya. Te cháa káskuá'a jín-yá, suni kaja'an-de jín-yá.

40 Te nuu ní jaa-ya yúan, te nì kachi-ya jíin-de: Kakan ta'u jíná'an-ró náva'a tú koto nchaa-i róó, áchí-ya.

41 Te nì kuxio-ya núu-dé kua'an-ya nátu'un ñin nuu skánda yuu. Te nì jukuiñi jíti-ya. Te nì jikan ta'u-ya.

42 Táa, nú jata'an iní-ní te chaxio-ní tundó'o-ná yá'a ná kí'in, ko nasu já kuní máá-ná, chi ja kuní máá-ní ná kúu, áchí-ya.

43 Te nì kenda ñin ndajá'a ándívi ní jaa nuu-ya. Te nì ka'an ñin tu'un ndéé iní jíin-ya.

44 Te nì ndukuí'a xaan iní-ya. Te nì ndúkú ndéé téyí-ga-ya ní jikan ta'u-ya. Te nì kana tañi-ya ja ní toó onde nuu ñú'un nátu'un yúyú ná'nu niñi.

45 Te nuu ní ndukuiñi-ya já ní ndi'i nì jikan ta'u-ya, te nì najaa-ya núu cháa káskuá'a jíin-ya. Te nì jini-ya já kákixi-de, chí kándukuí'a iní-de.

46 Te nì kachi-ya jíin-de: Naja kákixi-ro. Ndukoó, te kakan ta'u-ro náva'a tú koto nchaa-i róó, áchí-ya.

Ja ní kakatñin-de Jesús

47 Te nini sásúan ká'an-ya, te nì jakoyo kua'a ñáyivi. Te ñin chaa nání Judas, ñin tá'an ja uxí uu-ún, yóxnúu-de nuu ñáyivi-ún nì jaa-de. Te nì kandita-de nuu Jesús ja tíyú'ú-de-ya.

48 Yúan-na te nì ka'an Jesús jíin-de: Judas, tiyú'ú-ró rúu te súan nastúu-ró máá Sé'e chaa náún. Achí-ya.

49 Te chaa ká'jin jíin Jesús, nì kajini-de ndasa kuakuu. Te nì kaka'an-de jíin-ya. Táta, stují-yo-dé jíin machete xí túu, áchí-de.

50 Te ñin máá cháa-ún, nì stují-ní-de ñin mozo máá sutú ñá'nu-ga. Te nì kachi-de so'o lado vá'a.

51 Yúan-na te nì ka'an Jesús: Sía, áchí-ya. Te nì ké'é-ya so'o mozo-ún, te nì nasáva'a-ya.

52 Te nì ka'an Jesús jíin sutú ñá'nu-ún jíin cháa kákuu jefe iní ve'e ñi jíin cháa nì kayii, ja ní chakoyo-de sikí-ya: Nátu'un sikí ñin chaa kuí'ná vái koyo-ró jíin machete jíin yúnu náún.

53 Ndita'an kivi ní kandee-ri jíin-ró iní ve'e ñi te tú ní kakatñin-ró rúu. Ko ya'á kúu hora máá-ró jíin fuerza ñuñáa. Achí-ya.

Ja tú ní játu'un Pedro

54 Te nì kakatñin-de-ya kuá'an-de jíin-ya. Te nì kaskívi-de-ya iní ve'e sutu ñá'nu-ga. Te Pedro, jíká-ni ndikín-de-ya.

55 Te sava ñáyivi, nì kanastá'an-i ñin ñu'un yata vé'e-ún. Te nì kanakuíko ndúu-i káxiukú-i. Te Pedro, suni nì jungoo-de jíin ñáyivi-ún.

56 Te ñin ña'an játíñu iní ve'e-ún, nì jini-ña núu-dé ja kánchaa-de yuñú'un yúan. Te nì nde'é vá'a-ña núu-dé. Te nì ka'an-ña: Te chaa yá'a, suni jíká-de jíin cháa-ún vii, áchí-ña.

57 Yúan-na te máá-de, tú ní játu'un-de: Nána, na tú jiní-ná chaa-ún, áchí-de.

58 Te nì kunúu ñin tí'lí-ga. Te nì jini tuku inga-de nuu Pedro te nì ka'an-de: Te róó, suni tá'an-de kúu-ró vii, áchí. Te nì ka'an Pedro: Hombre, nasuú kúu-ri, achí-de.

59 Te nátu'un ñin hora-ga te nì kachi inga-de: Jándáa ja cháa yá'a, suni jíká-de jíin cháa-ún, chí chaa ñuu Galilea kúu-de, áchí.

60 Te nì ka'an Pedro: Hombre, tú jiní kuti-rí naún tu'un ká'an-ro, áchí-de. Te nini súan ká'an-de, te nì kana-ni lí'li.

61 Yúan-na te nì xío kóto máá Jító'o-yo. Te nì nde'é-ya nuu Pedro. Te nì nuku'un iní-de tu'un nì ka'an máá Jító'o-yo jíin-de: Onde ná té kana-ga lí'li, te ma kuátu'un-ró rúu uní jínu, áchí-ya.

62 Te nì kenda Pedro kua'an-de. Te nì nde'e xaan-dé.

Ja ní kasákátá-de nuu-ya

63 Te taká chaa kándito Jesús, nì kasákátá-de nuu-ya. Te nì kastují-dé-ya.

⁶⁴ Te n̄i kajasu-de nuu-yá. Te n̄i kastují-dé nuu-yá. Te n̄i kajika tu'ún-de-ya: Kastu'ún, ndé cháa n̄i stují róó, áchí-de.

⁶⁵ Te ío kua'a-gá tu'un n̄i kaka'an-de siki-yá ja ní kasá'a ndiva'a-de jíin-yá.

Ja ní kajanchaka-de-ya núu junta

⁶⁶ Te nuu ní kundijin, te n̄i kanataka cháa n̄i kayii, jíin sutú ñá'nu jíin cháa káchaa tutu, n̄i kajanchaka-de-ya núu junta máa-de.

⁶⁷ Te n̄i kaka'an-de: Máa-ró kúu máa Cristo, náún. Kachi nuu-rí, áchí-de. Te n̄i kachi-ya jíin-de: Vasa ná kachí-ri nuu-ro, te ni ma kándija kuti-ro.

⁶⁸ Te suni nú ruu xndichí-ri róó, te ma xndió káni-ró tú'un nuu-rí. Te ni ma sía-ro rúu.

⁶⁹ Ko onde vina te máa Sé'e cháa kunchaa-ya íchi ndává'a nuu ío fuerza Dios, áchí-ya.

⁷⁰ Te ndi'i-de, n̄i kajika tu'ún-de-ya: Núsáa te máa-ró kúu Se'e Dios náún, áchí-de. Te n̄i kachi-ya jíin-de: Máa-ró kaka'an ja rúu kúu, áchí-ya.

⁷¹ Yúan-na te n̄i kaka'an-de: Naún níni kúni so'o-ga-yo ká'an inga cháa núsáa, chi jíin yú'u máa-de n̄i kajini so'o-yó vina, áchí-de.

23

Ja kuá'an Jesús nuu Pilato

¹ Yúan-na te n̄i kandonda ndi'i-de n̄i kajanchaka-de-ya núu Pilato.

² Te n̄i keja'á-de kásatú'ún-de siki-yá: Cháa yá'a n̄i kani'in-ná-de ja sáká núu-de xin̄i ñáyivi ñúu-yo. Te tú ja'a-de tu'un kua'a-yó xú'ún yóo nuu César. Te ká'an-de ja máa-de kúu Cristo Rey, áchí.

³ Yúan-na te Pilato, n̄i jika tu'ún-de-ya: Máa-ró kúu Rey ñáyivi judío náún, áchí-de. Te máa-yá n̄i ka'an-ya: Ká'an ndaa-ro, áchí-ya.

⁴ Te n̄i kachi Pilato jíin táka sutu ñá'nu jíin ñáyivi kuá'a-ún: Tú ni in̄ kuachi ní'in-rí siki cháa yá'a, áchí-de.

⁵ Ko máa cháa-ún, ví'í-gá n̄i kaka'an-de: Xaan kúvaa ñáyivi sá'a-de jíin tú'un stá'an-de n̄i ñúu Judea, n̄i keja'á-de onde ñuu Galilea te n̄i kenda-de onde yá'a, áchí-de.

Ja kándij Jesús nuu Herodes

⁶ Yúan-na te Pilato, ja ní jini so'o-de ja Galilea kaka'an, te n̄i jika tu'ún-de nú cháa ñuu Galilea kúu-ya.

⁷ Te nuu ní juku'un in̄i-de ja ndá'a Herodes yí'i ñuu-ya, te n̄i táji-de-ya kuá'an-ya núu Herodes chi kiví-ún suni kánde Herodes in̄i ñuu Jerusalén.

⁸ Te nuu ní jini Herodes nuu Jesús, n̄i kusii xáan iní-de, chi ío kua'a kiví kuní-de ndé-de nuu-yá, chi n̄i jini tu'un-de kua'a tú'un siki-yá. Te ñúkuu in̄i-de ja sá'a-ya in̄ tuni nuu-dé.

⁹ Te xaan ní xndichí-de-ya. Ko tú ni in̄ tu'un ní xndió káni-ya núu-dé.

¹⁰ Te táka sutu ñá'nu jíin táka cháa káchaa tutu, ká'in-de yúan, kásatú'ún téyí-ga-de siki-yá.

¹¹ Yúan-na te Herodes jíin soldado-de, n̄i kasándiva'a-de jíin-yá. Te n̄i kasákátá-de nuu-yá. Te n̄i chu'un-de-ya in̄ sa'ma tindu'á. Te n̄i natáji tuku-de-ya kuáno'on-yá nuu Pilato.

¹² Te suni máa kiví-ún, n̄i kanakuni man̄i tá'an Herodes jíin Pilato, chi aná'an chi kábito u'u tá'an-de núu.

¹³ Yúan-na te n̄i kana Pilato xin̄i táka sutu ñá'nu, jíin táka cháa kákuu jefe jíin táka ñáyivi. Te n̄i kandutú-tú-i.

¹⁴ Te n̄i ka'an-de jíin-i: N̄i kákinchaka-ró cháa yá'a nuu-rí, ja sáká núu-de xin̄i ñáyivi, áchí-ro. Te vina a n̄i xndichí-ri-de jíto nuu máa-ró. Te tú ni in̄ kuachi ní ní'in-rí siki-dé nátu'un kásatú'ún-ró,

15 te ni Herodes, chi ni tájírí-de ni ja'an-de yúan. Te tú ni ñn kuachi ní sá'a-de ja ká'ni-yo-dé.

Ja kuá'an tuku-ya núu Pilato

16 Núsáá te ná xndó'o-ri-de te sía-ri-de ki'in-de. Achí-de.

17 Chì ndíta'an viko-ún kánúú já sía-de ñn preso.

18 Ko taká ñayivi kuá'a-ún, ñn núú-ni ni kākana jaa-i: Ka'ni-ní chaa yá'a. Te sía-ní Barrabás ná kí'in-de, áchí-i.

19 Te Barrabás, kánde-de vekaa kuachi ja ní xndón-da-de-i ni kanakuatá'an máa-i, te ni ja'ni-dé ñn ndiyi.

20 Te ni ka'an tuku Pilato jíin-i, chí sía-de Jesús kuní-de núú.

21 Ko máa-i ni kakana jaa tuku-i: Ka'ni-ní-de jikā cruz, kata kaa-ní-de, áchí-i.

22 Te ni ka'an tuku-de jíin-i vuelta uní: Te naún kuachi ni sá'a chaa yá'a vii. Tú ní'in kúti-rí ni ñn kuachi siki-dé ja kúu-de. Núsáá te xndó'o-ri-de, te sía-ri-de ki'in-de. Achí Pilato.

Ja ní kajata kaa-de-ya

23 Ko ñn jínu-ni ni kākana jaa ñayivi-ún, ni kajikan-i ja ná kúu-ya jiká cruz. Te máa-i jíin taká sutu ñá'nu, ni kākana jaa téyí-i. Te yúan ní kundée-i jíin Pilato.

24 Yúan-na te Pilato, ni sánda-de ja ná kúu ja ní kajikan-i.

25 Te ni sía Pilato chaa ni kánde vekaa siki já ní xndón-da-de-i ni kanakuatá'an máa-i te ni ja'ni-dé ndiyi. Chì súan ni kajikan ñayivi-ún. Te ni nakua'a-de Jesús nuu-í ja ná sá'a-i ndasa kákuu iní máa-i jíin-yá.

26 Te ni kākini'in-i-ya. Te ni kakatñn-i ñn chaa nání Simón ñuu Cirene ja vái-de ichi rancho. Te ni kachaa-i cruz siki-dé. Te ndiso-de kua'an-de yata Jesús.

27 Te kua'a ñayivi jíin ñá'an, ni kandikin-i yata-yá. Te ña'an-ún, kánde'e-ña te kākana jikó'ó-ña já'a-yá.

28 Ko máa Jesús, ni xió koto-ya núu-ñá. Te ni ka'an-ya jíin-ña: Se'e ñuu Jerusalén, ma ndé'e-ro já'a-rí. Nde'e ja'a máa-ró jíin já'a sé'e-ró jíná'an-i.

29 Te kuni so'o-ró, chí chaa kivi já ká'an-i: Xáán ndatu ña'an numá, jíin já tú ní skáku se'e, jíin já tú ní skáxin-í, achí-i.

30 Yúan-na te ka'an ñayivi jíin taká yuku: Nduu siki-rí jíná'an-ri. Te suni jíin taká tinduu: Kasu siki-rí jíná'an-ri, achí-i.

31 Chì nú jíin yúnu yí'í kásá'a-de tiñu yá'a, te ndasa sá'a-de jíin yúnu íchí núsáá, áchí-ya.

32 Te suni ni jo uu chaa ká'io kuachi kája'an-de jíin-yá ja kúu-de.

33 Te ni jakoyo-i jíin-yá tinduu nání yiki xiní, te yúan ni kajata kaa-i-ya jiká cruz. Te suni ni kajata kaa-i ndendúu chaa ká'io kuachi-ún, ñn-de ichi ndává'a-ya, te inga-de ichi ndávésé-yá.

34 Te ni ka'an Jesús: Táa, sá'a-ní tuká'nu iní-ní nuu-í, chí tú kájiní-i naún kásá'a-i, áchí-ya. Te ni kándatá-i sa'ma-yá, ni kasá'a-i ñn apuesto siki.

35 Te ñayivi ká'iin yúan kánde'é-i nuu-yá. Te chaa kákuñá'nu, suni ni kasákátá-de nuu-yá. Te ni kaka'an-de: Sava ñayivi á ni kuu ni nama-de. Ná náma-de máa-de, te nú Cristo l'a ni kaji Dios kúu-de, áchí-de.

36 Te soldado, suni ni kasákátá-de nuu-yá. Te ni kākandita-de nuu-yá. Te kája'a-de vinagre ko'o-ya.

37 Te ni kaka'an-de jíin-yá: Nú máa-ró kúu rey ñayivi judío, te ná náma-ró máa-ró, áchí-de.

38 Te suni ni jo ñn tutu yoso siki-yá jíin yú'u griego, jíin latín, jíin hebreo: Yá'á kúu Rey ñayivi judío, áchí.

39 Te ñn máa chaa ío kuachi-ún ja ndíta kaa-de, ni ka'an ndiva'a-de jíin-yá: Nú máa-ró kúu Cristo, te ná náma-ró máa-ró te suni nama-ró rúu jíná'an-ri núsáá, áchí-de.

⁴⁰ Ko inga-de, ni ka'an xaan-dé nuu tá'an-de: Tú ío ja jíñú'ún-ró núu Dios náún, chi ñn núu-ni tá'nu ndatu-ro jíin-yá.

⁴¹ Chi máá-yó, jandáa vatu-ni ndó'o-yó yá'a, chi súan kúta'u-yo táká tiñu ni sá'a-yó, Ko I'a yá'a, tú ni ñn kuachi ní sá'a-ya, áchí-de.

⁴² Te ni ka'an-de jíin Jesús: Nuku'un iní-ni náá nú ni najaa-ní iní ñuu nuu tá'ú-ni tiñu, áchí-de.

⁴³ Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja vína te kunchaa-ro jíin-rí nuu jardín andíví, áchí-ya.

⁴⁴ Te nuu ní kuu nátu'un kaxiuu, te ni kuxkí'ví ní núu ñú'un onde ka'uní.

⁴⁵ Te ni kutúún ndikandii. Te sa'ma ndíta kaa iní ve'e ij, ni ndata sáva sava.

⁴⁶ Yúan-na te ni ka'an jaa Jesús: Táa, iní nda'a-ní náku'a-ná añú-ná, áchí-ya. Te súan ni ka'an-ya, te ni jí'i-ni-ya.

⁴⁷ Te chaa capitán, nuu ní jini-de ja súan ni kuu, te ni nakana jaa-de Dios: Ndaa ndija ja chaa yá'a ñn chaa ndaa ni kuu-de, áchí-de.

⁴⁸ Te ndivii ñáyívi ká'jin yúan, ni kajini-i ja súan ni kuu. Te ni kanaxió káva-i kákani-i jikí jiká-í kája'an-i.

⁴⁹ Ko taká chaa kájiní tá'an jíin-yá, jíin taká ña'an kándikin-ña-yá onde ñuu Galilea, ká'jin jiká-ña kánde'é-ña táká tiñu yá'a.

Ja ní kachiyuji-de-ya

⁵⁰ Te ni jo ñn chaa nání José, chaa vá'a chaa ndaa kúu-de. Te suni ñn chaa junta kúu-de.

⁵¹ Ko tú ní jata'an iní-de tu'un ni kandatú'ún junta-ún ni tiñu ni kasánda-ún. Te ñuu Arimatea iní ñuu Judea ncháa-de. Te ñúkuu iní-de koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

⁵² Chaa yá'a, ni jaa-de nuu Pilato. Te ni jikan-de yiki kúñu Jesús.

⁵³ Te ni janchaa-de-ya. Te ni chisúkun-dé-ya jíin ñn sa'ma kuítá. Te ni chindee-de-ya iní ve'e añú ja ní jacha jiká ñn kava nuu tú kunduji-ga ni ñn ndiyi.

⁵⁴ Te kiví xían-ún koo viko Pascua. Te a yani kundijin kiví ndétatú.

⁵⁵ Te ña'an ní kikoyo jíin-yá onde ñuu Galilea, káindikin-ña José kua'an-ña jíin-de. Te ni kajini-ña yaú kava-ún nuu ní yuji yiki kúñu-ya.

⁵⁶ Te ni kanaxió káva-ña káno'on-ña. Te ni kasátu'a-ña jí'o jíin perfume, te ni kandétatú-ña kiví ndétatú-ún, nátu'un ni tá'ú tíñu ley.

24

Ja ní nachaku Jesús

¹ Te tíkuáán-na kiví ñn semana ni jakoyo-ña yaú kava-ún, káindá'á-ña táká jí'o ni kasátu'a-ña. Te suni kája'an sava-ga ña'an jíin-ña.

² Te ni kajini-ña já ní kuxio yuu ndí'u yu'u yaú kava-ún kua'an.

³ Te ni kiví koyo-ña. Te tú ní kájiní-ña yíki kúñu máá Jító'o-yo Jesús.

⁴ Te nini kákuñáá iní-ña já súan ni kajini-ña, te uu chaa káñu'un sa'ma kuíjin kándii ncháa, ni kajukuiñi-ni-de xiin-ña.

⁵ Te ni kayu'ú-ña. Te ni kajaxin-ña núu-ñá nuu ñú'un. Te ni kaka'an chaa-ún jíin-ña: Najá sá ma'ñú ndíyi kánandúkú-ró I'a chakú.

⁶ Túu-ya yá'a, chi a ni nachaku-ya. Á tú ná'an-ró ndasa ni ka'an-ya jíin-ró ná ni kandee-ga-ya onde ñuu Galilea núu.

⁷ Chi ni ka'an-ya: Jínu ñú'ún já máá Sé'e chaa natuu-ya núu ndá'a chaa ká'io kuachi, te kuu-ya jiká cruz, te nachaku-ya kiví uní. Achí.

⁸ Yúan-na te ni kanuku'un iní-ña tú'un ni ka'an-ya jíin-ña.

⁹ Te ni kenda-ña yaú kava-ún káno'on-ña. Te ni kakastu'ún-ña tú'un yá'a nuu ndí'uxí ñn-de jíin táká nuu sáva-ga-de.

10 Te ña'an kákastu'ún tú'un yá'a nuu apóstol kákuu María ñuu Magdala, jíin Juana, jíin ingá María náa Jacobo, jíin sáva-ga-ña.

11 Ko máa apóstol, kájani ini-de ja tú'un tá'an tachí káka'an-ña. Te tú ní kákandíja-de.

12 Te ni ndukuiñi-ni Pedro. Te ni jinu-de kua'an-de onde yau kava-ún. Te ni jukuíta ndee-de. Te ni jini-de ja sá'ma kuítá-ún kándaa-na máa. Te ni kee-de kuano'on-dé ve'e-de jáni ini-de naún ní kuu.

Ja ní ketá'an-ya jíin úu-de

13 Te suu kivi-ún, te kája'an uu-de ichi ñn ñuu nání Emaús ja ncháá nátu'un uxí kilómetro yósava jíin ñuu Jerusalén.

14 Te kándatu'ún máa-de taká tiñu yá'a ja ní kuu-ún.

15 Te nini kándatu'ún-de te kájika tu'ún tá'an máa-de. Te máa Jesús, ni ja-ya yatá-dé. Te kájika tai-ya kuá'an-ya jíin-de.

16 Ko nátu'un ndasú nduchi-dé náva'a ma nákuñi-de-ya.

17 Te ni ka'an-ya jíin-de: Naún tu'un kándatu'ún-ró yá'a nini kájika-ró. Te naja kándukuí'a ini-ro, áchí-ya.

18 Te ñn-de ja nání-de Cleofas, ni ka'an-de jíin-ya: Á sá ní cha-ñi ini ñuu Jerusalén, te máa ñn-ni ní tú jini-ni taká tiñu ja ní kuu ini ñuu-ún kivi yá'a náún, áchí-de.

19 Te ni jika tu'ún-ya-de: Te naún ní jo, áchí-ya. Te máa-de ni kaka'an-de jíin-ya: Aa, ja ní ta'an Jesús ñuu Nazaret, cha-ñi jani tu'un Dios te ni sá'a-de tiñu ñá'nu. Te jíin fuerza ni jani-de tu'un jito nuu Dios jíin núu taká ñayivi.

20 Te sutu ñá'nu jíin cháa kakuñá'nu nuu-yo, ni kanastuu yuán-de. Te ni kanakuxndíi siki-dé ja ná kuu-de. Te ni kaja'ni-ún-de jika cruz.

21 Ko máa-ná jíná'an-ná, ni kañukuu ini-ná ja máa-de kuu cha-ñi ja náma ñuu Israel núu. Te ni ndí'i taká tiñu yá'a, te vina ni kuu uní kivi já ní kuu taká tiñu-ún.

22 Ko sava ñasí'í ío jíin-ná jíná'an-ná, suni ni kasíyú'ú-ña-ná, chi jañá'an xa-ñi ní jangoyo-ña yau kava-ún.

23 Te tú ní kánani'in-ña yiki kúñu-de. Te ni chakoyo-ña te áchí-ña já ní kajini-ña já ní kenda koyo ndajá'a ándiví núu-ña. Te ni kaka'an ndajá'a-ún jíin-ña já chakú-de.

24 Te ni kaja'an sava tá'an-ná onde yau kava-ún. Te ni kajini-de nátu'un ni kaka'an ña'an-ún. Ko tú ní kajini kuti-dé nuu máa cháa-ún. Achí-de.

25 Yúan-na te ni ka'an-ya jíin-de: Cha-xini ñáa kákuu-ró. Xa-ñi ún ini añú-ro já kándíja-ró taká tu'un ni kaka'an cha-ñi kajani tu'un Dios.

26 Á tú kánúu já ndó'o Cristo tundó'o yá'a te vásá ndívi-ya núu nduñá'nu-ya náún. Achí-ya.

27 Te ni kejá'a-ya onde tu'un Moisés jíin tú'un cha-ñi kajani tu'un Dios, te ni jani kájí-ya taká tu'un tutu ií núu-dé ja ká'an tu'un máa-ya.

28 Te ni kakuyani-de rancho nuu kaja'an-de-ún. Te máa-ya ni sá'a-ya nátu'un ki'in jiká-ga-ya.

29 Ko máa-de ni kastétuu-de-ya, ni kaka'an-de jíin-ya: Kendoo-ni jíin-ná, chi a kuá'ini te kuakuxkí'vi, áchí-de. Yúan-na te ni kivi-ya já kéndoo-ya jíin-de.

30 Te nuu ní kajungoo-de ja kée-dé staa, te ni ki'in-ya staa-ún, te ni jikan ta'u-ya. Te ni ja'ncha sava-ya. Te ni ja'a-ya núu-dé jíná'an-de.

31 Yúan-na te nátu'un ni kananuña nduchi-dé. Te ni kanakuni-de-ya. Ko ií-ni ni kuxio-ni-ya kuá'an-ya.

32 Yúan-na te ni kaka'an máa-de: Jandaa ja ní tá'u'u ini añú-yo ja níni jáni-ya tú'un nuu-yo ichi-ún nuu ní juña-ya tutu ií núu-yo.

33 Te suni hora-ún ni kandukuiñi-de. Te kuano'on-dé ichi ñuu Jerusalén. Te yúan ni kanaketá'an-de jíin uxí ñn-ga cha-ñi ká'in tútu-de jíin sáva-ga tá'an-de.

³⁴ Te n̄i kaka'an-de: Jandáa jakúti a n̄i nachaku máá Jító'o-yo. Te a n̄i ndenda ndijin-ya núu Simón. Achí-de.

³⁵ Yúan-na te ndendúú cháa-ún, n̄i kakastu'ún-de ndasa n̄i kaketá'an-de jíin-yá ichi-ún. Te ndasa n̄i kanakun̄i-de nuu-yá nuu ní ja'nchá sava-ya stáa.

³⁶ Te nini kándatu'ún-de tu'un yá'a, te n̄i jukuiñi-ni máá-yá sava ma'ñú-de. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ma kúkuí'a in̄i-ro jíná'an-ró, áchí-ya.

³⁷ Ko máá-de, n̄i kayu'ú-de. Te n̄i kandakoto io-de. Te kájani in̄i-de ja ñin añú kúu-ya.

³⁸ Ko máá-yá n̄i kachi-ya jíin-de: Naja káyú'ú-ro. Naja súan kájani in̄i-ro.

³⁹ Nde'é ndá'a-rí jíin já'a-rí, te kun̄i-ro já máá-rí kúu. T̄in ruu te kun̄i-ro, chí ñin añú tú ñáva'a kuñu ni yiki nátu'un kándé'é-ró já ñáva'a máá-rí. Achí-ya.

⁴⁰ Te n̄i kuu n̄i ka'an-ya tú'un yá'a. Te n̄i stá'an-ya ndá'a-yá ja'a-yá nuu-dé jíin'an-de.

⁴¹ Te vasa kákusiñi xáan in̄i-de, ko tú ní kákandíja va'a-de. Te yuán ní ka'an-ya jíin-de: Ió ja kée-rí yá'a xí túu, áchí-ya.

⁴² Yúan-na te n̄i kaja'a-de ñin tiyáká táu núu-yá, jíin ñin yoko ja ñú'un nduxi.

⁴³ Te n̄i ki'in-ya ní yee-yá nuu-dé jíin'an-de.

⁴⁴ Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ya'á kúu taká tu'un n̄i ka'an-ri jíin-ró ná n̄i kanchaa-ri jíin-ró sáa, ja kánúú skikuu taká tu'un-ri ja yóso núu tutú ley Moisés, jíin núu tutú cháa n̄i kajani tu'un Dios jíin núu tutú Salmo. Achí-ya.

⁴⁵ Te n̄i juña-ya já jiní tuni-de jíin'an-de, náva'a kuu juku'un in̄i-de tu'un ká'an tutu ñi.

⁴⁶ Te n̄i kachi-ya jíin-de: Súan yóso núu tutú ja ndó'o Cristo, te nuu uní kivi te nachaku-ya má'ñú ndíyi.

⁴⁷ Te jíin sí'ví-yá ná kuichá tu'un nuu taká ñayivi já ná nákan̄i in̄i-i, náva'a koo tuká'nu in̄i-ya núu taká kuachi-i. Te kejá'á tú'un yá'a onde ñuu Jerusalén ki'in.

⁴⁸ Máá-ró kákuu cháa kani ndaa tu'un yá'a.

⁴⁹ Te vina táji-rí ja ní keyu'u Táa-ri. Te kii siki-ro jíin'an-ró. Ko kendo-ro in̄i ñuu Jerusalén onde ná kú'un-ró fuerza ja kí onde andíví, áchí-ya.

Ja ní ndaa-ya kuá'an-ya andíví

⁵⁰ Yúan-na te n̄i kiñi'in-ya-dé kua'an-ya jíin-de onde ñuu Betania. Te yúan n̄i kañaa-ya ndá'a-yá. Te n̄i jikan ta'u-yá ja'a-dé jíin'an-de.

⁵¹ Te nini jikán ta'u-yá ja'a-dé, te n̄i kuxio-ni-ya núu-dé, n̄i ndaa-ni-ya kuá'an-ya onde andíví.

⁵² Te máá-de, n̄i kachiñú'ún-de-ya. Yúan-na te n̄i kanaxió káva-de káno'on-de ñuu Jerusalén kákusiñi xáan in̄i-de.

⁵³ Te nene n̄i ka'iin-de in̄i ve'e ñi kájikan ta'u-dé te kánakana jaa-de Dios. Amén.

EL SANTO EVANGELIO SEGUN SAN JUAN TU'UN VA'A NI CHAA SAN JUAN

Máá-yá kúu máá Tú'un

¹ Ondé xnáñúú ní kuu Tu'un. Te Tu'un-ún, nī kanchaa-ya jíin Dios. Te máá Tú'un-ún nī kuu Dios.

² Máá-yá nī kanchaa-ya ondé xnáñúú jíin Dios.

³ Te ondé jíin máá-yá nī sá'a Dios taká ndatíñu. Te nú tú ní sá'a máá-yá, te ma kúva'a ni ñn ndatíñu yá'a núú.

⁴ Te inī máá-yá ñú'un vida te yuán kúu ñn luz ja stúun nuu taká ñayivi.

⁵ Te máá luz, xndíi ncháa nuu ñúñáa. Te ñúñáa-ún, tú ní kúndéé ndá'va.

Juan, cha skuánducha

⁶ Te nī tájí Dios ñn chaa nání Juan.

⁷ Chaa yá'a, nī kii-de ja káni ndaa-de tu'un máá luz, náva'a kándija taká ñayivi sá'a-de.

⁸ Nasu máá-de ní kúu luz. Ko nī kii-de náva'a kani ndaa-de tu'un máá luz.

⁹ Máá-yá kúu luz ndija ja stúun nuu taká ñayivi, te ondé sáá ní kii-ya iní ñuyivi.

¹⁰ Te nī ncha-ya iní ñuyivi, ko vasa jíin máá-yá nī kuva'a ñuyivi, te tú ní nákunī ñayivi núu-yá.

¹¹ Nī kii-ya núu já xíin máá-yá, te ñayivi máá-yá-ún, tú ní kájata'ú-i-ya.

¹² Ko sava ñayivi, nī kakandija-i-ya jíin sí'ví-yá, te nī kajata'ú-i-ya. Te nuu máá-i nī ja'a-ya tú'un ja ndúu-i se'e Dios.

¹³ Te máá-i, tú ní kákaku-i cuenta niñi, te ni yiki kúñu, ni cha, tú ní kásá'a, chī sua máá Dios nī sá'a.

¹⁴ Te máá tú'un-ún, nī nduu-ya ñn yiki kúñu. Te nī ncha-ya jíin-yó. Te ñú'un chítú-yá jíin tú'un luu, jíin tú'un ndaa Dios. Te nī kajini-yo já lúu nī nduñá'nu-ya. Chī nátu'un luu kúñá'nu máá tú'un-ni se'e Táa-yo Dios, suni súan-ni káa máá-yá.

¹⁵ Juan, nī jani ndaa-de tu'un-ya: I'a yá'a kúu ja ní ka'an-ri: I'a ja váji ichi yata-rí ñá'nu-ga kúu-ya vásá rúu, chī ondé ná té kaku-ga-ri, te a ío-ya, áchí-de.

¹⁶ Te ja ñú'un chítú máá-yá, ondé yuán nī kani'in taká-yo, chī bueno nī ja'a-ya tú'un luu ini-ya núu-yo.

¹⁷ Moisés, nī ja'a-de ley nuu-yo. Ko Jesucristo, nī ja'a-ya tú'un luu ini-ya jíin tú'un ndaa nuu-yo.

¹⁸ Tú ní jiní kuti ní ñn ñayivi núu Dios. Ió ñn máá tú'un-ni se'e-ya já kanchaa jíin-yá, te máá Sé'e-ya-ún, nī jani-ya tú'un Dios nuu-yo.

¹⁹ Te judío, nī katáji-ún sutú jíin cháa levita nī kikoyo ichi núu Jerusalén. Te nī kajika tu'un-ún Juan: Te róo ndé cha kúu-ró, áchí. Te ya'á kúu tu'un nī jani ndaa Juan,

²⁰ te tú ní jasú-de yu'u-dé. Chi nī ka'an ndaa-de: Nasuú Cristo kúu-ri, áchí-de.

²¹ Te nī kajika tu'un-ún-de: Núsáa te Elías kúu-ró náún, áchí. Te nī ka'an Juan: Nasuú rúu kúu, áchí-de. Te nī kajika tu'un tuku-ún-de: Máá cháa jáni tu'un Dios kúu-ró núsáa, áchí. Túu, áchí Juan.

²² Te nī kaka'an tuku jíin-de: Te ndé cha kúu-ró núsáa. Ka'an náva'a nakani-ri tu'un nuu cháa nī katáji rúu vai-ri. Ná ká'an máá-ró ndé cha kúu-ró víi, áchí.

²³ Te nī ka'an Juan: Máá-rí kúu ñn ndajá'a kána jaa ondé nuu ñú'un té'é: Ná sándóo-ró ichi máá Jító'o-yo, nátu'un nī ka'an Isaías, cha nī jani tu'un Dios ondé sáa.

²⁴ Te ja ní kikoyo-ún, fariseo nī katáji-ún.

²⁵ Te nī kajika tu'un Juan: Te naja skuánducha-ro te nú nasu Cristo ni Elías ni máá cháa jáni tu'un Dios kúu-ró núsáa, áchí.

26 Te n̄i ka'an Juan jíin: Ruu, ch̄i jíin ndúcha skuánducha-rí. Ko ma'ñú máá-ró kánchaa ñin I'a ja tú kájin̄i-ro.

27 I'a yá'a vai ichi yatá-rí. Te tú kuñá'nu-r̄i ndájí-rí ñii yí'i ndijan-yá, ch̄i ñá'nu-ga kúu-ya vása rúu. Achí-de.

28 Súan n̄i io in̄i ñuu Betábara, onde inga lado Jordán, nuu ní skuánducha Juan.

29 Te kivi xían-ún n̄i jini Juan nuu Jesús ja vái-ya núu-dé. Te n̄i ka'an-de: Yúan vai Lélú Dios, I'a kuánchaa kuachi ñayivi ñúyivi.

30 I'a yá'a kúu ja ní ka'an-r̄i: Ichi yatá-rí vai ñin I'a ñá'nu-ga kúu vása rúu. Ch̄i onde ná té kaku-ga-r̄i te ío-ya.

31 Te tú ní nákun̄i-r̄i-ya. Ko náva'a kenda ndijin-ya núu ñáyivi Israel, yúan ní kii-r̄i skuánducha-rí jíin ndúcha. Achí-de.

32 Te n̄i jani ndaa Juan tu'un: N̄i jini-r̄i Espiritu ja ní kuun ichi ándívi nátu'un paloma. Te n̄i jungoo siki-ya.

33 Te tú ní nákun̄i-r̄i-ya, ko máá Dios, I'a n̄i táji rúu vai-r̄i ja skuánducha-rí jíin ndúcha, máá-ya n̄i ka'an jíin-rí: Nú kun̄i-ro já kúun Espiritu siki ñin chaa te jungoo siki-dé, te máá chaa-ún kuu I'a skuánducha jíin Espiritu Santo, áchí Dios.

34 Te a n̄i jini-r̄i-ya. Te jáni ndaa-r̄i tu'un ja I'a yá'a kúu máá Sé'e Dios, áchí-de.

Uy chaa kándikin-de Jesús

35 Te kivi xían-ún kánchaa tuku Juan jíin úu chaa skuá'a jíin-de.

36 Te n̄i jini-de nuu Jesús ja jáka kuu-ya yúan. Te n̄i ka'an-de: Yúan nde'é-ró máá Lélú Dios, áchí-de.

37 Te ndendúú chaa skuá'a-ún, n̄i kajini so'o-de tu'un n̄i ka'an Juan. Te n̄i káindik̄in-de Jesús.

38 Te n̄i xió koto Jesús. Te n̄i jini-ya já káindik̄in-de yata-ya. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Naún kánandúkú-ró, áchí-ya. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Rabí (ja kuní ka'an: Maestro), ndénu ncháá-ní, áchí-de.

39 Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Ña'an te kun̄i-ro, áchí-ya. Te n̄i jakoyo-de te n̄i kajini-de nuu ncháá-ya. Te n̄i kakendoo-de jíin-yá kivi-ún, ch̄i a ío nátu'un kakuun áni.

40 Te ndendúú chaa-ún, n̄i kajini so'o-de tu'un n̄i ka'an Juan. Te n̄i káindik̄in-de-ya. Te ñin-de kúu Andrés, ñani Simón Pedro kúu-de.

41 Chaa yá'a, n̄i nani'in-ní-de ñani-de Simón. Te n̄i ka'an-de jíin: N̄i kaketa'an-r̄i jíin Mesías (ja kuní ka'an: Cristo), áchí-de.

42 Te ncháka-de chaa n̄i chaa-de jíin núu Jesús. Te n̄i nde'é Jesús nuu-dé. Te n̄i ka'an-ya: Máá-ró kúu Simón, se'e Jonás. Vina te kunání-ró Cefas (ja kuní ka'an: ñin kava). Achí-ya.

Ja ní kana-ya xini Felipe jíin Natanael

43 Te inga kivi xían-ún kuní Jesús ki'in-ya ñuu Galilea. Te n̄i ni'in tá'an-ya jíin Felipe. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kundikin-ro rúu ki'on, áchí-ya.

44 Te Felipe kúu chaa ñuu Betsaida, ñuu Andrés jíin Pedro.

45 Te n̄i ni'in tá'an Felipe jíin Natanael. Te n̄i ka'an-de jíin: A n̄i kaketa'an-r̄i jíin Jesús ñuu Nazaret. Se'e José kúu-ya. Te máá-ya kúu I'a yóso tú'un-ya núu tutú ley Moisés jíin núu tutú n̄i kachaa chaa n̄i kajani tu'un Dios onde sáa, áchí-de.

46 Te n̄i ka'an Natanael jíin-de: Á ío ja vá'a onde in̄i ñuu Nazaret, áchí-de. Te n̄i ka'an Felipe jíin-de: Ña'an te kun̄i-ro, áchí-de.

47 Te n̄i jini Jesús ja vái Natanael. Te n̄i ka'an-ya tú'un-de: Yá'a vai ñin chaa Israel ndaa, ch̄i tú xndá'ú kuti-dé, áchí-ya.

48 Te n̄i ka'an Natanael jíin-yá: Ndasa jini-ní náá, áchí-de. Te n̄i ka'an Jesús: N̄i jini-r̄i róo onde ná té kana-ga Felipe xini-ro, ná n̄i kandee-ró chí yunu mérkexe, áchí-ya jíin-de.

49 Te n̄i ka'an Natanael: Maestro, máá-ní kúu Se'e Dios, máá-ní kúu Rey nuu ñáyivi Israel, áchí-de jíin-yá.

50 Te n̄i ka'an Jesús: N̄i ka'an-ri jíin-ró já ní jini-ri róo chíi yunu mérkexe. Já yúan kándija-ró náún. Tiñu ñá'nu-ga kuni-ro vásá yá'á, áchí-ya jíin-de.

51 Te n̄i ka'an-ga-ya jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Vina te kuni-ro já núña andívi, te ndajá'a Dios, kánda kánuu siki máá Sé'e chaá, áchí-ya.

2

Viko tánda'a ñúu Caná

1 Te kivi uní n̄i kuu ñn viko tánda'a iní ñuu Caná ndañúu Galilea. Te yúan kánchaa náa Jesús.

2 Te suni n̄i kakana-i xini Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá, n̄i kaja'an-ya víko-ún.

3 Te a n̄i ndi'i vino. Te náa Jesús n̄i ka'an-ña jíin-yá: Tú kuti-gá vino káñava'a-i, áchí-ña.

4 Te n̄i ka'an Jesús jíin-ña: Nána, naja stétuu-ní-ná, chí té jaa-ga hora-ná, áchí-ya.

5 Te n̄i ka'an náa-ya jíin súchí kájatíñu-ún: Sá'a ndéja ká'an-ya jíin-ró. Achí-ña.

6 Te yúan ío iñu tinaja yuu. Te kuu ku'un uu xí uní kivi ja ñn ñn. Chi chaá judío, súan ndoo ini-de.

7 Te n̄i ka'an Jesús jíin-i: Skútú-ró tinaja yá'a nducha. Te n̄i kaskútú-i onde yu'u.

8 Te n̄i ka'an-ya jíin-i: Vina te tava-ro te kinchaka-ró núu mayordomo, áchí-ya. Te n̄i kanchaka-i nuu-dé.

9 Te mayordomo, n̄i jito nchaa-de nducha já ní nduu vino, te tú ní jiní-de ndénu ní kii. Ko mozo n̄i katava ndúcha-ún a kájiní-i. Yúan-na te n̄i kana-de xini máá yíi.

10 Te n̄i ka'an-de jíin: Taká chaá kaja'a-de vino va'a xna'an-ga te nú a n̄i kaji'i vatú máá-i, yúan-na te já'a-de ja tú ío va'a. Ko máá-ró n̄i chiva'a-ró vino va'a yá'a onde vina.

11 Ya'á kúu tuni xnáñúu ní sá'a Jesús ini ñuu Caná ndañúu Galilea. Te n̄i kajini-i ja lúu ñá'nu-ya. Te chaá káskuá'a jíin-yá, n̄i kakandija-de-ya.

12 Te n̄i kuu yúan. Te máá-yá jíin náa-ya jíin ñaní-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá, n̄i kanuu-ya ñúu Capernaum. Te n̄i kaxiukú-yá yúan yaku-ni kivi.

Ja ní sándoo-ya vé'e ii

13 Te n̄i kuyani viko Pascua ñáyivi judío. Te n̄i kaa Jesús kua'an-ya ñúu Jerusalén.

14 Te n̄i jini-ya ñáyivi káxikó xndiki jíin rii jíin paloma, jíin ñáyivi káxndáji xu'ún, kaxiukú-i ini ve'e ii.

15 Te n̄i sá'a-ya ñn cuarta ñii. Te n̄i skúnu-ya taká-i ini ve'e ii onde jíin rii jíin xndiki-í. Te n̄i jacha-ya xú'ún ñáyivi káxndáji. Te n̄i skuíó káni-ya taká mesa-i.

16 Te n̄i ka'an-ya jíin ñáyivi káxikó paloma: Chaxio kiti yá'a. Ve'e Táa-ri, ma násá'a-ró núyá'u. Achí-ya.

17 Yúan-na te chaá káskuá'a jíin-yá, n̄i kanuku'un ini-de tu'un yóso núu tutú: Ná kuítú xáan iní-ri ve'e-ró, onde kuítá-ri jíin, áchí.

18 Te n̄i kaka'an chaá judío: Na tuni stá'an-ro núu-rí ja ní sá'a-ró súan, áchí-de jíin-yá.

19 Te n̄i ka'an Jesús: Stúchaa-ro vé'e ii yá'a, te nuu uní-ni kivi te ndukani-ri, áchí-ya.

20 Yúan-na te n̄i kaka'an chaá judío: Nuú úu xiko iñu kua te n̄i jinu ve'e ii yá'a. Te róo nuu uní-ni kivi te ndukani-ró náún. Achí-de.

21 Ko máá-yá, chí kuni ka'an-ya já yiki kúñu-ya kúu natu'un ve'e ii.

22 Já yúan, nuu ní nachaku-ya já ní ji'i-ya, te chaá káskuá'a jíin-yá, n̄i kanuku'un ini-de ja ní ka'an-ya tú'un yá'a. Te n̄i kakandija-de tutu ii jíin tú'un n̄i ka'an Jesús.

23 Te máá kivi víko Pascua kánchaa-ya ñúu Jerusalén. Te kua'a ñáyivi ní kakandija-i-ya, chí n̄i kajini-i taká tuni n̄i sá'a-ya.

24 Ko Jesús, tú ní játú'ún-yá-i, chí a jiní-ya taká-i.

25 Te tú ní jínu ñú'ún-yá ja ká'an ni ñin cháa tu'un ñayivi jíin-yá, chí a jiní-ya ndasa káa iní-i jíiná'an-i.

3

Tu'un Nicodemo

1 Te nì jo ñin tá'an cháa fariseo nání-de Nicodemo. Te kúñá'nu-de nuu ñáyivi judío.

2 Chaa yá'a nì cháa-de nuu Jesús ñin akuáa. Te nì ka'an-de jíin-yá: Maestro, a kájiní-ná ja ñin maestro kúu-ní te vai-ní onde nuu Dios, chí nú tú chindée chítuu Dios ñin cháa, te ma kúu sá'a-de taká tuni ja sá'a máá-ní núú, áchí-de.

3 Te nì ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jíin-ró ja nú tú nakaku jáá ñin cháa, te ma kúu kuni-de ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, áchí-ya jíin-de.

4 Te nì ka'an Nicodemo jíin-yá: Ndasaa kuu nakaku ñin cháa nú a nì yii-de. Á kuu ndívi-de chíi náa-de te nakaku tuku-de, áchí-de.

5 Te nì ka'an tuku Jesús: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, nú tú kaku ñin cháa jíin ndúcha jíin Espíritu, te ma kúu kivi-de iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

6 Ja ní kaku cuenta kuñu, kuñu kúu. Te ja ní kaku cuenta Espíritu, se'e Espíritu kúu.

7 Ma náanaa iní-ro tú'un ká'an-ri jíin-ró: Jínu ñú'ún já náaku jáá-ró.

8 Kée tachí ndénu kuní máá, te jini so'o-ró já káyu, ko tú jiní-ro ndénu vái ni ndénu kí'in. Súan kúu taká ñayivi já káku cuenta Espíritu, áchí-ya.

9 Te nì ka'an Nicodemo: Ndasaa kuu yuán núsáa, áchí-de jíin-yá.

10 Te nì ka'an Jesús: Máá-ró kúu ñin maestro Israel te tú júku'un iní-ro jíin tú'un yá'a náún.

11 Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Ká'an-ri tu'un ja júku'un iní-ri. Te jáni ndaa-ri tu'un tiñu nì jiní-ri. Ko tú jatú'ún-ró tú'un ndaa ká'an-ri.

12 A nì ka'an-ri tu'un ñuyivi jíin-ró te tú kándija-ró. Ndasaa kándija-ró nú ka'an-ri tu'un andívi jíin-ró núsáa.

13 Máá Sé'e cháa kánchaa-ya ándívi. Te nì kuun-ya íchi ándívi. Te máá ñin-ni-ya ní ndaa-ya ándívi, tuká inga cháa ní sá'a.

14 Chí nátu'un nì jata kaa Moisés koó núú ñú'un té'é, jínu ñú'ún já súni súan kuita kaa máá Sé'e cháa.

15 Náva'a ma náa taká ñayivi kákandija-i-ya, chí sua kuchaku-i ní káni, áchí-ya jíin-de.

16 Chí Dios, xaan ní kundá'ú iní-ya ñáyivi ñúyivi. Ja yuán ní tájí-yá se'e-ya ní kii-i, vasa máá tú'ún-ni-i nì jo, náva'a ma náa taká ñayivi kákandija-i-ya, chí sua kuchaku-i ní káni.

17 Chí tú ní tájí Dios se'e-ya núú ñúyivi já tá'nu ndatu ñayivi, chí sua ja ná káku ñayivi sá'a-ya.

18 Nú kándija ñin ñayivi núu-yá, te ma tá'nu ndatu-i. Ko ñayivi tú kándija, ta'nu ndatu ná'in-i, kuachi ja tú kándija-i nuu máá ñin-ni se'e Dios.

19 A nì cháa máá luz iní ñuyivi. Ko ñayivi-ún, nì káku mani-gá-i jíin ñúñáa vasa jíin luz, chí tiñu kásá'a-i káku tiñu ñáá. Ja yuán te ta'nu ndatu ná'in-i.

20 Chí taká ñayivi já sá'a tiñu ñáá, jito u'u-i nuu ío luz. Te tú kii-i nuu ío luz, náva'a tú ndenda ndijin tiñu sá'a-i.

21 Ko ñayivi já sátíñu ndaa, vai-i nuu ío luz, náva'a kenda ndijin ja jíin Dios nì sá'a-i tiñu máa-i.

Tu'un ndaa nì ka'an Juan

22 Yoán-na te Jesús jíin cháa káskuá'a jíin-yá, kája'an-ya ñuu Judea. Te yuán nì kan-chaa-ya jíin-de. Te nì skuánducha-yá.

23 Te suni nì skuánducha Juan iní ñuu Enón yani ñuu Salim, chí nì jo kua'a ndúcha yuán. Te nì kikoyo ñayivi núu-dé, te nì skuánducha-dé-i.

24 Chi té kivi-ga Juan vekaa.

25 Te chaa kaskuá'a jín Juan, ni kastátá'an-de jín chaa judío siki modo ndoo ini.

26 Te ni chakoyo-de nuu Juan. Te ni kaka'an-de: Maestro, chaa ni kanchaa jín-ni inga lado yucha Jordán ja ní ka'an ndaa-ni tu'un-de, vina te skuánducha máa-de, te ndivii ñáyivi kaja'an-i nuu-dé, áchí.

27 Te ni ka'an Juan: Ni ñn chaa ma ní'in kúti-dé ni ñn modo, te nú tú kii onde andívi.

28 Máa-ró ni kajini ndaa-ro ja ní ka'an-ri: Nasu ruu kuu Cristo, chi sua ni táji-yá ruu yóxnúú-ri nuu-yá vai-ri.

29 Chaa nchaka ñasí'í kuu yii. Te amigo yii-ún ká'jin xiin-dé te kájin so'o tu'un ká'an-de. Te kákusií xáan iní-i, nú a ni kajini so'o-i ká'an yii-ún. Súan kuu ja kúsií xáan iní-ri vina.

30 Jínu ñú'ún ja ndúñá'nu-ga máa-yá te ndúsúchí-ga máa-rí, áchí Juan.

31 I'a vai onde nuu súkún, ñá'nu-ga kuu-ya vásá táká-i. Te chaa ni kaku ini ñuyívi yá'a, se'e ñuyívi kuu-de. Te tu'un ñuyívi ká'an-de. I'a vai ichi andívi, ñá'nu-ga kuu-ya vásá táká chaa.

32 Te jáni ndaa-ya tú'un ja ní jini-ya jín ja ní jini so'o-ya. Ko ni ñn ñáyivi tú játá'ú-i tu'un ká'an-ya.

33 Ko ñáyivi játá'ú tú'un ndaa ká'an-ya, suni máa-i ká'an-ndaa-i ja ío ndaa tu'un ká'an Dios.

34 Chi I'a ni táji Dios vai, tu'un Dios ká'an-ya. Chi Dios, tú kuí'a-ni já'a-ya Espiritu-ya.

35 Máa Táa, kúndá'ú ini-ya Sé'e-ya, te ni ja'a-ya táká ndatíñu nda'a Sé'e-ya.

36 Ñáyivi já kándija nuu máa Sé'e-ya, kuchaku-i ní káni. Te ñáyivi já tú kándija nuu Sé'e-ya, ma kuchaku-i chi sua ví'í-gá kití ini Dios nuu-í.

4

Jesús jín ñá'an ñúu Samaria

1 Te chaa fariseo, ni kajini tu'un-de tu'un Jesús, ja ío kua'a-ga chaa kaskuá'a jín máa-yá vásá jín Juan jín ja skuánducha-yá kua'a-ga ñáyivi vásá Juan. Te ni jini Jesús tu'un-ún.

2 Ko tú ní skuánducha Jesús, chi sua chaa kaskuá'a jín-yá, kaskuánducha máa-de.

3 Te ni kenda-ya ñúu Judea. Te kua'an tuku-ya ñúu Galilea.

4 Te jínu ñú'ún ja já'a-ya kí'in-ya ñúu Samaria.

5 Yúan-na te ni jaa-ya ñn ñuu nání Sicar ini ñuu Samaria, yani ndu'a Jacob ja ní ja'a-de nuu sé'e-de José.

6 Te yúan ío sókó Jacob. Te Jesús, ni jungoo-ya xín sókó-ún, chi ni kuitá-ya íchi kuá'an-ya. Te nátu'un kaxiuu kuu.

7 Te ni chaa ñn ña'an ñuu Samaria, vai tava-ña nducha. Te ni ka'an Jesús jín-ña: Kua'a nducha ná kó'o-ná. Achí-ya.

8 Chi chaa kaskuá'a jín-yá, a kaja'an-de onde ñuu kuakuuan-de ja kée-dé.

9 Te ña'an ñúu Samaria, ni ka'an-ña jín-yá: Naja jikán-ni nducha núu-ná ko'o-ní, chi chaa judío kuu-ní, te ña'an ñúu Samaria kuu-ná, áchí-ña. Chi ñáyivi judío, tú kivi nduu-i jín ñáyivi ñúu Samaria.

10 Te ni ka'an Jesús: Nú ní jini-ni ñaún kuu ja kuá'a Dios nuu-ní, te jín I'a ja ká'an jín-ní: Kua'a-ni nducha ná kó'o-ná, yúan-na te kakan-ni nuu-yá te kua'a-ya ndúcha chakú ko'o-ní núu, áchí-ya.

11 Te ni ka'an ña'an-ún jín-yá: Táta, xaán kúnú sókó yá'a te tú ña jín táva-ni nducha. Núsáa te ndénu ní'in-ni nducha chakú.

12 Chi sókó yá'a ni ja'a táa-yo Jacob nuu-yo. Te yá'a ni ji'i máa-de nducha, jín sé'e-de, jín kiti-dé. Te ñá'nu-ga máa-ni vásá máa-de náún. Achí-ña.

13 Te ni ka'an Jesús: Nú ndé chaa ko'o nducha yá'a, kuchí tuku-de.

14 Ko cháa ko'o nducha já kuá'a-ná nuu-dé, ma kuchí kuti-gá-de, chí nducha já kuá'a-ná-ún, koo ñn sókó iní-de ja kána nducha kúchaku-de ní káni sá'a, áchí-ya jíin-ña.

15 Te ñi ka'an ña'an-ún jíin-yá: Tátá, kuá'a-ní nducha-ún ko'o-ná, nává'a tuká kuchí kuti-ná, ni tuká kitava-ná-cha yá'a, áchí-ña.

16 Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Kuákana-ní xini yíi-ní te cháa-ní, áchí-ya.

17 Te ñi ka'an ña'an-ún: Tú yii-ná ío, áchí-ña. Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Va'a-ni ká'an-ní, tú yii-ná ío,

18 chí ñi jo u'un yii-ní. Te cháa ncháka-ní vina, nasu yíi máa-ní kúu-de. Ya'á kúu ja ní ka'an ndaa-ní, áchí-ya.

19 Te ñi ka'an ña'an-ún jíin-yá: Tátá, ñn cháa jáni tu'un Dios kúu-ní jáni iní-ná.

20 Ndiyi táa-yo, yuku yá'a ñi kachiñú'ún-de Dios. Te máa-ní káka'an-ní ja ñúu Jerusalén kúu nuu kánúu chíñú'ún-yó, áchí-ña.

21 Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Nána, ná kándija-ní tu'un ká'an-ná chí cháa ñn kivi, ja ní yuku yá'a, ni ñuu Jerusalén, tú chíñú'ún-ní máa Táa-yo Dios súan.

22 Ní, tú kájiní-ní ñaún kúu ja kachiñú'ún-ní. Ko máa-ná, kájiní-ná I'a kachiñú'ún-ná. Chí onde nuu ñáyivi judío vai tu'un nama yóo.

23 Te cháa ñn kivi já ñáyivi kachiñú'ún ndaa, chíñú'ún ndija-i Táa-yo Dios jíin iní jíin añú-i. Chí Táa-yo, ndúkú-yá ñáyivi já súan chíñú'ún-i-ya kuní-ya. Te a ñi cháa kivi-ún.

24 Dios kúu Espíritu. Te ñáyivi kuní chíñú'ún, kánúu já chíñú'ún ndija-i-ya jíin iní jíin añú-i, áchí-ya.

25 Te ñi ka'an ña'an-ún jíin-yá: Jiní-ná ja kí Mesías, ja nání Cristo. Te nú ñi cháa máa-yá, te stá'an-ya taká tu'un nuu-yo. Achí-ña.

26 Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Máa-ná kúu I'a-ún ja ká'an-ná jíin-ní, áchí-ya.

27 Te nini sá súan ká'an-ya, te ñi chakoyo cháa káskuá'a jíin-yá. Te ñi kanaa iní-de kánde'é-de ja ndátu'ún-yá jíin ñn ña'an. Ko tú ni ñn-de ní ka'an: Naún jiká tu'ún-ní-ña, xí: Naún tu'un ndátu'ún-ní jíin-ña.

28 Yúan-na te ña'an-ún, ñi skéndo-ña kíyi-ña te kua'an-ña onde ñuu. Te ñi ka'an-ña jíin ñáyivi yúan:

29 Ña'an jíná'an-ró te kuní-ro ñn cháa. Cháa-ún ñi kachi-de nuu-rí taká ñaún tiñu ñi sá'a-ri. Sánaa te máa-de kúu Cristo, áchí-ña.

30 Yúan-na te ñi kenda koyo-i ñuu-ún. Te ñi chakoyo-i nuu-yá.

31 Te cháa káskuá'a jíin-yá, ñi kastétuu-de-ya: Maestro, kee-ní staa, áchí-de.

32 Te ñi ka'an-ya jíin-de: Ío ndeyu kée-rí ja tú kájiní-ro, áchí-ya.

33 Yúan-na te cháa káskuá'a jíin-yá, ñi kajika tu'ún tá'an-de: ñn cháa ñi kinchaka ja ní yee-yá náún, áchí-de.

34 Te ñi ka'an Jesús jíin-de: Ndeyu-rí kúu ja sá'a-ri tiñu kuní I'a ñi tájí rúu vai-ri jíin já skíkuu-ri tiñu-ya-ún.

35 Á tú káka'an-ro: Ío kuun yóo onde kivi tá'nu trigo. Vina te ká'an-ri jíin-ró: Ndukani nuu-ro te nde'é-ró ní ndú'a-ún, chí a ñi kuaan já tá'nu.

36 Te cháa já'nu, a kí'in-de ya'u-de te nástútú-de nuní já kúchaku ní káni, nává'a cháa sáka jíin cháa já'nu, ñn ká'nu-ni kusí iní-de.

37 Chí súan kúu ja ká'an ndaa tu'un: ñn cháa sáka, te inga-de já'nu, áchí.

38 Te a ñi tájí-rí róo kika'nu-ro núu tú ní kásatiñu-ró. Sava-ga cháa ñi kasatiñu, te máa-ró, a ñi kivi koyo-ró núu tiñu-de. Achí-ya.

39 Te ñáyivi ñúu Samaria iní ñuu yúan, ñi kájiní so'o-i tu'un ñi ka'an ña'an-ún. Te kua'a-í, ñi káandija-i-ya. Chí ñi ka'an ndaa-ña: Ní kachi-de nuu-rí taká ñaún tiñu ñi sá'a-ri, áchí-ña.

40 Yúan-na te ñi chakoyo ñáyivi ñúu Samaria nuu-yá. Te ñi kaka'an nda'ú-i jíin-yá ja ná kéndo-ya yúan. Te ñi kendo-ya yúan uu kivi.

⁴¹ Te kua'a-gá-i n̄i k̄akandíja-i-ya sikí tú'un ká'an-ya.

⁴² Te n̄i kaka'an-i jíin ñá'an-ún: Tuká n̄ini tú'un máá-ró te kandíja-ri-ya, chí a n̄i kajini so'o máá-rí tu'un ká'an-ya. Te k̄ajini-ri ja I'a yá'a kúu ndija I'a nama ñuyívi, chí Cristo kúu-ya. Achí-i.

Ja ní nasáva'a-ya sé'e mozo rey

⁴³ Te nuu úu kivi-ún n̄i kenda-ya yúan te kua'an-ya ñúu Galilea.

⁴⁴ Chí máá Jesús, n̄i ka'an ndaa-ya já ñn cháa jáni tu'un Dios, tú ká'io ja jíinú'ún ñáyivi ñúu máá-de jíin-de.

⁴⁵ Te n̄i jaa-ya ñúu Galilea. Te ñáyivi Galilea, n̄i kajatá'ú-i-ya, chí n̄i kajini-i taká tiñu n̄i sá'a-ya ondé ñuu Jerusalén kivi ní io viko yúan. Chí máá-i, suni n̄i kaja'an-i viko-ún.

⁴⁶ Yúan-na te n̄i kee tuku Jesús kua'an-ya ingá jíinu ondé ñuu Caná ndañúu Galilea nuu ní io nducha já ní nduu vino n̄i sá'a-ya. Te in̄i ñuu Capernaum n̄i io ñn cháa játiñu nuu rey te kú'u se'e-de.

⁴⁷ Cháa yúan, n̄i jini tu'un-de ja ní kenda Jesús ñuu Judea vai-ya ñúu Galilea. Te n̄i ja'an-de nuu-yá. Te n̄i ka'an nda'ú-de jíin-yá ja ná núu-ya kí'in-ya te nasáva'a-ya sé'e-de, chí a yani kuu-i.

⁴⁸ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Aa, te nú tú kuni-ro tuní jíin tíñu ñá'nu, ma kándíja kuti-ro, áchí-ya.

⁴⁹ Te cháa játiñu nuu rey, n̄i ka'an-de jíin-yá: Tátá, nuu-ní ki'on vína chí nú ná kúkuéé-ní te kuu-i, áchí-de.

⁵⁰ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Kuá'án, chí chakú se'e-ró, áchí-ya. Te cháa-ún, n̄i kandíja-de tu'un n̄i ka'an Jesús. Te n̄i kee-de kua'an-de.

⁵¹ Te n̄ini núu-de kuano'on-dé, te n̄i kenda koyo mozo-de, n̄i kajanata'an-de, te n̄i kakastu'ún núu-dé: N̄i nduva'a se'e-ní, áchí jíin-de.

⁵² Te máá-de n̄i jiká tu'ún-de na hora n̄i kejá'á nduva'a-i. Te n̄i kaka'an jíin-de: Iku ká'ñn n̄i kee kiji-i, áchí.

⁵³ Te máá táa-i, n̄i juku'un in̄i-de ja hora-ún kúu hora n̄i ka'an Jesús jíin-de: Chakú se'e-ró. Te n̄i kandíja-de jíin ní vé'e-de.

⁵⁴ Ya'á kúu tuni uu ja ní sá'a Jesús ná n̄i ndii-ya ñúu Judea ondé ñuu Galilea.

5

Ja ní nasáva'a-ya ñáyivi kú'u

¹ Yuán-na te n̄i io viko ñáyivi judío. Te n̄i kaa Jesús kua'an-ya ñúu Jerusalén.

² Te ñuu Jerusalén ío ñn pila nducha máá yatá yúxé'é r̄ñ. Te nuu yú'u hebreo nání Betesda. Te sókó-ún ñáva'a u'un portal.

³ Te in̄i portal yúan kándaa kuá'a ñáyivi káku'u, ja kuáá, ja rengo, ja tí'ichi. Te káindatu-i kanda nducha-ún.

⁴ Chí ío kivi já núu ñn ndajá'a-yá in̄i pila-ún. Te skandá-ya ndúcha. Te cháa kivi xnáñúú iní pila, nú a n̄i skandá-ya ndúcha, te nduva'a-de nani kue'e tá'an-de.

⁵ Te yúan kátuu ñn cháa ja ní kuu oko xia'un un̄i kuiá kú'u-de.

⁶ Te n̄i jini Jesús ja kátuu cháa yá'a. Te n̄i juku'un in̄i-ya já ní kuu kua'a kuiá kú'u-de. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Kuni-ro nduva'a-ró náún, áchí-ya.

⁷ Te n̄i ka'an cháa kú'u-ún jíin-yá: Tátá, tú ní'in-ná ni ñn cháa skivi náá in̄i pila, nú a n̄i kanda nducha. Chí nini vai-ná te kivi-ni inga-de te vásá cháa-ná. Achí-de.

⁸ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Ndukoo, te naki'in-ró jito yuu-ro te ki'in-ro, áchí-ya.

⁹ Te cháa-ún n̄i nduva'a-ni-de. Te n̄i ki'in-de jito yuu-dé te kua'an-de. Te máá kivi ndétatú kúu kivi-ún.

¹⁰ Yúan-na te n̄i kaka'an cháa judío jíin cháa n̄i nduva'a-ún: Kiv̄i ndétatú kúu. Tú ío ley ja kúndiso-ró jito yuu-ro, áchí.

¹¹ Te n̄i ka'an-de jíin cháa judío: Cháa n̄i nasáva'a ruu, máa-de n̄i ka'an-de jíin-rí: Ki'in jito yuu-ro, te ki'in-ro, áchí-de.

¹² Yúan-na te n̄i kajiká tu'ún-ún-de: Ndé cháa n̄i ka'an jíin-ró: Ki'in jito yuu-ro te ki'in-ro, áchí.

¹³ Te cháa n̄i nduva'a-ún, tú ní jiní-de ndé cháa kúu. Ch̄i Jesús, a n̄i kuxio-ni-ya kuá'an-ya núu ñáyiv̄i ká'jin yúan.

¹⁴ Kúkuéé-ga, te n̄i ketá'an Jesús jíin-de in̄i ve'e ij̄. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Vina te n̄i nduva'a-ró. Ma sá'a-ga-ro kuáchi. Ch̄i nú túu, te kii ñn tundó'o xaan-gá siki-ro. Achí-ya.

¹⁵ Te máa-de kua'an-de. Te n̄i kastu'ún-de nuu táká ñáyiv̄i judío ja Jesús kúu I'a n̄i nasáva'a-ya-dé.

¹⁶ Te n̄i sá'a Jesús tiñu yá'a kiv̄i ndétatú. Te cháa judío, ja yúan ní kachindik̄in-de-ya. Te kándúkú-de modo ndasa ka'ni-dé-ya.

¹⁷ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Máa Táa-ri sátiñu-ni-ya vína te suni ruu sátiñu-ri, áchí-ya.

¹⁸ Ja yúan cháa judío, ví'í-gá n̄i kándúkú-de modo ka'ni-dé-ya. Ch̄i nasu máa ñn kiv̄i ndétatú ní stiv̄i-yá, ch̄i suni n̄i ka'an-ya ja Táa-ya kúu Dios. Te ñn núu-ni sá'a-ya máa-yá jíin Dios.

¹⁹ Te n̄i ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jíin-ró jíná'an-ró: Máa Sé'e, ma kúu sá'a kuti-yá ja máa-yá, ch̄i máni ja ní jin̄i-ya sá'a Táa-ya. Ch̄i taká ja sá'a máa-yá, suni súan sá'a máa Sé'e-ya ñn núu-ni jíin-yá.

²⁰ Ch̄i máa Táa, kúndá'ú in̄i-ya Sé'e-ya. Te stá'an-ya núu-í taká tiñu sá'a-ya. Te ñá'nu-ga tiñu stá'an-ya vásá yá'á, náv̄a' a naa in̄i-ro ndé'é-ró jíná'an-ró.

²¹ Ch̄i nátu'un máa Táa, ndúkani-ya nd̄iyi te náschakú-ya-í, suni súan máa Sé'e, náschakú-ya ndéja kuni máa-yá.

²² Ch̄i máa Táa, tú náku'ndí-ya siki ní ñn ñáyiv̄i, ch̄i n̄i ja'a-ya tú'un ja náku'ndí máa Sé'e-ya siki táká ñáyiv̄i.

²³ Náv̄a' a kuandatu ndiv̄i ñáyiv̄i núu Sé'e nátu'un káandatu-i nuu máa Táa. Te ja tú jándatu nuu Sé'e, suni tú jándatu nuu máa Táa ja ní táji-yá Sé'e-ya vái.

²⁴ Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Nú ñn ñáyiv̄i chu'un in̄i-i tu'un ká'an-ri, te kandíja-i nuu I'a n̄i táji rúu vai-ri, ñáyiv̄i-ún kuchaku-i ní káni, te ma tá'nu ndatu-i ja kúu-i, ch̄i sua kuchaku-i ní káni.

²⁵ Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Chaa hora, te vina a kúu, ja táká nd̄iyi kuni so'o-i tu'un kana jaa máa Sé'e Dios. Te ja kúni so'o, nachaku jíná'an.

²⁶ Ch̄i nátu'un máa Táa ñú'un vida in̄i máa-yá, suni súan n̄i ja'a-ya núu Sé'e-ya ja ñú'un vida in̄i máa-i.

²⁷ Te suni n̄i ja'a Dios tu'un ja náku'ndí Se'e siki ñáyiv̄i, ch̄i suni Se'e cháa kúu-i.

Siki ja náchaku nd̄iyi

²⁸ Ma náa in̄i-ro ja ká'an-ri tu'un yá'a jíin-ró. Ch̄i cháa ñn kiv̄i ja táká nd̄iyi ká'jin in̄i ve'e añú, kuni so'o-i tu'un kana jaa-ya.

²⁹ Te taká ñáyiv̄i ní kasá'a tiñu va'a, kenda-i te kuchaku-i ní káni. Te ñáyiv̄i ní kasá'a tiñu ñáá, suni nachaku-i ko ta'nu ndatu-i.

³⁰ Ma kúu kuti sá'a máa-rí ja máa-rí. Nátu'un jini so'o-ri, súan sándaa-ri. Te modo ndaa sándaa-ri, ch̄i tú sá'a-ri ja kuni máa-rí, ch̄i ja kuni máa Táa-ri I'a n̄i táji rúu vai-ri sá'a-ri.

³¹ Te nú ruu ká'an-ri tu'un máa-rí, te tú ío ndaa tu'un ká'an-ri.

³² Inga kúu ja jáni ndaa tu'un-ri. Te jiní-ri ja tú'un ndaa kúu ja ká'an-ya tú'un-ri.

Ja ní ka'an ndaa tu'un Jesús

³³ Máá-ró n̄i katájí-ró cháa n̄i kaja'an nuu Juan. Te máá-de n̄i jani ndaa-de máá tú'un ndaa.

³⁴ Vasa tú játá'ú-rí tu'un-ri ká'an ni ñin cháa, ko tu'un yá'a ká'an-ri náva'a kaku-ró jíná'an-ró.

³⁵ Máá-de n̄i kuu lámpara ja kayú te stúun. Te máá-ró, yaku-ni kivi ní kajata'an in̄i-ro núu luz máá-de.

³⁶ Ko ñá'nu-ga kúu ja jani ndaa tu'un-ri vásá já ní ka'an Juan. Chi Táa-ri, n̄i ja'a-ya tiñu nuu-rí ja ná sá'a-ri. Te suu tiñu sá'a-ri-ún kúu ja kájani ndaa tu'un ja Táa-ri, n̄i tájí-yá ruu vai-ri.

³⁷ Te máá Táa-ri ja ní tájí-yá ruu vai-ri, máá-yá n̄i ka'an ndaa-ya tú'un-ri. Te tú ní kájini so'o kuti-ro tú'un ká'an-ya, ni tú ní kájini-ro ndasa káa-ya.

³⁸ Te ni tú ncháa n̄i'in tu'un-ya in̄i-ro. Chi tú kákandíja-ró I'a n̄i tájí-yá vai.

³⁹ Kánakaji va'a-ró tutú i, chi kájani in̄i-ro já tú'un yóso yúan kúu ja kúchaku-ro ní káni sá'a, ko máá tutú-ún kúu ja ká'an ndaa tu'un máá-rí.

⁴⁰ Te tú kákuni-ro kíkoyo-ró núu máá-rí náva'a kuchaku-ro jíná'an-ró.

⁴¹ Tú játá'ú-rí ja sáñá'nu ñayivi rúu.

⁴² Te a jini-ri róo ja tú kúmani-ro jín Dios onde jín in̄i jín añú-ro.

⁴³ Ruu vai-ri jín sí'ví Táa-ri, te tú kájatá'ú-ró rúu. Te nú inga cháa cháa-de jín sí'ví máá-de, sa cháa-ún yachi kuatá'ú-ró-de.

⁴⁴ Ndasa kuu kandíja-ró, chi kásáñá'nu-ró tá'an-ró, te tú kándúkú-ró já ndúñá'nu-ró sá'a Dios, ja máá ñin-ni-ya ío.

⁴⁵ Ma nákani in̄i-ro já kakán-ri kuachi siki-ro núu Táa-ri. A káñukuu in̄i-ro núu Moisés. Te máá-de, jikán-de kuachi siki-ro jíná'an-ró.

⁴⁶ Chi nú ní kákandíja-ró núu Moisés, suni ní kándíja-ró rúu núu, chi tu'un máá-rí n̄i cháa-de.

⁴⁷ Te nú tú kákandíja-ró tutú n̄i cháa-de-ún, te ndasa kandíja-ró tú'un ká'an-ri núsáa. Achí-ya jín-de.

6

Ja ní skée-yá u'un mil ñayivi

¹ Te n̄i kuu taká tiñu yá'a. Te n̄i kee tuku Jesús kua'an-ya ingá lado mar Galilea, ja kúu mar Tiberias.

² Te kua'a xáan ñáyivi ní kandikin-i-ya, chi n̄i kajini-i taká tuni n̄i sá'a-ya jín ñáyivi kaku'u.

³ Te n̄i kaa Jesús ñin yuku. Te n̄i jungoo-ya yúan jín cháa káskuá'a jín-yá.

⁴ Te a n̄i kuyani viko Pascua, viko ñáyivi judío.

⁵ Te n̄i ndakoto Jesús. Te n̄i jini-ya já vái koyo kua'a xáan ñáyivi. Te n̄i ka'an-ya jín Felipe: Ndenu kuáan-yó staa kée ñáyivi yá'a, achí-ya.

⁶ Ko súan n̄i ka'an-ya já jito ncháa-ya-dé, chi a n̄i jini-ya ndasa kúu ja sá'a-ya.

⁷ Te n̄i ka'an Felipe jín-yá: Ma kánda uu ciento peso staa náva'a kee-í tí'li tí'li jíná'an-i, achí-de.

⁸ Te Andrés, ñani Simón Pedro, ñin cháa skuá'a jín-yá, n̄i ka'an-de:

⁹ Ío ñin suchí yá'a te ndíso-i u'un statilá cebada jín uu tiyáká lúlí. Ko nasaa-na kúu-ún, chi kua'a xáan ñáyivi, achí-de.

¹⁰ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Súngoo-ró ñáyivi, achí-ya. Te yúan ío kua'a ichá. Te nátu'un u'un mil cháa n̄i kajungoo-de.

¹¹ Te n̄i ki'in Jesús statilá-ún. Te n̄i jikan ta'u-yá. Te n̄i saka-yá nuu cháa káskuá'a jín-yá. Te máá-de n̄i ja'a-de nuu ñáyivi káxiukú-ún. Suni súan n̄i kaja'a-de tiyáká-ún. Te n̄i kayee-í nasaa kákuu in̄i máá-i.

12 Te nuu ní kanda'a chii-i, te ni ka'an-ya jín cháa káskuá'a-ún: Nastútú-ró táká pedazo ja ní ndendoso, náva'a tú naa kúti, áchí-ya.

13 Te ja á ni kayee ñayivi-ún, te ni kanastútú-de pedazo ja ní ndendoso sikí ndí'ú'un statilá cebada-ún. Te ni kútú-ni uxi uu jika.

14 Te ñayivi-ún ni kajini-i tuni ni sá'a Jesús, te ni kaka'an-i: Jandáa ndija ja cháa yá'a kúu I'a kani tu'un Dios ja kii ini ñuyivi. Achí-i.

15 Te ni jini Jesús ja vái koyo-i ja kátiin-i-ya, kuu-ya rey máa-i. Te ni kuxio tuku máa iin-ni-ya kuá'an-ya yúku-ún.

Ja ní jika já'á-ya nuu mar

16 Te nuu ní ini, te cháa káskuá'a jín-ya, ni kanuu-de onde mar.

17 Te ni kivi koyo-de ini iin barco. Te kaja'an-de inga lado mar onde ñuu Capernaum. Te ni kuñaa. Te té nchaa-ga Jesús nuu-dé.

18 Te ni kee iin tachi xaan. Te ndóna nducha mar sá'a.

19 Te ni kajika-de jín barco natu'un u'un xí iñú kilómetro. Te ni kajini-de Jesús ja jika-ya núu mar. Te ni kuyani-ya núu barco-ún. Te ni kayu'ú-de.

20 Te máa-ya ni ka'an-ya jín-de: Máa-rí kúu. Ma yú'ú-ro jíná'an-ró, áchí-ya.

21 Te kákusi iní-de ja ná kivi-ya iní barco. Yúan-na te ni jaa-ni barco nuu ñú'un núu kuángoyo-de-ún.

Máa Staa chakú kúu Jesús

22 Te kivi xian-ún, te ká'iin taká ñayivi inga lado mar. Te ni kajini-i ja máa iin-ni barco ío yúan. Te suni ni kajini-i ja tú ní kivi Jesús ini barco jín cháa káskuá'a jín-ya, chi sua máni máa-ni cháa káskuá'a-ún, ni kaja'an máa-ni-de.

23 Ko sava-ga barco lúli, onde ñuu Tiberias ni jakoyo yani lugar nuu ní kayee-í staa já ní jikan ta'u máa Jító'o-yo núu.

24 Te ni kajini ñayivi já Jesús jín cháa káskuá'a jín-ya, tú kaxiukú-ya yúan. Te ni kivi koyo máa-i ini barco lúli-ún, te kaja'an-i ñuu Capernaum kuanandúkú-i Jesús.

25 Te ni kanani'in-í-ya onde inga lado mar. Te ni kaka'an-i jín-ya: Maestro, na hora ni chaa-ní yá'a, áchí-i.

26 Te ni ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jín-ró, ja kánandúkú-ró rúu, nasu já ní kajini-ro táká tuni ni sá'a-ri, chi sua ja ní kayee-ro staa te ni kanda'a chii-ró.

27 Ma sátiñu-ró já ní'in-ro ndéyu já náa, chi sua ja ná kúchaku-ro ní káni sá'a. Máa Sé'e cháa kua'a-ya ndéyu-ún nuu-ro, chi ni jatú'un Táa-yo Dios ja sá'a-ya súan. Achí-ya jín-i.

28 Te ni kaka'an-i jín-ya: Ndasá sá'a-ná náva'a sá'a-ná tiñu kuní Dios, áchí-i.

29 Te ni ka'an Jesús: Tiñu kuní Dios kúu ja kándija-ró núu I'a ni táji-ya vai, áchí-ya jín-i.

30 Yúan-na te ni kaka'an-i: Núsáa te naún tuni sá'a-ní náva'a kuní-ná te kándija-ná ní. Naún tiñu sá'a-ní.

31 Ndiyi táa-yo, ni kayee-dé staa andívi onde nuu ñú'un té'é natu'un yóso núu tutú: Onde andívi ní ja'a-ya staa ní kayee-dé, áchí-i jín-ya.

32 Te ni ka'an Jesús: Jandáa ká'an-ri jín-ró: Nasu Moisés ní já'a staa onde andívi núu-ro jíná'an-ró. Ko Táa-ri, chi onde andívi já'a ndija-ya Staa núu-ro.

33 Chi Staa Dios kúu I'a ni kuun ichi andívi. Te já'a-ya já kúchaku ñayivi ñuyivi. Achí-ya jín-i.

34 Te ni kaka'an-i jín-ya: Táta, nene kua'a-ní staa jian kée-ná, áchí-i.

35 Te ni ka'an Jesús: Máa-rí kúu máa Staa já kúchaku-ro sá'a. Ndéja kii nuu-rí, ma kúu kuti sóko. Te ndéja kándija ruu, ma kuchí kuti ndúcha.

36 Ko a ni ka'an-ri jín-ró, ja tú kákandija-ró rúu, vasa ni kajini-ro núu-rí.

37 Taká ja já'a máá Táa-ri nuu-rí, chaa nuu-rí. Te ndéja cháa nuu-rí ma kíñi'in kuti-rí ki'in.

38 Ni kuun-ri ichi ándíví náva'a sá'a-ri ja kuní I'a ni tájí rúu vai-ri, nasu já sá'a-ri ja kuní máá-rí.

39 Te máá Táa-ri kúu I'a ni tájí rúu vai-ri. Te tú kuní-ya já náa ní ñin ñayivi ní ja'a-ya nuu-rí, chi sua ja ná náschakú-ri-i kivi jínu ñuyivi.

40 Te ya'á kúu ja kuní I'a ni tájí rúu vai-ri. Taká ñayivi já jiní nuu Sé'e-ya te kandíja-i nuu-ya, kuchaku-i ní káni. Te máá-rí naschakú-ri-i kivi jínu ñuyivi. Achí-ya jín-i.

41 Yúan-na te ni kaka'an chaa judío siki-ya. Chi ni ka'an-ya: Máá-rí kúu Staa ní kuun ichi ándíví.

42 Te ni kaka'an-de: Á nasu cháa yá'a kúu Jesús, se'e José. Te a kájiní-yo táa-de jín náa-de. Te naja ká'an-de: Ichi ándíví ní kuun-ri, áchí-de.

43 Te ni ka'an Jesús: Ma ká'an sóo-ró jíná'an-ró.

44 Máá Táa-ri, ni tájí-yá ruu vai-ri. Te ma kúu kii ni ñin ñayivi núu-rí nú tú kinchaka máa-ya-i. Yúan-na te naschakú-ri-i kivi jínu ñuyivi.

45 Yóso núu tutú chaa ni kajani tu'un Dios: Nditaká-de kutu'a-de sá'a Dios, áchí. Núsáa te taká ñayivi jini so'o tu'un ká'an máá Táa-ri, te tu'a-i jín, ñayivi-ún kí-i nuu-rí.

46 Ni ñin ñayivi, tú ní jiní kuti núu máá Táa-ri. Máá I'a vai onde nuu Dios, máá ñin-ni-ya kúu ja á ni jiní-ya núu máá Táa-ya.

47 Jandaa ká'an-ri jín-ró jíná'an-ró: Nú ñin ñayivi kándíja-i ruu, kuchaku-i ní káni.

48 Máá-rí kúu Staa já kúchaku-ro sá'a.

49 Ndiyi táa-ro, ni kayee-dé staa ándíví onde nuu ñu'un té'é te a ni kaji'i-de.

50 Ko ya'á kúu Staa já vái ichi ándíví náva'a nú ndé ñayivi kée, te ma kúu-i.

51 Máá-rí kúu Staa chakú ja vái ichi ándíví. Te nú ndé ñayivi kée Staa yá'a, kuchaku-i ní káni. Te Staa já kuá'a-ri-ún, kúu kuñu-ri. Te kuá'a-ri kuñu-ri náva'a kuchaku ñuyivi. Achí-ya.

52 Yúan-na te chaa judío, ni kastátá'an máa-de: Chaa yá'a, ndasa kuu kuá'a-de kuñu-de kee-yo, áchí-de.

53 Te ni ka'an Jesús jín-de: Jandaa ká'an-ri jín-ró, nú tú kee-ro kúñu máá Sé'e chaa, te nú tú ko'o-ró niñi-yá, te ma kúchaku-ro jíná'an-ró.

54 Chi chaa kee kúñu-ri te ko'o niñi-rí, kuchaku-de ní káni. Te máá-rí naschakú-ri-de kivi jínu ñuyivi.

55 Chi kuñu-ri kúu ndija ndeyu. Te niñi-rí kúu ndija nducha.

56 Chaa yé kúñu-ri te jí'i niñi-rí, nene kunchaa-de jín-rí, te ruu jín máa-de.

57 Máá Táa-ri chakú-ya. Te ni tájí-yá ruu vai-ri. Te máá-rí chakú-ri sá'a Táa-ri. Suni súan nú ndé chaa kee rúu, suni kuchaku-de sá'a-ri.

58 Ya'á kúu Staa vái ichi ándíví. Ndiyi táa-ro sún staa ándíví ní kayee-dé, te a ni kaji'i-de. Ko nú ndé chaa kee Staa yá'a, kuchaku-de ní káni, áchí-ya jín-de.

59 Taká tu'un yúan ni ka'an Jesús ini ve'e sinagoga, nini stá'an-ya ini ñuu Capernaum.

60 Te kuá'a cháa káskuá'a jín-yá, ni kajini so'o-de. Te ni kaka'an-de: Xaan yí kaa tu'un yá'a. Ndé chaa kúu juku'un ini, áchí-de.

61 Te Jesús ni jiní-ni-ya já súan ni kaka'an chaa káskuá'a jín-yá. Te ni ka'an-ya jín-de: Kánayu'ú-ro sá'a tu'un yá'a náún.

62 Te ndasa sá'a-ró nú kuni-ro máá Sé'e chaa, ndaa-ya núu ní kanchaa núu-yá.

63 Jín máá Espíritu kúu ja kúchaku-yo sá'a. Te yiki kúñu tú kuti ní'in tíñu. Tu'un ni ka'an-ri jín-ró jíná'an-ró kakuu cuenta Espíritu jín já kúchaku-yo sá'a.

64 Ko sava-ró, tú kákandíja-ró, áchí-ya. Chi Jesús, onde xnáñúú ní jiní-ya ndéja kúu ja tú kandíja, te ndéja kúu ja nástúu-ya.

⁶⁵ Te n̄i ka'an-ga-ya: Ja yúan ní ka'an-r̄i jíin-ró ja ní ñin ñayivi ma kúu kii-i nuu-rí, nú tú ní játu'un máá Taa-r̄i, áchí-ya.

⁶⁶ Yúan-na te kua'a cháa káskuá'a jíin-yá, n̄i kanakaka yátá-de, te tuká-ni ní kájika-de jíin-yá.

Ja ní ka'an ndaa Pedro

⁶⁷ Te n̄i ka'an Jesús jíin máá ndí'uxí uu cháa-ún: Te róo suni kingoyo-ró kákuni-ro náún, áchí-ya.

⁶⁸ Te n̄i ka'an Simón Pedro: Táta, ndé nuu kingoyo-ná, chí máá-ní kúu I'a jáni tu'un ndasa kuchaku-ná ní káni.

⁶⁹ Te kájiní-ná te kákandja-ná ja máá-ní kúu Cristo, Se'e Dios, I'a chakú, áchí-de.

⁷⁰ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Tú ní káji-r̄i ndí'uxí uu-ro náún. Te ñin-ró kúu kui'na. Achí-ya.

⁷¹ Te súan n̄i ka'an-ya síkí Judas Iscariote, se'e Simón. Chi cháa yá'a, nastúu-de-ya. Te ñin tá'an ja uxí uu-ún kúu-de.

7

Viko vé'e enramada

¹ Te n̄i kuu taká tiñu yá'a. Te jíka kuu Jesús ñuu Galilea. Te tú kuní-ya káka kuu-ya ñuu Judea, chi cháa judío kándúkú-de modo ka'ni-dé-ya.

² Te a n̄i kuyani viko vé'e enramada, ja kúu ñin viko ñayivi judío.

³ Te n̄i kaka'an ñani-ya jíin-yá: Kenda-ró yá'a te kí'in-ro ñuu Judea va'a-ga, náva'a cháa káskuá'a jíin-ró ná kuní-de ná tiñu sá'a-ró.

⁴ Nú kuní ñin cháa ja kuichá tu'un-de, naja sá'a sa'í-de tiñu. Te nú tiñu yá'a sá'a-ró, te stá'an ndijin-ro máá-ró núu ñayivi núsáá, áchí-de jíin-yá.

⁵ Chí ni ñani-ya, tú kájatú'ún-de-ya.

⁶ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Té chá'an-ga ja kivi-rí. Ko kivi máá-ró, chí a n̄i cháa.

⁷ Ma kúu koto u'u ñayivi róo, ko jíto u'u-i ruu, chí ká'an-r̄i tu'un ndaa máá ñayivi ja máni tiñu ñáá kásá'a-i.

⁸ Kaa máá-ró kuángoyo-ró víko-ún. Máá-rí chi ma kí'in-r̄i viko-ún vina, chí té ja-ga kivi-rí. Achí-ya.

⁹ Te n̄i ka'an-ya tú'un yá'a jíin-de. Te n̄i kendo-ni-ya ñuu Galilea.

¹⁰ Te n̄i kaa ñani-ya kája'an. Yúan-na te suni n̄i kaa máá-yá kuá'an-ya víko-ún, ko tú ní stá'an ndijin-ya máá-yá, chí sa'í-ni n̄i ja'an-ya.

¹¹ Te cháa judío, kánandúkú-de-ya víko-ún. Te káka'an-de: Ndénu kánde cháa-ún, áchí-de.

¹² Te xaan ní kuva tu'un-ya núu ñayivi-ún, chí sava-i n̄i kaka'an-i: Cháa va'a kúu-de. Te sava-ga-i n̄i kaka'an-i: Túu, chí xndá'ú-de ñayivi, áchí-i.

¹³ Ko ni ñin-i tú ní káka'an ndijin-i tu'un-ya, chí káyu'ú-i cháa judío.

¹⁴ Te sava viko, n̄i kaa Jesús kua'an-ya vé'e ij, te n̄i stá'an-ya tú'un.

¹⁵ Te n̄i kanaa iní cháa judío kánde'é-de: Ndasa jiní cháa yá'a letra, chí tú ní skuá'a-de, áchí-de.

¹⁶ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Tu'un stá'an-r̄i nasu máá-rí xín, chí tu'un I'a n̄i tájí ruu vai-r̄i kúu.

¹⁷ Ñin cháa, nú kuní-de sá'a-de tiñu kuní Dios, cháa-ún, juku'un iní-de tu'un stá'an-r̄i, nú onde nuu Dios vai, xí já ní kiñi'in máá-rí kúu, áchí-ya.

¹⁸ Cháa ká'an tu'un máá-de, ndúkú-de ja ndúñá'nu máá-de. Ko nú ñin cháa ndúkú-de ja ndúñá'nu cháa n̄i tájí-de vai-de, cháa yá'a kúu cháa ndaa, te tú naún tu'un ñáá ío iní-de.

¹⁹ Moisés, n̄i ja'a-de ley nuu-ro jíná'an-ró xí túu. Ko tú ni ñin-ró káskíkuu ley-ún. Naja kákuni-ro ká'ni-ro ruu. Achí-ya jíin-de.

20 Te n̄i kaka'an ñayivi kuá'a-ún: Tá'an-ro tachí. Ndéja kuní ka'ni róó. Achí-i.

21 Te n̄i ka'an Jesús jíin-i: N̄i sá'a-ri ñin tiñu, te ndivii-ro ní kanaa iní-ro kánde'é-ró.

22 Jandáa, Moisés n̄i ja'a-de ley xiti ndúu-ro jíná'an-ró. Ko nasu já ní kuu in̄i Moisés, chí ja ní kuu in̄i ndiyi táa-ro kúu. Te kivi ndétatú káxiti ndúu-ro.

23 Te nú káxiti ndúu-ro máa kivi ndétatú, náva'a skíkuu ley Moisés, te najá kákiti in̄i-ro núu-rí ja ní násava'a ii-rí ñin cháa kivi ndétatú núsáa.

24 Ma koso nínu-ni tu'un ká'an-ro, chí sua ná nándúkú víi-ro tú'un ndaa. Achí-ya jíin-i.

25 Yúan-na te n̄i kaka'an sava ñayivi ñúu Jerusalén: Nasu cháa yá'a kúu ja kánandúkú-de ka'ni-dé náún.

26 Te yá'a nde'é-ró ká'an ndijin-de. Te tú naún tu'un káka'an jíin-de. Sanaa te n̄i kundaa in̄i cháa kakuñá'nu ja cháa yá'a kúu Cristo.

27 Ko cháa yá'a, a kájiní-yo-dé, jíin ndé ñuu vai-de: Ko ja cháa Cristo, ni ñin-yó, ma kuní-yo ndéchi kí-ya. Achí-i.

28 Yúan-na te n̄i ka'an jaa Jesús in̄i ve'e ii, hora stá'an-ya tú'un: A kájiní-ro rúu, te kájiní-ro ndé ñuu vai-ri. Tú vai-ri ja sikí máa-rí, ko ñin I'a ndaa n̄i táji rúu vai-ri. Te tú kájiní-ro I'a-ún.

29 Ko máa-rí, chí jiní-ri-ya, te onde nuu máa-yá vai-ri, chí n̄i táji-yá ruu vai-ri, achí-ya.

30 Yúan-na te n̄i kándúkú ndeé-de ja káñin-de-ya. Ko tú ni ñin-de ní kenda'a-dé-ya, chí té jaa-ga hora-ya.

31 Te n̄i kakandíja kua'a ñayivi tú'un n̄i ka'an-ya. Te n̄i kaka'an-i: Nú ná cháa máa Cristo, te sá'a-ga-ya tuní vásá já sá'a cháa yá'a náún, achí-i.

32 Te cháa fariseo, n̄i kajini so'o-de ja ñayivi kuá'a-ún súan káka'an-i tu'un-ya. Te sutu ñá'nu jíin cháa fariseo, n̄i katáji-de policía ja káñin-de-ya.

33 Te n̄i ka'an Jesús: Yaku-na kivi kúnchaa-ri jíin-ró jíná'an-ró. Te no'on-ri nuu I'a n̄i táji rúu vai-ri.

34 Te nándúkú-ró rúu. Te ma náni'in-ro rúu. Te ma kúu jaa koyo-ró núu kúnchaa-ri. Achí-ya.

35 Yúan-na te n̄i kaka'an cháa judío: Te ndénu kí'in cháa yá'a ja má náni'in-yo-dé. Xí kí'in-de nuu ñayivi-yo já ní kajicha nuu in̄i ñuu Grecia, te stá'an-de tu'un nuu ñayivi ñúu Grecia-ún náún.

36 Naún tu'un kúu ja ní ka'an-de yá'a: Nándúkú-ró rúu, te ma náni'in-ro rúu, te ma kúu jaa koyo-ró núu kúnchaa-ri, achí-i.

37 Te kivi jínu viko-ún, ja kúu kivi kúká'nu viko, te n̄i ndukuiñi Jesús. Te n̄i ka'an jaa-ya: Nú ndé ñin ñayivi jichí nducha, te ná kí-i nuu-rí te ko'o-i-cha.

38 Nú ñin ñayivi kándíja-i ruu, yucha nducha chakú kaka in̄i-i, natu'un ká'an tutu ii. Achí-ya.

39 Súan n̄i ka'an-ya tú'un Espiritu ja ní'in ñayivi kákandíja-i-ya. Ko té cháa-ga Espiritu Santo. Chí té chá'an-ga nduñá'nu luu Jesús.

Ja ní kusín-i sikí-yá

40 Te sava ñayivi kuá'a-ún, n̄i kajini so'o-i tu'un yá'a. Te n̄i kaka'an-i: Jandáa ja máa cháa jáni tu'un Dios kúu cháa yá'a, achí-i.

41 Te sava-ga-i n̄i kaka'an-i: Cháa yá'a kúu Cristo. Ko sava-ga-i n̄i kaka'an-tu-i: Onde ñuu Galilea kii Cristo náún.

42 Á tú ká'an tutu ii, ja kí Cristo onde tata David onde ñuu Belén nuu ní ncháa máa David, achí-i.

43 Yúan-na te n̄i kastátá'an ñayivi já sikí-yá.

44 Te sava-i, katñin-i-ya kákuni-i. Ko tú ni ñin-i ní kenda'a-í-ya.

45 Te policía-ún, káno'on nuu sutu ñá'nu jíin núu cháa fariseo. Te máa-ún, n̄i kaka'an jíin policía: Naja tú ní cháa-de jíin-ró, achí-i.

46 Te n̄i kaka'an policia-ún: Tú kuti ní ñn cháa ká'an nátu'un ká'an cháa yúan, áchí.

47 Te n̄i ka'an cháa fariseo jíin-de: Te suni n̄i xnda'ú-de róo jíiná'an-ró náún.

48 A n̄i kandíja ñn cháa kuñá'nu xí ñn cháa fariseo nuu-dé náún.

49 Aa, ñayivi yúkú yá'a ja ná tú kájiní kuti-í ley, ná tají-i, áchí.

50 Te Nicodemo, cháa n̄i kii nuu-yá akuáa-ún, suni ñn cháa fariseo kúu-de. Te n̄i ka'an-de.

51 Naún áchí ley. Kuu nakuxndíi-yó sikí ñn cháa, te nú tú xna'an-ga kuni so'o-yó tú'un ká'an-de, jíin nú tú ndúkú víi-yo naún tiñu sá'a-de náún. Achí-de.

52 Te n̄i kaka'an: Te róo, suni onde ñuu Galilea vai-ró náún. Nandúkú vá'a te kuni-ro já onde ñuu Galilea tú kenda kuti ní ñn cháa jáni tu'un Dios. Achí.

53 Te kuano'on-dé ná ve'e ná ve'e-de.

8

Ña'an ní ísíki ncháa-ña

1 Te n̄i kee Jesús kua'an-ya yúku Olivos.

2 Te ja kuákundijin te n̄i cháa tuku-ya vé'e ii. Te ndivii ñayivi ní chakoyo-i nuu-yá. Te n̄i jungoo-ya, te n̄i stá'an-ya tú'un nuu-í jíiná'an-i.

3 Yúan-na te cháa fariseo jíin cháa káchaa tutu, n̄i kákinchaka-de ñn ña'an ísíki ncháa tá'an. Te n̄i jani-de-ña má'ñú-i.

4 Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Maestro, n̄i kani'in-ná ña'an yá'a máá núu tíñu ísíki ncháa-ña.

5 Te nuu ley n̄i tá'ú Moisés tiñu nuu-yo já kuá'a-yó yúu xiní ñá'an kásá'a súan. Te máá-ní, ndasa kachi-ní, áchí-de.

6 Ko n̄i kaka'an-de tu'un yá'a ja kájito ncháa-de-ya, náva'a kuu kakan-de kuachi sikí-yá. Ko Jesús, n̄i jaxin-ya máá-yá. Te n̄i cháa-ya núu ñú'un jíin xiní ndá'a-yá.

7 Te kájika tu'un kájika tu'un-de-ya. Te n̄i ndukani-ya máá-yá. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Te nú ndé ñn máá-ró tú ío kuachi, te róo kúu ja xná'an-ga kuá'a yuu xiní-ña núsáa, áchí-ya.

8 Te n̄i nakuaxin-ya máá-yá. Te n̄i cháa tuku-ya núu ñú'un.

9 Te n̄i kajini so'o-de ja súan n̄i ka'an-ya. Te n̄i kanakani u'u ini-de. Te ñn-ni-de ñn-ni-de n̄i kenda koyo-de kája'an-de. N̄i kejá'á onde cháa ñá'nu-ga te onde n̄i ndí'i-na. Te n̄i kendo máá ñn-na Jesús jíin ñá'an kándij ma'ñú-ún.

10 Te Jesús, n̄i ndukani-ya máá-yá. Te tuká ni ñn-de ní jiní-ya, chí máá-na ñasí'í-ún. Te n̄i ka'an-ya jíin-ña: Súchi, ndéchi kája'an cháa kájukan kuachi sikí-ro. Tuká ni ñn-de sání'in róo náún. Achí-ya.

11 Te n̄i ka'an-ña: Ni ñn-de Táta, áchí-ña. Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin-ña: Ni ruu, tú sání'in-ri kuachi-ró: Kuá'an, te ma sá'a-ga-ro kuachi, áchí-ya.

Jesús kúu ja stúun ini ñuyivi

12 Te inga jínu n̄i ka'an tuku Jesús jíin ñayivi: Máá-rí kúu luz ja stúun ini ñuyivi. Ndé ñayivi kúndikin ruu, te tú kaka-i ñuñáa, chí sua kuáva'a-i luz ja kúchaku-i sá'a.

13 Yúan-na te cháa fariseo n̄i kaka'an-de jíin-yá. Róo ká'an-ro tú'un máá-ró. Tú ío ndaa tu'un ká'an-ro. Achí-de.

14 Te n̄i ka'an Jesús: Vasa ká'an-ri tu'un máá-rí, ko ío ndaa tu'un ká'an-ri, chí jiní-ri ndénu vai-ri, te ndénu kí'in-ri. Ko róo, ni tú kájiní-ro ndénu vai-ri, ni ndénu kí'in-ri.

15 Máá-ró, cuenta cháa jíto ncháa-ro ndasa ío. Ko ruu, tú jíto ncháa-ri ndasa káa ni ñn ñayivi.

16 Te nú ndúkú-rí ndasa káa, te kenda ndaa tu'un sá'a-ri, chí tú sá'a máá ñn-ri, chí onde jíin máá Táa-ri, I'a n̄i tájí rúu vai-ri.

17 Te yóso núu tutú ley máá-ró, ja nú ka'an uu testigo, te ío ndaa tu'un-ún.

18 Ruu, ká'an ndaa-ri tu'un-ri. Te suni máá Táa-ri, I'a ni tájí rúu vai-ri, kúu inga testigo-ri. Achí-ya.

19 Te ni kaka'an-de jíin-yá: Ndénu kánchaa Táa-ro, áchí-de. Te ni ka'an Jesús: Tú kájiní-ro rúu ni Táa-ri. Te nú ní kájiní-ro rúu, suni kuni-ro Táa-ri núú, áchí-ya.

20 Tu'un yá'a ni ka'an Jesús nuu kásoko-í xu'ún nini sta'an-ya iní ve'e ij. Te tú ni ñn-i ní tíin-i-ya, chí té cha'an-ga jaa hora-ya.

21 Te ni ka'an tuku Jesús jíin-de: Ruu, chí ki'in-ri. Te nandúkú-ró rúu ko ndíso-ró kuáchi-ró kúu-ro, te ma kúu jaa koyo-ró núu kí'in-ri, áchí-ya.

22 Yúan-na te ni kaka'an chaa judío: Naja ká'an-de: Ma kúu jaa koyo-ró núu kí'in-ri. Á ka'ni-dé máá-de ja súan. Achí-de.

23 Te ni ka'an-ya jíin-de: Máá-ró íchi véé vái koyo-ró, te ruu chí onde nuu súkún vái-ri. Máá-ró kákuu chaa ñuyívi yá'a, ko ruu nasu chaa ñuyívi yá'a kúu-ri.

24 Ja yúan ní ka'an-ri jíin-ró, ja ndíso-ró kuáchi-ró kúu-ro. Chí nú tú kákandíja-ró ja máá-rí kúu I'a, te kundiso ná'in-ró kuáchi-ró kúu-ro. Achí-ya.

25 Te ni kaka'an-de jíin-yá: Te róó, ndé chaa kúu-ró, áchí-de. Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Máá-rí kúu ja ní ka'an-ri jíin-ró ondé xnáñúú.

26 Te sikí máá-ró ío kua'a-gá tu'un ka'an-ri, jíin ja kána jíin-rí nuu-ro. Ko I'a ni tájí rúu vai-ri kúu I'a ndaa. Te tu'un ká'an-ri nuu ñuyívi yá'a kúu tu'un ni jini so'o-ri ni ka'an máá-yá. Achí-ya.

27 Ko tú ní kájuku'un iní-de ja ká'an-ya tú'un máá Táa-yo jíin-de.

28 Yúan-na te ni ka'an Jesús: Onde nú ni kajata kaa-ró máá Sé'e chaa, yúan-na te kuni-ro ja máá-rí kúu, te tú naún sá'a-ri ja máá-rí, chí ká'an-ri tu'un ni stá'an máá Táa-ri nuu-rí.

29 Chí I'a ni tájí rúu vai-ri kánchaa-ya jíin-rí. Tú xndóo-ya rúu, chí sá'a ná'in-rí tíñu jata'an iní máá-yá. Achí-ya.

30 Te ja ní ka'an-ya tú'un yá'a, te kua'a xáan-dé ni kákandíja-de-ya.

Se'e Dios jíin sé'e kui'na

31 Te ni ka'an Jesús jíin chaa judío ja kákandíja-ún: Te nú kendoo ni'in-ró jíin tú'un-ri, te kuu-ró chaa skuá'a ndija jíin-rí.

32 Te juku'un iní-ro jíin tú'un ndaa, te koo libre-ro sá'a tu'un ndaa-ún. Achí-ya.

33 Te ni kaka'an-de jíin-yá: Tata Abraham kákuu-ri, te tú kájatíñu kuti-rí nuu ní ñn ñayívi. Naja ká'an-ro: Koo libre-ro, áchí-de.

34 Te ni ka'an Jesús jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja táká chaa sá'a kuáchi, máni mozo kuáchi kúu-de.

35 Te ñn mozo, tú kéndoo-de iní ve'e ní káni, ko se'e, chí kéndoo-i iní ve'e ní káni.

36 Núsáa te nú koo libre-ro sá'a máá Sé'e, te a ni kákuu libre ndija-ró.

37 A jini-ri ja ñn tata Abraham kákuu-ró, ko ka'ni-ro rúu kákuni-ro, chí tú káchu'un iní-ro tú'un ká'an-ri.

38 Ruu ká'an-ri tu'un ni jini-ri nuu Táa-ri. Te suni máá-ró kásá'a-ró tíñu ni kajini so'o-ró núu táa máá-ró. Achí-ya.

39 Te ni kaka'an-de: Táa-ri kúu Abraham, áchí-de. Te ni ka'an Jesús: Te nú se'e Abraham kákuu-ró núú, te tíñu ni sá'a Abraham suni sá'a máá-ró núú.

40 Ni jini so'o-ri tu'un ndaa nuu Dios, te ni ka'an-ri tu'un-ún jíin-ró. Ko máá-ró, kákuni-ro ká'ni-ro rúu. Ko nasu tíñu súan ní sá'a Abraham.

41 Máá-ró kásá'a-ró tíñu máá táa-ro, áchí-ya jíin-de. Yúan-na te ni kaka'an-de: Máá-rí, tú ní kákaku téné-rí. Ío ñn-ni táa-ri. Dios kúu-ya. Achí-de.

42 Te ni ka'an Jesús: Te nú táa-ro kúu Dios, te kumaní ndija-ró jíin-rí núú. Chí onde nuu Dios ni kenda-ri. Na tú vai-ri ja máá-rí, chí máá-yá ni tájí-yá ruu vai-ri.

43 Naja tú kájuku'un iní-ro tú'un ká'an-ri núsáa. Kuáchi ja tú kákanda-ró kúni so'o-ró tú'un-ri.

⁴⁴ Máá-ró kákuu se'e táa-ro kuí'na. Te skíkuu-ró tíñu kuní táa-ro kákuni-ro. Máá-de, ni ja'ni-dé ndiyi onde xnáñúú. Te tú ní kándij ni'in-de jíin tú'un ndaa, chí tú kuti ní ñn tu'un ndaa ñú'un ini-de. Te nú ká'an-de tu'un xndá'ú, tu'un máá-de ká'an-de, chí ja xndá'ú ñáá kúu-de. Te onde chíi máá-de káku taká tu'un tú'ún.

⁴⁵ Ko ruu, ká'an-ri tu'un ndaa. Te ja yúán tú kákandija-ró rúu.

⁴⁶ Ndé ñn róó ndini'in kuachi sikí-ri núsáá. Te nú ká'an ndaa-ri, naja tú kákandija-ró rúu.

⁴⁷ Ñayivi kákuu se'e Dios, káchu'un ini-i tu'un Dios. Ja yúán tú káchu'un ini máá-ró, chí nasu sé'e Dios kákuu-ró, áchí-ya jíin-de.

⁴⁸ Yúan-na te ni kaka'an chaa judío: Ndaa káka'an-ri ja cháa ñuu Samaria kúu-ró, te tá'an-ro tachí, áchí-de jíin-yá.

⁴⁹ Te ni ka'an Jesús: Tú tá'an-ri tachi, chí sua jándatu-ri nuu Táa-ri. Te máá-ró tú káka'an jíñú'ún-ró jíin-rí.

⁵⁰ Te tú ndúkú-ri ja nduñá'nu-ri. Dios kúu I'a sá'a, te ndé'é-yá ndasa káa.

⁵¹ Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Nú ndé ñayivi skíkuu tu'un ká'an-ri, ma kúu kuti-í. Achí-ya.

⁵² Te chaa judío, ni kaka'an-de: Vina te ni kajini-ri ja tá'an-ro tachí. Abraham jíin cháa kájani tu'un Dios, ni kaji'i-de. Te róó áchí-ro: Ja skíkuu tu'un ká'an-ri, ma kúu kuti.

⁵³ Ni ji'i táa-yo Abraham. Te ñá'nu-ga kúu-ró vása máá-de náún. Te suni ni kaji'i chaa ni jani tu'un onde sáá, te ndé chaa sá'a-ró máá-ró núsáá. Achí-de jíin-yá.

⁵⁴ Te ni ka'an Jesús: Te nú ruu sáñá'nu-ri máá-rí, te nduñá'nu sáni-ri núú. Máá Táa-ri kúu I'a sáñá'nu ruu. Te máá-ró káka'an-ro ja I'a-ún kúu Dios máá-ró.

⁵⁵ Te tú kájiní kuti-ro núu-yá. Ko ruu, chí jini-ri nuu-yá. Nú ká'an-ri jíin-ró ja tú jini-ri-ya, te kuu-ri chaa xndá'ú ñáá nátu'un máá-ró jíná'an-ró núú. Ko jini ndija-ri-ya. Te skíkuu-ri tu'un ká'an-ya.

⁵⁶ Táa-ro Abraham, ni kusii ini-de kuni-de kivi cháa-ri. Te a ni jini-de. Te a ni kusii ini-de. Achí-ya.

⁵⁷ Yúan-na te ni kaka'an chaa judío jíin-yá: Aa, ni té koo-ga-ro úu xiko uxí kuia, te a ni jini-ro núu Abraham náún, áchí-de.

⁵⁸ Te ni ka'an Jesús jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ró: A ío-ri onde ná té kaku-ga Abraham, áchí-ya.

⁵⁹ Yúan-na te ni káki'in-de yuu ja kuá'a-de-ya. Ko máá Jesús ni sa'í-ni-ya. Te ni kenda-ya ini ve'e ii. Te ni ja'a-ya sáva ma'ñú-de, te kua'an-ni-ya.

9

Chaa ni kaku kuáá

¹ Te nini kua'an-ya, te ni jini-ya núu ñn chaa kuáá onde kivi ní kaku-de.

² Te chaa káskuá'a jíin-yá, ni kajika tu'un-de-ya: Maestro, naja ní kaku kuáá cháa yá'a. Kuachi máá-de xí kuáchi táa-de kúu náún, áchí-de.

³ Te ni ka'an Jesús: Nasu kuáchi máá-de, ni nasu kuáchi táa-de kúu. Chí sua ja ná sátiñu ndijin Dios jíin-de.

⁴ Kánúú sá'a-ri tíñu I'a ni tájí rúu vai-ri, nini ío ndúú. Chí nú ná kuáa, te ma kúu sátiñu-yó.

⁵ Nini kánde-ri ini ñuyívi, te luz ñuyívi kúu-ri. Achí-ya.

⁶ Súan ni ka'an-ya. Te ni tiví sí'ví-yá nuu ñú'un. Te ni sá'a-ya ndé'yu jíin tísi'ví-yá-ún. Te ni ji'i-yá nde'yu-ún sikí ndúchi cháa kuáá-ún.

⁷ Te ni ka'an-ya jíin-de: Kuáán, te nakiti nuu-ro ini pila Siloé (ja kuní ka'an, ndajá'a). Te ni kee-de kua'an-de. Te ni nakiti nuu-dé, te ni ndundijin-ni nuu-dé vai ndii-de.

⁸ Yúan-na te taká tá'an-de, jíin taká ja á ni kajini ja cháa kuáá kúu-de núú, ni kajika tu'un tá'an: Á nasu cháa yá'a kúu ja ncháa-ni te jikán caridad núú, áchí.

⁹ Te sava n̄i kaka'an: Suu-de kúu, áchí. Te sava tuku n̄i kaka'an: Súan jíto-de nátu'un cháa-ún, áchí. Ko máá-de n̄i ka'an-de: Máá-rí kúu, áchí-de.

¹⁰ Yúan-na te n̄i kajika tu'ún-ún-de: Ndasa n̄i nanuña nduchi-ro núsáá, áchí.

¹¹ Te n̄i ka'an-de: Ìn cháa nání Jesús, n̄i sá'a-de nde'yu. Te n̄i jí'i-dé nduchi-rí. Te n̄i ka'an-de jíin-rí: Kuá'an nuu pila Siloé, te nakiti nuu-ro, áchí-de. Te n̄i ja'an-ri, te n̄i nakiti nuu-rí, te n̄i ndundijin-ni nuu-rí, áchí-de.

¹² Yúan-na te n̄i kaka'an jíin-de: Ndénu kándeé cháa-ún, áchí. Te n̄i ka'an-de: Na kútuní, áchí-de.

¹³ Yúan-na te n̄i kajanchaka cháa n̄i kakuáá-ún nuu fariseo.

¹⁴ Te kivi ndétatú kúu kivi ní sá'a Jesús nde'yu-ún ja ní nakuña-ya ndúchi-dé.

¹⁵ Te fariseo, suni n̄i kajika tu'ún ndasa n̄i ndundijin nuu-dé. Te n̄i ka'an-de jíin: N̄i jí'i-dé nde'yu sikí ndúchi-rí, te ní nakiti nuu-rí, te n̄i ndundijin-ni nuu-rí, áchí-de.

¹⁶ Yúan-na te sava fariseo n̄i kaka'an: Cháa-ún, nasu ondé nuu Dios vai-de, chí tú chíñú'ún-de kivi ndétatú, áchí. Ko n̄i kaka'an sava-ga: Nú ìn cháa ío kuachi kúu-de, te ndasa kuu sá'a-de taká tuni yá'a, áchí. Te n̄i kastátá'an máá jíin'an.

¹⁷ Te n̄i kaka'an tuku jíin cháa kuáá-ún: Róo, naún kachí-ro sikí cháa n̄i nakuña nduchi-ro núsáá, áchí. Te máá-de n̄i ka'an-de: Ìn cháa jáni tu'un Dios kúu-de, áchí-de.

¹⁸ Ko tú ní kákandíja judío ja á n̄i ndundijin nuu-dé ni ja ní kuu-de cháa kuáá núú. Te n̄i kakana xini táa náa cháa ja ní ndundijin nuu.

¹⁹ Te n̄i kajika tu'ún-ún-de: Ya'á kúu se'e-ró, ja ní kaku kuáá kaka'an-ro náún. Núsáá te ndasa n̄i ndundijin nduchi-dé vina, áchí.

²⁰ Te n̄i kaka'an táa-de: Kájini-ri ja cháa yá'a kúu se'e-ri, ja ní kaku kuáá núú.

²¹ Ko tú kájini-ri ndasa n̄i ndundijin nuu-dé vina. Ni tú kájini-ri ndé cháa n̄i nakuña nduchi-dé. Kaka tu'ún máá-ró-de, chí cháa ñá'nu kúu-de, te ná kástu'ún máá-de ja máá-de. Achí-de.

²² Súan n̄i kaka'an táa-de, chí káyu'ú-de kájito-de judío. Chí judío, a n̄i kasánda ja nú ndé ñayivi ká'an ndaa ja máá-yá kúu Cristo, te kiñi'in-i ki'in-i yata vé'e sinagoga.

²³ Ja yúan ní kaka'an táa-de: A ñá'nu-de, kaka tu'ún máá-ró-de, áchí-de.

²⁴ Yúan-na te inga jínu n̄i kakana xini cháa n̄i kakuáá-ún. Te n̄i kaka'an jíin-de: Ná nákana jaa-ró Dios, chí cháa yúan a kájini-yo já cháa ío kuachi kúu-de, áchí.

²⁵ Yúan-na te máá-de n̄i ka'an-de: Nú ío kuachi-de xí naún, tú jiní-ri. Ko ío ìn ja jiní-ri. Chí cháa kuáá ní kuu-ri núú, te vina n̄i ndundijin nuu-rí. Achí-de.

²⁶ Te n̄i kajika tu'ún tuku-de: Ndasa n̄i sá'a-de jíin-ró. Ndasa n̄i nakuña-de nduchi-ro núsáá vii. Achí.

²⁷ Te n̄i ka'an-de jíin: A n̄i kuu n̄i kastu'ún-rí nuu-ro te tú káchu'un iní-ro. Naja kákuni-ro kúni so'o-ró inga jínu. Suni skuá'a-ró jíin-de kákuni-ro náún. Achí-de.

²⁸ Te n̄i kakiti iní nuu-dé. Te n̄i kaka'an jíin-de: Máá-ró skuá'a-ró jíin-de. Ko ruu, chí káskuá'a-rí tu'un Moisés.

²⁹ Kájini-ri ja ní ka'an Dios jíin Moisés. Ko cháa jian, tú kájini-ri ndénu vái-de, áchí.

³⁰ Te n̄i ka'an máá cháa-un: Náa iní-ri ja súan kaka'an-ro, chí vasa n̄i nakuña-de nduchi-rí te tú kájini-ro ndénu vái-de.

³¹ Te a kájini-ro já Dios tú jíni so'o-ya ká'an ñayivi ío kuachi. Ko nú ndé ìn ñayivi chíñú'ún-i Dios te sá'a-i ja kuni-ya, nuu ñayivi-ún jíni so'o-ya.

³² Ondé ñí vái-yo na tú ní kájini so'o kuti-yo já ìn cháa nakuña-de nduchi inga cháa n̄i kaku kuáá.

³³ Te cháa yúan, nú tú vai-de onde nuu Dios, te ma kúu kuti sá'a-de núú. Achí-de.

³⁴ Te n̄i kaka'an judío: Róo, chí ío kuachi-ró ondé kivi ní kaku-ró, te stá'an-ro tú'un nuu máá-rí náún, áchí jíin-de. Te n̄i kakeñi'in-de kua'an-de.

³⁵ Te n̄i jini tu'un Jesús ja ní kakeñi'in-de kua'an-de, te n̄i nani'in-yá-de. Te n̄i ka'an-ya jíin-de: Á kándíja-ró Sé'e Dios, áchí-ya.

³⁶ Te n̄i ka'an-de: Ndé cháa kúu-de náva'a kandíja-ná-de vii, táta, áchí-de.

³⁷ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: A n̄i jin̄i-ro núu-yá. Te cháa ká'an jíin-ro, máa-yá kúu, áchí-ya.

³⁸ Te n̄i ka'an-de: Kándíja-ná Táta, áchí-de, te n̄i chiñú'ún-de-ya.

³⁹ Te n̄i ka'an Jesús: Vai-ri ini ñuyívi yá'a ja náku-xndí-ri sik̄i ñáyivi. Náva'a taká ja kákuáa, te ndundijin nuu, te taká ja ndijin nuu, te kukuáa. Achí-ya.

⁴⁰ Te ká'jin sava fariseo jíin-yá. Te n̄i kajini so'o tu'un yá'a. Te n̄i kaka'an jíin-yá: Suni cháa kuáa kákuu-ri náún, áchí.

⁴¹ Te n̄i ka'an Jesús jíin: Nú cháa kuáa kákuu-ró, te ma koo kuachi-ró núú. Ko vina chi n̄i kaka'an-ro, kajini-ri, áchí-ro, te ja yúan kendo kuachi-ró jíin-ro.

10

Tu'un máa-yá jíin r̄i

¹ Jandáa ká'an-ri jíin-ro: Nú ndé cháa tú kivi-de ichi yujákú r̄i, chi sasua káa-de kivi-de inga lado, cháa-ún kúu natoó jíin ñáku'ná.

² Ko cháa kivi ichi yuxé'é, cháa-ún kúu cháa ndíto r̄i.

³ Te cháa ndíto yuxé'é, júña-de yuxé'é já kivi cháa-ún. Te r̄i-ún, kajini so'o-ti já ká'an-de. Te kána-de xin̄i r̄i máa-de jíin sí'ví-tí, te kíñi'in-de-ti.

⁴ Te nú n̄i kíñi'in-de taká r̄i máa-de, te yoxnúú-de nuu-tí. Te máa r̄i-ún káindik̄in-ti-dé, chi kánakuni-ti ká'an-de.

⁵ Ko ma kúndik̄in-ti yatá in cháa jíká, chi sua kunu-ti koto-ti-dé, chi tú kajini-ti modo ká'an cháa jíká-ún, áchí-ya.

⁶ N̄i ka'an Jesús tu'un yatá yá'a jíin-de. Ko tú ní kájuku'un ini-de jíin tú'un n̄i ka'an-ya jíin-de.

⁷ Te n̄i ka'an tuku Jesús jíin-de: Jandáa ká'an-ri jíin-ro jíná'an-ro: Máa-ri kúu natu'un yujákú r̄i.

⁸ Taká cháa n̄i kikoyo xna'an-ga vásá ní cháa-ri, ñatoó jíin ñáku'ná kákuu-de, ko tú ní kájandat̄u r̄i-ún modo n̄i kaka'an-de.

⁹ Máa-ri kúu natu'un máa yuxé'é. Nú ndé ñáyivi kivi ichi-ri, kaku-i. Te kivi-i te ndenda-i, te ni'in-í icha kee-í.

¹⁰ In ñáku'ná, máni ja sáku'ná-de, te ka'ni-dé, te xnáa-dé vai-de. Ko ruu, chi vai-ri ja ná kúchaku-í, te suni kuchaku jíñú'ún-i.

¹¹ Máa-ri kúu l'a ndíto va'a r̄i. Nú ndé cháa ndíto va'a-de r̄i, cháa-ún koto-de-ti vasa kuu-de jíin-tí.

¹² Ko in cháa kí'in ya'u, tú ndíto va'a-de r̄i, chi nasu r̄i máa-de kákuu-ti. Te nú n̄i jin̄i-de ja vái yi'i, te xndóo-de r̄i kat̄in-ún-tí, te skuní io r̄i.

¹³ Te cháa ki'in ya'u-ún, jínu-de, chi máni cháa ki'in ya'u kúu-de, te tú kúndá'ú ini-de r̄i.

¹⁴ Máa-ri kúu l'a ndíto va'a r̄i. Te jin̄i-ri nuu taká r̄i-ri. Te máa-tí, kajini-ti rúu.

¹⁵ Natu'un máa Táa-ri jin̄i-ya rúu, te máa-ri jin̄i-ri nuu Táa-ri. Te cháa ini-ri kuu-ri ja r̄i-ri.

¹⁶ Suni náva'a-ri yaku-ga r̄i. Ko s̄in s̄in jakú ká'jin-ti. Te jínu nú'ún já kiki'in-ri kiti-ún, te kuni so'o-ti tú'un ká'an-ri. Te koo in-ni tiku'ni-ti. Te in-ni ja koto-ti.

¹⁷ Kúndá'ú ini Táa-ri ruu, chi cháa ini-ri kuu-ri náva'a naschakú-ri máa-ri.

¹⁸ Ni in ma kúu ka'ni rúu, chi máa-ri kúu ja já'a tu'un kuu-ri. Nú kuní-ri, te kuu kuu-ri, te nú kuní-ri, te kuu nachaku-ri, chi súan ío fuerza-ri. Tiñu yá'a n̄i tá'ú máa Táa-ri nuu-ri. Achí-ya.

¹⁹ Te judío n̄i kastátá'an tuku sik̄i tú'un yá'a.

²⁰ Te kua'a, ní kaka'an: Tá'an-de tachí káni, te kátachí-dé. Naja kájini so'o-ró tú'un ká'an-de, áchí.

²¹ Te sava-ga nì kaka'an: Nasu tú'un cháa kátachí ká'an-de. Kuu nakuña ìn tachí káni nduchi cháa kuáa náún. Achí.

Siki já kití inì judío nuu Jesús

²² Te nì kuu kivì víko já ndúndoo ndatíñu inì ñuu Jerusalén. Te tiempo viko víjin kúu.

²³ Te Jesús, kua'an-ya, vai-ya inì ve'e ì, inì portal Salomón.

²⁴ Te cháa judío, nì kandutíyú-de nuu-yá. Te nì kaka'an-de jíin-yá: Nasaa kivì sténdatu-ró inì-ri. Te nú máa-ró kúu Cristo, kachí kájí núu-rí jíná'an-ri, áchí-de.

²⁵ Te nì ka'an Jesús jíin-de: A nì kastu'ún-rí nuu-ro te tú kákandíja-ró. Taká tiñu ja sá'a-ri jíin sí'ví Táa-ri, yuán kúu ja káka'an ndaa tu'un-ri.

²⁶ Tú kákandíja-ró, chí nasu ríí máa-rí kákuu-ró, nátu'un nì ka'an-ri jíin-ró.

²⁷ Rí-ri, chí kájandatu-tì tú'un ká'an-ri. Te máa-rí jini-ri-tì jíná'an-tì, te káindikìn-tì rúu.

²⁸ Te kuchaku-tì ní káni sá'a-ri. Te ma náa kúti-tí. Te ni ìn ñayivi ma kúu kuancháa-i-tì ndá'a-rí.

²⁹ Máa Táa-ri nì ja'a-ya-tí nuu-rí. Te ñá'nu-ga kúu-ya vása taká ñayivi. Te tú ni ìn ñayivi kúu kuancháa-i-tì ndá'a Táa-ri.

³⁰ Máa-rí jíin Táa-ri, ìn-ni kákuu-ri, áchí-ya.

³¹ Yúan-na te cháa judío, nì kaki'in tuku-de yuu já kuá'a-de-ya.

³² Te nì ka'an Jesús jíin-de: Nì stá'an-ri kua'a tiñu va'a nuu-ro cuenta Táa-ri. Kuachi ndé ìn tiñu-ún kúu ja kuá'a-ró yúu rúu núsáa. Achí-ya.

³³ Te nì kaka'an cháa judío: Nasu sikí tiñu va'a kúu ja kuá'a-yó yúu róo, chí kuachi ja ká'an ndiva'a-ró. Chí róo, cháa kúu-ró. Te sá'a-ró já Dios kúu-ró. Achí-de jíin-yá.

³⁴ Te nì ka'an Jesús: Á nasu yóso tú'un núu ley máa-ró: Nì ka'an-ri ja súni Dios kákuu-ró, áchí.

³⁵ Chi nì tájí Dios tu'un-ya kuá'an nuu sáva cháa. Te nì skúnání-yá-de Dios. Te ma kúu ské'ichí-yo tutú ì.

³⁶ Núsáa te naja káka'an máa-ró já tú'un ndiva'a kúu ja ní ka'an-ri ja Sé'e Dios kúu-ri. Chí máa Táa-ri nì teta'an ndoo-ya rúu, te nì tájí-yá ruu vai-ri.

³⁷ Te nú tú sá'a-ri tiñu Táa-ri, ma kándíja-ró rúu.

³⁸ Ko nú sá'a-ri, vasa tú kándíja-ró rúu, ko ná kándíja-ró tiñu-ún náva'a kun-ro te kandíja-ró já máa Táa-ri káncháa-ya jíin-rí, te máa-rí jíin máa Táa-ri, áchí-ya jíin-de.

³⁹ Yúan-na te inga jínu kándúkú ndéé-de katìn-de-ya. Ko nì kuxio-ya núu-dé kua'an-ya.

⁴⁰ Te nì naxió káva Jesús kua'an-ya ingá lado yucha Jordán, nuu ní skuánducha núu Juan. Te nì kanchaa-ya yúan.

⁴¹ Te nì kikoyo kua'a xáan ñayivi núu-yá. Te nì kaka'an-i: Juan, jandáa tú ní sá'a-de ni ìn tuni. Ko ío ndaa taká tu'un nì ka'an-de cuenta cháa yá'a. Achí-i.

⁴² Te kua'a xáan-í nì kákandíja-i-ya yúan.

11

Ja ní nachaku Lázaro

¹ Te kú'u ìn cháa nání Lázaro ñuu Betania, nuu kúu ñuu María jíin kú'u-ña Marta.

² Te María-ún kúu ja ní chí'í aceite máa Jító'o-yo, te nì nasi'ichí-ña já'a-yá jíin íxi xiní-ña. Te cháa kú'u-ún kúu kuá'a-ña Lázaro.

³ Te kuá'a-de-ún, nì katájí-ña tú'un kua'an nuu-yá: Táta, kuni so'o-ní, cháa ja maní-ní jíin, kú'u-de, áchí-ña.

⁴ Te nì jini so'o Jesús. Te nì ka'an-ya: Kue'e yá'a, nasu kué'e kuu-de kúu. Chí sua sá'a ja ná nákana jaa-i Dios, náva'a nduñá'nu Se'e Dios sá'a máa kué'e-ún. Achí-ya.

⁵ Te kúmani Jesús jíin Marta jíin kú'u-ña jíin Lázaro.

6 Te nuu ní jini tu'un-ya já kú'u-de, te nì kendoo-ya yúan uu kivì núu kánchaa-ya-un.

7 Yúan-na, te nì ka'an-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá: Ná kí'on ñúu Judea inga jínu, áchí-ya.

8 Te cháa káskuá'a-ún nì kaka'an-de jíin-yá: Maestro, vina a kándúkú ndéé cháa judío kuá'a-de yuu ní. Te inga jínu kí'in-ní yúan náún. Achí-de.

9 Te nì ka'an Jesús: Á tú ío uxì uu hora ñn ncháka. Chaa ja jíka ndúú, tú skáchi'i-de ja'a-dé, chí kúndijin nuu-dé ñuyívi yá'a.

10 Ko cháa jíka akuáa, skáchi'i-de ja'a-dé, chí tú kúndijin nuu-dé, áchí-ya.

11 Súan nì ka'an-ya. Te vásá ní ka'an tuku-ya jíin-de: Amigo-yo Lázaro kixí-de. Kí'in-ri ja xndúkoo-ri-de nuu kixí-de. Achí-ya.

12 Yúan-na te nì kaka'an cháa káskuá'a jíin-yá: Táta, nú kixí-de te nduva'a-de, áchí-de.

13 Ko súan nì ka'an Jesús ja á nì jí'i-de. Te máa-de nì kajani iní-de ja kixí ndija-de.

14 Yúan-na te nì ka'an kájí Jesús jíin-de: A nì jí'i Lázaro, áchí-ya.

15 Te kúsi iní-ri ja róo jíiná'an-ró, ja tú ní kánchaa-ri yúan, náva'a kandíja-ró. Ko vina ná kí'on núu-dé. Achí-ya.

16 Yúan-na te Tomás, cháa nání Dídimó, nì ka'an-de jíin tá'an-de, cháa káskuá'a: Suni ná kí'in-yo náva'a ná kúu ta'an-yo jíin-de, áchí-de.

17 Te nì chaa Jesús, te nì jini-ya já ní kuu kuun kiví já á nì yuji Lázaro.

18 Te ñuu Betania kánchaa yani jíin ñúu Jerusalén, nátu'un uní kilómetro suu súan-ni kúu.

19 Te kua'a ñáyivi judío, nì kikoyo-i nuu Marta jíin núu María, ja kaka'an-i tu'un ndéé iní jíin-ña já kuá'a-ña.

20 Yúan-na te nì jini tu'un Marta ja vái Jesús. Te nì kenda-ña kuáta'an-ña-yá. Ko María, nì kendoo-ña iní ve'e.

21 Te nì ka'an Marta jíin Jesús: Táta, nú ní kánchaa-ní yá'a te ma kúu kuá'a-ná núu.

22 Te suni vina jiní-ná ja taká ja jikán-ní nuu Dios, te kuá'a-ya núu-ní, áchí-ña.

23 Te nì ka'an Jesús jíin-ña: Nachaku kuá'a-ró, áchí-ya.

24 Te nì ka'an Marta jíin-yá: A jiní-ná ja náchaku-de kiví náchaku taká ndiyi onde ná jínu ñuyívi, áchí-ña.

25 Te nì ka'an Jesús: Máa-rí kúu I'a sá'a ja náchaku jíin já kúchaku ní káni. Ja kándíja ruu, vasa a nì jí'i, ko nachaku.

26 Te nú ndé ñáyivi chakú-i te kándíja-i ruu, ma kúu kuti-í. Á kándíja-ró tú'un yá'a xí túu. Achí-ya jíin-ña.

27 Te nì ka'an-ña jíin-yá: Jaan Táta. A nì kandíja-ná ja máa-ní kúu Cristo, Se'e Dios, ja kí iní ñuyívi, áchí-ña.

28 Te súan nì ka'an-ña. Te nì kee-ña kuá'an-ña. Te nì kana sa'í-ña xiní kú'u-ña María: Máa Maestro, a nì chaa-ya, te kána-ya xiní-ro, áchí-ña.

29 Te María, ja ní jini so'o-ña, nì ndukuiñi yachi-ña, te kua'an-ña núu-yá.

30 Ko Jesús, té jaa-ga-ya ondé ñuu, chí nì ndoo-ni-ya kánchaa-ya núu ní jata'an Marta-ún-ya.

31 Te káxiukú ñáyivi judío iní ve'e jíin María, kaka'an-i tu'un ndéé iní jíin-ña. Te nì kajini-i ja ní ndukuiñi yachi-ña kuá'an-ña. Te nì kajindikin-i-ña, chí nì kaka'an-i: Ondé yuvé'e añú kuánde'e-ña yúan.

32 Ko nì jaa María nuu kánchaa Jesús. Te nì jini-ña núu-yá. Te nì jukuiñi jíti-ña núu já'a-yá. Te nì ka'an-ña jíin-yá: Táta, nú ní kánchaa-ní yá'a, te ma kúu kuá'a-ná núu, áchí-ña.

33 Yúan-na te nì jini Jesús ja ndé'e-ña jíin já kánde'e ñáyivi judío vai koyo jíin-ña. Te nì jaka nuu iní-ya. Te nì ndukuí'a iní-ya.

34 Te nì ka'an-ya: Ndenu ní chindee-ró-de, áchí-ya. Te nì kaka'an-ña jíin-yá: Ña'an-ní te kuni-ní, áchí-ña.

35 Te nì nde'e Jesús.

36 Yúan-na te nì kaka'an ñáyivi judío: Nde'é ná xa'an ní kundá'ú iní-de chaa-ún, áchí-i.

³⁷ Ko ni kaka'an sava-i: Bueno ni nakuña chaá yá'a nduchi chaá kuáa. Á tú ní kuu sá'a-de ja má kúu Lázaro núu, áchí-i.

³⁸ Te ni ndukuí'a tuku ini Jesús. Te ni chaá-ya yuvé'e añú-ún. Te in yaú kava kúu. Te jiká yú'u yaú-ún ndasú in yuu.

³⁹ Te ni ka'an Jesús: Chaxio yuu jián jíná'an-ró, áchí-ya. Te Marta, kuá'a chaá ni ji'i-ún, ni ka'an-ña jín-yá: Táta, a já'an xiko-de, chi a ni kuu kuun kivi yínduji-de, áchí-ña.

⁴⁰ Te ni ka'an Jesús jín-ña: Nasu ní ka'an-ri jín-ró ja nú kándija-ró te kuñi-ro ja ndúñá'nu Dios náun, áchí-ya.

⁴¹ Yúan-na te ni kachaxio-i yuu núu kánde ndiyi-ún. Te Jesús, ni ndakoto-ni-ya íchi ándiví. Te ni ka'an-ya: Táta, ná kúta'u-ná nuu-ní ja jini so'o-ní tu'un ká'an-ná.

⁴² Te jini-ná ja jini so'o ná'in-ní tu'un ká'an-ná, ko ká'in kua'a ñáyivi yá'a. Ja yúan súan ni ka'an-ná náva'a ná kándija-i ja máá-ní ni táji-ní náá vai-ná, Achí-ya.

⁴³ Te súan ni ka'an-ya. Te ni ka'an jaa-ya: Lázaro, ña'an tíkenda, áchí-ya.

⁴⁴ Te chaá ja á ni ji'i, ni kenda-de, te yisúkun ndá'a-dé si'in-de jín sá'ma cinta. Te nuu-dé yisúkun in sa'ma. Te ni ka'an Jesús jín-i: Ndáji-de, te sía-ro-dé ná kí'in-de, áchí-ya.

⁴⁵ Yúan-na te kua'a ñáyivi judío ja ní kikoyo nuu María-ún, ni kakándija-i-ya. Chi ni kajini-i tiñu ni sá'a Jesús.

⁴⁶ Ko sava-i ni kaja'an-i nuu cháa fariseo. Te ni kakastu'ún-i ndasa ni sá'a Jesús.

Ja ní kanat'in tu'un tá'an siki Jesús

⁴⁷ Yúan-na te sutu ñá'nu jín cháa fariseo, ni kakutútú-de. Te ni kandatú'ún-de: Ndasá sá'a-yó, chi chaá yá'a xaan sá'a-de tuni.

⁴⁸ Chi nú sía-yo-dé, te ndivii ñáyivi kándija-i. Te chakoyo chaá ñuu Roma, te xnáa-dé ñuu-yo ondé jín ñáyivi-yo, áchí-de.

⁴⁹ Te in tá'an-de nání-de Caifás, chaá-ún kúu-de máá sutú ñá'nu-ga kuia-ún, ni ka'an-de jín: Róo tú kájiní kuti-ro.

⁵⁰ Ni tú kájuku'un ini-ro ja kánúu kúu in chaá ja siki ñáyivi, nasu ja náa ndivii ñáyivi jíná'an-i, áchí-de.

⁵¹ Ko tu'un yá'a, na tú ní ka'an-de ja máá-de. Chi ja kúu-de máá sutú ñá'nu-ga kuia-ún, te ni jani-de tu'un ja kúu Jesús ja siki ñáyivi.

⁵² Te nasu máá in ja ñáyivi yúan, chi suni ja nástútú-yá se'e Dios ja ní kajicha nuu-i jíná'an-i.

⁵³ Yúan-na te onde kivi-ún ni kandatú'ún-de ja ká'ni-dé-ya.

⁵⁴ Yúan-na te tuká ní jika ndijin Jesús nuu cháa judío, chi ni kenda-ya yúan kua'an-ya in ñuu nání Efraín nuu ío yani ñu'un té'é. Te ni kendo-ya yúan jín cháa káskuá'a jín-yá.

⁵⁵ Te a ni kuyani viko Pascua ñáyivi judío. Te kua'a-í ni kaka-i kua'an-i ñuu Jerusalén, náva'a sándoo-i máá-i xna'an-ga vásá kéjá'á víko Pascua.

⁵⁶ Te kánandúkú-i Jesús. Te kájika tu'ún tá'an-i ini ve'e ii: Ndasá jani ini-ro. Chaá-de viko yá'a xí túu. Achí-i.

⁵⁷ Te sutu ñá'nu jín cháa fariseo, ni katá'ú-de tiñu ja nú ndé in-i jini-i ndénu kánde-ya, ná kastu'ún-i náva'a tin-de-ya.

12

Ja ní ji'i María ja'a Jesús jín perfume

¹ Te inu kivi ja té kejá'á-ga viko Pascua, te ni chaá Jesús ñuu Betania nuu kánchaá Lázaro chaá ni ji'i te ni nachaku-de ja ní kuu-de ndiyi núu.

² Te ni kaja'a-de ndeyu ní kuxini-ya yúan. Te Marta ni jani-ña kó'o. Te Lázaro kúu in chaá yéé stáa jín-yá.

³ Yúan-na te n̄i ki'in María ñn libra perfume ita nardo ja ncháa ya'u. Te n̄i ji'i-ñá ja'a Jesús, te n̄i nasi'ichí-ña ja'a-yá jíin íxi-ñá. Te n̄i iní ve'e-ún, n̄i jichá xiko perfume.

⁴ Te ñn cháa skuá'a jíin-yá, nání-de Judas Iscariote, se'e Simón, te kuu-de cháa nastúu-de-ya. Te n̄i ka'an-de:

⁵ Naja tú ní kúya'u perfume yá'a ja uní ciento peso, te kua'a-yó núu ñáyivi ndá'ú núu. Achí-de.

⁶ Súan n̄i ka'an-de, nasu ja kúndá'ú in̄i-de ñáyivi ndá'ú, ch̄i sua cháa kuí'ná ní kuu-de. Te n̄i kuu-de tesorero, te jánchaa-de ja kájakin-i-ún.

⁷ Yúan-na te n̄i ka'an Jesús: Sí-a-ña, ch̄i sikí kivi yúji-ri kúu ja chíva'a-ña yá'a.

⁸ Ch̄i nene káxiukú ñáyivi ndá'ú jíin-ró, ko ruu, na tú nene kánchaa-ri jíin-ró. Achí-ya.

⁹ Yúan-na te kua'a ñáyivi judío, n̄i kajini tu'un-i ja kánchaa-ya yúan. Te n̄i chakoyo-i. Ko nasu máa ñn Jesús vai nde'é-i, ch̄i suni nde'é-i nuu Lázaro kákuni-i. Ch̄i a n̄i ji'i-de te n̄i nachaku-de.

¹⁰ Ko sutu ñá'nu, n̄i kandatú'ún-de ja súni ka'ni-dé Lázaro.

¹¹ Ch̄i kua'a ñáyivi judío, n̄i kenda-i kája'an-i, te kákandija-i nuu Jesús ja sikí Lázaro.

Ja ní kivi Jesús ñuu Jerusalén

¹² Te inga kivi xian, n̄i chakoyo kua'a ñáyivi víko-ún. Te n̄i kajini tu'un-i ja vai Jesús ñuu Jerusalén.

¹³ Te n̄i káki'in-i numa yukú ñuu. Te n̄i kenda koyo-i kuata'an-i-ya. Te n̄i kakana jaa-i: Xáan va'a I'a kúu-ya. Ná nákana jaa-yó-yá ch̄i ndiso-ya tíñu máa Tatá Dios. Máa Rey ñáyivi Israel kúu-ya. Achí-i.

¹⁴ Te n̄i ni'in Jesús ñn burro jáa. Te n̄i jungoo-ya sikí-tí natu'un ká'an tutu:

¹⁵ Sesí'í ñuu Sion, ma yú'ú-ro. Yá'a nde'é-ró vai Rey máa-ró, yóso-yá ñn burro jáa, áchí.

¹⁶ Onde xnáñúu te tú ní kájuku'un in̄i cháa káskuá'a jíin-yá jíin tíñu yá'a. Ko onde ná n̄i nduñá'nu Jesús, yúan-na te vásá ní kanuku'un in̄i-de tu'un yóso sikí máa-yá, jíin ja ní kásá'a-de tíñu yá'a jíin-yá.

¹⁷ Te ñáyivi ká'jin jíin-yá, n̄i kaka'an ndaa-i ndasa n̄i kana-ya xiní Lázaro yuvé'e añú, te ndasa n̄i nachaku-de ja á n̄i ji'i-de.

¹⁸ Ja yúan ní kenda koyo kua'a-gá-i, n̄i kajata'an-ya. Ch̄i n̄i kajini tu'un-i ja ní sá'a-ya tuní yá'a.

¹⁹ Ko cháa fariseo n̄i kaka'an máa-de: Vina te a kájin̄i-yo ja má kúu kasu kuti-ro. Yúan nde'é-ró, ja ndívii ñáyivi kája'an-i yata-dé.

Ñáyivi ñuu Grecia ndúkú-i Jesús

²⁰ Te suni yaku ñáyivi ñuu Grecia n̄i kakaa-i kuachiñú'ún-i kivi víko-ún.

²¹ Ñáyivi-ún, n̄i jakoyo-i nuu Felipe cháa ñuu Betsaida ndañúu Galilea. Te n̄i kaka'an nda'ú-i jíin-de: Táta, nde'é-ná nuu Jesús kákuni-ná, áchí-i.

²² Te n̄i ja'an Felipe, n̄i kastu'ún-de nuu Andrés. Yúan-na te Andrés jíin Felipe ndendúu n̄i kakastu'ún-de nuu Jesús.

²³ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: A n̄i jaa hora ja nduñá'nu máa Sé'e cháa.

²⁴ Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ñn nun̄i trigo nú tú jungava nuu ñú'un te kuu, te máa ñn-ni kendoo. Ko nú kuu, te kua'a xaan nuní nánda.

²⁵ Nú ndé cháa kúndá'ú in̄i-de máa-de, te naa-dé. Ko nú ndé cháa tú chíñú'ún-de máa-de in̄i ñuyívi yá'a, te kuchaku-de ní káni.

²⁶ Nú ndé ñn cháa kuní kuatíñu nuu-ri, ná kúndikin-de ruu. Te nuu kúnchaa-ri yúan kúnchaa cháa játíñu nuu-ri-ún. Te nú ndé ñn-de játíñu-de nuu-ri, te koo ja jíñú'ún Táa-ri nuu-dé.

²⁷ Te vina ndúku'a in̄i-ri. Te á ka'an-ri: Táa, nama-ní náa nuu túndó'o hora yá'a, ach̄i-ri xí túu. Ma kúu, ch̄i ja sikí hora yá'a kúu ja vai-ri.

²⁸ Táa, ná nákana jaa-i ní sá'a-ní, áchí-ya jíín Dios. Yúan-na te ichi ándíví ní kenda ñn tu'un: A ñi kanakana jaa-i ruu ñi sá'a-ri. Te nakana jaa-i ruu inga jíinu sá'a-ri, áchí.

²⁹ Te ñayívi ká'íin yúan, ñi kajini so'o-i te ñi kaka'an-i ja tája kúu. Te sava-ga-i, ñi kaka'an-i: Ñi ka'an ñn ndajá'a Dios jíín-de, áchí-i.

³⁰ Te ñi ka'an Jesús: Tú vai tu'un yá'a ja sikí ruu, chí sua ja máá-ró jíná'an-ró.

³¹ Vina kúu ja ndúni'in kuachi sikí ñuyívi yá'a. Vina kúu ja kenda ja kúñá'nu iní ñuyívi yá'a kí'in.

³² Te ruu, nú a ñi ndita kaa-ri iní ñuyívi te kana-ri xiní ndívii ñayívi kíkoyo-i nuu-ri, áchí-ya.

³³ Tu'un yá'a ñi ka'an-ya já stá'an-ya ndasa kuu-ya.

³⁴ Te ñi kaka'an ñayívi-ún jíín-yá: Kájini-ná ja kéndoo Cristo ní káni, áchí tutu ley. Te naja ká'an-ní ja jíinu ñú'ún kuíta kaa máá Sé'e cháa núsáa. Te ndéja kúu máá Sé'e cháa-ún. Achí-i.

³⁵ Yúan-na te ñi ka'an Jesús: Yaku-na kivi kúnchaa máá luz jíín-ró jíná'an-ró. Kaka nini ío ndijin náva'a tú kuñaa núu-ro. Chi cháa jáka ñuñáa, na tú jiní-de ndénu kí'in-de.

Ja tú kákandíja cháa judío

³⁶ Kandíja nuu máá luz nini kánchaa-ya jíín-ró, náva'a ná ndúu-ró sé'e luz, áchí-ya jíín-i. Súan ñi ka'an Jesús. Te ñi kee-ya kuá'an-ya. Te ñi sa'í-ni-ya núu-í jíná'an-i.

³⁷ Ko vasa ñi sá'a-ya kuá'a tuní nuu-í, ko tú ní kákandíja-i-ya.

³⁸ Náva'a skíkuu tu'un ñi ka'an Isaías cháa ñi jani tu'un Dios ja ní ka'an-de onde sáa: Táta, ndéja ní kandíja tu'un ñi ka'an-yo. Te ndéja ní jiní nuu fuerza máá Jító'o-yo, áchí.

³⁹ Ja yúan tú ní kúu kandíja-i jíná'an-i, chí ñi ka'an tuku Isaías:

⁴⁰ Ñi sakuáa-ya ndúchi-í, te ñi kundava iní añú-i ñi sá'a-ya, náva'a ma kuní-i jíín ndúchi-í, ni ma júku'un iní añú-i, ni ma nájíó káva iní-i, ja sá'a-ri tana-í, áchí.

⁴¹ Tu'un yá'a ñi ka'an Isaías, chí ñi jiní-de ndasa kúñá'nu luu-ya. Te ñi ka'an-de tu'un-ya.

⁴² Ko vasa súan ñi io, te kua'a cháa tá'ú tíñu, ñi kákandíja-de nuu-yá. Ko ja káyú'ú-de fariseo te tú ní kákastu'ún-de. Chí nú súan, te skúnu-ún-de kenda-de iní ve'e sinagoga, jáni iní-de.

⁴³ Chí kúsii-gá iní-de ja ndúñá'nu-de sá'a ñayívi vasa já ndúñá'nu-de sá'a Dios.

⁴⁴ Te ñi ka'an jaa Jesús: Ñayívi kándíja ruu, nasu máá ñn ruu kándíja-i, chí nuu I'a ñi tájí ruu vai-ri kándíja-i.

⁴⁵ Te ñayívi ndé'é núu-ri, suni ndé'é-i nuu I'a ñi tájí ruu vai-ri.

⁴⁶ Vai-ri ja kúu-ri ñn luz iní ñuyívi, náva'a nú taká ñayívi kándíja-i ruu, ma kúnchaa-i ñuñáa.

⁴⁷ Nú ñn ñayívi jini so'o-i tu'un ká'an-ri, te tú skíkuu-i, tú nakuxndíi-ri sikí-í, chí tú vai-ri ja nákuñdii-ri sikí ñuyívi, chí sua ja náma-ri ñuyívi.

⁴⁸ Te ñayívi ské'ichi ruu, te tú játú'ún-i tu'un ká'an-ri, ío ja nákuñdii sikí-í. Tu'un ñi ka'an-ri kúu ja nákuñdii sikí-í onde kivi jíinu ñuyívi.

⁴⁹ Chí tú ká'an-ri ja máá-ri, chí Táa-ri I'a ñi tájí ruu vai-ri, máá-yá ñi tá'ú-yá tíñu nuu-ri. Ndasa kachi-ri te ndasa ka'an-ri.

⁵⁰ Te a jiní-ri ja tíñu tá'ú-yá kúu ja kúchaku-i ní káni sá'a. Núsáa te tu'un ká'an-ri, máni tu'un ñi ka'an Táa-ri jíín-ri kúu, áchí-ya.

13

Ja ní nakacha-ya já'a cháa káskuá'a

1 Oñde ná té koo-ga viko Pascua, te a ñi jini Jesús ja ní jaa hora kenda-ya ñúyivi yá'a no'on-ya núu Táa-ya. Ko kúndá'ú ini-ya ñáyivi-yá ká'io ini ñúyivi, te onde sandí'í-ña ñi kundá'ú ini-ya-í.

2 Te ñi ndí'i ñi kakuxíni-ya. Te vina a ñi ka'an kui'ña jín ini añú Judas, se'e Simón Iscariote, ja nástúu-de-ya.

3 Te a jini Jesús ja máa Táa-ya, a ñi ja'a-ya táká ndatiñu ini nda'a-yá, te suni jini-ya ja ní kenda-ya núu Dios vai-ya. Te suni nuu Dios no'on-ya.

4 Te ñi ndukuiñi-ya ja ní kuxíni-ya. Te ñi chaxio-ya sá'ma-yá. Te ñi ki'in-ya ñin sa'ma vítá. Te ñi ju'ni-ya chíi-ya.

5 Te ñi chu'un-ya ndúcha ini ñin tija'an, te ñi kejá'á-yá náka-ya ja'á cháa káskuá'a. Te nási'ichí-ya jín sá'ma vítá ja nú'ni chíi-ya-ún.

6 Te ñi jaa-ya núu Simón Pedro. Te ñi ka'an Pedro jín-yá: Táta, ní, nakacha-ni ja'a-ná náún, áchí-de.

7 Te ñi ka'an Jesús: Tú júku'un ini-ro ja sá'a-ri vina, ko kúkué-ga te júku'un ini-ro, áchí-ya jín-de.

8 Te Pedro ñi ka'an-de jín-yá: Ma náka-ya kuti-ni ja'a-ná, áchí-de. Te ñi ka'an Jesús jín-de: Nú tú nakacha-ri ja'a-ro te ma kúu kundij-ro jín-ri, áchí-ya.

9 Te ñi ka'an Simón Pedro jín-yá: Táta, nasu máa ñin ja'a-ná, chí suni nda'a-ná jín xiní-ná núsáá, áchí-de.

10 Te ñi ka'an Jesús jín-de: Chaa ja á ñi ndundoo, máni jinu ñú'ún ja ndúndoo máa ja'a-ni-de, te a ñi ndundoo ndí'i-ni-de. Te máá-ró, a ñi kandundoo-ró ko nasu táká-ro. Achí-ya.

11 Chí a ñi jini-ya ndéja kúu ja nástúu-ya. Ja yúan ní ka'an-ya: Nasu táká-ro ká'io ndoo.

12 Te ñi kuu ñi nakacha-ya ja'a-dé jín'an-de, te ñi nakí'in-ya sá'ma-yá. Te ñi nungoo tuku-ya. Te ñi ka'an-ya: Á kájini-ro ja ní sá'a-ri jín-ró.

13 Káka'an-ro ja Maestro jín Jíto'o-ro kúu-ri, te káka'an ndaa-ro. Chí suu máá-ri kúu.

14 Te nú ruu, vasa Jíto'o-ro jín Maestro kúu-ri, nú nakacha-ri ja'a-ro, suni súan kánúú náka-ya ja'a tá'an-ró.

15 Chí tiñu yá'a ñi stá'an-ri nuu-ro náva'a suni sá'a máá-ró jín tá'an-ró nátu'un ñi sá'a-ri jín-ró.

16 Jandáa ká'an-ri jín-ró: ñin mozo ña tú kúñá'nu-ga-de nuu jíto'o-de, ni ñin apóstol, ña tú kúñá'nu-ga-de nuu cháa ñi táji-de kua'an-de.

17 Nú kájuku'un ini-ro jín tú'un yá'a, te xáán ndatu koo-ró nú sá'a-ró súan.

18 Ña tú ká'an-ri sikí táká-ro. A jini-ri ndéja ní kaji-ri. Ko ná skíkuu tu'un ká'an tutu i: Chaa ñi yee stáa jín-ri, ñi jañu-de ruu jín xúsí'yi-dé, áchí tutu.

19 Oñde vina kástu'ún-ri táká tiñu nuu-ro onde jín tiempo, náva'a nú ñi kuu, te kandíja-ró ja máá-ri kúu I'a-ún.

20 Jandáa ká'an-ri jín-ró: Nú ñin ñáyivi kuátu'ún-i ñin chaa ñi táji-ri kua'an, te játu'ún-i ruu. Te ñáyivi játu'ún rúu, suni játu'ún-i I'a ñi táji rúu vai-ri, áchí-ya jín-de jín'an-de.

Ja ní kivi Satanás ini Judas

21 Te ja á ñi ka'an Jesús tu'un yá'a, te ñi nduku'á ini-ya. Te ñi ka'an ndaa-ya: Jandáa ká'an-ri jín-ró jín'an-ró ja ñin róó, nastúu-ró rúu, áchí-ya.

22 Yúan-na te chaa káskuá'a jín-yá, ñi kandakoto-de nuu tá'an-de, kájani ini-de ndé chaa kúu ja ní ka'an-ya.

23 Te ñin máa cháa káskuá'a-ún ja maní-yá jín-de, ndítuu-de jika Jesús.

24 Te ñi sá'a Simón Pedro ñin seña nuu cháa-ún, náva'a ná kaká tu'un-de-ya ndé chaa kúu ja ní ka'an-ya.

25 Yúan-na te máa-de ja ndítuu-de jika Jesús, ñi ka'an-de jín-yá: Táta, ndé chaa kúu, áchí-de.

²⁶ Te n̄i ka'an Jesús: Ná chindaji-ri staa te kua'a-ri nuu in chaa, te chaa-ún kúu, áchí-ya. Te n̄i chindaji-ya staa. Te n̄i ja'a-ya nuu Judas Iscariote se'e Simón.

²⁷ Te n̄i yee staa-ún. Te n̄i kivi-ni Satanás in̄i. Yúan-na te n̄i ka'an Jesús jíin: Tiñu sá'a-ró, ná sá'a yachi-ro, áchí-ya.

²⁸ Ko ni in chaa káyee staa jíin-ya-ún, tú ní kájuku'un in̄i-de naún tu'un kúu ja ní ka'an-ya jíin.

²⁹ Chi sava-de, n̄i kajani in̄i-de ja ní ka'an Jesús jíin: Kuaan-ró naún kájinu ñú'ún-yó ja kúu viko. Xí ja kuá'a yakū na jíin nuu cháa ndá'ú. Chi Judas tin janu xú'ún.

³⁰ Te ja ní yee staa-ún, te n̄i kenda-ni kua'an. Te a n̄i kuaa.

Tiñu jáa tá'ú-ya nuu-yo

³¹ Yúan-na te ja kuá'an, te n̄i ka'an Jesús: Vina te a n̄i nduñá'nu máa Sé'e chaa. Te suni n̄i nduñá'nu Dios n̄i sá'a-ya.

³² Te nú nduñá'nu Dios sá'a-ya, suni sáni nduñá'nu máa-ya sá'a Dios, te nduñá'nu-ni-ya vítan ñú'ni.

³³ Súchi, yakū-na kivi kúnchaa-ri jíin-ró. Te nandúkú-ró rúu, te natu'un n̄i ka'an-ri jíin cháa judío, onde nuu kí'in-ri, ma kúu ja koyo-ró jíná'an-ró.

³⁴ In tiñu jáa tá'ú-rí nuu-ro jíná'an-ró: Ja ná kundá'ú in̄i-ro táka tá'an-ró. Natu'un kundá'ú in̄i-ri róo, suni súan kundá'ú in̄i-ro tá'an-ró.

³⁵ Te nú kundá'ú in̄i-ro táka tá'an-ró, yúan-na te kun̄i taká ñayivi ja máa-ró kakuu chaa n̄i kaskuá'a jíin-rí, áchí-ya.

Tu'un Pedro jíin lí'li

³⁶ Te n̄i ka'an Simón Pedro jíin-ya: Táta, ndénu kí'in-ní, áchí-de. Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Nuú kí'in-ri-ún, ma kúu kundikin-ro rúu vina. Ko kúkuéé-ga te kundikin-ro rúu ja-ro.

³⁷ Te n̄i ka'an Pedro jíin-ya: Táta, naja má kúu kundikin-ná ní vina. Tú yú'ú-ná kuu-ná ja ní. Achí-de.

³⁸ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Kuu-ro ja rúu náún. Jandaa ká'an-ri jíin-ró: Onde ná té kana-ga lí'li, te ma kuátu'un-ró rúu un̄i jíinu.

14

Ja sátu'a-ya vé'e andívi kúu yóo

¹ Ma kúñáa in̄i añú-ro. A kákandija-ró Dios, suni ná kándija-ró rúu.

² Chi ío kua'a vé'e in̄i ve'e Táa-ri. Te nú tú súan ío, a n̄i kastu'ún-rí nuu-ro núú. Kí'in-ri kisátu'a-ri ve'e kuxiukú-ró.

³ Te nú kua'an-ri sátu'a-ri ve'e kuxiukú-ró, te nchaa-ri kinastútú-rí róo kí'on. Náva'a nuu kúnchaa máa-rí-ún, suni yúan kuxiukú-ró.

⁴ Te a kájiní-ro ndénu kí'in-ri. Te kájiní-ro íchi, áchí-ya.

⁵ Te n̄i ka'an Tomás jíin-ya: Táta, tú kájiní-ná ndénu kí'in-ní. Te ndasa kun̄i-ná ichi núsáa, áchí-de.

⁶ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Máa-rí kúu máa íchi, jíin tú'un ndaa, jíin tú'un kuchaku. Ma kúu ja ni in̄i-ni nuu Táa-ri te nú túu ruu.

⁷ Te nú ní kájiní-ro rúu, te suni a n̄i kájiní-ro Táa-ri núú. Te onde vina a kájiní-ro-ya, te a n̄i kande'é-ró núu-ya, áchí-ya.

⁸ Te n̄i ka'an Felipe jíin-ya: Táta, stá'an-ní máa Táa-yo núu-ná, te ná kúva'a in̄i-ná jíná'an-ná, áchí-de.

⁹ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Felipe, kua'a kivi ní kuu jika-ri jíin-ró. Té chá'an-ga kun̄i-ro rúu náún. Chaa n̄i jin̄i ruu, nuu máa Táa-yo ní jin̄i-de. Naja ká'an-ro: Stá'an-ní máa Táa-ro núu-ná.

10 Á tú kándija-ró já máá-rí kánchaa-ri jín máá Táa-yo, te máá Táa-yo Dios kánchaa-ya jín-rí. Taká tu'un ká'an-ri jín-ró, nasu já kúu ini máá-rí ká'an-ri. Chi máá Táa-yo kánchaa-ya jín-rí, te máá-yá sá'a tiñu-ún.

11 Kandija ruu ja kánchaa-ri jín máá Táa-yo, te máá Táa-yo jín máá-rí: Te nú tú súan, te kandija ruu cuenta máá tiñu sá'a-ri.

12 Jandáa ká'an-ri jín-ró: Nú ndé chaa kándija ruu, tiñu ja sá'a-ri yá'a suni sá'a-de. Te ñá'nu-ga tiñu sá'a máá-de vásá yá'á, chi no'on-ri nuu máá Táa-yo Dios.

13 Te taká naún ja kakán-ro nú máá Táa-yo jín sí'ví-rí, yuán sá'a-ri, náva'a nduñá'nu máá Táa-yo já sikí máá Sé'e-ya.

14 Te nú naún kakán-ro jín sí'ví-rí, te skíkuu-ri.

Ja ní keyu'u-yá ja kí Espíritu Santo

15 Te nú maní-ro jín-rí, te kuandatu-ro tiñu tá'ú-rí nuu-ro.

16 Te kakan ta'u-rí nuu máá Táa-yo Dios. Te kua'a-ya ingá I'a chindéé chítuu róó jíná'an-ró, náva'a kunchaa-ya jín-ró ní káni.

17 Máá Espíritu ndaa kúu I'a-ún. Te ñayivi, ma kúu kua'tá'ú-i-ya, chi tú kánde'é-i nuu-yá ni tú kájiní-i-ya. Ko máá-ró, chi kájiní-ro-yá, chi ncháa-ya jín-ró, te ku'un-ya ini-ro.

18 Ma skéndo ndá'ú-ri róó, chi nchaa-ri nuu-ro jíná'an-ró.

19 In tí'lí-na te ma kuni-ga ñuyivi núu-rí. Ko máá-ró chi kuni-ro rúu, chi chakú-ri. Te ja yuán suni kuchaku máá-ró.

20 Te kivi-ún kuni-ro já kánchaa-ri jín máá Táa-ri, te máá-ró jín rúu, te máá-rí jín máá-ró jíná'an-ró.

21 Nú ndé chaa ñu'un ini-de tiñu ni tá'ú-rí, te skíkuu-de, chaa-ún kúu ja maní jín-rí. Te nú maní-dé jín-rí, suni kumaní máá Táa-ri jín-de. Te máá-rí, kumaní-rí jín-de te stá'an ndijin-ri máá-rí nuu-dé, áchí-ya.

22 Te ni ka'an Judas jín-yá (ko nasuú Iscariote): Táta, naja stá'an ndijin-ní máá-ní nuu-ná jíná'an-ná, te nuu ñayivi chi túu, áchí-de.

23 Te ni ka'an Jesús jín-de: Nú ndé chaa maní-dé jín-rí, te skíkuu-de tu'un ká'an-ri, yuán-na te kumaní máá Táa-ri jín-de. Te chakoyo-ri nuu-dé. Te kuxiukú-rí jín-de.

24 Te chaa tú maní jín-rí, tú skíkuu-de tu'un ká'an-ri. Te tu'un ni kajini so'o-ró, nasu tú'un máá-rí kúu, chi tu'un máá Táa-yo I'a ni tájí rúu vai-ri kúu.

25 Tu'un yá'a ká'an-ri jín-ró, nini kánchaa-ri jín-ró.

26 Ko máá Táa-yo Dios, tájí-yá máá I'a chindéé chítuu róó kii-ya jín sí'ví-rí. Te máá I'a-ún kúu Espíritu Santo. Máá-yá, stá'an-ya taká tu'un nuu-ro, te xndáku-ya núu-ro taká tu'un ni ka'an-ri jín-ró.

27 Skéndo-ri tu'un ndéé ini jín-ró, tu'un ndéé ini máá-rí kua'a-ri nuu-ro. Nasu cuenta ñuyivi, chi máá-rí kua'a-ri nuu-ro. Ma kukuí'a ini añu-ro, te ni ma yú'ú-ro.

28 A ni kajini so'o-ró já ní ka'an-ri jín-ró: Ki'in-ri te nchaa-ri nuu-ro, áchí-ri. Nú ni kumaní-ro jín-rí, te kusii ndija ini-ro núu, chi ni ka'an-ri jín-ró já nó'on-ri nuu máá Táa-yo Dios. Chi ñá'nu-ga kúu máá Táa-yo vásá rúu.

29 Vina a ni kastu'ún-rí nuu-ro ondé jín tiempo, náva'a nú a ni kuu, te kandija-ró jíná'an-ró.

30 Ma ká'an kua'a-gá-ri jín-ró, chi vai ja kúñá'nu ini ñuyivi yá'a. Te tú ndújín jín-rí.

31 Ko vai máá, náva'a kuni ñuyivi ja maní-rí jín máá Táa-yo Dios, te natu'un ni tá'ú máá Táa-yo Dios tiñu nuu-rí, suni súan sá'a-ri. Ndukuiñi ná chó'o.

15

Máa yó'o uva ndija

1 Máá-rí kúu máa yó'o uva ndija. Te máá Táa-ri kúu I'a jítu ja'a.

² Taká nda'a já ndítin ruu te tú já'a nde'e, jánchaa-ya. Te taká nda'a já já'a nde'e, násándoo-ya náva'a kua'a-ga nde'e.

³ Te máá-ró a nì kandundoo-ró jíin tú'un nì ka'an-ri jíin-ró.

⁴ Ná kúxiukú-ró jíin-rí, te máá-rí jíin máá-ró. Ìn nda'a uva, ma kúu kua'a máá ndé'e, te nú tú kutin jika máá yó'o. Te suni súan róó, te nú tú kuxiukú-ró jíin-rí.

⁵ Máá-rí kúu yo'o-ún, te máá-ró kákuu nda'a-rí. Chaa ja kánchaa jíin-rí, te máá-rí jíin máá-de, chaa-ún já'a kua'a ndé'e. Chì nú túu ruu, te ma kúu kuti sá'a nì ìn-ró jíná'an-ró.

⁶ Chaa ja tú kánchaa jíin-rí, kenda-de kíin-de, sá'a-ya. Te ichì nátu'un ìn nda'a sáni, ja nástútú-i, te taan-í nuu ñú'un, te kayu.

⁷ Nú káxiukú-ró jíin-rí te tu'un ká'an-ri ñú'un inì-ro. Yúan-na te kakan naún kákuni-ro, te kua'a-ri nuu-ro.

⁸ Nú kája'a-ró kuá'a ndé'e, yúan-na te nduñá'nu Táa-ri sá'a, te súan kuu-ró cháa káskuá'a jíin-rí.

⁹ Nátu'un máá Táa-yo kúndá'ú inì-ya rúu, suni súan kúndá'ú inì-ri róó jíná'an-ró. Núsáa te kuuu-ga-ro jíin tú'un kúndá'ú inì-ri róó.

¹⁰ Nú skíkuu-ró tíñu nì tá'ú-rí nuu-ro, te nene kúndá'ú inì-ri róó. Nátu'un máá-rí nì skíkuu-ri tíñu nì tá'ú Táa-ri nuu-rí, te nene kúndá'ú inì-ya rúu.

¹¹ Tu'un yá'a ká'an-ri jíin-ró, náva'a ná kúkútu-ro jíin tú'un kúsì iní máá-rí.

¹² Yá'a kúu tíñu tá'ú-rí: Ja ná kúndá'ú inì-ro tá'an-ró, nátu'un kúndá'ú inì-ri róó jíná'an-ró.

¹³ Nú ìn chaa kuu-de ja'a amigo-de, tuká inga modo ja kúndá'ú-ga inì-i-de nátu'un nì sá'a chaa-ún.

¹⁴ Máá-ró kákuu amigo-ri nú skíkuu-ró taká tíñu tá'ú-rí nuu-ro.

¹⁵ Tuká skúnání-rí róó mozo. Chì ìn mozo, tú jini-de naún sá'a jito'o-de. Chì sua skúnání-rí róó amigo-ri, chì a nì kastu'un-rí nuu-ro taká tu'un nì jini so'o-ri onde nuu máá Táa-ri.

¹⁶ Tú ní kákaji-ró rúu. Chì sua nì kaji-ri róó, te nì jani-ri róó ja kíngoyo-ró te kua'a-ró ndé'e. Te ma náa ndé'e-ro. Te taká ja kakán-ro núu máá Táa-yo Dios jíin sí'ví-rí, kua'a-ya núu-ro.

¹⁷ Tíñu yá'a tá'ú-rí nuu-ro: Ja ná kúndá'ú inì-ro tá'an-ró.

Ja káchindikìn-i chaa kákandíja

¹⁸ Te nú kitì inì taká ñayívi núu-ro jíná'an-ró, te ma náa inì-ro já súni nì kitì inì-i nuu máá-rí xna'an-ga.

¹⁹ Te nú chaa ñuyívi ní kákuu-ró, te kumanì ñayívi jíin róó nátu'un jíin tá'an máá-i núú. Ko nasu cháa ñuyívi kákuu-ró, chì sua nì kaji-ri róó inì ñuyívi. Ja yúan kákiti inì ñayívi núu-ro.

²⁰ Ma náa inì-ro tú'un nì ka'an-ri jíin-ró: Ìn mozo, tú kúñá'nu-ga-de nuu jito'o-de. Nú nì káchindikìn-i ruu suni súan chindikìn-i róó. Nú nì skíkuu-i tu'un nì ka'an-ri, suni skíkuu-i tu'un ka'an-ro.

²¹ Ko taká tíñu yá'a sá'a-de jíin-ró ja sikí sí'ví-rí, chì tú kájinì-i I'a nì tájí rúu vai-ri.

²² Nú tú ní kí-ri, ni nú tú ní ká'an-ri jíin-i, ma kóo kuachi-i núú. Ko vina ma kúu kaku-i nuu kuachi-i.

²³ Ñayívi kájito u'u ruu, suni kájito u'u-i máá Táa-ri.

²⁴ Nú tú ní sá'a-ri tíñu nuu-í ja ní ìn chaa tú ní sá'a, te ma kóo kuachi-i núú. Ko vina nì kajinì-i tíñu-ún, te kájito u'u-i ruu jíin máá Táa-ri.

²⁵ Ko súan kásá'a-i náva'a skíkuu tu'un yóso núu tutú ley máá-i: Ja tú na kuachi-ri, te nì kájito u'u-i ruu, áchí.

²⁶ Ko onde nuu máá Táa-yo tájí-rí máá I'a chindéé chítuu róó. Máá Espíritu ndaa kúu-ya, te onde chì máá Táa-yo Dios kenda-ya. Te nú a nì chaa-ya, te kani ndaa-ya tú'un-ri.

27 Te suni máá-ró kani ndaa-ro tú'un, chi ká'jin-ro jíin-rí onde kiví ní kejá'á-rí.

16

1 Tu'un yá'a ni ka'an-ri jíin-ró náva'a tú nayu'ú-ro.

2 Te ské'ichi-i róó ini ve'e sinagoga kingoyo-ro. Te jaa hora ja nú ñn chaa ka'ni-dé róó, te kani ini-de ja bueno ni sá'a-de nuu Dios.

3 Te tiñu yá'a sá'a-i jíin-ró, chi tú kájin-i nuu máá Táa-yo Dios, te ni nuu máá-rí.

4 Ko ni ka'an-ri tu'un yá'a jíin-ró náva'a nú a ni jaa hora, te nuku'un ini-ro já súan ni ka'an-ri jíin-ró. Te tú ní ká'an-ri tu'un yá'a jíin-ró onde kiví ní kejá'á-rí, chi jika-ri jíin-ró jíná'an-ró.

5 Te vina, chi no'on-ri nuu I'a ni tájí rúu vai-ri. Te ni ñn róó, na tú kaka tu'un-ro rúu: Ndénu kí'in-ní.

6 Te vina a ni kuxí ini-ro chi súan ni ka'an-ri jíin-ró.

7 Ko ká'an ndaa-ri jíin-ró: Ja sikí róó kúu ja kánúú kí'in-ri. Chi nú tú kí'in-ri, te I'a chindéé chítuu róó, ma cháa-ya nú-ro jíná'an-ró. Nú kí'in-ri, te tájí-rí-ya kí-ya nú-ro.

8 Te nú a ni chaa-ya te stá'an-ya nú-í ja ndíso máá-i kuachi, jíin já kúu tiñu ndaa, jíin ndasa náku-xndí-ya-í.

9 Máá kuáchi-ún kúu ja tú kákandíja-i ruu.

10 Te máá tiñu ndaa-ún kúu ja nó'on-ri nuu máá Táa-yo Dios, te ma kuní-ga-ro nú-rí.

11 Te tu'un náku-xndí-ún kúu ja á ni jáku-xndí-ya sikí máá já kúñá'nu ini ñuyívi yá'a.

Tu'un máá Espiritu ndaa

12 Ió kua'a-gá tu'un ka'an-ri jíin-ró, ko ma kánda-ró jíin vina.

13 Te nú ni chaa máá Espiritu ndaa, máá-yá stá'an-ya táká tu'un ndaa nuu-ro. Chi tú ka'an-ya já kuní máá-yá, chi ka'an-ya táká ja jini so'o-ya. Te stá'an-ya táká tiñu chaa.

14 Te nduñá'nu-ri sá'a-ya, chi kí'in-ya tú'un xín máá-rí, te stá'an-ya nú-ro jíná'an-ró.

15 Taká ja xín máá Táa-yo, suni máá-rí xín. Ja yúan ní ka'an-ri ja kí'in-ya já xín máá-rí te stá'an-ya nú-ro.

16 ñn tí'lí-na, te ma kuní-ga-ro nú-rí. Te suni ñn tí'lí-ga, te nakuni tuku-ró nú-rí, chi no'on-ri nuu máá Táa-yo. Achí-ya.

17 Yúan-na te sava chaa kákuá'a jíin-yá ni kaka'an-de jíin tá'an-de: Naún kúu tu'un ni ka'an-ya jíin-yó: ñn tí'lí-na te ma kuní-ga-ro nú-rí, te suni ñn tí'lí-ga, te nakuni tuku-ró nú-rí, chi no'on-ri nuu Táa-ri.

18 Te ni kaka'an-ga-de: Naún tu'un kúu ja ní ka'an-ya jíin-yó: ñn tí'lí-na. Tú kájuku'un ini-yo já ká'an-ya. Achí-de.

19 Te ni jini Jesús ja kaká tu'un-de-ya kákuni-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Á kájika tu'un tá'an-ró já ní ka'an-ri tu'un yá'a jíin-ró: ñn tí'lí-na, te ma kuní-ga-ro nú-rí, te suni ñn tí'lí-ga, te nakuni tuku-ró nú-rí.

20 Jandáa ká'an-ri jíin-ró: Nde'e-ro te ndukuí'a ini-ro, ko kusii ini ñayívi ñuyívi. Te kukuí'a ini-ro, ko vasa kákukuí'a ini-ro, te ndusii ini-ro.

21 ñn ñasí'í, nú já'ncha chi-ña, te kukuí'a ini-ña, chi kuakuyani skáku-ña. Te nú a ni skáku-ña ñn suchí lúli, tuká ná'an-ña túndó'o ni ta'an-ña, chi kúsii ini-ña já ní kaku ñn chaa ini ñuyívi.

22 Suni súan máá-ró, kákukuí'a ndija ini-ro vina. Ko inga kiví te nakuni-ri nuu-ro te kusii ini-ro. Te ma ndukuí'a-ga ini-ro jíná'an-ró sá'a ni ñn ñayívi.

23 Te kiví-ún tú naún kaká tu'un-ro rúu. Jandáa ká'an-ri jíin-ró, nú naún kakán-ro núu máá Táa-yo jíin sí'ví-rí, te kua'a-ya nú-ro.

24 Onde vina te tú naún ní kájikan kuti-ro jíin sí'ví-rí. Kakan, te ni'in-ro, náva'a kusii vá'a ini-ro.

25 Tu'un yá'a ká'an yátá-rí jíin-ró. Ko ñin kiví te ma ká'an yátá-gá-ri jíin-ró, chí sua kastu'ún kájí-rí taká tu'un máa Táa-yo Dios.

26 Te kiví-ún, kakan-ro jíin sí'ví-rí. Te tú ká'an-ri jíin-ró já kakán ta'u-rí nuu máa Táa-yo já sikí róo.

27 Chí máa Táa-yo, kúndá'ú iní-ya róo. Chí máa-ró ñi kākumani-ro jíin-rí, te ñi kākandíja-ró já ondé nuu Dios vai-ri.

28 Ñi kenda-ri ondé nuu máa Táa-yo, te ñi chaa-ri iní ñuyívi. Vina te kenda tuku-ri iní ñuyívi te no'on-ri nuu máa Táa-yo Dios. Achí-ya.

29 Te ñi kaka'an chaa káskuá'a jíin-yá: Vina te ká'an kájí-ní. Tú ká'an-ní ni ñin tu'un yátá.

30 Vina te kájuku'un iní-ná ja jiní-ní taká tu'un, te tú jínu ñú'ún-ní ja kaká tu'ún-i ní. Ja yúán kākandíja-ná ja ní kenda ndija-ní ondé nuu Dios vai-ní. Achí-de jíin-yá.

31 Te ñi ka'an Jesús jíin-de: Vina te kākandíja-ró náún.

32 Kuni so'o-ró, chí vai ñin hora, te a ñi chaa, ja kuichá nuu-ró kíngoyo-ró vé'e-ró. Te skéndo-ró rúu máa ñin-ri. Ko ma kúnchaa máa ñin-ri, chí máa Táa-yo Dios kánchaa-ya jíin-rí.

33 Tu'un yá'a ká'an-ri jíin-ró náva'a koo ndéé iní-ro sá'a-ri. Iní ñuyívi, chí koto-ró túndó'o. Ko kava téyí-ró, chí a ñi kundéé-rí jíin ñuyívi, achí-ya.

17

Tu'un ñi jikan ta'u Jesús ja'a yóo

1 Tu'un yá'a ñi ka'an Jesús. Te ñi ndakoto-ya íchi ándíví. Te ñi ka'an-ya: Táa, a ñi chaa máa hora. Sáñá'nu-ní Se'e-ní, náva'a suni Se'e-ní sáñá'nu-i ní.

2 Chí ñi ja'a-ní fuerza nuu máa Sé'e sikí taká chaa, náva'a nuu taká chaa ñi ja'a-ní nuu-í, kua'a-i ja kúchaku-de ní káni.

3 Te tu'un kuchaku ní káni kúu ja ná kuní-de ní ja máa ñin ndija-ni Dios kúu-ní ondé jíin Jesucristo I'a ñi tájí-ní vai.

4 Máa-ná, ñi sáñá'nu-ná ní iní ñuyívi. A ñi síjínu-ná tiñu ñi tá'ú-ní nuu-ná.

5 Te vina Táa, sáñá'nu-ní náá, ná kuní jíin núu máa-ní, ná tu'un ñi kuñá'nu-ná jíin-ní ondé ná té jungoo-ga ñuyívi.

6 Ñi stá'an ndijin-ná ní jíin sí'ví-ní nuu taká chaa ñi ja'a-ní nuu-ná iní ñuyívi. Máa-ní ñi xín-dé núú. Te ñi ja'a-ní-de nuu-ná. Te ñi kaskíkuu-de tu'un-ní.

7 Vina te a kájiní-de ja ondé nuu máa-ní vai taká tu'un ñi ja'a-ní nuu-ná.

8 Chí tu'un ñi ja'a-ní nuu-ná, ñi ja'a-ná nuu máa-de jíná'an-de. Te ñi kajatá'ú-de tu'un-ún. Te a ñi kajiní ndaa-de ja ní kenda-ná ondé nuu-ní. Te ñi kākandíja-de ja ní tájí-ní náá vai-ná.

9 Te jikán ta'u-ná ja'a máa-de. Tú jikán ta'u-ná ja'a ñuyívi, chí sua jikán ta'u-ná ja'a cháa ñi ja'a-ní nuu-ná, chí máa-ní xín-dé.

10 Te taká ndatíñu-ná kúu ndatíñu máa-ní. Te taká ndatíñu máa-ní kúu ndatíñu máa-ná. Te ñi nduñá'nu-ná ñi sá'a ndatíñu-ún.

11 Te tuká kánchaa-ná iní ñuyívi. Ko máa-de chí káxiukú-de iní ñuyívi, te máa-ná nájaa-ná nuu-ní. Táa, máa-ní kúu I'a ndoo, te jíin sí'ví-ní koto-ní taká chaa ñi ja'a-ní nuu-ná, náva'a ñin-ni ná kúu-de ná tu'un kákuu máa-yó.

12 Ná ñi kánchaa-ná jíin-de iní ñuyívi, te ñi ndito-ná-de jíin sí'ví-ní ja ní ja'a-ní nuu-ná. Ñi ndito-ná-de te tú ní náa ní ñin-de, chí máa-ni se'e kui'na ní naa, náva'a skíkuu tutu ñi.

13 Te vina najaa-ná nuu-ní. Te ká'an-ná tu'un yá'a iní ñuyívi náva'a ná kúsí vá'a iní-de jíin tú'un kúsí iní máa-ná.

14 Ni kastu'un-ná tu'un-ní nuu-dé. Te ni kakiti ini ñayivi núu-dé, chi nasu sé'e ñuyivi kákuu-de nátu'un máa-ná nasu sé'e ñuyivi kúu-ná.

15 Na tú jikán ta'u-ná ja cháxio-ní-de ini ñuyivi, chi sua koto-ní-de nuu káni nuu ku'a.

16 Nasu tá'an ñuyivi kákuu-de. Nátu'un máa-ná nasu tá'an ñuyivi kúu-ná.

17 Nasándoo-ní-de jíin tú'un ndaa. Tu'un máa-ní kúu máa tú'un ndaa.

18 Nátu'un ni táji-ní náa vai-ná ini ñuyivi, suni súan táji-ná-de ki'in-de ini ñuyivi.

19 Te ja sikí máa-de kúu ja sándoo-ná máa-ná, náva'a koo ndoo máa-de jíin tú'un ndaa.

20 Tú jikán ta'u-ná ja'a máa in chaa yá'a jíná'an-de, chi suni ja'a táka ñayivi ja ná kándija-i náa sá'a tu'un kani-de jíná'an-de.

21 Náva'a taká-i ná kúu-i in-ni, nátu'un kanchaa-ní jíin-ná, Táa, te máa-ná jíin máa-ní. Te suni súan ná kúu-i in-ni jíin-yó kuní-ná, náva'a ná kándija ñuyivi ja máa-ní ni táji-ní náa vai-ná.

22 A ni sáña'nu-ná máa-de nátu'un ni sáña'nu-ní náa, náva'a in-ni ná kúu-de nátu'un in-ni kákuu-yó.

23 Te nátu'un máa-ná jíin máa-de, te máa-ní jíin máa-ná, suni súan kuní-ná ja ná síyija-ní-de náva'a in-ni ná kúu-de, te náva'a kuní ñayivi ja ní táji-ní náa vai-ná, jíin ja kúnda'ú ini-ní-de nátu'un kúnda'ú ini-ní náa.

24 Táa, taká chaa ni ja'a-ní nuu-ná-ún, kuní-ná ja núu kunchaa máa-ná suni yúan ná kúxiukú máa-de jíin-ná, náva'a ná kuní-de ndasa ndúña'nu-ná sá'a-ní. Chi kúnda'ú ini-ní náa onde ná té jukuiñi-ga ñuyivi.

25 Táa, máa-ní kúu I'a ndaa, ko tú kájiní taká ñayivi núu-ní. Ko máa-ná chi jiní-ná nuu-ní. Te chaa yá'a, kájiní-de ja ní táji-ní náa vai-ná.

26 Te máa-ná, a ni stá'an-ná ní jíin sí'ví-ní nuu-dé. Te stá'an-ga-ná nuu-dé, náva'a ná kúnda'ú ini-de tá'an-de nátu'un kúnda'ú ini-ní náa, te suni náva'a kunchaa-ná jíin-de.

18

Ja ní kakat#n-de Jesús

1 Te ni kuu, ni ka'an Jesús tu'un yá'a. Te ni kenda-ya jíin cháa káskuá'a jíin yá kua'an-ya yatá yúcha Cedrón, nuu ío in jardín. Te yúan ni kivi-ya jíin cháa káskuá'a jíin-yá.

2 Te Judas ja ní nastúu-ya-ún, suni jiní-de lugar yúan, chi ío kua'a vuelta ni ketá'an Jesús yúan jíin cháa káskuá'a jíin-yá.

3 Te ni jaka Judas in nuu soldado jíin yakú ndajá'a sutú ñá'nu jíin cháa fariseo, te ni jakoyo-de yúan jíin linterna jíin ñú'un yiti jíin machete.

4 Yúan-na te Jesús, ja á ni jiní-ya táka tundó'o vai sikí-yá, ni kenda-ya íchi núu-dé. Te ni ka'an-ya jíin-de: Ndé chaa kánandúkú-ró, áchí-ya.

5 Te ni kaka'an-de jíin-yá: Jesús ñuu Nazaret kánandúkú-rí, áchí-de. Te ni ka'an Jesús: Máa-rí kúu, áchí-ya jíin-de. Te Judas, chaa ni nastúu-ya-ún, suni kándijí-de jíin cháa-ún jíná'an-de.

6 Te ja súan ni ka'an-ya, máa-rí kúu, te ni kanakaka yatá-de. Te ni kandua-ni-de nuu ñú'un.

7 Te ni jiká tu'un tuku-ya-dé: Ndé chaa kánandúkú-ró, áchí-ya. Te ni kaka'an-de: Jesús ñuu Nazaret, áchí-de.

8 Te ni ka'an Jesús: A ni ka'an-ri jíin-ró ja máa-rí kúu. Te nú ruu kánandúkú-ró, te sía chaa yá'a ná kíngoyo-de. Achí-ya.

9 Súan ni kuu náva'a ná skíkuu tu'un ja ní ka'an-ya: Tú ní xnáa-ná ni in chaa ni ja'a-ní nuu-ná, áchí-ya.

10 Yúan-na te Simón Pedro, ja ñáva'a-de in machete, ni tava-dé. Te ni stují-ni-de mozo máa sutú ñá'nu-ga. Te ni kachi-de so'o lado vá'a. Te mozo-ún, nání Malco.

11 Te ñi ka'an Jesús jíin Pedro: Nachiva'a machete-ro iní cubierta. Chi tundó'o yá'a ja ní ja'a Táa-ri nuu-rí, tú kánúú já ndó'o-ri náún. Achí-ya.

Ja ní kandii Jesús nuu sutú ñá'nu-ga

12 Yúan-na te soldado, jíin cháa kuñá'nu, jíin ndájá'a cháa judío, ñi kakatiin-de Jesús, te ñi kaju'ni-de-ya.

13 Te xna'an-ga ñi kajanchaka-de-ya núu Anás. Chi táchisó Caifás ñi kuu-de. Te Caifás, ñi kuu-de máá sutú ñá'nu-ga kuia-ún.

14 Te Caifás kúu máá cháa ñi ja'a consejo nuu cháa judío, ja jínu ñú'ún já kúu ñn chaa ja'a ñáyivi.

15 Te Simón Pedro, ndikín-de Jesús kua'an-de jíin-yá, jíin ñngá chaa skuá'a. Te chaa-ún, jiní sutu ñá'nu nuu-dé. Te ñi kivi-de iní Palacio jíin Jesús.

16 Ko Pedro, ñi kandii-ni-de ichi yúxé'é yatá vé'e. Te máá cháa skuá'a ja jiní sutu ñá'nu-ga nuu-dé, ñi kenda-de, te ñi ka'an-de jíin ñá'an ndító yuxé'é. Te ñi skivi-de Pedro iní ve'e palacio.

17 Yúan-na te ñá'an ndító yuxé'é-ún, ñi ka'an-ña jíin Pedro: Te róó suni ñn chaa skuá'a jíin cháa yá'a kúu-ró vii, áchí-ña. Te ñi ka'an-de: Nasu náá kúu, áchí-de.

18 Te mozo-ún jíin policía, ñi kanastá'an-de ñu'un, chi sá'a vijin. Te ká'jin-de kánduvixi-de. Te Pedro, suni kándii-de yúan, ndúvixi-de.

19 Te sutu ñá'nu-ga, ñi xndichí-de Jesús siki cháa káskuá'a jíin-yá jíin siki tú'un stá'an-ya.

20 Te ñi ka'an Jesús: A ñi ka'an ndijin-ri iní ñuyivi. Nene ñi stá'an-ri tu'un iní ve'e sinagoga jíin iní ve'e ij, nuu ndútútú ndí'i ñayivi judío, te tú ni ñn tu'un ní ká'an sa'í-ri.

21 Naja jiká tu'un-ró rúu. Kaka tu'un ñáyivi ní kajini so'o tu'un ñi ka'an-ri nú naún ní ka'an-ri, chi máá-i káiná'an-i tu'un ñi ka'an-ri jíin-i, áchí-ya jíin-de.

22 Te ja súan ñi ka'an Jesús, te ñn mozo kándii yúan, ñi ja'a-ni ñn jiki núu Jesús. Te ñi ka'an jíin-yá: Súan ká'an-ro jíin sutú ñá'nu náún, áchí.

23 Te ñi ka'an Jesús jíin: Nú ñi ka'an ndiva'a-ri, te kastu'ún naún kúu tu'un ñáá ní ka'an-ri-ún. Ko nú tu'un va'a ñi ka'an-ri, te naja stují-ro rúu núsáá, áchí-ya.

24 Te Anás ñi táji-de-ya nú'ni-ya kuá'an-ya núu Caifás ja kúu máá sutú ñá'nu-ga.

25 Te kándii Simón Pedro ndúvixi-de. Te ñi kaka'an jíin-de: Nasu cháa skuá'a jíin-de kúu-ró náún, áchí. Te máá-de, tú ní játu'un-de: Nasu rúu kúu, áchí-de.

26 Te ñn mozo sutu ñá'nu-ga, tá'an ja ní xiti Pedro so'o-ún, ñi ka'an jíin-de: Nasu ní jiní-ri róó jíin-de iní jardín náún, áchí.

27 Te Pedro, tú ní játu'un tuku-de. Te ñi kana-ni lí'li.

Ja kuá'an Jesús nuu Pilato

28 Yúan-na te ñi kándenda-de jíin Jesús iní ve'e Caifás kája'an-de jíin-yá onde iní ve'e palacio. Te jañá'an kúu. Te ñayivi judío, tú ní kivi koyo-i iní ve'e palacio, chi tú kákuni-i kuchá'an-i. Chi nú súan te ma kúu kee-i lélú Pascua.

29 Yúan-na te ñi kenda Pilato nuu ñáyivi ká'jin yatá vé'e. Te ñi ka'an-de: Naún kuachi kájikán-ro siki cháa yá'a, áchí-de.

30 Te ñi kaka'an-i: Chaa yá'a, nú tú kúu-de chaa ñáá, ma kíinchaka-ná-de nuu-ni núú, áchí-i jíin-de.

31 Te ñi ka'an Pilato jíin-i: Ki'in máá-ró-de, te sándaa-ro siki-dé nátu'un ká'an ley máá-ró, áchí-de. Te ñayivi judío ñi kaka'an-i jíin-de: Ja náá jíná'an-ná, tú ío ley ja ká'ni-ná ni ñn ñayivi, áchí-i.

32 Súan ñi kaka'an-i náva'a skíkuu tu'un ñi ka'an Jesús, ja ní kastu'ún-yá naún modo kuu-ya.

33 Te ñi ndivi Pilato iní ve'e palacio. Te ñi kana-de xiní Jesús ñi kivi-ya. Te ñi ka'an-de jíin-yá: Máá-ró kúu Rey ñayivi judío náún, áchí-de.

³⁴ Te n̄i ka'an Jesús jíin-de: Á súan jáni in̄i máá-ró, xí súan n̄i kastu'ún sáva-ga cháa nuu-ro, áchí-ya.

³⁵ Te n̄i ka'an Pilato: Cháa judío kúu-ri náún. Ñayivi máá-ró jíin sutú ñá'nu, n̄i kanakua'a róo nuu-rí. Naún ní sá'a-ró núsáá. Achí-de.

³⁶ Te n̄i ka'an Jesús: Nasu ñúyivi yá'a kúu nuu tá'ú-rí tiñu. Nú in̄i ñuyivi yá'a kúu nuu tá'ú-rí tiñu, yúan-na te cháa kájatíñu nuu-rí, kuatá'an-de ja'a-rí náva'a tú natuu-ri nuu ñáyivi judío núú. Ko nasu ñúyivi yá'a kúu nuu tá'ú-rí tiñu vina. Achí-ya.

³⁷ Yúan-na te n̄i ka'an Pilato jíin-yá: Te ñn rey kúu-ró ja súan, áchí-de. Te n̄i ka'an Jesús: Máá-ró ká'an ja rúu kúu rey. Kánúú káni-ri tu'un ndaa. Ja yúan ní kaku-ri. Te ja yúan vai-ri in̄i ñuyivi. Taká ñayivi ká'jin jíin tú'un ndaa, ñayivi-ún jini ná'in-i tu'un ká'an-ri. Achí-ya.

³⁸ Te n̄i ka'an Pilato jíin-yá: Naún kúu tu'un ndaa, áchí-de. Te ja ní ka'an-de tu'un yá'a, te n̄i kenda tuku-de nuu ñáyivi judío. Te n̄i ka'an-de jíin-i: Tú kuti ní ñn kuachi ni'in-rí sikí-dé.

³⁹ Ko ío costumbre máá-ró já víko Pascua te nuu-ro sía-ri ñn cháa índee vekaa. Te kákuñ-ro já sía-ri rey ñayivi judío nuu-ro xí túu, áchí-de.

⁴⁰ Yúan-na te ndivii-í n̄i kakana jaa-i inga jínu: Ma sía-ní cháa yá'a, chí sua ná sía-ní Barrabás, áchí-i. Te cháa kuí'ná ní kuu Barrabás.

19

¹ Yúan-na te Pilato, n̄i ki'in-de Jesús. Te n̄i xndó'o-de-ya.

² Te soldado, n̄i katñn-de ñn corona iñu. Te n̄i kachu'un-de xini-yá. Te n̄i kachu'un-de-ya ñn sa'ma kuá'á tándí'í.

³ Te n̄i kakandita-de nuu-yá. Te n̄i kaka'an-de jíin-yá: Rey judío, taá ndii, áchí-de. Te kaja'a-de jikí núu-yá.

⁴ Yúan-na te n̄i kenda Pilato inga jínu. Te n̄i ka'an-de jíin ñáyivi: Yá'a nde'é-ró vai-ri jíin-de yata vé'e, náva'a ná kuní-ro já tú ni ñn kuachi ní'in-rí sikí-dé, áchí-de.

⁵ Te n̄i kenda Jesús yata vé'e, ñú'un-ya corona iñu jíin sá'ma kuá'á tándí'í. Te n̄i ka'an Pilato jíin-i: Yá'a nde'é-ró cháa yá'a, áchí-de.

⁶ Te sutu ñá'nu jíin cháa kájatíñu, n̄i kajini-de nuu-yá. Te n̄i kaka'an jaa-de: Kata kaa-ní-de jiká cruz, ná kúu-de, áchí-de. Te n̄i ka'an Pilato jíin-de: Katñn máá-ró-de te ka'ni-ro-dé, chí ruu, tú ní'in-rí ni ñn kuachi sikí-dé, áchí-de.

⁷ Te n̄i kaka'an judío: Máá-ná kañava'a-ná ley. Te sikí ley-ún kuu-de, chí áchí-de ja Sé'e Dios kúu-de, áchí.

⁸ Te ja ní jini so'o Pilato tu'un yá'a, te ví'í-gá yú'ú-de.

⁹ Te n̄i ndivi tuku-de inga jínu in̄i ve'e palacio. Te n̄i jiká tu'ún-de Jesús: Ndé onde vai-ró, áchí-de. Ko Jesús, tú ní ká'an kuti-yá jíin-de.

¹⁰ Yúan-na te n̄i ka'an Pilato jíin-yá: Tú ka'an-ro jíin-rí náún. Á tú jini-ro já ndiso-ri tiñu ja ká'ni-rí róo jiká cruz, te suni ndiso-ri tiñu ja sía-ri róo ki'in-ro. Achí-de.

¹¹ Te n̄i ka'an Jesús: Nú tú ní kí tu'un onde andívi, te ma kúu ndonda-ró sikí-rí. Ja yúan cháa n̄i nakua'a ruu nuu-ro, kuachi xaan-gá ndiso-de. Achí-ya.

¹² Te onde hora yúan ndúkú ndéé Pilato sía-de-ya. Ko ñayivi judío, n̄i kaka'an jaa-i: Nú sía-ní cháa yá'a, te nasu amigo César kúu-ní. Chí nú ñn cháa sá'a-de ja máá-de kúu rey, cháa-ún ká'an-de sikí César. Achí-i.

¹³ Te Pilato, ja ní jini so'o-de tu'un yá'a, n̄i kiñi'in-de Jesús yata vé'e. Te n̄i jungoo-de in̄i ve'e tíñu nuu nání pavimento. (Te nuu yú'u hebreo nání Gabata.)

¹⁴ Te máá kivi sátu'a ja koo viko Pascua kúu, natu'un ka'iñu. Te n̄i ka'an-de jíin ñáyivi judío: Yá'a nde'é-ró núu rey máá-ró jíná'an-ró, áchí-de.

15 Te n̄i kaka'an jaa-i: Ándale, chaxio-ní-de, te ka'ni-ní-de jiká cruz, áchí-i. Te n̄i ka'an Pilato jíin-i: Ja ká'ni-rí rey máá-ró náún, áchí-de. Te n̄i kaka'an sutu ñá'nu: Tuká inga rey káñava'a-ná, chí máá-ni César, áchí.

16 Yúan-na te n̄i nakua'a-de-ya núu-í ja ná kúu-ya jiká cruz. Te n̄i kakat̄in-i Jesús, te kua'an-i jíin-yá.

Ja ní kajata kaa-de-ya

17 Te máá-yá, ndíso-ya cruz-ya. Te n̄i kenda-ya yúan, kua'an-ya ñin nuu nání yíki xiní. Te nuu yú'u hebreo nání Gólgota.

18 Yúan n̄i kajata kaa-i-ya jiká cruz. Te suni n̄i kajata kaa-i uu chaa jíin-yá, ñin ñin-de lado xiin-yá. Te máá Jesús n̄i ndíta kaa-ya má'ñú.

19 Te suni n̄i chaa Pilato ñin tutu. Te n̄i chit̄in-de xiní cruz. Te súan n̄i ka'an: Jesús ñuu Nazaret, Rey ñayivi judío, áchí.

20 Te kua'a ñayivi judío, n̄i kaka'u-i tu'un yá'a. Chí nuu ní ndíta kaa Jesús, máá yáni yuñúu kúu. Te yóso tú'un-ún jíin yú'u hebreo, jíin yú'u griego, jíin yú'u latín.

21 Te sutu ñá'nu judío, n̄i kaka'an-de jíin Pilato: Ma cháa-ní: Rey ñayivi judío. Chí sua chaa-ní ja ní ka'an-de: Rey kúu-ri nuu ñayivi judío, achí-ní, áchí-de.

22 Te n̄i ka'an Pilato: Ma násama-ri ja á n̄i chaa-ri, áchí-de.

23 Te soldado, nuu ní kajata kaa-de Jesús jiká cruz, te n̄i kachi'in-de sa'ma-yá. Te n̄i kandatá-de kuun pedazo, ñin ñin kuu soldado-ún. Te suni n̄i kachi'in-de tikachí-yá. Ko tikachí-ún tú ní kiku, chí n̄i kunu níí ondé xiní te onde nuu já'a.

24 Te n̄i kaka'an máá-de: Ma ndatá-yó, chí ná sá'a-yó ñin apuesto siki. Te ná ndéó ndé ñin-yó ní'in, áchí-de. Súan n̄i kasá'a soldado, nává'a skíkuu tu'un ká'an tutu ii: N̄i kaja'ncha sava-de sa'ma-ná, n̄i kakuu máá-de. Te siki tikachí-ná n̄i kasá'a-de apuesto. Achí.

25 Te xiin cruz Jesús ká'in náa-ya, jíin kú'u-ña María, ñasí'í Cleofas, jíin María ñuu Magdala.

26 Te n̄i jini Jesús nuu náa-ya jíin núu cháa skuá'a ja maní-yá jíin-de. Te kándii yani-de. Te n̄i ka'an-ya jíin náa-ya: Náa, jian ndé'é-ní kándii se'e-ní, áchí-ya.

27 Yúan-na te n̄i ka'an-ya jíin cháa skuá'a-ún: Jian ndé'é-ró kándii náa-ro, áchí-ya. Te onde sáa-ni n̄i kana-de-ña kuá'an-ña jíin-de ve'e-de.

28 Yúan-na te n̄i jini Jesús ja á n̄i jinu taká tiñu. Te n̄i ka'an-ya: Jichí-ri nducha, áchí-ya. Súan n̄i ka'an-ya nává'a skíkuu tu'un ká'an tutu ii.

29 Te yúan n̄i io ñin tindo'o ñú'un chítú vinagre. Te n̄i chindaji-de kachi núu vinagre-ún. Te n̄i chaa-de xiní ñin yunu. Te n̄i kachaa-de yu'u-yá.

30 Te Jesús n̄i ji'i-ya vinagre-ún. Te n̄i ka'an-ya: A n̄i jinu, áchí-ya. Te n̄i kaí-ni xiní-yá. Te n̄i ji'i-ni-ya.

31 Te kivi sátu'a kúu, te chaa judío, tú kákuu-de ja kuíta koyo ndiyi-ún jiká cruz kivi ndetatú. Chí vai kivi ndetatú, te ñin kivi kánúú xaan kúu. Te n̄i kajikan-de nuu Pilato ja ná tá'nu si'in-i, te ná kúxio-i jiká cruz.

32 Te n̄i chakoyo soldado. Te n̄i kaja'nu-de si'in chaa ñin, te suni súan inga chaa ja ndíta kaa jíin-yá.

33 Ko nuu ní chakoyo-de nuu Jesús, n̄i kajini-de ja á n̄i ji'i-ya. Te tú ní kaja'nu-de si'in-ya.

34 Ko ñin soldado, n̄i kaan-de xiin-yá jíin punta machete, te n̄i kenda-ni niñi jíin ndúcha.

35 Te ñin chaa n̄i jini-ún, jáni-de tu'un. Te tu'un ká'an-de-ún, ío ndaa. Te máá-de, suni jini-de ja tú'un ndaa ká'an-de, nává'a kandija tuku máá-ró jíná'an-ró sá'a-de.

36 Chí súan n̄i kuu, nává'a skíkuu tu'un ká'an tutu ii: Ma ká'nu-ro ní ñin yiki-yá, áchí.

37 Te suni inga tu'un ká'an tutu ii: Nde'é-de nuu I'a n̄i kakaan-de, áchí.

Ja ní kachiyuji-de-ya

³⁸ Yuán-na, te ío ìn chaa nání José ñuu Arimatea, chaa-ún skuá'a sa'í-de jíin Jesús, chí yú'ú-de ñáyivi judío. Te ñi ka'an nda'ú-de jíin Pilato nú kuu kuanchaa-de yiki kúñu Jesús. Te Pilato ñi jatú'un. Yúan-na te ñi jaa-de. Te ñi xnúu-de yiki kúñu Jesús.

³⁹ Te Nicodemo, chaa ñi ja'an nuu Jesús akuáa-ún núú, suni ñi jaa-de ndíso-de susia ua jíin jí'o áloe, nátu'un kuun arroba.

⁴⁰ Te ñi káki'in-de yiki kúñu Jesús. Te ñi kachisúkun-dé jíin sá'ma kuítá jíin jí'o, nátu'un kásá'a máa ñáyivi judío ja káchiyuji-i añú.

⁴¹ Te nuu ní jí'i-ya jiká cruz, yúan ñi io ìn jardín. Te nuu jardín ío ìn ve'e añú jáa núu té yuji-ga ni ìn añú.

⁴² Yúan ñi kachindee-de Jesús, chí ve'e añú-ún kánchaa yani. Te a yani kejá'á kivi sátu'a judío ja koo viko Pascua.

20

Ja ní nachaku-ya

¹ Te jañá'an kivi ìn semana-ún, ñi jaa María ñuu Magdala ve'e añú-ún ja íñaa-gá. Te ñi jini-ña já ní kuxio yuu já ndí'u yuvé'e añú-ún.

² Yúan-na te ñi jinu-ña ní jaa-ña núu Simón Pedro jíin núu ingá chaa skuá'a-ún ja ní kumaní Jesús jíin. Te ñi ka'an-ña jíin-de: Ñi katava-dé Jito'o-yo iní ve'e añú. Te tú kájiní-yo ndénu ní jachindee-de-ya, áchí-ña.

³ Te ñi kenda Pedro jíin ingá chaa skuá'a-ún, te ñi jakoyo-de ve'e añú.

⁴ Te ñi kajinu taí ndendúú-de. Ko ingá chaa skuá'a-ún, ñi jinu yachi-ga-de vásá Pedro. Te xna'an-ga-de ñi jaa ve'e añú.

⁵ Te ñi jito nuu-de. Te ñi jini-de sa'ma kuítá kánda máa-na iní kava. Ko tú ní kivi-de.

⁶ Te ñi jaa tuku Simón Pedro ja ndikín-de kua'an-de. Te ñi kivi-de iní ve'e añú-ún. Te ñi jini-de sa'ma kuítá-ún kánda máa-na.

⁷ Te pañito ñi yisúkun xiní Jesús, tú kátuu jíin sá'ma kuítá-ún chí ñi nakaita'nu te kátuu síin.

⁸ Yúan-na te suni ingá chaa skuá'a-ún, chaa ñi jaa xna'an-ga ve'e añú, ñi kivi-de. Te ñi jini-de. Te ñi kandíja-de.

⁹ Chí té chá'an-ga juku'un iní-de tu'un ka'an tutu ii, ja jínu ñú'ún náchaku-ya nú a ñi jí'i-ya.

¹⁰ Te chaa káskuá'a-ún, ñi kano'on-de nuu tá'an-de.

Ja ní nakuni María Magdalena nuu-ya

¹¹ Ko María, kándij-ña ndé'e-ña yata vé'e añú-ún. Te nini ndé'e-ña, te ñi jito nuu-ña ní nde'é-ña iní ve'e añú.

¹² Te ñi jini-ña já kaxiukú úu ndajá'a ándívi, káñu'un-ya sá'ma kuíjin, ìn-ya íchi xiní, te inga-ya íchi núu já'a núu ní katúu yiki kúñu Jesús.

¹³ Te ñi kaka'an-ya jíin-ña: Nána, naja ndé'e-ní. Te ñi ka'an-ña jíin-ya: Ñi kajanchaa-de jito'o-ná, te tú jini-ná ndénu ní janchaka-de-ya, áchí-ña.

¹⁴ Te súan ñi ka'an-ña, te ñi xío koto-ña. Te ñi jini-ña núu Jesús kándij-ya yúan. Ko tú ní nákuní-ña já Jesús kúu-ya.

¹⁵ Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Súchi, naja ndé'e-ro. Ndéja nándúkú-ró, áchí-ya. Te máa-ña, jáni iní-ña já cháa ndíto nuu itú kúu-ya. Te ñi ka'an-ña jíin-ya: Táta, te nú máa-ní ñi chaxio-ní-ya, te kastu'ún-ní ndé ñi chindee-ní-ya, te ná kínaki'in-ná-ya, áchí-ña.

¹⁶ Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: María, áchí-ya. Te ñi naxío koto-ña. Te ñi ka'an-ña jíin-ya: Raboni, áchí-ña, ja kuní ka'an, Maestro.

¹⁷ Te ñi ka'an Jesús jíin-ña: Ma ké'é-ró rúu, chí té ndaa-ga-ri nuu máa Táa-yo Dios. Kuá'an nuu ñaní-ri, te kachi-ro núu-dé ja ndaa-ri no'on-ri nuu máa Táa-ri, máa Táa máa-ró, te nuu Dios máa-rí, Dios máa-ró, áchí-ya.

18 Te kua'an María ñuu Magdala, ni kastu'un-ña núu cháa káskuá'a-ún ja ní jini-ña núu Jító'o-yo jíin já ní ka'an-ya tú'un yá'a jíin-ña.

Ja ní nakuni cháa káskuá'a nuu-yá

19 Te ni ini máa kivi ñn semana-ún, te ká'jin tútú cháa káskuá'a-ún ini ñn ve'e. Te ndí'u yuxé'é chi káyu'ú-de kájito-de ñayivi judío. Te ni cháa Jesús ni jukuiñi-ya má'ñú-de, te ni ka'an-ya jíin-de: Ma kúkuí'a ini-ro jíná'an-ró, áchí-ya.

20 Te súan ni ka'an-ya. Te ni stá'an-ya ndá'a-yá jíin xín-yá. Te cháa káskuá'a-ún, ni kakuñi ini-de ja ní kajini-de nuu máa Jító'o-yo.

21 Yúan-na te ni ka'an tuku Jesús: Ma kúkuí'a ini-ro. Natu'un ni táji máa Táa-yo Dios ruu vai-ri, suni súan táji-rí róo kingoyo-ró. Achí-ya.

22 Tu'un yá'a ni ka'an-ya, te ni tiví tachi-yá nuu-dé jíná'an-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Ki'in Espiritu Santo jíná'an-ró.

23 Nú sá'a-ró túká'nu ini nuu kuáchi ñn ñayivi, te koo tuká'nu ini nuu kuáchi-i. Te nú kendoo kuáchi siki ñn ñayivi sá'a-ró, te kendoo. Achí-ya.

24 Ko Tomás ja nání-de Dídimó, ñn tá'an ja uxí uu-ún kúu-de, tú kánchaa-de jíin cháa-ún jíná'an-de, ná ni cháa Jesús.

25 Te sava-ga cháa káskuá'a, ni kaka'an-de jíin Tomás: Ni kajini-ri nuu máa Jító'o-yo, áchí-de. Te ni ka'an Tomás: Nú tú kuni-ri nuu ní tují ndá'a-yá ni sá'a nduyu kaa, te nú tú chindee-ri xini ndá'a-rí nuu ní indee nduyu kaa, te nú tú chindee-ri nda'a-rí xiin-yá, te ma kándija kuti-rí, áchí-de.

26 Te ni kuu ñn semana. Te inga jínu ká'jin tútú cháa káskuá'a-ún ini ve'e. Te kánde Tomás jíin-de. Te ni cháa tuku Jesús vasa ndí'u yuxé'é. Te ni jukuiñi-ya má'ñú-de. Te ni ka'an-ya: Ma kúkuí'a ini-ro jíná'an-ró.

27 Te ni ka'an-ni-ya jíin Tomás: Chindee xini ndá'a-ro yá'a, te kuni-ro ndá'a-rí. Te skáa nda'a-ro, te chindee-ró xín-rí. Te ma káni siki ini-ro, chi sua ná kándija-ró. Achí-ya.

28 Yúan-na te ni ka'an Tomás jíin-yá: Ai Táta, Jító'o máa-ná, te Dios máa-ná kúu-ní, áchí-de.

29 Te ni ka'an Jesús jíin-de: Ni jini-ro ruu, Tomás, te yúan ní kándija-ró: Xáán ndatu ñayivi já kákandija vasa tú ní kajini-i nuu-rí, áchí-ya.

30 Te suni ni sá'a Jesús kua'a-gá tuni nuu cháa káskuá'a jíin-yá, ja tú yóso núu tutú yá'a.

31 Ko tuni yá'a yóso náva'a kándija-ró já Jesús kúu Cristo máa Sé'e Dios. Chi nú kándija-ró-yá, te kuchaku-ro ní káni jíin sí'vi-yá.

21

Ja ní nastá'an-ya máa-yá ini ñuu Galilea

1 Te kukué-ga te Jesús, ni nastá'an ndijin tuku-ya máa-yá nuu cháa káskuá'a jíin-yá ja káxiukú-de nuu mar Tiberias. Te modo yá'a ni stá'an ndijin-ya máa-yá.

2 Ká'jin tútú Simón Pedro, jíin Tomás, ja nání Dídimó, jíin Natanael, cháa ñuu Caná ndañuu Galilea, jíin táka se'e Zebedeo, jíin uu-ga cháa káskuá'a jíin-yá.

3 Te ni ka'an Simón jíin-de: Ná kitiñ-ri tiyáká, áchí-de. Te ni kaka'an-de jíin-de. Suni ná kingoyo-ri jíin-ró, áchí-de. Te kuangoyo-de, te ni kivi koyo-de ñn barco. Ko tú ní katiñ kuti-dé-ti ákuáa-ún.

4 Te ja kuákundijin, te ni jukuiñi Jesús yu'u mar. Ko cháa káskuá'a-ún, tú ní kánakuni-de ja Jesús kúu-ya.

5 Yúan-na te ni ka'an Jesús jíin-de: Súchi, á káñava'a-ró ñn tiyáká kée-rí, áchí-ya. Te ni kaka'an-de jíin-yá: Tú kuti, áchí-de.

6 Te ni ka'an-ya jíin-de: Skuíta ka'nu ñunu-ro íchi lado vá'a barco, te ni'in-ro-tí, áchí-ya. Yúan-na te ni kaskuíta ka'nu-de ñunu. Te tuká ní kúu kuti nátava-dé ñunu, ja kuá'a xaan cháká ní ni'in-dé.

⁷ Yúan-na te cháa skuá'a ja maní Jesús jíin, ni ka'an-de jíin Pedro: Máá Jító'o-yo kúu, áchí-de. Te ja ní jini so'o-de ja máá Jító'o-yo kúu, te ni nachu'un-de sa'ma-dé, chí vichí líi-dé núú. Te ni ndava-ni-de kua'an-de nuu mar.

⁸ Te sava-ga cháa káskuá'a-ún, vai koyo-de jíin barco jíin ñunu ñú'un chítú tiyáká. Chí tú jíká ká'jin-de jíin ñú'un íchí, chí yani nátu'un uu ciento yíkí.

⁹ Te ja ní kanuu-de nuu ñú'un, te ni kajini-de ja nduxiá tikuañu'un. Te íxndée in cháká núu ñú'un-ún, jíin stáa.

¹⁰ Te ni ka'an Jesús jíin-de jíná'an-de: Kuákí'in tiyáká ja ní katin-ró vína ná kii, áchí-ya.

¹¹ Te ni kivi Simón Pedro ini barco. Te ni stáa-de ñunu cháká ní cháa-de jíin yú'u mar. Te ñú'un chítú cháká ná'nu, in ciento uu xiko uxí uní. Te vasa súan kua'a-tí ni ñú'un, ko tú ní té'nde ñunu-ún.

¹² Te ni ka'an Jesús jíin-de: Ña'an jíná'an-ró te kasi ini-ro, áchí-ya. Te ni in cháa káskuá'a-ún, tú ní chúndéé ini-de ja kaká tu'un-de-ya: Róó, ndé cháa kúu-ró. Chí a kájin-de ja máá Jító'o-yo kúu-ya.

¹³ Te ni cháa Jesús. Te ni ki'in-ya stáa-ún. Te ni ja'a-ya núu-dé. Te suni súan ni ja'a-ya tiyáká-ún nuu-dé.

¹⁴ Ya'á ní kuu vuelta uní ja ní nastá'an ndijin Jesús máa-ya nuu cháa káskuá'a jíin-ya, ja á ni nachaku-ya ja ní ji'i-ya.

¹⁵ Te nuu ní ndi'i ni kajasi ini-de, te ni ka'an Jesús jíin Simón Pedro: Simón, se'e Jonás, kúndá'ú-ga ini-ro rúu vásá yá'á xí túu, áchí-ya. Te ni ka'an-de jíin-ya: Jaan, Táta, máa-ní jini ja maní-ná jíin-ní, áchí-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Skée-ro lélú-rí núsáa, áchí-ya.

¹⁶ Te ni ka'an tuku-ya vuelta uu jíin-de: Simón, se'e Jonás, kúndá'ú ini-ro rúu náún, áchí-ya. Te ni ka'an-de jíin-ya: Jaan Táta, máa-ní jini ja maní-ná jíin-ní, áchí-de. Te ni ka'an-ya jíin-de: Skée-ro rii-ri núsáa, áchí-ya.

¹⁷ Te ni ka'an tuku-ya vuelta uní jíin-de: Simón, se'e Jonás, maní-ro jíin-rí náún, áchí-ya. Te ni kuxíí ini Pedro ja vuelta uní ni ka'an-ya jíin-de: Maní-ro jíin-rí náún. Te ni ka'an-de jíin-ya: Táta, máa-ní jini taká tu'un. Máa-ní jini ja maní-ná jíin-ní, áchí-de. Te ni ka'an-ya: Skée-ro rii-ri núsáa.

¹⁸ Jandáa ká'an-ri jíin-ró, ja ondé ná súchí-ró núú, te ni naku'ni máa-ró chíi-ró. Te ni jika-ró ndénu ní kuu ini-ro. Ko nú ná yí-ró, te skáa-ro ndá'a-ro. Te inga cháa, nachí'i-de chíi-ró, te kunchaka-de róó ki'in-ro jíin-de vasa tú kuní-ro. Achí-ya jíin-de.

¹⁹ Tu'un yá'a ni ka'an-ya náva'a ná júku'un ini-de ndé modo kuu-de ja ndúñá'nu Dios sá'a-de. Yúan-na te ni ka'an-ya: Kundikin ruu ná kí'on, áchí-ya jíin-de.

²⁰ Te ni xió kóto Pedro. Te ni jini-de cháa skuá'a ja maní Jesús jíin, ja ndikín-de vai-de, cháa ni ndituu jiká Jesús ná ni kakuxíni-ya, ja ní jiká tu'un-de-ya: Táta, ndé cháa kúu ja nástúu níí.

²¹ Te ni jini Pedro nuu cháa-ún. Te ni ka'an-de jíin Jesús: Táta, te cháa yá'a, naún sá'a-de, áchí-de.

²² Te ni ka'an Jesús jíin-de: Nú kuní-ri ja kéndoo-de onde kivi ncháa-ri, naun jítú ini-ro. Kundikin ruu ná kí'on. Achí-ya.

²³ Te ni jichá tu'un yá'a nuu taká ñani-yo, ja cháa skuá'a-ún ma kúu-de. Ko tú ní ká'an Jesús ja má kúu-de, chí sua ni ka'an-ya: Nú kuní-ri ja kéndoo-de onde kivi ncháa-ri, te naun jítú ini-ro.

²⁴ Cháa ni skuá'a-ún kúu cháa yá'a, te jáni ndaa-de tu'un taká tiñu yá'a. Te suni ni cháa-de taká tu'un yá'a. Te kájin-yo ja tú'un jáni-de ká'an ndaa.

²⁵ Suni ío kua'a xáan-gá tiñu ni sá'a Jesús. Te nú cháa-yó ná in ná in, te ma kánda níí ñúyívi ja kú'un tutu koso tú'un-ún núú, jáni ini-ri. Amén.

LOS HECHOS DE LOS APOSTOLES JA NI KASA'A CHAA APOSTOL

Ja ní keyu'u-yá kii Espíritu Santo

¹ Teófilo, táta máni. Nuú tutú ja ní chaa núú-ná nì kastu'ún-ná taká tiñu nì sá'a Jesús, jíin taká tu'un nì stá'an-ya onde kiví ní kejá'á-yá,

² te onde kiví ní tá'ú-yá tiñu jíin Espíritu Santo nuú taká apóstol, chaa nì kaji-ya. Te suni kiví-ún nì ndaa-ya kuá'an-ya ándiví.

³ Te nuú ní jinu nì ndo'o-ya, te jíin kuá'a tuní ío ndaa nì ndenda-ya chakú-ya núu cháa-ún jíná'an-de. Te uu xiko kiví ní stá'an-ya máa-yá nuú-dé. Te nì ka'an-ya jíin-de tu'un ñuu nuú tá'ú Dios tiñu.

⁴ Ká'jin tutú-de. Te nì tá'ú-yá tiñu nuú-dé ja má kúxio-de ini ñuu Jerusalén, chi ná kúndatu-de chaa I'a nì keyu'u máa Táa-yo Dios. Te nì ka'an-ya jíin-de: A nì kajini so'o-ró já súan nì ka'an-ri jíin-ró.

⁵ Chi Juan, jandáa ja jíin ndúcha ní skuánducha-dé-i. Ko róo jíná'an-ró, yakú-na kiví te kuanducha-ro jíin Espíritu Santo, áchí-ya.

⁶ Te chaa nì kakutútú núu-yá, nì kajika tu'un-de-ya: Táta, te vina natá'ú tiñu chaa Israel ini ñuu máa-de sá'a-ní xí túu, áchí-de.

⁷ Te nì kachi-ya: Ma kúu kuni-ro kiví xí kuiá ja ní teta'an máa Táa-yo jíin tú'un ndiso-ya tiñu.

⁸ Ko nú a nì chaa Espíritu Santo siki-ro, yúan-na te ni'in-ro fuerza-ya, te kani ndaa-ro tú'un-ri ní ini ñuu Jerusalén, ní ini ñuu Judea, jíin ñuu Samaria, jíin onde nuú ndí'í ñuyívi. Achí-ya jíin-de.

Ja ní ndaa Jesús kuano'on-yá ándiví

⁹ Te nì ndí'í nì ka'an-ya taká tu'un yá'a. Te nini kánde'é-de, te nì ndaa-ya kuá'an-ya. Te nì chaa ñn vikó nu'ún ní jasú nuú-yá.

¹⁰ Te nini ká'jin-de kándakoto-de ichi ándiví núu ndaa-ya kuá'an-ya, te nì chaa-ni uu tá'an chaa káñu'un sa'ma ku'jín, nì kajukuiñi xiin-dé.

¹¹ Te nì kaka'an chaa-ún jíin-de: Róo chaa ñuu Galilea, naja kándakoto-ró ichi ándiví. Jesús yá'a, ja ní xndóo-ya róo te kua'an-ya ichi ándiví, suni súan ndii-ya nátu'un nì kajini-ro kuáno'on-yá ándiví. Achí-de.

Ja ní nukuiñi Matías jíin cháa káskuá'a

¹² Yúan-na te nì kanuu-de yuku Olivar káno'on-de ñuu Jerusalén. Te onde yuku-ún, te onde ñuu, jíká nátu'un kájika chaa judío ñn kiví ndétatú.

¹³ Te nì najaa koyo-de ini ñuu. Te nì kaka-de xini ñn ve'e nuú káxiukú Pedro, Juan, Jacobo, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo se'e Alfeo, Simón Zelote jíin Judas ñani Jacobo.

¹⁴ Taká chaa yá'a, ñn núu-ni ká'jin-de kájikan ta'u-dé, jíin sáva ñasí'í, jíin María náa Jesús, jíin taká ñani-ya.

¹⁵ Te ñn kiví ní jukuiñi Pedro nuú taká ñani-ún. Te ká'jin nátu'un ciento oko ñayívi. Te nì ka'an-de:

¹⁶ Ñani jíná'an-ró, nì skíkuu níni tú'un ká'an tutu ii já ní ka'an Espíritu Santo onde sáa jíin yú'u David tu'un Judas, chaa nì yoxnúu núu já ní kakatñ Jesús.

¹⁷ Te suu chaa-ún, nì yoso-dé jíin-yó. Te nì chindéé tá'an-de jíin-yó siki tú'un yá'a.

¹⁸ Chaa yúan, nì jaan-de ñn ñu'un jíin xú'ún ní ni'in-dé siki tiñu ñáa nì sá'a-de. Te onde súkún te nì kanangava-de, te nì ndata sáva chii-de. Te nì ndí'í jiti-de nì jicha.

19 Te n̄i jich̄a tu'un yá'a nuu taká ñayiv̄i káxiukú ñúu Jerusalén. Te yuán ní kaskúnání-i ñu'un-ún nuu yú'u máa-i Acéldama, ja kuní ka'an: Ñu'un ñíí.

20 Ch̄i súan yóso núu tutú Salmo: Ve'e-de, ná kúu ñn ve'e sáni. Te ma kúnchaa ni ñn-i in̄i ve'e-ún. Te suni ká'an: Tiñu ndíso-de, ná kúndiso inga chaa. Achí.

21 Núsáa te jínu ñú'ún já káji-yó ñn chaa ma'ñú taká chaa ja á ká'jin jín-yó taká kiv̄i ní jika máa Jító'o-yo Jesús jín-yó,

22 te onde kiv̄i ní skuánducha Juan, te onde kiv̄i ní xndóo-ya yóo te n̄i ndaa-ya kuá'an-ya ándiv̄i. Te chaa kaji-yó, ná kúu-de testigo jín-yó já á n̄i nachaku-ya. Achí-de.

23 Te n̄i kajani-de uu tá'an chaa: José, ja nání-de Barsabás te Justo kúu inga sí'ví-de, jín Matías.

24 Te n̄i kajikan ta'u-dé: Tát̄a, máa-ní ch̄i jiní-ní ndasa káa in̄i añú taká ñayiv̄i. Núsáa te ja úu tá'an chaa yá'a, stá'an-ní ndé ñn-de n̄i kaji-ní,

25 náva'a kundiso-de tiñu apóstol. Ch̄i Judas, n̄i sá'a-de kuachi, te n̄i kenda-de kua'an-de lugar máa-de. Achí-de.

26 Yúan-na te n̄i kasá'a-de sortear. Te n̄i jungava-ni sik̄i Matías. Te n̄i nukoso-dé jín uxí ñn-ga apóstol.

2

Kiv̄i Pentecostés

1 Te máa kiv̄i Pentecostés n̄i ka'jin tutú ñn núu-ni-de.

2 Te sánaa-ní te n̄i chaa ñn ndusu ichi ándiv̄i nátu'un ní'in ñn tach̄i xáan, te n̄i skútú in̄i ve'e nuu káxiukú-de.

3 Te n̄i kajini-de ja ní jich̄a nátu'un yáa ñú'ún. Te n̄i jungoo sik̄i ná ñn ná ñn-de.

4 Te ndi'i-de, n̄i kukútu jín Espíritu Santo. Te n̄i kaka'an-de s̄in s̄in yu'u, ndasa n̄i stá'an máa Espíritu nuu-dé ka'an-de.

5 Te ñuu Jerusalén, káxiukú ñayiv̄i judío onde taká ñuu ní ñúyiv̄i. Te kachiñú'ún-i Dios.

6 Te ja súan n̄i n̄i'in, te n̄i kataka ñayiv̄i kuá'a. Te n̄i kuñáa in̄i-i, ch̄i ná ñn ná ñn-i, n̄i kajini so'o-i káka'an-de yu'u máa-i.

7 Te n̄i kánaa in̄i-i kándé'é-i. Te n̄i kaka'an-i: Nasu cháa ñuu Galilea kákuu taká chaa káka'an yá'a náún.

8 Ndasa kúu núsáa. Ch̄i ná ñn ná ñn-yó, kájin so'o-yó káka'an-de yu'u ní kakaku-yó jín.

9 Ch̄i chaa onde ñuu Parto jín ñuu Media jín ñuu Elam kákuu-yó. Te sava-yó, vai-yó onde ñuu Mesopotamia, jín ñuu Judea, jín ñuu Capadocia, jín ñuu Ponto, jín ñuu Asia.

10 Suni onde ñuu Frigia jín ñuu Panfilia, jín ñuu Egipto jín ndañúu África ja kánchaa inga lado ñuu Cirene vai koyo-yó. Te sava-ga-yo onde ñuu Roma jíká vai-yó. Te suni ío sava chaa n̄i naki'in sé'é judío.

11 Suni chaa ñuu Creta jín cháa ñuu Arabia kákuu-yó. Te kájin so'o-yó já jín yú'u máa-yó káka'an-de taká tiñu ñá'nu sá'a Dios. Achí-i.

12 Te taká-i, cuenta kánaa í in̄i-i kándé'é-i. Te káka'an-i jín tá'an-i: Naún tu'un kúu ya'á núsáa, áchí-i.

13 Ko sava-i káka'an kátá-i: Kánajini-de, áchí-i.

Ja ní jani Pedro tu'un nuu kuá'a ñayiv̄i

14 Yúan-na te n̄i ndukuiñi Pedro jín uxí ñn-ga-de. Te n̄i ka'an jaa-de jín-i: Níí, chaa judío, jín taká níí chaa káxiukú in̄i ñuu Jerusalén, tiñu yá'a ná kuní ndi'i-ní jíná'an-ní. Te kuni ná'in-ní tu'un ná ká'an-ná jín-ní.

15 Ch̄i chaa yá'a, tú kánajini-de nátu'un kájin in̄i-ní, ch̄i sáa ká'jin jañá'an kúu.

16 Ko ya'á kúu tu'un n̄i ka'an Joel chaa n̄i jani tu'un Dios onde sáa:

17 Achí Dios: Kiví sándí'í-na te kacha nuu-ri Espiritu-ri sikí taká ñayivi. Te se'e yí-ro jín sé'e sí'í-ro, kani-i tu'un-ri. Te chaá súchí jíná'an-de jín cháa ñá'nu, skóto jani-de.

18 Te jandáa ja kiví-ún te kacha nuu-ri Espiritu-ri sikí mozo-ri, kúu chaá kúu ña'an. Te kani-i tu'un-ri jíná'an-i.

19 Te sá'a-ri tiñu ñá'nu onde andíví. Te sá'a-ri tuni nuu ñúyivi. Te koo niñi jín ñú'un jín yokó ñu'ma.

20 Te ndikandii, nduu túún. Te yoo, nduu niñi. Te vása jáa kiví máa Jító'o-yo. Kiví ká'nu, kiví stá'an ndijin-ya máa-yá kuu-ún.

21 Te taká ñayivi ká'an nda'ú jín máa Jító'o-yo onde jín sí'ví-yá, kaku-i, achí Joel.

22 Níi chaá ñuu Israel, kuni so'o-ní tu'un yá'a jíná'an-ní: Máa Jesús ñuu Nazaret, I'a va'a ni kuu-ya núu Dios. Te nuu máa-ní ni sá'a-ya tiñu ñá'nu jín kuá'a tuni. Te ni kakee nuu-ní ni kande'é-ní ja súan ni sá'a-ya onde jín Dios. Te suni súan kájiní taká-ní.

23 Ko ní, ni kanachi'i-ní-ya ndá'a cháa ñáa. Te ni kaja'ni-dé-ya jiká cruz. Te jín tiempo, a ni jini Dios ja súan sá'a-ní núu, chi súan ni teta'an-ya.

24 Ko ni nachaku-ya ní sá'a Dios. Te ni janchaa-ya fuerza kue'e kuu-yo, chi tú ní kúu kendo-ga Jesús ini nda'a kué'e kuu-yo.

25 Chi David, ni ka'an-de tu'un-ya: Ni jini-ri nuu máa Jító'o-ri, ja nené kanchaa-ya jín-ri. Chi kanchaa-ya íchi ndává'a-ri, náva'a ma yú'ú-ri.

26 Ja yúan ní kusii ini añú-ri. Te ni nakana jaa-ri-ya. Te suni ndetatú yiki kúñu-ri, te kuñukuu ini-ri.

27 Chi ma skéndo-ní añú-ná ini lugar ndiyi, ni ma kuá'a-ní tu'un te'yu Se'e-ní, I'a ii.

28 Ni stá'an-ní nuu-ná ndasa ni'in-ná ichi kúchaku-ná. Te kiví kunchaa-ná jín-ní te kusii xáan ini-ná sá'a. Achí David.

29 Nání jíná'an-ní, ná kachí kají-ná nuu-ní tu'un David tata ñúu-yo. Chi ni ji'i-de. Te ni yuji-de. Te ve'e añú-de kanchaa jín-yó onde vina.

30 Chi chaá ni jani tu'un Dios ni kuu-de. Te ni jini-de ja ní ka'an téyí-yá jín-de ja núu-dé, cuenta chi tata-de, nukuiñi Cristo kunchaa-ya mesa-de tá'ú-yá tiñu.

31 Te ya'á ní jini-de jín tiempo, ni kastu'ún-de ja náchaku Cristo, chi añú-ya, tú ní kendo ini lugar ndiyi. Te ni yiki kúñu-ya, tú ní té'yu.

32 Te Jesús, ni nachaku-ya ní sá'a Dios. Te kájiní-yo já chakú-ya.

33 Te ni ndaa-ya kuá'an-ya íchi ndává'a Dios. Te natu'un ni keyu'u máa Táa-yo, te onde nuu máa-yá, ni ni'in Jesús Espiritu Santo. Te ni jacha nuu-ya natu'un kande'é-ní te kájiní so'o-ní vina.

34 Chi David, tú ní ndaa-de andíví. Ko ni ka'an-de: Máa Tata Dios, ni ka'an-ya jín Jító'o-ri: Nungoo-ró íchi ndává'a-ri,

35 te ná chúkú-ri chaá kábito u'u róó, kuu-de teyu kúxndí ja'a-ro, áchí.

36 Te ná kuni ndaa ndivii ñayivi Israel ja Dios, ni jani-ya máa Jesús ja ná kúu-ya Jító'o-yo va'a ni kaja'ni-ní máa-yá jiká cruz, te suni máa-yá kúu Cristo. Achí Pedro jín-i.

37 Te súan ni kájiní so'o-i tu'un yá'a. Te ni kanata'u'u ini añú-i. Te ni kaka'an-i jín Pedro jín sáva-ga apóstol: Nání jíná'an-ní, ndasa sá'a-ná jíná'an-ná núsáa, áchí-i.

38 Te ni kachi Pedro jín-i: Nakani ini-ní jíná'an-ní, te kuanducha-ní jín sí'ví máa Jesucristo náva'a koo tuká'nu ini nuu kuáchi-ní. Te kuá'a-ya Espiritu Santo-ya núu-ní.

39 Chi nuu máa-ní jín núu sé'e-ní, súan ni keyu'u-yá. Te suni súan ni ka'an-ya núu taká ñayivi káxiukú jiká, nuu násaa-i ja máa Tata-yo Dios kana-ya xiní-í ná kí'in-i nuu-yá.

40 Te Pedro, jín kuá'a-ga tu'un súan, ni ka'an ndaa-de. Te ni ka'an ni'in-de jín-i: Ná ndúkú ndéé-ní kaku-ní ma ñú taká ñayivi ñáa yá'a, áchí-de.

41 Te ni kajatú'ún sáva-i tu'un ni ka'an-de. Te ni kajanducha-í. Te kiví-ún ni ndea-ga-i natu'un uní mil ñayivi.

42 Te ni ka'iin ni'in-i sikí tú'un kástá'an apóstol, ni kandatú'un ñn núú-de, ni kasákuáchí-de staa. Te ni kajikan ta'u-dé.

Ja ní kañava'a ká'nu-i taká ndatíñu-i

43 Te ndi'i ñayivi, ni kayu'ú-i. Te chaá apóstol, ni kasá'a-de kua'a tíñu ñá'nu jíin tuní.

44 Te taká ñayivi kákandíja, káxiukú tútú-i. Te kañava'a ká'nu-i taká ndatíñu-i.

45 Te ni kaxikó-i taká ndatíñu-i, jíin taká ve'e-i. Te ni kasaka-í xu'ún núu tá'an-i, ndasa jínu ñú'ún ñn ñn-i jíná'an-i.

46 Te ndita'an kivi kája'an tútú-i ve'e ii. Te kásákuáchí-i staa ndita'an ve'e-i. Te luu, siñ ní ka'io iní añú-i káye-e-í staa.

47 Te kánakana jaa-i Dios. Te sava-ga ñayivi ñúu-ún, ni kaka'an jíñú'ún jíin-i. Te ndita'an kivi ní kakaku sava-ga ñayivi ní sá'a máá Jító'o-yo. Te ni kandujíin-i jíin tíku'ni kándíja-ún.

3

Ja ní nduva'a chaá rengo

1 ñn kivi te ni kákaa Pedro jíin Juan, kája'an-de iní ve'e ii. Chi máá hora ka'uní aini kúu, te jikán ta'u-í yúan.

2 Te kákinchaka-i ñn chaá rengo onde kivi ní kaku-de. Te chaá-ún, ncháá-de ndita'an kivi yúxé'é vé'e ii nuu nání hermosa, jikán-de caridad nuu taká ñayivi kivi koyo iní ve'e ii yúan.

3 Te chaá-ún, ni jini-de nuu Pedro jíin Juan, ja kuákivi-de iní ve'e ii. Te ni ka'an nda'ú-de jíin-de ja ná kuá'a-de ñn caridad.

4 Te Pedro jíin Juan, ni kande'é vá'a-de nuu cháa-ún. Te ni kaka'an-de jíin-de: Yá'a nde'é-ró núu-rí, áchí-de.

5 Te máá cháa-ún, ndátu tu'a-de, jáni iní-de ni'in-dé yaku na jíin núu Pedro jíin Juan.

6 Te ni kachi Pedro: Tú ñáva'a-ri plata ni oro. Ko ja ñáva'a-ri, yúan kuá'a-ri nuu-ro. Jíin sí'ví máá Jesucristo ñuu Nazaret ndukuiñi te kaka-ró, áchí-de.

7 Te ni tñn-de ndavá'a chaá-ún. Te ni xndúkuiñi-de chaá. Te ja'a-dé jíin sukún já'a-dé, ni kanduva'a-ni.

8 Te ñn ni kanda-ni-de. Te ni ndukuiñi-de. Te ni jika-de. Te ni kivi-de jíin Pedro jíin Juan iní ve'e ii, jika-de, kánda-de, te nákana jaa-de Dios.

9 Te ni kajini taká ñayivi núu-dé ja nákana-de te nákana jaa-de Dios.

10 Te ni nakuni-i nuu-dé ja máá cháa jikán caridad yuxé'é vé'e ii ja nání hermosa kúu-de. Te ni kakee nuu-í kánde'é-i. Te ni kayu'ú-i, chi kajini-i ja súan ni ta'an chaá-ún.

11 Te chaá ni nduva'a-ún, nini tñn-de Pedro jíin Juan, te ni kataka-ni ñayivi núu-dé iní corredor ja nání Salomón. Te ni kakee nuu-í kánde'é-i.

12 Te ni jini Pedro ja súan kúu. Te ni ka'an-de jíin ñayivi-ún: Chaá ñuu Israel, naja kánaa iní-ní kánde'é-ní tíñu yá'a. Naja kánde'é-ní nuu-ná. Kájani iní-ní ja cháa va'a kákuu-ná xí ío fuerza iní-ná náva'a nakaka chaá yá'a sá'a-ná náún.

13 Máá Dios Abraham, jíin Isaac, jíin Jacobo, máá Dios, Táa-yo, ni nduñá'nu Se'e-ya Jesús ni sá'a-ya, te ni kanastúu-ní Jesús, te ni kanakuxndí-ní I'a-ún jíto nuu Pilato, vasa sía chaá-ún-ya kuní-de núu.

14 Ko máá-ní, ni kaské'ichi-ní I'a ii, I'a ndoo. Te ni kajikan-ní ñn chaá já'ni ndíyi sía Pilato.

15 Te ni kaja'ni-ní máá Jító'o, I'a náschakú yóó. Ko Dios, ni naschakú-ya Jesús onde ma'ñú ndíyi. Te máá-ná kákuu-ná testigo ja súan ío.

16 Te a kajini-ní chaá yá'a te kánakuni-ní-de. Te ni kándíja-de Jesús jíin sí'ví-yá, te ja yúan ní nasáva'a-ya-dé. Chi kándíja-de-ya, te yúan ní nduva'a ii cháa yá'a nátu'un kajini máá-ní.

17 Ko vina ñani, a jiní-ná ch̄i sik̄i já tú ní kájuku'un in̄i-ní kúu ja ní kasá'a-ní súan, te suni súan n̄i kasá'a cháa kátá'ú tíñu nuu-ní.

18 Te jín̄i k̄iv̄i, n̄i kajani cháa tu'un onde sáa ní sá'a Dios, ndasa koo tíñu, jín̄i ndása ndo'o Cristo. Te vina a n̄i sk̄ikuu-ya súan.

19 Te ná náxíó káva in̄i-ní, te ná nákani in̄i-ní jíná'an-ní núsáá, náva'a ná ndá'va taká kuachi-ní, te cháa k̄iv̄i já ndúsi in̄i-ní sá'a máá Jító'o-yo.

20 Náva'a táji Dios Jesucristo kii-ya, nátu'un n̄i sándaa-ya já kúu ní onde sáa.

21 Ko jín̄u ñú'ún já kéndoo-ya onde andív̄i, onde k̄iv̄i ndújáá taká ndatíñu, nátu'un n̄i kaka'an cháa ndoo n̄i kajani tu'un onde aná'an ní sá'a Dios.

22 Ch̄i Moisés, n̄i ka'an-de jín̄i táa-yo: Máá Tatá-ro Dios, kuá'a-ya ñ̄n cháa nátu'un ruu, te kani-de tu'un nuu-ro. Te kenda-de ma'ñú taká ñani-ro nátu'un n̄i kenda-ri. Te ná chú'un in̄i-ro tú'un ka'an cháa-ún nú naún ndí'i tu'un ka'an-de jín̄i-ró.

23 Te nú ndé cháa tú kuni-de chu'un in̄i-de tu'un ka'an cháa kani tu'un-ún, te naa íi-dé ma'ñú taká-ga ñayiv̄i, áchí Moisés.

24 Te taká cháa n̄i kajani tu'un, onde k̄iv̄i ní kii Samuel te ñí-gá onde vina, suni n̄i kajani-de tu'un ja k̄i k̄iv̄i yá'a.

25 Máá-ní kákuu se'e cháa n̄i kajani tu'un-ya jín̄i sé'e sik̄i contrato n̄i sándaa Dios jín̄i táa-yo. Te n̄i ka'an-ya jín̄i Abraham: Onde ch̄i tata-ro kenda ja kéndoo ndatu taká se'e ñuyiv̄i sá'a, áchí.

26 Te Dios, n̄i naschakú-ya Sé'e-ya. Te n̄i táji-yá Se'e-ya, te n̄i kii-ya nuu máá-ní xna'an-ga, náva'a chaxio-ya-ní nuu taká kuachi-ní. Yúan-na te kéndoo ndatu-ní.

4

Ja ní kakat̄in-de Pedro jín̄i Juan

1 Te nini káka'an-de jín̄i ñayiv̄i-ún, te sutu, jín̄i já kúñá'nu in̄i ve'e īi, jín̄i saduceo, n̄i chakoyo-ún nuu-dé.

2 Te kákiti xaan in̄i ja kástá'an apóstol nuu ñayiv̄i, ja kájani-de tu'un Jesús ja á n̄i nachaku-ya má'ñú ndíyi.

3 Te n̄i kakat̄in-ún-de. Te n̄i kachindee-de in̄i vekaa onde k̄iv̄i xían-ún, ch̄i a n̄i in̄i.

4 Ko kua'a xaan ñayiv̄i ní kajini so'o-i tu'un n̄i kaka'an cháa apóstol. Te n̄i kakandíja-i. Te n̄i jinu nátu'un u'un mil cháa.

5 Te k̄iv̄i xían-ún, te cháa kákuñá'nu nuu máá-i, jín̄i cháa n̄i kayii, jín̄i cháa káchaa tutu, n̄i kandutútú-de in̄i ñuu Jerusalén.

6 Te suni n̄i kandutútú-de jín̄i máá sutú ñá'nu-ga Anás, jín̄i Caifás, jín̄i Juan, jín̄i Alejandro, jín̄i taká-ga ja kákuu tá'an sutu ñá'nu-ga-ún.

7 Te n̄i kajani-ún-de ma'ñú. Te n̄i kajika tu'un-de: Na jín̄i fuerza, xí na jín̄i sí'v̄i kásá'a-ró tíñu yá'a, áchí.

8 Yúan-na te Pedro, ch̄i n̄i kútú-de jín̄i Espiritu Santo, te n̄i kachi-de jín̄i cháa-ún: Níi cháa kákuñá'nu in̄i ñuu, jín̄i níi cháa n̄i kayii nuu ñúu Israel:

9 Vina te nú xndichí-ní náá sik̄i ñ̄n tíñu va'a n̄i kasá'a-ná jín̄i ñ̄n cháa kú'u yá'a nú ndasa n̄i nduva'a-de,

10 núsáá te máá-ní jín̄i taká ñayiv̄i ñúu Israel, ná júku'un in̄i-ní ja jín̄i sí'v̄i máá Jesucristo ñuu Nazaret n̄i nduva'a cháa kándii nuu-ní yá'a. Te suu I'a-ún n̄i kaja'ni-ní-ya jiká cruz. Ko n̄i nachaku-ya má'ñú ndíyi n̄i sá'a Dios.

11 I'a yá'a kúu yuu já ní kaské'ichi níi, cháa kácutá'an ve'e. Te yuu-ún, máá yúu ndíso fuerza jiki kúu vina.

12 Te tuká inga cháa nama yóó, ch̄i túu inga sí'v̄i nání ni ñ̄n cháa ío in̄i ñuyiv̄i yá'a ja kúu nama taká ñayiv̄i jíná'an-i. Achí Pedro.

13 Yúan-na te n̄ kajini ja tú káyú'ú Pedro jín Juan káka'an-de. Te a kájini ja tú tu'a va'a-de, chí tú ní kájika-de escuela. Te n̄ kánaa iní kánde'é núu-dé. Te n̄ kajukú'un iní ja ní kajika-de jín Jesús.

14 Te kánde'é núu cháa n̄ nduva'a-ún, kándichi-de jín Pedro jín Juan. Te tú ní kákuu kuti xndió káni ni ñn tu'un.

15 Ko n̄ katá'ú tíñu nuu-dé ja ná kéndá koyo-de ichi yatá municipio nini ná ndátú'ún máá jíná'an.

16 Te n̄ kaka'an: Ndasá sá'a-yó jín cháa yá'a núsáá. Chi jandáa kúu ja ní jicha tu'un kua'an nuu táká ñayivi ñúu Jerusalén ja súan n̄ kasá'a-de ñn tíñu ñá'nu. Te ma kúu ka'an-yo ja tú ío ndaa.

17 Ko náva'a ma kuichá-ga tu'un yá'a ki'in nuu táká ñayivi, te ná ká'an xa'an-yo núu-dé ja má kachí kuti-gá-de tu'un cháa-ún nuu ní ñn ñayivi, áchí.

18 Te n̄ kanakana xiní-dé. Te n̄ katá'ú tíñu nuu-dé ja má ká'an-ga-de te ma stá'an-ga-de ni ñn tu'un jín sí'ví Jesús.

19 Yúan-na te n̄ kaka'an Pedro jín Juan: Tava máá-ní cuenta te nú jata'an iní Dios ja kuándatu-ná nuu-ní xna'an-ga vásá núu máá-yá.

20 Chí n̄ ní káni-ná tu'un ja ní kajini-ná jín ja ní kajini so'o-ná. Achí-de.

21 Yúan-na te cháa junta, n̄ kaka'an xa'an núu Pedro jín Juan, te n̄ síá-de kua'an-de, chí tú ní káni'in kuti modo xndó'o Pedro jín Juan, chí káyú'ú kájito ñayivi, chí taká-i, kanakana jaa-i Dios sikí ja ní kuu-ún.

22 Chí cháa n̄ nduva'a jín tíñu ñá'nu-ún, ví'í-gá uu xiko kuiá ío-de.

Ja ní kajikan ta'u tíku'ní kándija

23 Te n̄ kakaku-de kája'an-de. Te n̄ najakoyo-de nuu tá'an-de. Te n̄ kanakani-de taká tu'un n̄ kaka'an sutu ñá'nu jín cháa n̄ kayii nuu-dé.

24 Te súan n̄ kajini so'o-i tu'un kanakani-de. Te ñn jínu-ni n̄ kaka'an jaa-i jín Dios: Táta, máá-ní kúu Dios n̄ sá'a andívi, ñuyivi, mar, jín táká-ga ndatíñu.

25 Te jín Espíritu Santo n̄ ka'an-ní jín yú'u táa-yo David, ja ní kuu-de mozo-ní. Chí n̄ ka'an-de: Naja kákiti iní ñayivi, te naja kanakani sáni iní-i.

26 N̄ kataka cháa kákuu rey ñuyivi jíná'an-de. Te cháa kákuñá'nu-ún, n̄ kakutútú-de. Te ñn-na n̄ kandonda-de sikí máá Tatá Dios jín sikí Cristo-ya.

27 Chí Herodes jín Poncio Pilato jín cháa s̄in nación jín ñayivi ñúu Israel, n̄ kakutútú ndija-de iní ñuu yá'a, n̄ kandonda-de sikí Sé'e i-ñí Jesús, I'a n̄ jani-ní,

28 náva'a sá'a-de taká tíñu n̄ teta'an máá-ní, jín ja ní kundaá iní-ní onde sáá.

29 Te vina, Táta, nde'é-ní ndasa káka'an xa'an-dé nuu-ná jíná'an-ná. Te kuá'a-ní fuerza nuu mozo-ní ja ná chúndéé iní-ná kani-ná tu'un máá-ní.

30 Te skáa-ní nda'a-ní náva'a sá'a-ní tana, jín tuní, jín tíñu ñá'nu. Te taká yuán ná kúu jín sí'ví máá Sé'e i-ñí Jesús. Achí-i.

31 Te súan n̄ kajikan ta'u-í. Te nuu ká'jin tútu-i-ún, n̄ taan. Te ndí'i-i, n̄ kakútú-i jín Espíritu Santo. Te n̄ kachundéé iní-i kájani-i tu'un Dios.

Ja ní kañava'a ká'nu-i ndatíñu-i

32 Te ñayivi kuá'a kákandija, chí jín iní jín añú-i n̄ kanduu ñn núu-i. Te tú ni ñn-i ní káka'an-i ja máá-i xín ñn ndatíñu. Chí taká ndatíñu, n̄ kañava'a ká'nu-i.

33 Te téyíí xa'an kájani ndaa apóstol tu'un ndasa n̄ kajini-de ja ní nachaku Jito'o-yo Jesús. Te bueno n̄ kuu tu'un luu Dios iní-de.

34 Te tú kuti naún nándí'i ni ñn-de, chí taká cháa kaxín ñú'un, xí vé'e, n̄ kaxikó-de, te n̄ kakinchaka-de xu'ún,

35 te n̄ kachúkú-de xu'ún-ún nuu já'a cháa apóstol. Te cháa apóstol n̄ kasaka-dé nuu ñn ñn tá'an-de ndasa kájinu ñú'ún máá-i.

³⁶ Te José, tata Leví, ncháá-de ñuu Chipre, ío inga sí'ví-de kájatíñu apóstol, nání-de Bernabé, ja kuní ka'an, se'e tu'un ndéé iní.

³⁷ Ní xikó-de ñn ñu'un-dé. Te ní kinchaka-de xu'ún. Te ní chúkú-de xu'ún-ún nuu já'a cháa apóstol.

5

Siki Ananías jín Safira

¹ Ko ñn cháa nání Ananías jín ñásí'í-de Safira, ní kaxikó-de ñn ñu'un.

² Te ní janchara-de sava xu'ún. Te suni jini ñásí'í-de ja súan ní sá'a-de. Te ní kinchaka-de yaku-ni. Te ní chúkú-de nuu já'a cháa apóstol.

³ Te ní ka'an Pedro: Ananías, naja ní kivi Satanás iní añú-ro já xndá'ú-ro Espiritu Santo núu. Chi ní janchara-ro sava xu'ún ñú'un ní kaxikó-ró.

⁴ Ná té xikó-ga-ro, á nasu máa-ró xín núu. Te nuu ní xikó-ró, á nasu iní nda'a máa-ró ñú'un núu. Naja ní nakani iní-ro sá'a-ró súan. Ko nasu cháa xndá'ú-ro, chi Dios, áchí-de.

⁵ Te súan ní jini so'o Ananías taká tu'un yá'a, te ní ndua-ni-de. Te ní ji'i-ni-de. Te taká ñayivi ní kajini so'o tu'un-ún, ní kayu'ú xa'an-í.

⁶ Te ní kandukuiñi cháa súchí. Te ní kaxndánuu-de ndiyi-ún, te ní kaxiñi'in-de-i yata vé'e. Te ní kachiyuji-de-i.

⁷ Te ní kunúu, natu'un uní hora. Te ní jaá ñásí'í-de ní kivi-ña vé'e-ún. Te ñaún jini máa-ña ja súan ní kuu.

⁸ Te Pedro, ní jiká tu'un-de-ña: Kastu'ún núu-rí. Ní xikó-ró ñú'un-ún ñn tanto súan xí túu. Achí-de. Te ní kachi-ña: Jaan, ñn súan ní kaxikó-ná, áchí-ña.

⁹ Te Pedro, ní ka'an-de jín-ña: Naja ní skétá'an-ró tú'un ja kóto nchara-ro Espiritu máa Tatá Dios. Kuni so'o, yuxé'é yá'a ká'ma vai koyo cháa ní kachinduji yii-ro. Te suni súan kiñi'in-de róo ki'in-ro, áchí-de.

¹⁰ Te ní ndua-ni-ña núu já'a Pedro. Te ní ji'i-ni-ña. Te ní ndivi koyo cháa súchí-ún. Te ní kajini-de ja á ní ji'i-ña. Te ní kaxiñi'in-de-ña, te ní kachinduji-de-ña xín yí-ñá.

¹¹ Te ndivii tíku'ní kándija jín taká ñayivi ní kajini tu'un tiñu yá'a, ní kayu'ú xa'an-í.

Kua'a tíñu ñá'nu jín tuni ní kasá'a apóstol

¹² Te cháa apóstol, ní kasá'a-de kua'a tíñu ñá'nu jín tuni jíto nuu ñáyivi. Te ñn ká'nu-ni kándutútú-de iní corredor Salomón.

¹³ Ko tú ní chúndéé iní ni ñn-i ketá'an-i jín-de. Ko ñayivi, ví'í-gá ní kajatú'ún-i-de.

¹⁴ Te ñayivi ní kaxandija nuu máa Jító-o-yo, ví'í-gá ní ndea-i, kúu cháa kúu ña'an, kua'a xa'an-í.

¹⁵ Te ní kaxinchaka-de kua'a ñáyivi kaku'u. Te ní kaxakin-de-i iní ya'ya kándaa-i nuu jíto jín núu yúu, náva'a nú vai Pedro sanaa jinú vasté máa káti-dé siki-í.

¹⁶ Te suni taká ñayivi ñúu yani-ún, ní kataka kua'a-í iní ñuu Jerusalén, ní kaxinchaka-i ja kaku'u jín já káta'an tachí káni. Te ndi'i-ún, ní kanduva'a jíná'an.

Ja ní kachindikin-i Pedro jín Juan

¹⁷ Yúan-na te ní kaxukuásún iní sutu ñá'nu jín sava tá'an ja kaxiñú'ún siki saduceo, te ní kandonda.

¹⁸ Te ní kaxatíin-ún cháa apóstol. Te ní kaxaan-dé iní vekaa ñuu.

¹⁹ Ko ndajá'a máa Tatá Dios, akuáa ní juña-ya yuxé'é vekaa-ún. Te ní kiñi'in ya-dé jíná'an-de. Te ní ka'an-ya jín-de:

²⁰ Kuá'an, te kuiñi-ró iní ve'e ij. Te yúan kani-ró taká tu'un nuu ñáyivi ndasa kuchaku-i vida jáa yá'a. Achí-ya.

²¹ Te ní kajini so'o-de tu'un yá'a. Te nuu ní kundijin, te ní kivi koyo-de iní ve'e ij. Te ní kastá'an-de tu'un nuu ñáyivi. Te nini kastá'an-de, te ní chakoyo sutu ñá'nu jín tá'an-de. Te

n_i nastútú-de cháa junta jíin cháa n_i kayii in_i ñuu Israel. Te n_i tájí-de ndajá'a kuáki'in-de cháa-ún in_i vekaa.

²² Ko nuu ní jakoyo cháa kákuu ndajá'a-ún vekaa, te tú ní káni'in-dé apóstol. Te n_i kanaxió káva-de. Te n_i kakastu'ún-de tu'un yá'a:

²³ Jandáa kúu ja ní kajini-ná ndasú va'a vekaa. Te ká'in cháa kándito-ún ichi yúxé'é. Ko nuu ní kajuña-ná, te tú kuti naún cháa ní kajini-ná nuu. Achí-de.

²⁴ Te cháa kúñá'nu in_i ve'e i_i jíin sutú ñá'nu, nuu ní kajini so'o-de tu'un yá'a, n_i kakejá'a-de káyu'ú-de ja má júkuiñi tu'un-ún.

²⁵ Ko n_i jaá ñin ñayivi. Te n_i kastu'ún-i: Ña'an-ní, te nde'é-ní. Cháa n_i kataan-ní vekaa, ká'in-de in_i ve'e i_i. Te kástá'an-de tu'un nuu ñayivi. Achí-i.

²⁶ Yúan-na te n_i kaja'an cháa kúñá'nu-ún jíin ndajá'a. Te ñúkúún vái-de jíin apóstol, ch_i káyu'ú-de kájito-de ñayivi já kuá'a-i yuu xiní-dé.

²⁷ Te nuu ní jaá-de jíin apóstol, te n_i jani-de cháa-ún in_i municipio. Te sutu ñá'nu, n_i xndichí-ún:

²⁸ Á tú ní kástu'ún-rí nuu-ro já má stá'an-ga-ro tú'un cháa jian. Ko vina ch_i ñí ñuu Jerusalén n_i xndeá-ro sá'an-ro. Te kákuni-ro cháa-ró ñí cháa jian sikí-rí jíná'an-ri, áchí.

²⁹ Ko Pedro jíin apóstol, n_i kaka'an-de: Níni kuándatu-ná nuu Dios vásá núu táká cháa.

³⁰ Máa Dios ndiyi táa-yo, n_i naschakú-ya Jesús, I'a n_i kaja'ni máa-ní ja ní kajata kaa-ní-ya jiká cruz.

³¹ I'a yá'a n_i nduñá'nu-ya kánchaa-ya ichi ndává'a Dios. Te n_i nduu-ya I'a tá'ú tíñu jíin I'a nama yóo, náva'a nakani in_i ñayivi ñuu Israel te koo tuká'nu in_i-ya núu táká kuachi-i.

³² Te máa-ná jíin Espíritu Santo, kákuu-ná testigo máa-yá nuu táká tu'un yá'a. Ch_i já'a Dios Espíritu-ya núu táká ñayivi kájandatu nuu-yá. Achí-de.

³³ Te máa-ún, súan n_i kajini so'o tu'un yá'a. Te n_i kakiti xaan iní. Te ka'ni-ún-de kákuni núu.

³⁴ Ko ío ñin maestro ley, nání-de Gamaliel. Te kúu-de cháa fariseo. Te taká ñayivi, kajatú'ún-i-de. Te n_i ndukuiñi-de nuu junta. Te n_i tá'ú-de tíñu ná kúxio núu cháa apóstol.

³⁵ Te n_i ka'an-de jíin: Róo cháa ñuu Israel, kani va'a in_i-ro te nú naún kákuni ro sá'a-ró jíin cháa yá'a.

³⁶ Ch_i onde sáá ní ndonda Teudas, te áchí-de ja cháa téyí kúu-de. Te n_i kataka-i nuu-dé nátu'un kuun ciento cháa. Te n_i ji'i-de n_i sá'a sava-ga cháa. Te taká ja ní kajandatu tu'un n_i ka'an-de, n_i kajicha nuu kaja'an sáni.

³⁷ Yúan-na te kiv_i ní ndutútú xiní, te n_i ndonda Judas cháa ñuu Galilea. Te n_i jaka-de kua'a ñayivi kuángoyo yata-dé. Te suni n_i naa cháa-ún. Te taká ñayivi ní kajandatu nuu-dé, n_i kajicha nuu-i kaja'an-i.

³⁸ Te vina ná kuá'a-ri consejo róo: Ma ké'é-ga-ro cháa yá'a. Sía-de ná kí'in-de. Ch_i nú onde ch_i ñayivi vái tu'un yá'a xí tíñu yá'a, te naa íi.

³⁹ Ko nú onde nuu Dios vai, ma kúu kasu-ro. Ch_i sánaa te natuu ja jíin Dios kajatá'an-ró. Achí-de.

⁴⁰ Te n_i kajatú'ún tú'un n_i ka'an Gamaliel. Te n_i kakana xiní cháa apóstol. Te n_i kaskúun yunu xíi sukun-dé. Te n_i ka'an xaan núu-dé ja má ká'an-ga-de tu'un jíin sí'ví Jesús. Te n_i kasía-de kaja'an-de.

⁴¹ Te máa apóstol, nuu junta n_i kenda koyo-de kaja'an-de, kákusi iní-de ja ní jatu'un-ya kándo'o-de sikí sí'ví-yá.

⁴² Te in_i ve'e i_i jíin táká ve'e, tú ní kájukuiñi-de ja kástá'an-de te kájani-de tu'un Jesucristo.

6

Ja ní kajani-de usia cháa kuatíñu

¹ Te n̄i ndea kua'a cháa káskuá'a. Te ñin kivi, te cháa ñuu Grecia, n̄i kaka'an sóo-de siki cháa hebreo, chí tú ní téta'an ñin núu-de staa kée ñá'an viuda hora ja sáka-dé ndita'an kivi.

² Yúan-na te máa uxí uu apóstol, n̄i kanastútú-de taká cháa káskuá'a, te n̄i kaka'an-de: Ma kúu jukuiñi máa-rí ja kájani-ri tu'un Dios, te kuatiñu-ri nuu mesa.

³ Núsáa te róo ñáni, kaji-ró usiá tá'an máa-ró, cháa va'a, cháa ndíchi, cháa káñu'un chítu Espiritu Santo ná kúu-de. Te ná cháa-yó tíñu yá'a siki-dé.

⁴ Te ruu jíná'an-ri, kukuu-ri jín ja kakán ta'u-rí, te kani-ri tu'un yá'a. Achí-de.

⁵ Te tu'un n̄i ka'an-de, n̄i kajata'an in̄i ñayivi kuá'a-ún. Te n̄i kakaji-i Esteban, cháa kándija va'a kúu-de. Te ñú'un chítu-de Espiritu Santo, jín Felipe, jín Prócoro, jín Nicanor, jín Timón, jín Parmenas, jín Nicolás, cháa n̄i naki'in sé'é judío ñuu Antioquia.

⁶ Taká cháa yá'a, n̄i kajani-i nuu cháa apóstol. Te n̄i kajikan ta'u-dé te n̄i kaxndée-de nda'a-dé xini cháa-ún.

⁷ Te tu'un Dios n̄i jika kua'an. Te cháa káskuá'a, n̄i kandeá xaan-dé in̄i ñuu Jerusalén. Te suni kua'a sutú n̄i kajatú'ún, te n̄i kakándija.

Tu'un Esteban

⁸ Te Esteban, n̄i chítu ndí-de jín fuerza, te ñúkúún ní sá'a-de tíñu ñá'nu xaan jín tuni nuu taká ñayivi.

⁹ Te in̄i ve'e sinagoga n̄i kandonda yaku cháa, cháa libertino, jín cháa ñuu Cirene, jín cháa ñuu Alejandría, jín cháa ñuu Cilicia, jín Asia, n̄i kastátá'an jín Esteban.

¹⁰ Ko tú ní ká kundéé jín-de, chí ndíchi-de, te suni n̄i ka'an-de jín fuerza máa Espiritu.

¹¹ Yúan-na te n̄i kaská'an yaku cháa ja ní kaka'an: N̄i kajini so'o-ná ká'an ndiva'a Esteban siki Moisés jín siki Dios, áchí.

¹² Te súan n̄i kaská'an-ún ñayivi, jín cháa n̄i kayii, jín cháa káchaa tutu. Te n̄i kajinu yuán siki-dé, te n̄i kakatín-ún-de kuangoyo jín-de onde nuu junta.

¹³ Te n̄i kajani testigo falso ja ní kaka'an: Cháa yá'a, ndita'an kivi ká'an ndiva'a-de siki vé'e ij yá'a jín siki ley.

¹⁴ Chi n̄i kajini so'o-ná ká'an-de ja Jesús, cháa ñuu Nazaret, kanu-de ve'e ij yá'a, te nasama-de taninu n̄i xndóo Moisés nuu-yo. Achí.

¹⁵ Yúan-na te taká ja kaxiukú in̄i municipio, n̄i kandakoto nuu-dé, te n̄i kajini ja jito nuu-dé natu'un nuu ñin ndajá'a ándivi.

7

Tu'un n̄i jani ndaa Esteban

¹ Te máa sutú ñá'nu-ga, n̄i ka'an jín-de: Súan kúu náún, áchí.

² Te máa-de, n̄i ka'an-de: Táta, ñáni, kuni so'o-ní tu'un yá'a jíná'an-ní. Máa Dios, I'a ñá'nu, I'a luu, n̄i kenda-ya núu táa-yo Abraham ná n̄i kanchaa-de in̄i ñuu Mesopotamia, onde ná té ki'in-ga-de kunchaa-de in̄i ñuu Harán núu.

³ Te n̄i ka'an-ya jín-de: Kenda in̄i ñuu-ro jín má'ñú tá'an-ró, te ki'in-ro kunchaa-ro in̄i ñuu ja stá'an-ri nuu-ro, áchí-ya.

⁴ Yúan-na te n̄i kenda-de in̄i ñuu Caldea. Te n̄i kanchaa-de in̄i ñuu Harán. Te yúan n̄i jii táa-de. Te n̄i sá'a Dios ja ní cha-de ñuu yá'a nuu kaxiukú-ní vina.

⁵ Te tú ní já'a-ya ñú'un-ún kuu ta'u-dé, ni vasté ñin tí'li. Ko n̄i keyu-u-ya ja kuá'a-ya ñú'un-ún nuu-dé onde jín núu taká tata kii nuu-dé, vasa tú ní ío se'e-de sáa.

⁶ Te súan n̄i ka'an Dios jín-de: Tata-de kuxiukú jíká-i inga ñuu. Te kuun ciento kuia kuatiñu sáni-de-i te xndó'o-de-i.

⁷ Te n̄i ka'an Dios: Ko máa-rí, ndonda-ri siki ñúu nuu kúu-i mozo-ún. Te onde nú n̄i kuu-ún, te kenda koyo-i te chiñú'ún-i ruu ichi yá'a.

8 Te n̄i sá'a-ya contrato jíin-de jíin tuní ja xití ndúu-de. Te se'e Abraham n̄i kuu Isaac. Te n̄i xití ndúu-de-i nuu uná kiví-í. Te se'e Isaac n̄i kuu Jacob, te se'e Jacob n̄i kuu ndí'uxí uu máá tatá ñúu.

9 Te taká tatá ñúu-ún, n̄i kakukuásún iní-de. Te n̄i kaxikó-de José kua'an-i onde ñuu Egipto, Ko Dios n̄i jika-ya jíin-i.

10 Te n̄i nama-ya-í nuu taká tundó'o n̄i ta'an-i. Te n̄i kundichí-i. Te Faraón, chaá kúu rey ñuu Egipto, n̄i kusii iní-de jíin-i n̄i sá'a-ya. Te n̄i chaá-de gobernador sikí José. Te José, n̄i tá'ú-de tiñu nuu ñúu Egipto jíin núu vé'e Faraón.

11 Te n̄i kii ñn tama xaán ñí ñúu Egipto jíin ñí ñúu Canaán. ñn tundó'o xaán ní kuu-ún. Te ndiyi táa-yo, tú ní káni'in-dé ja kée-dé jíná'an-de.

12 Te n̄i jini tu'un Jacob ja ío trigo onde ñuu Egipto. Te n̄i táji-de táa-yo ní kaja'an-de vuelta ñn.

13 Te ja vuelta uu, n̄i kanakuni ñani José nuu-dé ja máá-de kúu. Te suni n̄i stá'an José ñani-de nuu Faraón.

14 Te José, n̄i táji-de chaá kája'an ja ní kana-de xiní táa-de Jacob kii-de jíin taká tá'an-de. Ío uní xiko xia'un-i.

15 Súan n̄i kuun Jacob kua'an-de onde ñuu Egipto. Te yúan n̄i ji'i-de jíin taká tatá ñúu-yo.

16 Te chaá-ún, n̄i kanaja'a-de káno'on-de onde ñuu Siquem. Te n̄i kayuji-de iní ve'e añú ja jíin plata n̄i jaan Abraham nuu sé'e Hamor ñuu Siquem.

17 Ko n̄i kuyani kiví ní keyu'u Dios nuu Abraham. Te ñayivi-ún, n̄i ndea-i. Te n̄i kukua'a-í iní ñuu Egipto.

18 Te n̄i kuu kuia. Te n̄i nukuiñi inga rey iní ñuu Egipto ja tú játú'ún-de tu'un José.

19 Te rey-ún, n̄i xndá'ú-de ñayivi ñúu-yo, n̄i sándiva'a-de jíin táa-yo, ja fuerza ná skána-de se'e-de kuu-i.

20 Te kuia-ún n̄i kaku Moisés. Te n̄i kusii iní Dios jíin-i. Te uní yoó ní ja'nu-i iní ve'e táa-i.

21 Te náa-i, n̄i skána-ña-í. Te n̄i naki'in sesí'í Faraón-ún-i. Te n̄i skuá'nu-ña-í nátu'un se'e máá-ña.

22 Te n̄i kutu'a Moisés taká tu'un ndichí ñúu Egipto. Te ñá'nu xaán ní kuu-de jíin taká tu'un ká'an-de jíin taká tiñu sá'a-de.

23 Te nuu úu xiko kuia-de, te n̄i kusii iní-de kinde'é-de taká ñani-de ja kákuu se'e Israel.

24 Te n̄i jini-de nuu ñn chaá Egipto ja sándiva'a jíin ñn chaá Israel. Te n̄i stují-dé chaá Egipto-ún, te súan n̄i nama-de ñani nda'ú-de.

25 Ko máá-de, jáni iní-de ja júku'un iní taká ñani-de ja Dios n̄i táji-yá-de ja náma-de ñani-de núu. Ko máá ñani-de, tú ní kájuku'un kuti iní.

26 Te inga kiví xían-ún, suni n̄i jini-de nuu úu chaá kájatá'an. Te n̄i jaa-de. Te n̄i ka'an-de jíin já ná júkuiñi: Súchi, naja kásá'a ndiva'a-ró jíin tá'an-ró. Chí ñani-ro kanakuni tá'an-ró. Achí-de.

27 Ko máá cháa já'a ta'u tá'an-ún, n̄i chujikí-de Moisés. Te n̄i ka'an-de: Ndéja ní jani róo ja kúñá'nu-ró te sánda-ro tíñu-rí jíná'an-rí.

28 Te suni kuní-ro ká'ni-ro rúu nátu'un n̄i ja'ni-ro cháa ñuu Egipto iku náún. Achí-de jíin Moisés.

29 Te tu'un yá'a n̄i jini so'o Moisés. Te n̄i jinu-de kua'an-de. Te jíká ní nchaá-de onde ñuu Madián. Te yúan n̄i skáku ñasí'í-de uu se'e yí.

30 Te n̄i jinu tuku uu xiko kuia. Yúan-na te ñn ndajá'a ándiví, n̄i kenda-ya núu-dé onde nuu ñú'un té'é yúku Sinaí, ma'ñú ñn yukú kayú yáá ñú'un n̄i kenda-ya.

31 Yúan-na te Moisés, ndé'é-de, te náa iní-de ja ní jini-de ñu'un-ún. Te n̄i kandita-de náva'a kuni-de nuu. Te n̄i ka'an máá Tatá-yo Dios jíin-de:

32 Máá-rí kúu Dios ndiyi táa-ro, Dios Abraham, Dios Isaac, Dios Jacob, áchí-ya. Ko Moisés, kisi-i-de, te tú ní chúndéé iní-de nde'é-de nuu.

³³ Te máá Tatá Dios, n̄i kach̄i-ya j̄ín-de: Kiñi'in ndijan-ro ja'a-ro. Ch̄i nuu kándii-ro jián, ñu'un íi kúu.

³⁴ A n̄i jini-ri ja sé'e-ri ká'in-i in̄i ñuu Egipto, xaṅ kándo'o-i. Te suni j̄ini so'o-ri ja kánde'e nda'ú-i. Te n̄i kuun-ri vai-ri ja náma-ri-i j̄iná'an-i. Te vina, ña'an yá'a núsáá. Te ná táji-rí róó ki'in-ro ondé ñuu Egipto. Achí-ya j̄ín-de.

³⁵ Núsáá te Moisés yá'a, vasa a n̄i kaské'ichi-i-de te vasa n̄i kaka'an-i: Ndéja ní jani róó ja kúñá'nu-ró siki-rí, te sánda-a-ro tíñu-ri, n̄i ach̄i-i j̄ín-de. Ko Dios, n̄i táji-yá-de kua'an-de ja tá'ú-de tíñu nuu-í te nama-de-i. Te ndaja'a-yá ja ní kenda nuu-dé nuu yukú-ún, suni n̄i chindéé ní chituu-ya-dé.

³⁶ Te cháa yá'a, n̄i ndiñi'in-de-i j̄iná'an-i in̄i ñuu yúan, te n̄i sá'a-de kua'a tíñu ñá'nu, j̄ín táká tuni in̄i ñuu Egipto, j̄ín núu mar kuá'a, j̄ín núu ñú'un té'é, uu xiko kuia.

³⁷ Cháa yá'a kúu Moisés ja ní ka'an j̄ín táká se'e Israel: Ma'ñú táká ñani-ro, nukuiñi ñn cháa kani tu'un máá Tatá-ro Dios sá'a-ya nátu'un ruu. Te nuu cháa-ún kuni ná'in-ró tú'un ka'an-de. Achí.

³⁸ Cháa-ún kúu cháa n̄i kandee j̄ín tíku'n̄i ndiyi táa-yo ondé nuu ñú'un té'é. Te n̄i ka'an ñn ndaja'a-ya j̄ín-de xin̄i yúku Sinaí, te n̄i ni'in-dé tu'un ndasa kuchaku-yo. Te n̄i jani-de tu'un-ún nuu-yo.

³⁹ Ko ndiyi táa-yo, tú ní kákuni-de kuandatu-de nuu cháa-ún, ch̄i sasua n̄i kaské'ichi-de cháa. Te n̄i kakus̄in in̄i-de, no'on-de ñuu Egipto kákuni-de núú.

⁴⁰ Te n̄i kaka'an-de j̄ín Aarón: Sáva'a t̄ini-ro I'a ná kúxnúú núu-yo. Chi cháa Moisés, ja ní kiñi'in-de yóó in̄i ñuu Egipto vai-yó, tú kájin̄i-yo naún ní ta'an-de. Achí.

⁴¹ Yúan-na te n̄i kasá'a-de ñn chelu. Te nuu ndosó-ún n̄i kasoko-dé kit̄i. Te n̄i kakus̄i in̄i-de j̄ín tíñu n̄i kasá'a-de j̄ín ndá'a-dé.

⁴² Te Dios, n̄i kuxio-ya núu-dé kua'an-ya. Te n̄i xndóo-ya-dé ná kuatíñu-de nuu tíñuú xíní ándiví, nátu'un yóso núu tutú cháa n̄i kajani tu'un Dios ondé sáá: Róó ñayivi Israel, a n̄i kaja'ni-ro kit̄i núu-rí uu xiko kuia nuu ñú'un té'é náún.

⁴³ Túu, ch̄i sasua n̄i kajani-ró vé'e kuii ndosó Moloc j̄ín tíñuú xíní máá Renfán, ndoso ja ní kasá'a máá-ró ja chíñú'ún-ró. Ja yúan ná sjá'a-ri róó ki'in-ro ondé yata ñuu Babilonia, ách̄i-ya.

⁴⁴ Nd̄iyi táa-yo, ondé ñu'un té'é ní kañava'a-de ve'e ñii Dios, nátu'un n̄i tá'ú Dios tíñu nuu Moisés ja súan sá'a-de ve'e-ún, nátu'un muestra n̄i jini-de.

⁴⁵ Sáá ch̄i j̄ín fuerza Dios n̄i kaskúnu nd̄iyi táa-yo ñáyivi s̄in nación ja ní kat̄in máá-i ñuu yá'a. Yúan-na te j̄ín Josué n̄i kivi koyo-de in̄i lugar máá-i, n̄i kakinchaka-de ve'e ñii-ún n̄i kendo yá'a ondé kivi David.

⁴⁶ Te David, n̄i kus̄i in̄i Dios j̄ín-de. Te n̄i jikan-de ja ná sáva'a-de ñn ve'e kuu Dios Jacob.

⁴⁷ Ko Salomón, n̄i sá'a-de ñn ve'e máá-yá.

⁴⁸ Ko I'a ñá'nu-ún, tú ncháa-ya in̄i ve'e kasá'a cháa, nátu'un n̄i ka'an cháa jáni tu'un-ya ondé sáá:

⁴⁹ Andiví kúu silla kánchaa-ri, te tá'ú-rí tíñu. Ñuyivi kúu teyu nuu káxn̄dí ja'a-rí. Ndasá koo ve'e kani-ró kúnchaa-ri núsáá. Xí ndénu kúu nuu ndétatú-ri.

⁵⁰ Á tú ní sá'a ndi'i-ri ndatíñu yá'a, ách̄i máá Tatá Dios.

⁵¹ Xaṅ kákujá'a in̄i-ní. Tú kákandija in̄i añú-ní te xaṅ só'ó-ní. Ch̄i nene kájasu-ní nuu Espiritu Santo, nátu'un n̄i kasá'a nd̄iyi táa-ní ondé aná'án.

⁵² Ió ñn cháa n̄i kajani tu'un-ya ondé sáá ja tú ní káchindik̄in táa-ní-de náún. Ch̄i táa-ní, a n̄i kaja'ni-dé cháa kajani tu'un ja kii máá I'a ndaa núú. Te I'a-ún, a n̄i kanastúu-ní-ya te n̄i kaja'ni-ní-ya.

⁵³ Ko máá-ní, tú ní kaskíkuu-ní, vasa ndaja'a máá-yá, n̄i kajani-ya ley nuu-ní. Achí Esteban.

⁵⁴ Taká tu'un yá'a n̄ kajini so'o. Te n̄ kata'u'u in̄i. Te kánakaji ñíi yú'u kájito Esteban.

⁵⁵ Ko máá Esteban, n̄ kútú-de Espíritu Santo. Te n̄ ndakoto-de ichi ándíví. Te n̄ jin̄i-de ja ndíi ncháa nuu kánchaa Dios. Te Jesús, kándij-ya íchi ndává'a Dios.

⁵⁶ Te n̄ ka'an-de: Vina te ndé'é-rí ja núña andíví. Te ndé'é-rí nuu máá Sé'e chaa kándij-ya íchi ndává'a Dios. Achí-de.

⁵⁷ Yúan-na te n̄ kakana kó'ó. Te n̄ kajasu so'o. Te ñn jínu-ni n̄ kandonda vaa siki Esteban.

⁵⁸ Te n̄ kakin̄i'in Esteban kua'an jín-de onde yu'u ñúu. Te n̄ kaskána tikachí. Te n̄ kaja'a yuu xiní-dé. Te ñayivi kánde'é, n̄ kachúkú-i tikachí-ún nuu já'a ñn chaa súchí nání Saulo.

⁵⁹ Te nini kájoto yuu xiní Esteban, te n̄ ka'an nda'ú Esteban jín máá Jító'o-yo: Táta Jesús, naki'in-ní añú-ná vina, áchí-de.

⁶⁰ Te n̄ jukuiñi jíti-de. Te n̄ ka'an jaa-de: Táta, ma chí-i-ní cuenta kuachi yá'a siki-í jíná'an-i, áchí-de. Súan n̄ ka'an-de tu'un yá'a, te n̄ ji'i-ni-de.

8

Ja ní chindikin Saulo tiku'ni kándija

¹ Te Saulo, n̄ jatú'ún-de ja ní ji'i Esteban. Te kivi-ún n̄ keja'á kachindikin xaan-í tiku'ni kándija in̄i ñuu Jerusalén. Te tiku'ni-ún, n̄ kajicha nuu-i kaja'an-i ñí ndáñúu Judea jín ndáñúu Samaria. Ko chaa apóstol chi túu.

² Te chaa kachiñú'ún Dios, n̄ kajachinduji-de Esteban. Te n̄ kande'e xaan-dé ja ní naa Esteban.

³ Ko Saulo, chi xnáa-dé tiku'ni kándija kuní-de. Te kivi-de ndita'an ve'e. Te nú'un-de chaa, ña'an, táan-dé-i vekaa.

Ja ní jika tu'un Dios in̄i ñuu Samaria

⁴ Te taká ñayivi ní kajicha nuu-ún, kaja'an-i taká ñuu kájani-i tu'un Dios.

⁵ Te Felipe, n̄ kuun-de kua'an-de ñuu Samaria. Te yúan n̄ jani-de tu'un Cristo nuu ñayivi.

⁶ Te taká ñayivi-ún, n̄ kachu'un in̄i-i taká tu'un ja ní ka'an Felipe jín-i. Te n̄ kajini so'o-i, te n̄ kajini-i taká tuni n̄ sá'a-de.

⁷ Chi in̄i kua'a ñayivi ní kiñi'in-de tachi kini. Te n̄ kenda-ún kákana kó'ó kaja'an. Te tini chaa n̄ kuyúnú jín chaa rengo, n̄ kanduva'a-de.

⁸ Te n̄ kakus̄i xaan in̄i ñayivi ñúu-ún.

⁹ Te in̄i ñuu-ún n̄ io ñn chaa nání Simón. Te chaa-ún, chaa ñavá'a kúu-de. Te xaan kánaa in̄i ñayivi ñúu Samaria kánde'é-i. Te n̄ ka'an-de ja ñn chaa ñá'nu xaan kúu máa-de.

¹⁰ Te ñayivi, xaan vá'a kachu'un in̄i-i tu'un ká'an-de onde suchí lúlí te onde chaa ñá'nu. Te n̄ kaka'an-i: Chaa yá'a xaan yí'i fuerza Dios ñá'nu in̄i-de.

¹¹ Te kachu'un in̄i-i tu'un ká'an-de, chi xaan káni kivi ní sá'a-de tiñu ñavá'a nuu-í, n̄ kanaa in̄i-i kánde'é-i.

¹² Ko nuu-í n̄ jani Felipe tu'un va'a ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, jín tú'un sí'ví Jesucristo. Yúan-na te n̄ kakándija-i. Te n̄ kajanducha-í kúu chaa kúu ña'an.

¹³ Te máá Simón, suni n̄ kándija-de, n̄ janducha-dé. Te n̄ jika kuu-de jín Felipe, ndé'é-de ja sá'a Felipe taká tuni jín taká tiñu ñá'nu. Te n̄ kee nuu-dé kándij-de.

¹⁴ Te chaa apóstol ká'in-de in̄i ñuu Jerusalén, n̄ kajini tu'un-de ja ñayivi ñúu Samaria, n̄ kajatá'ú-i tu'un Dios. Te n̄ katáji-de Pedro jín Juan kaja'an-de yúan.

¹⁵ Te n̄ jakoyo chaa-ún. Te n̄ kajikan ta'u-dé ja'a ñayivi-ún, náva'a ná ní'in-í Espíritu Santo jíná'an-i.

¹⁶ Chi té cha'an-ga kii-ya siki ní ñn-i. Chi máni n̄ kajanducha-í jín sí'ví Jesús.

¹⁷ Yúan-na te n̄ kachaa-de nda'a-dé xin̄i-í jíná'an-i te n̄ chaa Espíritu Santo siki-í.

18 Te ni jini Simón ja súan káchaa apóstol nda'a-dé xini ñáyivi-ún, te já'a-ya Espiritu Santo nuu-í. Te kuá'a-de xu'ún núu apóstol kuní-de núu.

19 Te ni ka'an-de: Suni kuní-ná ja kuá'a-ní fuerza yá'a nuu-ná náva'a nani ñáyivi xndée-ná nda'a-ná xini-í, te chaá Espiritu Santo sikí-í, áchí-de.

20 Yúan-na te ni kachí Pedro jíin-de: Xu'ún-ró ná náa jíin-ró, chí jáni iní-ro já jíin xu'ún kúu kuaan-ró tá'u já'a Dios.

21 Tú cuenta-ro ni tú ta'u-ro já kúndij-ro sikí tíñu yá'a, chí tú ío ndaa iní añú-ro núu Dios.

22 Núsáa te nakani iní-ro sikí kuáchi-ró yá'a. Te nandakan ta'u-ro núu Dios, sanaa te sá'a-ya tóká'nu iní-ya núu kuáchi ñú'un iní-ro.

23 Chí jiní-ri ja xáan kújá'a iní-ro núu-yá. Te máni kuáchi tñn róo. Achí Pedro jíin-de.

24 Yúan-na te ni ka'an Simón jíin-de: Kakan ta'u máa-ró já'a-rí nuu máa Jító'o-yo náva'a ni ñn tu'un ká'an-ro jián ma kii sikí-rí, áchí-de.

25 Te máa-de, ni kaka'an ndaa-de. Te ni kajani-de tu'un Dios. Te ni kanaxió káva-de káno'on-de ñuu Jerusalén. Te kua'a-gá ndañúu Samaria kájani-de tu'un va'a.

Felipe jíin cháa eunuco

26 Te ñn ndajá'a máa Tatá Dios, ni ka'an-ya jíin Felipe: Ndukuiñi te ki'in-ro íchi sur, ichi já kenda iní ñuu Jerusalén, ja kúun kua'an onde ñuu Gaza. Achí-ya. Te yúan chí ñu'un té'é kúu.

27 Yúan-na te ni ndukuiñi Felipe kua'an-de. Te ni kenda-ni ñn chaá eunuco etíope. Te chaá-ún játiñu-de nuu reina etíope, nání-ña Candace. Te ñn gobernador kúu-de. Te suni ndíto-de yaka xu'ún-ña. Te ni kii-de ñuu Jerusalén, ni kichiñú'ún-de Dios.

28 Te kuano'on-dé kánchaa-de nuu carreta-de. Te ká'u-de tutu ni chaá Isaías chaá ni jani tu'un Dios onde sáa.

29 Te máa Espiritu ni ka'an-ya jíin Felipe: Kuá'an te kita'an-ro carreta-ún.

30 Te Felipe, ni kundée-de ni jaa-de. Te ni jini so'o-de ká'u chaá-ún tutu ja ní chaá Isaías onde sáa. Te ni jiká tu'un-de chaá-ún: Á júku'un iní-ní naún ká'u-ní xí túu. Achí-de.

31 Te máa eunuco, ni ka'an-de jíin Felipe: Te ndasa júku'un iní-ná te nú tú stá'an ñn chaá nuu-ná, áchí-de. Te ni ka'an nda'ú-de ja ná káa Felipe nuu carreta-de te kunchaa-de jíin-de.

32 Te nuu ká'u-de tutu ii-ún ni ka'an tu'un yá'a: Nátu'un ñn rií ja kuá'an-ti kúu-ti, súan ni ja'an-ya. Te nátu'un ñn lélu sété tú ndé'e-ti, suni súan tú ní ká'an kuti-yá.

33 Te hora ni kuka nuu-yá, tú ní sándaá va'a-i jíin-yá. Ndasá koo tu'un tata-ya, chí ni jii-ya iní ñuyívi yá'a. Achí.

34 Yúan-na te chaá eunuco-ún, ni ka'an-de: Chaá ni jani tu'un yá'a, ndé sikí cháa ká'an-de. Sikí máa-de xí sikí ingá chaá, áchí-de jíin Felipe.

35 Yúan-na te Felipe, ni keja'a-de ká'an-de. Te jíin tú'un ká'an tutu ii-ún ni jani-de tu'un va'a Jesús nuu cháa-ún.

36 Te nini kája'an-de ichi-ún, te ni jakoyo-de ñn nuu ñú'un nducha. Te ni ka'an chaá eunuco: Yá'a ñú'un nducha. Á tú kuu kuanducha-ná, xí ndéja jasú. Achí-de.

37 Te ni kachí Felipe: Nú kándija-ní onde jíin iní jíin añú-ní, te kuu, áchí-de. Te ni ka'an eunuco: Kándija-ná ja Jesucristo kúu máa Sé'e Dios, áchí-de.

38 Te ni tá'ú-de tíñu ni jukuiñi carreta. Te ni kanuu ndendúu-de kája'an-de nuu ñú'un nducha yúan. Te ni skuánducha Felipe chaá eunuco.

39 Te nuu ní kanana-de iní nducha, te Espiritu máa Tatá Dios, ni chaxio-ni-ya Felipe kua'an-de. Te chaá eunuco, tuká ní jiní-de nuu Felipe. Te ni ki'in-de ichi kuáno'on-dé. Te kúsi iní-de.

40 Ko Felipe, ni ndenda-de onde ñuu Azoto. Te nini já'a-de kua'an-de, te jáni-de tu'un va'a-ya táká ñuu. Te vása ní jaa-de ñuu Cesarea.

9

Jā ní nakani iní Saulo

¹ Te Saulo, nákata-de jā ndóna-de ka'ni-dé taká cháa káskuá'a tu'un máá Jító'o-yo. Te nī jāa-de nuu sutú kúñá'nu-ga.

² Te nī jikan-de tutu nuu cháa-ún jā kí'in-de taká ve'e sinagoga ñuu Damasco, náva'a katiiin-de sava cháa xí ñá'an já ká'jin siki tú'un-ya. Te ku'ni-de ñayivi-ún kunchaka-de-i kii-de jíin-i ñuu Jerusalén kuní-de.

³ Te nī kí'in-de ichi kuá'an-de. Te nī kuyani-de ñuu Damasco. Te sánaa-ní te nī ndii ncháa-ni ñí núu-dé onde andívi.

⁴ Te nī ndua-ni-de nuu ñú'un. Te nī jini so'o-de ká'an in tu'un jíin-de: Saulo, Saulo, naja chindikín-ro rúu. Achí.

⁵ Te máa-de, nī ka'an-de: Ndé cháa kúu-ní vii, Táta, áchí-de. Te nī kachi-ya jíin-de: Máa-rí kúu Jesús jā chindikín-ro rúu. Xaan yí kúu jā kuañú yátá-ró punta garrocha. Achí-ya.

⁶ Te máa-de, kisi-i-de, chi yú'ú-de. Te nī ka'an-de: Táta, naún sá'a-ná kuní-ní, áchí-de. Te máá Jító'o-yo, nī kachi-ya jíin-de: Ndukoo, te kivi-ró iní ñuu. Te yúan ni'in-ro tú'un ndasa sá'a-ró. Achí-ya.

⁷ Te cháa kája'an jíin Saulo, nī kajukuiñi-de kákee nuu-dé kánde'é-de. Chi nī kajini so'o ndija-de ní'in, ko tú ní kájin-de nuu ní in cháa ká'an.

⁸ Yúan-na te nī ndukoo Saulo nuu ñú'un. Te nī ndakoto-de. Ko tú ni in nuu ní jiní-de. Te kájin cháa-ún nda'a-dé kája'an-de jíin-de. Te nī kaskivi-de Saulo iní ñuu Damasco.

⁹ Te yúan nī kanchaa-de uní kivi. Te tú ní kúu kuti ndé'é-de, ni tú ní yée-dé staa, ni tú ní jí'i-de nducha.

Saulo iní ñuu Damasco

¹⁰ Te nī io in cháa skuá'a tu'un-ya ñuu Damasco nání-de Ananías, te jíin jáni nī ka'an máá Jító'o-yo jíin-de: Ananías, áchí-ya. Te máa-de, nī ka'an-de jíin-ya: Táta, yá'a kanchaa-ná, áchí-de.

¹¹ Te nī ka'an máá Jító'o-yo jíin-de: Ndukuiñi te kí'in-ro ichi yá'ya jā nání derecha. Te iní ve'e Judas ná ndúkú-ró in cháa nání Saulo ñuu Tarso, chi jandáa jikán ta'u-dé.

¹² Te skóto jani-de jā in cháa nání Ananías, kivi-de te cháa nda'a xiní-dé, náva'a ndundijin nduchi-dé. Achí-ya.

¹³ Yúan-na te nī ka'an Ananías: Táta, a nī jini tu'un-ná siki cháa yúan jā xaan sá'a ndiva'a-de jíin ñayivi ndóo-ní iní ñuu Jerusalén.

¹⁴ Te vina nī chaa-de yá'a ndíso-de tiñu sutu ñá'nu, náva'a katiiin-de taká ñayivi káchiñú-ún-i ní, te taan-dé-i vekaa. Achí-de.

¹⁵ Te máá Jító'o-yo, nī ka'an-ya jíin-de: Kuá'an, chi cháa nī kaji máa-rí kúu cháa jian, náva'a ná káni-de tu'un-ri kí'in-de ñí núu ñayivi sijn nación, ñí núu rey, jíin ñí núu taká ñayivi ñuu Israel.

¹⁶ Chi stá'an-ri nuu-dé jā kánúu ndó'o-de kua'a xaan túndó'o siki sí'vi-rí. Achí-ya.

¹⁷ Yúan-na te kua'an Ananías. Te nī kivi-de iní ve'e-ún. Te nī xndée-de nda'a-dé xiní Saulo. Te nī ka'an-de: Ñáni, Saulo. Máá Jító'o-yo Jesús, I'a nī kenda nuu-ro ichi vái-ró, nī tájí-yá ruu vai-ri nuu-ro náva'a ná ndundijin nduchi-ro, te ná kútú-ró Espiritu Santo. Achí-de.

¹⁸ Te nī koyo-ni nátu'un soo yúnduchi-dé. Te nī ndundijin nduchi-dé. Te nī ndukuiñi-de. Te nī janducha-dé.

¹⁹ Yúan-na te nī nakee-dé staa. Te nī nani'in iní-de. Te nī kendoo Saulo yaku kivi jíin cháa káskuá'a jā káxiukú-de iní ñuu Damasco.

20 Te n̄i kejá'á-ni-de jáni-de tu'un Jesucristo in̄i ve'e sinagoga, áchí-de ja l'a yá'a kúu-ya Sé'e Dios.

21 Te taká ñayivi ní kajini so'o tu'un ká'an-de, n̄i kakee nuu-í kánde'é-i. Te n̄i kaka'an-i: Á nasu cháa yá'a xaan sá'a ndiva'a-de jíin taká ñayivi kándaku ñi'in sí'ví-yá yá'a núú. Te ja yúan ní chaa-de yá'a, ku'n̄i-de preso no'on-de jíin-i nuu sutú ñá'nu núú. Achí-i.

22 Ko Saulo, ví'í-gá n̄i ndúkú ndéé-de n̄i sáká núu-de xin̄i cháa judío káxiukú in̄i ñuu Damasco, ká'an téyí-de ja Jesús kúu Cristo.

23 Te n̄i kuu-ga kivi. Te chaa judío, n̄i kanat̄in tu'un tá'an-de ja ká'ni-dé Saulo.

24 Ko Saulo, n̄i ni'in-dé tu'un ja súan n̄i kandat̄u'ún cháa-ún. Te máa cháa judío ndúú ñúú-ni kájito yu'u-dé ichi núu kenda yuxé'é ñúu ja ká'ni-dé Saulo núú.

25 Yúan-na te chaa káskuá'a jíin-de, n̄i kachi'in-de Saulo akuáa. Te in̄i ñn̄ jika n̄i kaskúun-de chaa jiká ñn̄ nama ñúu-ún.

Saulo in̄i ñuu Jerusalén

26 Te nuu ní najaa-de ñuu Jerusalén, te kuní-de naketá'an-de jíin cháa káskuá'a-ún. Ko máa cháa-ún, n̄i kayu'ú-de n̄i kajito-de Saulo, chí tú ní kákandíja-de ja cháa skuá'a kúu Saulo.

27 Ko Bernabé, n̄i jaka-de kua'an jíin-de nuu cháa kákuu apóstol. Te n̄i jani-de tu'un nuu cháa-ún ndasa n̄i jin̄i Saulo nuu máa Jító'o-yo ichi kuá'an-de, te n̄i ka'an-ya jíin-de, jíin ndasa n̄i chundéé in̄i Saulo n̄i ka'an téyí-de tu'un Jesús in̄i ñuu Damasco.

28 Te ndénda-de ndívi-de ñuu Jerusalén jíin cháa kákandíja yúan.

29 Te n̄i jani téyí-de tu'un máa Jító'o-yo. Te n̄i státá'an-de jíin cháa judío ñuu Grecia. Ko máa cháa-ún, kákuni-de ka'ni-dé Saulo.

30 Te n̄i kajini tu'un taká ñani. Te n̄i kachu'un íchí-de Saulo onde ñuu Cesarea. Te yúan n̄i katájí-de Saulo kuano'on-dé onde ñuu Tarso.

31 Te tikun̄i kákandíja ní in̄i ñuu Judea, jíin ñúu Galilea, jíin ñúu Samaria, tuká ní káchindik̄in-de-i. Te n̄i ja'nu-ga-i jíin tú'un. Te n̄i kachi'nú'ún-i máa Jító'o-yo. Te n̄i kandundéé in̄i-i n̄i sá'a Espíritu Santo. Te n̄i ndea-ga-i.

Ja ní nduva'a Eneas

32 Te Pedro, jika kuu-de nuu-í taká lado. Te suni n̄i ja'an-de nuu ñáyivi ndóo in̄i ñuu Lida.

33 Te yúan n̄i jin̄i-de nuu ñn̄ chaa nání Eneas, ja ní kuu un̄a kuia káa-de jito, chí n̄i kuyúnú-de.

34 Te n̄i kachi Pedro jíin-de: Eneas, Jesucristo ná násáva'a-ya róo. Ndukoo, te natuu-ro jito-ró. Achí-de. Te n̄i ndukoo-ni chaa-ún.

35 Te n̄i kajini taká ñayivi káxiukú ñúu Lida jíin ñúu Sarón. Te n̄i kanaxió káva in̄i-i nuu máa Jító'o-yo.

Ja ní nachaku Dorcas

36 Te suni n̄i io ñn̄ ña'an skuá'a in̄i ñuu Jope, nání-ña Tabita, ja kuní ka'an nuu yú'u griego, Dorcas. Ña'an yá'a, xaan ní sá'a-ña tíñu va'a jíin caridad.

37 Te kivi-ún n̄i ku'u-ña. Te n̄i ji'i-ña. Te n̄i ndí'i n̄i nasándoo-de ña'an-ún. Te n̄i kajakin-de-ña ñn̄ in̄i ve'e.

38 Te ñuu Lida, yani kánchaa jíin ñúu Jope. Te chaa káskuá'a-ún, n̄i kajini tu'un-de ja kánchaa Pedro yúan. Te n̄i katájí-de uu chaa kuaka'an nda'ú jíin Pedro: Ma kúkuéé-ni te chaa-ni nuu-ná, áchí-de.

39 Yúan-na te n̄i ndukuiñi Pedro kua'an-de jíin-de. Te nuu ní jaa-de, n̄i kajaka-de Pedro kua'an-de jíin-de in̄i ve'e-ún. Te yúan, taká ña'an viuda, n̄i kajikó ndúu-ña-dé kánde'e-ña. Te kástá'an-ña taká su'nu jíin taká tikachí ní sá'a Dorcas ná n̄i kánchaa-ña jíin-ña jíná'an-ña núú.

40 Yúan-na te Pedro, ni jacha ndi'i-de ñayivi-ún kája'an-i yata vé'e. Te ni jukuiñi jítí-de. Te ni jikan ta'u-dé. Te ni naxió kóto-de ichi núu kátuu ndíyi-ún. Te ni ka'an-de: Tabita, ndukoo, áchí-de. Te máá-ña, ni ndakoto-ni-ña. Te ni jini-ña núu Pedro. Te ni ndukoo-ni-ña.

41 Te máá-de, ni tñn-de nda'a-ñá. Te ni xndúkuiñi-de-ña. Yúan-na te ni kana-de xini ñáyivi ndoo jín viuda. Te ni stá'an-de-ña já á chakú-ña.

42 Te tiñu yá'a ni jicha tu'un ní ñúu Jope kua'an. Te kua'a ñáyivi, ni kakandíja-i nuu máá Jító'o-yo.

43 Te Pedro, kua'a kivi ní kendoo-de ini ñuu Jope, kanchaa-de ve'e ñn chaa curtidor nání Simón.

10

Pedro jín Cornelio

1 Te ini ñuu Cesarea ni io ñn chaa nání Cornelio, ni kuu-de capitán, ni tñn-de soldado nání Italiana.

2 Chaa chíñú'ún vá'a Dios kúu-de onde jín ní vé'e-de. Te bueno sá'a-de caridad nuu taká ñayivi. Te nene jikán ta'u-de nuu Dios.

3 Te chaa yá'a, ni skóto-ya-dé natu'un ka'uni aini. Te ni jini-de nuu ñn ndajá'a máa Dios ni kivi-ya núu kanchaa-de. Te ni ka'an-ya jín-de: Cornelio, áchí-ya.

4 Te máá-de, ni ndakoto-de nuu-yá. Te yú'ú-de. Te ni ka'an-de: Naún kuní-ní Táta, áchí-de. Te ni kachi-ya jín-de: A ni jini Dios ndasa jikán ta'u-ro jín já sá'a-ró caridad.

5 Vina te tájí-ró uu chaa ná kí'in-de ñuu Jope. Te kana-ró xini Simón ná kí-de, te chaa-ún, nání-de Pedro.

6 Ncháa núu-de ve'e ñn chaa nání Simón curtidor, ja ncháa ve'e-de yani yundúcha mar. Te máá-de kastu'ún núu-ro ndéja kánúú sá'a-ró. Achí-ya.

7 Te ndajá'a ní ka'an jín Cornelio, a kua'an-ya. Te ni kana-de xini uu mozo-de jín xini ñn soldado ja jatíñu kútu núu-dé.

8 Te onde ni ndi'i ni nakani-de taká tu'un nuu mozo-ún, te ni tájí-de mozo kája'an onde ñuu Jope.

9 Te inga kivi xían-ún, kájika-i kája'an-i. Te ni kakuyani-i ñuu-ún. Te Pedro, ná ka'uxi uu ni kaa-de xini vé'e ja kakán ta'u-dé.

10 Te ni chaa soko chii-de. Te ni kuni-de kee-dé staa. Ko nini kásatu'a-ña-ún, te ni skóto-ya-dé.

11 Te ni jini-de núña andívi. Te ñn bulto natu'un ñn sa'ma kuítá já nú'ni ndíkúun punta, ni kuun vai nuu ñú'un ní skóto-ya-dé.

12 Te ini-ún káñu'un taká kiti kúun ndá'a ío nuu ñú'un yá'a, jín koo, jín taká tisaá andívi.

13 Te ni jini so'o-de ñn tu'un ni ka'an: Pedro, ndukuiñi, te ka'ni-ro, te kee-ro, áchí.

14 Ko Pedro, ni ka'an-de: Ma kúu Táta, chi té kee-gá-ná kuñu chá'an ni ja tú ío ndoo, áchí-de.

15 Te ni ka'an tuku jín-de vuelta uu: Ja ní sándoo Dios, ma skúnání-ró kúñu chá'an, áchí.

16 Te tu'un yá'a ni kii uni vuelta nuu-dé. Te sa'ma kuítá-ún, ni ndaa kuano'on andívi.

17 Te nini kanchaa Pedro jáni ini-de naún kúu ja ní jini-de-ún, te ni jakoyo mozo ni tájí Cornelio kua'an, kájika tu'un-i ve'e Simón onde ni jakoyo-i yuxé'é cháa-ún.

18 Te ni kaka'an jaa-i. Te ni kajika tu'un-i nú yúan ncháa ñn chaa nání Simón, te ío inga sí'vi-de nání-de Pedro.

19 Te nini kanchaa Pedro nákani ini-de nú naún kúu ja ní jini-de-ún, te ni ka'an máa Espíritu jín-de: Ni chaa uni mozo kánandúkú-i róó.

20 Ndukuiñi, te nuu-ró. Te ma yú'ú-ro kí'in-ro jín-i. Chi máá-rí, ni tájí-rí-i vai-i, áchí-ya.

21 Yúan-na te Pedro, ni nuu-de nuu mozo ni tájí Cornelio. Te ni ka'an-de: Amigo, máá-rí kúu cháa kánandúkú-ró. Ndé sikí kúu ja vái koyo-ró núu-rí núsáá, áchí-de.

22 Te máá mozo-ún, ni kaka'an-i: Cornelio, cháa capitán, cháa ndaa, cháa chíñú'ún vá'a Dios kúu-de. Te suni taká ñayivi judío kaka'an-i ja cháa va'a kúu-de. Ni ka'an in ndajá'a ndóo-ya jín-de ja ná kána-de xiní-ní kii-ní ki'on vé'e-de. Te ná kúni ná'in-de tu'un ka'an-ní jín-de. Achí-i.

23 Yúan-na te ni skívi-de mozo-ún iní ve'e. Te ni kakendoo-i yuán. Te inga kivi xían-ún, ni ndukoo-de. Te ni kee-de kaja'an-de. Te suni kaja'an yakú ñani ñuu Jope jín-de.

24 Te inga kivi ní jakoyo-de ñuu Cesarea. Te Cornelio, ndátu-de cháa jíná'an-de, chi ni stútú-de tá'an-de jín amigo va'a-de.

25 Te nini kivi Pedro iní ve'e, te ni kenda Cornelio ka'an-de jín Pedro. Te ni jukuiñi jítí-de nuu já'a Pedro. Te ni chíñú'ún-de cháa.

26 Ko Pedro, ni xndúkuiñi-de Cornelio. Te ni ka'an-de: Ndukuiñi, chi ruu, suni cháa kúu-ri. Achí-de.

27 Te kándatu'ún-de. Te ni kivi koyo-de. Te ni jini Pedro ja ní kakutútú kuá'a ñayivi káxiukú-i iní ve'e.

28 Te ni ka'an Pedro jín ñayivi-ún: A kájiní-ní ja tú ío ley ja in cháa judío, ketá'an-de xí sá'a-de in visita nuu in cháa tú kúu judío. Ko Dios, ni stá'an-ya núu-ná ja tú ni in ñayivi chá'an, ñayivi kini ío.

29 Ja yúán, te nuu ní kana-ní xiní-ná, te vaj-ná, tú ní sájá'a iní-ná. Ja yúán jiká tu'ún-ná ní: Na sikí kúu ja ní kana-ní náá, áchí Pedro.

30 Yúan-na te ni ka'an Cornelio: Vina ío kuun kivi nátu'un máá hora yá'a ío ndicha iní-ná. Te ka'uni aini kúu jikán ta'u-ná iní ve'e-ná. Te ni cháa in ndajá'a-ya nuu-ná. Te ndí ncháa sa'ma ñú'un-ya.

31 Te ni ka'an-ya jín-ná: Cornelio, a ni jini Dios ndasa jikan ta'u-ro jín já sá'a-ró caridad.

32 Núsáá te tájí-ró mozo ná kí'in ñuu Jope. Te kana-ró xiní in cháa kúu Simón ja nání-de Pedro, ná kii-de nuu-ro. Te cháa-ún, ncháá-de ve'e in cháa nání Simón curtidor. Te máá yú'u mar ncháá ve'e-de. Te cháa cháa-ún, te kastu'ún-de nuu-ro, áchí-ya jín-ná.

33 Súan ni kuu. Te ni tájí-ná mozo kujaa kana ní. Te va'a ni sá'a-ní ja ní cháa-ní. Te vina, taká-ná, ká'in tútú-ná yá'a nuu Dios, náva'a kuni so'o-ná tu'un ka'an-ní, ndasa ni tá'ú Dios tiñu nuu-ní. Achí-de.

34 Yúan-na te ni ka'an Pedro: Vina te ni jini ndaa-ná ja Dios tú ncháá nuu-ya ñayivi.

35 Chi ñani ñayivi, nú káchiñú'ún-i-ya te kásatiñu va'a-i nuu-ya, te kúsi iní-ya jín-i.

36 Ni ka'an-ya jín taká se'e Israel, ni kastu'ún-ya nuu-í ja máá Jesucristo já'a-ya tú'un ndéé iní-i. Te I'a yá'a kúu Jito'o taká-yo.

37 Máá-ní, a kájiní tu'un-ní tu'un Jesucristo. Chi ni jani Juan tu'un jánducha, yúan-na te ni kejá'a tú'un-ya ondé ñuu Galilea, te ni jicha nuu ní ñuu Judea,

38 ndasa ni ja'a Dios Espíritu Santo jín fuerza nuu-ya. Te ndasa ni jika kuu ya ní sá'a-ya tíñu va'a, te ni nasáva'a-ya taká ñayivi tá'an tachí kini. Chi Dios, ni chindéé ní chituu-ya Jesús ñuu Nazaret.

39 Te máá-ná, ni kajini-ná taká tiñu ni sá'a-ya iní ñuu Judea, jín iní ñuu Jerusalén. Te ni kaja'ni-í-ya, ni kajata kaa-i-ya jiká in cruz.

40 Ko I'a yá'a, ni nachaku-ya ní sá'a Dios kivi uní. Te ni ndenda ndijin-ya ní sá'a Dios.

41 Ko tú ní ndénda ndijin-ya núu taká ñayivi, chi máni nuu cháa ja á ni kaji Dios ja kúu-de testigo. Te testigo-ún kákuu-ná, chi ni kayee-ná staa ni kaji'i-ná nducha jín-ya, nuu ní nachaku-ya má'ñú ndíyi.

42 Te ni tá'ú-ya tiñu nuu-ná jíná'an-ná ja ná káni-ná tu'un-ya núu taká ñayivi. Te ka'an ndaa-ná ja ní jani Dios máá-ya kuu-ya juez nuu ñayivi káichaku jín núu ñayivi ní kaji'i.

43 Chi tu'un I'a yá'a n̄i kaka'an ndaa taká chaa n̄i kajani tu'un Dios onde sáa. Ja taká ñayivi kándija nuu-yá, jín sí'ví-yá koo tuká'nu in̄i nuu taká kuachi-i. Achí Pedro.

Ja ní jaa Espiritu Santo siki ñayivi s̄in naci6n

44 Te nini ká'an Pedro taká tu'un yá'a, te n̄i chaa-ni Espiritu Santo siki taká ñayivi kájini so'o tu'un ká'an-de.

45 Te chaa kákandija, ja ní jakoyo jín Pedro, ja kákuu-de chaa n̄i kaxiti ndúu, n̄i kanaa iní-de kándé'é-de ja s̄uni n̄i chaa Espiritu Santo siki ñayivi s̄in naci6n.

46 Chi n̄i kajini so'o-de káka'an ñayivi-ún s̄in yu'u, te kánakana jaa-i Dios.

47 Yúan-na te n̄i ka'an Pedro: Ndéja jasú kii nducha, náv'a ná kuánducha ñayivi yá'a, chi n̄i chaa Espiritu Santo siki máa-i nátu'un siki máa-yó, áchí-de.

48 Te n̄i tá'ú-de tiñu nuu-í jíná'an-i ja ná kuánducha-í jín sí'ví máa Jító'o-yo Jesús. Yúan-na te n̄i kaka'an nda'ú-i jín-de ja ná kéndoo-de jín-i yaku kivi.

11

1 Te chaa ap6stol jín taká ñani ká'in n̄i ñúu Judea, n̄i kajini tu'un-de ja ñayivi s̄in naci6n, suni n̄i kajatá'ú-i tu'un Dios.

2 Te n̄i ndaa Pedro kuano'on-dé ñuu Jerusalén. Te sava chaa n̄i kaxiti ndúu, n̄i kaka'an siki-dé.

3 Te n̄i kaka'an-de: Naja ní kivi-ró iní ve'e chaa tú ní kaxiti ndúu, te n̄i yee-ro staa jín-de, áchí.

4 Yúan-na te n̄i kejá'a Pedro n̄i jani káji-de tu'un nuu chaa-ún:

5 N̄i kanchaa-ri ñuu Jope. Te nini jikán ta'u-rí, te n̄i skóto-ya rúu. Te n̄i jini-ri ñin bullo nátu'un ñin sa'ma kuitá ja nú'ni ndíkúun punta. Te n̄i kuun vai onde nuu-rí ichi ándívi.

6 Te n̄i ndé'é-rí. Te n̄i jini-ri ja iní-ún káñu'un kití kúun ndá'a kájika nuu ñú'un yá'a, jín kití xaan, jín k6o, jín tisa andívi.

7 Te n̄i jini so'o-ri ñin tu'un n̄i ka'an jín-rí: Pedro, ndukuiñi, ka'ni-ro te kee-ro. Achí.

8 Te n̄i ka'an-ri: Ma kúu Táta, chí té kee-gá-ná kuñu chá'an ni kuñu ja tú ío ndoo.

9 Ko tu'un-ún n̄i ka'an tuku jín-rí onde andívi: Ja ní sándoo Dios ma skúnání-ró kúñu chá'an. Achí.

10 Te suni súan n̄i ka'an un̄i vuelta. Yúan-na te n̄i ndaa bullo-ún kuano'on íchi ándívi.

11 Yúan-na te suni hora-ún n̄i jakoyo un̄i mozo kánandúkú-i ruu. Te onde ñuu Cesarea n̄i ta'u tiñu nuu-í vai-i. Te n̄i jakoyo-i ve'e-ri.

12 Te máa Espiritu, n̄i ka'an-ya jín-rí ja má yú'ú-ri ki'in-ri jín-i. Te suni n̄i kaja'an iñu ñani yá'a jín-rí. Te n̄i kivi koyo-ri in̄i ve'e ñin chaa.

13 Te chaa-ún, n̄i jani-de tu'un nuu-rí, ná n̄i jini-de ñin ndajá'a ándívi kándij-ya iní ve'e-de. Te n̄i ka'an-ya jín-de: Tájí-ró mozo ná kí'in ñuu Jope te kana-ró xiní Simón, chaa nání Pedro, ná kii-de.

14 Te chaa-ún, kani-de tu'un nuu-ro ndasa kaku-ró onde jín n̄i vé'e-ró, áchí-de jín-rí.

15 Te nuu ní kejá'a-rí ká'an-ri, te n̄i chaa Espiritu Santo siki-í jíná'an-i suni nátu'un n̄i chaa-ya siki-yo ja xnáñúu.

16 Yúan-na te n̄i nuku'un in̄i-ri tu'un n̄i ka'an máa Jító'o-yo: Jandaa jín ndúcha skuánducha Juan. Ko r6o, chí jín Espiritu Santo kuánducha-ro jíná'an-ró, áchí-ya.

17 Te nú suni n̄i ja'a Dios Espiritu-ya núu máa-i nátu'un n̄i ja'a-ya núu máa-yó, ja kákandija-yó núu máa Jító'o-yo Jesucristo, te ndé chaa kúu ruu ja kasú-ri nuu Dios núsaa. Achí Pedro.

18 Súan n̄i kajini so'o-de tu'un yá'a, te tuká ní káka'an-de. Te n̄i kánakana jaa-de Dios: Suni n̄i ja'a Dios tu'un ja ná nákani in̄i ñayivi s̄in naci6n náv'a kuchaku-i n̄i káni núsaa, áchí-de.

Tiku'ni kándija ini ñuu Antioquía

¹⁹ Te kivi ní kaja'ni-dé Esteban, ni keja'á ní kachindikin-de-i. Te ñayivi ní kajicha nuu kaja'an ni jakoyo-i onde ñuu Fenicia, jín ñuu Chipre, jín iní ñuu Antioquía. Te tú ni ñ nuu ñayivi ní kajúni-i tu'un, chi máni nuu ñayivi judío ni kajúni-i tu'un-ya.

²⁰ Ko ni io yaku chaa ñuu Chipre jín chaa ñuu Cirene jín ñayivi ní kajicha-ún. Te cha-ún, ni jakoyo-de ñuu Antioquía. Te ni kaka'an-de jín ñayivi ñuu Grecia, ni kajúni-de tu'un va'a máa Jító'o-yo Jesús nuu-i.

²¹ Te máa Jító'o-yo, ni chindéé ní chituu-ya-dé. Te ni kakandija kua'a ñayivi, te ni kanaxió káva ini-i nuu máa Jító'o-yo.

²² Te ni jicha tu'un yá'a. Te ni jini tu'un tiku'ni kándija ini ñuu Jerusalén. Te ni katáji-i Bernabé kua'an-de onde ñuu Antioquía.

²³ Te Bernabé, nuu ní ja-de yúan, te ni jini-de ja lúu kua'an tu'un Dios. Te ni kusii iní-de. Te ni ka'an ni'in-de jín táka ñayivi-ún ja jín iní jín añú-i ná skíkuu va'a-i tu'un máa Jító'o-yo, te ma náyu'ú-i.

²⁴ Chi Bernabé, cha va'a kúu-de. Te ni kútú-de Espíritu Santo. Te kándija va'a-de. Te ni kakandija kua'a ñayivi nuu máa Jító'o-yo.

²⁵ Yúan-na te ni kenda Bernabé kua'an-de onde ñuu Tarso, kuanandúkú-de Saulo. Te ni nani'in-dé cha-ún. Te nchaka-de cha ni cha-de ñuu Antioquía jín-de.

²⁶ Te ní-ni ñ kúia ni kandatú-ún-de yúan jín tiku'ni kándija. Te ni kastá'an-de tu'un nuu kuá'a ñayivi. Te cha kaskuá'a-ún, ni nakunáni-de cristiano xnáñúú-gá ini ñuu Antioquía.

²⁷ Te cha kajúni tu'un Dios, suni kivi-ún ni kenda koyo-de ñuu Jerusalén kaja'an-de onde ñuu Antioquía.

²⁸ Te ni ndukuiñi ñ tá'an-de nání-de Ágabo. Te ni kastú-ún-de, ni sá'a Espíritu, ja kii ñ tamá xa'an ní ñúyivi. Te tamá-ún, ni kii kivi ní tá'ú Claudio tiñu.

²⁹ Yúan-na te ni kandatú-ún chaa kaskuá'a-ún ja chundá'a-de yaku na jín kí'in nuu ñaní-de kaxiukú iní ñuu Judea, ndasa kákanda ñ ñin-de ku'a-de.

³⁰ Te súan ni kasá'a-de. Te ni katáji-de kua'an nuu chaa kakuu nuu, ni kajanchara Bernabé jín Saulo.

12

Ndasa ni ja'ni-dé Jacobo

¹ Te suni kúia-ún ni katñin rey Herodes sava ñayivi tiku'ni kándija. Te ni sá'a ndiva'a-de jín-i.

² Te jín machete ni ja'ni-dé Jacobo, ñani Juan.

Ndasa ni kenda Pedro vekaa

³ Te ni jini-de ja súan ni kakusii iní cha judío ni sá'a-de. Te suni ni katñin-de Pedro. Máa kivi-ún ni kuu viko státilá ja tú yí'i yujan ía.

⁴ Te nuu ní ñin-de Pedro, te ni chindee-de cha vekaa. Te ni jani-de xia'un ñ soldado kándito-ún-de, chi kuní-de kiñi'in-de cha stá'an-de nuu ñayivi nú ná já'a viko Pascua.

⁵ Súan ni kuu ja kánde Pedro ini vekaa. Ko tiku'ni kándija, ni'in ni kajikan ta'u-í ja'a Pedro nuu Dios.

⁶ Te jani ini Herodes ja kiñi'in-de cha nuu ñayivi-ún nú. Te suni akuáa-ún kixi Pedro iní vekaa ma'ñú úu soldado, nú'ni-de jín úu cadena. Te suni ká'in soldado yuxé'é kándito-ún vekaa.

⁷ Te sanaa-ni te ni ja ñ ndaja'a máa Tatá Dios. Te ni ndii ncháa ini vekaa. Te ni skáki'vi-ya Pedro, ni xndúko-ya-dé. Te ni ka'an-ya: Yachi nduko-ró, áchi-ya. Te cadena nú'ni nda'a-dé-ún, ni jungava-ni kua'an.

⁸ Te n̄i kachi ndajá'a-yá jíin-de: Nachi'i ch̄ii-ró te nachi'i ndijan-ro, áchí-ya. Te súan n̄i sá'a-de. Te n̄i kachi tuku ndajá'a-yá jíin-de: Kundii tikachí-ró te kundikin-ro rúu ki'on, áchí-ya.

⁹ Te n̄i kenda-ya. Te ndikín-de-ya kuá'an-de jíin-yá. Te naún jiní máa-de ja jándaa kúu ja ní sá'a ndajá'a-yá jíin-de, ch̄i jáni in̄i-de ñn jani kúu ja ní skóto-i-de.

¹⁰ Te n̄i kaja'a-de nuu ká'iin yukun ñn jíin yukun uu soldado ja kándito-ún-de. Te n̄i jakoyo-de yuxé'é káa ja jito ichi yúñúu. Te yuxé'é-ún, n̄i nuña ī-ní máa. Te n̄i kenda koyo-de. Te n̄i kaja'a-de ñn ya'ya kaja'an-de. Yúan-na te n̄i kuxio-ni ndajá'a-yá nuu-dé kua'an-ya.

¹¹ Te Pedro, n̄i ndukájí iní-de, te n̄i ka'an máa-de: Vina te n̄i jiní ndaa-ri ja ní tájí máa Tatá Dios ndajá'a-yá n̄i kii, te n̄i nama-ya rúu in̄i nda'a Herodes jíin núu táká ñayivi judío ja ká'ni-í ruu kákuni-i, áchí-de.

¹² Te nuu ní jiní-de ja ní kaku ndija-de, te n̄i kee-de kua'an-de ve'e María náa Juan, chaá nání Marcos. Te yúan n̄i kanataka kua'a ñayivi kájikān ta'ú-í.

¹³ Te n̄i ka'an Pedro ichi yuxé'é yatá ké'e. Te kua'an ñn suchí sí'í nání-i Rode ja kúña-i yuxé'é núu.

¹⁴ Te suchí-ún, n̄i nakuni-i tach̄i Pedro. Te ja kúsi iní-i tú ní júña-i yuxé'é-ún, ch̄i jinu-i n̄i ndivi-i in̄i ve'e. Te n̄i kastu'ún-i ja kándij Pedro ichi yatá yuxé'é.

¹⁵ Te n̄i kaka'an jíin-i: Aa, katchi-ro, áchí. Ko máa-i, n̄i'n ká'an-i ja máa-de kúu. Yúan-na te n̄i kaka'an: Añú-de kúu núsáa, áchí.

¹⁶ Ko Pedro, ví'í-gá kána-de. Yúan-na te n̄i kajuña-i. Te n̄i kajini-i nuu-dé. Te n̄i kandakoto jo-i.

¹⁷ Ko máa-de, n̄i sá'a-de seña jíin ndá'a-dé ja ná kasú-i yu'u-í. Te n̄i kastu'ún-de ndasa n̄i kiñi'in máa Jito'o-yo-dé in̄i vekaa. Te n̄i ka'an-de: Kastu'ún táká tu'un yá'a nuu Jacobo jíin núu táká ñani-yo, áchí-de. Te n̄i kenda-de kua'an-de inga lugar.

¹⁸ Te nuu ní kundijin xian-ún, te n̄i kakuvaa téyí soldado ja tú ndénda Pedro.

¹⁹ Ko Herodes, nándúkú-de Pedro. Ko tú ní nání'in-dé chaá. Te nuu ní xndichí-de soldado jíná'an, te n̄i tá'ú-de tiñu ja ná kinyoyo kuu. Yúan-na te n̄i kenda-de in̄i ñuu Judea n̄i kuun-de kua'an-de ñuu Cesarea. Te n̄i kendo-de yúan.

Ja ní j̄i' Herodes

²⁰ Te n̄i kit̄i xaan iní Herodes n̄i jito-de ñayivi ñuu Tiro jíin ñayivi ñuu Sidón. Ko ñayivi-ún, n̄i katau-i vai-i nuu-dé. Te n̄i kakundé-i n̄i kaská'an-i Blasto chaá kúñá'nu jatiñu nuu rey. Te n̄i kajikan-i paz. Chi taká máa-i, káñi'in-í ja káyee-í onde ñu'un Herodes.

²¹ Te n̄i teta'an Herodes ñn kivi. Te n̄i nuku'un-de sa'ma rey máa-de. Te n̄i nungoo-de mesa tá'ú-de tiñu. Te n̄i ka'an-de ñn tu'un nuu-í.

²² Te ñayivi-ún, n̄i kaka'an jaa-i: Tu'un Dios kúu ya'á vii, nasu tú'un chaá kúu. Achí-i.

²³ Te ñn ndajá'a máa Tatá Dios, n̄i stují-ni-ya-dé te n̄i kayaji tindákú-de, te n̄i j̄i'ni-de, ch̄i n̄i sávixi-ni-de máa-de, lugar ja nákana jaa-de Dios.

²⁴ Te tu'un máa Tatá Dios, ví'í-gá n̄i ndea, te ví'í-gá n̄i jichā nuu kua'an.

²⁵ Te Bernabé jíin Saulo, n̄i kaskíkuu-de tiñu n̄i kaja'an-de in̄i ñuu Jerusalén. Te n̄i kanaxió káva-de káno'on-de. Te n̄i jaka-de Juan chaá nání Marcos kua'an-de jíin-de.

13

Ja ní katájí-i Saulo jíin Bernabé sá'a Espiritu Santo

¹ Te in̄i tikun̄i kándija in̄i ñuu Antioquía n̄i ka'io chaá jáni tu'un Dios jíin cháa kástá'an tu'un-ya. Te kánání-de Bernabé, Simón ja nání Niger, Lucio ñuu Cirene, jíin Manaén chaá n̄i ja'nu jíin Herodes gobernador, jíin Saulo.

² Te nini káchiñú'ún cháa yá'a nuu máá Jító'o-yo te kásá'a ndicha-de iní-de, te nī ka'an máá Espíritu Santo: Vina te kuní-ri ja sásin-ró Bernabé jín Saulo ná kí'in-de in tiñu, chí ja yúan ní teta'an-ri-de jíná'an-de.

³ Yúan-na te ndicha iní-de nī kajikan ta'u-dé. Te nī kaxndée-de nda'a-dé xiní cháa-ún. Te nī katájí-de cháa kája'an-de.

⁴ Te máa-de, kua'an-de nī sá'a Espíritu Santo, nī kuun-de kája'an-de ñuu Seleucia. Te yúan nī kivi koyo-de barco te kua'an-de onde isla Chipre.

⁵ Te nī jakoyo-de ñuu Salamina. Te nī kajani-de tu'un Dios iní ve'e sinagoga cháa judío. Te jīka Juan jín-de, játíñu nuu-dé.

Ja ní ndukuáá cháa ñavá'a

⁶ Te nī kaja'a-de iní ní isla-ún. Te nī jakoyo-de ñuu Pafos. Te yúan nī kajini-de nuu in cháa ñavá'a nání Barjesús. Cháa judío kúu-de, te jáni-de tu'un tú'ún.

⁷ Te cháa-ún, nī sátiñu-de nuu gobernador Sergio Paulo. Te gobernador, cháa ndíchí kúu-de. Te nī kana-de xiní Bernabé jín Saulo, ja kúni ná'in-de tu'un Dios kuní-de.

⁸ Ko Elimas, cháa ñavá'a-ún (chí súan kuní ka'an sí'ví-de), jasú-de nuu Saulo jín núu Bernabé, chí ndúkú ndée-de sáká núu-de náva'a ma kándija gobernador.

⁹ Yúan-na te Saulo, ja súni nání-de Pablo, nī kútú-de Espíritu Santo. Te nī nde'é-de nuu cháa-ún.

¹⁰ Te nī ka'an-de: Cháa sá'a tiñu chá'an xnda'ú ñá'an kúu-ró. Se'e kui'na ja jító u'u taká tiñu ndaa kúu-ró. Naja máni sáyo'o-ro íchi ndóo máá Jító'o-yo.

¹¹ Te máá Jító'o-yo, xndó'o-ya róo vina. Te kukuáa-ro, ma kuní-ga-ro ndíkandii yakú kivi. Achí Pablo. Te nī kuñaa-ní nuu-dé. Te kíndá'á kí'in íu-de jīku-de, ndúkú-de ndéja tñn nda'a-dé skáka-de.

¹² Yúan-na te gobernador, nī jini-de ja súan nī kuu, te nī kandija-de. Te náa-ná iní-de jini so'o-de tu'un máá Jító'o-yo.

Ja ní kajani Pablo tu'un iní ñuu Antioquía

¹³ Yúan-na te Pablo jín tá'an-de-ún, nī kenda koyo-de ñuu Pafos. Te jín barco nī jakoyo-de ndañúu Perge ñuu Panfilia. Te yúan nī kusin Juan kuano'on-dé ñuu Jerusalén.

¹⁴ Te máa-de, nī kaja'a-de ñuu Perge kája'an-de. Te nī jakoyo-de ñuu Antioquía ndañúu Pisidia. Te nī kivi koyo-de iní ve'e sinagoga in kivi ndétatú. Te nī kajungoo-de.

¹⁵ Te nuu ní kuu nī ka'u tutu ley jín tutu cháa nī kajani tu'un Dios onde sáa, yúan-na te cháa kakuñá'nu iní ve'e sinagoga, nī kakana-de xiní cháa-ún: Nání jíná'an-ní, nú káñava'a-ní yakú tu'un kani-ní nuu taká ñayivi yá'a, te ka'an ndée-ní jín-i, áchí-de.

¹⁶ Yúan-na te nī ndukuiñi Pablo, nī sá'a-de seña jín ndá'a-dé ja ná kúná'in ñayivi-ún, te nī ka'an-de: Róo cháa ñuu Israel, róo cháa káchiñú'ún Dios, kuní ná'in jíná'an-ró.

¹⁷ Máa Dios ñayivi Israel, nī kaji-ya táa-yo jíná'an-de. Te nini kaxiukú tatú-de iní ñuu Egipto nī kakuu jínú'ún-ga-de nī sá'a-ya. Yúan-na te jín fuerza máa-yá nī kiñi'in-ya-í iní ñuu-ún kája'an-i.

¹⁸ Yúan-na te nī ndito-ya-í onde nuu ñú'un té'é natu'un uu xiko kuia.

¹⁹ Te nī xnáa-yá usia nación iní ñuu Canaán. Te nī saka-yá ñu'un ñúu-ún nuu-í.

²⁰ Te nī kuu-ga kivi natu'un kuun ciento uu xiko uxí kuia. Te nī ja'a-ya cháa nī kakuu juez nuu-í onde kivi ní kenda Samuel cháa nī jani tu'un-ya.

²¹ Yúan-na te nī kajikan-i in rey. Te Dios, nī ja'a-ya Saúl nuu-í nī tá'ú-de tiñu uu xiko kuia. Te Saúl, tata Benjamín, se'e Cis nī kuu-de.

²² Te nī kuxio Saúl. Te nī nakani-ya David nī kuu-de rey nuu-í. Te nī ka'an ndaa-ya tú'un-de: A nī jini-ri David se'e Isai ja in cháa jándatu va'a nuu-ri kúu-de. Te skíkuu-de taká tiñu játa'an iní-ri, áchí-ya.

²³ Te Dios, chíi tata yá'a nī jani-ya Jesús ja náma-ya ñayivi Israel natu'un nī keyu'u-yá.

24 Te ná té chá'an-ga kii-ya te ni jani Juan tu'un jánducha jíin tú'un nakani ini nuu táká ñayivi Israel.

25 Te nuu á yani xndí'i Juan tiñu sá'a-de, te ni ka'an-de: Ndé cháa kúu-ri kájani ini-ro. Nasu I'a-ún kúu-ri, ko kuni so'o va'a-ró: Ichi yata-rí vai in I'a ja tú kúñá'nu-ri ndájí-rí ñii yí'i ndijan-ya. Achí-de.

26 Ñáni jíná'an-ró, taká róó tata Abraham jíin róó ja kájandatú nuu Dios, nuu máa-ró ní tájí-ya tu'un yá'a vai ja náma-ya róó.

27 Chi taká ñayivi ñúu Jerusalén jíin táká cháa kákuñá'nu nuu-í, tú ní kánakuni-i nuu-ya. Te ni kandonda-i sikí-ya. Te súan ni kaskíkuu-i tu'un ni kaka'an cháa ni kajani tu'un Dios onde sáá, vasa a ni kajini ná'in-i tu'un-ún ndíta'an kiví ndétatú.

28 Vasa tú ní káni'in-í ni in kuachi sikí-ya ja kúu-ya, ko ni kaka'an ni'in-i jíin Pilato ja ná kúu-ya.

29 Te nuu ní skíkuu taká tu'un yóso sikí-ya nuu tutú, te ni kaxnúu-i-ya jiká cruz. Te ni kachindee-i-ya iní in ve'e añú.

30 Ko ni nachaku-ya má'ñú ndíyi ni sá'a Dios.

31 Te kua'a kiví ní ndenda ndijin-ya núu ñayivi ní kákaa kája'an jíin-ya onde ñuu Galilea te onde ñuu Jerusalén. Te ñayivi-ún kákuu ja kájani ndaa tu'un-ya núu sáva-ga-i.

32 Te ruu, kájani-ri tu'un va'a yá'a nuu-ro ja súan ni keyu'u-ya nuu táa-yo.

33 Te tu'un-ún ni skíkuu Dios jíin máa-yó ja kákuu-yó sé'e-de. Chi ni naschakú-ya Jesús. Chi súan ká'an Salmo uu: Se'e-ri kúu-ró, te ruu kúu Táa-ro vína, achí.

34 Te ni naschakú-ya Jesús ma'ñú ndíyi náva'a ma té'yu kuti-ya, te ni ka'an Dios: Skíkuu ná'in-rí jíin táká tu'un va'a ni keyu'u-rí nuu David, achí.

35 Ja yúan súni súan ká'an inga tutu: Té'yu Se'e ii-ní, chi ma kuá'a-ní tu'un, achí.

36 Chi David, ni jatíñu-de nuu Dios, ni sá'a-de ja kuní máa-ya. Te ni jínu kuia-de, te ni jii-de. Te ni yuji-de ma'ñú táa-de. Te ni te'yu ndija-de.

37 Ko I'a ni naschakú Dios, tú ní té'yu kuti-ya.

38 Ñáni jíná'an-ró, ná kástu'ún-rí nuu-ro, ja I'a yá'a ni kastu'ún-ya nuu-ro ja sá'a-ya tóká'nu ini-ya núu táká kuachi-ró.

39 Chi nú ndé cháa kándija-de nuu I'a yá'a, te nda'va-ya táká kuachi-de ja tú ní kúu nda'va máa-de jíin ley Moisés.

40 Koto va'a-ró máa-ró jíná'an-ró, náva'a ma kii sikí-ro táká tu'un yóso núu tutú cháa ni kajani tu'un Dios, súan:

41 Taká róó ñayivi kásakátá, ná ndé'é vá'a-ró, te ná kée nuu-ro ndé'é-ró, te kuu-ro. Chi ma'ñú máa-ró sá'a-ri in tiñu ja má kándija kuti-ro vasa ná káni sava-ga ñayivi tú'un-ún nuu-ro. Achí.

42 Te ni ndenda koyo-de ini ve'e sinagoga cháa judío. Te ñayivi sijn nación, ni kaka'an nda'ú-i jíin-de ja ingá kiví ndétatú kani tuku-de tu'un yá'a nuu-í.

43 Te ni jicha ñayivi-ún kája'an-i. Te ñayivi judío jíin ñayivi ní ñaki'in sé'é judío ja káchiñú'ún-i nuu Dios, tni-i ni kandikin-i Pablo jíin Bernabé kája'an-i jíin-de. Te ni kandatú'ún-de jíin-i káka'an-de jíin-i ja ná kúndij ni'in-i jíin tú'un luu Dios.

44 Te kiví ndétatú inga semana, natu'un ndivii ñayivi ñúu-ún, ni kakutútú-i ja kúni ná'in-i tu'un Dios.

45 Ko cháa judío, ni kajini-de nuu ñayivi kuá'a-ún, te ni kakukuásún iní-de. Te ni kaka'an-de sikí tú'un ni ka'an Pablo, te ni kaka'an ndiva'a-de. Achí-de ja tú ío ndaa tu'un-ún.

46 Yúan-na te Pablo jíin Bernabé ni kaka'an ni'in-de: Kánúu ja xná'an-ga nuu máa-ró káni-ri tu'un Dios. Ko a ni kasájá'a ini-ro núu, te kuachi máa-ró kúu ja má ní'in-ro tú'un kuchaku-ro ní káni. Vina te chaxio-ri máa-rí kikastu'ún-rí nuu ñayivi sijn nación.

47 Chi n̄i tá'ú máá Jító'ō-yo tíñu nuu-rí jíná'an-r̄i súan: N̄i jani-r̄i róo ja stúun-ro núu ñáyiv̄i s̄in nación, te kani-ró tú'un nuu ñáyiv̄i n̄í ñúyiv̄i ja náma-r̄i-i jíná'an-i, áchí-ya.

48 Te ñáyiv̄i s̄in nación-ún, n̄i kajini so'o-i tu'un yá'a. Te n̄i k̄akus̄i xáan iní-i. Te n̄i kanakana jaa-i tu'un máá Jító'ō-yo. Te taká ñáyiv̄i ní teta'an Dios ja ná kúchaku-i n̄í káni, n̄i k̄akandíja-i.

49 Te tu'un máá Jító'ō-yo, n̄i jicha nuu kua'an n̄í taká ndañúu yúan.

50 Te in̄i ñuu-ún k̄axiukú ñá'an ndáa ja k̄ajandatu-ña núu Dios. Ko cháa judío, n̄i k̄aská'an-de-ña jín cháa kákuñá'nu jian. Te n̄i k̄achindik̄in-ña Pablo jín Bernabé, te n̄i k̄askúnu-ña-dé k̄aja'an-de.

51 Te máá-de, n̄i k̄askóyo-de tikacha ñú'un iní ja'a-dé sik̄i máá-i. Te n̄i jakoyo-de ñuu Iconio.

52 Te cháa káskuá'a-ún, n̄i k̄akútú-de Espiritu Santo. Te k̄akus̄i xáan iní-de.

14

Ja ní kajinu-de in̄i ñuu Iconio

1 Te ñuu Iconio n̄i k̄iv̄i koyo-de in̄i ve'e sinagoga cháa judío. Te n̄i jani téyí-de tu'un. Te n̄i k̄akandíja kua'a ñáyiv̄i judío. Te suni súan n̄i k̄akandíja kua'a ñáyiv̄i ñúu Grecia.

2 Ko cháa judío ja tú ní k̄akandíja, jín tú'un tú'ún n̄i k̄aská'an téyí-de ñáyiv̄i s̄in nación. Yuán ní kaka'an nchaa-i taká ñani.

3 Te n̄i k̄akendoo-de yúan kua'a k̄iv̄i. Te jín máá Jító'ō-yo, n̄i chundéé iní-de, n̄i kaka'an n̄i'in-de tu'un. Te máá-yá, n̄i stá'an-ya já ío ndaa tu'un va'a, chí ñúkúún ní ja'a-ya tú'un luu ío in̄i máá-yá, ja ní kasá'a-de tun̄i jín tíñu ñá'nu.

4 Te ñáyiv̄i ñúu-ún, n̄i kasás̄in-i máá-i sava-i n̄i kandujín-i jín cháa judío, te sava-ga-i n̄i kandujín-i jín cháa apóstol.

5 Te ñáyiv̄i judío jín ñáyiv̄i s̄in nación, ñn ká'nu n̄i kándonda-i jín cháa kákuñá'nu nuu-í náva'a kua'a-i tuka nuu apóstol, te kua'a-i yuu xiní-dé.

6 Te n̄i kajuku'un in̄i-de. Te n̄i kajinu-de k̄aja'an-de onde ñuu Listra jín ñúu Derbe, ndañúu Licaonia, jín taká ñuu ká'io yani yúan.

7 Te yúan n̄i kajani-de tu'un va'a-ya.

Ja ní kajoto-i yuu xiní Pablo

8 Te yúan kánchaa ñn cháa ñuu Listra ja tú ío fuerza ja'a-dé. Te káa rengo-de onde k̄iv̄i ní kaku-de, ja té cha'an-ga kaka kuti-dé.

9 Cháa yá'a, n̄i jini so'o-de ká'an Pablo. Te n̄i nde'é Pablo nuu cháa-ún. Te n̄i jini-de ja kándíja va'a cháa-ún ja ndúva'a-de.

10 Te n̄i ka'an jaa-de jín cháa-ún: Ndukuiñi te kundij-ro, áchí-de. Te n̄i kanda-ni-de, te n̄i jika kuu-de.

11 Te n̄i kajini ñáyiv̄i-ún tíñu n̄i sá'a Pablo. Te n̄i kaka'an jaa-i jín yú'u máá ñúu Licaonia: N̄i kuun I'a, n̄i chakoyo nuu-yo, k̄ajika kuu nátu'un cháa vidáa, áchí-i.

12 Te Bernabé, n̄i k̄askúnání-i-de I'a Júpiter. Te Pablo n̄i k̄askúnání-i-de I'a Mercurio, chí Pablo kúu cháa jáni tu'un.

13 Te yuñúu-ún kánchaa viñu'un Júpiter. Te máá sutú viñu'un-ún, n̄i kenda-de vaj nchaka-de xndik̄i jín itá onde yuxé'é ñúu. Te máá-de jín ñáyiv̄i, ka'ni-dé xndik̄i te soko-dé-ti núu Bernabé jín Pablo k̄akuni-de núu.

14 Te Bernabé jín Pablo, cháa kákuu apóstol, n̄i kajini tu'un-de tu'un-ún. Te n̄i k̄andátá-de su'nu-dé. Te n̄i k̄endava-de n̄i k̄iv̄i koyo-de ma'ñú ñáyiv̄i kuá'a-ún. Te n̄i k̄akana kó'ó-de:

15 Hombre, naja kásá'a-ró súan. Chì ruu, suni chaa kákuu-ri nátu'un máá-ró. Te kákastu'ún-ri nuu-ro, ma sá'a-ga-ro tíñu sáni yá'a, chì sua ná chíñú'ún-ró máá Dios, I'a chakú, I'a nì sá'a andívi jíin ñúyivi jíin ndúcha mar jíin táká-ga ndatíñu níi ká'nu.

16 Te onde aná'an ní ja'a-ya tú'un ja sá'a taká ñayivi tíñu kákuni máá-i.

17 Ko stá'an ndaa-ya já ío-ya, chì sá'a-ya tíñu va'a nuu-yo. Skúun-ya saú íchi andívi. Te bueno kée itu-yo sá'a-ya. Te já'a-ya staa kée-yo. Te kákusi iní-yo sá'a-ya. Achí-de.

18 Te vasa súan nì kaka'an-de, ko xaan ú'u nì kajasu-de nuu ñayivi-ún náv'a tú soko-í kití-ún nuu-dé.

19 Yúan-na te nì chakoyo yaku chaa judío ñuu Antioquía jíin ñuu Iconio. Te nì kaská'an ñayivi kuá'a-ún. Te nì kaja'a-i yuu xiní Pablo. Te nì kaskána-i-de yuñú-ún, nì kajani iní-i ja ní jí-i-de.

20 Ko nì kajikó ndúu chaa káskuá'a-ún nuu-dé. Te nì nduko-de. Te nì ndivi-de iní ñuu. Ko inga kivi te nì kí'in-de íchi kuá'an-de jíin Bernabé onde ñuu Derbe.

Ja káno'on túku-de ñuu Antioquía

21 Te iní ñuu-ún nì kajani-de tu'un va'a. Te nì skándija-de kua'a ñayivi. Te káno'on tuku-de ñuu Listra jíin ñuu Iconio jíin ñuu Antioquía.

22 Te nì kayija-ga iní chaa káskuá'a yúan nì kasá'a-de. Te nì kaka'an nì'in-de jíin cháa-ún ja ná kúku-ga-de kandija va'a-de. Te kaka'an-de ja níni kí kua'a túndó'o sikí-yo te vasa kivi-yó iní ñuu nuu tá'ú Dios tíñu.

23 Te nì kajani-de chaa kákuu nuu ná kóto ndita'an tiku'nì kákandija. Te nì kajikan ta'u ndichá-de ja'a cháa-ún nuu máá Jító'o-yo, chì nuu máá-yá kákandija-de.

24 Te nì kaja'a-de íchi ñuu Pisidia kua'an-de. Te nì najakoyo-de ñuu Panfilia.

25 Te nì kajani-de tu'un iní ñuu Perge. Te nì nuu-de nì jakoyo-de ñuu Atalia.

26 Te yúan nì kenda-de. Te jíin barco kaja'an-de ñuu Antioquía nuu onde xnáñúú ní kajikan ta'u ñayivi núu Dios ja'a-dé ja ná chindéé chítuu-ya-dé jíin tíñu ja á nì kasíjnu-de.

27 Te nuu ní najakoyo-de yúan, te nì nastútú-de tiku'nì kándija. Te nì kajani-de tu'un ná ñá'nu tíñu nì sá'a Dios jíin-de, chì bueno nì ja'a-ya tú'un ja ná kándija ñayivi sín naciún jíiná'an-i.

28 Te nì kakendo-de yúan kua'a kivi jíin cháa káskuá'a-ún.

15

Junta apóstol iní ñuu Jerusalén

1 Yúan-na te íchi ñuu Judea nì kikoyo yaku chaa, te nì kastá'an-de nuu táká ñani: Nú tú xití ndúu-ro nátu'un ká'an ley Moisés, te ma káku kuti-ro, achí-de.

2 Te yúan ní kuvaa. Te Pablo jíin Bernabé, nì kastátá'an téyí-de jíin cháa-ún. Te nì kundaa tu'un ja kíngoyo Pablo jíin Bernabé jíin sáva-ga chaa ñuu Jerusalén. Te yúan ndatu'ún-de jíin cháa apóstol jíin cháa kákuu nuu sikí tú'un yá'a.

3 Yúan-na te tiku'nì kándija-ún, nì kanakuatá'ú-i nuu-dé. Te nì kaja'a-de kaja'an-de íchi ñuu Fenicia jíin íchi ñuu Samaria, kájani-de tu'un ndasa nì kákandija ñayivi sín naciún. Te xaan ní kákusi iní taká ñani.

4 Te nì jakoyo-de iní ñuu Jerusalén. Te tiku'nì kándija yúan, jíin cháa apóstol, jíin cháa kákuu nuu, nì kajatá'ú-de chaa. Te nì kajani-de taká tu'un ndasa nì sá'a Dios jíin-de.

5 Ko sava chaa fariseo ja kákandija, nì ndukuiñi. Te nì kaka'an: Jínu ñú'ún já xití ndúu-i te tá'ú-yó tíñu nuu-í ja ná kuándatu-i nuu ley Moisés, achí.

6 Te nì kandutútú táká chaa apóstol jíin táká chaa kákuu nuu náv'a ndatu'ún-de, te sánda-de sikí tú'un yá'a.

⁷ Te nuu ní jinu nī kastátá'an téyíi-de, te nī ndukuiñi Pedro, te nī ka'an-de: Ñáni, a kájinī va'a máá-ró já ondé sáá ní kaji Dios ruu nává'a kani-ri tu'un va'a-ya núu ñáyivi sīn nación te kandí-i jíná'an-i.

⁸ Te Dios ja jiní-ya iní añú-i, nī stá'an-ya já ní jatá'ú-ya-i, chi nī ja'a-ya Espiritu Santo nuu-í jíná'an-i nátu'un nī ja'a-ya núu máá-yó.

⁹ Te tú ní sásīn-ya yóó jíin-i, chí suni nī kakandíja-i te nī sándoo-ya añú-i.

¹⁰ Te vina naja kájito nchaa-ro Dios núsáá, chí káxndée-ró ĩn yugo xinī cháa káskuá'a yá'a, te ni ndiyi táa-yo jíná'an-de te ni máá-yó, tú ní kákanda-yó kúndiso-yó.

¹¹ Chí kákandíja-yó já Jító'o-yo Jesús kúndá'ú inī-ya yóó, te yuán náma-ya yóó. Te suni súan nama-ya máá-i. Achí-de.

¹² Yúan-na te cháa kua'a-ún, nī kakuná'ín-de. Te nī kajini ná'ín-de tu'un káka'an Pablo jíin Bernabé ná taká tiñu ñá'nu jíin taká tuni nī sá'a Dios jíin-de ja ní kasá'a máá-de nuu ñáyivi sīn nación.

¹³ Te nuu ní kakuná'ín-de, te nī chísó Jacobo tu'un: Ñáni jíná'an-ró, kuni so'o tu'un ná ká'an-ri:

¹⁴ Simón, nī jani-de tu'un ja ondé xnáñúú ní ja'a Dios tu'un nuu ñáyivi sīn nación ja ná kúndiso-i sí'ví-yá.

¹⁵ Te tu'un yá'a, ĩn núú-ni káka'an jíin taká cháa nī kajani tu'un Dios onde sáá nátu'un yóso tú'un-de nuu tutú:

¹⁶ Te vásá ncháa-ri nasáva'a-ri ve'e David ja ní ndua. Te nachutá'an-ri ja ní tanu, te ndukani jáá-rí kundii,

¹⁷ nává'a taká-ga cháa jíin taká ñáyivi sīn nación ja kúnání-i jíin sí'ví-rí, ná nándúkú-i máá Tatá Dios, áchí máá I'a sá'a taká tiñu yá'a.

¹⁸ Te onde kivi ní jungoo ñuyivi stá'an-ya tiñu yá'a nuu ñáyivi.

¹⁹ Ja yuán jáni inī-ri ja ná tú kasu-yo núu ñáyivi sīn nación ja kánaxió káva inī-i nuu Dios,

²⁰ chí sua ná cháa-yó carta ki'ín nuu-í ja ná kúnu-i koto-i ndatíñu ja kúchá'an sá'a ndoso, te ma káka téné-i, te ma kée-í niñi, ni kuñu kiti ní kuá'ñá.

²¹ Chí onde aná'an ká'io cháa jáni tu'un Moisés ndita'an kivi ndétatú inī ve'e sinagoga ndita'an ñuu. Achí Jacobo.

²² Yúan-na te nī kakundaa inī cháa apóstol, jíin cháa kákuu nuu, jíin ndívii tíku'ni kándíja. Te nī kakaji máá-de sava cháa kingoyo jíin Pablo jíin Bernabé onde ñuu Antioquía. Te cháa nī kakaji-de-ún, kákuu Judas ja nání-de inga sí'ví Barsabás, jíin Silas. Te kákuñá'nu-de nuu taká ñani.

²³ Te cháa-ún, ndíso-de carta yá'a: Máá-rí kákuu cháa apóstol, jíin taká cháa kákuu nuu, jíin taká ñani-yo. Te káchaa-ri tu'un yá'a nuu róó, ñáni, ñáyivi sīn nación ja káxiukú-ró iní ñuu Antioquía jíin ñuu Siria jíin ñuu Cilicia. Sándée iní-ro jíná'an-ró.

²⁴ Nī kajini tu'un-ri ja ní kenda koyo sava cháa yá'a, te kásáká núu-de inī-ro jíin tú'un káka'an-de. Te nī kakuxí iní-ro. Chí kátá'ú-de tiñu ja xití ndúu-ro, jíin já kuándatu-ro núu ley, kuni-de. Ko ruu, tú ní kátájí-rí cháa-ún jaa-de nuu-ro.

²⁵ Te nī kasánda-a-ri, chí ĩn-na nī naketá'an inī-ri. Te nī kakaji-ri cháa tájí-rí jaa nuu-ro jíin ñaní-yo Bernabé jíin Pablo.

²⁶ Chaa yá'a, a kájataña-de máá-de nuu túndó'o, vasa ná kúu-de ja sikí Jító'o-yo Jesucristo.

²⁷ Núsáá te tájí-rí Judas jíin Silas jaa-de nuu-ro. Te cháa-ún, suni ĩn-ni tu'un kastu'ún-de nuu-ro jíná'an-ró.

²⁸ Chí máá-rí jíin Espiritu Santo, kájani inī-ri ja má xndée-ri ni ĩn tiñu vee sikí-ro, chí máá-ni tiñu kánúú yá'a.

²⁹ Ma káji-gá-ro ndátíñu ja á n̄i soko núu ndosó, ni niñi, ni kiti kuá'ñá, te ma káka téné-ró. Nú ndi'itaká ya'á xnáa-ro, te bueno skíkuu-ró nú súan. A n̄i ka'an-yo núsáá. Achí.

³⁰ Yúan-na te cháa kája'an-ún, n̄i kakuun-de kua'an-de ñuu Antioquía. Te n̄i kastútú-de ñayivi kuá'a. Te n̄i kaja'a-de carta-ún nuu-í.

³¹ Te n̄i kaka'u-i carta-ún. Te n̄i kakusi iní-i jín tú'un ndéé iní ja ndiso carta-ún.

³² Te Judas jín Silas, suni cháa kájani tu'un Dios kakuu-de. Te jín kuá'a tú'un n̄i kaka'an n̄i'in-de jín taká ñani-ún. Te n̄i kayija-ga iní-i n̄i kasá'a-de.

³³ Te n̄i kakendoo-de yúan kua'a kivi. Yúan-na te ñani yúan, n̄i kanachu'un íchí-i-de káno'on-de nuu apóstol. Te n̄i kuná'in-ni tu'un-ún.

³⁴ Ko Silas, n̄i jata'an iní-de ja kendo-de yúan.

³⁵ Te Pablo jín Bernabé, n̄i kakendoo-de iní ñuu Antioquía. Te jín sáva-ga cháa n̄i kastá'an-de tu'un n̄i kajani-de tu'un máá Jító'o-yo.

Ja ní kusin Pablo jín Bernabé

³⁶ Te n̄i kuu-ga kivi. Te n̄i kachi Pablo jín Bernabé: Vina te kinde'é-yó taká ñani-yo ndita'an ñuu ja ní kajani-yó tú'un máá Jító'o-yo núu-í, ná ndéó ndasa kakuu-i. Achí-de.

³⁷ Te Bernabé, kuní-de ja kunchaka-de Juan, cháa nání Marcos.

³⁸ Ko tú ní jata'an iní Pablo ja kí'in cháa-ún jín-de, chí onde ñuu Panfilia n̄i kusin Juan nuu Pablo jín Bernabé, te tú ní kuní-de kukuu-de jín-de jín tíñu.

³⁹ Te n̄i kastátá'an téyí-de siki Juan. Te n̄i kakusin-de. Te Bernabé, n̄i jaka-de Marcos, kua'an jín-de jín barco onde ñuu Chipre.

⁴⁰ Te Pablo, n̄i kaji-de Silas, kua'an jín-de. Te n̄i kanakuatá'ú taká ñani nuu-dé. Te n̄i kajikan ta'u-í ja'a Pablo ja ná chindéé chítuu-ya-dé.

⁴¹ Te n̄i jika kuu-de ní ñuu Siria jín ní ñuu Cilicia. Te tiku'n̄i kákandíja yúan, n̄i kayija-ga iní-i n̄i sá'a-de.

16

Ja ní kaji Pablo Timoteo

¹ Yúan-na te vása ní ja Pablo ñuu Derbe jín ñuu Listra. Yúan ío in cháa súchí skuá'a nání Timoteo. Se'e yí in ña'an judía kuu-i. Te ña'an kándíja va'a kuu máá-ña. Ko táa-i kuu cháa ñuu Grecia.

² Te taká ñani iní ñuu Listra jín iní ñuu Iconio, n̄i kaka'an-de ja cháa va'a kuu-i.

³ Te Pablo, kuní-de kunchaka-de cháa súchí yá'a kí'in-i jín-de. Te n̄i jaka-de-i. Te n̄i xiti ndúu-de-i kuachi ja ká'in cháa judío yúan, chí ndi'i-de, a kájiní-de ja cháa ñuu Grecia kuu táa-i.

⁴ Te kája'an-de taká ñuu. Te n̄i kastá'an-de tu'un n̄i katá'ú tíñu cháa apóstol jín cháa kakuu nuu iní ñuu Jerusalén. Te n̄i kaka'an-de ja ná kuándatu-i tu'un-ún.

⁵ Te tiku'n̄i kákandíja, n̄i kayija-ga iní-i. Te n̄i ndea kua'a-gá-i ndita'an kivi.

Ja kája'an-de ñuu Macedonia n̄i sá'a jani

⁶ Te n̄i kaja'a-de ichi ñuu Frigia ndañu Galacia kua'an-de. Te n̄i jasú Espíritu Santo nuu-dé ja má káni-de tu'un iní ñuu Asia.

⁷ Te n̄i jakoyo-de ñuu Misia. Te kákuu-de kingoyo-de ichi ñuu Bitinia. Ko máá Espíritu, tú ní já'a-ya tú'un kí'in-de.

⁸ Te n̄i kaja'a-de ichi xín ñuu Misia, n̄i kakuun-de ñuu Troas kája'an-de.

⁹ Te in akuáa ní skóto-ya Pablo. Te n̄i jini-de nuu in cháa ñuu Macedonia kándij nuu-dé ká'an nda'ú jín-de: Ña'an-ní ñuu Macedonia yá'a te chindéé chítuu-ní náá, achí.

¹⁰ Te súan n̄i jini-de jani-ún, te n̄i ndúkú ndéé-rí kája'an-ni-ri ñuu Macedonia, chí kájiní káji-ri ja máá Dios n̄i kana-ya xiní-rí ja kástu'ún-rí tu'un va'a-ya núu ñayivi yúan.

Ja ní kandee-de vekaa ini ñuu Filipos

11 Te ñi kenda koyo-ri ini ñuu Troas. Te jín barco ní jó-ni vai koyo-ri ñuu Samotracia. Te inga kivi xian ñi jakoyo-ri ñuu Neápolis.

12 Te yúan ñi kenda koyo-ri. Te ñi jaa-ri ñuu Filipos ja tñn xini ñuu Macedonia, te chii ñuu Roma kánde. Te yúan ñi kakendoo-ri yaku kivi.

13 Te ñn kivi ndetatú ñi kenda koyo-ri ñuu-ún, ñi jaa-ri xiin ñn yucha. Te kájani ini-ri ja yúan ío ñn lugar kájukan ta'u-í. Te ñi kajungoo-ri. Te ñi kaka'an-ri jín táká ña'an ní kanataká yúan.

14 Te ñn ña'an nání Lidia xíkó-ña sá'ma ndí'í ini ñuu Tiatira. Te jándatu va'a-ña núu Dios. Te ñi jini so'o-ña tú'un káka'an-ri. Te máá Jító'o-yo, ñi juña-ya añú-ña náva'a kuni ná'in-ña tú'un ká'an Pablo.

15 Te nuu ní janducha-ña onde jín ní sé'e-ña, te ñi ka'an nda'ú-ña jín-ri: Nú kájani ini-ní ja kándija va'a-ná nuu máá Jító'o-yo, te kivi-ní ini ve'e-ná kendoo-ní, áchí-ña. Te ñi stétuu-ña rúu.

16 Te ñi kee-ri kaja'an-ri nuu kájukan ta'u-í yúan. Te ñn suchí sí'í ndiso-i tu'un ñavá'a, ñi ketá'an-i jín-ri. Te suchí-ún, ní'in-í kua'a xú'ún kuu patrón-i jíná'an, ja kástu'ún-i nuu ñayivi ndasa ío.

17 Te suchí-ún, ndikín-i vai yata Pablo jín rúu kána kó'ó-i: Chaa yá'a kájatíñu-de nuu Dios onde andívi, te kácastu'ún-de nuu-ro ndasa kaku-ró jíná'an-ró, áchí-i.

18 Te kua'a kivi ní ka'an-i súan. Te ñi kukuí'a ini Pablo. Te ñi xío koto-de nuu-í. Te ñi ka'an-de jín tachí-ún: Jín sí'ví máá Jesucristo tá'ú-ri tñn nuu-ro ja kenda-ró ini-i ki'in-ro, áchí-de. Te ñi kenda-ni kua'an suni máá hora-ún.

19 Te ñi kajini patrón-i ja má ní'in-gá xu'ún. Te ñi kakatñn Pablo jín Silas kua'an jín-de onde municipio nuu justicia.

20 Te ñi kajani-ún-de nuu justicia. Te ñi kaka'an: Chaa yá'a kakuu chaa judío, te kásáká núu-de ini ñuu-yo.

21 Te kájin-de inga costumbre ja tú ío ley kuandatu-yo ni ma sá'a-yó, chi chaa ñuu Roma kakuu-yó. Achí.

22 Te suni ñi kandonda ñayivi kuá'a siki-dé. Te chaa justicia, ñi kajanchaa sa'ma-dé. Te ñi katá'ú tñn ná ndó'o xaan-dé yunu xí.

23 Te nuu ní ndi'í ñi kastují-ún-de ja ní kaja'a xaan yunu xí-de, te ñi kaskivi-de vekaa. Te ñi katá'ú tñn nuu cháa ndíto vekaa ja ná koto va'a chaa-ún-de jíná'an-de.

24 Te chaa ndíto vekaa-ún, nuu ní ta'u tñn yá'a nuu-dé, te ñi skivi-de Pablo jín Silas kaja'an-de vekaa onde ichi ini-ga. Te nú'ni ja'a-dé jín manea.

25 Ko nuu ní kuu sava ñúú, te kájukan ta'u Pablo jín Silas, kájita-de yaa ii núu Dios. Te ñayivi ká'jin vekaa jín-de, ñi kajini ná'in-i.

26 Te sanaa-ní te ñi taan xaan. Te onde nuu káyinduji ja'a vékaa-ún ñi kakanda. Te ñi kanuña-ni taká yuxé'é vékaa-ún. Te cadena ja káinu'ni taká ñayivi-ún, ñi kandaji-ní.

27 Te ñi nata'u núu cháa ndíto vekaa. Te ñi jini-de ja kánuña yuxé'é vékaa-ún. Te ñi tava-dé machete ja ká'ni-dé máá-de núú, chi jáni ini-de ja ní kajinu ñayivi ká'jin vekaa-ún kaja'an-i.

28 Ko Pablo, ñi kana jaa-de: Ma stují-ro máá-ró, chi yá'a ká'jin ndi'í-ri, áchí-de.

29 Yúan-na te máá cháa ndíto vekaa, ñi kana-de ñu'un ñi chaa. Te kisi-i-de ñi kivi-de ini vekaa. Te ñi jukuiñi jítí-de nuu já'a Pablo jín Silas.

30 Te ñi kiñi'in-de Pablo jín Silas ichi fuera. Te ñi ka'an-de jín-de: Táta, naún sá'a-ná náva'a kaku-ná, áchí-de.

31 Te ñi kaka'an-de jín cháa-ún: Kandija nuu máá Jító'o-yo Jesucristo te kaku-ró onde jín ní vé'e-ró, áchí-de.

³² Te n̄i kajani-de tu'un máá Jító'o-yo núu cháa-ún jín núu taká ñayivi ká'in in̄i ve'e-de.

³³ Te cháa ndito vekaa, suni máá ákuáa-ún n̄i kiñi'in-de Pablo jín Silas. Te n̄i nakacha-de nuu ní katuji cháa-ún n̄i sá'a yunu xíi. Te vásá ní janducha-dé onde jín tá'an-de.

³⁴ Te n̄i jaka-de cháa kua'an-de jín-de onde ve'e-de. Te n̄i ja'a-de staa ní kayee-dé. Te n̄i kusii in̄i-de ja ní kakandija-de nuu Dios jín n̄i vé'e-de.

³⁵ Te nuu ní kundijin, te justicia n̄i katáji policia kaja'an. Te n̄i kaka'an: Sía cháa jian ná kinglyo-de, áchí.

³⁶ Te cháa ndito vekaa, n̄i kastu'un-de tu'un yá'a nuu Pablo: Chaa justicia, n̄i katáji-de tu'un vai ja kenda koyo-ní ki'in-ní. Núsáa te kenda koyo-ní te kuá'an-ní, ma yú'u-ní. Achí-de.

³⁷ Ko n̄i kachi Pablo jín-de: N̄i kajini kua'a ñayivi já ní kaja'a-de yunu xii ruu vasa tú na kuachi-ri. Te n̄i kaskivi-de ruu in̄i vekaa yá'a vasa cháa ñuu Roma kakuu-ri. Te vina kiñi'in sa'í-de ruu kuní-de náún. Ma kuu kuti. Ná kíkoyo máa-de kiñi'in-de ruu jíná'an-ri. Achí Pablo.

³⁸ Te policia, n̄i kanaxió káva-de n̄i kastu'un-de taká tu'un yá'a nuu justicia. Te n̄i kayu'ú xaan, chi n̄i kajini so'o ja cháa ñuu Roma kakuu Pablo jín Silas.

³⁹ Te n̄i jakoyo justicia-ún. Te n̄i kaka'an nda'ú jín-de. Te n̄i kakiñi'in-de vekaa. Te n̄i kaka'an nda'ú jín-de ná kuxio-de kinglyo-de in̄i ñuu-ún.

⁴⁰ Yúan-na te n̄i kenda koyo-de vekaa. Te n̄i ndivi-de ve'e Lidia. Te n̄i kajande'é-de taká ñani. Te n̄i kaka'an-de tu'un ndéé in̄i jín-i. Te n̄i kee-de kaja'an-de.

17

Ja ní kakuvaa ñayivi Tesalónica

¹ Te Pablo jín Silas, n̄i kaja'a-de ñuu Anfípolis jín ñuu Apolonia kaja'an-de. Te n̄i jakoyo-de ñuu Tesalónica nuu ío in̄i ve'e sinagoga cháa judío.

² Te Pablo, natu'un sá'a sá'a-de n̄i kivi-de nuu cháa-ún un̄i kivi ndetatu. Te ndita'an semana n̄i kastatá'an-de jín cháa-ún siki tutú ii.

³ Te n̄i jani-de tu'un nuu-í, n̄i stá'an-de ja kánúú ndó'o Cristo te nachaku-ya nú n̄i jii-ya. Te n̄i ka'an-de: Jesús, I'a jáni-ri tu'un yá'a, máa-yá kuu Cristo, áchí-de.

⁴ Te sava ñayivi, n̄i kakandija-i. Te suni súan kua'a cháa ñuu Grecia ja kachiñu'un-de Dios, jín kuá'a ñá'an ñá'nu, n̄i kandujín-de jín Pablo jín Silas.

⁵ Yúan-na te cháa judío ja tú kakandija, n̄i kakiti xaan in̄i. Te n̄i kastutú sava cháa ñáa, cháa kuxí, kua'an jín. Te n̄i kututú kuá'a ñayivi ní kandonda-i in̄i ñuu-ún. Te n̄i jakoyo-i ve'e Jasón kánandúkú-i Pablo jín Silas ja kiñi'in-i-de nuu ñayivi-ún.

⁶ Ko tú ní kánani'in-í-de. Te n̄i kañu'un-i Jasón jín sava-ga ñani n̄i jakoyo-i jín-de onde nuu justicia ñuu-ún. Te n̄i kakana jaa-i: Chaa yá'a ja kásaká núu-de in̄i ñuyivi, suni n̄i chakoyo-de yá'a,

⁷ te Jasón, n̄i ja'a núu-de ve'e-de ncháa cháa-ún. Te taká máa-de, tú káandatu-de nuu ley César. Chi sua kaka'an-de ja ío inga rey nání Jesús, áchí-i.

⁸ Te ñayivi jín cháa kakuu justicia, n̄i kajini so'o-i tu'un yá'a. Te n̄i kakuvaa-i.

⁹ Ko n̄i kajikan-i xu'un núu Jasón jín núu sava-ga-de. Te onde n̄i kajini-i nuu xu'un te vásá ní kasía-i-de kaja'an-de.

Ñayivi ñuu Berea kándúkú ví-i tu'un-ya

¹⁰ Yúan-na te ñani-ún, n̄i kaskáka ñúú-ni-de Pablo jín Silas kaja'an-de onde ñuu Berea. Te nuu ní jakoyo-de yúan, te n̄i kivi koyo-de in̄i ve'e sinagoga cháa judío.

¹¹ Te cháa judío yúan, ndito-ga xini-dé vásá cháa judío ñuu Tesalónica, chi bueno n̄i kakusi in̄i-de jín tú'un. Te ndita'an kivi kánandúkú víi-dé in̄i tutu ii nú ndaa ká'an xí túu.

12 Súan n̄i kuu. Te n̄i kakandíja kua'a-í, jíin kuá'a ñá'an ñá'nu ñuu Grecia, te suni súan kua'a cháa.

13 Ko cháa judío ñuu Tesalónica, n̄i kajini tu'un-de ja súni onde ñuu Berea n̄i jicha tu'un Dios n̄i sá'a Pablo. Te n̄i kee-de kája'an-de. Te suni yúan n̄i kaxndóna-de ñayivi.

14 Yúan-na te ñani yúan, n̄i katáji-ni-de Pablo kua'an-de onde yu'u mar. Te Silas jíin Timoteo, n̄i kakendo-de ini ñuu Berea.

15 Te ñayivi ní kachu'un íchí Pablo, kua'an-i jíin-de onde ñuu Atenas. Te n̄i natá'ú-de tiñu nuu-í ja yachí ja Silas jíin Timoteo nuu-dé. Te n̄i kee-i vai ndikoyo-i.

Chaa ñuu Atenas kúj'a ini-de sikí tú'un n̄i nachaku-ya

16 Te nini ndátu Pablo cháa-ún ini ñuu Atenas, te n̄i jini-de ja ñayivi núu-ún xaan káchiñú'ún-i ndoso. Te n̄i kukuí'a ini-de.

17 Te ini ve'e sinagoga n̄i státá'an-de jíin cháa judío jíin cháa káchiñú'ún Dios. Te suni ndita'an kivi státá'an-de jíin ñayivi kájin nuyá'u.

18 Te sava cháa ndíchí káskuá'a sikí epicúreos jíin sikí estoicos, n̄i kastátá'an jíin-de. Te sava n̄i kaka'an: Naún tu'un ká'an cháa tilakuá yá'a, áchí. Te sava-ga-i: Chaa jáni tu'un i'a jáa kuu-de, áchí-i. Chi n̄i jani-de tu'un Jesús ja ní nachaku-ya.

19 Te n̄i kajaka-ún-de vai jíin-de onde municipio Areópago te káka'an: Á kuu kachi-ro núu-rí naún tu'un jáa kuu ja stá'an-ro-ún,

20 chi stá'an-ro tú'un jáa núu-rí. Te ná júku'un ini-ri naún kuu-ún kákuni-ri. Achí jíin-de.

21 Chi taká cháa ñuu Atenas jíin taká cháa jíká káxiukú núu-de yúan, tuká ndé inga tiñu kásá'a-de, chi máni ká'an-de xí jini so'o-de in tu'un jáa.

22 Te Pablo, kándij-de ini municipio Areópago-ún. Te n̄i ka'an-de: Chaa ñuu Atenas jíná'an-ró, jini va'a-ri ja bueno káchiñú'ún-ró i'a máa-ró.

23 Chi n̄i jika kuu-ri n̄i jandé'é-ri ini viñu'un-ró. Te n̄i jini-ri nuu in altar nuu yóso tú'un yá'a: Nuú i'a ja ná tú jini-yo, áchí. Te máa I'a-ún, ja káchiñú'ún-ró-yá vasa tú kájin-ro-yá, I'a-ún kuu Dios ja jáni-ri tu'un-ya núu-ro.

24 Máa Dios, I'a n̄i sá'a ñuyivi jíin taká-ga ndatiñu, máa-yá kuu Jito'o andívi jíin ñuyivi. Te tú ncháa-ya ini ve'e ij ja kúva'a sá'a nda'a.

25 Te tú nándi-i-ya ní in ndatiñu ni ñayivi kuatíñu nuu-yá, chi máa-yá, já'a-ya tú'un ja káichaku ñayivi jíin já stáa-i tachi jíin já ní in-í ndatiñu.

26 Te chji in-ni tata n̄i sá'a-ya taká ñayivi náva'a kuxiukú-i ní ñuyivi. Te n̄i jani-ya kivi kúchaku in in-i jíin lugar kuxiukú-i jíná'an-i.

27 Náva'a ná nándukú-i Dios, te nú súan skáka nda'a-í te ní in-í-ya, chi tú jíká ncháa-ya jíin in in-yó.

28 Chi jíin máa-yá, káichaku-yo, kákanda-yó, te nú'un vida-yo. Natu'un sava cháa kátava yáa-ro, n̄i kaka'an-de: Chi suni onde tata máa-yá kákuu taká-yo, áchí.

29 Nú tata Dios kákuu-yó núsáa, te ma kuu kani ini-yo já Dios kuu oro xí plata xí yúu. Chi máni kájanini ini-i ja súan jito-ya, te súan kánatava máa-i-ya.

30 Te vasa tú ní sá'a-ya cuenta ja tú ní kájuku'un ini ñayivi onde sáa, ko vina kána-ya xiní taká ñayivi ní ñuyivi ná nákani ini-i.

31 Te a n̄i teta'an-ya in kivi já nákuyndíi ndaa-ya sikí ñuyivi, sá'a Dios jíin máa I'a n̄i jani-ya-ún. Te n̄i stá'an ndijin Dios ja súan kuu, chi n̄i naschaku-ya I'a-ún ma'ñú ndíyi. Achí Pablo.

32 Te súan n̄i kajini so'o-i tu'un ja náchaku ndiyi, te sava-i, n̄i kasákátá-i nuu-dé. Te sava-ga-i, n̄i kaka'an-i: Kákuni-ná kuni so'o-ná inga jínu sikí tú'un ká'an-ní yá'a, áchí-i.

33 Te máa Pablo, n̄i kenda-de ma'ñú ñayivi-ún kua'an-de.

34 Ko yaku ñayivi, n̄i kakandíja-i. Te n̄i kandujin-i jíin Pablo. Te in-i kuu Dionisio cháa Areópago, te inga-i kuu in ña'an nání-ña Dámaris, jíin sava-ga-i.

18

Jasú-ya núu cháa ñáa iní ñuu Corinto

¹ Yúan-na te n̄i kenda Pablo iní ñuu Atenas, te kua'an-de onde ñuu Corinto.

² Te yúan n̄i jini-de nuu ñin cháa judío nání Aquila, cháa ñuu Ponto kúu-de, ja sá yakú-ni kiv̄i ní cháa-de jíin ñási'í-de Priscila, ja ní kuxio-de iní ñuu Italia. (Ch̄i Claudio, n̄i tá'ú-de tiñu ja ná kenda koyo taká ñayiv̄i judío iní ñuu Roma.) Te n̄i jaá Pablo nuu cháa-ún.

³ Te suni tiñu sá'a cháa-ún sá'a Pablo. Te n̄i kendoo-de yúan. Te n̄i sátiñu-de, ch̄i tiñu kásá'a-de-ún kúu ja kájani-de ve'e sa'ma nátu'un ñii.

⁴ Te ndita'an kiv̄i ndétatú n̄i jani-de tu'un iní ve'e sinagoga. Te n̄i ndúkú ndée-de n̄i skándija-de ñayiv̄i judío jíin ñáyiv̄i ñuu Grecia.

⁵ Te Silas jíin Timoteo, n̄i kikoyo-de ichi ñuu Macedonia. Te Pablo, a jáni téyí-de tu'un, te jáni ndaa-de tu'un nuu ñayiv̄i judío ja Jesús kúu-ya Cristo.

⁶ Ko ñayiv̄i-ún, n̄i kaka'an ndiv̄a'a-i sik̄i-dé. Te máa-de, n̄i kaja-dé sa'ma-dé. Te n̄i kachi-de jíin-i: Kuachi máa-ró kúu núsáa, ch̄i ruu, tú kuachi-r̄i. Vina te ki'in-r̄i nuu ñayiv̄i siin nación. Achí-de.

⁷ Te n̄i kenda-de yúan. Te n̄i kiv̄i-de ve'e ñin cháa nání Justo. Te cháa-ún, chíñú'ún-de Dios. Te ve'e cháa-ún kándij yani jíin vé'e sinagoga.

⁸ Te Crispo, cháa kúñá'nu iní ve'e sinagoga, n̄i kandija-de nuu máa Jító'o-yo ondé jíin ní vé'e-de. Te kua'a ñayiv̄i ñuu Corinto, n̄i kajini ná'in-i. Te n̄i kakandija-i. Te n̄i kajanducha-í.

⁹ Te máa Jító'o-yo, jíin jáni n̄i ka'an-ya jíin Pablo ñin akuáa: Ma yú'ú-ro ni ma kasú-ro yú'u-ro, ch̄i kukuu-ró ká'an-ro.

¹⁰ Ch̄i jika-r̄i jíin-ró, te ma sándiv̄a'a ni ñin cháa jíin-ró. Ch̄i ñáva'a-r̄i kua'a ñayiv̄i iní ñuu yá'a, áchí-ya.

¹¹ Te n̄i kendoo-de yúan ñin kua' yósava, te stá'an-de tu'un Dios nuu-í.

¹² Te Galión kúu gobernador iní ñuu Acaya. Te ñayiv̄i judío, ñin ká'nu-ni n̄i kandonda-i sik̄i Pablo. Te n̄i kajaka-i-de kua'an-i jíin-de onde iní municipio.

¹³ Te n̄i kaka'an-i: Cháa yá'a, xaan ská'an-de taká ñayiv̄i já ná chíñú'ún-i Dios te ma kuándatu-ga-i tu'un ká'an ley, kuní-de. Achí-i.

¹⁴ Te kejá'a Pablo ka'an-de núu, ko n̄i ka'an-ni Galión jíin ñayiv̄i judío: Ñayiv̄i judío jíná'an-ró, nú sik̄i ñin tu'un n̄i'in iní kúu, xí ñin kuachi xaan kúu, te vatú-ni ná kúni ná'in-rí tu'un ka'an-ro.

¹⁵ Ko nú sik̄i tú'un-ni kúu, xí sik̄i nani sí'v̄i, xí sik̄i ley máa-ró, yúan-na te ná sándaa máa-ró núsáa. Ch̄i ruu, tú kuní-r̄i skiv̄i nduu-r̄i ja sándaa-r̄i tu'un súan.

¹⁶ Te n̄i skúnu-de-i kaja'an-i fuera municipio.

¹⁷ Yúan-na te n̄i kakatiin-i Sóstenes, cháa kúñá'nu iní ve'e sinagoga. Te n̄i kaja'a-i-de yuxé'é municipio. Te Galión, tú ní sá'a-de cuenta.

Ja kuáno'on túku Pablo ñuu Antioquía

¹⁸ Ko Pablo, n̄i kuu kua'a kiv̄i kánchaa-de yúan. Te n̄i nakuatá'ú-de nuu taká ñani yúan. Te kua'an-de jíin barco onde ñuu Siria. Te Priscila jíin Aquila kaja'an jíin-de. Te n̄i jaá-de ñuu Cencrea. Te n̄i seté-de xini-dé sik̄i ñin tu'un n̄i keyu'u-dé.

¹⁹ Te n̄i jaá-de ñuu Éfeso, te n̄i skéndoo-de cháa-ún yúan. Ko Pablo, n̄i kiv̄i-ni-de iní ve'e sinagoga kástatá'an-de jíin ñayiv̄i judío.

²⁰ Te n̄i kaka'an nda'ú-i jíin-de ja ná kéndoo-de yaku-ga kiv̄i jíin-i. Ko Pablo, tú ní jatú'un-de.

²¹ Ch̄i n̄i nakuatá'ú-de nuu-í. Te n̄i ka'an-de: Kánúú já kí'in ná'in-rí ñuu Jerusalén, sá'a-r̄i kiv̄i í. Ko nú kuní Dios, te nchaa tuku-r̄i nuu-ro. Achí-de. Te n̄i kenda-de ñuu Éfeso kua'an-de.

22 Te n̄i jaa-de jíin barco onde ñuu Cesarea. Te n̄i kaa-de ñuu Jerusalén. Te nuu ní ndi'i n̄i ka'an-de jíin tíku'n̄i kándija yúan, te n̄i nuu-de n̄i najaa-de ñuu Antioquía.

23 Te n̄i kendo-de yúan yaku kivi. Te vásá ní kenda-de kua'an-de, n̄i jika kuu-de ní ndáñuu Galacia jíin ndáñuu Frigia. Te n̄i kayija-ga in̄i ñayivi káskuá'a-ún n̄i sá'a-de.

Ndasa n̄i ni'in Apolos tu'un Jesús

24 Te ñuu Éfeso n̄i chaa in̄i chaa judío nání Apolos, chaa ñuu Alejandría kúu-de. Te va'a ká'an-de chí ndíchi xaan-dé tutu i.

25 Te chaa-ún, a n̄i kutu'a-de jíin tú'un máá Jító'o-yo. Te jítú iní-de tú kuitá-de ká'an-de ja stá'an-de tu'un máá Jító'o-yo, vasa máni tu'un ja ní skuánducha Juan jiní-de ká'an-de.

26 Te n̄i chundéé iní-de ká'an kájí-de in̄i ve'e sinagoga. Te n̄i kajini so'o Priscila jíin Aquila tu'un ká'an-de. Te n̄i kajaka-de chaa kua'an-de jíin-de. Te n̄i kajani kájí-ga-de tu'un Dios nuu-dé.

27 Te kuni Apolos ja kí'in-de onde ñuu Acaya. Te taká ñani-ún, n̄i kaka'an ndéé jíin-de. Te n̄i kachaa tutu kua'an nuu chaa káskuá'a yúan ja ná kuátá'ú-de chaa. Te nuu ní jaa-de yúan, te va'a n̄i chindéé ní chituu-de ñayivi kákandija tu'un luu máá-yá.

28 Te ma'ñú taká ñayivi ní státá'an-de jíin chaa judío. Te n̄i stá'an-de ja Jesús kúu-ya Cristo, nátu'un ká'an tutu i.

19

Chaa káskuá'a jíin Juan káni'in-dé tu'un Espíritu Santo

1 Te nini kándeé Apolos in̄i ñuu Corinto, te n̄i ja'a Pablo vai-de ñuu ichi nínu-ga, te n̄i nchaa-de ñuu Éfeso. Te yúan n̄i jini-de nuu sáva ñayivi káskuá'a.

2 Te n̄i jika tu'un-de-i: A n̄i kani'in-ro Espíritu Santo ja ní kákandija-ró xí té chá'an-ga, áchí-de. Te máá-i, n̄i kaka'an-i jíin Pablo: Té kuni tu'un-ga-ná ja ío Espíritu Santo, áchí-i.

3 Yúan-na te n̄i kachi Pablo: Na siki ní kajanducha-ro núsáá, áchí-de. Te n̄i kaka'an-i: Siki tú'un n̄i skuánducha Juan, áchí-i.

4 Te n̄i ka'an Pablo: N̄i skuánducha Juan jíin tú'un ja ná nákaní in̄i-i, te áchí-de jíin ñayivi ja ná kándija-i nuu I'a vai ichi yatá-dé, kúu Cristo Jesús. Achí-de.

5 Te nuu ní kajini so'o-i tu'un yá'a, te n̄i kajanducha-ní-i jíin sí'ví máá Jító'o-yo Jesús.

6 Te Pablo, n̄i chaa-de nda'a-dé siki-í. Te n̄i chaa-ni Espíritu Santo siki-í jiná'an-i. Te n̄i kaka'an-i s̄in s̄in yu'u. Te n̄i kajani-i tu'un-ya.

7 Te n̄i io nátu'un uxi uu tá'an-i.

8 Te n̄i kivi Pablo in̄i ve'e sinagoga. Te n̄i chundéé iní-de, n̄i ka'an vatu máá-de nuu uní yo, ndátu'un-de te skándija-de ñayivi siki ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

9 Yúan-na te sava-i, n̄i kakujá'a in̄i-i te tú ní kákandija-i. Te ni kaka'an ndiva'a-i siki íchi Dios nuu taká ñayivi kánataká. Te n̄i kuxio-ni Pablo núu ñayivi-ún. Te kaja'an chaa káskuá'a-ún jíin-de. Te ndita'an kivi ní ndatu'un-de jíin chaa-ún in̄i escuela in̄i chaa nání Tiranno.

10 Te uu kua n̄i sá'a-de súan. Te taká ñayivi káxiukú ñuu Asia, kúu ñayivi judío te kúu ñayivi ñuu Grecia, n̄i kajini so'o-i tu'un máá Jító'o-yo Jesús.

11 Te n̄i sá'a Dios tini tiñu ñá'nu xaan jíin ndá'a Pablo.

12 Te n̄i kakinchaka pañito-de xí sá'ma-dé nuu ñayivi kaku'u. Te n̄i kaxndéé siki-í. Te n̄i kanduva'a-ni-i kue'e káta'an-i. Te tachi kini, n̄i kakenda in̄i-i kaja'an.

Ja ní kundéé tachi kini jíin sé'e Esceva

13 Te sava chaa judío, n̄i kajika kuu-de káskúnu-de tachi kini. Te kákuni-de kuatíñu-de sí'ví máá Jító'o-yo Jesús ja kíñi'in-de tachi kini iní ñayivi. Te súan n̄i kaka'an-de: Ká'an n̄i'in-ri jíin-ró jíin sí'ví Jesús ja jáni Pablo tu'un-ya, áchí-de.

14 Te ñin chaa judío nání-de Esceva, kúu-de sutu ñá'nu, te ni io usia se'e yíi-de ja kás'a tiñu yá'a.

15 Ko ni ka'an-ni tachi káni-ún: A jiní-ri máá Jesús. Te suni a jiní-ri Pablo. Ko róo, ndé chaa kákuu-ró. Achí jín-de.

16 Te chaa tá'an tachi káni-ún, ni kundée-de, ni kendava-de siki usia chaa-ún. Te ni kajinu víchí líi-dé ni kenda koyo-de ini ve'e-ún chi ni katuji-dé.

17 Te tu'un yá'a ni jicha kua'an ní núu ñáyivi káxiukú ini ñuu Éfeso, kúu ñáyivi judío jín ñáyivi ñuu Grecia, ni kajini tu'un-i. Te ni kayu'ú xa'an-í. Te ni kanakana jaa-i máá Jító'o-yo Jesús jín sí'ví-yá.

18 Te kua'a ñáyivi já ní kākandíja, ni jakoyo-i nuu Pablo, ni kanakani ndaa-i kuachi-i jín tíñu ñáa ni kasá'a-i.

19 Te kua'a chaa ja ní kasá'a tiñu ñavá'a, ni jakoyo-de kándá'a-de tutu-de. Te ni kaja'mu-de tutu-ún jító nuu táka ñáyivi. Te ni katava-dé cuenta nasaa ncháa tutu ni kayu-ún. Te ni kajini-de ja úu xiko uxí mil peso kúu.

20 Súan ni ndea téyíi tú'un máá Jító'o-yo. Te ni jicha nuu kua'an.

21 Te nuu ní ndi'i taká tiñu yá'a, te ni chaa ini Pablo ja kí'in-de ñuu Macedonia jín ñuu Acaya te vása nájaa-de ñuu Jerusalén. Te ni ka'an-de: Nú ni ja'an-ri yúan, yúan-na te kánúu kí'in-ri ñuu Roma, áchí-de.

22 Te ni táji-de uu chaa káchindée tá'an jín-de kája'an ñuu Macedonia, kákuu Timoteo jín Erasto. Te ni kanchaa máa-de ñuu Asia yaku-ga kivi.

Ja ní kandongda ñuu Éfeso káka'an-i ja'a ndosó Diana

23 Te suu kivi-ún ni kandongda xa'an ñáyivi siki íchi-yá.

24 Chi ni io ñin chaa platero nání Demetrio. Te máa-de jín chaa kásatiñu ta'an jín-de, xa'an ní kani'in-dé xu'ún, chi jín plata kás'a-de ve'e lúlí i'a Diana.

25 Te chaa-ún, ni kastútú-de tá'an-de ja kás'a suni tiñu-ún jín-de. Te ni ka'an-de: A kajini-ro já siki tíñu kás'a-yó yá'a kani'in téyíi-ró xú'ún.

26 Te kajini-ro te suni kajini tu'un-ró já chaa Pablo yúan, nasu máá ñin ñuu Éfeso chi níi-ni ñuu Asia sásin-de ñáyivi jín tú'un ská'an-de-i. Chi ká'an-de ja násu Dios kákuu i'a kás'a nda'a.

27 Te yú'u-ri ja káni ini ñáyivi já tíñu sáni kúu tiñu kás'a-yó. Te sanaa te jita viñu'un i'a ñá'nu Diana, te suni sája'a ini-i nuu Diana luu vasa ndivii ñáyivi ñuu Asia jín ní ñáyivi káchiñú'ún-i nuu-yá vina. Achí-de.

28 Súan ni kajini so'o-de tu'un yá'a, te ni kakiti xa'an ini-de. Te ni kakana jín-de: Kúñá'nu téyíi Diana i'a ñuu Éfeso, áchí-de.

29 Te ñáyivi ñuu-ún, ni kakuva'a-i. Te ñin ká'nu-ni ni kandongda-i kája'an-i onde ini teatro káñu'un-i Gayo jín Aristarco, chaa ñuu Macedonia ja kájika ta'an-de jín Pablo.

30 Te kuní Pablo kivi-de nuu ká'jin tútu ñáyivi-ún. Ko ñáyivi káskuá'a-ún, tú ní kája'a-i tu'un ki'in-de.

31 Te suni sava chaa kákuñá'nu ini ñuu Asia, ja kákuu amigo-de, ni katáji tú'un kua'an nuu-dé káka'an nda'ú jín-de ja má kí'in-de ini teatro.

32 Te sava ñáyivi, ni kakana jaa-i ñin tu'un, te sava-ga-i inga tu'un, chi junta-ún, ni kasaka nuu-i. Te kua'a-gá-i, tú kajini kuti-í na siki kúu ja ní kataka-i.

33 Te sava chaa judío, ni kachundá'a-de Alejandro, ni kákiñi'in-de chaa ma'ñú ñáyivi kuá'a-ún. Yúan-na te Alejandro, sá'a-de seña jín ndá'a-dé ja ná kúná'in-i, chi ka'an-de ja'a judío jín ñáyivi kuá'a-ún kuní-de.

34 Ko ni kanakuni-i-de ja chaa judío kúu-de, te yúan ní kakana kó'ó-i natu'un uu hora: Kúñá'nu téyíi Diana i'a ñuu Éfeso, áchí-i.

³⁵ Yúan-na te n̄i kakuná'ín ñáyivi ní sá'a cháa kúu secretario ñuu-ún. Te n̄i ka'an-de: Róo ñáyivi ñuu Éfeso, a kájin̄i taká ñáyivi já ñuu Éfeso xaan káchiñú'ún-i i'á Diana jíin ndosó ja ní táj̄i Júpiter, n̄i kuun vai.

³⁶ Te tu'un yá'a, taká kájatú'ún-i. Núsáa te va'a-ga ná kasú-ro yú'u-ro te ma sá'a yachi-ro ní ñin tiñu ja tú ní kátava-ro cuenta.

³⁷ Chi n̄i kákinchaka-ró cháa yá'a onde yá'a vasa tú ní kásá'a-de ni ñin kuachi ni tú ní káka'an ndivá'a-de ni ñin tu'un sik̄i i'á máá-yó.

³⁸ Te Demetrio jíin taká cháa kásatiñu ta'an jíin-de, nú kájak̄in-de kuachi sik̄i ñin cháa, ío juzgado ná kí'in-de. Te ío gobernador, yúan ná kakán-de kuachi sik̄i tá'an-de.

³⁹ Te nú ío inga tu'un kákun̄i-ro, te kuu sánda-ro onde nuu ñin junta legal.

⁴⁰ Chi yú'ú-r̄i ja cháa-de kuachi sik̄i-yo, kachi-de ja kánakuatá'an máá-yó, chi ma ní'in-yo tú'un ka'an-yo najá ní kanataka-yo vína. Achí-de. Te n̄i ndi'i n̄i ka'an secretario tu'un yá'a.

⁴¹ Te n̄i jacha-de ñáyivi-ún kája'an-i.

20

¹ Yúan-na te n̄i jukuiñi tix̄in-ún. Te n̄i kana Pablo xin̄i cháa káskuá'a. Te n̄i ka'an-de jíin cháa-ún ja má yú'ú-de. Te n̄i kananuu tá'an-de. Te kua'an-de ñuu Macedonia.

² Te n̄i jika kuu-de ní taká ndañú-ún. Te n̄i ka'an-de kua'a tú'un ndéé iní jíin taká ñáyivi. Te n̄i ja-de ñuu Grecia.

³ Te n̄i kanchaa-de yúan un̄i yoo. Te a yani ki'in-de jíin barco onde ñuu Siria núú. Ko cháa judío, n̄i kanat̄in tu'un tá'an ja ndóna sik̄i-dé. Ja yúan ní nakani in̄i-de te ñu'íchi ní ja'an-de ñuu Macedonia.

⁴ Te n̄i ka'io sava cháa n̄i kaja'an jíin Pablo onde ñuu Asia. Te káinán̄i-de Sópater ñuu Berea, Aristarco jíin Segundo onde ñuu Tesalónica, Gayo ñuu Derbe, Timoteo, Tíquico jíin Trófimo onde ñuu Asia.

⁵ Cháa yá'a, n̄i kayoxnúú-de. Te k̄andatu-de ruu jíná'an-r̄i onde ñuu Troas.

⁶ Te ruu jíná'an-r̄i, nuu ní ja'a viko st̄at̄ilá tú yí'i yujan ía, te jíin barco n̄i kenda koyo-r̄i ñuu Filipos. Te nuu ú'un k̄iv̄i ní kanaketá'an-r̄i jíin-de onde ñuu Troas. Te ñuu yúan n̄i kaxiukú-r̄i ñin semana.

Ja ní jungava Eutico ventana sá'a numá'ná

⁷ Te máá k̄iv̄i ñin semana, n̄i k̄andutútú cháa káskuá'a-ún ja sákuách̄i-de st̄at̄ilá. Te n̄i st̄a'an Pablo tu'un nuu cháa-ún, ch̄i kenda-de k̄iv̄i x̄i'an-ún. Te káni ní ka'an-de onde sava ñuu.

⁸ Te n̄i io kua'a lámpara in̄i ve'e s̄ukún núu ní ká'jin̄i t̄utú-de yúan.

⁹ Te ñin cháa s̄uch̄i nán̄i-i Eutico, kánchaa-i máá yú'u ventana. Te nini n̄i kuná'an ká'an Pablo, jí'i xaan-í numá'ná. Te n̄i kix̄i-ni-i. Te n̄i jungava-ni-i onde piso un̄i te onde nuu ñu'un. Te a n̄i j̄i'i-n̄i n̄i k̄andukani-de-i.

¹⁰ Yúan-na te n̄i nuu Pablo. Te n̄i jito nuu-de nuu-í. Te n̄i junu nchaa-de-i. Te n̄i ka'an-de: Ma yú'ú-ro jíná'an-ró, ch̄i chakú-i, ách̄i-de.

¹¹ Te n̄i ndaa-de. Te n̄i sákuách̄i-de st̄at̄ilá. Te n̄i yee-dé. Te n̄i ka'an ná'an-ga-de onde kuakundij̄in. Yúan-na te n̄i kee-de kua'an-de.

¹² Te káno'on ñáyivi jíin s̄uch̄i-ún chakú-i. Te kákusiñ̄i x̄a'an iní-i.

¹³ Te ruu, n̄i k̄akoyo-r̄i in̄i barco te kája'an-r̄i jíin onde ñuu Asón, yúan naketá'an-r̄i jíin Pablo. Ch̄i súan n̄i sánda-de ja kí'in-de ñu'un ích̄i te ja-de yúan.

¹⁴ Te n̄i kanani'in tá'an-r̄i jíin-de in̄i ñuu Asón. Te n̄i kaa-de barco. Te kua'an-de jíin-r̄i ñuu Mitilene.

¹⁵ Yúan n̄i kakenda-r̄i jíin barco. Te inga k̄iv̄i ní jakoyo-r̄i ñuu Quío, te inga k̄iv̄i ní jakoyo-r̄i ñuu Samos. Te n̄i kakendoo-r̄i ñuu Trogilio. Te inga k̄iv̄i ní jakoyo-r̄i ñuu Mileto.

16 Chì jáni inì Pablo ja já'a-ni-de ki'in-de ñuu Éfeso náva'a ma kúkuéé-de ñuu Asia te naa tiempo núú. Chì jítú iní-de jaá yachi-de ñuu Jerusalén máá kivi Pentecostés nú ná kúni'in-de.

Consejo Pablo nuu cháa kákuu nuu ñúú Éfeso

17 Te kánchaa-de ñuu Mileto. Te ni táji-de tu'un kua'an onde ñuu Éfeso ni kana-de xini cháa kákuu nuu iní tiku'ni kándija.

18 Te nuu ní chaakoyo cháa-ún nuu-dé, te ni kachi-de: Máá-ró kájinì va'a-ró ndasa ni jiku-ri jíin-ró onde kivi ní cháa núú-rí ñuu Asia.

19 Te tú ní sáxixi-ri máá-rí kivi ní jatíñu-ri nuu máá Jító'o-yo. Te ío hora ni nde'e-ri. Te kuachi ñayivi judío, ja ní kanatíin tu'un tá'an-i te ni kii tundó'o siki-rí.

20 Te tú ní yú'ú-ri kani-ri tu'un nuu-ro já kuatíñu va'a-ró, ni tú ní yú'ú-ri stá'an-ri tu'un nuu-ro, vasa nuyá'u xí iní ve'e-ró.

21 Te ni jani ndaa-ri tu'un nuu ñayivi judío jíin núu ñayivi sáin nación ja ná nákanì inì-i kuandatu-i nuu Dios. Te ná kándija-i nuu máá Jító'o-yo Jesucristo.

22 Te vina cháa téyí iní-ri te ja yúan ñú'un íchí-rí ki'in-ri ñuu Jerusalén. Ko tú jiní-ri naún ta'an-ri yúan.

23 Ko ndita'an ñuu já'an-ri chi ká'an Espíritu Santo jíin-rí ja chindee-i ruu vekaa te kii tundó'o siki-rí.

24 Te ni tú sá'a-ri cuenta vasa ná ká'ni-í ruu, chi ja ná síjínu-ri tiñu ni ja'a máá Jító'o-yo Jesús nuu-rí kúu ja kánúú jáni inì-ri, jíin súni ja kúsi iní-ri kani-ri tu'un va'a tu'un luu Dios.

25 Te ma'ñú táká róo ja á ni jika kuu-ri ni jani-ri tu'un ndasa koo ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, te vina a jiní-ri ja ní ñn-ró ma kuní kuti-gá-ro núu-rí.

26 Ja yúan kástu'ún káji-rí nuu-ro jíná'an-ró vina, ja tú tau ya'u-ri niñi-ró.

27 Chì tú ní yú'ú-ri kani-ri ndivii tú'un Dios nuu-ro.

28 Núsáa te koto va'a-ró máá-ró jíin ní tiku'ni, chi Espíritu Santo ni jani-ya róo ja kúndito-ró-i te skée-ro tiku'ni máá Jító'o-yo, chi ni nakuaan-ya-í jíin niñi-yá.

29 Chì jiní-ri ja nú ná kí'in-ri, te kivi koyo yi'í kiti xaán má'ñú-ró te ma kúndá'ú inì-ti tiku'ni.

30 Te suni onde nuu tá'an máá-ró kéndá sava-de ka'an-de tu'un tú'ún náva'a xndá'ú-de ñayivi káskuá'a kí'in-i jíin-de.

31 Koo ndito inì-ro jíná'an-ró núsáa. Te ma náa iní-ro já uní kua ndúú ñúú-ni tú ní júkuiñi-ri ja kána jíin-rí nuu ñn ñn-ró vasa ni nde'e-ri.

32 Te vina ñani, jikán ta'u-rí nuu Dios ja'a máá-ró ja ná kuá'a-ya tú'un luu-ya núu-ro. Chì tu'un-ún kuu skuá'nu róo te ni'in-ro tá'u jíin táká-ga ñayivi ní sásin-ya.

33 Tú ní ndío inì-ri ni plata ni oro ni sa'ma ñn ñayivi.

34 A kájinì va'a-ró já ndéndúú nda'a-rí yá'a, ni ndúkú táká ja jínu ñú'ún-rí jíin cháa káxiukú jíin-rí yá'a.

35 Te modo ni stá'an ndi'i-ri nuu-ro já kánúú sátiñu-yó súan, náva'a chindéé tá'an-yó jíin táká cháa vitá káku'u. Te ma náa iní-ro tú'un máá Jító'o-yo Jesús, chi súan ni ka'an-ya: Luu-ga ja kuá'a-yó ñn ndatíñu nasu já ní'in-yo. Achí-ya. Achí Pablo.

36 Te nuu ní ndi'i ni ka'an-de taká tu'un yá'a, te ni jukuiñi jítí-de. Te ni jikan ta'u-dé jíin táká cháa-ún.

37 Yúan-na te xaán ní kande'e taká-de. Te ni kakanuu-de Pablo, te ni katitú-de cháa.

38 Chì kákuquí'a xaán iní-de jíin tú'un ni ka'an Pablo ja má kuní-ga-de nuu-dé. Te ká'a'an-de jíin-de onde nuu ío barco.

21

Ja ní chaa iní Pablo kí'in tuku-de ichi ñúu Jerusalén

¹ Yúan-na te nì kākusiin-ri jíin-de. Te nì kākí'in ndóó-ni-ri ichi jíin barco onde nì chaa-ri ñuu Cos. Te inga kivi ní jakoyo-ri ñuu Rodas. Te yúan nì kenda-ri te nì jakoyo-ri ñuu Pátara.

² Te nì kani'in-rí ñin barco ja kí'in ñuu Fenicia. Te nì kaka-ri nuu te kája'an-ri.

³ Te nuu ní kajini-ri nuu ñuu Chipre, te nì kaskéndo-ri ñuu-ún ichi ndávésé-rí. Te nì kajika-ri kája'an-ri jíin barco onde ñuu Siria. Te nì jakoyo-ri ñuu Tiro, chí yúan skéndo-ri barco-ún carga.

⁴ Te nì kakéndo-ri yúan ñin semana, chí nì kani'in tá'an-ri jíin ñáyivi káskuá'a. Te nì kaka'an-i jíin Pablo nì sá'a Espiritu ja má kí'in-de ñuu Jerusalén.

⁵ Ko nuu ní ja'a kivi-ún, te nì kenda koyo-ri. Te taká-i jíin ñási'i-i jíin sé'e-i, nì kajachu'un íchí-i ruu onde yata ñuu-ún. Te nì kajukuiñi jítí-rí jíin-i yu'u mar. Te nì kajikan ta'u-rí.

⁶ Te nì kananuu tá'an-ri yúan. Te nì kaka-ri nuu barco kája'an-ri. Te nì kanaxió káva-i káno'on-i ve'e-i.

⁷ Te ruu jíná'an-ri, nì kenda koyo-ri ñuu Tiro nì kajika-ri jíin barco. Te nì jakoyo-ri ñuu Tolemaida. Te yúan nì kaka'an-ri jíin taká ñani. Te nì kakéndo-ri jíin-de ñin kivi.

⁸ Te inga kivi-ún nì kenda Pablo jíin taká-ga-ri ja kájin-ri jíin-de. Te nì chakoyo-ri ñuu Cesarea. Te nì kivi koyo-ri iní ve'e ñin chaa jáni tu'un nání-de Felipe. Chaa-ún kuu ñin chaa ndí'usiá. Te nì kakéndo-ri jíin-de.

⁹ Te chaa-ún, ío kuun sésí'í súchí-de kájani-i tu'un Dios.

¹⁰ Te nì kaxiukú-rí yúan kua'a kivi. Te ichi ñuu Judea nì kii ñin chaa jáni tu'un Dios, nání-de Ágabo.

¹¹ Te nì chaa-de nuu-rí. Te nì kí'in-de sánchii Pablo. Te nì ju'ni-de nda'a jíin sí'in Pablo. Te nì ka'an-de: Súan ká'an Espiritu Santo: Ñáyivi judío, súan ku'ni-i chaa xíin sánchii yá'a, te nú ná jáa-de ñuu Jerusalén. Te nastúu-i-de nuu ñáyivi sñin nación. Achí-de.

¹² Tu'un-ún nì kajini so'o-ri. Te ruu jíin chaa kájin yúan, nì kaka'an nda'ú-ri jíin Pablo ja má kaa-de kí'in-de ñuu Jerusalén.

¹³ Yúan-na te nì ka'an Pablo: Naja kánda'i-ro te ndúkuí'a iní añú-ri kásá'a-ró. Chí ruu, a ío tu'a-ri ja násu máá ñin ja kúnu'ni-ri iní ñuu Jerusalén, chí suni ja kúu-ri yúan ja sikí sí'ví máá Jító'o-yo Jesús, áchí-de.

¹⁴ Te tú ní kuu ská'an-ri-de. Te nì kasía-ni-ri-de. Te nì kaka'an-ri: Ná koo ndasa játa'an iní máá Jító'o-yo, áchí-ri.

¹⁵ Yúan-na te vásá ní kasátu'a-ri taká ndatíñu-ri. Te nì kaka-ri ñuu Jerusalén kája'an-ri.

¹⁶ Te suni kája'an yakú chaa káskuá'a iní ñuu Cesarea jíin-rí, ncháka-de ñin chaa ñuu Chipre nání-de Mnasón. Chaa nì skuá'a aná'an kuu-de. Te nì kakéndo-ri ve'e chaa-ún.

¹⁷ Te nuu ní jakoyo-ri ñuu Jerusalén, te ñani-yo-ún, nì kākusi xáan iní-de nì kajatá'ú-de ruu.

¹⁸ Te inga kivi xían-ún nì kivi Pablo jíin-rí jíná'an-ri iní ve'e Jacobo. Te yúan nì kakutútú taká chaa kákuu nuu.

¹⁹ Te Pablo nì sá'a-de saludar chaa-ún. Yúan-na te nì jani-de tu'un taká tiñu nì sá'a Dios jíin ñáyivi sñin nación nini játíñu-de nuu-yá.

²⁰ Te nì kajini so'o-de tu'un yá'a. Te nì kanakana jaa-de Dios. Te nì kaka'an-de jíin Pablo: Náni, vina te nì jini-ro ná kua'a mil ñáyivi judío nì kakandíja-i. Te nene kájandatu nì'in-i nuu ley.

²¹ Ko nì kajini tu'un-de ja stá'an-ro núu taká chaa judío kaxiukú iní ñuu ñáyivi sñin nación ja má kuándatu-ga-de nuu Moisés, ni ma xití ndúu-ga se'e-de, ni ma kuándatu-de taninu aná'an.

²² Ndasa kuu núsáa, chí kuni tu'un ñáyivi já ní chaa-ro, te taka kua'a ndíja-i.

²³ Sá'a ja káka'an-ri jíin-ró yá'a núsáá: A ká'io kuun cháa yá'a ja á ni kakeyu'u-dé.

²⁴ Kuaka cháa yá'a ná kí'in-de jíin-ró. Te nasándoo-ró máá-ró jíin-de. Te kuá'a-ró xú'un núu-dé náva'a ná sété-de xini-dé. Yúan-na te juku'un iní taká ñayivi-ún ja tú kuti-gá ñún ío ja ní kandatú'ún-i siki-ro, chí kundaá iní-i ja súni jándatú máá-ró núu ley.

²⁵ Ko ñayivi sín naciún ja kákandíja-ún, a ni kachaa-ri carta kua'an nuu-í ja má kuándatú-i ni ñn tu'un yúan. Te ma kée-í kuñu ja ní soko núu ndosó, ni ññi, ni kiti kuá'ña. Te ma káka téné-i. Achí-de.

²⁶ Yúan-na te Pablo, ni jaka-de cháa-ún. Te inga kivi xían-ún, ni nasándoo-de máá-de jíin-de. Te ni kivi-de iní ve'e ii ja kástu'ún-de nuu-í na kivi jínu kándundoo-de te soko-dé kiti núu-yá siki ñn ñn-de núu.

Ja ní kakatñn-i Pablo iní ve'e ii

²⁷ Te kákuu-de ja síjínu-de ndí'usiá kivi-ún núu. Ko sava judío ñuu Asia, ni kajini nuu Pablo kánde-de iní ve'e ii. Te ni kaská'an ndí' ñayivi yúan. Te ni kakatñn Pablo.

²⁸ Te ni kakana jaa: Chaa Israel, kuá'a núu nda'a jíná'an-ró, chí cháa yá'a jíka kuu-de taká ñuu, stá'an-de nuu taká cháa te ká'an-de siki ñayivi-yo, jíin siki ley, jíin siki lugar yá'a. Te suni a ni skivi-de sava cháa sín naciún iní ve'e ii yá'a te ni sáchá'an-de ve'e ii. Achí.

²⁹ Chí onde ná kánde Pablo iní ñuu-ún ni kajini judío ja kánde-de jíin Trófimo, cháa ñuu Éfeso. Te ni kajani iní ja ní skivi Pablo cháa-ún iní ve'e ii.

³⁰ Te ní-ni ñuu-ún ni kánda-i. Te ni kataka-i. Te ni kakatñn-i Pablo. Te ni kastáa-i-de ni kenda-de yatá vé'e ii-ún. Te ni kanakasú-ni-i yuxé'é.

³¹ Te kája'ni-í Pablo núu. Ko ni ja'an tu'un yá'a nuu general cháa ñn soldado ja ní ñuu Jerusalén ni kánda-i kákuvaá-i.

³² Te cháa general, ni jaka-de soldado jíin capitán. Te kájinu-de kája'an-de onde nuu ká'jin ñayivi kuá'a-ún. Te ni kajini ñayivi já ní jakoyo general jíin soldado, te ni kajukuiñi-i ja kája'a-i Pablo.

³³ Yúan-na te ni ja general te ni ñn-de Pablo. Te ni tá'ú-de tiñu ni jakunu'ni Pablo jíin uu cadena. Yúan-na te ni jiká tu'ún ndé cháa kúu-de te ñún ní sá'a-de.

³⁴ Te ñayivi kuá'a-ún, sava-i ni kakana-i ñn tu'un te sava-ga-i inga. Te tú ní kúndaá iní-de ñún siki kúu ja súan kákuvaá-i. Te ni tá'ú-de tiñu kua'an Pablo cuartel.

³⁵ Te nuu ní ja Pablo escalera ve'e-ún, te soldado ni kándiso Pablo, chí xaan ní kánda ñayivi kuá'a.

³⁶ Chí kua'a ñayivi vái koyo-i ichi yatá soldado, te kákana jaa-i: Ka'ni-ni cháa jian, áchí-i.

³⁷ Te káskivi-de Pablo iní vekaa, te ni ka'an Pablo jíin general: Á kuu ka'an-ná ñn tu'un jíin-ni, áchí-de. Te ni kachí general jíin-de: Jiní-ro ká'an-ro yú'u ñuu Grecia náún.

³⁸ Nasu róo kúu máá cháa ñuu Egipto ja íku ñuu ni xndóna-ró-i ni kanakuatá'an máá-i, te suni ni kiñi'in-ró kúun mil cháa kuí'ná kája'an-de jíin-ró onde nuu ñú'un té'é náún. Achí.

³⁹ Yúan-na te ni kachí Pablo: Máá-ná kúu ndija cháa judío, te ñn se'e ñuu Tarso, ñn ñuu ká'nu ndañuu Cilicia. Te ká'an nda'ú-ná jíin-ni kuá'a-ni tu'un ná ká'an-ná jíin ñayivi yá'a. Achí-de.

⁴⁰ Te general, ni ja'a-de tu'un. Te ni jukuiñi Pablo nuu escalera. Te ni sá'a-de señal jíin ndá'a-dé nuu ñayivi-ún. Te ná'ín yúu-ni ni kákuu-i. Yúan-na te jíin yú'u hebreo ni ka'an-de:

22

Ja ní ka'an Pablo ja'a máá-de nuu-í

¹ Nání jíná'an-ni, jíin taká ní cháa kákuu táa, kuni so'o-ni tu'un ká'an-ná ja'a máá-ná jíin-ni vina, áchí-de.

² Te n̄ kajini so'o-i ja ká'an Pablo tu'un jíin yú'u hebreo, te ví'í-gá n̄ kakuná'ín-i. Te n̄ ka'an Pablo:

³ Máá-ná kúu cháa judío, n̄ kaku ndija-ná in̄i ñuu Tarso ndañúu Cilicia. Ko n̄ ja'nu-ná in̄i ñuu yá'a. Te escuela Gamaliel n̄ kutu'a va'a-ná n̄ stá'an-de tu'un n̄'in ley ñuu-yo núu-ná. Te káchiñú'ún vá'a-ná nuu Dios nátu'un kásá'a máá-ní vina.

⁴ Te n̄ chindik̄in-ná ñayivi kákandija tu'un yá'a onde ná ndi'i-i kuu. Te kúu cháa kúu ña'an, n̄ kat̄iin-ná-i n̄ chindee-ná-i vekaa.

⁵ Te sutu ñá'nu jíin táká cháa kákuu nuu, n̄ kajini-de ja súan n̄ sá'a-ná. Te suni cháa-ún, n̄ kachaa-de tutu nuu táká ñani. Te n̄ kaja'a-de tutu-ún nuu-ná n̄ ja'an-ná onde ñuu Damasco ja kuáku'n̄-ná ñayivi káxiukú yúan. Te kinanchaka-ná-i onde ñuu Jerusalén te ndo'o-i yá'a núu.

⁶ Te n̄ ki'in-ná ichi kua'an-ná. Te n̄ kuyani-ná yuñúu Damasco nátu'un kaxiuu kúu. Te n̄ ndii ncháa-ni nuu-ná n̄ jin̄u ñn ndua ndíi ní kii ichi ándívi.

⁷ Te n̄ ndua-ni-ná nuu ñú'un. Te n̄ jini so'o-ná ká'an ñn tu'un jíin-ná: Saulo, Saulo, naja chindik̄in-ro rúu, áchí.

⁸ Yúan-na te n̄ ka'an-ná: Ndé cháa kúu-ní vii, Táta, áchí-ná. Te n̄ ka'an-ya jíin-ná: Máá-rí kúu Jesús ñuu Nazaret ja chindik̄in-ro rúu, áchí-ya.

⁹ Te cháa kája'an jíin-ná, n̄ kajini ndija-de ndua ndíi-ún, te n̄ kayu'ú-de, ko tú ní kájin̄i so'o-de tu'un n̄ ka'an-ya jíin-ná.

¹⁰ Yúan-na te n̄ ka'an-ná: Táta, te naún sá'a-ná, áchí-ná. Te n̄ kachi máá Jító'o-ná jíin-ná: Ndukoo te ki'in-ro ñuu Damasco. Te yúan ta'u tíñu nuu-ro ndasa sá'a-ró, áchí-ya.

¹¹ Te tú ní jiní-ná nuu ní ñn, chi ndíi ncháa ndua ndíi-ún. Te cháa kája'an jíin-ná, kát̄iin-na-de nda'a-ná kua'an-ná jíin-de onde ñuu Damasco.

¹² Te yúan kánchaa ñn cháa nání Ananías. Te taká ñayivi judío yúan káka'an ja cháa va'a kúu Ananías, chi va'a jándatu-de nuu ley.

¹³ Te n̄ jaá cháa-ún te n̄ kandita-de nuu-ná. Te n̄ ka'an-de jíin-ná: Ñani Saulo, ná ndúndijin nuu-ro, áchí-de. Te n̄ jin̄i-ni-ná nuu-dé.

¹⁴ Te n̄ kachi-de: Máá Dios ndiyi táa-yo, n̄ jani-ya róo vina ja ná júku'un in̄i-ro tú'un kuní-ya. Te kuní-ro núu máá I'a ndaa, te kuní so'o-ró tú'un ka'an-ya.

¹⁵ Te kuu-ró testigo máá-yá nuu ndívi ñayivi táká ja ní jin̄i-ro jíin já ní jini so'o-ró.

¹⁶ Ma kúu uun in̄i-ro vina núsáa. Ndukuiñi te kuanducha-ro. Te kakan ta'u-ro núu-yá. Achí-de jíin-ná.

¹⁷ Te n̄ naxió káva-ná n̄ nchaa-ná ñuu Jerusalén. Te jikán ta'u-ná in̄i ve'e ij, te n̄ skóto-ya náa.

¹⁸ Te n̄ jin̄i-ná nuu-yá n̄ ka'an-ya jíin-ná: Ndúkú ndéé-ró te kenda yachi-ro in̄i ñuu Jerusalén yá'a, chi ma kuátú'ún-i tu'un-ri jáni ndaa-ro núu-í, áchí-ya.

¹⁹ Te n̄ ka'an-ná jíin-yá: Táta, a kájin̄i-i ja ní kivi-ná ndíta'an ve'e sinagoga n̄ jat̄iin-ná taká ñayivi kákandija nuu-ní. Te n̄ stují-ná-i n̄ taan-ná-i vekaa.

²⁰ Te kivi ní jichá niñi Esteban, cháa n̄ jani ndaa tu'un-ní, suni kándij-ná yúan sáa. Te n̄ jatú'ún-ná ja ní ji'i-de. Te n̄ ndito-ná sa'ma cháa n̄ kaja'ni Esteban. Achí-ná jíin-yá.

²¹ Te n̄ kachi-ya jíin-ná: Kuá'an, chi táji máá-rí róo ki'in jíká-ró onde nuu ñayivi s̄in nación, áchí-ya jíin-ná. Achí Pablo.

²² Te a n̄ kajini ná'ín-i onde n̄ ka'an-de tu'un yá'a. Yúan-na te n̄ kakuvaa-i. Te n̄ kaka'an jaa-i: Ná kúxio cháa jian ná kúu-de. Tú va'a cháa kúu-de ja kúchaku-ga-de ñuyivi yá'a. Achí-i.

²³ Te súan kákana kó'ó-i. Te n̄ kaskée-i tikachi-i kája'an. Te n̄ kaskánda-i tikacha ñú'un.

²⁴ Te n̄ tá'ú tíñu general ná kivi Pablo in̄i cuartel. Te n̄ ka'an-de ja ná xndichí soldado Pablo onde jíin cuarta náva'a kutuní in̄i general na sikí ní kãndonda ñayivi-ún sikí Pablo.

²⁵ Te ni kaju'ni-de Pablo jíin yó'o ñíi. Te ni ka'an Pablo jíin cháa kúu capitán ja kándii-de yúan: Á ío ley kuá'a-ní cuarta ñn cháa ñuu Roma ja té chá'an-ga ndúkú víi-ní kuachi-de, áchí-de.

²⁶ Te ni jini so'o capitán tu'un yá'a, te ni kee kua'an. Te ni ka'an jíin general: Ndasá'a-ní, chí cháa ñuu Roma kúu cháa yá'a, áchí.

²⁷ Yúan-na te ni jaa general nuu Pablo. Te ni jika tu'un-de: Kachí nú suu cháa ñuu Roma kúu-ró, áchí. Te ni ka'an Pablo: Jaan, suu máa-ná kúu, áchí-de.

²⁸ Te ni ka'an general: Ruu, chí ni ja'a-ri kua'a xú'ún, te ni kaja'a-de tu'un kuu-ri ñn cháa ñuu yúan, áchí. Te ni ka'an Pablo: Ko náá, chí túu. Chí iní ñuu-ún ni kaku-ná, áchí-de.

²⁹ Yúan-na te ja kákuñi xndó'o-de, ni kakuxio-ni kája'an. Te suni onde general ni yu'ú, chí ni juku'un iní-de ja ní ju'ni-de Pablo. Te ñn cháa ñuu Roma kúu Pablo.

³⁰ Te inga kivi xían-ún, kuní-de kundaá va'a iní-de na sikí kúu ja ní kandonda cháa judío sikí Pablo. Te ni ndáji-de cadena nú'ni Pablo. Te ni tá'ú-de tiñu ni taká taká sutu ñá'nu jíin taká cháa junta. Te ni kiñi'in-de Pablo. Te ni jani-de nuu cháa ni kandututú.

23

Ja ní kandii Pablo nuu junta sikí máa-de

¹ Yúan-na te ni ndakoto Pablo nuu junta. Te ni ka'an-de: Ñáni jíná'an-ní. Máa-ná chí a jiní va'a iní-ná ja ní jandatu va'a-ná nuu Dios onde vina. Achí-de.

² Yúan-na te máa sutú ñá'nu-ga nání Ananías, ni tá'ú tiñu nuu cháa ká'jin yani nuu-dé-ún ja ná kuá'a-ún ñn jikí máa yú'u-dé.

³ Te ni ka'an Pablo jíin sutú ñá'nu-ún: Xáan ndoo ka'an-ro. Dios stují-yá róo. Chí kánchaá-ro ja sándaá-ro tiñu-ri nátu'un ká'an ley. Chí vasa tú ío ley te tá'ú-ró tiñu ja stují-dé ruu náún. Achí-de.

⁴ Te ni kaka'an cháa ká'jin nuu-dé-ún: Naja ká'an ndiva'a-ró jíin sutú ñá'nu Dios, áchí jíin-de.

⁵ Te ni ka'an Pablo: Tú ní jiní-ná ja sutú ñá'nu kúu-de ñáni, chí yóso núu tutú: Ma ká'an ndiva'a-ró sikí cháa kúñá'nu iní ñuu-ro. Achí.

⁶ Ko nuu ní jiní Pablo ja sáva-de kákuu-de saduceo te sava-ga-de kákuu-de fariseo, te ni ka'an jaa-de nuu junta: Ñáni jíná'an-ní, máa-ná kúu cháa fariseo, se'e fariseo. Chí ñúkuu iní-ná ja náchaku taká ndiyi, te ja yúan xndichí-ní náá. Achí-de.

⁷ Te ja súan ni ka'an-de, te ni kakanaá cháa fariseo jíin cháa saduceo. Te cháa junta, síin síin tu'un ni kaka'an-de.

⁸ Chí kaka'an cháa saduceo ja má náchaku ndiyi, ni tú ká'io ndajá'a-yá, ni tachí. Ko cháa fariseo, kájatú'ún-de ndenúni tu'un-ún.

⁹ Te xaán ní kuvaá. Te sava cháa káchaa tutu ja kákuu tá'an cháa fariseo, ni kandukuiñi. Te ni kaka'an ni'in: Tú ni ñn kuachi káni'in-rí sikí cháa yá'a. Sanaa te ni ka'an ndija ñn añú xí ñn ndajá'a-yá jíin-de. Ma sáni'in iní-yo núu Dios núsáá. Achí.

¹⁰ Te xaán ní kakanaá-i. Te general, yú'ú-de ja ndátá ñáa-i Pablo. Te ni tá'ú-de tiñu ja ná kivi soldado te kañaan nñu Pablo sava ma'ñú-i, te ná kivi-de iní cuartel.

¹¹ Te akuáa-ún ni cháa-ni máa Jító'o-yo núu-dé te ni ka'an-ya jíin-de: Pablo, ma ndúku'á iní-ro, chí nátu'un ni jani ndaa-ro tú'un-ri iní ñuu Jerusalén, suni súan kánúú kíkani-ró tú'un-ri onde iní ñuu Roma, áchí-ya.

Ja ní kanatñn tu'un tá'an-i ka'ni-í Pablo

¹² Te nuu ní kundijin, ni kakututú sáva ñayivi judío. Te ni kanatñn tu'un tá'an-i. Te ni kaka'an téyí-i ja má kée kúti-í staa ni ma kó'o kuti-í nducha onde nú tú ka'ni-í Pablo.

¹³ Te ví'í-gá uu xiko judío ni kaka'an téyí-i tu'un yá'a.

¹⁴ Te ni kaja'an-i nuu sutú ñá'nu jíin núu cháa kákuu nuu, te ni kaka'an-i jíin cháa-ún: Máa-ná, ni kaka'an téyí-ná ja má kée kúti-ná onde nú tú ka'ni-ná Pablo.

15 Núsáá te máá-ní jíná'an-ní jín táká junta, kuáka'an-ní jín general ná kíñi'in-de Pablo cháa-de nuu-ní yá'a, chí kákuni-ní xndichí va'a-ga-ní-de, achi-ní. Te ná kótu'a máá-ná ka'ni-ná-de onde té cháa-ga-de yá'a. Achí-i.

16 Ko ñin se'e yí kua'a Pablo, ñi jini so'o-i ja súan ñi kanatñin tu'un tá'an. Te ñi ja'an-i ñi kivi-i iní cuartel. Te ñi kastu'ún-i nuu Pablo.

17 Te ñi kana Pablo xini ñin cháa kúu capitán. Te ñi ka'an-de: Kunchaka suchí yá'a ki'in-ro jín-i nuu general, chí ío ñin tu'un kastu'ún-i nuu-dé, áchí-de.

18 Te capitán, ñi jaka-de-i kua'an-de jín-i nuu general. Te ñi ka'an-de: Pablo cháa yíndi'u vekaa, ñi ka'an nda'ú-de jín-ná ja kíñchaka-ná suchí yá'a nuu-ní, chí ío ñin tu'un ka'an-i jín-ní, áchí-de.

19 Te ñi ñin general nda'a-í. Te ñi kuxio-de jín-i. Te ñi jiká tu'ún sá'í-de-i: Naún tu'un ka'an-ro jín-rí kuni-ro, áchí-de.

20 Te ñi ka'an-i: Chaa judío ñi kaskétá'an-de tu'un ja yúchaan ka'an nda'ú-de jín-ní kiñi'in-ní Pablo nuu táká cháa junta, chí xndichí va'a-de Pablo siki tíñu kákuni-de, achi-de.

21 Ko ma kándija-ní, chí ví'í-gá uu xiko-de káindatu sa'í-de. Te káka'an téyí-de ja má kée-dé staa ni ma kó'o-de nducha onde nú tú ka'ni-dé Pablo, áchí-de. Te vina a káindatu tu'a-de onde ná kuátu'un-ní. Achí-i.

22 Te ñi tá'ú tíñu general nuu-í, ja tú ni ñin nuu kachí-i ja súan ñi kastu'ún-i nuu-dé. Te ñi tájí-de-i kuano'on-í.

23 Yúan-na te ñi kana-de xini úu capitán. Te ñi ka'an-de: Sátu'a-ró úu ciento soldado, jín uní xiko uxí soldado koso caballo, jín úu ciento soldado kátñin lanza, náva'a kíngoyo-ró jín-de onde ñuu Cesarea ka'ñin akuáa vina.

24 Te suni ná sátu'a-de caballo koso Pablo. Te koto va'a-de Pablo kíngoyo-de onde nuu Félix cháa kúu gobernador, áchí-de.

25 Te ñi chaa-de ñin carta ja ní ka'an tu'un yá'a:

26 Máá-ná kúu Claudio Lisias. Te cháa-ná carta yá'a nuu ní Félix, gobernador ñá'nu. Ta ni táa.

27 Ñayivi judío, ñi katñin-i ñin cháa yá'a. Te a yani ka'ni-í-de núú, ko ñi nama-ná-de jín soldado chí ñi jini-ná ja cháa ñuu Roma kúu-de.

28 Te kuni-ná kundaa ini-ná naja kájikan-i kuachi siki-dé. Te ñi jani-ná-de nuu junta máá-i jíná'an-i.

29 Te ñi jini-ná ja siki ley máá-i kájikan-i kuachi siki-dé. Ko tú ní'in-ná ni ñin kuachi siki-dé ja kúu-de xí já kúndee-de vekaa.

30 Ko ñi ní'in-ná tu'un ja ní kanatñin tu'un tá'an ñayivi judío siki-dé. Te ja yúan tájí-ná-de kujaa yachi-de nuu-ní. Te tá'ú-ná tíñu nuu ñayivi kájikan-i kuachi siki-dé ja súni ná jákoyo-i nuu-ní. Te yúan ka'an-i jín-ní nú naja kájikan-i kuachi siki-dé. A ñi kuu ñi ka'an-yo táa. Achí.

31 Te soldado, ñi kajaka ñúú-ni Pablo kua'an jín-de onde ñuu Antípatris nátu'un ñi ta'u tíñu nuu.

32 Te inga kivi ní kanaxió káva-ni soldado káno'on onde cuartel, te ñi kaxndóo Pablo nuu soldado káyoso caballo ná kí'in-ún jín-de.

33 Te ñi jakoyo-ún ñuu Cesarea. Te ñi kaja'a carta nuu gobernador yúan. Te suni ñi jani ndii Pablo nuu-dé.

34 Te ñi ka'u gobernador carta-ún. Te ñi jiká tu'ún-de ndé estado kúu Pablo. Te ñi jini-de ja cháa ñuu Cilicia kúu Pablo.

35 Te ñi ka'an-de: Ná cháa cháa kájikan kuachi siki-ro. Yúan-na te kuni ná'in-rí tu'un ka'an-ro, áchí-de. Te ñi tá'ú-de tíñu ñi jakuva'a Pablo iní palacio Herodes.

Ja ní ka'an Pablo ja'a máa-de nuu Félix

¹ Te nuu ú'un kivi te máa sutú ñá'nu Ananías jíin sáva chaa kákuu nuu, jíin ñin chaa ká'an yu'u núu-dé nání Tértulo, ni chakoyo ñuu-ún. Te ni kivi koyo nuu gobernador ni kasátú'ún siki Pablo.

² Te ni kana gobernador xini Pablo. Te ni sátú'ún Tértulo siki-dé ni ka'an: Táta, ja ní kúu ja vindaá vinené kaxiukú-yó. Te ja vá'a chaa kúu-ní te ni kejá'a ndúva'a taká tiñu ini ñuu yá'a sá'a-ní.

³ Chi nene kánakuatá'ú-yó taká tiñu sá'a-ní taká lugar. Te kúsi ini-yo jíin, chi xaan vá'a sá'a-ní, táta Félix.

⁴ Ko ká'an nda'ú-ná jíin-ní, ma kití ini-ní, te kuni so'o-ní ñin tu'un lúli ká'an-ná jíin-ní nú va'a-ní.

⁵ Chi ni kajini-ná chaa yá'a ja kúu-de ñin kue'e kúu-de ñin kuachi. Te kánakuatá'an máa ñáyivi judío ní ini ñuyivi sá'a-de. Te skandá-de taká chaa nazareno.

⁶ Te suni a ndúkú ndée-de sáchá'an-de ve'e ij, ko ni kakatiin-ná-de. Te kákuu-ná sánda-ná jíin-de núu, natu'un ká'an ley máa-ná.

⁷ Ko ni jaa-ni general Lisias, te ni janchaa-de chaa yá'a nda'a-ná.

⁸ Te ni tá'ú-de tiñu ja cháa kájukan kuachi siki-dé, ná kíkoyo-de nuu-ní. Te vina kuu xndichí máa-ní-de, te ná kuni-ní jíin yú'u máa-de ná kaa taká kuachi ja jikán-ná siki-dé nuu-ní. Achí-de.

⁹ Te suni ni kasátú'ún ñáyivi judío siki-dé káka'an ja súan kúu ndija taká kuachi-de.

¹⁰ Yúan-na te ni sá'a gobernador señal nuu Pablo ná ká'an-de. Te ni ka'an Pablo: A jini-ná ja kuá'a kuiá kúu-ni gobernador ini ñuu yá'a, te yúan kúsi ini-ná sánda-ná ñin tu'un siki máa-ná nuu-ní.

¹¹ Chi máa-ní, kuu juku'un ini-ní ja té kuu-ga uxí uu kivi ní kaa-ná ni ja'an-ná ñuu Jerusalén ni jachiñú'ún-ná Dios yúan.

¹² Te chaa yá'a, tú ní kájiní kuti-dé nú státá'an-ná jíin ñin chaa ini ve'e ij, xí nú xndóna-ná ñáyivi ini ve'e ij, xí ini máa ñúu.

¹³ Ni tú prueba taká kuachi kasátú'ún-de siki-ná.

¹⁴ Ko kachi ndaa-ná nuu-ní ja chíñú'ún-ná Dios ndiyi táa-ná. Ko modo chíñú'ún-ná-ún, káka'an-de ja sá'an ñaa kúu. Te kándija-ná taká tu'un yóso núu tutú ley jíin núu tutú chaa ni kajani tu'un-ya onde sáa.

¹⁵ Te ñin núu-ni kándija-ná jíin-de tu'un ká'an Dios ja náchaku taká ndiyi, kúu ñáyivi vá'a te kúu ñáyivi ú'u.

¹⁶ Ja yúan jítu ini-ná sá'a-ná taká tiñu va'a náva'a tú kuka nuu-ná nuu Dios jíin núu ñáyivi.

¹⁷ Ko kua'a kuiá ni kuu, te vása ní nchaa-ná ni sá'a-ná caridad nuu ñáyivi ñúu ná. Te suni ni ja'ni-ná kití núu-ya.

¹⁸ Te ni kani'in-dé náa ini ve'e ij kánde-ná násándoo-ná máa-ná. Ko tú ní kaxiukú ñáyivi kuá'a ja kakuva-i jíin-ná, ko ni ka'in yakú chaa ñuu Asia jíin-ná.

¹⁹ Te ná kuíñi chaa-ún nuu-ní yá'a. Te ná ká'an máa-de siki-ná nú naún kuachi ni sá'a-ná kájaní ini-de.

²⁰ Xí ná ká'an chaa ká'in yá'a te nú ni kani'in-dé ñin kuachi xaan siki-ná kivi ní kandij-ná nuu junta-de yúan.

²¹ Xí sánaa te kájaní ini-de ja kuachi-ná kúu máa yá'a-ni, chi kivi ní kandij-ná nuu junta ni ka'an jaa-ná: Kándija-ná ja náchaku taká ndiyi, te ja yúan kaxndichí-ní náa, achí-ná. Achí Pablo.

²² Te ni jini so'o Félix tu'un yá'a. Te a kúnda va'a ini-de jíin íchi yá'a. Te ni sténdatu-de-ún jina'an. Te ni ka'an-de: Onda ná cháa general Lisias te kuni ndi'i-ri tiñu kákuu-ro. Achí-de.

²³ Te n̄i tá'ú-de tiñu nuu capitán ná kóto va'a Pablo. Te n̄i ja'a-de tu'un ná káka kuu-de ñin tí'li. Te ma kasú nú vaí tá'an-de kinchaka-i ja kée-dé, xí kika'an-i jíin-de.

²⁴ Te n̄i kuu yakū kiv̄i. Te n̄i chaā Félix jíin ñásí'í-de Drusila, ña'an judía kúu-ña. Te n̄i kana-de xin̄i Pablo. Te n̄i jini ná'ín-de tu'un ja kánúú kándija-yó núú Jesucristo.

²⁵ Te n̄i ka'an Pablo jíin-de ndasa jíka tiñu ndaa, te ná kúxndíi va'a-de máá-de. Te suni n̄i jani Pablo tu'un ja cháa juicio. Te n̄i yu'ú Félix. Te n̄i ka'an-de: Vina te kuá'an. Ko nú inga kiv̄i núña-ri te kana-ri xin̄i-ro kí-ro, áchí-de.

²⁶ Te suni ñúkuu in̄i-de ja kuá'a Pablo xu'ún núu-dé núú. Ja yúan tin̄i jínu n̄i kana-de xin̄i Pablo n̄i ja'an-de nuu-dé n̄i ndatu'ún-de jíin-de.

²⁷ Ko nuu ní ndí'i uu kuiā te n̄i nukuiñi Porcio Festo nuu Félix. Te kuní Félix ja ná kúsii in̄i ñayivi judío jíin-de. Te yúan ní skéndo-de Pablo in̄i vekaa.

25

Naja kuní Pablo ki'in-de nuu César

¹ Te un̄i-ni kiv̄i já ní kiv̄i Festo kúu-de gobernador in̄i ñuu-ún, te n̄i kenda-de in̄i ñuu Cesarea kua'an-de onde ñuu Jerusalén.

² Te taká sutu ñá'nu jíin taká chaā kakuñá'nu nuu ñayivi judío, n̄i jakoyo nuu Festo. Te n̄i kajani tu'un nuu-dé sik̄i Pablo. Te n̄i kaka'an nda'ú jíin Festo,

³ ja nú va'a-de te ná tájí-de Pablo no'on ñuu Jerusalén. Chi n̄i kanatiin tu'un tá'an ja ká'ni Pablo in̄i ichi.

⁴ Ko n̄i kach̄i Festo ja á yíndi'u va'a Pablo onde ñuu Cesarea, te suni naki'in yach̄i máá-de ichi nó'on-de.

⁵ Te n̄i ka'an-ga Festo: Ndé róó kánuña-ró kí'in-ro, ná kúun-ró kinyoyo tútú-ró jíin-rí. Te yúan ka'an-ro te nú ío kuachi-de. Achí-de.

⁶ Te n̄i kendo-de jíin cháa-ún natu'un unā xí uxí kiv̄i. Te n̄i nchaā-de ñuu Cesarea. Te inga kiv̄i ní nungoo-de in̄i municipio. Te n̄i tá'ú-de tiñu n̄i chaā Pablo nuu-dé.

⁷ Te a ká'jin chaā judío ja ní kikoyo ichi ñuu Jerusalén. Te n̄i chaā Pablo te n̄i kajíko ndúu-ún-de. Te n̄i kandonda n̄i kasátú'ún téyíi sik̄i-dé. Ko tú ní kákundéé jíin tú'un tú'ún.

⁸ Te n̄i ka'an Pablo ja'a máá-de: Tú ní sá'a-ná ni ñin kuachi sik̄i ley judío, ni sik̄i vé'e ij, ni sik̄i César, áchí-de.

⁹ Ko Festo, ch̄i ná kúsii in̄i chaā judío kuní-de, te n̄i ka'an-de jíin Pablo: Á tú kuní-ro kí'in-ro onde ñuu Jerusalén te yúan sánda-ri taká tu'un yá'a, áchí-de.

¹⁰ Te n̄i ka'an Pablo: A kándij-ná in̄i municipio César vina, te yá'a níni kúndaā tiñu-ná. Máá-ní, a jin̄i va'a-ní ja tú ní sá'a-ná ni ñin kuachi sik̄i cháa judío.

¹¹ Ch̄i nú ío kuachi-ná, nú n̄i sá'a-ná ñin kuachi xaan já ká'ni-ní náá te vatun̄i kuu-ná núsáá. Ko nú tú ío ndaa tu'un kasátú'ún cháa yá'a sik̄i-ná, te ni ñin chaā ma kúu kuā'a-de náá nuu cháa yá'a jin̄i-an-de. Núsáá te kí'in-ná nuu César kuní-ná. Achí-de.

¹² Te Festo, n̄i kanda tu'un-de jíin junta, te n̄i kach̄i-de jíin Pablo: A n̄i ka'an-ro já kí'in-ro núú César kuní-ro. Vina te kí'in-ro núu-dé núsáá. Achí-de.

Ja ní ka'an Pablo ja'a máá-de nuu Agripa

¹³ Te n̄i kuu yakū kiv̄i. Te n̄i jaā rey Agripa jíin Berenice onde ñuu Cesarea káka'an-de jíin Festo.

¹⁴ Te kua'a kiv̄i ní kaxiukú-de yúan. Te n̄i jani Festo tu'un Pablo nuu rey-ún: Ío ñin chaā yá'a n̄i skéndo Félix kándeé vekaa.

¹⁵ Te ná n̄i ja'an-ná ñuu Jerusalén, te sutu ñá'nu jíin ñayivi kákuu nuu judío, n̄i jakoyo-i nuu-ná kájikan-i kuachi sik̄i cháa yá'a.

¹⁶ Te n̄i kach̄i-ná jíin-i ja tú ío costumbre chaā ñuu Roma ja ká'ni-dé ñin chaā nú tú xna'an-ga kuiñi ñayivi kájikan kuachi sik̄i-dé nuu-dé. Yúan-na te kuu ka'an-de ja'a máá-de nuu kuachi-ún.

17 Yúan-na te n̄i chakoyó tútú-i yá'a. Te inga kiv̄i tú ní kúkuéé-ná n̄i nungoo-ná mesa sándaá-ná kuachi. Te n̄i tá'ú-ná tiñu n̄i kii cháa yá'a.

18 Te ká'jin ñayiv̄i kájikān kuachi sik̄i-dé. Ko tú ni ñn kuachi xaān ní káni'in-í sik̄i-dé nátu'un jāni in̄i-ná núú.

19 Chi máni sik̄i já kákandija máá-i n̄i kuu tu'un-ún, jín sik̄i ñn cháa nání Jesús ja á n̄i ji'i-de. Ko Pablo, áchí-de ja chakú ndija cháa-ún.

20 Te máá-ná, tú ní kútuní kuti in̄i-ná ndasa kundaā tu'un-ún. Te n̄i jikā tu'ún-ná-de, sánaa kuní-de ki'in-de ñuu Jerusalén te yúan kundaā kuachi-de.

21 Ko máá Pablo, n̄i kachi-de ja kí'in-de nuu Augusto te kundaā kuachi-de yúan kuní-de. Te n̄i tá'ú-ná tiñu ná kúndee-de vekāa onde táji-ná-de ki'in-de nuu César. Achí-de.

22 Yúan-na te n̄i kachi Agripa jín Festo: Máá-ná, suni kuni so'o-ná tu'un ká'an cháa jān kuní-ná, áchí-de. Te n̄i kachi Festo: Yuchaān te kuni so'o-ní tu'un ká'an-de, áchí-de.

23 Te kiv̄i xiān-ún, n̄i chakoyó Agripa jín Berenice ká'io tu'a-de. Te n̄i kiv̄i koyo-de in̄i municipio jín sáva general jín cháa kákuñá'nu in̄i ñuu-ún. Te n̄i tá'ú tiñu Festo n̄i cháa Pablo.

24 Te n̄i ka'an Festo: Táta rey Agripa jín táká ní cháa káxiukú jín-ná yá'a. Vina te ndé'é-ní nuu cháa yá'a, ch̄i sik̄i-dé n̄i kãndonda taká ñayiv̄i judío ñuu Jerusalén jín ñayiv̄i judío ñuu yá'a kájikān-i cháa yá'a nuu-ná te káka'an-i ja tú ío va'a kuchaku-ga cháa yá'a.

25 Ko tú ní'in-ná ni ñn kuachi sik̄i-dé ja kúu-de. Ko n̄i ka'an-de ja kí'in-de nuu Augusto kuní-de. Te ja yúan ní ka'an-ná ja táji-ná-de ki'in-de.

26 Te sik̄i cháa yá'a tú kútuní in̄i-ná naún tu'un cháa-ná nuu jito'o-ná. Ja yúan ní kiñi'in-ná-de nuu-ní jín'an-ní, te kánúú-gá nuu máá-ní, táta rey Agripa. Te xndichí-ní-de náva'a ná ní'in-ná tu'un cháa-ná carta ki'in.

27 Chi kúka nuu-ná táji-ná ñn preso ki'in, te nú tú kastu'ún-ná naún kuachi kájikān-i sik̄i-dé. Achí-de.

26

1 Te n̄i kachi Agripa jín Pablo: Já'a-ri tu'un ka'an-ro já'a máá-ró, áchí-de. Te n̄i skáa Pablo nda'a-dé. Te n̄i ka'an-de ja'a máá-de:

2 Kúsi in̄i-ná vina, ch̄i kuu ka'an-ná ja'a máá-ná nuu-ní, táta rey Agripa. Chi ñayiv̄i judío, kásátú'ún-i sik̄i-ná.

3 Ch̄i a jini va'a máá-ní taká taninu jín táká tu'un ñayiv̄i judío jín'an-i. Ja yúan ká'an nda'ú-ná jín-ní ja jín paciencia kuni so'o-ní tu'un kani-ná nuu-ní.

4 A kájiní taká ñayiv̄i judío ndasa n̄i sá'a-ná onde lúli-ná, ch̄i onde ná lúli-ná n̄i ncháa-ná jín ñayiv̄i ñuu-ná jín in̄i ñuu Jerusalén.

5 Te máá-de, nú kákuni-de kachi ndaa-de, te a kájiní-de náá ja onde xnáñúú ní kuu-ná ñn fariseo. Te sa'an fariseo, yí-ga káa vásá taká-ga sa'an-yo.

6 Te vina, ch̄i sik̄i já ñúkuu in̄i-ná tu'un n̄i keyu'u Dios nuu ndíyi táa-yo, yúan ní kakana-de náá vina kúndaā kuachi-ná yá'a.

7 Ch̄i ndí'uxi uu tata Israel, ndúú ñúú kájatíñu va'a-i nuu-yá sanaa te kuni máá-i tu'un n̄i keyu'u-yá. Sik̄i tú'un yá'a n̄i kasátú'ún cháa judío sik̄i-ná, táta rey Agripa.

8 Te naja kájani in̄i-ní ja má kúu naschakú Dios taká ndíyi.

9 Te máá-ná, n̄i jani in̄i-ná ndíso-ná tiñu ndonda téyí-ná sik̄i sí'ví Jesús ñuu Nazaret núú.

10 Te tiñu-ún, suni súan n̄i sá'a-ná in̄i ñuu Jerusalén. Chi n̄i ni'in-ná orden nuu táká sutu ñá'nu. Te xaān ní taan-ná ñayiv̄i ndóo in̄i vekāa. Te suni n̄i chu'un-ná voto ja ná kúu-i, te n̄i kaji'i-i.

11 Te tin̄i jinu n̄i xndó'o-ná-i in̄i taká ve'e sinagoga. Te fuerza stétuu-ná ka'an ndiva'a-i núú, ch̄i téyí xaān ní kit̄i in̄i-ná nuu-í. Te n̄i chindik̄in-ná-i jinu-ná jín-i onde ñuu jikā.

12 Te jíku-ná jíín tíñu-ún. Te nì ja'an-ná ñuu Damasco ndíso-ná tíñu sutu ñá'nu.

13 Te máá ká'uxi uu kúu, táta rey, kua'an-ná ichi-ún. Te nì jini-ná ñn ndua ndíi ní kii ichi ándíví, ví'í-gá vása ndíkandii káa. Te nì ndii ncháa-ni ñí núu-ná jíín núu cháa kuangoyo jíín-ná.

14 Te nì kandua ndi'i-ná nuu ñú'un. Te nì jini so'o-ná tu'un nì ka'an jíín-ná jíín yú'u hebreo: Saulo, Saulo, naja chindikín-ro rúu. Xaan yíi kúu ja kuañú yata-ró punta garrocha. Achí.

15 Yúan-na te nì ka'an-ná: Ndé cháa kúu-ní vii, Táta, áchí-ná. Te máá Jító'o-ná nì kachi-ya jíín-ná: Máá-rí kúu Jesús ja chindikín-ro rúu.

16 Ndukoo te kundii-ro, chi nì kenda-ri nuu-ro náva'a kani-ri róó kuatíñu-ró núu-rí, te kani ndaa-ro tú'un naún ní jini-ro jíín sáva-ga tu'un ka'an-ri jíín-ró, chi ndenda-ga-ri nuu-ro.

17 Te nama-ri róó nuu táká ñáyivi ñúu-ro jíín núu ñáyivi sñn nación. Chi nuu ñáyivi-ún tájí-rí róó ki'in-ro vína.

18 Náva'a kuña-ró ndúchi-í. Te ná kenda-i chii ñuñaa nuu tá'ú Satanás tíñu nuu-í, te no'on-i nuu Dios nuu ío ndijin, náva'a kandíja-i nuu-rí te sá'a-ri tuká'nu ini-ri nuu-í. Yúan-na te ni'in-í ta'u jíín ñáyivi ní sásñn-ri. Achí-ya jíín-ná.

19 Táta rey Agripa, ja yúan tú ní sáni'in ini-ná nuu tú'un nì jini so'o-ná onde andíví.

20 Chi xna'an-ga nì jani-ná tu'un nuu ñáyivi kaxiukú ñúu Damasco, jíín ini ñuu Jerusalén, jíín ñí ñuu Judea, jíín núu ñáyivi sñn nación. Nì jani-ná tu'un nuu-í ja ná nakani ini-i, te ná náxío káva ini-i ichi núu Dios, te ná sá'a-i tíñu va'a ja kánúú sá'a-i te nú a nì nakani ini-i.

21 Ja sikí yá'a te nì kakatñn ñáyivi judío náá ini ve'e ii. Te ka'ni-í náá kákuni-i núu.

22 Ko nì chindée ní chituu Dios náá, te kándii nì'in-ná onde vina, jáni ndaa-ná tu'un nuu ñáyivi lúlí jíín núu ñáyivi ñá'nu. Chi Moisés jíín cháa nì kajani tu'un Dios onde sáá, súan nì kajani-de tu'un ná taká tíñu cháa. Te suni máá yúan-ni ká'an tuku máá-ná.

23 Chi nì kajani-de tu'un ja kánúú ndó'o Cristo, te xna'an-ga máá-yá nachaku vása taká-ga ndiyi, náva'a kani-ya tú'un ja ní ndundijin nuu ñáyivi ñúu-yo jíín núu ñáyivi sñn nación. Achí-de.

24 Te súan nì ka'an Pablo ja'a máá-de, te nì ka'an jaa Festo: Kátachi-ro, Pablo. Ja ní skuá'a xaan-ro te ndúkú kútachi-ro. Achí.

25 Ko nì ka'an Pablo: Tú kátachi-ná, táta Festo, chi ío káji ini-ná ká'an ndaa-ná tu'un yá'a.

26 Chi máá rey, a jini va'a-de taká tu'un yá'a. Te tú yú'ú-ná ka'an-ná tu'un yá'a jíín-de. Chi a jini-ná ja tú kúñáá ini-de jíín ní ñn tu'un ká'an-ná, chi tú sa'í jika taká tíñu yá'a.

27 Táta rey Agripa, á kándíja-ní ja káka'an cháa káani tu'un-ya onde sáá. A jini máá-ná ja kándíja-ní, áchí Pablo.

28 Yúan-na te nì ka'an Agripa jíín Pablo: A yani kandíja-ri nuu Cristo sá'a-ró kuní-ro, áchí-de.

29 Te nì ka'an Pablo: Vasa a yani xí túu, ko jikán ta'u-ná nuu Dios ja máá-ní jíín taká-ga cháa káani so'o tu'un ká'an-ná vina, ná ndúu-ní natu'un máá-ná, ko cadena yá'a chi túu, áchí-de.

30 Te nì ndi'i nì ka'an Pablo taká tu'un yá'a. Te nì ndukuiñi rey jíín gobernador jíín Berenice, jíín taká cháa nì kaxiukú jíín-de.

31 Te nì kakuxio sñn máá-de. Te nì kandatú'un-de: Tú ni ñn kuachi ní sá'a cháa yá'a ja kúu-de xí já kúndee-ga-de vekaa, áchí-de.

32 Te nì kachi Agripa jíín Festo: Kuu sía-ní cháa yá'a núu, nú tú ní ká'an-de ja kí'in-de onde nuu César kuní máá-de. Achí-de.

27

Jíin barco kua'an Pablo ichi ñúu Roma

¹ Te ñi kundaa ja kíngoyo-ri jíin barco onde ñuu Italia. Te ñi kaja'a-de Pablo jíin sava-ga chaá ká'jin vekaa-ún nuu ñin capitán nání Julio ja tíin-de soldado nání Augusto.

² Te ñi kivi koyo-ri ini ñin barco ñuu Adramitio kaja'an-ri ichi yú'u mar ñuu Asia. Te suni ñin chaá onde ñuu Macedonia ñuu Tesalónica ja nání-de Aristarco, kua'an-de jíin-ri.

³ Te inga kivi ní jakoyo-ri ñuu Sidón. Te Julio, ñi kundá'ú ini-de Pablo. Te ñi ja'a-de tu'un ñi jandé'é Pablo amigo-de, náva'a chindéé chítuu-i-de.

⁴ Te ñuu yúan ñi kenda-ri kaja'an-ri jíin barco, ñi kaja'a-ri ichi chíi ñuu Chipre nuu ndó'yo tachi, chi sua ñi nana nuu tachi.

⁵ Te ñi kundéé-ri ñi kaja'a-ri nuu mar Cilicia jíin núu mar ñuu Panfilia. Te ñi jakoyo-ri ñuu Mira ja kándeé ini ñuu Licia.

⁶ Te ñuu yúan ñi ni'in capitán ñin barco ñuu Alejandría ja kí'in ichi ñuu Italia. Te ñi skívi-de ruu ini barco-ún jíná'an-ri.

⁷ Te kua'a kivi ní kajika kuéé-ri nuu ndúcha-ún. Te fuerza-ni ñi jakoyo-ri yuñúu Gnido. Te tuká ní já'a tachi-ún tu'un kaka-ri. Te ñi kaja'a-ri ichi chíi ñuu Creta nuu ndó'yo tachi, xiin ñuu Salmón.

⁸ Te xaán ní ndúkú ndéé barco-ún. Ñi jika nduu te ñi jakoyo-ri jíin ñin lugar nuu káskúnání-i Buenos Puertos. Te yani puerto-ún ío ñuu Lasea.

⁹ Te vina chi a ñi kuu kua'a kivi. Te sanaa te kiñá'án ñin tundó'o nuu mar, chi a ñi ja'a viko kóndicha ini, te ñi ka'an ni'in Pablo jíin-de:

¹⁰ Táta jíná'an-ní, jíní-ná ja xaán yí kóo viaje yá'a, te kii ñin tundó'o sikí barco. Ko nasu máá ñin barco jíin ndátíñu naa, chi suni kii tundó'o-ún sikí máá-yó. Achí-de.

¹¹ Ko tú ní kándija capitán ja ká'an Pablo, chi sua ñi kandíja-ga-de tu'un ká'an chaá skáka barco-ún jíin já ní ka'an chaá xín barco.

¹² Ko sikí já puerto-ún tú ío va'a ja kéndoo-de ní víko víjin, te ñi kanakani ini kua'a-gá-i ja kenda koyo-i yúan, sanaa te kuu jakoyo-i ñuu Fenice, te yúan kéndoo-i viko víjin kájani ini-i. Chi ñuu Fenice kuu ñin puerto ñuu Creta ja jito xín íchi nínu jíin íchi véé.

¹³ Te ñi kee ñin tachi íchi sur. Te ñi kajani ini-i ja jáa-i nuu kákuñi-i. Te ñi skáka-ga-i barco, kájika nduu-i ñuu Creta.

Ja ní ndonda ñin tachi xaán sikí barco

¹⁴ Ko ñi kunúu. Te ñi ndonda-ni ñin tachi xaán já nání Euroclidón.

¹⁵ Te ñi stáa-ni barco kua'an-ni jíin. Te tú ní kuu kundéé barco jíin tachi. Te ñi kasía-ni-ri kua'an te kuangoyo-ni-ri jíin.

¹⁶ Te ñi jakoyo-ri nuu ndó'yo tachi chíi ñin isla lúlí nání Clauda. Te u'u xaán ní kanatñin-ri barco lúlí ja ndikín yata.

¹⁷ Te ñi kaskivi-i ini barco ká'nu. Te ñi kaju'ni va'a-i máá barco ká'nu jíin yó'o jíin vitú. Te ñi síjinú-i sa'ma xndéché íchi xiní, chi káyú'ú-i ja tíin barco nú kaku'un yu'u mar. Te súan-na kaja'an-ri jíin.

¹⁸ Ko xaán ní kaja barco ñi sá'a tachi xaán. Te kivi xían-ún, ñi kakejá'á-i káskána-i taká ndatíñu ndíso barco.

¹⁹ Te kivi uní, taká ndatíñu jatíñu barco ñi kajacha nda'a-ri.

²⁰ Te kua'a kivi tuká ndijin túun ndikandii jíin tíñuú xiní, ni tú ní júkuiñi kuti tachi xaán-ún. Te tuká káñukuu ini-ri kaku-ri núu.

²¹ Te ñi kuu kivi já tuká káyee kúti-ri staa. Te ñi jukuiñi Pablo sava ma'ñú cháa-ún. Te ñi ka'an-de: Táta, ni kájanatu-ni tu'un ñi ka'an-ná, te ma kenda-yó ini ñuu Creta, te ma koto-yó tundó'o yá'a ni ma náa ndatíñu núu.

22 Ko vina ká'an nì'in-ná jíin-ní, ma kúkuí'a inì-ní jíná'an-ní. Chì ni ìn-ní ma náa-ní. Chì máni máa-ni ndatíñu jíin barco kúu ja náa.

23 Chì kuni-ni nì kanchaa ìn ndajá'a máa Dios jíin-ná. Chì I'a-ún xín náa, te játíñu-ná nuu yá.

24 Te nì kachì-ya jíin-ná: Pablo, ma yú'ú-ro, chì kánúú jáa-ro núu César. Te a nì ja'a Dios taká chaa kua'an jíin-ró jián núu-ro. Achí-ya.

25 Táta jíná'an-ní, ma yú'ú-ní núsáa. Chì máa-ná, a kándíja-ná nuu Dios ja súan kuu nátu'un nì ka'an-ya jíin-ná.

26 Ko níni kíkani-yó núu ìn isla, áchí-de.

27 Te nì kuu uxì kuun ákuáa. Te kájika-rì nuu mar Adriático. Te nuu ní kuu sava ñúú, te kájani inì ñayivi káskáka barco ja á nì kakuyani-rì nuu ìn ñu'un íchí.

28 Te nì kaskuíta ka'nu-i ìn plomada chí nducha. Te nì kajinì-i ja ío oko nda'a. Te nì kajika-ga-i ìn tí'li. Te nì kanaskuíta ka'nu tuku-i plomada. Te nì kajinì-i ja ío-ga xia'un nda'a.

29 Te káyú'ú-i ja-i ìn nuu ío toto chí nducha. Te nì kaskána-i kuun káa tókánchu tìn yata barco-ún kua'an. Te kákuni-i ja ná kúndijin yachì yachì.

30 Te chaa káskáka barco, kákuni-de kunu-de ki'in-de jíin barco lúlí, te xndóo-de barco ká'nu núú. Ja yúán ní kaskúun-de barco lúlí-ún nuu ndúcha, te kásá'a-de ja kí'in-de ichi núu barco ká'nu ja skáa-ga-de kaa tókánchu yúan núú.

31 Te nì kachì Pablo jíin capitán jíin soldado: Nú tú kendo chaa yúan inì barco ká'nu yá'a, te ma kúu kaku kuti máa-ní jíná'an-ní, áchí-de.

32 Yúan-na te soldado, nì kaxiti-dé yo'o tìn barco lúlí. Te nì kasía-ni-de nì tene kua'an.

33 Te nuu kuákundijin te nì ka'an ndéé Pablo jíin taká chaa ja ná kée-dé staa: Vina ío uxì kuun kiví ja káindito-ní te ká'io ndicha inì-ní chí tú ní káyee kúti-ní staa.

34 Te ká'an nda'ú-ná jíin-ní ja ná kée-ní staa, te ná nani'in iní-ní núsáa. Chì ni ìn-ní, ma náa ní ìn ixi xini-ní. Achí-de.

35 Te nì ndi'i nì ka'an-de tu'un yá'a. Te nì ki'in-de ìn staa. Te ma'ñú taká ñayivi-ún nì jikan ta'u-dé nuu Dios. Te nì sakuáchí-de. Te nì keja'a-de yée-dé staa-ún.

36 Yúan-na te nì kandundéé iní taká-i. Te suni nì kayee-í staa.

37 Te ja úndi'i-rì ká'io uu ciento unì xiko xia'un ìn-rì ja kaxiukú-rì inì barco.

38 Te nì kanda'a chí-i ja ní kayee-í staa. Yúan-na te nì kajacha-i trigo kua'an nuu ndúcha-ún, nì kanasáñama-i barco.

Ja ní naa barco nuu ñú'un íchí

39 Te nuu ní kundijin, te tú ní kánakuni-i ñu'un íchí. Ko nì kajinì-i ìn nuu kátísú'ú ja ío ñití. Te kákuni-i ja-i yúan jíin barco nú ná kúu sá'a-i.

40 Te nì kaxiti-í yo'o yí'i kaa tókánchu yúan. Te nì kaxndóo-i kaa-ún nuu mar. Te nì kastá'ya-i nuu tìn su'ma skuíko barco. Te nì kajata kaa-i sa'ma xini náva'a xndéché tachí barco. Te nì kajika-i kua'an-i ichi yú'u mar.

41 Ko nì jakoyo-de ìn nuu náketá'an uu yucha inì mar. Te nì kaku'un tá'an barco jíin tóto jíin ñití. Te ichi núu barco-ún nì tìn-ni, te tuká ní kandá kuti. Te yata barco-ún nì ka'ya-ni ja ní'in nì kaku'un su'ma mar.

42 Yúan-na te nì kandatú'ún soldado ja ká'ni taká preso náva'a ma súchá ni ìn-i ja kúnu-i.

43 Ko capitán-ún, nama-de Pablo kuni-de. Te nì jasú-de tu'un-ún. Te nì tá'ú-de tíñu nú ndé ñayivi kúu súchá-i te ná kée-ni-i ki'in-i nuu mar xna'an-ga te jakoyo-i onde nuu ñú'un íchí.

44 Te sava-ga-i ná kenda-i ki'in-i, sava-i koso téne-i jíin tabla te sava-ga-i jíin pedazo yunu barco. Te súan nì kakaku ndi'i-i nì jakoyo-i ñu'un íchí.

28

Já ní ta'an Pablo ñuu isla Malta

¹ Te nuu ní kakaku-ri, yúan-na te ñi kani'in-rí tu'un ja isla-ún nání Malta.

² Te ñayivi sïn yu'u yúan, ñi kakumaní-í jín-rí jíná'an-ri. Te ñi kastá'an-i ñn ñu'un, chi kúun sau te vijin sá'a. Yúan-na te ñi kakana-i xiní-rí ñi jakoyo-ri nuu-í.

³ Te ñi stútú Pablo yaku titaka. Te ñi taan-dé nuu ñu'un. Te ñn ko, jínu-ti ní kenda-ti já ní kuní'ni. Te ñi chiyú'ú-ni-ti ndá'a-dé.

⁴ Te ñayivi sïn yu'u ñú-ún, ñi kajini-i ja ndíta kaa ko-ún yiyú'ú-tí nda'a-dé. Te káka'an-i: Ndaa ja cháa já'ni ndíyi kúu cháa yá'a núsáa. Te vasa a ñi kaku-de nuu mar, ko máa I'a tu'un ndaa tú já'a tu'un kuchaku-ga-de, áchí-i.

⁵ Ko Pablo, ñi kisi-de ko-ún nuu ñu'un. Te tú naún ní tá'an-de.

⁶ Te máa-i, káinda-tu-i ja chú'un kuiñi-dé xí nduá-de te ku-de. Ko ñi kuná'an xaan káinda-tu-i ñi kajini-i ja tú naún ní tá'an-de. Yúan-na te ñi nakani ini-i te ñi kaka'an-i ja ñn i'a kúu Pablo.

⁷ Te yani yúan ñi jo ñu'un cháa kúu gobernador ini isla-ún, nání-de Publio. Te cháa-ún, ñi kana-de ruu jíná'an-ri. Te ñi ja'a nuu-de ve'e-de ñi kakendo maní-rí jín-de uní kivi.

⁸ Te táa Publio kátúu-dé nuu jito, kú'u-de jín kué'e kiji jín ñn kué'e kúun chii-de. Te ñi kivi Pablo ve'e cháa-ún. Te ñi jikan ta'u-dé. Te ñi cháa-de nda'a-dé siki cháa-ún. Te ñi nduva'a-ni cháa-ún.

⁹ Yuán-na, te suni sava-ga ñayivi kaku'u ní isla-ún, ñi jakoyo-i. Te ñi kanduva'a-ni-i.

¹⁰ Te ñayivi-ún, ñi kajatú'ún-i ruu jíná'an-ri, te ñi kaja'a-i kua'a ndatíñu ñi kakuta'u-ri. Te nuu ní kenda koyo-ri kua'an-ri, te ñi kaja'a-i taká ndatíñu kánandi'i-ri.

Já ní jani Pablo tu'un ini ñuu Roma

¹¹ Súan-ni onde nuu uní yoo, te ñi kajika-ri kua'an-ri jín ñn barco ñuu Alejandría ja ní kanchaa nuu isla tiempo viko víjin. Te barco-ún, máa cháan ndíso ñn figura ñayivi Cástor jín Pólux.

¹² Te ñi jakoyo-ri ñuu Siracusa. Te yúan ñi kakendo-ri uní kivi.

¹³ Te yúan ñi kenda koyo-ri kua'an-ri nduu nduu yundúcha. Te ñi jakoyo-ri ñuu Regio. Te inga kivi ní kee tachi íchi sur, te inga kivi xían-ún, ñi jakoyo-ri ñuu Puteoli.

¹⁴ Te yúan ñi kani'in tá'an-ri jín sáva ñani. Te ñi kaka'an nda'ú-de jín-rí ñi kakendo-ri jín-de ñn semana. Yúan-na te vása ní jakoyo-ri ñuu Roma.

¹⁵ Te ñani yúan a ñi kani'in-dé tu'un ruu jíná'an-ri. Te ñi kenda koyo-de, ñi kakita'an-de ruu onde nuyá'u nání Apio jín ndénúní mesón. Te ñi jini Pablo nuu-dé. Te ñi nakuatá'ú-de nuu Dios. Te ñi ndundéé ini-de.

¹⁶ Te nuu ní jakoyo-ri ñuu Roma, te ñi ja'a capitán taká preso nuu cháa kakuñá'nu nuu ejército ñuu Roma. Ko ñi ja'a-de tu'un kunchaa sïn Pablo jín ñn soldado kukoto-ún-de.

¹⁷ Te nuu uní kivi te ñi kana Pablo xiní taká cháa kakuñá'nu nuu ñayivi judío ñi kakutútú-de. Te ñi ka'an Pablo jín-de: Náni jíná'an-ró, ruu tú kuti naún ní sá'a-ri siki ñú-yo ni siki táninu táa-yo. Ko onde ñuu Jerusalén ñi kaja'a-i ruu nuu cháa ñuu Roma jíná'an-de. Te ñi kachindee-de ruu vekaa.

¹⁸ Te cháa ñuu Roma, ñi kaxndichí-de ruu. Te kákuñi-de sía-de ruu núu, chi tú ni ñn kuachi ío siki-rí ja kúu-ri.

¹⁹ Ko tú ní játú'ún ñayivi judío. Yuán ní jikan-ri ja kii-ri nuu César. Ko na tú vai-ri ja ká'an-ri siki ñayivi ñu-ri.

²⁰ Já yúan ní kana-ri xiní-ro jíná'an-ró, náva'a ná kuní-ri nuu-ro te ka'an-ri jín-ró. Chi siki tú'un káñukuu ini ñayivi Israel kúu ja nú'ni-ri jín cadena yá'a. Achí-de.

²¹ Te n̄i kaka'an chaa-ún jín Pablo: Tú ni ñin carta ní cháa nuu-rí onde ñuu Judea ja kúni tu'un-ri róo. Te taká ñani ja ní chakoyo yá'a, tú kákastu'ún-de ni tú kaka'an-de ni ñin tu'un ñáá siki-ro.

²² Ko kuni so'o-ri tu'un ka'an-ro nú ndasa jáni in̄i-ro kákuni-ri. Ch̄i siki tú'un yá'a a kájini-yo já taká ñayivi kaka'an ndiva'a-i. Achí-de.

²³ Te n̄i teta'an Pablo ñin kivi. Te n̄i chakoyo kua'a-dé ve'e nuu ncháa Pablo. Te nuu cháa-ún n̄i jani ndaa-de tu'un ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te ndúkú-de skándija-de chaa-ún siki tú'un Jesús onde jín tú'un ká'an ley Moisés jín tutú chaa n̄i kajani tu'un Dios onde sáa. Te súan n̄i stá'an-de onde jañá'an te onde aini.

²⁴ Te sava chaa-ún, n̄i kajatá'ú-de tu'un n̄i ka'an Pablo. Ko sava-ga-de, tú ní kákandija kuti-dé.

²⁵ Te n̄i kastatá'an-de jín tá'an-de. Te nini kaja'an-de n̄i ka'an Pablo tu'un yá'a: Bueno n̄i ka'an Espíritu Santo jín tú'un Isaías, chaa n̄i jani tu'un Dios onde sáa, chi n̄i ka'an-de jín táa-ro ní sá'a-ya:

²⁶ Kuá'an nuu ñayivi yá'a te kachi-ro kúni-i: Vasa kájini ná'in vá'a-ró, ko ma júku'un in̄i-ro. Te vasa kánde'é ndi-ro, ko ma kuni-ro.

²⁷ Ch̄i xaan ní kakuni'in in̄i ñayivi yá'a, te xaan ú'u kájini so'o-i. Te kajasu-i nduchi-í náva'a ma kuni-i jín ndúchi-í, te ma kúni ná'in-i jín só'o-i, te ma júku'un in̄i-i, te ma náxío kava in̄i-i, ja násava'a-ri-i. Achí-ya.

²⁸ Ná kástu'ún-rí nuu-ro núsáa, chi tu'un n̄i táji Dios I'a náma yóo, vina te ná táji-ya tu'un yá'a ki'in nuu ñayivi s̄in nación, Te máa-i kuni ná'in-i. Achí-de.

²⁹ Te n̄i jinu n̄i ka'an-de tu'un yá'a. Te kaja'an chaa judío kastatá'an xaan máa-de.

³⁰ Te n̄i kendo Pablo n̄i nchaa-de uu kua ñin ve'e n̄i ki'in núu-de. Te n̄i jatá'ú-de taká ñayivi ní jakoyo-i nuu-dé.

³¹ Te jáni-de tu'un ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Te bueno stá'an-de tu'un máa Jíto'o-yo Jesucristo. Te tú ni ñin chaa ní jasú nuu-dé.

EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS ROMANOS YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU ROMA

Sa'an kúta'u

¹ Máá-rí kúu Pablo, mozo Jesucristo, chi n̄i kana-ya xiní-rí kúu-r̄i apóstol nuu-ya, te n̄i teta'an-ya rúu ja kani-r̄i tu'un va'a Dios.

² Chi n̄i keyu'u-ya onde aná'án. Te súan n̄i kaka'an chaa n̄i kajani tu'un-ya, te yóso núu tutú ij.

³ Tu'un Se'e-ya ká'an. Te yiki kúñu-ya ní kaku ch̄ii tata David.

⁴ Te n̄i ka'an n̄i'in Dios ja Sé'e máá-ya kúu Jito'o-yo Jesucristo. Te yí'i fuerza jíin Espiritu Santo in̄i-ya, siki ja ní nachaku-ya má'ñú ndíyi.

⁵ Te ja siki sí'ví-ya, n̄i kani'in-rí tu'un luu ío in̄i-ya. Te kákuu-r̄i apóstol n̄i sá'a-ya, náva'a kuandatu ñayivi s̄in nación, te kandíja-i.

⁶ Suni onde róó, chi n̄i kana-ya xiní-ro náva'a ná kí'vi-ró ndá'a Jesucristo.

⁷ Chaa-r̄i tutu ya'a nuu táká róó ja káxiukú-ró iní ñuu Roma, chi kúndá'ú in̄i Dios róó. Te n̄i kana-ya xiní-ro ná ndúndoo-ró. Tu'un luu ío in̄i jíin tú'un kuaká'nu in̄i ja kí nuu máá Táa-yo Dios, jíin ja kí nuu máá Jíto'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

⁸ Xnáñúú-gá nuu Dios máá-rí, nákuatá'ú-rí ja siki róó jíná'an-ró sá'a Jesucristo. Chi n̄i ñúyivi jichá tu'un kua'an ja kákandíja-ró-ya.

⁹ Te Dios kúu testigo-r̄i, ch̄i nuu-ya jítíñu-r̄i jíin iní jíin añú-r̄i te jáni-r̄i tu'un va'a Se'e-ya. Te nene ká'an-r̄i ja'a-ro nú jikán ta'u-rí.

¹⁰ Ká'an nda'ú n̄ini-rí jíin-ya, sanaa te nú kuní máá Dios, te jaa va'a-r̄i nuu-ro vasté ñn vina-na.

¹¹ Ch̄i kúu in̄i-r̄i nde'é-rí nuu-ro jíná'an-ró, náva'a saka-rí yaku ta'u yí'i Espiritu nuu-ro, náva'a ná yíja-ga in̄i-ro jíná'an-ró.

¹² Súan kuní-r̄i, náva'a ñn ká'nu-ni ná sándéé iní-yo, ch̄i róó jíin rúu kákandíja ká'nu-ni-yó.

¹³ Ñáni, kuní-r̄i ja ná júku'un in̄i-ro ja t̄ini jínu n̄i chaa in̄i-r̄i jaa-r̄i nuu-ro, ko onde vina sáni-ga ndasú ichi-rí. Ch̄i kuní-r̄i kandíja sava-ró sá'a-r̄i, nátu'un n̄i sá'a-r̄i jíin sáva ñayivi s̄in nación.

¹⁴ Taú-r̄i kani-r̄i tu'un nuu ñayivi griego jíin núu ñayivi s̄in yu'u, nuu ñayivi ndíchí jíin núu ñayivi tú jiní kuti.

¹⁵ Ch̄i ruu, ja yúan kúu yach̄i in̄i-r̄i kani-r̄i tu'un va'a-ya núu róó tuku, ja káxiukú-ró iní ñuu Roma.

¹⁶ Ch̄i tú kúka nuu-rí siki tú'un va'a, ch̄i fuerza Dios kúu, náva'a nani chaa nú kándíja-de te kaku-de sá'a, ñayivi judío xna'an-ga, te suni ñayivi griego.

¹⁷ Te jíin tú'un-ún jiní ndijin-yo ndasa ío ndoo in̄i Dios, te nú kándíja-yó te kendoo-yó súan. Te kandíja-ga-yo sá'a-ún. Nátu'un yóso núu tutú: Chaa ndaa, ch̄i siki ja kándíja-de te kuchaku-de, áchí.

Ja kití in̄i Dios nuu kuáchi

¹⁸ Ch̄i onde ichi ándívi jiní ndijin-yo ja kití in̄i Dios jíto-ya táká tíñu ñáá kásá'a ñayivi ja tú káchiñú'ún-i-ya. Ch̄i jíin tíñu ñáá kásá'a-i te kájasu-i nuu tú'un ká'an ndaa.

¹⁹ Chi taká tu'un ja kájin̄i ñayivi ndasa káa Dios, suni a kájin̄i ndijin máá-i, ch̄i máá Dios n̄i stá'an ndijin-ya nuu-í.

²⁰ Onde kivi ní jukuiñi ñuyivi, te kúu jiní ndijin ñayivi ndasa káa tu'un sa'í Dios, ndasa yí'i fuerza-ya ní káni jín ndása I'a kúu máa-yá. Chi jín ndatíñu ni sá'a-ya kúu ja káju'kun iní-i súan. Te ja yúan tú modo nama-i máa-i nuu kuáchi-i.

²¹ Chi ni kajini-i nuu Dios. Ko tú ní kánakana jaa-i-ya já kúu-ya Dios, ni tú ní kánakuatá'ú-i nuu-yá, chi sua ni kasáñáá-i máa-i jín tú'un káka'an-i. Te iní añú-i ni kutúún, ni ndasu.

²² Káka'an-i ja kákuu ndíchi-i, ko ni kanduu ñáá-i.

²³ Te Dios ja má té'yu kuti-yá, ndíi ncháa nuu kánchaa-ya. Ko ni kasía-i-ya ni kachiñú'ún-i muestra ndasa káa in cháa ja té'yu, ndasa kándaa tisaa, kití kúun ndá'a jín kóo.

²⁴ Ja yúan ní sía Dios ñayivi-ún ja ná sá'a máa-i tiñu chá'an jín táka ja kini káku'ni iní añú-i, in modo ja kásachá'an-i tá'an-i kúu.

²⁵ Te tu'un ndaa ká'an Dios ni kajasu ñayivi-ún, ni kivi koyo-i jín tú'un tú'ún ni kajatú'ún-i. Te ni kachiñú'ún-i taká ndatíñu ni sá'a-ya. Te súan ni kasá'a ñayivi-ún, lugar ja chíñú'ún-i máa I'a ni sá'a-ún, chi máa-yá ní káni kúu-ya I'a i. Amén.

²⁶ Ja yúan Dios ni sía-ya-í ja ná sá'a máa-i tiñu ja tú ío jínú'ún, chi onde ñasí'i, ni kasama-ña máa modo ja xín tiñu, te ni kivi-ña jín modo káñáa.

²⁷ Suni súan cháa jíná'an-de, ni kasía-de máa modo ja xín tiñu jín ñasí'i. Te ni kandukiji-de ni kasá'a kuaxán-de jín tá'an yí-de. Te ni kasáñáa cháa jín cháa. Te iní yiki kúñu-de bueno ni kani'in-dé ta'u-dé siki kuáchi ni kasá'a-de.

²⁸ Chi máa-de tú ní kajatú'ún-de ja júku'un iní-de Dios, Ja yúan ní sía Dios cháa-ún ja ná kúñáa xini-dé jín ja ná sá'a-de tiñu ja tú ío va'a.

²⁹ Ni kútú ndí'i-de taká tiñu tú ká'io ndaa, kájika téné, kásáñáa, kácutóo iní, tú ká'io va'a, kándio iní, kája'ni ndíyi, kákanaá, káxndá'ú, kándukini,

³⁰ kácutuku iní kájito tá'an, káka'an tú'ún siki tá'an, kájito u'u-de Dios, káka'an ndiva'a, kásavixi máa, kásatéyi máa, kástúu costumbre káñáa, tú káandatu nuu táa nuu náa,

³¹ tú káju'kun kuti iní, tú káskíkuu tu'un kándatu'ún, tú kákumani vá'a, tú káindatu núu, tú kákundá'ú iní tá'an.

³² Te cháa-ún, va'a a kajini-de ndasa ká'an ley Dios, ja cháa kásá'a súan, ná kúu-de nú kuu-de, te nasu máni ja kásá'a-de-ún chi suni kajatú'ún-de cháa kásá'a súan.

2

Siki já sándaq Dios tiñu-i

¹ Núsáa te ja siki yúan ma káku-ró va'a naún cháa kúu-ró já jikán-ro kuáchi, chi ni kuní-ro náku'ndíi-ró siki ingá cháa, ko sua ni nakuxndíi-ró siki máa-ró. Chi róo suni súan sá'a-ró nátu'un náku'ndíi-ró siki ingá cháa-ún.

² Ko a kajini-yo já ndóna Dios nakuxndíi ndija-ya siki táka cháa kásá'a súan.

³ Te róo, cháa náku'ndíi siki táka cháa kásá'a súan, te suni súan sá'a máa-ró, te jáni iní-ro já káku-ró núu Dios kivi sándaq-ya náún.

⁴ Xí sája'a iní-ro já vá'a xaan iní-ya jín-ró, te paciencia iní-ya, te tú yachi kití iní-ya núu-ro. Tú júku'un iní-ro já tú'un va'a iní-ya-ún nakani iní-ro sá'a náún.

⁵ Ko siki já ní'in iní-ro jín siki já tú nakani iní añú-ro kúu ja kayá-ga-ro tú'un kití iní-ya siki-ro já kúu kivi kití iní-ya, chi kenda ndijin kivi sándaq va'a Dios jín ñayivi.

⁶ Chi máa-yá, cha'u-ya ná in ná cháa ndasa tiñu kásá'a máa-de.

⁷ Ko nuu cháa kásá'a ndí'i tiñu va'a, já'a-ya tú'un ja ná kúchaku-de ní káni, chi kándúkú-de tu'un luu tu'un jínú'ún, jín tú'un ja má kúu kuti-dé jín.

⁸ Te kití xaan iní-ya te jito u'u-ya cháa kákanaá, chi kásáni'in iní-de nuu tú'un ká'an ndaa, te káandatu-de nuu tú'un yákuá yó'o.

⁹ Te tundó'o u'u xaan já'a-ya sikí táká ñáyivi kásá'a tiñu ñáá, xnáñúú-gá nuu ñáyivi judío te suni súan nuu ñáyivi griego.

¹⁰ Ko sikí táká ñáyivi kásá'a máni tiñu va'a, já'a-ya tú'un luu, tu'un jíñú'ún, jíñ tú'un kuaká'nu iní.

¹¹ Chi Dios tú ncháá nuu-ní-ya ñin ñin ñáyivi.

¹² Chi taká chaa ja ní kasá'a kuachi, vasa tú káyí'i-de chii ley, suni tú níni ley te naa-dé. Ko taká chaa ni kasá'a kuachi ja á káyí'i-de chii ley, suni jíñ ley kundaá tiñu-de.

¹³ Chi nasu cháa kájiní so'o tu'un ká'an ley kúu ja ká'io ndaa nuu Dios, chi chaa káskíkuu tu'un ká'an ley kúu ja ká'io ndaa nuu-ya.

¹⁴ Chi chaa sñn nación ja tú káñava'a-de ley ja á yóso, ko kásá'a-de súan-ni taká tiñu yí'i nuu ley. Chi chaa-ún, vasa tú káñava'a-de ley, ko máa-de kákuu-de ley kájatíñu máa-de.

¹⁵ Ja yúan jiní-yo já tú'un tá'ú ley chi yóso iní añú-de. Te añú-de kúu testigo-de. Te tu'un kájiní iní-de kájikán kuachi sikí-dé, xí sánaa ká'an ja tú naún kuachi ndíso-de.

¹⁶ Súan sá'a-de kivi sándaa Dios sikí táká tiñu sa'í kásá'a ñáyivi. Te jíñ Jesucristo sándaa-ya jíñ tú'un va'a ká'an-ri.

Káyí'i judío nda'a kuachi

¹⁷ Te nú róó, chaa judío nání-ró, te jíñ ley kándii ni'in-ró, te sátéyíí-ró máa-ró ká'an-ro já chíñú'ún-ró Dios,

¹⁸ te nú jiní-ro ndasa játa'an iní-ya, te nú játú'ún-ró tú'un jíñú'ún, te nú ni kutu'a-ró jíñ ley,

¹⁹ te nú jáni ndija iní-ro já máa-ró kúu chaa yóxnúú núu cháa kuáá, nú máa-ró kúu ñu'un stúun nuu ñáyivi ká'íin ñuñáa,

²⁰ nú máa-ró kúu chaa stá'an nuu ñáyivi tú kájiní kuti, nú máa-ró kúu maestro suchí lúli, te nú súan jáni iní-ro, chi jíñ máa ley te ñáva'a-ró íchi ndasa júku'un iní-i jíñ tú'un ká'an ndaa,

²¹ te nú róó súan stá'an-ro núu ingá chaa, naja tú stá'an-ro núu máa-ró núsáá. Te nú róó súan jáni-ró tú'un ja má kúu sakuí'ná-yó, te naja sakuí'ná-ró núsáá.

²² Róó, chi ká'an-ro já má kúu kusíki ncháa tá'an-yó, te naja ísíki ncháa tá'an-ró núsáá. Róó, chi ká'an-ro já kúkini iní-ro jito-ró ndosó, te naja sakuí'ná-ró ndátíñu ío iní ve'e ii núsáá.

²³ Róó, chi sátéyíí-ró máa-ró jíñ ley, te naja kúka nuu Dios sá'a-ró sikí já tú jándatu-ro núu ley núsáá.

²⁴ Chi chaa sñn nación, máni káka'an ndiva'a-de sikí Dios ja kuachi róó jíná'an-ró, nátu'un yóso núu tutú.

²⁵ Chi nú skíkuu-ró tú'un ká'an ley, yúan-na te ni'in tíñu ndija ja ní xití ndúu-ro. Ko nú tú jándatu-ro tú'un ká'an ley, yúan-na te ja ní xití ndúu-ro-ún kúu nátu'un túu-ni ní xití ndúu-ro.

²⁶ Ja yúan, ñin chaa ja tú ní xití ndúu, nú skíkuu-de taká tiñu tá'ú ley, te vasa tú ní xití ndúu-de, te tú nduu-de nátu'un ja ní xití ndúu náún.

²⁷ Te chaa yúan ja máa jándaa chaa tú ní xití ndúu kúu-de, ko nú skíkuu va'a-de tu'un ká'an ley, yúan-na te kuu nakuxndíi-de sikí-ro, chi tú jándatu-ro tú'un ká'an ley vasa ñáva'a-ro tutú, te ni xití ndúu-ro.

²⁸ Chi judío máa jándaa ndija, nasu cuenta ndasa káa ichi sikí kúu. Ni ja ní xití ndúu ndija, nasu cuenta ndasa káa ichi sikí yíki kúñu kúu.

²⁹ Chi judío ndija kúu ja káa súan onde ichi iní. Te ja ní xití ndúu ndija, kúu ja káa súan onde iní, onde añú, chi nasu cuenta tutu kúu, te nasu ñáyivi kájatú'ún cháa-ún, chi Dios.

3

1 Ndénu ní'in tíñu-ga chaá judío núsáá. Te ndénu jí'tíñu ja xití ndúu núsáá.

2 Xaḥn vá'a ní'in tíñu vij. Te ja xnáñúú, chí iní nda'a máá-de nī kivi tu'un Dios nī sá'a-ya.

3 Tú naún sá'a vasa sava-de tú ní kákandíja. Te kuachi ja tú ní kákandíja-ún, te nī skíkuu sáni Dios tu'un máá-yá náún.

4 Túu, chí sua ká'an ndaa Dios, vasa máni káxndá'ú taká chaá natu'un yóso núu tutú: Náva'a ná kéndoo ndaa-ní jíin taká tu'un ká'an-ní, te kundéé-ní nú káxndichí-de níi, áchí.

5 Te nú kenda ndijin-ga tu'un ndaa Dios sá'a kuachi-yó, te ndasa ka'an-yo núsáá. Kándij yo'o Dios ja súan xndó'o-ya yóo náún. Aa, natu'un káka'an chaá yúkú, ká'an-ri nú súan.

6 Ma kúu kuti. Chí nú súan te ndasa sánda Dios kuachi ñayivi núsáá.

7 Te nú kenda luu-ga tu'un ndaa Dios sá'a tu'un tú'ún máá-rí, te naja ní'in ná'in-rí kuachi núsáá, áchí-i.

8 Vatu-ni sá'a-yó tíñu ñáá náva'a kenda tíñu va'a náún. Chí sava ñayivi káka'an ndiva'a-i siki-yo já súan káka'an-yo. Bueno ta'nu ndatu máá-i nú súan.

Ndivii ñayivi káyí'i-i nda'a kuáchi

9 Naun. Va'a-ga yóo, chaá judío, vasa cháa-ún náún. Túu. Chí a nī ka'an-ri ja taká ñayivi vasa judío vasa griego káyí'i-i nda'a kuáchi.

10 Natu'un yóso núu tutú: Tú kuti ñayivi ndaa ío, ni vasté in-i.

11 Tú kuti ñayivi júku'un iní ío, ni tú kuti ñayivi nándúkú Dios ío.

12 Taká-i, nī kakusin-i kája'an-i, in-na nī kativi sáni-i. Tú kuti ñayivi sá'a tíñu va'a ío, ni vasté in máá tú'ún-i.

13 Yau ndiyi ja núña kúu yo sukun-í. Te jíin yáa-í jakín-i tu'un xndá'ú. Te nducha kuíni-tí yí'i yu'u-í.

14 Nī chítú iní yu'u-í, ñú'un tu'un tásí jíin tú'un tíxín.

15 Xaḥn yachí ja'a-í káskáka-i niñi.

16 Siki íchi ká'in-i, yúan kii tundó'o naa sáva-ga-i.

17 Te íchi ío tu'un vindaa vinené tú kájiní kuti máá-i.

18 Tú kájiní-i kuandatu-i nuu Dios. Achí.

19 Ko kájiní-yo já taká tu'un ká'an ley, ká'an jíin máá cháa káyí'i nda'a ley, náva'a ná kasú taká ñayivi yú'u-í, te siki ní ñáyivi ná nákuxndí Dios.

20 Chí jíin siki taká tíñu tá'ú ley, ni in ñayivi ma kéndoo ndaa-i nuu-ya. Chí ley sá'a ja jiní-yo núu kuáchi.

Nqún modo kéndoo ndaa ñayivi

21 Ko vina a nī kenda ndijin tu'un ndaa Dios, ko nasu jíin ley. Chí testigo siki tú'un-ún kákuu máá ley jíin cháa nī kajani tu'un Dios onde sáá.

22 Te tu'un-ún kúu ja nú kándíja-yó Jesucristo te kéndoo ndaa-yo sá'a Dios nuu taká-i ja kákandíja-i nuu-ya. Chí in núu-ni ká'io taká-i.

23 Chí taká-i kásá'a-i kuachi. Te ja yúan tú káxndéé-i skíkuu-i tu'un luu Dios.

24 Siki já tú'un luu ío iní-ya kúu ja ní ja'a sáni-ya tú'un nī kakéndoo ndaa-i, te nī nakuaan Cristo Jesús ñayivi-ún.

25 Te nī kenda Jesús nī sá'a Dios, náva'a kuancha I'a-ún kuachi-yó jíin niñi-ya, te nú kándíja-yó núu-ya. Náva'a ná kuní-yo ja I'a ndaa kúu-ya. Chí jíin paciencia te tú ní ndóna Dios siki kuáchi nī kasá'a ñayivi sáá.

26 Súan nī sá'a-ya náva'a ná kuní-yo vina ja I'a ndaa kúu máá-ya jíin já ná kéndoo ndaa ñayivi nú kándíja-i nuu Jesús sá'a Dios.

27 Ndéchi kuá'an tu'un sátéyí-i máá-i núsáá. A nī kenda kua'an. Ndé jíin ley. Jíin ley ja tá'ú tíñu ndasa sá'a-yo náún. Túu, chí jíin ley siki tú'un kándíja-yó.

28 Ja yúán jiní-yo já kéndoo ndaa ñn chaa jíin tú'un kándíja-de, nasu jíin tú'un skíkuu-de ja ká'an ley.

29 Te máá ñn nuu ñáyivi judío kúu-ya Dios náún. Nasu súni kúu-ya Dios nuu ñáyivi sñn nación náún. Jandaa chi suni Dios kúu-ya núu ñáyivi sñn nación.

30 Chi Dios, máá ñn-ni-ya ío. Te máá I'a-ún, skéndoo ndaa-ya ñáyivi ní xiti ndúu, siki já kándíja-i, jíin ñáyivi tú ní xiti ndúu suni jíin tú'un kándíja-i.

31 Te a ni stívi-yó ley jíin tú'un kákandíja-yó náún. Ma kúu kuti, chi sua skíkuu-ga-yo.

4

Tu'un ni kandíja Abraham

1 Ndasa káka'an-ri siki ndíyi tata núu súká-yó Abraham, chi chii máá-de ni kakaku-yó.

2 Chi nú ní kéndoo ndaa Abraham siki táká tiñu sá'a-de, ío modo sátéyí-de máá-de núu, ko nasu núu Dios.

3 Chi ndasa ká'an tutu ii: Ni kandíja Abraham nuu Dios, te ni chi'i-ya cuenta-de ja á ni kéndoo ndaa-de, áchí.

4 Ko nuu ñáyivi sátiñu, nasu ñn favor sá'a-yó jíin-i ja kuá'a-yó kúta'u-í. Chi tiñu ni sá'a-i, yuán chá'u-yó-i.

5 Ko nú kándíja ñn ñáyivi, vasa tú sátiñu-i, chí'i-ya cuenta ja á ni kéndoo ndaa máá-i, chi ni kandíja-i nuu máá-yá ja kúu skéndoo ndaa-ya ñáyivi chá'an-ga kuandatu va'a nuu-yá.

6 Te nú ni chí'i Dios cuenta ñn chaa ja á ni kéndoo ndaa-de, vasa tú ní sátiñu-de, ná kéndoo ndatu-de, áchí David súan:

7 Xáán ndatu kéndoo ñáyivi já á ni sá'a-ya túká'nu ini nuu táká tiñu ñáá ni kasá'a-i, te ni jasú-ya siki kuáchi-i.

8 Xáán ndatu kéndoo ñn chaa ja tú ndenda kuáchi-de siki-dé, sá'a máá Tatá Dios, áchí David.

9 Nuú máá ñn ñáyivi xiti ndúu kúu tu'un ndatu yá'a náún, xí súni kúu nuu ñáyivi tú xiti ndúu náún. Chi káka'an-yo já ní kandíja Abraham te ja yuán ni chí'i-ya cuenta-de ja á ni kéndoo ndaa-de.

10 Ndasa ni chí'i-ya cuenta-de núsáá. Onde ná té xiti ndúu-ga-de xí já á ni xiti ndúu-de náún. Nasu já á ni xiti ndúu-de kúu, chi onde ná té xiti ndúu-ga-de.

11 Te onde ná té xiti ndúu-ga Abraham, te ni tá'ú-yá tiñu ja ná xiti ndúu-de máá-de. Jian ní kuu ñn tuni xí ñn sello, ja ní kandíja-de, te ja yuán a ni skéndoo ndaa-ya-dé. Súan ni sá'a-ya, náva'a ná kúu máá-de táa nuu táká ñáyivi kákandíja, náva'a ná chí'i-ya cuenta-i ja á ni kakéndoo ndaa-i vasa tú ní káxiti ndúu-i.

12 Te suni kuu-de táa nuu ñáyivi ní kaxiti ndúu, ko nasu núu ñáyivi já nian ni kaxiti ndúu, chi suni ká'jin-i ichi ndíyi táa-yo Abraham. Te kákandíja-i natu'un ni kandíja máá-de onde ná té xiti ndúu-ga-de núu.

13 Chi nasu siki ley ní keyu'u-yá, ja Abraham xí ñáyivi kákuu tata-de ni'in tá'u ní ñúyivi. Chi sua siki já kéndoo ndaa-i sá'a tu'un kándíja-i kúu ja ní keyu'u-yá.

14 Chi nú chaa káyi'i chii ley kákuu chaa xín tá'u, te kákandíja sáni-yó núsáá. Te tu'un ni keyu'u-yá naa núu.

15 Chi kití ini-ya núu-í sá'a ley. Ko nuu tú ley ío, tú naún tu'un stívi tiñu ío.

16 Ja yuán, cuenta tu'un kándíja-yó kúu ja kéndoo ndaa-yo, náva'a ná koo-ún jíin tú'un ío luu ini máá-yá, te náva'a ná kéndoo seguro tu'un ni keyu'u-yá nuu táká tata-de. Ko nasu núu máá ñn ñáyivi káyi'i nda'a ley kúu, chi suni nuu ñáyivi kákandíja natu'un ni kandíja Abraham. Chi chaa-ún kúu táa taká yóo jíná'an-yó, jito nuu máá-yá.

17 Nátu'un yóso núu tutú: Róo kuu táa nuu kuá'a xáan nación nī sá'a-ri, áchí. Te nuu máa-yá nī kandíja-de. Te máa-yá kuu I'a náschaku taká ndiyi, te kána-ya xiní taká ndatíñu ja té koo-ga, te vai jáá-ni.

18 Te máa Abraham, vasa tú ñúkuu inī-de núú, ko nī ñúkuu inī-de. Chi nī kandíja-de ja jáa-de kuu-de táa nuu kuá'a xáan ñúu, nátu'un nī ka'an-ya jíin-de: Súan ndea tata-ro. Achí-ya.

19 Te nī'in nī kandíja-de. Tú ní kuitá-de, ni tú ní sá'a-de cuenta ja á kuayii-de, chí a yani koo-de ñin ciento kuia. Ni tú ní sá'a-de cuenta ja ní ichi chí Sara.

20 Suni súan jíin tú'un nī keyu'u Dios, tú ní jáni sikí inī-de ja má kándíja-de núú, chí sua nī kandíja nī'in-ga-de. Te nī nakana jaa-ga-de Dios.

21 Te seguro xaan ní kandíja-de ja kúu skíkuu Dios tu'un nī keyu'u-yá.

22 Ja yúan ní chí'i-ya cuenta-de ja á nī kendo ndaa-de.

23 Te nasu máa ñin sikí Abraham yóso tutú ja súan nī chí'i-ya cuenta-de.

24 Chí suni yóso já sikí yóo, ja ná chí'i-ya cuenta yóo, ñayivi kákandíja nuu máa Dios ja ní naschakú-ya Jito'o-yo Jesús.

25 Chí Jesús nī jíi-ya já sikí kuáchi-yó. Te nī nachaku-ya náva'a ná kendo ndaa-yo.

5

Sikí tá'u ní'in ñáyivi kákendo ndaa

1 A nī kákendo ndaa-yo jíin tú'un kákandíja-yó núsáa. Te ja yúan, tú kájito u'u tá'an-yo jíin Dios nī sá'a Jito'o-yo Jesucristo.

2 Chi ja sikí I'a-ún kákandíja-yó, te núña ichi kivi-yó jíin tú'un luu ío inī-ya yá'a. Chí sikí yá'a ká'in nī'in-yó te kusii iní-yo. Chí kañukuu inī-yo kivi-yó núu ndíi ncháa kánchaa Dios.

3 Te nasu máa ñin sikí tíñu yá'a, chí suni kúsi iní-yo sikí já kájito-yó túndó'o. Chí a kájinī-yo já túndó'o sá'a ja ío paciencia inī-yo.

4 Te pacienkcia-ún yija-yó sá'a. Te ja ní yija-yó-ún, sá'a ja ñúkuu inī-yo.

5 Te tu'un ñúkuu inī-ún, tú kúka nuu-yo sá'a, chí tu'un nī kundá'ú inī Dios yóo, nī jicha nuu kua'an inī añú-yo ní sá'a Espiritu Santo ja ní ja'a-ya núu-yo.

6 Chí onde ná tú kúu nama-yó máa-yó núú, te máa mí'in kivi te nī jíi Cristo ja sikí ñáyivi ñáa.

7 Chí fuerza-ni kuu kuu ndija ñin cháa sikí ñin cháa jika ndaa. Ko sanaa te chundéé iní ñin cháa kuu-de ja'a ñin cháa va'a.

8 Ko Dios, stá'an-ya núu-yo ndasa kundá'ú inī-ya yóo, chí nini kándiso-yó kuáchi te nī jíi Cristo ja'a yóo.

9 Vina a nī kákendo ndaa-yo ní sá'a ññi-yá. Núsáa te ví'í-gá kaku-yó núu tú'un kití inī Dios sá'a-ya.

10 Chí nú kájito u'u-yo-yá sáa, te nī naketá'an-yó jíin Dios nī sá'a ja ní jíi Se'e-ya, te ja súan, a nī naketá'an-yó jíin-yá, núsáa te ví'í-gá kaku-yó vina ja súan chakú-ya.

11 Te nasu níni máa súan-ni, chí suni kákusi iní-yo núu Dios sá'a Jito'o-yo Jesucristo. Chí ja sikí I'a-ún, te nī naketá'an-yó jíin Dios vina.

Ja ní kenda kue'e kuu-yo

12 Ja yúan, suni súan nátu'un nī kivi kuáchi inī ñuyivi ní sá'a máa tú'ún-ni cháa. Te sikí kuáchi-ún, te nī kivi kue'e kuu-yo. Te súan nī jicha kue'e kuu-yo-ún, nuú taká ñayivi, chí taká-i nī kasá'a-i kuáchi.

13 Chí onde ná té koo-ga ley, te nī io kuáchi inī ñuyivi. Ko tú chí'i-ya cuenta nuu túu máa ley.

14 Kue'e kuu-yo-ún, ni tá'ú tíñu onde kivi ní kii Adam, te onde kivi ní kenda Moisés, vasa onde siki ñáyivi já tú ní kásá'a-i kuachi modo ni stívi Adam tíñu. Chi chaa-ún ni kuu muestra I'a chaa.

Ja ní kenda tu'un kuchaku-yo

15 Ko ta'u já ní ja'a-ya, nasu ní kii nátu'un máá kuáchi-ún. Chi nú siki tíñu ni stívi máá tú'ún-ni chaa onde sáá, te ni kaji'i kua'a ñáyivi ní sá'a, núsáá te ví'i-gá sá'a tu'un luu ío ini Dios jín tá'u lúu já'a máá tú'ún-ni chaa Jesucristo, ni kajicha nuu nuu kuá'a-í.

16 Te sín sá'a kuachi máá tú'ún-ni chaa-ún, te sín sá'a ta'u-yá. Chi siki kuáchi máá tú'ún-ni chaa-ún te ni nakuxndí-ya-í ja tá'nu ndatu-i. Ko jín tá'u-ún, te kii tu'un ja kendo ndaa-i, vasa kua'a-í ni kastívi-í tíñu.

17 Te nú máá tú'ún-ni chaa-ún ni stívi tíñu, te ja yúan ní tá'ú tíñu kue'e kuu-yo ní sá'a máá tú'ún-ni chaa-ún, núsáá te ví'i-gá ná tá'ú tíñu ñáyivi kúchaku, sá'a máá tú'ún-ni chaa Jesucristo. Chi ni'in vá'a-i máá tú'un luu ío ini-ya, te suni ni'in-í ta'u já kendo ndaa-i.

18 Núsáá te nátu'un ni nakuxndí-ya siki táka chaa, chi ni stívi máá tú'ún-ni chaa-ún tíñu, suni súan máá tú'ún-ni chaa ni sá'a tíñu ndaa, ja yúan te kaku taká chaa te kuchaku-de.

19 Chi nátu'un tú ní jandatu máá tú'ún-ni chaa, te kua'a xaan chaa ni kivi koyo chii kuachi ni sá'a-de. Suni súan ni jandatu máá tú'ún-ni chaa, te kua'a xaan chaa kendo ndaa sá'a-ya.

20 Ko ley, ni chaa náva'a ná ndea-ga kuachi, ko nuu ní ndea-ga kuachi, te ni ndea-ga tu'un luu ío ini-ya.

21 Chi nátu'un ni tá'ú tíñu kuachi ja koo kue'e kuu-yo, suni súan ná tá'ú tíñu tu'un luu ío ini-ya jín tíñu ndaa náva'a kuchaku-yo ní káni sá'a Jito'o-yo Jesucristo.

6

Ja tuká chakú-yo chí kuachi

1 Ndasa ka'an-yo núsáá. Kuuu-ni-yo jín kuáchi náva'a ná kuá'nu-ga tu'un luu ío ini-ya náún.

2 Ma kuu kuti, chi yoo ni kaji'i-yo, ni kakenda-yo chí kuachi. Te naja kaka kuu-ga-yo jín kuáchi núsáá.

3 Á tú káju'ni un ini-ro já táka yoo ja ní kajanducha-yo chí Cristo Jesús, suni ni kajanducha-yo chí tu'un ni ji'i-ya.

4 Chi ni kayuji ta'an-yo jín-yá ja ní ji'i-ya, chi ni kajanducha-yo chí tu'un ni ji'i-ya. Te ni nachaku Cristo ma'ñú ndíyi ni sá'a tu'un luu máá Táa-ya, náva'a yoo, suni súan kuu kaka kuu jáá-yo.

5 Chi nú ñn núú-ni ni kanduu-yo jín-yá jín nátu'un ni ji'i-ya, suni súan nduu-yo jín-yá jín nátu'un ni nachaku-ya.

6 Tu'un yá'a a kájin-yo, chi chaa tú'ú já kánde in-yo, ñn núú-ni ni ji'i-de jika cruz jín máá Cristo, náva'a ná náa yiki kúñu ja ndiso kuachi, náva'a ma kuatíñu sáni-ga-yo núu kuáchi.

7 Chi chaa ja á ni ji'i, a ni kenda-de ini nda'a kuáchi.

8 Te nú ni ji'i-yo jín Cristo, a káandija-yo já sún súan nachaku-yo jín-yá.

9 Chi a kájin-yo já Cristo ni nachaku-ya má'ñú ndíyi, te ma kuu kuti-gá-ya. Chi kue'e kuu-yo, tuká ñn so'o-ya.

10 Te ja súan ni ji'i-ya chí kuachi, ni ji'i-ya ñn jinu-ni. Ko ja vina chakú-ya, chii Dios chakú-ya.

11 Suni súan róo jíná'an-ró, ná sá'a-ró cuenta ja á ni kaji'i ndija-ró chí kuachi, ko a káichaku-ro chí Dios ni sá'a Jito'o-yo Cristo Jesús.

Ja tuká t̄in kuachi so'o-yó

¹² Núsáá te ma kuá'a-ró tú'un ja tá'ú tíñu-ga kuachi nuu yiki kúñu-ró ja kúu. Chi kuní kuachi-ún ja kuándatu-ro núu sá'a-ró táká tíñu ndío iní yiki kúñu-ró.

¹³ Ni ma sokó-ro táká pedazo yiki kúñu-ró núu kuáchi ja sá'a tíñu ñáá, chi sua sá'a-ró cuenta ja ní kanachaku-ro má'ñú ndíyi, te ná kuá'a-ró máá-ró núu Dios. Te taká pedazo yiki kúñu-ró ná kuá'a-ró núu-yá ja sá'a-ya tíñu ndaa jíin.

¹⁴ Chi kuachi, ma kúu tá'ú-ga tíñu nuu-ro, chi tuká káy'i-i-ró ndá'a ley, chi sua káy'i-i-ró ndá'a tú'un luu ío iní-ya.

¹⁵ Ndasa kuu núsáá, kukuu-yó sá'a-yó kuáchi, chi tuká káy'i-i-yó ndá'a ley, chi sua káy'i-i-yó ndá'a tú'un luu ío iní-ya náún. Ma kúu kuti.

¹⁶ Á tú kájiní-ro ja nú kájanatu-ro núu ñin chaá, mozo-de kakuu-ró, chi ni kaja'a-ró máá-ró núu-dé náva'a kuu-ró mozo-de kuandatu-ro núu-dé. Suni súan nú kuandatu-ro núu kuáchi, te kuu-ro. Xí nú kuandatu-ro núu-yá, te kendo ndaa-ro.

¹⁷ Ko ná kúta'u-yo núu Dios, chi vasa ni kakuu-ró mozo nuu kuáchi, ko vina chi onde jíin iní jíin añú-ro ní kájanatu-ro núu tú'un, ná modo ni kajatá'ú-ró.

¹⁸ Te vina a ni kenda koyo-ró iní nda'a kuáchi. Te ni kanduu-ró mozo nuu táká tíñu ndaa.

¹⁹ Nátu'un káka'an ñayivi yúkú, súan ká'an-ri jíin-ró. Chi tú yachi xini-ro. Chi nátu'un sáá, ni ja'a-ró táká pedazo yiki kúñu-ró núu tíñu chá'an jíin núu tíñu ñáá ja ní kaa ñáá-ga sá'a, suni súan vina ná kuá'a-ró táká pedazo yiki kúñu-ró núu tíñu ndaa, náva'a kenda tíñu ndoo.

²⁰ Chi ná ni kakuu-ró mozo nuu kuáchi, ko siki tíñu ndaa tú ní kakuu-ró mozo.

²¹ Naún ní ja'a taká tíñu-ún nuu-ro, chi vina kákuka nuu-ro sá'a-ún. Chi nú kukuu-yó jíin-ún te kuu-yo.

²² Ko vina a ni kenda koyo-ró iní nda'a kuáchi. Te ni kanduu-ró mozo Dios. Te a ni kandundoo-ró ní sá'a-ya, te onde sandi'í-na te kuchaku-ro ní káni.

²³ Chi ya'u-yó ja kuá'a kuachi nuu-yo kúu ja kúu-yo. Ko ñin ta'u-yo ja kuá'a Dios nuu-yo kúu ja kúchaku-yo ní káni sá'a Jito'o-yo Cristo Jesús.

7

Modo ja t̄in ley so'o ñayivi

¹ Nánj, xí tú kájukú'un iní-ro ja t̄in ley so'o ñin chaá nú nini chakú-de náún. Ká'an-ri jíin cháa kájiní ndasa ká'an ley.

² Chi ña'an ní tanda'a, yí'i-ña ndá'a yíi-ña sá'a ley, ko nú a ni jíi'í yii-ña, a ni kenda-ña chí ley cuenta yii-ña.

³ Ja yúan, nú chakú yii-ña, te ketá'an-ña jíin ingá chaá, te kunání-ña ñá'an ísíki ncháa yii nú súan. Ko nú a ni jíi'í yii-ña, a ni kenda-ña chí ley-ún. Te vasa ná ketá'an-ña jíin ingá chaá, nasu ísíki ncháa-ña yíi-ña.

⁴ Suni súan róo jíná'an-ró, ñánj máni, a ni kaji'i-ro núu ley ja súan ni jíi'í yiki kúñu Cristo, náva'a ná náketá'an-ró jíin ingá, ja kúu máá I'a ja ní nachaku ma'ñú ndíyi, náva'a kuu sá'a-yó táká tíñu va'a kuní Dios.

⁵ Chi ná ni kajika-yó jíin modo kakuu iní ñayivi, te ni ndukanda taká ja ndío iní-yo jíin kuáchi ni sá'a ley. Te ni kasátíñu-ún iní pedazo yiki kúñu-yó, te ni sá'a taká tíñu ja kúu-yo jíin núu.

⁶ Ko vina ni kenda koyo-yó iní nda'a ley, te ni kaji'i-yo núu ja jasú-yó-ún. Te ja yúan kájatíñu jáá-yó jíin máá Espíritu, nasu jíin tutú aná'an.

⁷ Ndasa ka'an-yo núsáá, ley kúu kuachi náún. Ma kúu kuti. Ko ja máá-rí, ma kuní-ri ja ío kuachi nú tú ley núu. Te suni ma kuní-ri ja ío tu'un ndío iní nú tú ní ká'an ley jíin-rí: Ma ndío iní-ro, áchí.

8 Te jíin ley n̄i jik̄in nuu kuáchi jíin-rí, te n̄i sk̄i in̄i-r̄i n̄i ndio in̄i-r̄i taká tiñu kuní. Ch̄i nú tú ley, te a n̄i j̄i'í kuáchi nú súan.

9 Te ruu, tú ní jiní-r̄i ley, te n̄i ichaku-r̄i sáa. Ko nuu ní chaḡ tu'un tá'ú tiñu, yúan-na te n̄i nachaku kuáchi, te ruu n̄i j̄i'í-r̄i.

10 Te ley ch̄i kuchaku-yo jíin núú, ko n̄i jiní-r̄i ja kuní kuu-r̄i jíin.

11 Te jíin tú'un tá'ú tiñu, n̄i jik̄in nuu kuáchi jíin-rí, te n̄i xndá'ú ruu, te n̄i ja'ni rúu.

12 Ja yúan ío ndoo ndija máa ley. Te tu'un tá'ú tiñu, suni ío ndoo, ío va'a, te ío ndaa.

Ndasa kájatá'an ley yúkú jíin ley máa-yá

13 Te ja ío va'a yúan, n̄i ja'ni rúu náún. Túu, ch̄i sua máa kuáchi, jíin máa ley ja ío va'a n̄i ja'ni rúu, náva'a ná kuní-yo ja kuáchi ndíso ndija kuáchi, te kaa xaan-gá kuáchi sik̄i kuáchi sá'a tu'un tá'ú tiñu.

14 Ch̄i kájiní-yo ja ley jíka cuenta Espíritu, ko ruu, ch̄i chaḡ yúkú kúu-r̄i. Te n̄i jaan kuáchi ruu, te jándatu-r̄i nuu.

15 Ch̄i tiñu sá'a-r̄i, tú júku'un in̄i-r̄i jíin, ni tú sá'a-r̄i ja kuní-r̄i, ch̄i sasua sá'a-r̄i ja kití in̄i-r̄i jíto-r̄i-ún.

16 Te nú sá'a-r̄i ja tú kuní-r̄i-ún, yúan-na te játú'ún-rí ja ío va'a ley.

17 Ja yúan, vina nasu rúu kúu ja sá'a tiñu-ún, ch̄i kuáchi ja ncháá in̄i-r̄i kúu ja sá'a.

18 Te a jiní-r̄i ja iní-r̄i, ja kuní ka'an in̄i añú máa-rí, tú ncháá tiñu va'a, ch̄i kúu in̄i-r̄i sá'a-r̄i tiñu va'a, ko tú kúndéé-rí sá'a-r̄i.

19 Ch̄i tú sá'a-r̄i tiñu va'a ja kúu in̄i-r̄i sá'a-r̄i, ko tiñu ñáá ja tú kuní-r̄i sá'a-r̄i-ún, sa yúan sá'a-r̄i.

20 Te nú sá'a-r̄i tiñu ja tú játa'an in̄i-r̄i, nasu rúu sá'a yúan, ch̄i kuáchi ja ncháá in̄i-r̄i kúu ja sá'a.

21 Jiní-r̄i inga ley yá'a núsáa: Vasa kúu in̄i-r̄i sá'a-r̄i tiñu va'a, sasua ncháá tiñu ñáá in̄i-r̄i.

22 Ch̄i kús̄i iní-r̄i jíin ley Dios onde jíin iní jíin añú-r̄i.

23 Ko jiní-r̄i nuu inga ley ja jíka in̄i taká pedazo yiki kúñu-r̄i, kájatá'an jíin ley ja jíka jíin ja jini tuní-r̄i, te nátu'un preso sk̄iv̄i ruu in̄i nda'a ley ndíso kuáchi ja ncháá in̄i pedazo yiki kúñu-r̄i.

24 Naka ndá'ú chaḡ kúu-r̄i. Ndéja náma ruu ch̄i modo máa-rí yá'a ja kúu núsáa.

25 Ná kúta'u-rí nuu Dios sá'a máa Jító'o-yo Jesucristo. Núsáa te játiñu-r̄i nuu ley Dios jíin ja jini tuní-r̄i, ko nuu ley kuáchi, ch̄i jíin modo máa-rí játiñu-r̄i.

8

Modo jíka-yo jíin máa Espíritu

1 Núsáa te vina ma náku-xndíi kuti-yá sik̄i ñaȳiv̄i káȳi'í nda'a Cristo, ch̄i tuká kájika-i nátu'un kuní modo máa-i, ch̄i sua kájika-i nátu'un kuní máa Espíritu.

2 Ch̄i ley ja ká'an Espíritu, onde jíin Cristo Jesús sá'a ja chakú-yo. Yúan ní nama ruu in̄i nda'a ley ja ndíso kuáchi jíin ja ndíso kue'e kuu-yo.

3 Ch̄i tiñu ja tú ní kúu sá'a ley sik̄i ja vítá in̄i ñaȳiv̄i, te n̄i sá'a Dios, ch̄i n̄i táj̄i-yá Se'e-ya ní kii nátu'un kándaḡa máa-yó, náva'a kundiso-ya kuáchi. Te n̄i nakuxndíi-ya sik̄i kuáchi ja ndíso ñaȳiv̄i.

4 Náva'a ná sk̄ikuu-yó taká tiñu tá'ú ley sá'a-ya, jíin yóo ja tú kájika-yo nátu'un kuní máa modo ñaȳiv̄i, ch̄i kájika-yo nátu'un kuní máa Espíritu.

5 Ch̄i ñaȳiv̄i kájika nátu'un kuní máa modo máa-i, ja kúu modo máa-i kájítú iní-i jíin. Ko ñaȳiv̄i kájika nátu'un kuní máa Espíritu, ja kúu tiñu Espíritu kájítú iní-i jíin.

6 Ch̄i nú kájani in̄i-yo nátu'un kuní modo ñaȳiv̄i, te kuu-yo. Ko nú kájani in̄i-yo nátu'un kuní máa Espíritu, te kuchaku-yo jíin tú'un kuaká'nu in̄i.

7 Ñaȳiv̄i jáni in̄i-i sik̄i modo máa-i, ch̄i jíto u'u-i Dios, ch̄i tú jándatu-i nuu ley Dios. Te ni ma kúu kuandatu-i.

8 Tú kúu kusii iní Dios sá'a ñayivi kájika jíin modo máá-i.

9 Ko róo tuká kájika-ró jíin modo máá-ró, chí jíin Espíritu kájika-ró, te nú ncháá ndija Espíritu Dios iní-ro. Te nú ñin ñayivi tú ndíso-i Espíritu máá Cristo, nasu iní nda'a-yá yí'i-i.

10 Ko nú ncháá Cristo iní-ro, te vasa siki kuáchi a ni jíi yiki kúñu-ró, ko chakú añú-ro siki tíñu ndaa.

11 Ko nú iní-ro jíiná'an-ró ncháá Espíritu máá Dios, I'a ni naschakú Jesús ma'ñú ndíyi, te suni súan jíin Espíritu-ya já ncháá iní-ro te nachaku yiki kúñu-ró ja kúu-ún sá'a Dios ja ní naschakú-ya Cristo Jesús ma'ñú ndíyi.

12 Ñáni, chaa káitau kákuu-yó núsáa. Ko nasu núu modo máá-yó, ja káka-yó natu'un kúu iní máá-yó.

13 Chí nú kájika-ró natu'un kuní modo máá-ró, te kuu-ro nú súan. Ko nú jíin Espíritu xnáa-ro taká tíñu ja sá'a-ró jíin modo máá-ró, te kuchaku-ro.

14 Chí taká ñayivi já káyoxnúú Espíritu Dios nuu-í, ñayivi yúan kákuu se'e Dios.

15 Chí nasu natu'un mozo ni sá'a-ya róo ja yú'ú-ro ingá jínu, chí ni nduu-ró natu'un se'e-ya. Te ja yúan kákana ndá'ú-yo: Abba, ja kuní ka'an: Aí Tátá maní.

16 Chí suni máá Espíritu ká'an ndaa ta'an jíin añú-yo já kákuu-yó sé'e Dios.

17 Te nú se'e-ya kákuu-yó, suni chaa ni'in tá'u kákuu-yó, chaa ni'in tá'u núu Dios kákuu-yó. Te ni'in ká'nu-yó tá'u-yo jíin Cristo. Te nú súan kuandéé iní yo ndó'o ta'an-yo jíin-yá, náva'a suni nduñá'nu luu ta'an-yo jíin-yá.

Ja kóo kivi kuánchaa tundó'o ñuyivi

18 Chí jáni iní-ri ja taká tundó'o kándo'o-yó vína, ni ma káni tá'an kuti jíin tú'un nduñá'nu luu-yó já kenda kuee-ga, te kuni ndijin-yo núu.

19 Chí taká ja ní sá'a-ya, káñukuu iní onde kenda ndijin taká se'e Dios.

20 Chí taká ja ní sá'a-ya, ni kivi sáni iní nda'a tú'un té'yu, ko nasu já kákuu máá, chí súan ni jata'an iní máá I'a ni sá'a. Te káñukuu iní.

21 Chí ñin kivi, te taká ja ní sá'a-ya-ún, kenda iní nda'a tú'un té'yu, te kaka kuu ndicha-na jíin tú'un luu natu'un taká se'e Dios.

22 Chí kájiní-yo já taká ja ní sá'a-ya-ún, ñin ká'nu-ni kátana, te kájito tundó'o onde vína.

23 Te nasu máá ñin ja ní sá'a-ya-ún, chí suni onde yóo, ja ní kejá'á sátiñu Espíritu iní-yo, te suni kátana-yó jíin iní máá-yó, káindatu-yó já náki'in sé'é-yá yóo. Yúan kúu ja náma-ya yiki kúñu-yó.

24 Chí káñukuu iní-yo te a ni kakaku-yó. Te nú ndijin kánde'é-yó núu ñin ja káñukuu iní-yo, nasu já káñukuu iní-yo kúu. Chí nú ñin ja á kájiní-i nuu kúu, ndé ñayivi káñukuu-ga iní núsáa.

25 Ko nú ja tú kájiní-yo núu kúu, káñukuu iní-yo. Yúan-na te jíin paciencia káindatu-yó-ún.

26 Suni súan chindéé tá'an Espíritu jíin-yó já vítá iní-yo, chí tú kájiní-yo kakán ta'u-yo natu'un kánúú kakán ta'u-yo, ko suni máá Espíritu kúu ja jikán ta'u já'a-yo, te tána jíin, te tú ní'in tú'un ka'an jíin.

27 Ko máá I'a jito nchaa vii iní añú-yo, jini-ya ndasa jáni iní Espíritu. Chí máá Espíritu, jikán ta'u já'a taká ñayivi ndóo natu'un kuní máá Dios.

Ja má kúu kuánchaa-i yóo iní nda'a Cristo

28 Te a kájiní-yo já taká ja tá'an ñayivi, kendo va'a-ga-i jíin sá'a-ya, nuu ñayivi já kákumani-í jíin-yá, ja ní kana-ya xini-í natu'un ni jata'an iní-ya.

29 Chí taká ñayivi, jíin tiempo a ni jini-ya núu-í. Suni ni teta'an-ya-í ja ná kóo-i natu'un káa se'e-ya, náva'a ná kúu Jesús ñani núu vásá sáva-ga ñani.

³⁰ Te máá ñáyiví ní teta'an-ya-ún, suni nì kana-ya xiní-í, te ñáyiví ní kana-ya xiní-ún, suni nì kakendoo ndaa-i nì sá'a-ya. Te ñáyiví ní kakendoo ndaa-ún, suni nì nduñá'nu luu-i nì sá'a-ya.

³¹ Te naún káka'an-yo sikí tú'un yá'a núsáá. Chì nú Dios ká'an-ya já'a-yo, te ndéja kúu ka'an sikí-yo núsáá.

³² Chì máá-yá, tú ní sásá'an-yá Se'e-ya, chì sua nì ja'a-ya-í ja sikí táká-yo. Te najá má kuá'a-ya táká ndatíñu nuu-yo ondé jíin Sé'e-ya núsáá.

³³ Ndéja kúu kakan kuachi sikí ñáyiví ní kaji Dios núsáá. Máá Dios kúu I'a skéndo ndaa yóo.

³⁴ Ndéja náku xndíi sikí-yo. Máá Cristo kúu I'a nì jì'i, te suni nì nachaku-ya má'ñú ndíyi, te vina kánchaa-ya íchi ndává'a Dios, te suni I'a-ún ká'an-ya já'a-yo.

³⁵ Ndéja kúu kuanchaa yóo nuu tú'un nì kundá'ú inì Cristo yóo núsáá. Á tundó'o, xí já ndúkuí'a inì-yo, xí já kájika jínu-yó, xí tamá, xí já kájika víchí-yó, xí já káyu'ú-yo, xí yuchí náún.

³⁶ Nátu'un yóso núu tutú: Ja sikí ní kúu ja káji'i-ná ndita'an kivi, te nátu'un rií kiti kúu, kájani inì-i kájito-i náá, áchí.

³⁷ Ko tú súan, chì sua nì kundéé-ga-yo jíin táká tu'un yá'a nì sá'a máá I'a-ún ja ní kundá'ú inì-ya yóo.

³⁸ Chì jáni ndija inì-ri ja ní kue'e kuu-yo, ni tu'un ja chakú-yo, ni ndajá'a máá-ún, ni ja kakuñá'nu, ni ja kátá'ú tíñu, ni ja vína, ni ja yúchaan,

³⁹ ni nuu súkún, ni nuu kúnú, ni ñn ndatíñu ja ní sá'a-ya, ma kúu kuti kuánchaa yóo nuu tú'un ja máá Dios jíin Jító'o-yo Cristo Jesús, nì kundá'ú inì-ya yóo.

9

Tu'un ñáyiví Israel

¹ Ká'an ndaa-ri tu'un Cristo, tú xndá'ú-ri, chì súan ká'an ndaa-ri jiní-ri inì añú-ri jíin Espíritu Santo.

² Chì ndúkuí'a xaan iní-ri, te nene tá'u'u inì añú-ri.

³ Chì suni kuní máá-rí kuxio-ri nuu Cristo, te ná náa-rí núú, ja sikí ñaní-ri ja kúu tá'an-ri ja ñn-ni niñi, ñn-ni kuñu, kákuu-ri jíin.

⁴ Te chaa Israel kákuu-de. Máá-de kákuu chaa naki'in sé'é-yá, jíin já nduñá'nu-de, jíin já ní sá'a-ya contrato jíin-de, jíin já ní ja'a-ya ley nuu-dé, jíin já chíñú'ún-de máá-yá, jíin tú'un nì keyu'u-yá nuu-dé.

⁵ Te chii tata chaa-ún, nì kakenda ndíyi táa-yo. Te suni chii tata yúan, nì kenda niñi, kuñu Cristo. Te taká ndatíñu yí'i nda'a Dios. Te ná nákana jaa-yó-yá ní káni ní kúia. Amén.

⁶ Ko nasu já ní tiví tu'un Dios, chì nasu táká ñáyiví já kákuu tata Israel kúu máá cháa Israel.

⁷ Te suni vasa tata Abraham kákuu-i, ko nasu ndí'i-i kákuu se'e-de. Chì sua ká'an: Chii Isaac koo ja kunání-i tata-ro, áchí.

⁸ Yuán kuní ka'an, nasu já kákuu se'e yiki kúñu kákuu se'e Dios, chì sua se'e ja ní keyu'u-yá-ún. Chì-i-ya cuenta-i ja kákuu ndija-i tata-ún.

⁹ Chì ya'á kúu tu'un nì keyu'u-yá: Suni kivi yá'a jínu kúia, te chaa-ri, te koo ñn se'e yíi Sara, áchí.

¹⁰ Te suni ío inga tu'un, chì suni nì ni'in sé'e Rebeca. Uu se'e yíi nì sá'a ñn-ni chaa, ja kúu ndíyi táa-yo Isaac.

¹¹ Te onde ná té kaku-ga-i jíná'an-i, ni té kuni-ga-i sá'a-i ja vá'a ja ú'u, náva'a kendo nì'in tu'un, nì kaji ñúkúún Dios máá-i. Chì nasu jíin tíñu sá'a-i, chì sikí já ní kana-ya xiní-í.

¹² Chì nì ka'an-ya jíin-ña: Ja ñá'nu kuatíñu nuu já súchí, áchí-ya.

13 Nátu'un yóso núu tutú: Ní kumani-rí jíin Jacob, te ní kití iní-rí nuu Esaú, áchí.

14 Ndasá ka'an-yo núsáá. Á sá'a Dios tiñu ja tú ío ndaa náún. Ma kúu kuti.

15 Chi ní ka'an máá-yá jíin Moisés: Ndéja kuní-rí kundá'ú iní-rí te kundá'ú iní-rí, te ndéja kuní-rí kukuí'a iní-rí jíin te kukuí'a iní-rí jíin, áchí-ya.

16 Núsáá te tú kée tiñu sá'a ni chaá kuní, ni chaá jíku jíin, chí máá Dios kúu I'a kundá'ú iní-ya.

17 Chí áchí tutu íi jíin rey Faraón: Ja yúan ní jani-rí róo náva'a ná kuichá tu'un sí'ví-rí kí'in níi ñáyívi, te kuni ndijin-i ndasa káa fuerza-rí ja kúkuu-rí jíin-ró, áchí.

18 Núsáá, te nú ndéja kuní-ya, te kundá'ú iní-ya, te nú ndéja kuní-ya, te sándava-yá iní.

19 Sanaa te ka'an-ro jíin-rí: Naja jikán-ga-ya kuáchi núsáá, chí ndé chaá kuu kasu nuu-yá ndasa játa'an iní-ya, achí-ro.

20 Chí sua ka'an-rí jíin-ró: Te róo, ndé chaá kúu-ró já státá'an-ró jíin Dios. Á kuu ka'an kisi ñu'un jíin máá cháa ní sá'a-ún: Naja ní sá'a-ró rúu, achí.

21 Te chaá sá'a-ún, ío derecho-de ja sá'a-de ñin kisi ku'un ndatíñu luu, te inga kisi ku'un ndatíñu chá'an xí túu.

22 Te nú kuní Dios stá'an-ya núu-í ndasa káa tu'un kití iní máá-yá, náva'a kuní-i na fuerza ndíso-ya, te nú ja yúan jíin paciencia tú ní xndí'i yachí-ya ñáyívi-ún, cuenta kisi ja á yani naa ñukúún máá, te naja tú játú'ún-ró nú súan.

23 Te súan sá'a-ya, chí kuní-ya kuichá tu'un ndasa sá'a-ya kuá'a tiñu luu xaan núu ñáyívi já ní sáva'a-ya-í, nátu'un jíin kisi, súan ná kéndoo luu-i jíin-yá.

24 Ñáyívi yúan kákuu yóo ja ní kana-ya xiní-yo. Chí nasu máá ñin ñáyívi judío ní kána-ya xiní, chí suni ní kana-ya xiní ñáyívi sñin nación.

25 Suni súan nátu'un ká'an nuu tutú Oseas: Ñáyívi já ná tú ní kúu ñáyívi máá-rí-ún núú, skúnání-rí-i ñáyívi máá-rí vina. Te ña'an já tú ní kumani-rí jíin-ña núú, skúnání-rí-ña ña'an já maní-rí jíin vina. Achí.

26 Yúan-na te nuu ní ka'an-ya: Nasu róo kákuu ñáyívi máá-rí, áchí-ya, tu'un ñuu yúan ka'an-i: Ñáyívi yúan se'e Dios I'a chakú kákuu-i.

27 Suni súan ní kana jaa Isaías tu'un ñáyívi Israel: Vasa nándeá se'e ñuu Israel nátu'un ñítí káa yu'u mar, ko ñin tñin-ni-i kaku,

28 chí máá Tatá Dios síjínu-ya tiñu sá'a-ya já ndón-da-ya sikí ñáyívi, te yachí sándaa-ya.

29 Nátu'un ní ka'an Isaías onde sáá: Te nú máá Tatá I'a tñin so'o taká soldado, nú tú ní skéndoo-ya yakú-ga tata nuu-yo núú, te nátu'un ñáyívi ñúu Sodoma jíin ñáyívi ñúu Gomorra, súan kuu-yó te súan ta'an-yo núú. Achí.

30 Ndasá ka'an-yo núsáá. Ñáyívi sñin nación, tú ní kándúkú-i tiñu ndaa, ko ní kakendoo ndaa-i, chí sikí já ní kakandíja-i, yúan ní kakendoo ndaa-i.

31 Te ñáyívi Israel, ní kándúkú-i ja kéndoo ndaa-i jíin ley, ko tú ní skíkuu kutí-í jíin máá ley.

32 Te naja. Chí ní kándúkú sáni-i, nasu jíin tú'un kándíja, chí sasua jíin taká tiñu tá'ú ley. Ja yúan ní kajungoyo-i sikí máá yúu xín tiñu skáchi'i xiní já'a-í.

33 Nátu'un yóso núu tutú: Nde'é, chí onde Sion kaitúu-rí máá yúu xín tiñu skáchi'i xiní já'a-í, te suni jungoyo-i sá'a yuu-ún. Te ñáyívi kándíja nuu yúu-ún, ma kúka nuu-í, chí máá-yá kúu, áchí.

10

1 Ñáni, kúu ndija iní añú-rí, te jikán ta'u-rí nuu Dios ja'a ñáyívi Israel, náva'a kaku-i jíná'an-i.

2 Chí ruu, a jiní ndaa-rí ja bueno kákuu iní-i kájito-i Dios, ko tú kákuu iní-i jíin.

³ Chì tú kájuku'un inì-i ndasa kendo ndaa-i sá'a Dios, te kándúkú-i ja kendo ndaa-i sá'a máa-i. Te ja yúan tú kájandatu-i nuu íchi ndaa Dios.

⁴ Chì jín Cristo te nì jukuiñi tu'un ká'an ley, náv'a kendo ndaa taká ñayivi kándija.

⁵ Chi nì ka'an Moisés ja nú ñn chaa skíkuu tiñu ndaa ká'an ley, te kuchaku-de jín.

⁶ Ko tu'un kendo ndaa, kenda chii tu'un kándija-yó, te ká'an súan: Ma kani inì añú-ro: Ndé chaa kaa ki'in andívi núsáa, áchí. Yuán kuni ka'an, ja xnúu-de Cristo onde nuu ñú'un.

⁷ Ni ma kani inì-ro: Ndé chaa kuun-de ki'in-de inì tunchi núsáa, áchí. Yuán kuni ka'an, ja xndaa-de Cristo ma'ñú ndíyi.

⁸ Ko ndasa ká'an tu'un-ún: Yani jín-ro ío tu'un ka'an-ro, inì yu'u-ro te inì añú-ro ío, áchí. Yuán kuu tu'un kákandija-yó, te yúan kuu tu'un kájani-ro.

⁹ Chì nú játú'un-ro onde jín yú'u-ro já Jító'o-ro kuu Jesús, te nú onde jín inì jín añú-ro kándija-ro já ní nachaku Jesús ma'ñú ndíyi nì sá'a Dios, yúan-na te kaku-ro.

Kánúú kani-yó tú'un-ya ná kándija-i

¹⁰ Chì jín inì jín añú-yo kándija-yó-yá náv'a kendo ndaa-yo. Ko jín yú'u-yo kuátú'un-yó-yá náv'a kaku-yó.

¹¹ Chì tutu ñi ká'an: Taká ñayivi kándija-i nuu-yá, ma kendo kuti-í tuka nuu, áchí.

¹² Chì tú ká'io ñn ñayivi griego jín ñayivi judío, chì suni ñn-ni máa Jító'o-yo tñn so'o taká-i. Te kúndá'ú xaan inì-ya ñayivi káka'an nda'ú jín-yá.

¹³ Chi taká ñayivi káka'an nda'ú jín máa Jító'o-yo onde jín sí'ví-yá, kaku-i.

¹⁴ Ndas ka'an nda'ú-i jín-yá te nú tú kákandija-i-ya. Te ndasa kándija-i-ya te nú tú jini so'o-i tu'un-ya. Te ndasa kuni so'o-i te nú tú ñaun kani tu'un-ya núu-í.

¹⁵ Te ndasa kani-i tu'un-ya te nú tú táji-yá-i ki'in-i. Natu'un yoso núu tutú: Xáan luu kánda ja'a ñayivi kájani tu'un kuaká'nu inì, jín já'a ñayivi kájani tu'un va'a tu'un luu.

¹⁶ Ko nasu taká-i káchu'un inì-i ja ká'an tu'un va'a, chì nì ka'an Isaías: Táta, ndé ñayivi kándija tu'un kájani-ná vii, áchí-de.

¹⁷ Núsáa te kuu kándija-i onde nú kuni so'o-i, te kuu kuni so'o-i onde nú koo ja kani tu'un Dios.

¹⁸ Ko ruu ká'an-ri: Á tú ní kájini so'o-i. Jándaa nì kajini so'o-i, chì ká'an: Ní ñúyivi ní kenda tu'un-i te onde nuu ndí'i-na ñuyivi ní jicha tu'un-i, áchí.

¹⁹ Ko ruu ká'an-ri: Á tú ní kájuku'un inì ñayivi Israel tu'un yá'a. Xnáñúú-ga nì ka'an Moisés: Ná kúkuñi-ro sá'a-ri jín ingá nación ja nasu ñúu máa-rí kuu, te jín ñn nación ñáa skiti inì-ri róo, áchí-de.

²⁰ Suni Isaías nì chundéé inì-de nì ka'an-de: Ñayivi já tú ní kánandúkú rúu, a nì jini-i ruu. Te ñayivi já tú ní kájika tu'un rúu, nì stá'an ndijin-ri máa-rí nuu-í, áchí-de.

²¹ Ko siki ñayivi Israel ká'an: Ncháka ncháa, nì jata ñaa-ri nda'a-rí nuu ñayivi tú jándatu, jín núu ñayivi ní'in inì, áchí-ya.

11

Ja ío ñn tñn-ga ñayivi Israel

¹ Núsáa te ká'an-ri: A nì kiñi'in Dios ñayivi máa-yá náun. Ma kuu kuti. Chì ruu, suni chaa Israel kuu-ri, tata Abraham kuu-ri, tá'an tata Benjamín kuu-ri.

² Tú ní kiñi'in Dios ñayivi máa-yá ja á nì jini-ya núu-í jín tiempo xí tú kájini-ro tutú ñi ndasa ká'an tu'un Elías, ndasa nì ka'an nda'ú-de jín Dios siki ñayivi Israel:

³ Táta, nì kaja'ni-í chaa kájani tu'un-ní, te nì kajacha-i altar-ní. Te náa, máa ñn-na ná nì kendo. Te vina, káchindikin-i náa, ka'ni-í náa kákuñi-i, áchí-de.

⁴ Ko yúan-na te ndasa nì xndió kani Dios tu'un nuu-dé núsáa: A náv'a ná'in-rí vasté usiá mil ñayivi káchiñú'un rúu, te ñayivi-ún tú kájukuñi jítí kúti-í nuu ndosó Baal, áchí-ya.

⁵ Te suni súan vina, ch̄i ío ñn t̄in-ga, te j̄ín tú'un luu ío in̄i-ya ní kaji-ya-ún.

⁶ Te nú sik̄i tú'un luu ío in̄i-ya kúu, nasu ní ní'in-í j̄ín tíñu n̄i sá'a-i núsáá. Ch̄i nú súan, te n̄i j̄ita tu'un luu ío in̄i-ya núú.

⁷ Naún káka'an-ri núsáá. Ja ní kandúkú ñáyivi Israel, tú ní kákundéé-i ní'in-í. Ko n̄i kákundéé ñáyivi ní kaji-ya-ún, n̄i kani'in-í. Te sava-ga-i n̄i kandun̄i'in in̄i-i.

⁸ Natu'un yóso núu tutú: Nuú-í n̄i ja'a Dios ñn xin̄i já tú júku'un kuti iní, j̄ín ndúchi já tú kuni kuti, j̄ín só'o ja tú kuni so'o kuti ondé vina, áchí.

⁹ Te n̄i ka'an David: Viko kásá'a-i, ná kúu natu'un ñn xeyu, ñn ja t̄in yátá-ún-i, ñn tunchi, ñn nuú ní'in-í ya'u-i.

¹⁰ Te nduchi-í, ná kúñaa náva'a ma kúu nde'é-i j̄ín, te ná kóo tí'i-ní káni, áchí-de.

¹¹ Núsáá te ruu ká'an-ri: N̄i kandua-i, te n̄i kajita i-i náún. Ma kúu kuti. Ch̄i sua n̄i kakaku ñáyivi s̄in nación ja súan n̄i kasáña'mu ñáyivi Israel, náva'a ná kúkuñí máa Israel j̄iná'an.

¹² N̄i kasáña'mu Israel, te ja yúan ní ndukúka ñáyivi. N̄i kajita Israel, te ja yúan ní ndukúka ñáyivi s̄in nación. Naga n̄i kuu ja xáan ndatu tíñu koo onde kiv̄i ná náki'in sé'é-yá taká Israel núsáá.

¹³ Ch̄i j̄ín róo ñáyivi s̄in nación ká'an-ri, ch̄i ruu suni cháa skáka tu'un nuu cháa s̄in nación kúu-ri, te j̄ínú'ún ká'an-ri sik̄i tíñu sá'a-ri,

¹⁴ náva'a ná kúkuñí tá'an-ri sá'a-ri, te kaku sava-de sá'a-ri.

¹⁵ Ch̄i nú n̄i kiñi'in-ya Israel, te ja yúan ní kanaketá'an ñáyivi ñúyivi j̄ín-yá, núsáá te kiv̄i náki'in sé'é-yá Israel, te nasu natu'un ja ní nachaku-i ma'ñú ndíyi koo yúan náún.

Olivo yúku xiní olivo táta

¹⁶ Te nú ío ndoo nde'e já kúun núú, te suni ññ-ni ío ndoo. Te nú ndu'u ío ndoo, suni súan ío ndoo taká nda'a.

¹⁷ Ko nú sava nda'a-ún, n̄i kajanchaa, te nú róo ja kúu-ró ñn nda'a yunu olivo yúku, n̄i nuku'un-ró núu ní kajanchaa nda'a táta-ún, te nú stáa ta'an-ro kájin ondé ndu'u númá máa yunu olivo táta,

¹⁸ ma sátéyí-ró máa-ró já ndóna-ró sik̄i taká nda'a-ún núsáá. Ch̄i nú sátéyí-ró máa-ró, te ná nuku'un in̄i-ro já tú stáa ndu'u-ún kájin-ro, ch̄i sua stáa-ró kájin máa ndú'u-ún.

¹⁹ Sanaa te ka'an-ro: Sava nda'a ní kajanchaa kua'an náva'a nuku'un-ri yá'a, ach̄i-ro.

²⁰ Bueno, ko sik̄i já tú ní kákandija máa ndá'a-ún, yúan ní kajanchaa. Ko róo, ch̄i sik̄i já kándija-ró, yúan nukuiñi n̄i'in-ró. Ma sávixi-ro máa-ró núsáá, sua yu'ú-ro.

²¹ Ch̄i nú Dios, tú ní kúndá'ú in̄i-ya máa ndá'a x̄in tíñu-ún, naga n̄i kuu róo, ja kúndá'ú in̄i-ya róo.

²² Nde'é vá'a-ró núsáá, ndasa kúndá'ú in̄i Dios, te suni xaan iní-ya. Xaan iní-ya j̄ín cháa n̄i kandua-ún, ko kúndá'ú in̄i-ya róo, te nú kundij̄i n̄i'in-ró j̄ín tú'un kúndá'ú in̄i-ya róo. Te nú túu, te suni kuanchar-ya róo ki'in-ro.

²³ Suni súan máa ñáyivi-ún, nú kandija-i, suni nuku'un-i, ch̄i máa Dios kuu nachu'un tuku-ya-í.

²⁴ Te nú róo, vai-ró chíi yunu olivo ja á káa yúku, te n̄i nuku'un-ró xiní yunu olivo táta, vasa nasu tá'an-ún kúu-ró, naga n̄i kuu ñáyivi-ún ja máa ndá'a x̄in tíñu kaku-i, ja má nachu'un-ya-í xin̄i máa yunu olivo máa-i núsáá.

²⁵ Ñáni, ch̄i tú kuni-ri ja kúñáa xin̄i-ro ndasa ío sik̄i tú'un sa'í yá'a, náva'a ma sávixi-ro máa-ró te kani in̄i-ro já ndíchí xaan-ro j̄iná'an-ró, ch̄i sava ñáyivi Israel, n̄i kasáni'in in̄i-i, te n̄i kanaa-í, onde ná ndékava taká ñáyivi s̄in nación.

²⁶ Yúan-na te ndí'i ñáyivi Israel kaku-i. Natu'un yóso núu tutú: Ichi ñúu Sion kii I'a nama yóo, te kuanchar-ya chá'an tá'an Jacob, ja tú káchiñú'ún-i-ya.

²⁷ Te tu'un yá'a kuu contrato sánda-ri j̄ín-i onde ná kuánchar-ri kuachi-i, áchí.

28 Ja'a róó, kájito u'u-i-ya já sikí máá tú'un va'a. Ko nî kajî-ya-í, te kundá'ú inî-ya-í, ja sikí táa-i.

29 Chî Dios tú nátu'u inî-ya já téta'an-ya tá'u-yo jíin já kána-ya xiní-yo.

30 Suni súan róó, nî kasáni'in inî-ro núu Dios onde sáá. Ko vina, chî sikí já ní kasáni'in inî máá ñáyivi-ún, te nî kundá'ú inî-ya róó.

31 Suni súan máá ñáyivi-ún, nî kasáni'in inî-i vina, náva'a suni nátu'un nî kundá'ú inî-ya róó jíná'an-ró, suni súan ná kundá'ú inî-ya-í vina.

32 Chî máá Dios, nî jasû-ya táká ñáyivi chíi tu'un sáni'in inî-i, náva'a kundá'ú inî-ya táká-i.

33 Xáán kúnú káa tu'un kúká, tu'un ndíchí, tu'un tu'a Dios. Ni ma júku'un kuti iní-yo ndasa káa taká tiñu sánda-ya. Te xaan sá'í íin taká ichi-yá.

34 Chî ndé cháa, a nî jinî ndasa jáni inî Dios, xí ndé cháa nî ja'a consejo nuu yá.

35 Xí ndé cháa nî ja'a nuu-yá xna'an-ga náva'a chunáa-yá nuu-dé.

36 Chî onde nuu máa-yá vai taká ndatíñu. Te suni máa-yá nî sá'a. Te suni máa-yá tíin. Te ná nákana jaa-yó-yá ní káni ní kuiá. Amén.

12

Ndasa kuatíñu va'a ñáyivi ndóo

1 Ñáni, ja yúan ká'an nda'ú-ri jíin-ró jíin tú'un nî kundá'ú inî Dios róó, chî vina chakú-ro jíin yiki kúñu-ró, te kuní-ri ja ná kóo ndoo te kua'a-ro núu máa-yá. Te ná kúsi iní Dios jíin-ró, chî yuán kúu ja chíñú'ún-ró-yá onde jíin iní jíin añú-ro.

2 Te ma kóo ñn núu iní-ro jíin ñúyivi yá'a, chî sua ná násama-ró máa-ró, te ná ndúu jáa xiní-ro, náva'a ná kuní-ro ndasa va'a káa tu'un játa'an inî Dios, jíin tú'un nî yija va'a ja kúsi iní-ya sá'a.

3 Chî tu'un luu ja ní ja'a-ya núu-rí sá'a ja ká'an-ri jíin ñn ñn cháa ká'in ma'ñú-ró jíin, ja má skákunu-ga-de ku'a máa-de nuu kú'a ja á ká'in-de, chî sua ná káni kuándí'í iní-de nátu'un nî ja'a Dios tu'un kándíja nuu ñn ñn-de.

4 Chî nátu'un yóó, jíin modo ja kuá'a pedazo ndíso yiki kúñu-yó ko tú ñn-ni tiñu kásá'a,

5 suni súan yóó, vasa kua'a-yo, ko nátu'un ñn-ni ñáyivi kákuu-yó núu Cristo. Ko ja ñn ñn máa-yó, chî pedazo-ni-yó kánakuni tá'an-yó.

6 Chî nî ni'in-yo sîin sîin ta'u ndasa ku'a nî ja'a-ya tú'un luu ío inî-ya núu-yo. Te nú ta'u já káni-yó tú'un-ya kúu, ná sá'a-yó jíin kú'a kándíja-yó núsáa.

7 Xí nú ta'u já kuatíñu-yó kúu, ná kuatíñu-yó. Te nú ta'u já stá'an-yo kúu, ná stá'an-yo.

8 Ñáyivi ká'an ndéé, ná ká'an ndéé-i. Ñáyivi já'a, ná táva iní-i kua'a-i. Ñáyivi tá'ú tiñu, ñúkúun ná sá'a-i. Ñáyivi kundá'ú inî, sîi ná kóo inî-i.

9 Tu'un kundá'ú inî, ma kóo jíin tú'un yóso yú'u. Ná kóto u'u-ro tíñu ñáá, te ma sía-ro tíñu va'a.

10 Ná kúnchaka manî tá'an-ró. Te sá'a-ró cuenta ja maní-ro jíin ñani máa-ró. Te kuítú iní-ro já sá'a jíñú'ún-ró jíin tá'an-ró.

11 Ma sá'a kúxí-ró nú ío tiñu kásá'a-ró. Te jíin iní jíin añú-ro ná kuítú iní-ro kuatíñu-ró núu máa Jító'o-yo.

12 Te a káñukuu inî-ro, te ná kóo sîi iní-ro. Te nú ío tundó'o, te kuandéé iní-ro. Te nene kakán ta'u-ro.

13 Te taká ñáyivi ndóo, nú kánandi'i-i yakú najíin, te koto tá'an-ró jíin-i. Te koto ndá'ú-ro núu ñáyivi jíká.

14 Kakan ta'u-ro já'a ñáyivi káchindikín róó, kakan ta'u-ro já'a-í te ma ká'an tásí-ró sikí-í.

15 Ná kúsi iní-ro jíin ñáyivi ká'io sîi iní, te ná ndé'e-ro jíin ñáyivi kánde'e.

16 ñin-ni ná kóo xini-ro jíná'an-ró. Ma skákunu-ró máá-ró, chi sua ná ndútá'an-ró jín cháa ká'io súchí iní. Ma sá'a-ró já cháa ndíchí xáan kákuu-ró.

17 Ma ná sá'a ndiva'a-ró jín ní ñin ñayivi, nú ñi sá'a ndiva'a-i jín-ró. Kuítú ini-ro sá'a jínú'ún-ró tíñu onde jito jín núu táká-i.

18 Te nú kuu sá'a-ró, te vindáa vinené kuxiukú-ró jín táká ñayivi, onde jín kú'a kúndéé-ró jín.

19 Ñáni máni, ma cháa ini-ro já nani'in tá'an-ró jíná'an-ró, chi sua nuu máá-yá ná kuá'a-ró tú'un kití ini-ya núu-í, chi súan yóso núu tutú: Nani'in tá'an máá-rí jín-i, máá-rí kuá'a ya'u-i, áchí máá Tatá Dios.

20 Ja yúan, nú cháa kájito u'u róó, jí'i-de soko, kuá'a ja ná kée-dé. Nú jichí-de, kuá'a ja ná kó'o-de. Chi nú súan, te kundéé-ró jín-de, kuka nuu-de sá'a-ró.

21 Ma yují-ro sá'a tíñu ñáá, chi sua ná yují tíñu ñáá sá'a-ró jín tíñu va'a.

13

Ndasa kaka-yó ichi núu gobierno

1 Taká ñayivi, ná kuándatu-i nuu cháa kákuñá'nu-ga, chi túu cháa tá'ú tíñu te nú tú ní já'a Dios tu'un núu. Te taká cháa a kándiso tíñu, Dios ñi cháa tíñu sikí-dé.

2 Ja yúan, nú ío cháa tú jándatu nuu cháa tá'ú tíñu, te tíñu ñi teta'an Dios ské'ichi-de, te cháa káské'ichi, nakuxndíi-de sikí máá-de.

3 Chi cháa kátá'ú tíñu, tú ndóna-de sikí cháa sá'a tíñu va'a, chi sua sikí cháa sá'a tíñu ñáá. Te róó, kuní-ro já tú yu'ú-ro sá'a cháa tá'ú tíñu náún. Sá'a tíñu va'a, te ná kuátú'ún-de róó.

4 Chi mozo Dios kúu-de, ja kóto va'a-de róó. Ko nú sá'a-ró tíñu ñáá, te ná yu'ú-ro, chi nasu já kúsii iní máá-de ndiso-de machete, chi mozo Dios kúu-de, náva'a xndó'o-de ñayivi sá'a tíñu ñáá.

5 Ja yúan kánúu kuándatu-ro núu-dé jíná'an-ró, nasu máá ñin ja tú kití ini-ya nuu-ro, te suni náva'a ma kána jín añú-ro núu-ro.

6 Chi suni ja sikí yúan kúu ja kája'a-ró xú'ún yóo, chi mozo kájatíñu nuu Dios kákuu-de, suni ja sikí tíñu yúan.

7 Ka'ncha ja káitau-ro núu táká ñayivi. Nuú já taú-ro xú'ún yóo, te xú'ún yóo. Nuú ñayivi já taú-ro xú'ún póniná, te xú'ún póniná. Nú níni kuándatu-ro, te ná kuándatu-ro. Te nú níni kóo tu'un jínú'ún, te ná kóo jínú'ún-ró.

8 Ma kútau kuti-ro núu ní ñin ñayivi, chi máá-ni ja kúndá'ú ini-ro tá'an-ró. Chi cháa kúndá'ú ini tá'an, a ñi kundéé-de ñi skíkuu-de tu'un ká'an ley.

9 Chi ká'an nuu tutú: Ma kúsiki ncháa tá'an-ró, ma ká'ni-ro ndíyi, ma sakuí'ná-ró, ma sátú'ún-ró, ma ndío ini-ro. Te nú ío sava-ga tu'un tá'ú tíñu, ko ñin ká'nu-na ká'an: Kúndá'ú ini-ro tá'an-ró, nátu'un kúndá'ú ini-ro máá-ró, áchí.

10 Tu'un kúndá'ú ini, tú sá'a ndiva'a jín tá'an. Ja yúan, tu'un kúndá'ú ini tá'an kúu tu'un skíkuu taká tíñu ká'an ley.

11 Te súan ná sá'a-yó, chi a kájiní-yo já máá hora nata'u núu-yo já kákixi-yo kúu. Chi vina a ñi kuyani-ga kiví káku-yó, vásá kiví ní kandíja-yó.

12 Akuáa a ñi ja'a kua'an, te a kúyani cháa ndúú. Núsáa te ná skána-yó tíñu ñuñáa kí'in, te ná sá'a-yó tíñu ndúú.

13 Ná káka kuu jínú'ún-yó cuenta ndúú. Ma kée ú'ini-yo, te ma kóo ká'vá-yó. Ma káka téné-yó, te ma káka kuáxán-yó. Ma kuátá'an-yó, te ma kóo kuásún ini-yo.

14 Sua ná kúkútu-ro jín Jító'o-yo Jesucristo, te ma sákútu-ro máá-ró jín tíñu ndío ini yiki kúñu-ró.

14

Ndasa sá'a-yó jín ñayivi vítá ini

1 Chaa kándija vitá, ná kuátá'ú-ró-de, ko nasu já státá'an-ró jíin-de sikí taká tu'un.

2 Chi ío chaa kándija ja kúu kee-dé taká-ni nuu, ko chaa vitá iní máá nian-ni yua yée-dé.

3 Róo chaa yée, ma sá'á'a iní-ro núu cháa tú yée. Te róo chaa tú yée, ma nákuɣndíi-ró sikí cháa yée, chi Dios játá'ú-yá chaa-ún.

4 Te róo, ndé chaa kúu-ró já nákuɣndíi-ró sikí cháa kúu mozo tatú núsáa. Te nú kundij ni'in-de, xí káka yátá-de, ko nuu máá patrón-de játíñu-de. Ko nukuiñi ni'in-de, chi máá Jító'o-yo kuu nakani ni'in-ya-dé.

5 In chaa ká'an ja í in kivi vása ingá kivi. Te inga chaa ká'an ja in-ni kánda taká kivi. Ko ná in ná in-de ná nátava-dé cuenta ndasa jáni ndija iní-de.

6 Chaa játú'ún kivi, ndúkú-de ndasa skíkuu-de nuu máá Jító'o-yo. Te chaa tú játú'ún kivi, suni ndúkú-de ndasa skíkuu-de nuu máá Jító'o-yo. Chaa yée, yée-dé te játíñu-de nuu máá Jító'o-yo, chi nákuatá'ú-de nuu Dios. Te chaa tú yée, suni játíñu-de nuu máá Jító'o-yo, vasa tú yée-dé, chi nákuatá'ú-de nuu Dios.

7 Chi tú ni in-yó káichaku-yo já máá-yó. Ni tú ni in-yó kúu-yo já máá-yó.

8 Te nú káichaku-yo, káichaku-yo já kuatíñu-yó núu máá Jító'o-yo. Te nú kuu-yo, suni kuu-yo já játíñu-yó núu máá Jító'o-yo. Núsáa te vasa ná kúchaku-yo, xí vasa ná kúu-yo, ko máá Jító'o-yo xii yóo.

9 Chi ja sikí yúan kúu ja ní j'i'i Cristo, te ni nachaku tuku-ya, náva'a kuu-ya Jító'o nuu ñayivi ní kaji'i jíin núu ñayivi káichaku.

10 Te róo, naja nákuɣndíi-ró sikí ñaní-ro núsáa. Xí róo, naja sá'á'a iní-ro núu ñaní-ro núsáa. Chi taká-yo, kuiñi-yó yú'u mesa Cristo sánda-ya tíñu-yó.

11 Chi súan yóso núu tutú: Jándaa ndija nuu máá-rí jukuiñi jíti taká ñayivi, te nakana jaa taká-i Dios, áchi máá Jító'o-yo.

12 Núsáa te ná in ná in-yó, naku'a-yó cuenta nuu Dios ndasa ni kasá'a máá-yó.

13 Ma nákuɣndíi-yó sikí tá'an-yó núsáa, chi sua ná cháa iní-yo já má skívi-yó ñaní-yo júngava-de nuu kuáchi.

14 A jiní-ri, te kándija-ri sá'a máá Jító'o-yo Jesús, ja tú ni in ndatíñu kúchá'an máá já máá. Nú in chaa jáni iní-de ja káchá'an in ndatíñu, te sikí máá-de káchá'an.

15 Ko nú sikí ndéyu-ro tá'u'u iní ñaní-ro núsáa te nasu kúndá'ú iní-ro-í. Ma xnáa-ro cháa-ún ja kuáchi ndeyu-ro, chi ja cháa-ún kúu ja ní j'i'i Cristo.

16 Núsáa te ma kuá'a-ró tú'un ka'an-i sikí tíñu sá'a-ró já ío va'a jiní máá-ró.

17 Chi nasu já kée já kó'o kúu iní ñuu nuu tá'ú Dios tíñu, chi tu'un ndaa, jíin tú'un kuaká'nu iní, jíin tú'un kúsi iní sá'a Espíritu Santo kúu.

18 Chi chaa ja súan játíñu-de nuu Cristo, kúsi iní Dios sá'a-de. Te suni taká ñayivi kájatú'ún-i-de.

19 Núsáa te ná kuitú iní-yo sá'a-yó taká tíñu ndíso tu'un vindaa vinené, náva'a skuá'nu tá'an-yó.

20 Ja kuáchi ndeyu-ro, ma xnáa-ro tíñu ni sá'a Dios. Taká ndatíñu ío ndoo ndija, ko nú in chaa skívi-de inga-i iní kuáchi, sá'a ndeyu yée-dé, te kuáchi ndíso-de nú súan.

21 Va'a-ga ma kée-ro kúñu, ni ma kó'o-ró vino, ni in ma sá'a-ró te nú kivi ñaní-ro kuáchi sá'a, xí tiví-de sá'a.

22 Kándija va'a-ró náún. Núsáa te súan ná káni iní máá-ró jíin onde nuu Dios. Xáan ndatu kendoo chaa ja tú nákuɣndíi añú-de sikí máá-de jíin tú'un játú'ún-de.

23 Ko chaa jáni in jáni uu iní-de nú yée-dé, kuchá'an-de sá'a, chi tú kándija va'a-de te yée-dé. Chi taká ja sá'a-yó, te nú tú kándija va'a-yó, te máni kuáchi kúu.

15

1 Núsáa te yóo, nú ñayivi ká'ii iní iní-ga kákuu-yó, te níni ná kuándéé iní-yo jíin já

kásaña'mu ñayivi vítá ini. Te ma ndúkú-yó já kúsi iní máá-yó sá'a-yó.

² Ná ñn ná ñn-yó ná kúsi iní tá'an-yó sá'a-yó, náva'a skuá'nu-yó-i, te kendo va'a-ga-i.

³ Chi Cristo, nasu ní ndúkú-yá ja kúsi iní máá-yá sá'a-ya, chi sua yóso núu tutú: Taká tu'un ndiva'a ja ní kaka'an ndiva'a-i siki-ní, ni nduu siki máá-ná, áchí.

⁴ Chi taká tu'un ja ní jukoso onde sáá, ni jukoso náva'a skuá'a-ún yóó. Náva'a nú kuiñi ni'in-yó, te koo ndéé iní-yó sá'a tutu i. Yúan-na te kuñukuu ini-yó.

⁵ Ko máá Dios, ja náva'a-ya paciencia jín tú'un ndéé iní, ná sá'a-ya já ñn-ni xiní kuñava'a taká-ro cuenta Cristo Jesús.

⁶ Náva'a ná kétá'an tu'un kaka'an-ro, te ñn núú, ná nákana jaa-ro Dios, I'a kúu Táa máá Jító'o-yó Jesucristo.

Tu'un ñayivi sñn nación

⁷ Núsáa te kuatá'ú-ró tá'an-ró nátu'un ni jatá'ú Cristo yóó, náva'a nakana jaa-yó Dios.

⁸ Chi ká'an-ri ja Cristo ni jatíñu-ya núu ñáyivi judío, náva'a stá'an-ya já ío ndaa tu'un ká'an Dios, te náva'a ná kúkútu taká tu'un ni keyu'u-yá nuu ndíyi táa-yó,

⁹ te náva'a suni ñayivi sñn nación ná nákana jaa-i Dios ja ní kundá'ú ini-ya-í. Nátu'un yóso núu tutú: Núsáa te ná nákana jaa-ná ní ma'ñú ñáyivi sñn nación, chi kuatá'ún-ná sí'ví-ní, te kata-ná, áchí.

¹⁰ Te inga ká'an: Róó, ñayivi sñn nación, ná kúsi iní-ro onde jín ñáyivi máá-yá, áchí.

¹¹ Te inga jínu ká'an: Taká ñayivi sñn nación, ná nákana jaa-ro máá Tatá Dios. Te taká ñayivi sñn ñuu, ná nákana jaa-i-ya, áchí.

¹² Te suni ká'an Isaías: Najaa ñn numa Isái. Te yúan kenda ñn chaá nukuiñi tá'ú tíñu nuu ñáyivi sñn nación, te taká ñayivi sñn nación, kundatu-i chaá-ún, áchí.

¹³ Te máá Dios, náva'a-ya tú'un kuñukuu ini. Te ná kúsi téyí iní-ro, te kuaká'nu ini-ro sá'a-ya, chi kándija-ró, náva'a ná kuñukuu xa'an iní-ro sá'a fuerza Espíritu Santo.

¹⁴ Náni máni, ko ruu, chi jáni ndija ini-ri ja ní kakútú-ró jín tíñu va'a, te kájuku'un ndi'i ini-ro. Te suni kájiní-ro kána jín-ró núu tá'an-ró,

¹⁵ ko ni chundéé iní-ri cháa-ri tutu yá'a nuu-ro, ñáni jíná'an-ró, náva'a ná xndáku-ri nuu-ro. Chi nuu-rí ni ja'a-ya tú'un luu ío ini Dios,

¹⁶ náva'a kuu-ri yu'u núu Jesucristo kuatíñu-ri nuu ñáyivi sñn nación, te kani-ri tu'un va'a Dios, náva'a ná kúsi iní-ya jín ñáyivi sñn nación ja ní ja'a-ri-i nuu-yá, chi a ni kandundoo-i ni sá'a Espíritu Santo.

¹⁷ Chi ruu, ío ndasa sátéyí-ri máá-ri sá'a Cristo Jesús, cuenta tíñu ni sá'a-ri nuu Dios.

¹⁸ Chi tuká chundéé iní-ri ka'an-ri inga tu'un, chi máni siki tú'un ndasa ni sátíñu Cristo jín-ri. Ja yúan ní jandatu ñayivi sñn nación ni sá'a-ri jín tú'un ni ka'an-ri, jín tíñu ni sá'a-ri.

¹⁹ Jín fuerza taká tíñu ná'nu, jín tíñu ja kánaa iní-i kánde'é-i, onde jín fuerza Espíritu Dios, chi onde ñuu Jerusalén, jín núu ni kajikó ndúu ní yúan, onde ñuu Ilirico, ni xndékava ndi'i-ri tu'un va'a Cristo.

²⁰ Chi súan jítú xa'an ini-ri jáni-ri tu'un va'a, ko tú ní já'an-ri nuu á kaka'an-i tu'un Cristo, chi tú ní kuní-ri skuá'nu-ri siki cimientu ja á ni jani inga chaá.

²¹ Chi sua ni sá'a-ri nátu'un yóso núu tutú: Ñayivi já tú ni ñn-de ní kástu'ún tú'un-ya núu-í, vina te kuní-i, te ñayivi já tú ní kájiní so'o kuti-í tu'un-ún, vina te juku'un ini-i, áchí.

²² Suni ja yúan ní kuu kua'a jínu ndasú ichi-rí jaa-ri nuu-ro.

²³ Ko vina chi tuká nuu kí'in-ri ní ndáñúu yá'a, te kúu xa'an ini-ri ja jáa-ri nuu-ro, chi súan kuní-ri onde a ío kua'a kuiá.

²⁴ Te nú kí'in-ri España, te kuní-ri kinde'é-ri róó. Te ja'a-ri kí'in-ri, te chu'un íchí-ró rúu kí'in-ri yúan, te nú ni nda'a ini-ri ñn tí'li ka'an-ri jín-ró xná'an-ga.

25 Ko vina, ki'in-ri ichi ñuu Jerusalén, chi ndiso-ri yaku najín já kúu ñayivi ndóo ká'io yúan.

26 Chi chaa ñuu Macedonia jín chaa ñuu Acaya, ni kakusi iní-de ni kajakin-de yaku najín já kuatíñu ñayivi káta'an ndá'ú, jín ñayivi ndóo káxiukú iní ñuu Jerusalén.

27 Te ni kakusi vá'a iní-de, chi kaitau ndija-de nuu ñayivi-ún, chi nú chaa sín nación ni kani'in tá'an-de tiñu sá'a Espiritu, te suni súan kánúú kóto ta'an-de ñayivi-ún jín ndatíñu káñava'a-de iní ñuyivi.

28 Núsáá te nú ni sínu-ri tiñu yá'a, te nú ni ja'a-ri xu'un yá'a nuu-í, yúan-na te ichi nú-ro ján já'a-ri ki'in-ri España.

29 Te jini-ri ja nú ná ja-a-ri, te kendo va'a-ró sá'a tu'un va'a Cristo, ja kúndiso ndi-ri ja-a-ri jín nú-ro.

30 Ko ká'an nda'ú-ri jín-ró ñáni, ja sikí máá Jító'o-yo Jesucristo jín já sikí tú'un ni kundá'ú iní Espiritu-ya yóo, ná chindéé chítuu-ró rúu kakan ta'u-ro já'a-rí nuu Dios,

31 nává'a ná kaku-ri iní nda'a chaa tú kámandatu káxiukú iní ñuu Judea, te nává'a ñayivi ndóo ká'io iní ñuu Jerusalén, ná kuatá'ú vá'a-i yaku najín já kúndá'a-rí ki'in-ri jín.

32 Nává'a nú játa'an iní Dios, te ja-a-ri nuu-ro, te ná kúsi iní-ri jín-ró, te ñn ká'nu-ni nani'in iní-ri jín-ró.

33 Te máá Dios ja ndiso-ya tú'un kuaká'nu iní, ná koo-ya jín taká-ro jíná'an-ró. Amén.

16

Tu'un ndéé iní ni chaa Pablo nuu-í

1 Nda'a-ro chí-i-ri kua'a-yó Febe, chi ña'an-ún, ña'an jatíñu nuu tiku'ni kándija iní ñuu Cencrea kúu-ña.

2 Te ná kuatá'ú-ró-ña natu'un nini sá'a va'a taká ñayivi ndóo, chi súan kuní máá Jító'o-yo. Te nani ndatíñu nú jínu ñú'ún-ña jini-ro, kua'a-ró núu-ña, chi súan ni ja'a-ña núu kuá'a ñayivi, te suni onde ruu.

3 Ka'an-ro jín Priscila jín Aquila, ná sándéé iní-de, chi kachindéé tá'an-de jín-rí nuu Cristo Jesús.

4 Chi ni kajataña-de máa-de ja sikí rúu, ná jí-i-ri núu. Te vina nasu máá ñin-ri nákuatá'ú núu chaa-ún jíná'an-de, chi suni taká tiku'ni ñayivi sín nación, kánakuatá'ú-i nuu-dé.

5 Suni súan ná sándéé iní tiku'ni ío ve'e-de. Te Epeneto, chaa maní-rí jín, násándéé iní-de, achi-ro kúni-de, chi xnáñúú-gá máa-de kúu chaa ni kándija nuu Cristo iní ñuu Acaya.

6 Suni ná sándéé iní María, chi ña'an-ún, ni sátíñu xañ-ña ja róo jíná'an-ró.

7 Ná sándéé iní tá'an-ri Andrónico jín Junias, chi suni chaa kájika ta'an vekaa jín-rí kakuu-de, te apóstol kakuñá'nu kakuu-de, chi xna'an-ga máa chaa-ún ni káandija-de nuu Cristo vásá rúu.

8 Ná sándéé iní Amplias, chaa maní-rí jín-de nuu máá Jító'o-yo.

9 Ná sándéé iní Urbano, chaa sátíñu ta'an jín-yó núu Cristo Jesús. Suni súan ka'an-ro jín Estaquis, chaa maní jín-rí.

10 Ná sándéé iní Apeles, chaa kándij va'a nuu Cristo. Ná sándéé iní tá'an Aristóbulo.

11 Ná sándéé iní tá'an-ri Herodión. Ná sándéé iní tá'an Narciso ja á káy'i-i nda'a máá Jító'o-yo.

12 Ná sándéé iní Trifena jín Trifosa, chi ña'an-ún, kásatíñu-ña já kúu máá Jító'o-yo. Ná sándéé iní Pérsida, ña'an maní jín-yó. Chi ña'an-ún, xañ ní sátíñu-ña já kúu máá Jító'o-yo.

13 Ná sándéé iní Rufo, chaa ni kaji máá Jító'o-yo, te suni súan ka'an-ro jín náa-de te náa-ri.

14 Ná sándéé iní Asíncrito, jín Flegonte, jín Hermas, jín Patrobas, jín Hermes. Suni súan ka'an-ro jín taká ñani-yo káxiukú jín-de.

¹⁵ Ná sándéé iní Filólogo, jín Julia, jín Nereo, jín kuá'a-de, jín Olimpas, jín táká ñayivi ndoo káxiukú jín-de.

¹⁶ Nú káka'an-ro jín tá'an-ró, te ndoo titú tá'an-ró. Taká tiku'ni káyí'i nda'a Cristo, káka'an ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró.

¹⁷ Te ká'an nda'ú-ri jín-ró, ñáni jíná'an-ró, ja kóto va'a-ró ñayivi kástátá'an, jín já kákutuku iní-i sikí tú'un ja ní kaskuá'a-ró. Va'a-ga ná kúxio-ró nú-í.

¹⁸ Chi ñayivi yúan tú kájatíñu-i nuu máa Jító'o-yo Jesucristo, chi máni chii-i kájítú iní-i jín. Te xaan vixí yu'u-í, te káka'an ncha-i, te súan káxndá'ú-i sava-ga ñayivi yachí iní.

¹⁹ Chi taká ñayivi, a kájiní-i ja bueno kájandatú-ro. Te ja yúan kúsi iní-ri ja sikí róó. Ko kuní-ri ja ná kúu ndíchí vá'a-ró sá'a-ró tíñu va'a, te ma ndíchí kóo iní-ro jín tíñu ñáá.

²⁰ Te máa Dios, I'a ndíso tu'un kuaká'nu iní, yachí kaita'nu-ya Satanás, kúxndí ja'a-ro sukún. Tu'un luu ío iní máa Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jín-ró jíná'an-ró.

²¹ Sándéé iní-ro, áchí Timoteo, cha sátiñu ta'an jín-rí. Te suni súan káka'an Lucio, jín Jasón, jín Sosípater, cha kákuu tá'an-ri.

²² Te ruu Tercio, ja cháa-ri carta yá'a, ká'an-ri ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró núu máa Jító'o-yo.

²³ Gayo, cha ja'a núu ve'e nuu-ri jín núu úndí'i tiku'ni, ká'an-de ja ná sándéé iní-ro. Erasto, cha kúu tesoroero iní ñuu yá'a, ká'an-de ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró, te suni súan ká'an ñani-yo Cuarto.

²⁴ Tu'un luu ío iní máa Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jín táká róó jíná'an-ró. Amén.

²⁵ Te máa-yá kuu síyíja va'a-ya iní-ro jíná'an-ró, nátu'un ká'an tu'un va'a ká'an-ri, jín tú'un Jesucristo ja jáni-ri nátu'un ni kenda ndijin tu'un sa'í-ún, ja yísa'í ní káni ondé sáá núu.

²⁶ Ko vina a ni kenda ndijin tu'un-ún. Te jín tutú ij já ní kachaa cha ni kajani tu'un Dios, ni kenda tu'un-ún nuu táká ñayivi ní ñúyivi, nátu'un ni tá'ú tíñu Dios, I'a chakú ní káni, náva'a ná kuándatú-i te kandíja-i.

²⁷ Ja yúan ní káni ní kuiá, ná nákana jaa-yó máa in Dios, I'a ndíchí sá'a Jító'o-yo Jesucristo. Súan ná kóo, Amén.

LA PRIMERA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS CORINTIOS YA'A KUU CARTA HIN JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU CORINTO

Sa'an kúta'u

¹ Máá-rí kúu Pablo, jíin ñaní-yo Sóstenes. Te ni jata'an iní Dios, ni kana-ya xiní-rí kúu-ri apóstol Jesucristo.

² Káchaa-ri tutu yá'a nuu tíku'ni kándíja nuu Dios, te káxiukú-i iní ñuu Corinto, te a ni kandundoo-i ni sá'a Jesucristo, te ni kana-ya xiní-í, ná ndúu-i ñayivi ndóo. Te suni káchaa-ri nuu táká ñayivi kákakuñi'in sí'ví máá Jító'o-yo Jesucristo, ndéni ni kuu, chi Jító'o taká-ni yóo kúu-ya.

³ Tu'un luu ío iní jíin tú'un kuaká'nu iní ja kí nuu máá Táa-yo Dios, jíin já kí nuu máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Ja ní nakuatá'ú Pablo nuu Dios

⁴ Nene nákuatá'ú-rí nuu Dios máá-rí ja siki róo jíná'an-ró, chi tu'un luu ío iní Dios ni ja'a Jesucristo nuu-ro.

⁵ Te jíin táká tu'un-ya káka'an-ro, te jíin táká tu'un-ya kájuku'un iní-ro, ni kukúká-ró ní sá'a-ya.

⁶ Suni súan tu'un ni jani ndaa-ri nuu-ro, te a ni kakukútu vá'a iní-ro jíin.

⁷ Núsáa te tuká naún kúmani kúti núu-ro já kuá'a máá Espíritu nuu-ro, nini káinda-tu-ró kivi kenda ndijin Jító'o-yo Jesucristo.

⁸ Te máá-yá, sákutu-yá róo onde ná jínu kivi, náva'a ma kóo kuachi-ró kivi kenda Jító'o-yo Jesucristo.

⁹ I'a ndaa kúu Dios, te ni kana-ya xiní-ro náva'a kuni tá'an-ró jíin Sé'e-ya, I'a kúu Jító'o-yo Jesucristo.

Siki já sásin-i máa-i

¹⁰ Ñáni, onde jíin sí'ví máá Jító'o-yo Jesucristo ká'an nda'ú-ri jíin-ró, ja hin-ni tu'un ná ká'an taká-ro, te ma sásin-ró máá-ró, chi sua jíin hin-ni xiní te jíin hin-ni ja jiní tuní ná yija va'a iní-ro.

¹¹ Ñáni máni, ni kastu'un tá'an Cloé nuu-rí ja kákanaá-ro.

¹² Súan ká'an-ri, chi káka'an ná hin ná hin-ró: Ruu, chi jíin Pablo kándij ndija-ri. Te ruu, chi jíin Apolos. Te ruu, chi jíin Cefas. Te ruu, chi jíin Cristo, áchí-ro.

¹³ Te Cristo, sin sin ío-ya náún. Xí ní ji'i Pablo jiká cruz ja siki róo náún. Xí jíin sí'ví Pablo ni kajanducha-ro náún.

¹⁴ Nákuatá'ú-rí nuu Dios ja tú ni hin-ró ní skuánducha-rí, chi máá-ni Crispo jíin Gayo.

¹⁵ Náva'a tú ni hin-ró ká'an ja jíin sí'ví-rí ni janducha-ro.

¹⁶ Te suni ni skuánducha-rí Estéfanos, jíin ñayivi ká'io ve'e-de. Ko tú ná'an-rí te nú ni skuánducha-rí inga-i.

¹⁷ Chi nasu ní táji Cristo ruu ja skuánducha-rí-i, chi sua ja ná káni-ri tu'un va'a nuu-í. Ko nasu jíin tú'un ndíchi, chi nú súan, te ni ji'i sáni Cristo jiká cruz núu.

Jesús kúu tu'un ndíchi jíin fuerza Dios

¹⁸ Te ñayivi náa, chi kájani iní-i ja tú'un katachi kúu ndasa ni ji'i-ya jiká cruz. Ko máá-yó, ja á ni kaku-yó, kájani iní-yo já fuerza Dios kúu tu'un-ún.

19 Chì súan yóso núu tutú: Ná xnáa-rí tu'un ndíchí ñáyívi ndíchí, te ná kasú-ri tu'un júku'un iní ja ká'an ñáyívi kájini va'a, áchí.

20 Ndéchi kuá'an ñáyívi ndíchí. Ndéchi kuá'an ñáyívi cháa tutu. Ndéchi kuá'an ñáyívi kástátá'an kua yá'a. Nasu ní nduu ñáá tu'un ndíchí ñúyívi yá'a ni sá'a Dios náún.

21 Chì súan ndíchí ní sá'a Dios, náva'a ñuyívi yá'a jíin tú'un ndíchí jiní máá, ma kúu kuní nuu Dios. Te ja yúan ní jata'an iní Dios ja jíin tú'un kájani máá-yó, te nama-ya ñáyívi kákandíja, vasa kájani iní sava-de ja tú'un katachí kúu.

22 Te ñáyívi judío, chì máni tuni kájikan-i. Te ñáyívi ñúu Grecia, chi tu'un ndíchí kándúkú-i.

23 Ko máá-rí, chì kájani-ri tu'un ndasa ni jíi Cristo jika cruz. Te judío, chì kití ndija iní-i sá'a tu'un-ún, te ñáyívi sijn nación, chì kájani iní-i ja tú'un katachí kúu.

24 Ko ñáyívi já á ni kana-ya xiní-í, vasa ñáyívi judío, xí ñáyívi ñúu Grecia kúu-i, chì kájani iní-i ja Cristo kúu máá fuerza Dios jíin máá tú'un ndíchí Dios.

25 Chi tu'un ñáá Dios, ndíchí-gá vásá táká ñáyívi, te tuchi vitá Dios, ni'in-ga káa vásá táká ñáyívi.

26 Ñáni, nde'é ndasa ni kana-ya xiní-ro jíná'an-ró. Tú kua'a-ro ndíchí jíin tú'un ñuyívi, ni tú kua'a-ro yí'i fuerza, ni tú kua'a-ro kákuu se'e cha kúñá'nu.

27 Chi ni kaji Dios tu'un katachí ío iní ñuyívi, náva'a koo tuka nuu ñáyívi ndíchí sá'a-ya. Te ni kaji-ya ndatíñu vitá ío iní ñuyívi, náva'a koo tuka nuu ñáyívi ní'in.

28 Te ni kaji Dios ndatíñu ja tú kúñá'nu iní ñuyívi, jíin ndatíñu ja kújá'a iní-i jíin, onde jíin ndatíñu ja tú naún ío, náva'a ná kasú-ya núu táká ja á ío,

29 náva'a ni ñin ñáyívi, ma kúu sátéyí-i máá-i koto-i Dios.

30 Te ni kanduu-ró sé'e Dios ni sá'a-ya jíin Cristo Jesús. Te onde nuu máá-yá ni kani'in-yo tú'un ndíchí Dios, te ni kendo ndaa-yo, te ni kandundoo-yó, te ni nakuaan-ya yóó.

31 Núsáá te ná koo natu'un yóso núu tutú: Nú ñin ñáyívi sátéyí-i máá-i, núsáá te ná sátéyí-i máá-i sikí já ní sá'a máá Jító'o-yo, áchí.

2

Ja tú ní jatiñu Pablo tu'un ndíchí ñúyívi

1 Te ruu, ñáni, ná ni jaa-ri nuu-ro, ni jani ndaa-ri tu'un sa'í Dios. Chì nasu jíin tú'un yíi, ni jíin tú'un ndíchí ní jaa-ri.

2 Te ni cha iní-ri ja má ká'an kuti-rí nuu-ro, chì máni tu'un Jesucristo jíin tú'un ndasa ni jíi-ya jika cruz.

3 Te ná ni ncha-ri jíin-ró, te kuítá-ri, te yú'ú-ri, te kisi-i ruu.

4 Te nuu ní jani-ri tu'un nuu-ro, tú ní jatiñu-ri tu'un ndíchí natu'un skándíja cha ñuyívi, ko ni stá'an-ri nuu-ro ndasa sátíñu máá Espíritu jíin fuerza.

5 Náva'a tu'un kándíja-ró ná kúndij sikí fuerza Dios. Ma kúndij sikí tú'un ndíchí káka'an ñáyívi.

6 Ko káka'an ndíchí-yó jíin táká ñáyívi ní kayija, ko nasu tú'un ndíchí já ío iní ñuyívi yá'a, ni nasu tú'un ndíchí já káka'an cha kátá'ú tíñu kua yá'a, chì cha yúan naa íi-dé.

7 Ko káka'an-yo tú'un ndíchí sá'í Dios, chì yisa'í núu, chi tu'un ndíchí-ún, ni teta'an Dios onde ná té jukuiñi-ga ñuyívi, náva'a sáñá'nu tu'un-ún yóó.

8 Chì ni ñin cha kátá'ú tíñu iní ñuyívi yá'a, tú ní kájini-de tu'un-ún, chì nú ní kájini-de tu'un-ún, ma ká'ni kúti-dé Jító'o ñá'nu-yó jika cruz núu.

9 Chì natu'un yóso núu tutú: Tu'un ni sátu'a Dios ja ní'in ñáyívi maní jíin-yá, ni nduchi tú ní jiní, ni so'o tú ní jini so'o, ni tú ní kivi iní añú ñáyívi, áchí.

Jíin máá Espíritu n̄i ni'in-dé tu'un

¹⁰ Ko yóó, ch̄i jíin Espíritu n̄i stá'an Dios tu'un-ún nuu-ro, ch̄i ndi'i nandúkú víi máá Espíritu, vasa yíi xáan káa tu'un Dios.

¹¹ Ndé ñayivi jiní-i ndasa jáni in̄i inga ñayivi, ch̄i máá añú ñayivi-ún jiní, ch̄i kánde in̄i-i. Suni súan, tú ni ñn ñayivi jiní-i tu'un jáni in̄i Dios, ch̄i máá Espíritu Dios jiní.

¹² Ko yóó, nasu modo ja ío in̄i ñuyivi ní káni'in-yo, ch̄i sua máá Espíritu ja vái nuu Dios n̄i chaa nuu-yo, náva'a juku'un in̄i-yo jíin tú'un ja ní ja'a Dios nuu-yo.

¹³ Ch̄i suni siki tú'un-ún káka'an-yo, ko nasu jíin tú'un ja stá'an ñayivi ndíchí, ch̄i sua jíin tú'un ja stá'an máá Espíritu. Te tu'un cuenta Espíritu, stá'an-yo núu ñayivi ní kani'in máá Espíritu.

¹⁴ Ko ñayivi yúkú, tú játá'ú-i tu'un já'a máá Espíritu Dios nuu-í, ch̄i jáni in̄i máá-i ja tú'un katach̄i kúu. Te ma kúu juku'un kuti in̄i-i jíin, ch̄i jíin máá Espíritu kúu ja kuní.

¹⁵ Chi ñayivi yí'i Espíritu, nándúkú víi-í ndasa káa taká-ni, ko ni ñn chaa ma kuní ndasa káa máá-i.

¹⁶ Ndé ñayivi jiní-i ndasa jáni in̄i máá Jító'o-yo, náva'a kuu stá'an-i nuu-yá. Ko yóó, a kájani in̄i máá-yó nátu'un jáni in̄i Cristo.

3

Tu'un ch̄a'u-ya-í

¹ N̄áni, te ruu, tú ní kúu ka'an-ri jíin-ró nátu'un jíin ñayivi yí'i Espíritu, ch̄i sua n̄i ka'an-ri nátu'un jíin ñayivi j̄ika jíin modo máá-i, xí nátu'un jíin ñayivi sáskuá'a jíin Cristo.

² N̄i ja'a-ri leche n̄i j̄i'i-ró. Tú ní skée-rí róo ndeyu ndáva, ch̄i té kuu-ga kee-ro sáa, suni té kuu-ga kee-ro vína.

³ Ch̄i sáni-ga kákuu-ró ñayivi j̄ika jíin modo máá-ró. Ch̄i nini kákukuásún in̄i-ro, kákanáa-ro, kástátá'an-ró, te nasu ñayivi yúkú, ñayivi j̄ika jíin modo máá-i kákuu-ró náún.

⁴ Ch̄i ñn-ró ká'an: Ruu, ch̄i jíin Pablo kándij ndija-ri. Te inga-ro ká'an: Te ruu, ch̄i jíin Apolos. Ja yúan nasu ñayivi yúkú kákuu-ró náún.

⁵ Naún chaa kúu Pablo, te naún chaa kúu Apolos núsáa. Ch̄i máni chaa játíñu nuu-ro jíin já ní skándija róo kákuu-de. Ch̄i ná ñn ná ñn-de n̄i sá'a-de nátu'un n̄i chaa Jító'o-yo tíñu siki-dé.

⁶ Ruu n̄i chi'i, te Apolos n̄i jak̄in nducha, ko Dios n̄i xndeá.

⁷ Núsáa, te ni chaa chí'i, te ni chaa jak̄in nducha, tú kánúú, ch̄i máá Dios, I'a n̄i xndeá kúu.

⁸ Te chaa chí'i, jíin chaa jak̄in nducha, ñn-ni chaa kákuu-de, vasa s̄in s̄in ni'in-dé ya'u-de ndasa tíñu n̄i kasá'a-de.

⁹ Ch̄i ruu, chaa káchindéé tá'an jíin Dios kákuu-ri. Te róó, ch̄i itu Dios kákuu-ró, te ve'e n̄i janí Dios kákuu-ró.

Tu'un skuá'nu-i siki cimientu ja máá-yá kúu

¹⁰ Ch̄i ná n̄i chaa máá Dios tíñu siki-rí, te ruu, ch̄i nátu'un albañil ndíchí ní jani-ri ja'a. Te inga-de skuá'nu-de nuu. Ko ná ñn ná ñn-i ná kóto-i ndasa skuá'nu-ga-i.

¹¹ Ni ñn ñayivi ma kúu kani-i inga ja'a, ch̄i a kándij ñn-ni, te yuán kúu Jesucristo.

¹² Te nú oro, xí plata, xí yúu lúu, xí yúnu, xí ichá, xí tíku'lu icha, skuá'nu ñn ñayivi núu á kándij ja'a-ún,

¹³ ch̄i tíñu sá'a ñn ñn-i natuu. Ch̄i máá k̄iví te kenda tu'un-ún. Ch̄i jíin ñú'un te natuu, ch̄i ñú'un kúu ja kóto nchaa ndasa káa tíñu n̄i sá'a ñn ñn-i.

¹⁴ Te nú tíñu n̄i skuá'nu-ga ñn-i kendoo n̄i'in, te ni'in-í ya'u-i.

¹⁵ Te nú kayu tíñu n̄i sá'a ñn-i, te xnáa-í ya'u-i, ko kaku máá-i, ko nátu'un kaku-i nuu ñú'un.

¹⁶ Tú kájin-ro ja vé'e ñ Dios kákuu-ró, te suni Espíritu Dios ncháa in̄i-ro náún.

17 Te nú ñin cháa xnáa-dé ve'e ñi ncháa Dios, Dios xnáa-yá cháa-ún, chí ndoo xaán ío ve'e ñi Dios, te ve'e-ún, kákuu máa-ró jíná'an-ró.

18 Ni ñin ñayivi, ma xndá'ú-i máa-i. Nú ñin ñayivi jáni iní-i ja kuiá yá'a ndíchí-i, ná násama-i máa-i ndutachí-i, náva'a kuu-i ñayivi ndíchí.

19 Chi tu'un ndíchí ío iní ñuyivi yá'a, tu'un katachí kúu jiní Dios. Chí súan yóso núu tutú: Máa-yá, natiin-ya ñayivi ndíchí jín táká maña kásá'a-i, áchí.

20 Te inga nuu ká'an: Máa Jító'o-yo jiní-ya ndasa kájani iní ñayivi ndíchí, ja máni kájani sáni iní-i, áchí.

21 Núsáa te ma kuá'a-ró tú'un ja ní ñin ñayivi sátéyí-i máa-i sikí cháa. Chí ndí'i kúu cuenta máa-ró,

22 vasa Pablo, vasa Apolos, vasa Cefas, vasa ñuyivi, vasa ná kúchaku-yo, vasa kue'e kuu-yo, vasa vina, vasa kuiá cháa, ndí'i yí'i nda'a máa-ró,

23 te róó káyí-i-ró ndá'a Cristo, te Cristo, nda'a Dios.

4

Ndasa ni kajika cháa apóstol jín-i

1 Súan ná káni iní taká ñayivi, ja mozo Cristo, jín cháa kándito tu'un sa'í Dios kákuu-ri.

2 Te cháa ndíto ndatíñu, chí níni ná kéndoo responsable-de, te skíkuu-de.

3 Te ruu, tú sá'a-ri cuenta nú náku-xndíi-ró rúu, xí nú cháa yúkú kúu ja náku-xndíi ruu. Ni tú náku-xndíi-ri máa-rí.

4 Chi vasa tú jiní-ri ni ñin tiñu ñáa ni sá'a-ri, ko nasu já yúán te ni kendo ndaa-ri, chí máa Jító'o-yo kúu I'a jito nchaa-ya rúu.

5 Núsáa te ma kóto nchaa-ro ní ñin ndatíñu onde jín tiempo, chí onde ná ndíi máa Jító'o-yo. Chí máa-yá kiñi'in ndijin-ya táká ja yísa'í iní ñuñáa, te nastúu-ya táká ja kájani iní añú-yo. Yúan-na te kuatú'ún Dios ná ñin ná ñin-i.

6 Ñáni, ya'á kúu tu'un yátá ká'an-ri sikí-rí jín sikí Apolos, te kuni-ro, náva'a jín tú'un-ri ná skuá'a-ró, te ma sjá'a-ga-ro núu já á yóso núu tutú, ni ma sávixi-ro máa-ró jín ná ñin ná ñin cháa stá'an.

7 Chí ndé cháa ni sáña'nu-ga róó. Xí naún ñáva'a-ró já tú ní játá'ú-ró. Te nú ni játá'ú-ró, te najá kásatéyíi-ró máa-ró nátu'un ja tú ní játá'ú-ró núu.

8 A ni kanda'a chíi-ró. A ni kakukúká-ró. Ni tú níni rúu jíná'an-ri te tá'ú máa-ró tíñu jíná'an-ró saá. Te bueno nú ná kúu tá'ú-ró tíñu vij, náva'a suni ñin núu-ni tá'ú-rí tíñu jín-ró jíná'an-ri.

9 Chí súan jáni iní-ri, ja nátu'un nuu ndí'i-na comedia, te ni kiñi'in ndijin Dios ruu, cháa kákuu apóstol, nátu'un cháa a ni kunda ja kúu-de, náva'a nde'é ñuyivi, jín ndájá'a ándívi, jín ñayivi, nuu-rí jíná'an-i.

10 Chi ja sikí Cristo te kákuu-ri cháa kándatachí, te róó cháa ká'io kájí iní nuu Cristo, te ruu cháa tíkuñu, te róó cháa ni'in, róó cháa jínú'ún, te ruu cháa tú káxáan.

11 Onde vina ñú'ni káji'i-ri soko, te kájichí-ri nducha, kájika víchí-rí, te ni katuji-rí ja kákuun-de ruu, te kákixi tatú-ni-ri,

12 te kásatíñu ni'in-ri jín ndá'a-rí. Káka'an ndíva'a-i jín-rí, ko káka'an va'a-ri jín-i. Káchindikín-i ruu, ko tú kásá'a-ri cuenta.

13 Káka'an-i sikí-rí, ko káka'an maní-rí jín-i. Chí nátu'un kuayo iní ñuyivi kakuu-ri, te onde vina káské'ichí-i ruu.

14 Nasu cháa-ri tutu yá'a ja kúka nuu-ro sá'a, chí kána jín-rí nuu-ro nátu'un nuu sé'e-ri ja kúndá'ú iní-ri-i.

15 Chi vasa káñava'a-ró uxí mil cháa ndíto róó nuu Cristo, ko tú kua'a táa-ro ío. Chí jín tú'un va'a te ruu kúu táa-ro núu Cristo Jesús.

16 Ko ká'an nda'ú-ri jín-ró, ja ná ndáku-ró rúu núsáa.

17 Ja yúan ní tájí-rí se'e-ri Timoteo, ja maní-rí jín-i, te jaa-i nuu-ro jíná'an-ró, chí bueno jándatu-i nuu máá Jító'o-yo. Te máá-i naxndáku-i nuu-ro ndasa modo sá'a-ri nuu Cristo, te ndasa stá'an-ri nuu taká tikuní taká lado.

18 Te sava-i, kásávi-xi-i máá-i nátu'un kájani iní-i ja má jaa kuti-gá-ri nuu-ro.

19 Ko nú játa'an iní máá Jító'o-yo, te jaa yachi-ri nuu-ro. Yúan-na te ma sá'a-ri cuenta ndasa ká'an chaa vixi-ún, ko kuní-ri ndé fuerza ndíso-de.

20 Chí ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, nasu máá tú'un sáni-ni kúu, chí ndíso fuerza.

21 Ndéja kuní-ro, ja jaa-ri nuu-ro jín yúnu xí, xí jín tú'un ja kúndá'ú iní-ri róó, xí já ká'an vitá-ri jín-ró.

5

Ja ní kana jín Pablo nuu cháa ni sáténé

1 Te ni kenda ndija tu'un ja ñn róó jíka téné. Te chaa-ún, ví'í-gá jíka téné-de nasu já kás'a ñáyivi ñn nación, chí ncháka-de ñasí'í táa-de.

2 Te naja kásávi-xi-ro máá-ró núsáá. Va'a-ga ná ndúku'á iní-ro, te nuu-ro ná cháxio-ró cháa ni sá'a falta-ún ki'in-de.

3 Chí ruu, vasa tú kánchaa máá-ri jian, ko nátu'un kánchaa-ri. Chí nátu'un ja á ni sá'a-ri súan, ní kánchaa-ri núú, chí vina náku-xndíi ndija-ri sikí cháa ni sá'a súan.

4 Vina te nátu'un a ni naketá'an-ró jín-rí. Chí jín sí'ví máá Jító'o-yo Jesús, te jín fuerza Jító'o-yo Jesús, ká'an-ri.

5 Te chaa yúan ná chí'i-yó-de nda'a Satanás náva'a ná kúu tu'un yúkú ndíso-de, ko kaku añú-de kivi ndíi máá Jító'o-yo Jesús.

6 Tú va'a ja sátéyí-ró máá-ró. Xí tú kájiní-ro já ñn tá'ú-ni yujan ía, te jiá ndí'i-ni yujan sá'a náún.

7 Núsáá te ná skána-ró yujan ía tú'ú-ún, náva'a ná kúu-ró yujan jáá, nátu'un kaku ndija-ró já tú yí'í yujan ía róó vina. Chí lélu Pascua, ni ji'i-ya já sikí yóó, te máá-yá kúu Cristo.

8 Násá'a-yó víko-ún núsáá, ko nasu jín yujan ía tú'ú, ni nasu jín yujan ía chá'an, xí yujan ía ñáá, chí sua ná kóo kájí, te ná kóo ndaa statilá ja tú yí'í yujan ía.

9 Te jín carta, a ni kastu'ún-rí nuu-ro já má kivi nduu-ro jín ñáyivi kájika téné.

10 Nasu áchí-ri ja má kúu ketá'an-ró jín ñáyivi kájika téné ío iní ñuyívi yá'a, xí jín ñáyivi too iní, xí jín ñáyivi kuí'ná, xí jín ñáyivi káchiñú'ún ndosó, chí nú súan, te jínu ñú'ún já kenda níni-ro iní ñuyívi yá'a núú.

11 Chí sua ni chaa-ri tutu nuu-ro, ja nú ñn chaa ká'an-de ja ñaní-yo kúu-de, te jíka téné-de, xí too iní-de, xí chíñú'ún-de ndosó, xí ká'an ndiva'a-de, xí ká'vá-de, xí kuí'ná-de, yúan-na te jín cháa sá'a súan, ma kivi nduu-ro, ni ma kée kúti-ro staa jín-de.

12 Chí ndasa kuu nakuxndíi-ri sikí ñáyivi ká'jin ñn inga sikí. Nasu sikí ñáyivi ká'jin jín-ró kúu cuenta máá-ró já náku-xndíi-ró-i náún.

13 Chí máá Dios, nakuxndíi-ya sikí ñáyivi ká'jin ñn inga sikí. Núsáá te chaa ñáá ma'ñú-ró jian, náskúnu-ró-de ki'in-de.

6

Tu'un jikín nuu-í sikí tá'an-i nuu justicia

1 Te nú ñn róó jikín nuu-ro sikí ingá tá'an-ró, te naja káchundéé iní-ro ndúkú-ró justicia nuu cháa tú ká'io ndaa. Naja tú kásánda-ro núu cháa ndoo.

2 Xí tú kájiní-ro já ñáyivi ndóo, koto nchaa-i ñuyívi náún. Te nú koto nchaa máá-ró ñuyívi, naja tú kákanda-ró sá'a-ró justicia sikí ñn cuestión lúli-ni núsáá.

³ Xí tú kájini-ro já kóto nchaa máá-yó ndájá'a ándíví jíná'an náún. Naga nì kuu taká ja ío inì ñuyívi yá'a núsáá.

⁴ Núsáá te hora ja jínu ñú'ún-ró já kóo justicia sikì tíñu ká'io inì ñuyívi, naja ndúkú-ró chaa tú kájatú'ún vá'a tiku'ni, ja ndúu-de justicia.

⁵ Súan ká'an-ri náva'a ná kúka nuu-ro. Núsáá te á tú ndíchí kúti ní ñn-ró, ja kúu koto nchaa-de ndé ñani-ro ío ndaa náún.

⁶ Chì ñani jín ñani, kivi koyo-de nuu justicia, vasa tú kákandíja justicia-ún náún.

⁷ Súan chì máni kástívi ndíja-ró tíñu, ja káskívi tá'an-ró núu justicia. Á tú va'a-ga ná sía-ro-í sá'a ndíva'a-i jín-ró, jín já xndá'ú-i róó.

⁸ Chì sasua kásá'a ndíva'a-ró, te káxndá'ú-ro onde ñani-ro.

Ja tú nani'in tá'u ñáyivi ñáá

⁹ Á tú kájini-ro já ñáyivi tú ío ndaa, ma nani'in tá'u-í ndívi koyo-i inì ñuu nuu tá'ú Dios tíñu. Ma xndá'ú-ro máá-ró, chì ni ñáyivi kájika téné, ni ñáyivi káchiñú'ún ndosó, ni ñáyivi káisíki nchaa tá'an, ni chaa kándaá sí'í, ni chaa kákuu xi'ncha,

¹⁰ ni ñáyivi kuí'ná, ni ñáyivi too iní, ni ñáyivi ká'vá, ni ñáyivi káka'an ndíva'a, ni ñáyivi chísa'í ndatíñu tá'an, ma nani'in tá'u-í ndívi koyo-i inì ñuu nuu tá'ú Dios tíñu.

¹¹ Te súan kándaá sava-ró núú, ko vina, a nì nakacha-ya róó, a nì nasándoo-ya róó, a nì kakendoo ndaa-ro jín sí'ví máá Jító'o-yo Jesús onde jín Espíritu Dios máá-yó.

¹² Taká tíñu kúu sá'a-ri. Ko tú ndí'i kéndoo va'a. Taká tíñu kúu sá'a-ri, ko tú kuní-ri ja kútiin ñn tíñu-ún so'o-ri.

¹³ Ío ndeyu já kú'un chíi, te chíi kúu ja kú'un ndeyu, te ndendúu yuán náa sá'a Dios. Ko yiki kúñu-yó, nasu já kuatíñu nuu tú'un téné kúu, chí ja kuatíñu nuu máá Jító'o-yo kúu, te Jító'o-yo jatíñu-ya máá yiki kúñu-ún.

¹⁴ Te Dios, a nì naschakú-ya Jító'o-yo, te suni súan naschakú-ya yóo jín fuerza máá-yá.

¹⁵ Á tú kájini-ro já yiki kúñu-ró kúu pedazo Cristo. Núsáá te á kuu ki'in-ri pedazo Cristo te nasá'a-ri pedazo ñn ña'an kuáxán. Aa, ma kúu kuti.

¹⁶ Á tú kájini-ro já chaa kétá'an jín ñá'an kuáxán, ñn-na kúu-de jín-ña, chí súan ká'an: Ndendúu-ún, ñn-na kúu, áchí.

¹⁷ Ko chaa kétá'an jín Jító'o-yo, ñn-na nuu, kúu-de jín-yá.

¹⁸ Kunu-ró kóto-ró tíñu téné. Chí taká kuachi sá'a chaa, fuera yiki kúñu-de kúu. Ko nú sáténé-de, chí sikì yiki kúñu máá-de sá'a-de kuachi.

¹⁹ Á tú kájini-ro já vé'e ij kúu yiki kúñu-ró, te onde nuu Dios nì kenda Espíritu Santo vai ncháá inì-ro. Chì nasu máá-ró xín máá-ró.

²⁰ Chì ya'u nì nakuaan-ya róó. Núsáá te ná nákana jaa-i Dios sá'a-ró jín yiki kúñu-ró jín iní jín añú-ro. Chì máni Dios xín yuán.

7

Tu'un tãnda'a jín tú'un tú ndúsñ

¹ Ná ká'an-ga-ri sikì taká tu'un nì chaa-ró núu-rí. Va'a-ga kendoo chaa nú tú ké'é-de ñasí'í.

² Ko kuachi ja ío tu'un téné, ja yuán vá'a-ga ná ñn ná ñn-de ná kóo ñasí'í máá-de. Te ná ñn ná ñn-ña ná kóo yii máá-ña.

³ Te chaa kúu yii-ún, ná skíkuu va'a-de jín ñasí'í-de. Te ñasí'í-ún, suni súan ná skíkuu va'a-ña jín yí-ñá.

⁴ Ñasí'í, tú kúu tá'ú máá-ña tíñu nuu yiki kúñu-ña, chí yii-ñá. Suni súan chaa kúu yii, tú kúu tá'ú máá-de tíñu nuu yiki kúñu-de, chí ñasí'í-de.

5 Nú kákuni-ro kakán ta'u ní'in-ró ñn tiempo-ni, te nú ío conforme tá'an-ró, te kuu sásá'an-ró máá-ró, te nú túu te túu. Yúan-na te va'a-ga ná náketá'an tuku-ró, náva'a ma kúu koto nchaá Satanás róó siki tú'un téné.

6 Ko tu'un yá'a ká'an-ri siki permiso, nasu já tá'ú-rí tiñu nuu-ro.

7 Játa'an ini-ri ja táka chaá ná kóo-de nátu'un káa-ri, ko ná ñn ná ñn-de ni ní'in-dé ta'u-dé nuu Dios, chi súan ni teta'an-ya-dé.

8 Súan ká'an-ri jín cháa kákuu soltero, jín ñá'an kákendoo ndá'ú, ja vá'a-ga kendoo súan-ni jíná'an nátu'un ruu.

9 Te nú kájiní máá, já má kánda jín, ná tánda'a. Chi va'a-ga ja tánda'a, nasu já ndúkijí.

10 Ko jín ñáyivi ní katanda'a, ká'an ni'in-ri, ko nasu rúu chi máá Jító'o-yo ká'an: Ja ñásíí, ma xndóo-ña yí-ñá.

11 Te nú kenda-ña kuní-ña, ma nátanda'a-ñá, xí ná nándikin-ña yí-ñá, Te chaá kúu yii-ún, ma kíñi'in-de-ña kí'in-ña.

12 Te jín sáva-ga-de ká'an máá-rí, nasu máá Jító'o-yo: Nú ñn ñani-yo ncháka-de ñn ña'an tú kándija, te játa'an ini máá-ña kúnchaá-ña jín-de, ma kíñi'in-de-ña kí'in-ña.

13 Te nú ñn ña'an ncháka-ña ñn chaá tú kándija, te játa'an ini máá-de kúnchaá-de jín-ña, ma kíñi'in-ña-dé kí'in-de.

14 Chi chaá tú kándija, a ni ndundoo-de sá'a ñásíí-de. Te ña'an tú kándija, a ni ndundoo-ña sá'a yii-ñá. Chi nú tú súan, te koo chá'an sé'e-ró núú, ko vina a ni kandundoo-i.

15 Ko nú kuxio chaá tú kándija-ún kuní-de, ná kúxio-de. Chi ja yúan tú níni xaán siki cháa xí ñá'an. Chi sua vindáa vinené ná kúxiukú-yó kuní Dios ja ní kana-ya xiní-yo.

16 Chi naún jiní róó, ñásíí, ja sánaa te kundéé-ró káku yii-ro sá'a-ró, xí róó, chaá kúu yii, ja káku ñásíí-ro sá'a-ró.

17 Ko nátu'un ni ja'a Jító'o-yo núú ñn ñn-de, jín nátu'un ni kana Dios xiní ñn ñn-de, súan ná káka-de, chi suni súan tá'ú-rí tiñu nuu táka tikuní.

18 Ni kana-ya xiní ñn chaá ja á ni xiti ndúu náún. Núsáa te ná kóo-de súan-ni. Ni kana-ya xiní ñn chaá tú ní xiti ndúu náún. Ma xiti ndúu-de máá-de núsáa.

19 Tu'un xiti ndúu, jín tú'un tú xiti ndúu, tú ndé jatiñu, chi sua ja ná skíkuu va'a-yó tíñu tá'ú Dios.

20 Ná ñn ná ñn-de ndasa ni io hora ni kana-ya xiní-dé, jín yúan ná kúndij-de.

21 Mozo kúu-ró, te ni kana-ya xiní-ro náún. Ma yú'ú-ro núsáa vii. Ko nú jiní máá-ró já kúu kenda-ró káka kuu ndicha-na-ro, kuu nú kuu.

22 Chi nú mozo kúu-de, te ni kana Jító'o-yo xiní-dé, libre ío-de nuu máá Jító'o-yo. Suni súan jín cháa jáka kuu ndicha-na, nú ni kana-ya xiní-dé, mozo kúu-de nuu Cristo.

23 Chi ya'u ni nakuaan-ya róó jíná'an-ró. Ma kuátíñu sáni-ró núu cháa núsáa.

24 Nánj, ná ñn ná ñn chaá ndasa tíñu ni kana-ya xiní-dé, súan ná kúndij-de náva'a ná kuátíñu-de nuu Dios.

25 Ko siki ñá'an jáá, tú ní tá'ú máá Jító'o-yo tíñu nuu-rí. Ko ná ká'an-ri ndasa jáni ini-ri, nátu'un ñn chaá ja ní kundá'ú ini Jító'o-yo-dé, náva'a kundij ndaa-de.

26 Vaj tundó'o siki-yo vina. Te ja yúan jáni ini-ri ja vá'a-ga kendoo chaá nú kúnchaá-ni máá-de súan.

27 Ncháka-ró ñásíí náún. Ma sía-ro-ñá núsáa. Tú ñásíí-ro náún. Ma kúñukuu ini-ro ñásíí vii.

28 Ko nú tanda'a-ro, nasu kuáchi sá'a-ró. Te nú ña'an jáá ní tanda'a-ñá, nasu kuáchi sá'a-ña. Ko ñáyivi yúan, ni'in-í tundó'o ini ñuyivi yá'a. Te tú kuní-ri ja tá'an-ro súan.

29 Nánj, tu'un yá'a ká'an-ri chi a ni nduu kúti tiempo. Vina te chaá ká'io ñásíí, ná sá'a-de cuenta ja túu-ña ío.

30 Te chaá kánde'e, nátu'un tú kánde'e-de. Te chaá kákusi iní, nátu'un tú kákusi iní-de, te chaá kájaan, nátu'un tú naún káñava'a-de,

³¹ te chaa kútéñu jín tíñu ñuyívi yá'a, nátu'un tú kútéñu-de, chi modo ñuyívi yá'a náa-ní.

³² Chi játa'an iní-ri ja má yú'ú-ro. Chaa soltero, jítu iní-de jín taká tiñu máá Jító'o-yo, ndasa ná kúsi iní Jító'o-yo sá'a-de,

³³ ko chaa a ni tanda'a, jítu iní-de jín taká tiñu ja ío iní ñuyívi, ndasa kusii iní ñasí'i-de sá'a-de.

³⁴ Suni súan sín sín kájani iní ña'an jáá jín ñá'an á ni tanda'a. Chi ña'an jáá, jítu iní-ña jín taká tiñu kuní máá Jító'o-yo, náva'a kendo ndoo yiki kúñu-ña jín añú-ña kuní-ña. Ko ña'an á ni tanda'a, jítu iní-ña jín taká tiñu ío iní ñuyívi, ndasa kusii iní yii-ñá sá'a-ña kuní-ña.

³⁵ Ko tu'un yá'a ká'an-ri náva'a kendo va'a-ró jíná'an-ró. Nasu yó'o chú'un-ri sukun-ro, ko ni ka'an-ri náva'a kaka jínú'ún-ró, te náva'a nuña-ró kuatíñu kútu-ro núu máá Jító'o-yo.

³⁶ Te nú ñn chaa jáni iní-de ja tú va'a jík-de jín ñn ña'an jáá, chi nú ni ja'a medida kúu, te nú nini sá'a-de, núsáa te ná sá'a-de ndasa kuní-de, nasu kuáchi kúu ná tanda'a-dé jín-ña.

³⁷ Te nú ñn chaa kándii ni'in iní añú-de, te tú nándi'i-de, chi kúu jító-de máá-de, te ni chaa iní añú-de ja má tñn-de ña'an jáá-ún. Suni va'a-ni sá'a-de.

³⁸ Súan ío, te chaa tanda'a jín-ña, va'a sá'a-de. Te chaa tú tanda'a jín-ña, va'a-ga sá'a-de.

³⁹ Ña'an ní tanda'a, nú nini chakú yii-ñá, yí'i-ña ndá'a-dé. Ko nú a ni ji'i yii-ñá, yúan-na te a ni nuña-ña. Te nú kuní máá-ña, te kuu ná nátanda'a-ñá jín ñn chaa kándija nuu máá Jító'o-yo.

⁴⁰ Ko jáni iní-ri ja sí-gá koo iní-ña nú kunchaa ndá'ú máá-ña súan-ni. Te jáni iní-ri ja súni yí'i Espiritu Dios ruu.

8

Siki ndéyu já kájani-i nuu ndoso

¹ Bueno. Te siki ndéyu já kájani-i nuu ndosó, ndaa chi taká-yo kájiní-yo yakú. Te jín tú'un kájiní-i-ún kúu ja kásavixi-i máá-i, ko jín tú'un kúndá'ú iní tá'an kúu ja nákuá'nu-ga-i jín.

² Nú ñn chaa jáni iní-de ja tú'a va'a-de, núsáa te kuní-ga te kutu'a va'a-de jín.

³ Te nú ñn chaa kúmaní-dé jín Dios, suni jiní-ya núu cháa-ún.

⁴ Siki ndéyu já kájani-i nuu ndosó, ká'an-ri, chi a kájiní-yo já tú ndé jítíñu kuti ndosó iní ñuyívi. Chi tú ingá Dios ío, chi máá ñn-ni-ya.

⁵ Chi vasa ío kua'a í'a, te ío kua'a jító'o ja káskúnání máá-i i'a iní andívi xí iní ñuyívi,

⁶ ko máá-yó káka'an-yo já máá ñn-ni máá Táa-yo Dios ío. Te onde nuu máá-yá vai taká ndatíñu te nuu máá-yá jítíñu-yó. Suni ñn-ni máá Jító'o-yo Jesucristo ío. Te máá-yá ni sá'a taká ndatíñu te ni sá'a-ya yóo.

⁷ Ko tú ndi'i-i kájiní-i tu'un yá'a. Te sava-i a ni kakaan-i jín ndosó onde sáa. Te nú káyee-í, nátu'un ndeyu ndosó káyee-í, ko vitá iní añú-i, te kúchá'an añú-i sá'a.

⁸ Chi nasu jín ndéyu te kuatú'ún Dios yóo, chi nú tú kee-yo, nasu já yúan te kundá'ú-yo, te nú kee-yo, nasu já yúan te kendo va'a-ga-yo jín-yá.

⁹ Ko vasa ni'in kándii-ro, koto-ró náva'a tú sún-gava-ró tá'an-ró, já vitá iní añú-ún, nuu kuáchi.

¹⁰ Róo chi chaa jiní kákuu-ró, te nú ñn chaa kuní-de nuu-ro hora ja yé-ro staa iní ve'e ndoso, á tú sánaa te skí-i iní-de, te kivi-de kee túku máá-de ndeyu ndosó-ún sá'a-ró xí túu.

¹¹ A ni ji'i Cristo ja'a ñaní-ro, chaa vitá iní añú-ún, ko ja siki tú'un tu'a-ró-ún, te ni xnáa-ro-dé.

¹² Súan kásá'a-ró kuáchi nuu ñaní-ro, chi ja ú'u-ni chindee-ró iní añú-de ja vitá, te suni nuu Cristo kásá'a-ró kuáchi.

¹³ Ja yúán, te nú ndeyu sá'a ja júngava ñn ñani nuu kuáchi, ma kée kúti-gá-ri kuñu ñí káni, náva'a ma súngava-ri ñani-ri nuu kuáchi.

9

Siki já ío derecho chaq apóstol

¹ Nasu apóstol kúu-ri náún. Á tú jika kuu ndicha-na-ri. Á tú ní jiní-ri nuu máá Jító'o-yo Jesús. Nasu róó kákuu tiñu ni sá'a-ri nuu máá Jító'o-yo náún.

² Nú tú kúu-ri apóstol nuu sáva-ga chaq, ko nuu-ro chi kúu ndija-ri. Chi róó kákuu tuni-ri ja ndíso-ri tiñu apóstol nuu máá Jító'o-yo.

³ Ya'á kúu tu'un ká'an-ri ja náma-ri máá-rí nuu cháa káxndichí ruu:

⁴ Á tú ká'io derecho-ri kee-rí ko'o-ri.

⁵ Á tú ká'io derecho-ri kunchaka-ri ñasí'í kándija, nátu'un kánchaka sava-ga apóstol, jín Cefas, jín cháa kákuu ñani máá Jító'o-yo.

⁶ Xí máá ñn-ni ruu jín Bernabé, tú ká'io derecho-ri ja tú sátiñu-ga-ri náún.

⁷ Ndé soldado kájatá'an, te yée-dé cuenta máá-de. Ndé chaq jítu uva, te tú yée-dé nde'e-í. Xí ío chaq skée-dé vaca-de, te tú jí'i-de leche-ti.

⁸ Nátu'un ká'an chaq yúkú, ká'an-ri náún. Á nasu súni tu'un yá'a ká'an ley.

⁹ Chi nuu ley ja ní chaq Moisés, yóso: Ma chú'un-ró ñúnu yú'u xndiki kíti jíkó, áchí. Á siki xndiki ká'an Dios xí túu.

¹⁰ Xí máni siki yóó ká'an tu'un-ún náún. Jandáa ja siki yóó yóso. Chi kuní-ya já ná kúñukuu ini chaq jítu, ni'in-dé, te chaq jíkó, ná kúñukuu ini-de kee-dé.

¹¹ Nú ni kajakin-ri tu'un Espiritu ini-ro, te stútú-rí ja kúchaku-ri nuu-ro, kuachi xaan kúu náún.

¹² Nú sava chaq ío derecho-de kájukan-de súan nuu-ro, á tú va'a-ga kakan máá-rí. Ko tú ní kákuu-ri kuatíñu-ri derecho-ri, chi sua kándo'o-ri te ní'in-rí náva'a tú u'u kaka tu'un Cristo sá'a-ri.

¹³ Á tú kájiní-ro já cháa kásatiñu ini ve'e ii, ini ve'e ii-ún kenda ja káichaku-de. Te chaq kájatíñu onde nuu altar, siki altar-ún káichaku ta'an-de.

¹⁴ Suni súan ni tá'ú tiñu Jító'o-yo já siki tú'un va'a ná kúchaku chaq kájani tu'un va'a.

¹⁵ Ko ruu, tú náún ní jikán-ri ni ñn súan. Ni nasu cháa-ri tu'un yá'a ja ná kuá'a-ró núu-rí vina. Chi va'a-ga ná kúu-ri, nasu já kasú ñn chaq nuu-rí ja sátyíí-rí máá-rí jín tiñu yá'a.

¹⁶ Vasa jáni-ri tu'un va'a, ja yúán má kúu sátyíí-rí máá-rí, chi níni skíkúu-ri sá'a-ya. Chi koo tundó'o siki-rí, nú tú kani-ri tu'un va'a.

¹⁷ Te nú jín gusto máá-rí sá'a-ri súan, yuán te ni'in-rí ya'u-ri. Te vasa tú játa'an ini-ri, ko ni chaq-ya tiñu siki-rí, te responsable-ri kúu.

¹⁸ Ndéja kúu ya'u-ri núsáá. Ja ná káka kuu-ri kani-ri tu'un va'a Cristo, ni tú níni yá'u-ri, ni tú jikán-ri derecho-ri siki tú'un va'a.

¹⁹ Ja yúán, vasa tú náún chaq ñn so'o-ri, játíñu-ri nuu táká-ni, náva'a skándija-ga-ri ñayivi.

²⁰ Nátu'un judío násá'a-ri máá-rí nuu cháa judío, náva'a kundéé-rí skándija-ri chaq judío. Te nátu'un chaq yí'i nda'a ley, násá'a-ri máá-rí nuu cháa yí'i nda'a ley, vasa tú yí'i-ri nda'a ley, náva'a skándija-ri chaq yí'i nda'a ley.

²¹ Ko nuu cháa tú káandatu nuu ley, suni súan nátu'un tú jándatu-ri nuu ley násá'a-ri máá-rí nuu-dé, náva'a kundéé-rí skándija-ri chaq tú káandatu nuu ley, vasa ncháá ley Dios jín-rí chi yí'i-ri nda'a ley Cristo.

²² Te nuu cháa vitá ini, násá'a vitá-ri máá-rí, náva'a skándija-ri chaq vitá ini-ún. Súan táká-ni modo násá'a-ri máá-rí nuu táká chaq, náva'a kundéé-rí nama-ri sava-de.

²³ Te ja sikí tú'un va'a kúu ja sá'a ndi'i-ri súan, náva'a ruu, suni ná ní'in-rí ta'u-rí ja kenda yúan.

²⁴ Á tú kájin-ro ja cháa kájinu carrera, chi ndi'i-de kájinu ndija-de, ko ñn-ni-de kúndéé-de ní'in-dé premio-de. Suni súan ndúkú ndéé-ró kúnu-ró, náva'a ni'in-ro premio-ro.

²⁵ Te taká cháa káisiiki, jito va'a ná'an-de máa-de. Te cháa-ún, súan kás'a ndija-de, náva'a ni'in-dé ñn premio ja kútú'ú. Ko yóo chi ni'in-yo premio ja má kútú'ú kúti.

²⁶ Núsáa te modo súan, ndúkú ndéé-rí jínu-ri, tú jínu sáni-ri. Modo súan kájatá'an-ri, tú skée íu-rí.

²⁷ Chi sua tñn ni'in-ri máa-rí, te já'a-ri máa-rí, náva'a ma cháxio-ya rúu, vasa a ni jani-ri tu'un nuu sáva-ga cháa.

10

Siki ja kachiñú'ún-i ndoso

¹ Ñáni, kuní-ri ja ná júku'un in-ro ndasa ni ka'jin ndiyi táa-yo nuu vikó nu'ún, te ni kaja'a taká-de nuu mar.

² Te taká-de, ni kajanducha-dé nuu vikó nu'ún jín nuu mar. Chi taká-de, ni ka'ndikin-de Moisés.

³ Te taká-de, ni kayee-dé ndeyu ní ja'a máa-yá.

⁴ Te taká-de, ni kaji'i-de ñn-ni nducha ní ja'a-ya. Chi ni kaji'i-de nducha ní kenda chi kava ní sá'a-ya. Te kava-ún, ni ndikin yata-dé, chi kava-ún kúu nátu'un Cristo.

⁵ Ko tú ní kúsi iní Dios jín kuá'a-dé. Ja sikí yúan kúu ja ní xnáa-yá-de onde nuu ñú'un té'é.

⁶ Taká tu'un yá'a kúu ñn modo náva'a koto nchaa máa-yó, te ma ndío ñáa in-ro nátu'un ni kandío ñáa in-ro cháa-ún.

⁷ Ma chíñú'ún-ró ndosó jíná'an-ró nátu'un ni kasá'a sava máa cháa-ún. Chi súan yóso nuu tutú: Ni kajungoo ñayivi ní kayee-í ni kaji'i-i te ni kandukuiñi-i ni kajita já'a-i, áchí.

⁸ Ni ma káka kuáxán-yó nátu'un ni kajika kuáxán sáva máa cháa-ún, te ni kaji'i oko uni mil-de ja ñn kivi-ní.

⁹ Ni ma kóto nchaa-yo Jíto'o-yo Jesucristo nátu'un sava máa cháa-ún ja ní kajito nchaa-de-ya, te ni kaji'i-de ni sá'a koo.

¹⁰ Ni ma kútuku in-ro nátu'un ni kakutuku in-ro sava-de, te ni kaji'i-de ni sá'a ñn kue'e xaan já ní ja'a-ya.

¹¹ Te modo-ún, ni kuu náva'a koto nchaa máa-yó. Te ja yúan, yóso-ún nuu tutú vai nuu yóo, cháa kuni ndasa kuandi'i ñuyivi.

¹² Nú ñn cháa jáni in-ro ja kúndij ni'in-de, ná kóto va'a-de máa-de, náva'a tú ndua-de núsáa.

¹³ ñn-ni jito nchaa ja'ú róo, onde jín taká ñayivi. Ko bueno skíkuu Dios, te máa hora jito nchaa ja'ú róo, kuña-ya íchi kenda-ró, náva'a kundéé-ró kenda-ró. Súan te ma kuá'a-ya tú'un ja kóto nchaa-ga róo, ja má kánda-ga-ro.

¹⁴ Ñáni máni. Kunu-ró kóto-ró ndosó núsáa. Ma chíñú'ún-ró.

¹⁵ Nátu'un jín cháa ío káji xiní, súan ká'an-ri jín-ró. Kani in-ro máa-ró naún tu'un ká'an-ri.

¹⁶ Vaso ii, já ní kasá'a ii-yo, nasu taká-yo kaji'i ká'nu-yó ñíí Cristo náún. Te staa já ní kasákuáchi-yó, nasu taká-yo kayee ká'nu-yó yíki kúñu Cristo náún.

¹⁷ Chi ñn-ni staa-ún ío. Súan yóo, tñn-yo kákuu-yó ñn-ni ñayivi, chi taká-yo kayee ká'nu-yó ñn-ni staa-ún.

¹⁸ Nde'é ndasa kás'a cháa Israel. Chaa kayee kíti já kásoko-dé nuu-yá, nasu kayee ká'nu-de nuu altar náún.

19 Naún áchí-ri núsáá. Játíñu ndoso náún, xí jítíñu ndeyu ñin nuu ndosó náún.

20 Túu, chí ndeyu kásoko cháa sñin nación, nuu tachí kásoko-dé, nasu núu Dios. Te tú kuní-ri ja kété'an ká'nu-ró jíin tachí.

21 Ma kúu ko'o-ró iní vaso máá Jító'o-yo, te suni ko'o-ró iní vaso tachí. Ma kúu kee ká'nu-ró núu mesa máá Jító'o-yo, te kee-ro núu mesa tachí.

22 Xí kuní-yo kúkuíñi iní Jító'o-yo sá'a-yó náún. Ní'in-ga-yo vása máá-yá náún.

23 Taká-ni tiñu kúu sá'a-ri, ko tú ndí'i kéndoo luu. Taká-ni kúu sá'a-ri, ko tú ndí'i skuá'nu tá'an.

24 Ni ñin cháa, ma ndúkú-de sá'a-de ja vá'a máá-de, chí ja vá'a inga ñani tá'an-de ná sá'a-de.

25 Ndí'i-ni ndeyu núyá'u, kee-ro jíiná'an-ró. Te nú kíyu'ú iní-ro, ma kaká tu'ún kúti-ro ndé onde vai-ún.

26 Chí máá Jító'o-yo xín ñúyívi jíin taká ndatíñu ío iní, áchí.

27 Te nú ñin cháa tú kándija, te kana-de xini-ro kée-ro jíin-de, te nú suni kuní-ro kí'in-ro, núsáá te kee-ro taká ja káni-de nuu-ro. Te nú kíyu'ú iní-ro, ma kaká tu'ún kúti-ro ndé onde vai-ún.

28 Ko nú kastu'ún ñin cháa nuu-ro: Kundatu, chí ya'á ja ní kandii nuu ndosó kúu, achí-de. Yúan-na te ma kée-ro, ja kuáchi cháa ní kastu'ún-ún jíin kuáchi ja kíyu'ú iní-de.

29 Sikí ja kíyu'ú iní ká'an-ri. Ko nasu ja sikí róo, chí sikí ja inga cháa. Te nú kíyu'ú iní inga cháa, naja kóto nchaa-de ruu ndasa jika kuu ndicha-na-ri núsáá.

30 Te nú ruu xna'an-ga nákuatá'ú-rí te yée-rí, naja káka'an ndiva'a-de sikí-rí sikí ndéyu ja ní jikan ta'u-rí ja'a-ún.

31 Núsáá te vasa ná kée-ro, vasa ná kó'o-ró, vasa ná sátiñu-ró, ko modo ja ná nákana jaa-i Dios ná sá'a-ró.

32 Koto-ró náv'a ma skívi-ró cháa judío, ni cháa sñin nación, ni tikuní Dios, nuu kuáchi.

33 Suni súan ruu jíin taká tiñu sá'a-ri, kuní-ri ja ná kúsi iní taká cháa. Tú jítu iní-ri ja sá'a-ri ja vá'a máá-rí, chí kuní-ri sá'a-ri ja vá'a sava-ga cháa, náv'a kaku-de jíiná'an-de.

11

1 Ná ndáku-ró rúu jíiná'an-ró, suni natu'un ndáku máá-rí Cristo.

Ja ná kundasu xini ñásí'í

2 Bueno kánuku'un iní-ro rúu. Te ká'jin ní'in-ró jíin taká tiñu ní tá'ú-rí nuu-ro, jíin modo ja ní stá'an-ri nuu-ro.

3 Ko kuní-ri ja ná kuní-ro jíiná'an-ró ja Cristo kúu-ya xini taká cháa. Te cháa kúu-de xini ñásí'í. Te Dios kúu-ya xini Cristo.

4 Taká cháa ja ndasú xini-dé te jikán ta'u-dé xí jáni-de tu'un, já'a-de tuka nuu xini-dé.

5 Ko taká ñásí'í, nú tú ndasú xini-ñá te kakan ta'u-ñá xí káni-ña tú'un, já'a-ña tuka nuu xini-ñá, chí ñin-ni kúu nú seté xini-ñá.

6 Chí nú ñásí'í, tú jasú-ña xini-ñá, ná seté-ña núsáá. Te nú kúka nuu-ñá seté-ña, xí xíti-ñá ixi-ñá, ná kasú-ña núsáá.

7 Chí cháa, ma kúu kasu-de xini-dé, chí muestra luu Dios kúu-de. Ko ñásí'í, chí stá'an-ña ndasa luu káa iní yii-ñá.

8 Chí tú ní sava'a-ya cháa jíin yiki ñásí'í, chí sua ñásí'í jíin yiki cháa.

9 Chí tú ní kúva'a cháa ja kuatíñu-de nuu ñásí'í, chí sua ní kuvá'a ñásí'í ja sikí cháa.

10 Ja sikí taká ndajá'a ándívi te níni kundasu xini ñásí'í.

11 Chí nuu máá Jító'o-yo tú sá'a-ya cuenta ndéja kúu ja yíi, te ndéja kúu ja sí'í, chí nú túu ñin, te ma kóo inga.

12 Chì nátu'un nì sáva'a-ya ñásí'í jín yíki cháa, te vina kúva'a cháa chii ñásí'í, ko Dios kúu I'a sáva'a taká-ni.

13 Kani inì máá-ró jíná'an-ró, á ío va'a ja tú kundasu xinì ñásí'í te kakan ta'u-ña nuu Dios.

14 Nasu máá ñúyivi stá'an nuu-ro, já tú luu jito cháa jín íxi-dé, nú ná kée náún.

15 Ko nú ñásí'í, te síá-ña íxi-ña kee máá, luu jito-ña jín, chì íxi-ún, nì ja'a-ya nú-ña kundasu xinì-ña.

16 Ko nú ñn cháa kuní-de kutíxín-de jín tú'un yá'a, ko yóó tú ká'io costumbre-yo súan, ni tikunì Dios.

Sikì xíni máá Jító'o-yo

17 Tá'ú ní'in-rì inga tiñu yá'a nuu-ro, ja tú kúsi iní-rì jín-ró, chì tú kándutútú-ró já sá'a va'a-ga-ro, chì sasua ñáá-ga kásá'a-ró.

18 Ya'á ká'an-rì xna'an-ga. Nì jini tu'un-rì ja kásásin-ró máá-ró, máá hora kácutútú-ró. Te yaku kándija-rì.

19 Chì níni kóo ñayivi sásin ma'ñú-ró, náva'a kunì-ro ndé ñayivi kándija va'a ma'ñú-ró.

20 Te nú ñn-ni nuu kándutútú-ró, nasu já kúxini-ró cuenta máá Jító'o-yo kúu-ún núsáá.

21 Chì ná ñn ná ñn-ró, máni kanduu-ro núu ingá-de xna'an-ga kákunì-ro. Te ñn-ró jí'i-ro sóko, te inga-ro nájinì-ró.

22 Á tú kánava'a-ró vé'e nuu kée-ro kó'o-ró náún. Xí kásájá'a inì-ro núu tikunì Dios. Te cháa tú náún káindá'a-de, kákuka nuu-dé kásá'a-ró xí túu. Ndasá ka'an-rì jín-ró jíná'an-ró. Kúsi iní-rì jín-ró xí túu. Jín tú'un yá'a tú kúsi kúti iní-rì jín-ró.

23 Chì tu'un yá'a nì kutu'a-rì nuu máá Jító'o-yo. Te suni ya'á ní stá'an-rì nuu-ro jíná'an-ró. Chì máá ákuáa já ní kanastúu-de Jító'o-yo Jesús, nì ki'in-ya stáa.

24 Te nì jikan ta'u-yá. Te nì sakuáchí-yá. Te nì ka'an-ya: Ki'in te kee-ro jíná'an-ró, chì ya'á kúu yíki kúñu-rì, te ja sikì róo nì kukuáchí. Súan sá'a-ró te ná núku'un inì-ro rúu. Achí-ya.

25 Suni súan nì ki'in-ya vaso, nuu ní ndí'i nì kuxini-ya. Te nì ka'an-ya: Vaso yá'a kúu contrato jáá já ní sá'a-rì jín ñíñ-rí. Te taká vuelta nú káji'i-ró, te súan sá'a-ró náva'a ná núku'un inì-ro rúu. Achí-ya.

26 Chì taká vuelta ja káyee-ro stáa yá'a te káji'i-ró iní vaso yá'a, kivi ní jí'i máá Jító'o-yo kúu ja kákastu'ún-ró ondé kivi ncháa-ya.

27 Te nú ñn cháa kee-dé staa yá'a, xí kó'o-de inì vaso Jító'o-yo yá'a, te nú tú jíñú'ún sá'a-de, te koo kuachi-de nuu yíki kúñu máá Jító'o-yo jín núu ñíñ-yá.

28 Ná ñn ná ñn cháa, ná nándúkú víi-dé sikì máá-de núsáá. Yúan-na te kee-dé staa-ún te ko'o-de inì vaso-ún.

29 Te nú ñn cháa tú jiní-de ja kúu yíki kúñu-ya, cháa-ún chì ndonda kuachi sikì-dé nú ko'o-de kee-dé.

30 Ja yúan ío kua'a cháa kaku'u, jín cháa vitá inì, ká'jin ma'ñú-ró jíná'an-ró. Te nì kaji'i yaku-de.

31 Ko nú nandúkú víi-yo sikì máá-yó, te ma ndóna kuachi sikì-yo.

32 Ko nú a nì ndonda kuachi sikì-yo, máá Jító'o-yo xndó'o-ya yóó, náva'a tú ta'nu ndatu-yo jín ñáyivi ñúyivi.

33 Ñáni máni, ja yúan nú kándutútú-ró káyee-ro, te kundatu tá'an-ró.

34 Te nú ñn cháa jí'i-de sóko, ná kée-dé ve'e-de, náva'a tú ndonda kuachi sikì-ro hora kándutútú-ró. Te sava-ga tiñu sánda-rì onde ná jáa-rì.

12

Sikì tá'u já vái nuu Espiritu

1 Ñáni, sikì taká ta'u já vái nuu Espiritu, kuní-rì ja ná júku'un inì-ro jín.

² A káiná'án-ró já ná nī kakuu-ró cháa tú kákandíja, te nī káindikīn-ro yatá ndosó ñí'ín núú, ndasa nī kakuu inī máá-ró núú.

³ Já yúán kástu'ún-rí nuu-ro já tú ni ñn cháa kuu ka'an tási-de sikī Jesús, nú a yí'i-de Espíritu Dios. Te tú ni ñn-de kuu ka'an-de: Jito'o-rī kúu Jesús, nú tú yí'i-de Espíritu Santo.

⁴ Chī sīn sīn ta'u ní saka-yá, ko suni ñn-ni máá Espíritu kúu.

⁵ Te sīn sīn tiñu nī cháa-ya sikí-yo, ko ñn-ni máá Jító'o-yo kúu.

⁶ Te sīn sīn modo kásatiñu-yó, ko suni máá Dios kúu I'a sá'a taká tiñu jíin taká-yo.

⁷ Ko ná ñn ná ñn-de, nī ja'a-ya tú'un Espíritu nuu-dé náva'a ná skuá'nu tá'an-de.

⁸ Chī onde jíin máá Espíritu nī ja'a ndija-ya tú'un ka'an ndíchí ñn-de. Te suni onde jíin máá Espíritu nī ja'a-ya tú'un ja júku'un inī inga-de.

⁹ Te nuu ingá-de, suni jíin máá Espíritu nī ja'a-ya já ná kándíja va'a-de. Te suni jíin máá Espíritu nuu ingá-de ja ná sá'a-de tana.

¹⁰ Te nuu ingá-de ja ná sá'a-de taká tiñu ñá'nu. Te nuu ingá-de, ja ná káni-de tu'un. Te nuu ingá-de, ja ná nándúkú víi-dé sikī taká ja vá'a ja ú'u. Te nuu ingá-de ja ná ká'an-de tinī yu'u. Te nuu ingá-de ja ná násama-de tu'un sīn yu'u.

¹¹ Ko taká tiñu yá'a sá'a suni máá ñn-ni máá Espíritu. Sīn sīn sáka-yá nuu ñn ñn-de, ndasa játa'an inī máá-yá.

¹² Chī nátu'un yiki kúñu ñn-ni kúu, te ñáva'a kua'a pedazo, te taká pedazo-ún, vasa kua'a, ko ñn-ni yiki kúñu kúu, suni súan kúu Cristo.

¹³ Chī jíin ñn-ni máá Espíritu nī kajanducha taká-yo, náva'a nduu-yó ñn-na ñayivi, vasa judío xí ñayivi ñuu Grecia, vasa cháa kúu mozo xí cháa jíka kuu ndicha-na. Ko taká-ni-de, nī kani'in-dé ñn-ni máá Espíritu nī sá'a-ya.

¹⁴ Ko yiki kúñu, nasu ñn pedazo-ni kúu, chī sua ndíso kua'a.

¹⁵ Chī nú ja'a ká'an: Nasu yiki kúñu xīin rúu, chī tú kúu-rī nda'a, achī. Te vasa súan ká'an, ko máá yiki kúñu xīin ná'ín.

¹⁶ Te nú so'o ká'an: Nasu yiki kúñu xīin rúu, chī tú kúu-rī nduchi, achī. Te vasa súan ká'an, ko máá yiki kúñu xīin ná'ín.

¹⁷ Nú ndi'i yiki kúñu ní kuu nduchi, ndasa kuni so'o núú. Nú ndi'i ní kuu so'o, ndasa kuaan xiko núú.

¹⁸ Vina te nī jinī-yo ndasa nī jata'an inī máá Dios te nī cháa-ya taká pedazo-ún ná ñn ná ñn jika yiki kúñu.

¹⁹ Chī nú taká-ni ní kakuu ñn-ni pedazo-ún, ndasa koo máá yiki kúñu núú.

²⁰ Ko vina chī kua'a ndíja pedazo ío, ko máá ñn-ni yiki kúñu núú.

²¹ Ni ma kúu ka'an nduchi jíin ndá'a: Tú jínu ñú'ún-rí róó. Suni súan ni ma kúu ka'an xinī jíin já'a: Tú jínu ñú'ún-rí róó.

²² Chī sua kánúú taká pedazo nditñn ta'an jíin yiki kúñu, vasa vitá-ga jíto.

²³ Te taká pedazo yiki kúñu ja jáni inī-yo já tú jínu'ún jíto, suu yuán ñúkúún xa'an-gá jasú-yo núú. Te ja tú luu kájito-ún jiní-yo, luu-ga kájasu-yo núú.

²⁴ Te pedazo ja lúu kájito-ún jiní-yo, tú ñni kúndasu nuu. Chī máá Dios, súan nī chutá'an-ya yiki kúñu-ún, te jínu'ún-gá nī skéndo-yo já tú luu jíto-ún,

²⁵ náva'a tú sásin pedazo yiki kúñu-ún máá, chī taká pedazo-ún, sua ñn núú ná kóto va'a tá'an.

²⁶ Chī nú ñn-ni pedazo jatú, taká-ni pedazo ñn jínu-ni kájatú. Te nú ñn-ni pedazo jíto luu, taká-ni pedazo ñn ká'nu-ni kákusiñ iní.

²⁷ Te róó, modo súan kakuu-ró yiki kúñu Cristo. Te pedazo-ya-ún kakuu ñn ñn-ró.

²⁸ Te súan nī jani máá Dios cháa kuatíñu nuu tíku'nī: Já ñn, apóstol, ja úu, cháa kájani tu'un, ja uní, cháa kástá'an tu'un, yúan-na te cháa kásá'a tiñu ñá'nu, yúan-na te cháa kásá'a tana, te vasa cháa chindéé tá'an, jíin cháa kátá'ú tiñu, jíin cháa ká'an tinī yu'u.

²⁹ Taká-de kákuu apóstol náún. Taká-de kájani tu'un náún. Taká-de kástá'an náún. Taká-de kásá'a tiñu ñá'nu náún.

³⁰ Taká-de kájini-de sá'a-de tana sá'a-ya náún. Taká-de káka'an-de tini yu'u náún. Taká-de kánasama-de tu'un sijn yu'u náún.

³¹ Ko ná kuítu iní-ro ndúkú-ró tá'u vá'a-ga kua'a-ya núu-ro jíná'an-ró. Ko ío inga modo va'a xaan-gá, ná stá'an-ri nuu-ro jíná'an-ró.

13

Tu'un kúndá'ú ini tá'an

¹ Te nú ruu, vasa ká'an-ri nátu'un káka'an cha xi ndájá'a ándívi, te nú tú kúndá'ú ini-ri-i, te kúu-ri nátu'un in kaa ja ndáxín káxín xi in platillo ja sáña.

² Te vasa jáni-ri tu'un sá'a-ya, te júku'un ndi'i ini-ri taká tu'un sa'í jín taká tu'un ndíchí, te vasa kándíja téyí-ri ja kúu skuío káni-ri yuku, te nú tú kúndá'ú ini-ri-i, tú na tiñu-ri.

³ Te vasa ná sáka ndi'i-ri taká ndatíñu-ri kee ñáyivi ndá'ú, te vasa ná kuá'a-ri yiki kúñu-ri kayu, te nú tú kúndá'ú ini-ri-i, tú na ya'u-ri ío.

⁴ Tu'un kúndá'ú ini, ndiso paciencia, te ndiso tu'un kúmani iní. Tu'un kúndá'ú ini, tú ndiso tu'un kuásún iní. Tu'un kúndá'ú ini, tú sávixi máa, ni tú sátéyí máa.

⁵ Tú ká'an ndi'va'a. Tú ndúkú já kúu máa. Tú kití ini. Tú chú'un ini.

⁶ Tú ndúvatu ini, chi sua kúsi iní jín tíñu ká'io ndaa.

⁷ Ndi'i jándéé iní. Ndi'i kándíja. Ndi'i ñúkuu ini. Ndi'i kánda.

⁸ Taká tu'un kájani-yó, chi naa, te taká yu'u chi ndi'i, te tu'un ndíchí, chi taká kuxio, ko tu'un kúndá'ú ini, ma naa kúti.

⁹ Chi yaku-ni tu'un kájini-yo, te yaku-ni tu'un kájani-yó,

¹⁰ ko onde ná cháa máa tú'un ni yija va'a, yúan-na te kuxio yaku-ni ja kájini-yo-ún ki'in.

¹¹ Ná ni kuu-ri suchi yíkin, te ni ka'an yíkin-ri núu, te ni jani ini-ri nátu'un suchi yíkin. Ko nuu ní kuu-ri cha ñá'nu, te ni chaxio-ri taká ja ní sá'a-ri ná lúli-ri-ún kua'an.

¹² Te vina kánde'é-yó nátu'un jín espejo ja káxkí'vi, ko kúkuéé-ga te kuni ndijin-yo nátu'un jín núu tá'an-yó. Te vina chi yaku-ni jini-ri, ko kúkuéé-ga te kuni ndi'i-ri nátu'un jini káji-yá ruu.

¹³ Te vina ío uni tu'un jatíñu ni'in, tu'un kándíja va'a, tu'un káñukuu ini, jín tú'un kúndá'ú ini. Ko máa tú'un kúndá'ú ini, kánúú xaan-ga vásá úu-ga-ún.

14

Siki já káka'an-i sijn yu'u

¹ Ndúkú ndéé-ró jín tú'un kúndá'ú ini tá'an, te kuítu iní-ro ndúkú-ró taká ta'u já'a Espíritu, ko kánúú-ga ja káni-ró tú'un.

² Chi cha ká'an-de sijn yu'u, jín Dios ká'an-de, nasu jín ñáyivi, chi tú ní in cha júku'un ini naún ká'an-de, chi jín Espíritu ká'an-de tu'un sa'í.

³ Ko cha jáni tu'un, jín ñáyivi ká'an-de, chi skuá'nu-de ñáyivi-ún, te ká'an ká'nu-de, te ká'an ndéé-de jín-i.

⁴ Cha ká'an sijn yu'u, skuá'nu-de máa-de, ko cha jáni tu'un, chi tiku'ni skuá'nu-ga-de.

⁵ Játa'an ini-ri ja taká-ro ná kúu ka'an-ro sijn yu'u, ko kánúú-ga ja káni-ró tú'un, chi ñá'nu-ga cha jáni tu'un vásá cháa ká'an sijn yu'u, te nú tú násama-de tu'un-ún, náva'a kua'nu-ga tiku'ni sá'a-de jín.

⁶ Náni, vina te nú ja-ri nuu-ro te ka'an-ri sijn yu'u jín-ró, naún tiñu ní'in já kúu róó, nú tú ka'an-ri in tu'un ni kenda ndijin, xi in tu'un ndíchí, xi in tu'un stá'an-ri.

⁷ Ío ndija ndatíñu kándaa tí'ú já kásá'a ndusu, nátu'un xkuili xi guitarra. Te nú tú sijn sijn nota ndé'e, ndasa kuni-yo ndé yaa jiku-de jín xkuili, xi jín guitarra-ún.

8 Te nú corneta tú ndé'e kájí, te ndé chaa sátu'a-de máá-de ja kuatá'an-de núsáá.

9 Suni súan róo jíná'an-ró, nú ká'an-ro s̄in yu'u, te nú tú kájí ká'an tu'un-ún, te ndasa juku'un iní-i naún tu'un ká'an-ro núsáá, chi kuachi tisí'ví-ró stí'ví-ró.

10 Kua'a núu yú'u ío iní ñuyívi ná sá'a-yó cuenta, te taká júku'un iní chaa jiní.

11 Nú ruu tú júku'un iní-ri yu'u ká'an in chaa, te kúu-ri chaa jíká núu cháa ká'an-ún. Te chaa ká'an-ún, suni kúu-de chaa jíká núu-rí.

12 Suni súan róo ja á kájítú iní-ro ní'in-ro tá'u Espíritu, ná ndúkú ndéé-ró náva'a skuá'nu va'a-ró tíku'ni jín.

13 Ja yúan nú ká'an in chaa s̄in yu'u, ná kakán ta'u-dé nuu-yá náva'a kuu nasama-de tu'un.

14 Chi nú ruu kakan ta'u-rí jín tú'un s̄in yu'u, iní añú-ri kúu ja jikán ta'u, ko nú tú júku'un kuti iní-ri, tú na tiñu.

15 Ndasa sá'a-ri núsáá. Ná kakán ta'u-rí iní añú-ri, ko suni ná kakán ta'u-rí jín tú'un júku'un iní. Ná káta-ri iní añú-ri, ko suni ná káta-ri jín tú'un júku'un iní.

16 Chi nú máni tu'un jiní máá-ró jín añú-ro nákuatá'ú-ró jín, te in chaa tú tu'a, ndasa kuni-de ka'an-de amén nuu tú'un nákuatá'ú-ró-ún, chi tú jiní kuti-dé naún tu'un ká'an-ro.

17 Chi róo, bueno nákuatá'ú ndíja-ró, ko inga chaa-ún, tú já'nu tu'un iní-de sá'a.

18 Nákuatá'ú-rí nuu Dios, ja tiní-ga yu'u ká'an-ri vásá taká róo.

19 Ko nuu tíku'ni, chi máá ú'un-ni tu'un ja júku'un iní-ri jín, játa'an iní-ri ka'an-ri, náva'a suni stá'an-ri nuu sáva-ga chaa, vásá já ká'an-ri uxí mil tu'un s̄in yu'u.

20 Ñáni, ma kóo-ró nátu'un suchí lúlí jín tú'un júku'un iní-ro. Chi sua koo-ró nátu'un suchí lúlí jín tú'un ñáá, ko ná yíja va'a-ró jín já jiní tuní-ro.

21 Súan yóso núu ley: Jín cháa ká'an s̄in yu'u, te jín sáva-ga chaa ká'an tu'un jíká, súan ka'an-ri jín ñáyívi yá'a, ko vasa súan te ni ma kúni so'o-i tu'un ká'an-ri, áchí máá Jító'o-yo, áchí.

22 Ja yúan taká yu'u, máni tuni-ni kákuu nuu cháa tú kákandíja, nasu núu cháa kákandíja. Ko tu'un jáni-yó, tuni nuu cháa kákandíja kúu-ún, nasu núu cháa tú kákandíja.

23 Núsáá te nú taká tíku'ni ndutútú in-ni lugar, te taká súan ka'an s̄in s̄in yu'u, te yúan jakoyo chaa tú tu'a xí cháa tú kákandíja, á tú ka'an-de ja kánda tachí-ro.

24 Ko nú taká-ro kájani-ró tú'un, te kivi in chaa tú kándíja xí in chaa tú tu'a, te kuni-de kuachi máá-de, sá'a taká-ro, te ndandúkú víi-dé sikí máá-de, sá'a taká-ro.

25 Te tu'un jáni sa'í iní añú-de kenda ndijin. Yúan-na te jukuiñi jíti-de te chiñú'ún-de Dios. Te kani ndaa-de tu'un ja ncháa ndija Dios jín-ró.

26 Ñáni, ja yúan nú kándutútú-ró, te ná in ná in-ró ío in yaa kata-ró, ío tu'un stá'an-ro, ío s̄in yu'u ká'an-ro, ío tu'un sa'í ká'an ndijin-ro, ío ja násama-ró tú'un s̄in yu'u. Ndi'i ná sá'a-ró jíná'an-ró náva'a skuá'nu tá'an-ró.

27 Te nú ío chaa káka'an s̄in yu'u, ná kóo tu'un-ún ja jín úu-de xí jín uní-de. Ko in-ni-de in-ni-de ná ká'an. Te in-de ná násama-de tu'un s̄in yu'u.

28 Te nú túu chaa nasama tu'un ío, ná kasú-de yu'u-dé nuu kándutútú-ró-ún núsáá. Te ná ká'an máá-de ja máá-de jín Dios.

29 Suni súan chaa kájani tu'un, ná ká'an uu xí uní-de, te sáva-ga-de ná nándúkú víi-dé-ún.

30 Te nú inga chaa kánchaa-ún, a ni jiní ndijin-de yaku tu'un sa'í, te chaa ni kejá'á ná kasú-de yu'u-dé.

31 Chi taká-ro kuu kani-ró tú'un in-ni-ró in-ni-ró, náva'a ná kútu'a taká-ro, te ndundéé iní taká-ro.

32 Te iní añú taká chaa kájani tu'un, káandatu nuu máá cháa kájani tu'un-ún.

³³ Chi Dios, nasu Dios savaa kúu-ya, chi sua vindáa vinené sá'a-ya. Te natu'un kásá'a-i nuu táká tikuní chaa ndoo,

³⁴ súan ná kasú taká ñasí'í yu'u-ña nuu kándutútú-ró. Chi tú permiso ka'an-ña, chi nasu ñá'nu-ga kúu-ña natu'un ká'an ley.

³⁵ Te nú kutu'a-ña in tu'un kákuni-ña, te onde ve'e ná kaká tu'ún-ña máa yíi-ña, chi tuka nuu kúu nú ka'an in ñasí'í núu kándutútú-i.

³⁶ Á nuu-ro jíná'an-ró ní kenda tu'un Dios, xí níni nuu máa-ni-ró ní ja tu'un-ya náún.

³⁷ Te nú in chaa jáni iní-de ja in chaa jáni tu'un kúu-de, xí jíká Espíritu jíin-de, ná chú'un va'a iní-de, chi tiñu ni tá'ú máa Jító'o-yo kúu tu'un cháa-ri nuu-ro.

³⁸ Ko chaa tú játú'ún tú'un yá'a, suni tú játú'ún-yó-de.

³⁹ Ñáni, ja yúan ná kuítú iní-ro káni-ró tú'un jíná'an-ró, te ma kasú-ro núu cháa ká'an sín sín yu'u.

⁴⁰ Ko ñúkúún ná sá'a kájí-ró táká tiñu jíná'an-ró.

15

Tu'un nachaku ndiyi

¹ Ñáni, vina te kástu'ún-rí tu'un va'a nuu-ro já ní jani-ri nuu-ro sáa. Chi tu'un yúan, suni a ni kajatá'ú-ró, te suni jíin tú'un yúan ká'in ni'in-ró,

² chi suni jíin tú'un-ún ni kakaku-ró, te nú kátin ni'in-ró tú'un ni jani-ri nuu-ro, nú tú ní kákandíja sáni-ró.

³ Chi suni tu'un kánúú já ní ni'in-rí-ún, ni nastá'an-ri nuu-ro: Ja ní j'i Cristo ja sikí kuáchi-yó, natu'un ká'an tutu.

⁴ Te ni yuji-ya. Te ni nachaku-ya núu uní kivi natu'un ká'an tutu.

⁵ Te ni ndenda ndijin-ya núu Cefas. Te vásá ní ndenda-ya núu máa uxí uu-de.

⁶ Te vásá ní ndenda-ya núu ví'í-gá u'un ciento ñani-yo ká'in tútú-de. Te sava chaa-ún, sáni-ga káichaku-de. Te sava-de, a ni kaji'i-de.

⁷ Te vásá ní ndenda-ya núu Jacobo. Te vásá núu táká apóstol.

⁸ Te onde sandí'í-na, te suni ni kenda-ya núu-rí, natu'un nuu in suchí xánú.

⁹ Chi ruu kúu chaa lúlí-ga nuu táká apóstol, ja kúka nuu-rí kunání-rí apóstol, kuáchi ja ní chindikín-ri tikuní Dios.

¹⁰ Te káa-ri natu'un ío-ri, chi súan ni jika tu'un luu ío iní Dios jíin-rí. Te tu'un luu ío iní-ya, tú ní jíká sáni jíin-rí, chi sua ni sátiñu-ga-ri vásá táká máa cháa-ún. Ko nasu ruu, chi tu'un luu ío iní Dios ja jíká jíin-rí-ún, ni sá'a.

¹¹ Núsáa te vasa ruu xí vasa chaa-ún, súan kájani-ri tu'un, te súan kákandíja-ró.

¹² Te nú kájani-yó tú'un Cristo ja ní nachaku-ya má'ñú ndiyi, te naja káka'an sava tá'an-ró já tú naún ndiyi nachaku núsáa.

¹³ Chi nú tú naún ndiyi nachaku, suni tú ní náchaku Cristo núsáa.

¹⁴ Te nú tú ní náchaku Cristo, kájani sáni-ri tu'un-ya, te suni kákandíja sáni-ró-yá núsáa.

¹⁵ Chaa tú káka'an ndaa tu'un Dios kákuu-ri nú súan, chi ni kaka'an-ri ja ní naschakú Dios Cristo, te nú ma náchaku ndija taká ndiyi, tú ní náschakú-ya Cristo núsáa.

¹⁶ Chi nú ma náchaku taká ndiyi, suni tú ní náchaku Cristo núsáa.

¹⁷ Te nú Cristo, tú ní náchaku-ya, kákandíja sáni-ró-yá núsáa, te kándiso-ga-ro kuáchi-ró nú súan.

¹⁸ Nú súan ío, te a ni kanaa táká chaa ja ní kaji'i nuu ndá'a Cristo núsáa.

¹⁹ Te nú nini máa vína-ni ja káichaku-yo, káñukuu iní-yo Cristo, chaa ndá'ú ii kákuu-yo vásá sava-ga chaa núsáa.

²⁰ Ko vina a ni nachaku Cristo ma'ñú ndiyi. Máa-yá ni nachaku xna'an-ga vásá táká ja ní kaji'i.

21 Chi ja sikí ñn chaa, te ni chaa kue'e kuu-yo. Suni súan ja sikí ñn chaa, te nachaku ndiyi.

22 Chi nátu'un káji'i taká-i ni sá'a Adán, suni súan nachaku taká-i sá'a Cristo.

23 Ko ná ñn ná ñn-de ndasa kándita koyo tá'an máa-de: Cristo xna'an-ga, te onde nchaa Cristo, te nachaku chaa káyi'i nda'a-yá.

24 Yúan-na te onde sandí'i-na te xnáa ndí'i-ya já kátá'ú tiñu, jíin taká ja kakuñá'nu, jíin taká ja kátin so'o. Yúan-na te nuu máa Táa-yo Dios te naku'a-ya ñuu nuu tá'ú-yá tiñu.

25 Chi tá'ú níni máa-yá tiñu onde ná kúxiukú taká ja kájito u'u-ya chí ja'a-yá sá'a-ya.

26 Te máa kué'e kuu-yo, já jito u'u yóo, chi onde sandí'i-na te xnáa-yá-ún.

27 Chi taká ndatíñu ni ki'in Dios, ni chúkú-yá chí ja'a Cristo, te sikí já ká'an súan, ja yúan jini káji-yó já tú yí'i Dios nda'a Cristo, chi a ni chí'i Dios taká-ga ndatíñu nda'a Cristo.

28 Ko nú a ni ndí'i taká ndatíñu yí'i nda'a Cristo, yúan-na te suni máa Sé'e-ún kivi-ya ndá'a máa l'a ja ní chí'i-ya taká ndatíñu-ún nda'a-yá, náv'a máa Dios kutin ndí'i-ya taká ndatíñu.

29 Chi nú túu, te ndasa sá'a chaa kájanducha sikí ndiyi. Te nú tú nachaku kuti ndiyi núsáa, naja kájanducha-dé sikí ndiyi núsáa.

30 Te ruu, naja ndita'an hora káindee ini-ri koto-ri tundó'o núsáa.

31 Ñáni, ká'an ndaa-ri, chi ja sikí róo jíná'an-ró kúu ja sátéyí-ri máa-ri nuu Jító'o-yo Cristo Jesús, ndita'an kivi jí'i-ri.

32 Nátu'un chaa yúkú ká'an-ri. Ni kajatá'an-ri ini ñuu Éfeso jíin kiti xaan, te nú tú nachaku taká ndiyi, naún ya'u-ri ni'in-rí núsáa. Ná kée-yo ná kó'o-yó chí yuchaan kuu-yo nú súan.

33 Ma xndá'ú-ro máa-ró, chí nú kájika-ró jíin cháa ñáa, te sáchá'an-de róo, vasa va'a tiñu kásá'a-ró núu.

34 Ná kóo káji ini-ro jíin tiñu ndaa. Ma sá'a-ga-ro kuáchi jíná'an-ró. Chi sava-de, tú kájin-de nuu Dios. Súan ká'an-ri náv'a ná kúka nuu-ro.

35 Ko sanaa te ka'an ñn chaa: Ndasá nachaku taká ndiyi, ndasa koo yiki kúñu-ún nchaa jíin, achi-de.

36 Ja xini ñáa kakuu-ró. Tata jakín-ro, ma náchaku kuti, onde nú tú kuu xna'an-ga.

37 Te nú tata jakín-ro, nú trigo xí ingá nuni, nasu jakín-ro yukú ja kóo kukuéé-ga, chí máa nuni vichí kúu ja jakín-ro.

38 Ko Dios, já'a-ya yukú nuni-ún, ndasa ni jata'an ini máa-yá, te ná ñn ná ñn tata jíin yukú máa.

39 Taká kuñu, nasu ñn-ni kuñu kúu. Ko ñn kuñu kúu ndija kuñu chaa. Te inga kuñu kúu kuñu kiti, te inga kúu kuñu tiyáká, te inga kúu kuñu tisaá.

40 Te ío yiki kúñu andíví, te ío yiki kúñu nuu ñú'un. Ko sñn luu káa ja ío andíví, te sñn luu káa ja ío nuu ñú'un.

41 Te sñn luu káa ndikandii. Te sñn luu káa yo. Te sñn luu káa tiñuú xini, chí tú ñn nuu lúu kándaa tiñuú xini-ún.

42 Suni súan kúu ja náchaku taká ndiyi. Jakín-ya te te'yu, naschakú-ya te ma té'yu-ga.

43 Jakín-ya te kuka nuu, naschakú-ya te nduu luu. Jakín-ya te koo vitá, naschakú-ya te nduu fuerza.

44 Jakín-ya te ja káa yúkú, te naschakú-ya já kí'vi ndee ándíví. Ío yiki kúñu yúkú, te ío yiki kúñu yí'i ndee ándíví.

45 Suni súan yóso núu tutú: Adán xnáñuú, ni kuu-de ñn chaa ni kuvá'a jíin vida cuenta ñayivi, áchí. Te Adán sandí'i-na kúu máa-yá, te náschakú-ya-í jíin Espiritu-ya.

46 Ko chaa xnáñuú, nasu cháa yí'i ndee ándíví kúu-de, chí chaa yúkú kúu-de. Yúan-na te vasa ní chaa chaa yí'i ndee ándíví.

47 Chaa xñañúú kúu chaa nuu ñú'un, chi jín tikacha ní kuva'a-de. Te chaa uu, onde andíví vái-ya.

48 Taká chaa nuu ñú'un káa nátu'un máa cháa tikacha-ún. Te taká chaa onde andíví káa nátu'un máa cháa andíví-ún.

49 Te nátu'un kájito-yó ndasa ni kaa chaa tikacha-ún, suni súan koto-yó ndasa káa chaa andíví-ún.

50 Nani, tu'un yá'a ká'an-ri, chi kuñu jín ñíñí, ma kúu ni'in tá'u iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu. Ni ja te'yú, ma ní'in tá'u ja má té'yu.

51 Kuni so'o-ró ná ká'an-ri in tu'un sa'í jín-ró. Nasu taká-yo kusú-yo, ko taká-yo, nasama-yó.

52 Ja in nú nuu-ni, nátu'un in nakuaní-ni-yó, nuu ndí'i-na nde'e clarín. Chi nde'e clarín, te nachaku taká ndiyi, te ma té'yu-ga. Te yóo, chi nasama-yó.

53 Chi ja te'yú yá'a, kánúú nukú'un ja tuká te'yu. Te ja kúu yá'a, kánúú nukú'un ja tuká ku kuti.

54 Te nú ja te'yú yá'a, nukú'un ja tuká te'yu, te ja kúu yá'a, nukú'un ja tuká ku, yúan-na te skíkuu ja ká'an tu'un yóso núu tutú: Ni kundéé-yá ni ja'ni-yá kue'e ku-yo.

55 Róo kue'e ku-yo, ndasa kundéé-ró jín-rí. Róo kue'e ku-yo, ndasa tuu-ró rúu. Achí.

56 Chi iñu kué'e ku-yo kúu kuachi. Te fuerza kuachi kúu ley.

57 Ko ná kúta'u-yo núu Dios ja ja'a-ya fuerza kundéé-yó sa'a Jito'o-yo Jesucristo.

58 Nani máni, ja yúan ná kuíñi ni'in-ró, ma náyu'ú-ro. Nene ná xndeá-ga-ro jín tiñu kuni máa Jito'o-yo. Chi a kájiní-ro ja tú kásatiñu sáni-ró núu máa Jito'o-yo.

16

Siki ja kakín-i xu'un kuátíñu

1 Siki xu'un kájakín-ro ja kuátíñu ñayivi ndóo, suni ná sa'a-ró nátu'un ni tá'ú-rí tiñu nuu tíku'ni ndañúu Galacia.

2 Ndita'an kivi in semana, ná in ná in-ró vé'e-ró chíva'a sñn-ró yakú najjín, ndasa ni jatú'un-ya ní'in-ro, náva'a nú ni ja-a-ri te tú nini kakín-ro.

3 Te nú ni ja-a-ri, te koo chaa kaji máa-ró kuá'a-ró credencial nuu-dé, te tájí-rí-de onde ñuu Jerusalén kinchaka-de yaku ja kakín-ro-ún.

4 Te nú kee cuenta ja súni ki'in-ri, te kingoyo-de jín-rí.

Consejo jín sa'an kúta'u

5 Te ja-a-ri nuu-ro, te nú ni ja'an-ri ñuu Macedonia chi ichi ñuu Macedonia ja'a-ri ja-a-ri.

6 Chi sanaa te kendo-ro jín-ró, xí sjá'a-ri viko vjin, náva'a chu'un íchí-ró rúu nú ndénu kuní-ri ki'in-ri.

7 Chi vina tú kuní-ri ja ká'an-ri jín-ró te ja'a-ni-ri ki'in-ri, chi ñúkuu ini-ri kendo-ro jín-ró yakú kivi, te nú ku'a máa Jito'o-yo tú'un.

8 Ko kendo-ro ini ñuu Éfeso, onde ja-a kivi Pentecostés.

9 Chi bueno ni nuña in yuxé'é kivi-ri sátiñu va'a-ri. Ko kua'a cháa kájasu ichi ío.

10 Te nú ni ja-a Timoteo, te koto va'a-ró-de, ma síyú'ú-ro-dé, chi tiñu máa Jito'o-yo sa'a-de nátu'un sa'a-ri.

11 Ni in-ró ma sá'á'a ini-ro núu-dé núsáa, chi sua vindáa vinené ná náchu'un íchí-ró-de náva'a ná ncháa-de nuu-rí, chi kundatu-ri-de jín ñaní-yo.

12 Te cuenta ñani-yo Apolos, xa'an ní ka'an ni'in-ri jín-de ja ná ja-a-de nuu-ro jín ñaní-yo. Ko ni in modo tú ní jata'an ini-ya ja-a-de vina. Ko ja-a ná'in-de, nú ná nuña-de.

13 Koo ndito ini-ro jín'an-ró. Kuiñi ni'in-ró jín tú'un kákandíja-ró. Cuenta chaa téyí sátiñu-ró, te ná koo fuerza ini-ro.

14 Jín tú'un kundá'ú ini tá'an sa'a-ró taká tiñu.

15 Ñani, a kájini-ro já vé'e Estéfanos ni kakandíja xna'an-ga ini ñuu Acaya, te bueno kákutéñu-i kájatíñu-i nuu ñáyivi ndóo.

16 Te ká'an ni'in-ri jíin-ró já ná kivi-ró chí nda'a ñáyivi kásá'a súan, jíin núu táká ñáyivi káchindéé tá'an jíin-ró, jíin ñáyivi kásatíñu jíin-ró.

17 Kúsi iní-ri ja ní chaa Estéfanos jíin Fortunato jíin Acaico, chi chaa-ún kákuu yunúu-ro já tú ní ká'jin presente-ro.

18 Chi ni ndundéé iní añú-ri jíin iní añú-ro ní kasá'a-de. Ná kuátú'ún-ro cháa káa súan.

19 Sándéé iní-ro, áchí tíku'ni ká'io ndañú Asia. Aquila, jíin Priscila, jíin tíku'ni nátake iní ve'e-de, onde jíin máá Jító'o-yo káka'an ni'in-de ja ná sándéé iní-ro.

20 Sándéé iní-ro, áchí taká ñani-yo. Te titú ndoo tá'an-ró nú káka'an jítá'an-ró.

21 Ya'á kúu tu'un ndéé iní, ni chaa máa-rí Pablo jíin ndá'a-rí.

22 Nú ío in chaa ja ná tú kúmani-dé jíin Jító'o-yo Jesucristo, ná náa-dé. Ña'an-ní Táta.

23 Tu'un luu ío ini máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

24 Kúndá'ú iní-ri taká-ro sá'a Cristo Jesús. Súan ná kóo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS CORINTIOS YA'A KUU CARTA UÜ JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU CORINTO

Sa'an kúta'u

¹ Máá-rí Pablo kúu-ri apóstol nuu Jesucristo, ch̄i súan n̄i jata'an in̄i Dios. Te jín ñaní-yo Timoteo káchaa-ri tutu yá'a nuu tíku'n̄i Dios kánchaa in̄i ñuu Corinto, onde jín núu táká ñayivi ndoo káxiukú n̄i ñuu Acaya.

² Tu'un luu ío in̄i, jín tú'un kuaká'nu in̄i, ja k̄i nuu máá Táa-yo Dios, jín já k̄i nuu máá Jito'o-yo Jesucristo, ná koo jín-ró jíná'an-ró.

Ndasa ni sándéé iní Pablo jín túndó'o

³ Ná kúta'u-yo núu Dios, Táa Jito'o-yo Jesucristo, ch̄i Táa tu'un kúndá'ú in̄i yóo kúu-ya. Te suni Dios taká tu'un ndúndéé iní-yo kúu-ya.

⁴ Te máá-yá, ch̄i já'a-ya tú'un ndéé iní-yo núu táká túndó'o káta'an-yo, náva'a yóo, suni kuu kuá'a-yó tú'un ndéé iní nuu cháa kájito túndó'o. Te jín tú'un ndúndéé iní-yo sá'a Dios ja ká'an máá-yó máá tú'un ndéé iní.

⁵ Ch̄i nátu'un jito ta'an-yo kuá'a túndó'o jín Cristo, suni súan bueno ní'in-yo tú'un ndéé iní-yo sá'a máá Cristo.

⁶ Ko nú kájito máá-rí túndó'o, yuán kúu ja ná kaku máá-ró te koo ndéé iní-ro. Xí nú kándundéé iní-ri, yuán kúu ja ná ndúndéé iní-ro. Ch̄i ní'in-ro tú'un-ún, te nú jín paciencia ná ndó'o-ró túndó'o n̄i kando'o-ri.

⁷ Te tú násama in̄i-ri ja káñukuu in̄i-ri sik̄i róo, ch̄i a kájini-ri ja nátu'un kájito ta'an-ro túndó'o jín-rí, suni súan kándundéé tá'an in̄i-ro jín-rí.

⁸ Kákuni-ri, ñáni, ja ná júku'un in̄i-ro sik̄i túndó'o n̄i kata'an-ri in̄i ñuu Asia. Chi n̄i kukuí'a in̄i añú-ri já á yani ma kánda-ri, te káinda tu ká'nu-na-ri ja kúu-ri núú.

⁹ Ko máá-rí, a n̄i kaja'ncha in̄i-ri ja kúu-ri. Súan sá'a-ya náva'a ma kándíja-ri ja kúu nama-ri máá-rí, ch̄i sua nuu Dios ja náschakú-ya nd̄iyi, kándíja-ri.

¹⁰ Ch̄i máá-yá, n̄i nama-ya rúu jíná'an-ri onde nuu á yani kuu-ri, te náma-ya rúu. Te káñukuu in̄i-ri, ja s̄uni nama-ga-ya rúu.

¹¹ Suni ná ch̄indéé-ró rúu ja kakán ta'u-ro já'a-rí, náva'a suni kua'a-í, ná nákuatá'ú-i ja sik̄i rúu, ná n̄i kani'in-rí ta'u-rí n̄i sá'a kua'a-í ja ní kajikan ta'u-í.

Naja tú ní jáa yachi Pablo

¹² Ch̄i jín yá'á kúu ja kásatéyí-rí máá-rí. Ch̄i in̄i añú-ri kúu testigo ja ní kajika kuu va'a ñúkúún-rí in̄i ñuyivi, jín tú'un ndoo in̄i, jín tú'un kájí iní cuenta Dios, nasu jín tú'un ndíchí cuenta ñuyivi, ch̄i sua jín tú'un luu ío in̄i Dios.

¹³ Ch̄i tuká káchaa-ri tu'un jáa núu-ro, ch̄i ja á káka'u-ró-ún kúu, te a kájuku'un in̄i-ro. Te ñúkuu in̄i-ri ja ná júku'un va'a va'a in̄i-ro,

¹⁴ ch̄i ndaa, kájuku'un in̄i-ro in̄i tá'ú, ja ondé kivi ncháa máá Jito'o-yo Jesús, te koo s̄i iní-ro já sik̄i rúu, te suni súan koo s̄i iní-ri ja sik̄i róo jíná'an-ró.

¹⁵ Te súan n̄i jani ndija in̄i-ri. Te yuán jáa-ri nuu-ro xná'an-ga núú, náva'a kus̄i iní-ro úu jínu.

¹⁶ Ch̄i ichi núu-ro jáa-ri, yúan-na te ja'a-ri ki'in-ri ñuu Macedonia núú, te ndenda-ri ñuu Macedonia, te nchaa-ri nuu-ro ingá jínu, te róo nachu'un íchí-ró rúu ki'in-ri ñuu Judea núú.

17 Te ja súan ni kuu iní-ri jaá-ri, te chaa nátu'u iní kúu-ri náún. Xí tú'un ja jáni iní-ri sá'a-ri-ún, tu'un jáni yúkú-ni iní máá-ri kúu náún. Yachi ká'an-ri: Kuu, kuu, yúan-na te: Túu, túu, náún.

18 Chi skíkuu va'a Dios, te jiní-ya já tú'un káka'an-ri jíin-ró, nasu ká'an-ri: kuu, yúan-na te: Túu-ni.

19 Jesucristo kúu Se'e Dios. Te Silvano jíin Timoteo jíin rúu, ni kajani-ri tu'un-ya núu-ro. Te jíin-ya, nasu tú'un kuu, jíin tú'un túu ío, chi nuu máá-ya, ío máni tu'un kuu.

20 Chi taká tu'un ni keyu'u Dios, ni ka'an: Kuu, ja cuenta máá-ya. Te máá-yó, káka'an-yo: Amén, nuu-ya, chi kánakana jaá-yó Dios.

21 Te Dios kúu I'a skétá'an ni'in ruu jíin róo jíin Cristo. Te ni chaa-ya tíñu sikí-yo.

22 Te suni máá-ya, ni chaa-ya tuni sikí-yo, te ni ja'a-ya Espiritu-ya iní añú-yo já kúu seña-yo.

23 Té jaá-ga-ri Corinto, chi tú kuní-ri kana jíin-rí nuu-ro. Te ná kúu Dios testigo, ndasa jáni iní añú-ri.

24 Nasu kákuni-ri kutin ni'in-ri so'o-ró ndasa kákandíja-ró, chi sua káchindéé tá'an-ri jíin-ró já ná kúsí-gá iní-ro. Chi ká'jin ni'in-ró jíin tú'un kákandíja-ró.

2

1 Ko súan ni chaa iní-ri ja má jaá-ri inga jínu nuu-ro jíin tú'un ndúkuí'a iní-ro sá'a-ri.

2 Chi nú ndúkuí'a iní-ro sá'a-ri, te ndé chaa kúu ja násási iní ruu, chi suni máá cháa ja ndúkuí'a iní sá'a-ri-ún.

3 Te suni tu'un yá'a ni chaa-ri nuu-ro, náva'a nú ni jaá-ri, te ma kúkuí'a iní-ri sá'a chaa ja násási níni iní ruu jian. Te jáni ndija iní-ri ja nátu'un kúsí iní-ri, suni koo sí iní taká-ro.

4 Chi sikí já jíto xaán-ri tundó'o, te tá'u'u iní añú-ri, te xaán ndé'e nducha núu-rí, kúu ja ní chaa-ri tutu yá'a nuu-ro, náva'a ná kuní-ro já maní xaán-ri jíin-ró, nasu já ndúkuí'a iní-ro sá'a-ri.

Sikí tú'un kuña ká'nu iní

5 Ko nú in chaa sákuí'a iní-de ruu, nasu níni ruu sá'a-de jíin-rí, chi suni onde sikí taká-ro sá'a-de. Súan ká'an-ri, náva'a tú ka'an xaán-gá-ri nuu-ro.

6 Te sava-ró, ni kákana jíin-ró núu-dé, te su súan-ni a ni kuu castigo yá'a sikí in chaa súan.

7 Ja yúan súa ná sá'a-ró tóká'nu iní-ro núu-dé jíná'an-ró, te ka'an-ro tú'un ndéé iní jíin-de, náva'a má ndáki'vi tu'un kuí'a iní-ún xiní-dé.

8 Te ká'an ni'in-ri jíin-ró, ja ná náka'an maní-ro jíin-de jíná'an-ró.

9 Chi suni ja sikí tíñu yá'a kúu ja ní chaa-ri nuu-ro, náva'a koto nchaá-ri róo, te kuní-ri nú káandatu va'a-ró taká tíñu.

10 Te nú sá'a-ró tóká'nu iní-ro núu in chaa, suni ruu. Te nú ni sá'a-ri tóká'nu iní-ri nuu in-de, sikí já maní-rí jíin-ró núu Cristo, yúan ní sá'a-ri tóká'nu iní-ri nuu-dé,

11 náva'a ma kúndéé Satanás xndá'ú yóo, chi a kájiní va'a-yó modo tin yátá-ún yóo.

12 Ná ni ja'an-ri ñuu Troas ja káni-ri tu'un va'a Cristo, ni nuña ichi já ká'an-ri ni sá'a máá jíto'o-yo.

13 Ko tú ní kúsí iní añú-ri chi tú ní nání'in-rí ñani-ri Tito. Yúan-na te ni nakuatá'ú-ni-ri nuu taká chaa-ún, te ni ki'in-ni-ri ichi kuá'an-ri ñuu Macedonia.

14 Ko ná kúta'u-yo núu Dios, chi bueno kúndéé-yó skáka-yó tíñu Cristo sá'a-ya, chi taká lugar jichá nuu tu'un-ya kuá'an kásá'a-yó, te kájiní tu'un-i-ya.

15 Chi tu'un Cristo, bueno skáka-yó já'an sá'a Dios, te jaá tu'un-ún nuu cháa kákaku jíin núu cháa kánaa.

16 In chaa-ún, vasa jini so'o-de tu'un-ún, ná kúu i-de. Te inga chaa jini so'o va'a, ná kúchaku-ni-de. Te ja sikí taká tu'un yá'a, ndé chaa kanda jíin.

17 Chi nasu cháa káxikó tú'un Dios cuenta mercancia kákuu-ri, vasa kásá'a sava chaa súan, chi sua chaa ndaa kákuu-ri. Nátu'un chaa ni tájí Dios vai kákuu-ri, chi Dios, jiní-ya ndasa káka'an-ri tu'un Cristo.

3

Siki tú'un contrato jáá

1 A ni ndejá'a-yó ingá jínu ká'an-yo já'a máa-yó náún, xí kánandi'i-ri tutu ka'an ja'a-rí ja kúu róó, xí tutu ka'an-ro já'a-rí nátu'un sava-de náún.

2 Róó kákuu tutu-ri yóso-ro iní añú-ri, te kájiní taká chaa nuu, te káka'u-de.

3 A kájiní ndijin-i ja róó kákuu tutu ni chaa Cristo, ja ní kaskáka-ri, ko nasu jín tinta, chi jín Espíritu Dios, I'a chakú, ni chaa-ya, ni nasu núu yúu tabla, chi ichi iní añú.

4 Yuán kúu tu'un kájani ndija iní añú-ri jín núu Dios sá'a máa Cristo.

5 Nasu kájani iní-ri ja kákundéé máa-rí ja máa-rí siki tíñu-ún, ja kákuu iní-ri. Chi súan já'a máa Dios tu'un ja kúndéé-yó.

6 Chi siki in contrato jáá, játiñu va'a-ri sá'a-ya, ko nasu já ká'an letra, chi ja ká'an máa Espíritu kúu. Chi letra já'ni, ko Espíritu náschakú.

7 Te tu'un-ún ja kúu-yo jín núu, chi ni yoso núu yúu. Te xaan ní ndii ncháa kivi ní chaa-ún. Te ni ndii ncháa nuu Moisés ni sá'a. Te ja yúan tú ní kákuu nde'é sé'e Israel nuu-dé, vasa kuéni kuéni ni nda'va ja ndii ncháa-ún.

8 Te nú súan ío yúan, naga ni kuu tu'un Espíritu. Á tú ví'i-gá ndii ncháa nuu.

9 Chi nú tu'un ja tá'nu ndatu-yo jín, ni ndii ncháa, ví'i-gá ndii ncháa xaan tú'un nasánda yóó.

10 Chi ja ní ndii ncháa-ún, tuká ndii ncháa jín yá'a, chi ni'in-ga ndii ncháa ya'a.

11 Chi nú ja ní nda'va-ún ni ndii ncháa, ví'i-gá ndii ncháa ja kóo ní káni.

12 Nú súan káñukuu iní-ri, te ná chúndéé iní-ri ka'an-ri núsáá,

13 te tú kásá'a-ri nátu'un ni sá'a Moisés, ja ní jasú-de in sa'ma núu-dé, náva'a tú kuu nde'é sé'e Israel nuu-dé ndasa kuanda'va ja ní ndii ncháa-ún.

14 Ko iní añú máa cháa-ún ni ndasu, chi onde vina nú káka'u-de tutu contrato aná'an, te suni nátu'un ndasú-ni sa'ma-ún nuu-dé, tú núña, chi onde nú kándija-yó Cristo, yúan-na te kuxio sa'ma-ún ki'in.

15 Suni sáni onde vina, nú káka'u-de tutu ni chaa Moisés, te ndasú-ni sa'ma-ún nuu añú-de.

16 Ko nú naxió káva iní-de nuu máa Jító'o-yo, te sa'ma-ún kuxio-ni ki'in.

17 Chi máa Jító'o-yo kúu-ya Espíritu. Te nuu ío Espíritu máa Jító'o-yo, yúan ío nuu káka kuu ndicha-na-yo.

18 Núsáá te taká máa-yó, tú ndasú nuu-yo, te kánde'é-yó núu máa Jító'o-yo, nátu'un nuu in espejo, ndasa ndii ncháa nuu-yá. Te suni súan ndii ncháa kánasama-yó nátu'un káa máa-yá. Súan sá'a Espíritu Jító'o-yo jín-yó.

4

1 Ja yúan ní chaa-ya tíñu yá'a siki-rí nátu'un ni kundá'ú iní-ya rúu. Te tú kákuítá-ri, te tú káyú'ú-ri.

2 Chi sua ni kachaxio-ri tu'un yísa'í ja kúka nuu-yo sá'a-ún kua'an. Tú xndá'ú-ri kájika kuu-ri, ni tú kánasama-ri tu'un Dios, chi sua káka'an ndijin-ri tu'un ndaa. Te taká ñayivi kájiní iní añú-i ja káka'an va'a-yó ondé nuu Dios.

3 Te nú sáni-ga ndasú siki tú'un va'a káka'an-ri, nuu cháa naa ndasú siki.

4 Chi ja tñn so'o ñuyivi yá'a, ni jasú xiní cháa tú káandija, náva'a tú tuun ndua tú'un va'a nuu já jiní tuní chaa-ún, te kuní-de ndasa luu kánchaa Cristo, chi muestra Dios kúu-ya.

5 Chi nasu tú'un máa-rí kájani-ri, chi tu'un máa Jító'o-yo Jesucristo kúu. Te ruu kákuu-ri mozo-ro ja siki Jesús.

⁶ Chi Dios kúu l'a n̄i tá'ú-yá tiñu ja ná kúndijin ñuñáa. Te n̄i stúun-ya iní añú-ri, náva'a ná kuní-ri nuu Jesucristo ndasa ndíi ncháa Dios.

Ndasa ndo'o ñayivi kándija

⁷ Ko tu'un yá'a ñú'un in̄i yiki kúñu vitá xaan-rí, náva'a ná kuní-ri ja ondé nuu Dios kúu nuu kí fuerza n̄i'in xaan, nasu núu máá-rí kenda.

⁸ Kájito-ri tundó'o taká lado, ko kákanda-ri jín. Tú kákutuní in̄i-ri ndasa sá'a-ri, ko káñukuu ná'in in̄i-ri.

⁹ Káchindikin-i ruu, ko tú xndóo-ya rúu. Kástují-í ruu, ko tú káxnáa-í ruu.

¹⁰ Te taká lado kájika kuu-ri, te nene a yani kuu yiki kúñu-ri, ná n̄i jì'í Jesús, náva'a jín yiki kúñu-ri te ná kuní ndijin-i tu'un n̄i nachaku Jesús.

¹¹ Chi ruu, nini káichaku-ri, nene kája'a-ri máá-rí, te ná kúu-ri nú kuu-ri siki Jesús, náva'a jín yiki kúñu ndá'ú-ri yá'a, ná kuní ndijin-i tu'un n̄i nachaku Jesús.

¹² Ja yúan jika kue'e kuu-ri jín-rí, te jín-ró jika tu'un kuchaku-ro.

¹³ Ko ñin-ni modo kákandija-ri, natu'un cha n̄i cha nuu tutú: N̄i kandija-ri te ja yúan ní ka'an-ri, áchí. Suni súan kákandija-ri, te ja yúan káka'an-ri.

¹⁴ A kájiní-ri ja máá l'a n̄i naschakú Jesús, suni naschakú-ya rúu jíná'an-ri ja jín Jesús, te kani-ya rúu nuu-yá onde jín róo jíná'an-ró.

¹⁵ Chi taká tundó'o yá'a kándo'o-ri ja siki róo jíná'an-ró, náva'a nándeá-ga tu'un luu-ya kí'in nuu kuá'a-gá-i, te ná káa-ga ná nákuatá'ú-i, te ná nákana jaa-i Dios.

¹⁶ Ja yúan tú káyu'ú-ri, chi sua ndújáa añú-ri ñin ñin kivi, vasa kuakuítá yiki kúñu-ri.

¹⁷ Chi tundó'o kájito-ri vina, tú ká'ú kúu, chi núnúu-ni kúu, te ná ní'in-rí ta'u ñá'nu, luu xaan, kúu-ri níi káni sá'a-ún.

¹⁸ Tú kánde'é-rí nuu ndatíñu ja jiní ndijin-yo núu, chi sua kánde'é-rí nuu ndatíñu ja tú jiní ndijin-yo núu. Chi ndatíñu ja jiní ndijin-yo núu, ja'a-ni ki'in. Ko ndatíñu ja tú jiní ndijin-yo núu-ún, kundito níi káni.

5

Ve'e ja tú ní kuva'a jín ndá'a

¹ Chi a kájiní-ri ja vé'e kuii ncháa-ri nuu ñú'un yá'a, nú ná náa, te a káñava'a-ri ñin ve'e ká'nu nuu Dios, ko ñin ve'e ja násu jín ndá'a ní kuva'a, chi níi káni súan-ni ío máá onde andívi.

² Te ja siki yá'a kúu ja kájaka nuu in̄i-ri, chi kákuni-ri kundasu ve'e-ri andívi-ún siki-rí.

³ Chi nú ná nándasu siki-rí, te ma kóo víchí líi-gá-ri.

⁴ Chi suni súan ruu ja ká'in-ri in̄i ve'e kuii yá'a, ndá'ú xaan kájaka nuu in̄i-ri, chi tú kákuni-ri kúvichí líi-rí, chi sua kákuni-ri koso tá'an ku'un-ri, náva'a kunuu ja kúu-ún ki'in, te kendo ja kúchaku-ún níi káni.

⁵ Ko l'a n̄i sáva'a ruu ja súan nduu-ri, Dios kúu-ya. Te máá-yá n̄i ja'a-ya Espíritu in̄i-ri ja kúu seña nuu-rí.

⁶ Ja yúan nené ká'io ndéé iní-ri. Te kájiní-ri ja níni ká'in-ri chi yiki kúñu yá'a, kájika kuu jíká-rí nuu máá Jító'o-yo.

⁷ Chi siki ja kákandija-ri te kájika-ri, nasu ja kánde'é-rí nuu.

⁸ Ko tú yú'ú-ri, vasa ví'í-gá kákuni-ri kenda-ri chi yiki kúñu yá'a, ja nájaa-ri kuxiukú-rí jín máá Jító'o-yo.

⁹ Nándúkú ndéé vá'a-ri núsáa, vasa ká'in jíká-rí, xí káxiukú-rí ve'e ká'in yani-ri, ko ná kúsi iní-ya sá'a-ri.

¹⁰ Chi níni kuíñi ndijin taká-yo yú'u mesa Cristo sánda-ya tíñu-yó, náva'a ki'in ñin ñin-yó yá'u-yó nú ndasa tiñu n̄i kasá'a-yó jín yiki kúñu-yó, vasa va'a xí vasa ñáá.

Ndasa naketá'an-i jín Dios sá'a-yó

11 Kájini-ri kuandatu-ri nuu máá Jító'o-yo, te káskándija-ri ñayivi. Ko a jiní ndijin Dios ruu jíná'an-ri, te suni káñukuu iní-ri ja kájini ndijin-ro ruu jín iní añú-ro.

12 Nasu nú-ro káka'an tuku máá-ri ja máá-ri, chí kákastu'un-ri modo ndasa sátéyí-ro máá-ro síkí ruu, náva'a ná ní'in-ro tú'un xndió káni-ro núu cháa ja kásatéyí-de máá-de ja kánde'é-de ndasa kánda nuu-dé, tú kánde'é-de ndasa kánda iní añú-de.

13 Chí nú cháa kánda chí kákuu-ri, síkí já játíñu-ri nuu Dios kúu. Te nú cháa ká'io kájí iní kákuu-ri, síkí já játíñu-ri nuu róó kúu.

14 Chí tú'un kúndá'ú iní Cristo, stétuu ruu sá'a-ri tíñu yá'a. Chí súan kájani iní-ri ja nú ñn-ya ní jí'i ja táká ñayivi, te nátu'un ní káji'í taká-i núsáa.

15 Te ní jí'i-ya já'a táká ñayivi. Já yúán ñayivi káichaku, tuká kuchaku-i ja máá-i, chí kuchaku-i ja síkí máá-yá, I'a ní jí'i te ní nachaku ja síkí máá-i.

16 Já yúán ondé vina te ní-gá kua'an-yo, ma káni yúkú iní-ri koto-ri ní ñn ñayivi, vasa súan ní kájani yúkú iní-ri síkí Cristo sáa, ko vina tuká jáni iní-ri súan.

17 Chí nú ñn ñayivi yí'i-i nda'a Cristo, a ní nduu jáá-i, te tú'un tú'ú, a ní kaja'a kua'an. Te vina a ní ndí'i ní kandujáa.

18 Te ndí'i ya'á ní sá'a Dios. Chí máá-yá a ní naskétá'an-ya ruu jín máá-yá ní sá'a Cristo. Te ní cháa-ya tíñu síkí-ri ja kástu'un-ri ndasa naketé'an-i jín-yá.

19 Te jandáa, chí jín Cristo ní jiku Dios, náskétá'an máá-yá ñuyivi jín máá-yá, te taká kuachi kásá'a cháa tú ní chí'i-ya cuenta síkí-dé. Te ní cháa-ya tíñu síkí-ri ja ná káni-ri tú'un ndasa naketé'an-i jín-yá.

20 Já yúán vái koyo-ri jín sí'ví máá Cristo. Te ná sá'a-yó cuenta ja yú'u núu Dios kákuu-ri. Te káka'an nda'ú-ri jín-ro jín sí'ví máá Cristo, ja ná náketá'an-ro jín Dios.

21 Te Jesús, tú ní sá'a-ya kuáchi. Te ní nduu-ya kuáchi ní sá'a Dios ja yóó, náva'a kendo ndaa-yo modo Dios sá'a Cristo.

6

1 Suni súan ruu, káchindéé tá'an-ri jín-yá. Te káka'an ní'in-ri jín-ro ja má kuatá'ú sáni-ro tú'un luu ío iní Dios.

2 Chí áchí-ya: Máá kivi vá'a ní jini so'o-ri tú'un ká'an-ro, te kivi ní kaku-ro ní nama-ri róó. Vina-ni kúu máá kivi vá'a, vina-ni kúu máá kivi náma-ri róó, áchí-ya.

3 Ní ñn cháa, tú káskivi-ri-de nuu ní ñn kuáchi, náva'a ma ká'an-i síkí tíñu kándiso-ri.

4 Chí sua káskíkuu va'a-ri jín táká tíñu, nátu'un kájatíñu-ri nuu Dios. Te ní káka'ndá-ri vasa kájito-ri tundó'o, vasa kánandi'i-ri, vasa kándukuí'a iní-ri,

5 vasa káskúun-i yunu xí sukun-ri, vasa táan-í ruu vekaa, vasa kánda vaa-i síkí-ri, vasa kána tain-ri, vasa kája'ni-ri máá-ri ja núma'ná, vasa ká'io ndicha iní-ri.

6 Ko kájika-ri jín tú'un ndoo, jín tú'un júku'un iní, jín paciencia, jín tú'un maní iní, jín Espíritu Santo, jín tú'un kúndá'ú ndija iní,

7 jín tú'un ká'an kájí, jín fuerza Dios, jín tú'un jíka ndaa nuu tú'ma-yó, kúu ichi ndávésé-ri, te kúu ichi ndává'a-ri,

8 vasa jín'ú'un káka'an-i jín-ri xí túu, vasa kájatú'un-i ruu xí túu. Káka'an-i ja cháa xndá'ú kákuu-ri, vasa cháa ndaa kákuu-ri.

9 Káka'an-i ja tú kánakuni-i ruu ko a kájini va'a-i ruu, xí já káji'i-ri, ko káichaku ná'in-ri, xí já káxndó'o-i ruu, ko tú ní kája'ni-i ruu.

10 Káka'an-i ja kándukuí'a iní-ri, ko nene ká'io sí iní-ri, xí já cháa ndá'ú kákuu-ri, ko kásá'a kúká-ri kua'a ñayivi, xí já tú naún káñava'a kuti-ri, ko máá-ri xín ndí'i.

11 Róó cháa ñuu Corinto. ní káka'an kájí-ri jín-ro, te onde jín iní jín añú-ri ní kundá'ú iní-ri róó.

12 Ruu, chí ío lugar iní añú-ri ja kúu róó, ko róó, tú kásá'a-ro lugar iní añú-ro ja kóto ndá'ú-ro núu-ri.

13 Nátu'un jíín sé'e-ri ká'an-ri. Ná kúndá'ú tuku iní máá-ró rúu, náva'a ñn núú ná xndió káni-ró tú'un-ún.

Siki tú'un tú kivi nduu-yo jíín tíñu ñáá

14 Ma kivi koyo nduu-ro jíín ñáyivi tú kákandíja, chi naún tíñu ketá'an sá'a tu'un ndaa jíín tú'un ñáá. Te ndasa ketá'an ñundijín jíín ñúñáa.

15 Ndasa ka'an ñn núú tú'un Cristo jíín tú'un Belial, xí ndasa kuiñi ká'nu cháa kándíja jíín cháa tú kándíja.

16 Ndasa kani tá'an tu'un ve'e ii Dios jíín tú'un ndoso. Chi yóó kákuu-yó vé'e ii Dios, I'a chakú, nátu'un ni ka'an Dios: Kunchaa-ri te kaka kuu-ri ma'ñú-i, te kuu-ri Dios máá-i, te kuu-i ñáyivi máá-rí.

17 Chi máá Tatá Dios ká'an-ya: Ja yúan ná kenda koyo-ró má'ñú máá-de, te ná sásín-ró máá-ró, te ma ké'é-ró tíñu chá'an, te naki'in sé'é-rí róó,

18 te ruu kuu-ri Táa-ro jíná'an-ró, te róó jíná'an-ró kúu-ró sé'e yíi-ri jíín sé'sí'i-ri, áchí máá Tatá Dios, I'a kúñá'nu tá'ú tíñu.

7

1 Ñáni, káñava'a-yó tú'un yá'a ja ní keyu'u-yá, te ná nákachá ndi'i-yó táká cha'an ndiso yiki kúñu-yó jíín añú-yo núsáá. Te ná kuándatu-yo núu Dios, te ná síyíja-yó máá-yó jíín tú'un ni nasándoo-ya yóó.

Ja ní nakani iní tiku'ni kándíja

2 Ná káni va'a iní-ro já kúu ruu. Tú ní ñn cháa ní kásá'a ndíva'a-ri jíín-de. Tú ní ñn cháa ní kásijíta-ri. Tú ní ñn cháa ní káxndá'ú-ri.

3 Nasu ká'an-ri tu'un yá'a ja náku-xndíi-ri siki-ro, chi a ni ka'an-ri jíín-ró já kákundá'ú iní-ri róó, te ñn ká'nu-ni kuu-yo, te ñn ká'nu-ni kuchaku-yo.

4 Xaan chundéé iní-ri ká'an-ri tu'un-ró. Xaan sátéyíi-rí máá-rí ja siki róó jíná'an-ró. Xaan ío ndéé iní-ri. Xaan kúsii iní-ri, vasa taká tundó'o yá'a kájito-ri.

5 Chi ná ni jakoyo-ri ñuu Macedonia tú ní kúu kuti ndétatú-ri, chi sua ni kajito-ri tundó'o taká lado. Ichi fuera kájatá'an, ichi iní kayu'ú-ri.

6 Ko cháa ndúkuí'a iní, ndundéé iní-de sá'a Dios, te ni nasándéé-yá iní-ri jíná'an-ri ja ní ncháa Tito.

7 Ko nasu máá ñn siki já ní ncháa-de, chi suni ni kakusii iní-ri jíín tú'un ndéé iní ja ní ndundéé iní-de ni kasá'a-ró. Chi ni nakani-de tu'un nuu-rí ndasa kájítú iní-ro, ndasa kánde'e-ro, ja káñukuu iní-ro rúu. Te ja yúan ní kusii-gá iní-ri.

8 Chi vasa ni kukuí'a iní-ro ní sá'a carta-ri, tuká nakani iní-ri vasa a ni nakani iní-ri, chi a ni jini-ri ja ní kandukuí'a iní-ro yakú-ni kivi ní sá'a carta-ri.

9 Te vina kúsii iní-ri. Ko nasu siki já ní kandukuí'a iní-ro, chi sua ja ní kanakani iní-ro ní sá'a ja ní kandukuí'a iní-ro. Chi súan ni kuni máá Dios ja ní kandukuí'a iní-ro, te tú ní xnáa-ro ní ñn ta'u-ro sá'a-ri.

10 Chi nú kándukuí'a iní-yo nátu'un kuni Dios, yúan-na te ná nakani iní-yo te kaku-yó. Nú sá'a-yó súan, te ma yú'ú-yo. Ko nú cuenta siki ñuyivi yá'a kándukuí'a iní-yo, te kuu-yo sá'a.

11 Ni kandukuí'a iní-ro nátu'un kuni Dios. Vina te ndéé ndasa xaan ní kájítú iní-ro ní sá'a, te xaan ní kaka'an-ro já'a máá-ró, te xaan ní kakiti iní-ro, te xaan ní kayu'ú-ro, te xaan ní káñukuu iní-ro, te xaan ní kanandúkú víi-ro, te xaan ní kakana jíín-ró núu kuáchi. Te bueno ndoo ni kakenda-ró, tú naún kuáchi ní kenda siki-ro.

12 Ja yúan vasa ni cháa-ri tutu-ún nuu-ro, ko nasu siki cháa ni sá'a kuáchi-ún kúu, te ni nasu siki cháa ni ndo'o-ún kúu, chi sua náva'a ná kuni ndijín-ro jíná'an-ró ndasa káñukuu iní-ri siki róó nuu Dios.

13 Ja yúán ní kãndundéé iní-rí nì sá'a tu'un ndéé-ró. Ko ví'í-gá nì kãkusì iní-rí nì sá'a tu'un nì ndusì iní Tito, chi nì nani'in iní añú-de nì kasá'a-ró.

14 Chi nì ndutéyí ìn tí'lì iní-rí nákaní-rí tu'un nuu-dé ndasa kásá'a-ró. Te tú ní kúka nuu-rí jín, chì nátu'un nì kaka'an ndaa-rí taká tu'un jín-ró, suni súan nì kee ndaa taká tu'un nì kaka'an téyí-rí cuenta róó nuu Tito.

15 Te káa-ga kúndá'ú iní-de róó, hora núku'un iní-de ndasa kájandatú taká-ro, jín ndasa káyú'ú-ro te kákisi-i róó ná nì kajatá'ú-ró-de.

16 Kúsì iní-rí, chì tú yú'ú-rí ndasa kásá'a-ró jín ní ìn tiñu.

8

Sikì já jakín-i xu'ún kuátíñu ñayivi ndá'ú kándíja

1 Ñani, suni súan kákastu'ún-rí nuu-ro, ndasa nì ja'a Dios tu'un luu ío iní-ya núu tíku'nì kákandíja ká'io iní ñuu Macedonia.

2 Chì kua'a túndó'o nì ja'a-ya núu-í, ja ní jito ncha-a-ya-í. Te vasa ndá'ú xaan káta'an-i, ko nì kãkusì xaan iní-i. Te bueno ká'io iní-i nì kaja'a-i najín.

3 Te a jini máa-rí ja taká ja á kúu sá'a-i, nì kaja'a-i. Te sobra-ga nì kaja'a-i, nátu'un kákana kuu iní máa-i.

4 Te nì'in xaan ní kajikan-i permiso nuu-rí ja ná chindéé chítuu-i sava-ga chaa ndoo.

5 Ko nasu ìn súan káñukuu iní-rí núu, chì sua xna'an-ga nì kaja'a-i máa-i nuu máa Jító'o-yo jín núu-rí, chì súan nì jata'an iní Dios.

6 Te ja yúán ní kaka'an nì'in-rí jín Tito ja ná síjínu ndí'i-de tiñu luu yá'a jín-ró jíná'an-ró, nátu'un nì kejá'a-de sá'a-de núu.

7 Bueno kásá'a-ró taká-ni. Bueno kákandíja-ró. Bueno káka'an-ro. Bueno kájuku'un iní-ro. Bueno kájítú iní-ro. Bueno kákundá'ú iní-ro rúu. Suni súan ná ndeá-ga tiñu luu yá'a sá'a-ró núsáa.

8 Na tú ká'an-rí nátu'un ká'an chaa tá'ú tiñu, chì sua ndé'é-rí nú kákundá'ú ndija iní-ro-í. Te jín modo kájítú iní sava-ga-i ná chíku'a-rí róó.

9 Chì a kájiní-ro tú'un luu ío iní Jesucristo, ja ní kundá'ú iní-ya róó. Te ja yúán ní nasándá'ú-ya máa-yá, vasa kúká-yá núu, náva'a koo kúká-ró jíná'an-ró sá'a tu'un nì kundá'ú-ya.

10 Te já'a-rí consejo yá'a nuu-ro. Andujin nì ka'io iní-ro sá'a-ró, te nì kejá'a-ró sá'a-ró.

11 Núsáa te vina ío va'a ja ná síjínu ndí'i tuku-ró sá'a-ró. Te nátu'un nì kajítú iní-ro kejá'a-ró, vina te nú ndasa já'a túndó'o, suni súan ku'a-ró.

12 Chì nú kúu iní-yo kuá'a-yó, kuu ku'a-a-yó ndasa ñáva'a-yó, nasu já nú tú naún ñáva'a-yó.

13 Chì nasu ká'an-rí tu'un yá'a ja ná kuíñi jinu sava-i jín túndó'o, te róó kuiñi nì'in-ró jín túndó'o,

14 chì sua kuní-rí já ná kóo ìn nuu. Te vina kua'a káñava'a-ró te ku'a-a-ró núu-í, chì kánandi'i-ga-i, náva'a suni súan nú kua'a ñáva'a-i te ku'a-a-i nuu-ro, nú kánandi'i-ga-ro, náva'a ketá'an ìn nuu sá'a-ró.

15 Nátu'un yóso núu tutú: Chaa nì kanastútú kuá'a, tuká naún ní kéndoo, te chaa nì kanastútú yakú-ni, tuká naún ní kánandi'i-de, áchí.

16 Ko ná kúta'u-rí nuu Dios ja iní añú Tito nì ja'a-ya suni tu'un kájítú iní-rí ja kúu róó.

17 Chi nì jatá'ú ndíja-de tu'un nì kaka'an-rí jín-de, ko suni súan jítú iní-de kí'in-de ichi jáa-de nuu-ro jíná'an-ró, chì súan kána kuu iní máa-de.

18 Te jín-de kátájí-rí ìn ñani jaa-de nuu-ro. Te tíku'nì taká lado, kájatú'ún-i cha-a-ún, chì bueno jáni-de tu'un va'a.

19 Te nasu máá ñin ya'á, chi suni taká tikuní ni chaa tiñu sikí-dé, ja kúu-de chaa chindéé tá'an jíin-rí jíin tiñu luu yá'a. Te kástútú-rí náva'a nakana jaa-i máá Jító'o-yo sá'a, te náva'a kuní-i ndasa kájito ndá'ú-ri nuu-í.

20 Súan kásá'a-ri, náva'a ma ká'an ndiva'a ni ñin chaa sikí-rí, ndasa kinchaka-ri xu'un kuá'a yá'a ja ní kaja'a-ró.

21 Kájítú iní-ri sá'a-ri tiñu jíin'ún, ko nasu máá ñin nuu máá Jító'o-yo, chi suni súan jíin núu taká chaa.

22 Suni kátájí-ri ñani-ri jaa jíin-de jíná'an-de, chi tiñu jítú iní chaa yá'a, tini jíinu ni kajito nchaa va'a-ri-de. Te ví'í-gá vina jítú-ga iní-de, chi tuká yú'ú-de ja kúu róó.

23 Chi Tito, máa-de kúu chaa chindéé tá'an sátiñu jíin-rí ja sikí róó. Te sava-ga ñani-yo-ún, máa-de kákuu ndajá'a tikuní kákandíja, te kánakana jaa-i Cristo sá'a-de.

24 Te ná stá'an ndijin-ro núu-dé jíin núu taká tikuní ndasa kákundá'ú ndija iní-ro rúu, te ndasa tú ní kásatéyí sáni-ri máa-rí nuu-dé ja sikí róó.

9

1 Chi cuenta sikí xú'ún kájakin-ro ja kuátíñu ñayivi ndóo, tú níni cháa-ga-ri tutu nuu-ro.

2 Chi a jiní-ri ja kúu iní-ro sá'a-ró. Ja yúan satéyí-rí máa-rí nuu ñayivi ñuu Macedonia, chi ká'an-ri ja ñuu Acaya, a ká'io tu'a-de onde kuia andujin. Te modo ja ní kasá'a-ró, ni ndukanda iní sava-de ni sá'a.

3 Ko táj-ri ñani-yo núu-ro náva'a tú satéyí sáni-ri máa-rí sikí tiñu yá'a ja sikí róó, náva'a ná kóo tu'a-ró jíná'an-ró natu'un ni ka'an-ri.

4 Chi sanaa te jaa yaku chaa ñuu Macedonia jíin-rí. Te nú kuní-de róó, ja tú ká'io tu'a-ró, yúan-na te koo tuka nuu-ri jíná'an-ri jíin-ró, ja súan ni kaka'an-ri ja ká'io tu'a ndija-ró núu.

5 Ja yúan kánúú-gá ni ka'an nda'ú-ri jíin ñani-yo, ja ná kúxnúú-de jaa-de nuu-ro, te ná sátu'a-de xu'un ja ní kakeyu'u-ro, náva'a koo tu'a natu'un ñin ndatíñu ja kákuu iní-ro ní ja'a-ró, nasu ja ní kastétuu-ri róó kúu.

6 Ko tu'un yá'a ká'an-ri: Chaa kakin táma, suni táma nástútú-de. Te chaa kakin kua'a, suni kua'a nástútú-de.

7 Ná ñin ná ñin-de ná kakín-de ndasa táva iní-de. Ma kúxí iní-de kua'a-de, chi nasu fuerza kúu. Chi Dios, kúmaní iní-ya jíin ñayivi kúsi iní ja'a.

8 Te máa Dios kuu sá'a-ya ja ná ndeá ndí'i tiñu luu nuu-ro, náva'a ná kayá-ro taká ndatíñu, náva'a nene kanda va'a-ró, te kuu kua'a núu-ró ndá'a núu taká tiñu va'a.

9 Natu'un yóso núu tutú: Onde jichá ni ja'a-ya núu ñayivi káta'an ndá'ú. Te tiñu ndaa sá'a-ya, nene kéndoo ní káni. Achí.

10 Te I'a ja'a tata nuu cháa sáka, suni kua'a-ya staa kée-dé. Nakoko-ga itu-ro sá'a-ya. Te xndeá-ga-ya, te skuá'nu-ga-ya, tiñu ndaa sá'a-ró.

11 Te ná kúkúká-ró jíin taká, náva'a kuu kua'a kua'a-ro, te skaka-ri nuu-í. Te yúan sá'a ja kánakuatá'ú-i nuu Dios.

12 Chi xu'un kájakin-ro ja kúu sikí tiñu yá'a, nasu níni nuu taká ñayivi ndóo chindéé tá'an jíin-i, chi suni kua'a-í kánakuatá'ú núu Dios sá'a.

13 Te tiñu yá'a kúu ja jító nchaa róó. Te ja yúan kánakana jaa-i Dios sikí ja kájandatu-ro jíin ja kájatú'ún-ró tú'un va'a Cristo. Chi va'a kákuu iní-ro kájakin-ro náva'a kuatíñu máa-i jíin sava-ga-i.

14 Suni súan kájukan ta'u máa-i ja'a-ro jíná'an-ró. Chi kañukuu xa'an iní máa-i róó, sikí ja ní sjá'a Dios tu'un luu ío iní-ya ní ja'a-ya núu-ro.

15 Ná kúta'u-yo núu Dios, chi ni kin ndiva'a-na-ya tá'u-yá ni ja'a-ya núu-yo.

10

Ja ní ka'an Pablo ja'a tiñu ndíso-de

¹ Ko ruu, Pablo, chi jíin tú'un vitá iní, jíin tú'un maní iní ío iní Cristo, ká'an nda'ú-ri jíin-ró. Ruu, nú kánchaa-ri jíin-ró, chi sá'a súchí ndíja-ri iní-ri nuu-ro, ko nú kánchaa jíká-ri, chi a chundéé-ni iní-ri ká'an n'iin-ri jíin-ró.

² Yuán ká'an nda'ú-ri jíin-ró vína, náva'a nú nī jaa-ri nuu-ro, te tú nīni chundéé iní-ri ka'an xaan-ri, vasa jáni ndija iní-ri ja ká'an-ri súan nuu sáva-ga-de ja kájani iní-de ja kájika kuu yúkú-ni-ri.

³ Chi vasa kájika kuu-ri iní ñuyívi, ko tú kájatá'an-ri nátu'un kájatá'an-i iní ñuyívi.

⁴ Chi ja kájatá'an-ri jíin, nasu já kájatíñu-i iní ñuyívi kákuu, chi ja yí'i fuerza Dios kákuu. Te kuu xnáa-ún táká ndatíñu n'iin.

⁵ Káxnáa-ri taká tu'un kástátá'an-i, jíin tú'un ja ndúkú sávixi máá, kuní kasu ichi náva'a ma kuní sava-ga-i nuu Dios núú. Ko tñn-ri so'o taká tu'un kájani iní-i, náva'a kuu kuandatu-i nuu Cristo.

⁶ Te ká'io tu'a-ri ja xndó'o-ri chaa tú kájandatu, onde nú ná skíkuu máá-ró kuándatu va'a-ró.

⁷ Ndé'é-ró núu táká ndatíñu ndasa kájito. Nú ñn chaa jáni ndija iní-de ja yí'i-de nda'a Cristo, ná sá'a-de cuenta ja nátu'un yí'i máá-de nda'a Cristo, suni súan ruu.

⁸ Chi vasa sátéyíi-ga-ri máá-rí sikí tíñu nī chaa-ya sikí-ri jíná'an-ri, te ma kúka nuu-ri sá'a, chi tíñu-ún nī chaa máá Jító'o-yo sikí-ri ja skuá'nu-ga-ri róo jíná'an-ró, nasu já xnáa-ri róo.

⁹ Chi tú kuní-ri ja káni iní-ro já ndúkú-rí síyú'ú-ri róo jíin carta-ri.

¹⁰ Chi ío chaa káka'an ndija: Carta-de xaan ndái, te n'iin ká'an, ko nú nī chaa-de, tú ndáján jító-de, te tu'un ká'an-de chi tú káxaan, áchí-de.

¹¹ Te chaa-ún, ná sá'a-de cuenta ja nátu'un káka'an-ri jíin carta nú ká'jin jíká-rí, suni súan kákuu-ri jíin tíñu nú ká'jin-ri nuu-ro.

¹² Chi tú kákuni-ri kivi nduu-ri jíin-de, ni ja skétá'an-ri máá-rí jíin sáva chaa ja kájatú'ún-de máá-de. Máá cháa-ún, káchikuá'a-de máá-de ja máá-de, te káskétá'an-de máá-de jíin tá'an-de, ko tú ká'io kájí iní-de ja súan.

¹³ Ko ruu, ma sjá'a-ri punto ja sátéyíi-rí máá-rí, chi náni káa máá kú'a nī ja'a Dios nuu-ri, te jaa ku'a-ún onde nuu máá-ró jíná'an-ró.

¹⁴ Nasu kásjá'a-ri punto káskáa-ri ku'a-ri nátu'un tú ní jakoyo-ri nuu-ro núú, chi sua ruu kákuu ja xnáñúú ní jakoyo-ri onde nuu róo kájani-ri tu'un va'a Cristo.

¹⁵ Tú sjá'a-ri punto ja sátéyíi-rí máá-rí sikí tíñu kásá'a inga chaa, ko káñukuu iní-ri ja ná yíja-ga modo kákandíja-ró, te súan ná ndea xaan-gá tíñu sá'a-ri jíin róo jíná'an-ró,

¹⁶ náva'a kani-ri tu'un va'a níi-gá ñuu ío onde yata ñuu-ro. Súan te tú nīni sátéyíi-rí máá-rí sikí tíñu ja á ká'io tu'a nī sá'a inga chaa.

¹⁷ Ko chaa ja sátéyíi-de máá-de, ná sátéyíi-de máá-de sikí máá Jító'o-yo.

¹⁸ Chi nasu cháa ja játú'ún máá kúu ja kéndoo jíñú'ún, chi sua chaa ja máá Dios játú'ún-yá-de.

11

¹ Kuña ká'nu iní-ro ná ká'an-ri ñn tí'li tu'un katachi jíin-ró. Kuña ká'nu iní-ro núsáa vij.

² Chi kúkuíñi-ri ja'a-ro jíin tú'un kuíñi Dios, chi nī ja'ncha-ri tu'un ja stánda'a-rí róo jíin ñn-ni yii, kúu máá Cristo, te stá'an-ri róo nuu-yá nátu'un ñn ña'an jáá íi.

³ Ko nátu'un koo, nī xndá'ú-tí Eva jíin tú'un ndíchí-tí, súan yú'ú-ri jíin-ró ja sánaa te sana nuu já jiní tuní-ro, te sanaa te sía-ro modo kájí, modo ndoo, ja káchiñú'ún-ró Cristo.

⁴ Chi nú inga chaa chaa, te kani-de tu'un inga Jesús nuu já á nī kajani-ri nuu-ro, xí nú kuatá'ú-ró inga espíritu nuu já á nī kajatá'ú-ró, xí inga tu'un nuu já á nī kachu'un iní-ro, a jiní-ri ja bueno kájandéé iní-ro jíin.

⁵ Chi apóstol yúan, vasa kuñá'nu xaan-dé ká'an-de, ko tú kánúú kúti-dé kanduu-de ruu, jáni iní-ri.

⁶ Chi vasa tú jákuta'an ka'an-ri, ko ndíchí-ri, te ndivii táká ya'á, a ni kastá'an kájí-ri nuu-ro jíná'an-ró.

⁷ Te ruu, ni nasásúchí-ri máá-ri náva'a kendo jínú'un-ró, te tú ní xíkó-ri tu'un Dios nuu-ro. Te kuachi ni kivi-ri ja ní sá'a-ri súan náún.

⁸ Ni tevíchí-ri sava-ga tiku'ni ja ní tiin-ri xu'un-i, náva'a jaa-ri kuatiñu-ri nuu-ro.

⁹ Chi ná kánchaa-ri jín-ró núú, te ni nandi'i-ri yaku najín, ko tú ní stáa-ri siki ní ñn-ró. Chi vasa ni nandi'i-ri, ko ñani-yo já ní kikoyo-de ichi ñuu Macedonia, ni kaja'a kua'a-dé nuu-ri. Te tú ní stá'an kuti-ri róó jíná'an-ró, te ni ma sá'a-ri.

¹⁰ Te jín tíñu yá'a ná sátéyí-ri máá-ri. Ma kasú-de nuu-ri ja súan ka'an-ri ní ndáñuu Acaya núsáá, chi tu'un ndija Cristo ká'an-ri.

¹¹ Te naja. Tú kúndá'ú iní-ri róó náún. Máá Dios, a jiní-ya.

¹² Ko sá'a-ga-ri tíñu sá'a-ri yá'a, chi chaa-ún, kásatéyí-de máá-de, kándúkú-de cuestión, káka'an-de ja ñn núú-ni kásatiñu-de jín-ri, ko ma kúndé-de, chi kasu-ri nuu-dé.

¹³ Chi chaa yúan, apóstol falso kákuu-de. Te máni káxndá'ú-de jín tíñu kásá'a-de. Ko kásá'a-de máá-de ja apóstol Cristo kákuu-de.

¹⁴ Nasu tíñu naa iní-yo ndé'é-yó kúu, chi suni máá Satanás, násama máá, te ndúu ndajá'a ndí ncháa.

¹⁵ Ja yúan, nasu tíñu káxáan kúu, chi chaa kájatíñu nuu já'ú, kánasá'a-de máá-de, te kásá'a-de ja cháa kájatíñu ndaa kákuu-de. Te jín yá'u tíñu kásá'a máá-de, súan naa-dé.

¹⁶ Ná ká'an-ri inga jínu. Ni ñn chaa, ma káni iní-de ja cháa katachi kúu-ri. Te nú súan, ná kuátá'ú-ró rúu vasté natu'un ñn chaa katachi, náva'a kuu sátéyí-ri máá-ri ñn tí'li-ga núsáá.

¹⁷ Tu'un ká'an-ri yá'a, nasu ní tá'ú tíñu máá Jító'o-yo, chi sua ká'an-ri natu'un ká'an chaa katachi.

¹⁸ Chi tini-de, kásatéyí-de máá-de ndasa kákuni-de jín modo kásá'a ñayivi. Te ruu, suni ná sátéyí-ga-ri máá-ri núsáá.

¹⁹ Chi kákuu va'a iní-ro kájandatu-ro núu cháa káñáá xiní, chi chaa ká'io kájí iní kákuu-ró.

²⁰ Chi nú ñn chaa taan-dé róó, sátíñu sáni-ró, xí nú ñn chaa kee-dé siki-ro, xí nú ñn chaa kuanchaa-de ndatíñu-ró, xí nú ñn chaa sañá'nu-de máá-de, xí nú ñn chaa stují-dé yiki núu-ro, bueno kájandéé iní-ro jín-de jiní-ri.

²¹ Kúka nuu-ri, chi vitá máá-ri te ja yúan tú ní kásá'a xaan-ri súan, áchí-ri vii. Chi natu'un chúndéé iní inga chaa sátéyí-de máá-de, suni súan ruu chúndéé iní-ri ká'an-ri tu'un katachi.

²² Chaa hebreo kákuu-de náún. Suni ruu. Chaa Israel kákuu-de náún. Suni ruu. Tata Abraham kákuu-de náún. Suni ruu.

Tundó'o ni jito Pablo siki tú'un-ya

²³ Chaa kájatíñu nuu Cristo kákuu-de náún. (Ká'an-ri natu'un chaa káachi.) Ko ruu ví'í-gá. Kua'a-gá tíñu sá'a-ri. Nasaa vuelta kákuu-de yunu xíi sukun-ri. Xaan-gá já'an-ri vekaa. Ni kuu kua'a jínu káku-ri kuu-ri.

²⁴ Chaa judío, ñn-na te jínu uu xiko cuarta ni kaja'a-de ruu u'un vuelta.

²⁵ Uní jínu ni ki'in-ri yunu xíi. ñn jínu ni ki'in-ri yuu. Uní jínu ni ta'u barco-ri. ñn ñúú te ñn ndúú ni kaxndée ninu-ri nuu kúnú ndúcha mar.

²⁶ Kua'a jínu ni ja'an jíká-ri ichi. Ni kuu káku-ri nuu yúcha. Ni kuu káku-ri nuu ñáku'ná. Ni kuu káku-ri nuu ñáyivi ñúu-ri. Ni kuu káku-ri nuu ñáyivi ñn naciún. Ni kuu káku-ri iní ñuu. Ni kuu káku-ri máá iní ñu'un té'é. Ni kuu káku-ri nuu mar. Ni kuu káku-ri ma'ñú ñani tú ká'jin ndaa.

27 Ní kuitá-rí. Ní kana tain-rí. Ní sátiñu-rí. Kua'a jínu nì kuu já'ni-rí máá-rí numá'ná. Ní kuu jí'i-rí soko, te jichí-rí nducha. Ío kua'a kivi tú ní'in-rí kee-rí. Ní kuu tá'an vijin-rí te jíká kuu víchí-ni-rí.

28 Te sikí táká tundó'o tá'an-rí-ún, ío inga. Chì taká kivi nákanì xaan iní-rí te jítú iní-rí ja kúu taká tikunì kákandíja.

29 Ndé ñayivi vítá iní-i, te ruu tú vítá iní-rí náún. Ndéja kánangava nuu kuáchi sá'a inga chaá, te ruu tú ndúkijí xiní-rí náún.

30 Te nú kánúú sátéyí-rí máá-rí, te ná sátéyí-rí máá-rí sikí já vítá iní-rí.

31 Máá Dios, Táa Jito'o-yo Jesucristo, ja kánakana jaa-i-ya ní káni ní kúia, a jiní-ya já tú xndá'ú-rí.

32 Iní ñuu Damasco nì sá'a gobernador jíin-rí, chaá tá'ú tíñu ndañúu tñin rey Aretas, ja ní káindasu-de yuñúu cháa Damasco, ja tñin-de ruu kákuní-de núú.

33 Ko iní ñin jíká nì kandee-rí. Te nì kákiñi'in-i ruu yau ventana. Te nì kaskúun-i ruu jíká vé'e namá ñuu Damasco. Te súan nì kaku-rí iní nda'a cháa-ún.

12

1 Níni sátéyí-rí máá-rí ja máá-rí vasa tú ní'in tíñu. Ka'an-rí sikí tú'un nì stá'an ndijin máá Jító'o-yo núu-rí jíin já ní skóto-ya rúu.

2 Jiní-rí nuu ñin chaá yí'i-de nda'a Cristo, ja ío uxí kuun kúia nì ndéché cháa-ún nì ja'an-de onde andívi uní. Te nú jíin yíkí kúñu-de, xí naún, tú jiní-rí, xí ní xndóo-de yíkí kúñu-de, tú jiní-rí. Dios kúu I'a jiní.

3 Te jiní-rí chaá-ún. Te nú jíin yíkí kúñu-de, xí ní xndóo-de yíkí kúñu-de, tú jiní-rí. Dios kúu I'a jiní.

4 Ja ní ndéché-de nì ja'an-de onde nuu jardín andívi. Te yúan nì jini so'o chaá-ún tu'un sa'í, ja má kúu kastú'ún ní ñin chaá.

5 Sikí cháa-ún, ná sátéyí-rí máá-rí, ko ja jíin máá-rí, ja máá-rí, ma sátéyí-rí máá-rí, chí sua nú jíin tú'un vítá iní-rí te kuu.

6 Nú kuní-rí sátéyí-rí máá-rí, tú káñáá xiní-rí. Chì ka'an ndaa-rí. Ko ma sá'a-rí. Ko ma ká'an-rí súan, chí sanaa te ñin chaá kani-ga iní-de ja súkún-ga ku'a-rí vasa já jiní-de ruu, xí já jini so'o-de tu'un-rí.

7 Chì sikí já ní stá'an ndijin kua'a-ya nuu-rí, tú kuní-ya já já'a ku'a sáñá'nu-ga-rí máá-rí. Ja yúan ní chaá ñin kue'e nuu-rí. Te ñin yuchi Satanás kúu-ún, nì stují núu-rí, náv'a'a tú ja'a ku'a kusí iní añú-rí jíin máá-rí.

8 Ja yúan ní kuu uní jínu ká'an nda'ú-rí jíin máá Jító'o-yo, já ná cháxio-ya-ún kí'in.

9 Te nì ka'an-ya jíin-rí: Tú níni, chí tu'un luu ío iní-rí kúu ja kánúú núu-ro, chí nú ká'io vítá iní ñayivi, yúan-na te fuerza-rí ná yíja iní-i, áchí-ya. Ja yúan kúsí xaán iní-rí sátéyí-rí máá-rí sikí já vítá iní-rí, náv'a'a ná kúnchaa fuerza máá Cristo jíin-rí.

10 Ja sikí yúan kúu ja xaán kúsí iní-rí jíin tú'un vítá iní, jíin tú'un kástá'an-i ruu, jíin tú'un nándi'i-rí najíin, jíin tú'un káchindikín-i ruu, jíin tú'un tá'an-rí tundó'o ja sikí Cristo. Chì hora ío vítá-rí, máá hora-ún ío ndáján-rí.

11 Chaá káñáá xiní sá'a-rí máá-rí ja súan sátéyí-rí máá-rí. Ko máá-ró, nì kastétuu-ró rúu, chí sua ka'an-ro já'a-rí jíná'an-ró núú. Chì ní tú kuí'a kutí cháa kúu-rí nuu apóstol kákuu ví'i-gá-ún, vasa tú na tíñu-rí.

12 Te ma'ñú táká-ro ní io ndija taká tuni nì sá'a-rí cuenta apóstol, jíin táka paciencia jíin tuní, jíin tíñu ñá'nu, jíin tíñu náa iní-yo ndé'é-yó.

13 Naún ta'u kuí'a nì ní'in-ro vasa sáva-ga tikunì kákandíja, chí máni ja tú ní stáa kutí-rí sikí-ro. Sá'a tuká'nu iní nuu-rí ja súan nì sá'a ndíva'a-rí jíin-ró.

Ja kuní Pablo kí'in-de vuelta uní sándaq-de tíñu-i

14 Te vina a ío tu'a-ri ja jáa-ri nuu-ro vuelta uní. Ko nasu já stáa-ri siki-ro jíná'an-ró, chí nasu ndátíñu-ró kuní-ri, chí róo kuní-ri. Chi se'e, tú modo kaya-i ja kúu táa-i, chí sua kaya táa ja kúu se'e-de.

15 Ko ruu chí kúsi iní-ri kanu-ri cuenta máa-rí, te vasa onde máa-rí ná síjita ndi'i-ri máa-rí siki añú-ro. Siki já kúndá'ú xaan-gá iní-ri róo, ja yúan nú ku'a kákundá'ú iní-ro rúu, náún.

16 Ja jáan, ko ruu, vasa tú ní stáa kuti-rí siki-ro, chí sua ní tñin yátá-rí róo, chí chaa maña kúu-ri káka'an-ro.

17 Jaán, jín ñn tá'an chaa ní tájí-rí ní jaa nuu-ro, ní xndá'ú-ri róo, náún.

18 Ní ka'an nda'ú-ri jín Tito jaa-de, te ní tájí-rí ñn ñani kujaa jín-de. Te xí sánaa ní xndá'ú Tito róo. Nasu jín ñn-ni xiní kájika kuu-ri náún. Te nasu ñn-ni ichi kájika-ri náún.

19 Kájani iní-ro já kándúkú-rí ka'an-ri ja'a máa-rí nuu-ro náún. Máa Dios jiní-ya já káka'an-ri tu'un Cristo. Nñani máni, taká yúan kásá'a-ri náva'a ná yíja-ga iní-ro.

20 Chí yú'ú-ri ja sánaa nú ná jáa-ri, te ma ní'in-rí róo nátu'un játa'an iní máa-rí. Ni róo, ma játa'an iní-ro rúu. Chí sánaa kákanaá-ro, kákukuásún iní-ro, kákiti iní-ro, kásásñn-ró máa-ró, káka'an tú'ún siki tá'an-ró, kákutuku iní-ro kájito tá'an-ró, kásávixi-ro máa-ró, tú kétá'an kásá'a-ró.

21 Chí nú sanaa jáa tuku-ri, yúan-na te kuka nuu-rí sá'a Dios kuní-ro jíná'an-ró. Te ndukuí'a iní-ri sá'a kua'a cháa kásá'a kuachi ichi yata, chí tú kákuni-de nakani iní-de siki taká tiñu chá'an kásá'a-de, ja kásá'a téné-de, ja kásá'a kuaxán-de.

13

1 Ya'á kúu vuelta uní ja jáa-ri nuu-ro jíná'an-ró. Te jín tú'un ka'an uu xí uní testigo te kundaá taká tiñu.

2 A ní kana jín-rí nuu ñáyivi ní kásá'a kuachi-ún, te suni nuu sáva-ga-i. Te vina vasa jíká kánchaa-ri, ko kána jín tuku-ri nuu-í, ná ní ka'an-ri kivi ní jaa-ri vuelta uu ní kánchaa-ri jín-ró chí nú jaa-ri inga jínu, te ma ká'an vitá-ri jín-i.

3 Chí kájikan-ro prueba ja nú ndaa ká'an Cristo ja ká'an-ri yu'u núu-yá. Te I'a-ún, tú vitá-ni jiku-ya já'a róo, chí sua jiku-ya jín fuerza ja'a róo jíná'an-ró.

4 Chí vitá-ya te ní j'i-ya jíká cruz, ko chakú-ya sá'a fuerza Dios. Te suni súan yóo, vitá iní-yo jín-yá, ko kúkuéé-ga te kuchaku-yo jín-yá sá'a fuerza Dios ja'a yóo jíná'an-yó.

5 Ná nándúkú víi máa-ró siki máa-ró, te kuní-ro nú kákandíja va'a-ró xí túu, chí sanaa te ká'in-ga-ro núu kuáchi. Xí tú kájini-ro máa-ró já ncháa Jesucristo iní-ro náún, te nú ma kéndoo kuí'a-ro.

6 Ko ñúkuu iní-ri ja ná kuní-ro jíná'an-ró já rúu tú kákendoo kuí'a-ri.

7 Te kájikan ta'u-rí nuu Dios, náva'a ma sá'a-ró ní ñn tiñu ñáa jíná'an-ró, ko nasu siki já ná kúndéé-rí kéndoo va'a-ri. Chí kuní-ri ja ná kúndéé-ró sá'a-ró tiñu va'a, vasa ruu ná koo-ri nátu'un chaa kéndoo kuí'a, ní jini-ro.

8 Chí ma kúu kasu-ri ichi tú'un ndaa, chí máni sua skáka-ri tu'un ndaa.

9 Ja yúan kákusi iní-ri nú vitá iní-ri, te róo, nú ká'io fuerza iní-ro. Te kájikan ta'u-rí ja ná yíja va'a-ga iní-ro.

10 Ja yúan vasa kánchaa jíká-rí, te cháa-ri taká tu'un yá'a nuu-ro, náva'a tú kundij-ri nuu-ro te ka'an xaan-rí jín-ró. Chí ní ja'a máa Jító'o-yo fuerza-ya núu-rí ja skuá'nu-ri róo, nasu já xnáa-rí róo.

11 A ní ka'an-yo núsáa, ñani. Ko ío ñn máa tú'ún-na tu'un ka'an-ri jín-ró. Ná koo si iní-ro. Ná síyíja-ga-ro máa-ró. Ná sándéé iní-ro jíná'an-ró. Vindáa vinené ná kúxiukú-ró. Te máa Dios, I'a ndiso tu'un kuaká'nu iní, jín tú'un kúndá'ú iní, ná kúnchaa-ya jín-ró jíná'an-ró.

12 Nú káka'an-ro jín tá'an-ró te ndoo titú tá'an-ró. Taká ñáyivi ndoo, káka'an-i ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró.

¹³ Tu'un luu ío iní máá Jító'ō-yō Jesucristo jíin tú'un kúndá'ú iní Dios yóó, jíin tú'un kété'an ká'nu-yó jíin Espíritu Santo, ná kóo jíin táká-ro jíiná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS GALATAS YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU GALACIA

Sa'an kúta'u

¹ Máa-rí Pablo kúu apóstol. Ko nasu ñáyivi ní kásá'a, ni nasu ñin ñáyivi ní káchaa tiñu sikí-rí, chí máa Jesucristo jíin máa Táa-yo Dios, I'a ni naschakú-ya Jesús ma'ñú ndíyi.

² Te onde jíin táká ñani káxiukú jíin-rí yá'a, káchaa-ri tutu nuu táká tikuní kákandíja ní ndáñú Galacia.

³ Tu'un luu ío ini, jíin tú'un kuaká'nu ini, ja kí nuu máa Táa-yo Dios, jíin já kí nuu máa Jító'o-yo Jesucristo, ná koo jíin-ró jíná'an-ró.

⁴ Chí I'a-ún ni soko-yá máa-yá ja sikí kuáchi yóo, náva'a tava-yá yóo ini ñuyívi ñáá yá'a, nátu'un játa'an ini máa Táa-yo Dios.

⁵ Ja yúan ná nákana jaa-yó-yá ní káni ní kúia. Amén.

Sikí já tuká inga tu'un ndaa ío

⁶ A ni kana-ya xiní-ro sikí tú'un luu ío ini Cristo. Te náa iní-ri ndé'é-rí naja xa'an yachí ni kaskéndo-ro-yá, te ni kakivi nduu-ro sikí inga tu'un.

⁷ Ko tú kuti inga tu'un va'a ío, vasa ío ñáyivi kaská'an róo, te kákuñi-i nasama-i tu'un va'a Cristo.

⁸ Ko sanaa te ruu jíná'an-ri, xí ñin ndajá'a ándívi, káni sñin inga tu'un nuu-ro jíná'an-ró, te nú tú kétá'an jíin tú'un ni kajani-ri nuu-ro-ún, ná náa cháa-ún.

⁹ Nátu'un a ni kaka'an-ri jíin-ró, suni súan ká'an tuku-ri vina: Nú ndé chaá jáni sñin inga tu'un nuu-ro, te nú tú kétá'an jíin tú'un ni kajatá'ú-ro-ún, ná náa cháa-ún.

¹⁰ Te á ñáyivi xí Dios kuatú'ún ruu kuní-ri, xí ndúkú-rí ja kúsi iní ñáyivi sá'a-ri náún. Ko jandáa ká'an-ri jíin-ró ja násu mozo Cristo kúu-ri nú súan ná ndúkú-rí sá'a-ri ja kúsi iní ñáyivi núú.

Onde nuu Dios vai tu'un ká'an Pablo

¹¹ Ko kástu'ún-rí nuu-ro jíná'an-ró, ñani, ja tú'un va'a ja ní jicha nuu kua'an ni sá'a-ri, nasu tú'un ñáyivi kúu.

¹² Chí nasu ñin ñáyivi ní stá'an tu'un yá'a nuu-rí, ni tú ní kútu'a-ri sá'a ñáyivi, chí Jesucristo ni stá'an ndijin-ya núu-rí.

¹³ Chí a ni kajini tu'un-ró ruu, ndasa ni sá'a-ri sáa, ná ni chiñú'ún-rí tu'un judío, te ni chindikín téyí-rí tikuní Dios, te xndí'i-ri-i kuní-ri núú.

¹⁴ Te ni kutu'a-ga-ri jíin sá'an judío vása sáva ñáyivi kája'nu jíin-rí. Te ni jítú-ga ini-ri jíin táninu vuelú-ri.

¹⁵ Te ni teta'an-ya ruu onde ná nú'un-ri chíi náa-ri. Te jíin tú'un luu ío ini-ya ní kana-ya xiní-rí.

¹⁶ Te nuu ní kusí iní Dios ja jíin ruu te stá'an ndijin-ya Sé'e-ya, náva'a kani-ri tu'un-ya núu ñáyivi sñin nación, yúan-na te tú ní jiká tu'ún kúti-rí ni ñin ñáyivi.

¹⁷ Ni tú ní já'an-ri ñuu Jerusalén nuu cháa ja á kákuu apóstol vása ruu. Chi ni ja'an-ri ñuu Arabia. Yúan-na te ni no'on tuku-ri ñuu Damasco.

¹⁸ Yúan-na te onde nuu uní kúia, te ni ja'an-ri ñuu Jerusalén, ni jandé'é-rí Pedro. Te ni kanchaa-ri xia'un kivi jíin-de.

¹⁹ Ko tú ní jiní-ri nuu inga apóstol, chí ñin-ni nuu Jacobo ñani máa Jító'o-yo ní jiní-ri.

²⁰ Tu'un yá'a cháa-ri nuu-ro, te a jiní Dios ja tú xndá'ú-ri.

21 Yúan-na te nì ja'an-rì nì ndáñúu Siria jíin Cilicia.

22 Ko tiku'nì kákandíja nuu Cristo inì ñuu Judea, tú ní kánakunì kuti-í ruu.

23 Máa ní kajini tu'un-ni-i káka'an: Chaa-ún nì chindikìn-de yóo sáa. Te xndí'i-de tu'un kákandíja-yó kuní-de núú, ko a jani-de tu'un yá'a vina. Achí-i.

24 Te nì kanakana jaa-i Dios ja súan nì sá'a-ya jíin-rí.

2

1 Yúan-na te onde nuu uxí kuun kuiá, te nì ja'an tuku-rì ñuu Jerusalén jíin Bernabé, te suni nì jaka-rì Tito nì ja'an jíin-rí.

2 Te nì ja'an-rì, chì súan nì tá'ú ndijín-ya tíñu nuu-rí. Te nuu chaa ñá'nu nì kastu'un sá'i-rì naún tu'un jáni-rì nuu ñáyivi sìn naciòn, chì sanaa ní jika kuu sáni-rì, xí káka kuu sáni-ga-rì jáni inì-rì.

3 Ko Tito, ja jíka-de jíin-rí, vasa chaa ñuu Grecia kúu-de, tú ní kástétuu-de chaa xiti ndúu-de.

4 Te nì io ñani kándañáa, nì kivi koyo sa'í-de, náva'a koto yu'u-dé ndasa kájika kuu ndicha-na-yo ní sá'a Jesucristo, chì kákunì-de nduu tuku-yó mozo.

5 Ko ni ñn hora tú ní kájandatu-rì nuu chaa-ún, chì kuní-rì ja ná kéndoo tu'un ndaa tu'un va'a jíin-ró jíná'an-ró.

6 Te chaa ja káka'an-i ja kúñá'nu-de, ko tú ní sá'a-rì cuenta ndasa káa-de, chì Dios, tú ncháa nuu-ya ñáyivi. Tuká naún ní stá'an chaa ñá'nu-ún nuu-rí.

7 Chì sasua nì kajini-de ja ndíso-rì tíñu ja jáni-rì tu'un va'a nuu ñáyivi sìn naciòn, nátu'un Pedro jíin ñáyivi judío,

8 chì I'a sátiñu jíin Pedro ja jáni-de tu'un nuu ñáyivi judío, suni I'a-ún sátiñu jíin-rí jíin ñáyivi sìn naciòn.

9 Te káka'an-i ja Jacobo jíin Cefas jíin Juan kákuu chaa kándituu tiku'nì. Te nuu ní kajini-de ndasa ku'a nì ja'a-ya tú'un luu máa-yá inì-rì, yúan-na te nì káka'an manì-dé jíin-rí jíin Bernabé. Te nì kasánda-rì ja kóngoyo máa-rí nuu ñáyivi sìn naciòn. Te kóngoyo máa-de nuu ñáyivi judío.

10 Máni kákunì-de ja ná núku'un inì-rì koto-rì ñáyivi káta'an ndá'ú, ko suni yuán ñúkuu inì máa-rí sá'a-rì núú.

Modo kendo ndaa-yo nuu Dios

11 Ko nuu ní ja Pedro ñuu Antioquía, te nì kana jíin-rí nuu-dé, chi kuachi nì sá'a-de.

12 Chì onde ná té chakoyo-ga yaku chaa nì táji Jacobo, te nì yee Pedro staa jíin ñáyivi sìn naciòn. Yúan-na te nì chakoyo chaa-ún, te nì kuxio-ni-de nì sásin-de máa-de, chi nì yu'ú-de nì jito-de chaa judío.

13 Te sava judío kákandíja, nì kasá'a uu xini jíin-de. Te jíin uu xini-dé nì kaxndá'ú-de onde máa Bernabé.

14 Yúan-na te nì jini-rì ja tú kájika ndóo-de nátu'un ká'an ndaa máa tú'un va'a, te nì kachi-rì jíin Pedro jito nuu táka-de: Róo kúu-ró chaa judío, te sá'a-ró nátu'un sá'a ñáyivi sìn naciòn, te tú sá'a-ró nátu'un sá'a ñáyivi judío, te naja stétuu-ró ñáyivi sìn naciòn nduu-i ñáyivi judío núsáa.

15 Chì yóo, chaa nì kakaku ñuu judío kákuu-yó, nasu ñáyivi sìn naciòn kándiso kuachi kákuu-yó.

16 Chì a kájini-yo já tú ni ñn ñáyivi kéndoo ndaa-i jíin tíñu skíkuu-i ja tá'ú ley, chì onde nú kándíja-yó Jesucristo. Te máa-yó, a kákandíja-yó Jesucristo, náva'a kendo ndaa-yo jíin tú'un kándíja-yó Cristo, chì jíin tíñu tá'ú ley, ni ñn ñáyivi ma kéndoo ndaa kuti-í.

17 Te nini kuní-yo kéndoo ndaa-yo jíin tú'un Cristo, te nì kajini-yo já ío kuachi-yó, Núsáa te Cristo sá'a-ya kuachi náún. Túu.

18 Chì nú naki'in tuku-rì ja ní skána-rì-ún, te kuachi sá'a-rì núsáa.

¹⁹ Chi ruu, a ni kenda-ri chii ley, chi ni ji'i-ri ni sa'a maá ley. Te vina, a chakú-ri nuu Dios.

²⁰ Ni ji'i-ri jika cruz jín Cristo, te chakú-ri. Ko nasu rúu kúu ja chakú, chi Cristo kúu I'a chakú ini añú-ri. Te modo ja chakú-ri ini ñuyivi yá'a vina, kúu ja kándija-ri nuu Sé'e Dios, chi ni kundá'ú ini-ya rúu, te ni soko-ya maá-ya ja rúu.

²¹ Nasu jasú-ri nuu tú'un luu ío ini Dios, chi nú kéndoo ndaa ñayivi jín tú'un tá'ú ley, yúan-na te ni ji'i sáni-ni Cristo núu.

3

¹ Te róo ñayivi Galacia ja xini ñáá, ndé chaá ni tin yátá róo. Naja tú káandatu-ro núu tú'un ndaa. Chi a ni stá'an ndijin-ri nuu-ro ndasa ni ji'i Jesucristo jika cruz.

² Maá ñn tu'un jiká tu'un-rí róo: Ndasa ni kani'in-ro Espiritu, á ja ní skíkuu-ró tíñu tá'ú ley, xí ja ní kándija-ró tú'un ni kajini so'o-ró.

³ Súan kakuñáá xini-ro náún. Ni kakejá'á-ró jín maá Espiritu, te vina jín modo yúkú maá-ró kuáyija-ró náún.

⁴ Te taká tundó'o ni ndo'o sáni-ró náún. Ko jani ini maá-rí ja tú ní kúu sáni.

⁵ Te maá-ya, chi ni ja'a-ya Espiritu-ya núu-ro, te sa'a-ya tíñu ñá'nu ma'ñú-ró. Te á sa'a-ya jín ja ní skíkuu-ró tú'un tá'ú ley, xí sa'a-ya jín ja ní kándija-ró tú'un ni kajini so'o-ró.

Tu'un ni keyu'u-ya nuu Abraham

⁶ Natu'un Abraham, chi ni kándija-de nuu Dios, te ni chi'i-ya cuenta-de natu'un ja á ni kéndoo ndaa-de.

⁷ Vina te kuni-ro núsáá, chi taká chaá ja kákandija, yúan kakuu se'e Abraham.

⁸ Onde ná té chá'an-ga kuu, te ni jini tutu ii ja ñn kivi te skéndoo ndaa Dios ñayivi sñn nación nú kándija-i. Ja yúan, jín kivi ní ja'an tu'un va'a nuu Abraham: Onde jín róo, ná kéndoo ndatu taká ñuu, áchí-ya.

⁹ Núsáá te ñayivi kákandija vina, ká'io ndatu-i jín Abraham, chaá ni kándija.

¹⁰ Yí'i tasi siki taká ñayivi ja kákandija-i kaku-i nú ná skíkuu-i tu'un tá'ú ley, chi súan yóso núu tutú: Yí'i tasi siki taká ñayivi tú skíkuu taká tu'un ja yóso nuu tutú tá'ú tíñu, áchí.

¹¹ Te a jini kaji-yó ja tú ni ñn ñayivi kéndoo ndaa-i ichi núu Dios sa'a ley jín-i. Te ñayivi ndaa, chi siki ja kándija-i te kuchaku-i.

¹² Chi nasu chí tu'un kándija vai ley. Chi ká'an ley: Ñayivi skíkuu ya'á te kaku-i kuchaku-i jín, áchí.

¹³ Te Cristo ni nakuaan-ya yóo chii tasi ja ní sa'a ley. Te ni ndiso-ya tasi-yo. Chi yóso núu tutú: Yí'i tasi taká ñayivi ndíta kaa jika yúnu, áchí.

¹⁴ Nava'a tu'un ii, ja ní keyu'u-ya nuu Abraham, ná jaá nuu ñayivi sñn nación sa'a Cristo Jesús, nava'a ná kándija-yó-ya, te ni'in-yo Espiritu ja ní keyu'u ya sáá.

¹⁵ Nani, ná kani-ri ñn tu'un nuu-ro natu'un ká'an-yo ndíkivi. Nú ío ñn acta, te vasa ñayivi ní sa'a, te nú a ni kukútu, ni ma kúu nda'va-ga, te ni ma kúu jukoso-gá.

¹⁶ Nuu Abraham jín núu ja kúu tata-de, ni keyu'u-ya. Tú ká'an: Nuu ja kakuu tata-de, na tú ká'an siki ja kuá'a, chi ká'an siki ja ñn-ni: Nuu ja kúu tata-ro, áchí. Yúan kúu Cristo.

¹⁷ Súan kuni ka'an-ri: Tú kúu nda'va ley maá acta ja ní sákútu Dios onde jín kivi. Ni tú kúu sijita ley tu'un ja ní keyu'u-ya, chi onde ná kuun ciento oko uxí kuia ja ní keyu'u-ya-ún, yúan-na te ni chaá ley.

¹⁸ Chi nú jín siki ley kii ta'u-yo, núsáá te tuká jatiñu tu'un ni keyu'u-ya. Ko siki tú'un ja ní keyu'u-ya-ún kúu ja ní ja'a-ya tá'u núu Abraham.

Náun ní'in tíñu maá ley

19 Te ndénu játíñu ley núsáá. Chi n̄i kuva'a ley ja kúu sik̄i ñáyiv̄i ní kasáña'mu, te vása ní chaá tata ja ní keyu'u-yá sáá, te ndajá'a ándiv̄i ní sũngoo tu'un-ún jín̄i ñ̄n ja ní kuu yu'u núu.

20 Te nú ío ja kúu yu'u núu, ko nasu jín̄i máá ñ̄n-ni kándij̄i, ko Dios, chi máá ñ̄n-ni-ya.

21 Núsáá te ley, jító u'u tu'un n̄i keyu'u Dios náún. Túu, chi nú ley kuu naschakú yóo núu, yúan-na te kuu kendoo ndaa ndija-yó sá'a ley núu.

22 Sáá te n̄i keyu'u-yá sik̄i ñáyiv̄i kándija nuu Jesucristo. Te tutu īi ley n̄i jasú taká-i ch̄i kuachi, náv̄a'a ni'ín-í tu'un-ún nú kándija-i-ya.

23 Ko onde ná té chaá-ga tu'un-ún ja kándija-yó, te n̄i kayi'i-yó ndá'a ley. Chi ley n̄i ndito yóo, onde kiv̄i kándija-yó tú'un ja ní kenda ndij̄in kuéé-ga.

24 Núsáá te ley kúu máá já ní chi'i yóo nda'a Cristo, náv̄a'a kándija-yó-yá te kendoo ndaa-yo.

25 Ko vina n̄i chaá tu'un-ún ja kándija-yó-yá, te tuká yí'i-yó ingá nda'a.

26 Chi sik̄i já kákandija-ró Cristo Jesús, te n̄i kanduu-ró sé'e Dios.

27 Chi taká róo, ja nátu'un skuánducha Cristo in̄i-ro, suni nátu'un Cristo káindij̄i-ró.

28 Tú judío ío, ni ñáyiv̄i griego. Tú mozo ío, ni ñáyiv̄i j̄ika kuu ndicha-na. Tú chaá ío, ni ña'an. Chi taká róo, ñ̄n-ni káȳi'i-ró ndá'a Cristo Jesús.

29 Te nú Cristo kúu ja x̄in róo, núsáá te tata Abraham kákuu-ró, te ni'ín-ro tá'u-ro já ní keyu'u-yá-ún nuu máá-de.

4

1 Te ná ká'an-r̄i jín̄i-ró: ñ̄n suchí já x̄in tá'u, te vasa t̄in-i so'o taká-ni, ko nú nini lúl̄i-i, ñ̄n-ni kúu-i jín̄i mozo.

2 Chi sua kánde-e-i ch̄i chaá t̄in so'o-i jín̄i chí chaá ndito ndatíñu-i, onde ná j̄inu kiv̄i ní jani táa-i.

3 Suni súan yóo, ná lúl̄i-yó núu, te n̄i kajandatu sáni-yó núu tán̄inu ñ̄uyiv̄i.

4 Ko nuu ní j̄inu ndaa kiv̄i, te Dios n̄i táj̄i-yá Se'e yíi-ya ní kii-ya ní kaku-ya chí ñ̄n ñ̄así'í, te suni n̄i kaku-ya chí ley.

5 Náv̄a'a ndiñi'in-ya ñáyiv̄i yí'i ch̄i ley, náv̄a'a naki'in sé'é-yá yóo.

6 Te sik̄i já sé'e-ya kákuu-ró, yuán ní táj̄i Dios Esp̄ritu Se'e-ya ní kiv̄i in̄i añú-ro. Te Esp̄ritu yúan kúu ja kána jaa: Abba, áchí, kuní ka'an, Táa.

7 Núsáá te tuká kúu-ró mozo, chi se'e-ya kúu-ró. Te nú se'e-ya kúu-ró, suni chaá x̄in tá'u núu Dios kúu-ró sá'a Jesucristo.

8 Chi onde kiv̄i sáá, tú ní kájin̄i-ro núu Dios, te n̄i kajatíñu sáni-ró núu já násu ndija i'a kákuu.

Sik̄i já káchiñú'ún tán̄inu sáni

9 Ko vina, a kájin̄i-ro já kúu Dios, xí vá'a-ga ní ká'an-r̄i ja á jiní Dios róo. Núsáá te naja kákun̄i-ro náxío káva-ró náchiñú'ún tuku-ró núu tán̄inu ja tú ní'ín t̄iñu kuti.

10 Chi máni kiv̄i, máni yoo, máni viko, máni kuia káchiñú'ún-ró.

11 Yuán yú'ú-r̄i, chi sanaa ní ndo'o sáni-r̄i ja sik̄i róo.

12 Ñáni jín̄i'an-ró, ká'an nda'ú-r̄i jín̄i-ró ja ná sá'a-ró nátu'un sá'a-r̄i, chi ruu, a n̄i sá'a-r̄i nátu'un kásá'a-ró. Te tú ní kásá'a ndiv̄a'a-ró jín̄i-rí.

13 Ko a kájin̄i va'a-ró ndasa n̄i kuu onde ná xnáñúú, chi vitá yiki kúñu-r̄i, te ja yuán ní jani-r̄i tu'un va'a nuu-ro sáa.

14 Te vasa n̄i kukuí'a in̄i-ro ní sá'a-r̄i jín̄i kué'e tá'an-r̄i, ko tú ní káské'ichi-ro rúu, ni tú ní kásájá'a in̄i-ro núu-rí, chi sua n̄i kajatá'ú-ró rúu nátu'un ñ̄n ndajá'a Dios, xí nátu'un máá Cristo Jesús.

15 Núsáá te naja tuká kákus̄i in̄i-ro. Chi jandáa ká'an-r̄i jín̄i-ró, já nú ní kúu sá'a-ró, te tava-ro ndúchi-ro te kuá'a-ró núu-rí núu.

16 Ja yúán, te chaa jíto u'u róó kúu-ri ja ní kastu'ún ndáa-ri tu'un nuu-ro náún.

17 Ní'in kánandúkú-de róó, ko tú va'a, chí kákuni-de kasu-de nuu-ro, náva'a kundikin ní'in-ró máá-de.

18 Chí ío va'a ja ndúkú ní'in-de róó taká kiví nú tiñu va'a kúu, te nasu ondé níni máá kiví ncháa-ri jíin-ró.

19 Hijo máni, ja sikí róó kúu ja tá'u'u xaan túku iní-ri, onde ná yíja va'a Cristo iní-ro jíná'an-ró.

20 Chí kuní-ri jaa-ri kunchaa-ri jíin-ró vína, te naxnúu-ri tachí-ri ka'an-ri jíin-ró. Kúñáá xini-ri, tú jini-ri ndasa sá'a-ri jíin-ró.

21 Róó, ja kákuni-ro kuíñi-ró chí ley, kastu'ún núu-ri: Á tú káini so'o-ró ndasa ká'an ley:

22 Chí súan yóso núu tutú, ja Abraham ni ñava'a-de uu se'e yí-de, ñn-i kúu se'e ña'an ndikín nchaa, te inga-i kúu se'e ña'an kúu nuu.

23 Ko se'e ña'an ndikín nchaa, ni kaku-i nátu'un taká ñayivi, ko se'e ña'an kúu nuu, a ni kaku-i nátu'un ni keyu'u máá-yá.

24 Taká tu'un yá'a kúu ñn tu'un yátá. Chí ña'an yá'a kákuu-ña úu tu'un. Chí ñn-ña nání-ña Agar, te vai-ña ondé yuku Sinaí, te máá-ña skáku-ña sé'e sátiñu sáni.

25 Chí Agar kúu nátu'un máá yuku Sinaí, onde ñuu Arabia. Te ná ni kuu-ún, suni súan kúu ñuu ja nání Jerusalén vina, chí suni máá jíin taká se'e kájatíñu sáni.

26 Ko máá Jerusalén ja vái onde andívi, chí tú jatiñu sáni nuu ní ñn. Te náa-yo kúu-ún.

27 Chí súan yóso núu tutú: Róó ña'an numá, ja tú skáku-ró sé'e, ná kóo si iní-ro. Róó ja tú jini-ro jatú-ro káku se'e-ró, ná kána jaa-ró, te ná kána kó'o-ró. Chí ío kua'a-gá se'e ña'an máá ñn, nasu sé'e ña'an ío yii, áchí.

28 Núsáá, te yóó, ñáni, nátu'un Isaac, súan kákuu-yó sé'e-ya já ní keyu'u-yá.

29 Te chaa ni kaku nátu'un taká ñayivi, chí ni chindikín-de chaa ni kaku jíin máá Espíritu. Te ná ni kuu sáá, suni súan kúu, onde vina.

30 Ko ndasa ká'an tutu ij: Kiñi'in ña'an ndikín nchaa, ná kí'in-ña jíin sé'e-ña, chí se'e ña'an ndikín nchaa, ma kúu ní'in-í ta'u-í jíin sé'e ña'an kúu nuu, áchí.

31 Náni, tú kákuu-yó sé'e ña'an ndikín nchaa, chí se'e ña'an kúu nuu kákuu-yó.

5

Ná kuíñi ní'in-yó jíin tú'un ni nduu libre-yo

1 Chí ni ndáji-yá yóó náva'a koo libre-yo. Núsáá te kuiñi ní'in-ró, te ma ndívi nduu tuku-ró jíin tú'un ja jasú sáni róó.

2 Nde'é te kuní-ro, ruu Pablo ká'an-ri jíin-ró, ja nú xiti ndúu-ro máá-ró, yúan-na te tú ní'in tíñu Cristo sikí róó.

3 Te inga jínu ká'an ndaa-ri nuu taká chaa ja nú xiti ndúu-de máá-de, te fuerza ná skíkuu-de ndivii tú'un ká'an ley núsáá.

4 Taká ñayivi já ndúkú-i kendo ndaa-i jíin máá ley, a ni kasía-i Cristo, te tu'un luu ío iní-ya tuká yí'i iní-i.

5 Chí yóó, jíin máá Espíritu ndátu-yó kiví kendo ndaa-yo, chí kákandíja-yó.

6 Chí jíin tú'un Cristo Jesús, ni tú jatiñu nú xiti ndúu, te ni tú jatiñu nú tú xiti ndúu, chí máni jíin tú'un kákandíja-yó kúu ja ní'in tíñu jíin tú'un kúndá'ú iní-ya yóó.

7 Va'a-ni kásá'a-ró núu, ko ndé chaa ni jasú nuu-ro já tú káandatú-ro núu tú'un ndaa núsáá.

8 Chí máá-yá kúu I'a ni kana-ya xini-ro, ko nasu máá-yá kúu ja ská'an róó vina.

9 Chí ñn tá'ú-ni yujan ía, te jiá ndí'i-ni yujan sá'a.

10 Te jáni ndija iní-ri sá'a máá Jíto'o-yo, ja má nákani iní-ro ingá tu'un. Ko chaa sáká núu iní-ro, nakuxndíi-ya sikí-dé, nani chaa kúu-de.

11 Ñáñi, chí ruu, nú sáni-ga jáni-ri tu'un xití ndúu núú, te naja káchindikín-ga-i ruu núsáá. Chí nú súan, te ma kití-ga iní-i nuu cruz-ya sá'a-ri núú.

12 Te chaá ja sáká núu iní-ro, va'a-ga nú ná xiti-gá-de máá-de, jáni iní-ri.

13 Ñáñi, ni kana-ya xiní máá-ró jíná'an-ró náva'a koo libre-ro. Te vasa tuká tñin ley so'o-ró, ko ma kivi-ró jín táká modo játa'an iní máá-ró, chí sua ná kúndá'ú iní-ro tá'an-ró, te kuatíñu nuu tá'an-ró.

14 Te nú ni skíkuu-ró jín máá ñn-ni tu'un yá'a, te a ni kundéé-ró jín ní ley: Kundá'ú iní-ro tá'an-ró nátu'un kúndá'ú iní-ro máá-ró, áchí.

15 Ko nú káyaji yí'í tá'an-ró, te kájichi sikí tá'an-ró, yúan-na te koto-ró máá-ró, chí sanaa te xndí'í tá'an-ró.

Modo kásá'a ñayivi

16 Súan ká'an-ri, ja ná káka-ró nátu'un kuní máá Espíritu. Yuán te ma sá'a-ga-ro já kuní modo máá-ró.

17 Chí modo ja kuní ñayivi jító u'u sikí máá Espíritu, te ja kuní máá Espíritu jító u'u sikí modo máá-i, te uu tu'un yá'a kájasu nuu tá'an. Ja yúan tú kúu sá'a-ró já kuní máá-ró jíná'an-ró.

18 Ko nú máá Espíritu stá'an ichi núu-ro, núsáá te tuká ká'jin-ró chí ley.

19 Ió ndijin taká tiñu sá'a ñayivi, te ya'á kákuu: Tu'un ísiki ncháa tá'an, tu'un jika téné, tu'un sá'a chá'an, tu'un sá'a kuáxán,

20 tu'un chíñú'ún ndosó, tu'un sá'a tásí, tu'un jító u'u tá'an, tu'un kájatá'an, tu'un kúkuásún iní, tu'un kití iní, tu'un kánaá, tu'un kástátá'an, tu'un sásin máá,

21 tu'un ndío iní, tu'un já'ni ndíyi, tu'un ká'vá, tu'un sá'a viko kuáxán, jín sikí táká tu'un sá'a súan. Te ya'á kúu tu'un kástu'ún-ri nuu-ro, nátu'un ni ka'an-ri jín-ró sáá, ja ñayivi kásá'a súan, ma náni'in tá'u kúti-í najaa-i iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu.

Modo sá'a máá Espíritu

22 Ko tiñu sá'a máá Espíritu kákuu: Tu'un kúndá'ú iní, tu'un kúsi iní, tu'un kuaká'nu iní, tu'un paciencia, tu'un maní iní, tu'un va'a iní, tu'un skíkuu va'a,

23 tu'un súchí iní, jín tú'un ñúkúún iní. Sikí táká tu'un yá'a tú ndóna ley.

24 Ko ñayivi káyí'í chíi Cristo, a ni kaja'ni-í yiki kúñu-i jika cruz, onde jín táká ja kúu iní máá, jín táká tiñu kuní máá.

25 Chí nú jín máá Espíritu káichaku-yo, te suni jín máá Espíritu ná káka-yó núsáá.

26 Ma sávixi sáni-yó máá-yó, ma skití iní-yo tá'an-yó, ni ma kúkuásún iní-yo sikí tá'an-yó.

6

Ja náchu'un íchí-yó cháa sáña'mu

1 Ñáñi, sanaa te kuní-ro sáña'mu ñn ñayivi. Te róo ja jín máá Espíritu kájika kuu-ró, te ná náchu'un íchí-ró-i jín tú'un súchí iní. Ko koto-ró máá-ró náva'a suni súan tú súngava-ró máá-ró.

2 Ná kúndiso-ró carga vee tá'an-ró, chí súan kúu ja skíkuu-ró jín ley Cristo.

3 Te nú ñn ñayivi jáni iní-i ja ñayivi téyí kúu-i, ko tú ndija-i, yúan máni xndá'ú-i máá-i.

4 Ná ñn ná ñn ñayivi, ná kóto ncháa-i ndasa káa tiñu kásá'a-i, yúan-na te ni tú níni jín ingá ñayivi te kuu sátéyí-i máá-i.

5 Chí ná ñn ná ñn-i ná kúndiso-i responsable máá-i.

6 Ñayivi ní kutu'a jín tú'un máá-yá, na ndí'í ja vá'a ñáva'a-i, ná chindéé tá'an-i jín cháa stá'an nuu-í.

7 Ma xndá'ú-ro máá-ró, chí ma kúu sákátá-yó núu Dios, chí taká ja jakín ñayivi, suni yúan náni'in-í.

⁸ Chi ñayivi jakín-i ja kuní yiki kúñu-i, ya'u yiki kúñu-i ni'in-í ja té'yu-i. Ko ñayivi jakín-i ja kuní máá Espíritu, nuu máá Espíritu ni'in-í ja kúchaku-i ní káni.

⁹ Ma kuítá-yo sá'a-yó tíñu va'a núsáá, chi nú ná jáa kivi, te ni'in-yo, te nú ma kuítá ini-yo.

¹⁰ Núsáá te hora ja núña-yó, te ná sá'a va'a-yó jíin táká ñayivi, ko xnáñúú-gá jíin tá'an-yó já kákandíja.

Tu'un cruz máá Jito'o-yo

¹¹ Nde'é jíná'an-ró ná xaan ná'nu letra cháa-ri nuu-ro jíin ndá'a-rí.

¹² Te ío cháa kásaña'mu-de máá-de kákuni-de. Te cháa-ún kástétuu-de róó ja xití ndúu-ro, náva'a ma chindikín-i-de siki cruz Cristo.

¹³ Ko ni máá cháa ni kaxiti ndúu-ún, suni tú kaskíkuu-de jíin ley, chi kákuni-de ja ná xití ndúu-ro, náva'a sá'a téyí-de máá-de ja súan kásá'a-ró.

¹⁴ Ko ruu, tú játa'an ini-ri sá'a téyí-rí máá-rí, chi máni jíin cruz Jito'o-yo Jesucristo kúsi ini-ri. Chi jíin tú'un cruz ni sía-ri ñuyivi, te máá ñuyivi suni ni sía ruu.

¹⁵ Chi nuu Jesucristo, ni ja xití ndúu, te ni ja tú xití ndúu, tú ní'in tíñu kuti, chi ja ná ndúu jáá ini-yo.

¹⁶ Te táká ñayivi káka modo yá'a, tu'un kuaká'nu ini-ya jíin tú'un kúndá'ú ini-ya-í, ná kóo siki-í jíná'an-i, jíin siki ñayivi Israel, se'e Dios.

¹⁷ Onde vina te ní-gá kua'an-yo, ma kuá'a-ri tu'un ja stá'an ni in cháa ruu, chi nuu yiki kúñu-ri ndíso-ri tuni Jito'o-yo Jesús.

¹⁸ Nánj jíná'an-ró, tu'un luu ío ini máá Jito'o-yo Jesucristo, ná kóo ini añú-ro. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS EFESIOS YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU EFESO

Sa'an kúta'u

¹ Máá-rí kúu Pablo, apóstol Jesucristo, chi súan ni jata'an iní Dios. Te cháa-ri tutu yá'a nuu ñáyivi ndóo, ja káskíkuu va'a-i nuu Cristo Jesús, ja káxiukú-i iní ñuu Éfeso.

² Tu'un luu jíin tú'un kuaká'nu ío iní máá Táa-yo Dios jíin iní máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Na sikí ní teta'an-ya-yó

³ Ná nákana jaa-yó Dios, I'a kúu Táa Jító'o-yo Jesucristo. Luu ni sá'a-ya jíin-yó jíin táká tiñu sá'a Espíritu. Te ichi ándívi sá'a-ya-ún jíin Cristo.

⁴ Nátu'un ni kají Dios yóo nuu Jesús onde ná té jukuiñi-ga ñuyívi, náva'a koo ndoo-yó, te tú koo chá'an-yó núu-yá, te kundá'ú iní-ya yóo.

⁵ Te ni teta'an-ya yóo náva'a naki'in sé'é máá-yá-yó sá'a Jesucristo, ndasa ni jata'an ya'a iní-ya sá'a-ya,

⁶ náva'a ná nákana jaa-yó-yá jíin tú'un luu tu'un va'a ío iní máá-yá. Te jíin tú'un-ún ni ki'in sé'é-yá-yó ndúu jíin-yó jíin Cristo, I'a kundá'ú iní-ya.

⁷ Te I'a-ún, ni nakuaan-ya yóo jíin niñi-yá. Te ni chaxio-ya kuáchi-yó jíin tú'un luu xa'an ío iní-ya.

⁸ Te jíin tú'un-ún ni chítú ndíi añú-yo onde jíin táká tú'un ndíchí, tu'un júku'un iní.

⁹ Te tiñu ja ní chaa iní máá-yá sáa, ja kúsi iní máá-yá sá'a-ya kuní-ya, chi tu'un sa'í-ún ni stá'an-ya núu-yo.

¹⁰ Chi onde ná jínu va'a kivi te kuní Dios ja íin ká'nu-na nduu ndíi-ni iní nda'a Cristo, vasa ja ká'io iní andívi xí vasa ja ká'io iní ñuyívi.

¹¹ Te jíin Cristo ni kani'in-yo tá'u-yo. Te ni teta'an Dios yóo, nátu'un ni chaa iní máá-yá, I'a sá'a taká-ni ndasa jata'an iní máá-yá, ndasa kúsi iní máá-yá.

¹² Súan ni sá'a-ya, náva'a máá-yó, ja xná'an-ga ni kañukuu iní-yo Cristo, ná nákana jaa-yó-yá jíin tú'un luu máá-yá.

¹³ Te suni róo, ni kajini so'o-ró tú'un ndaa. Te jíin tú'un va'a-ún ni kakaku-ró. Te nuu máá Cristo ni kakandíja-ró. Te suni máá Espíritu Santo ja ní chísó tú'un-ya, ni chaa sello iní añú-ro.

¹⁴ Yúan kúu seña ja ní'in-yo tá'u-yo, onde ná tñin-yó máá. Yúan-na te nakana jaa-yó tú'un luu-ya ja sikí-ún.

Tu'un ni jikan ta'u Pablo ja'a yóo

¹⁵ Te suni ruu, ni jini tu'un-ri ndasa kákandíja-ró núu máá Jító'o-yo Jesús, jíin ndasa kundá'ú iní-ro táká ñáyivi ndóo.

¹⁶ Te ja yúan tú jukuiñi-ri ja nákuatá'ú-ri ja róo jíná'an-ró, te núku'un iní-ri róo nú jikán ta'u-rí,

¹⁷ náva'a kuní-ro núu máá Dios, I'a xíin máá Jító'o-yo Jesucristo, máá Táa-yo, I'a ndíso tu'un luu, te náva'a ná kuá'a-ya modo ndíchí, te stá'an ndijin-ya tú'un nuu-ro.

¹⁸ Te stúun-ya iní añú-ro, náva'a kuní-ro ndéja kúu tu'un ñúkuu iní-ro sikí ja ní kana-ya xiní-ro, te ndéja kúu ta'u lúu xa'an ní'in-yá sikí ñáyivi ndóo.

¹⁹ Te kuní-ro ndasa ni'in xa'an sátiñu-ya já'a róo, ñáyivi kákandíja, chi fuerza téyíí ndíso-ya.

20 Te fuerza-ún, ni jatiñu Dios kivi ní naschakú-ya Cristo mañnú ndíyi, jín já ní súngeo-ya Cristo ichi ndává'a-ya onde andívi.

21 Te ni jani-ya Cristo siki táká ja kátá'ú tíñu, jín já kándiso tíñu, jín já kátin so'o, jín já kakuñá'nu, jín siki táká sí'vi já kaskúnání-i, nasu níni kua yá'a, chi suni taká kua cha.

22 Te taká-ni ni jañu Cristo sukun ní sá'a Dios. Te ni nduu Cristo xiní núu máá tikuní kákandíja, ni sá'a-ya siki táká-ni.

23 Te tikuní-ún kúu nátu'un yiki kúñu Cristo, te chítu máá-i jín máá-yá, chi I'a schítu ní ká'nu-ni kúu-ya.

2

Ndasa ni nama-ya-yó

1 Te máá-yá, ni naschakú-ya róo, ja á ni kaji'i-ro ní sá'a kuachi-ró jín já ní kasáña'mu-ró.

2 Chi ni kajika-ró jín máá yúan sáá, nátu'un kásá'a-i iní ñuyívi yá'a, nátu'un kuní máá ja tá'ú tíñu nuu tachí. Yuán kúu tachí já sátiñu jín ñáyivi ní'in iní ío vina.

3 Te suni taká máá-yó ní kajika-yó jín ñáyivi-ún sáá, ni kasá'a-yó tíñu ni kakani iní-yo, ni kaskíkuu-yó tíñu ni kuní yiki kúñu-yó jín tíñu ni kajani iní-yo, te ni kakuu-yó ñáyivi ní kití iní-ya núu, nátu'un nuu sáva-ga-i.

4 Ko iní Dios yí'i kua'a tú'un kúndá'ú iní, te ni kundá'ú xaan iní-ya yóo.

5 Te nini ni kakuu-yó ndíyi ni sá'a kuachi-ún, te ni naschakú-ya yóo jín Cristo. Te jín tú'un luu ío iní-ya te ni kakaku-ró.

6 Te in núu-ni ni ndukani-ya yóo jín Cristo. Te suni súan ni súngeo-ya yóo onde andívi jín Cristo Jesús,

7 nává'a ní-gá kua ja cháa-ga, stá'an-ya ndasa kua'a xaan já lúu ío iní-ya jín tú'un kúmani-yá jín-yó jín Cristo Jesús.

8 Ni kákandíja-ró, te ja yúan ní kakaku-ró ní sá'a tu'un luu ío iní-ya. Te nasu máá-ró ní kíñi'in, chi ta'u já ní ja'a Dios nuu-yo kúu.

9 Nasu siki tíñu sá'a-yó ní kakaku-yó, te ja yúan tú ni in-i kuu sátéyí-i máá-i.

10 Chi máá-yá ni sá'a yóo. Te ni sáva'a-ya yóo nuu Cristo Jesús, nává'a sá'a-yó táká tíñu va'a. Chi jín kivi, ni sátu'a Dios tíñu-ún ja káka kuu-yó jín.

11 Núsáá te ná núku'un iní-ro já chí ñáyivi sín naciún ni kakaku-ró sáá. Ode sáá, chi nání-de cha ni kaxiti ndúu kuñu-de ja ní sá'a nda'a. Te cha-ún, ni kaskúnání-de róo: Ñáyivi tú ní kaxiti ndúu.

12 Te suni ná núku'un iní-ro já onde kivi sáá, tú ní ká'in-ro jín Cristo. Jíká ní ka'in-ro jín ñáyivi núu Israel. Te jíká xaan ní ka'io-ró jín tú'un ni keyu'u-yá, ni tú ní káñukuu iní-ro, ni Dios, tú ní jíka-ya jín-ró iní ñuyívi yá'a.

13 Ko vina jín Cristo Jesús, te róo ja ní ka'in jíká-ró onde kivi sáá, chi a ni kakuyani-ró ní sá'a niñi Cristo.

14 Chi máá-yá kúu paz nuu-yo, te ja ndéndúu ñuu-ún ni nasá'a-ya in-na, chi ni stuncháa-ya máá xé'ñú já ní sásin yóo ni kandij sava mañnú-yó.

15 Te xé'ñú-ún ja ní skánaá yóo kúu taká tu'un tá'ú tíñu jín táninu ndiso máá. Te jín yiki kúñu-ya ní xnáa-yá taká yúan, nává'a naskétá'an-ya ndéndúu-ún núu máá-yá, te nduu in-na ñáyivi jáá, te ja yúan sá'a-ya paz,

16 te suni nává'a jín máá cruz te naskétá'an-ya ndéndúu yúan jín Dios, chi in-na ñáyivi ní nduu-ún, te jín cruz ni xnáa-yá máá já ní kajito u'u tá'an.

17 Te ni kii-ya, te ni jani-ya tú'un paz nuu-ro, já ní ka'in jíká-ró núu-yá, jín núu ñáyivi já ní ka'in yani.

18 Chi ja máa-yá kúu ja núña ichi kivi koyo ndendúú-yo núu máa Táa-yo, sá'a suni ñn-ni máa Espiritu.

19 Núsáa te tuká kákuu-ró ñáyivi jíká, ni ñáyivi tatú, chi ñn-na ni kanduu-ró jín ñáyivi ndóo, te suni tá'an se'e Dios kákuu-ró.

20 Te ni kaja'nu máa-ró sikí cimientu ja kákuu apóstol jín cháa ni kájani tu'un. Te máa Jesucristo kúu yuu ndíso jiki.

21 Te ní vé'e jakutá'an jín máa-yá, te já'nu kua'an náva'a nduu ñn ve'e ii sá'a máa Jító'o-yo.

22 Te suni ni kanduu-ró ñn ve'e ni sá'a-ya, náva'a kunchaa Dios iní jín máa Espiritu.

3

Tu'un yí tu'un sa'í ndíso Pablo

1 Te ruu Pablo, ja yúan kánde-ri vekaa ja sikí Cristo Jesús ja'a róo, ñáyivi ñn nación jíná'an-ró.

2 Te ni kajini tu'un-ró ndasa ni ja'a Dios tu'un luu ío iní-ya núu-rí ja'a róo, jáni iní-ri.

3 Chi ni stá'an ndijin-ya tú'un sa'í-ún nuu-rí, nátu'un ni chaa-ri yaku tu'un nuu-ro ká'an ichi yatá.

4 Te nú ka'u-ró, te a kuu juku'un iní-ro ndéja kúu tu'un sa'í Cristo ja jiní-ri.

5 Te tu'un-ún tú ní stá'an-ya núu ní ñn se'e cháa ní kúia ni kii ichi yatá. Ko vina ni stá'an ndijin Espiritu-ya núu taká apóstol ndoo-ya, jín núu cháa kájani tu'un-ya.

6 Te tu'un-ún ká'an ja ñáyivi ñn nación, suni ná ní'in tá'an-i ta'u-í, te ñn-na ñáyivi ná ndúu-i jín-yó, te ja ní keyu'u-yá ná ní'in tá'an-i sá'a Cristo jín máa tú'un va'a.

7 Te sikí tú'un-ún játiñu máa-rí. Te ta'u-ún ni ja'a tu'un luu ío iní Dios nuu-rí, te jín fuerza-ya ní sá'a-ya-ún.

8 Ruu kúu cháa súchi-ga vása ñáyivi ndóo súchi xa'an, te nuu máa-rí ni ja'a-ya tá'u lúu yá'a ja jáni-ri tu'un va'a nuu ñáyivi ñn nación, ndasa va'a xa'an káa tu'un Cristo,

9 jín já stá'an ndijin-ri nuu taká-i ndasa koo máa tú'un sa'í ja ní yisa'í onde sáa iní máa Dios, I'a ni sá'a taká-ni.

10 Náva'a taká ja kátá'ú tíñu jín já kakuñá'nu ichi ándiví, ná kuní jíná'an ndasa kua'a xa'an tú'un ndíchi Dios ío, sá'a tikuní.

11 Nátu'un ni chaa iní-ya ní káni, te ni skíkuu-ya ní sá'a-ya-un jín Jító'o-yo Cristo Jesús.

12 Te kákandíja-yó-yá. Te ja yúan máa-yá sá'a ja káchundéé iní-yo, tú yú'ú-yo, kivi koyo-yó núu Dios.

13 Ja yúan ká'an nda'ú-ri jín-ró, ja má kuku'á iní-ro sá'a tundó'o jító-ri ja sikí róo, chi sua ndeá-ga tu'un luu iní máa-ró sá'a.

14 Ja yúan kúu ja júkuiñi jíti-rí núu máa I'a kúu Táa Jító'o-yo Jesucristo.

15 Te nuu máa-yá kenda sí'ví taká tata ká'io andiví jín já ká'io iní ñuyívi,

16 chi tu'un luu xa'an ío iní-ya, te jikán ta'u-rí nuu-yá ja súan ná yíja va'a iní añú-ro sá'a-ya jín fuerza ndíso máa Espiritu.

17 Te suni jikán-ri ja ná kunchaa Cristo iní añú-ro jíná'an-ró sá'a ja kákandíja-ró, náva'a ná kuikín va'a tu'un kúnda'ú iní tá'an iní-ro,

18 te suni náva'a kuu juku'un va'a iní-ro, jín taká ñáyivi ndóo, ndasa káa tu'un jichá, tu'un káni, tu'un kúnú, tu'un súkún, cuenta máa-yá,

19 te suni náva'a ná kuní-ro ndasa kúnda'ú iní Cristo yóo, vasa tú kúu juku'un iní-yo tú'un-ún, te náva'a ku'un chítú ndí-ro jín kú'a ñú'un chítú Dios. Achí-ri.

20 Máa-yá, kúu I'a sá'a va'a xa'an-ga vása já kájani iní-yo xí já kájukan-yo, chi jíku fuerza-ya iní-yo.

21 Te nuu máá-yá, ná nákana jaa tikuní kákandíja sá'a Cristo Jesús. Te súan ná kóo ní káni ní kúia, onde taká kuia chaa. Súan ná kóo. Amén.

4

Fin-ni kákuu-yó sá'a Espiritu

1 Ruu, chí kánde-rí vekaa sikí máá Jító'o-yo. Te ká'añ nda'ú-rí jíin-ró ja ná káka kuu-ró nátu'un ío jíin'ún sikí já ní kana-ya xiní-ro.

2 Te ná kóo súchí vá'a iní-ro. Te ná kóo vitá iní-ro. Te jíin tú'un kúndá'ú iní, te jíin paciencia, ná kuándéé iní-ro jíin tá'an-ró.

3 Ná kuítú iní-ro já in-na naketá'an-ró jíná'an-ró iní máá Espiritu sá'a tu'un kuaká'nu iní.

4 Chí in-na ñayivi ío, te suni in-ni Espiritu, suni nátu'un ní kana-ya xiní-ro já in-ni tu'un kuñukuu iní-ro, chí yuán kúu ja ní kana-ya xiní-ro,

5 te suni in-ni máá Jító'o-yo ío, jíin in-ni tu'un kándíja, jíin in-ni tu'un jánducha,

6 jíin in-ni máá Dios Táa xiní taká-yo, chí máá-yá ndíto taká-ni, te máá-yá ní sá'a taká-ni, te jíin ndí-i-ni ncháa-ya.

7 Ko ná in ná in-yó, kúta'u-yo tú'un luu ío iní máá-yá ndasa ku'a já'a máá Cristo nuu-yo.

8 Ja yuán ká'an tutu: Nuú ní ndaa-ya kuá'an-ya ándívi, ní stútú-yá kua'a já ní yindasu te kua'an-ya jíin. Te ní jacha nuu-ya tá'u núu taká ñayivi, áchí.

9 Te ja súan ká'an: Ní ndaa-ya kuá'an-ya, suni kuní ka'an ja ní kuun-ya ní ja'an-ya onde nuu kúnú-ga chí ñu'un.

10 I'a ní kuun, suni máá-yá kúu I'a ní ndaa kua'an onde nuu súkún-ga ándívi, náva'a skíkuu-ya jíin taká tiñu.

11 Te suni máá-yá, ní teta'an-ya sáva ñayivi kí'in apóstol, te sava-ga kani tu'un-ya, te sava-ga skuikín tu'un va'a, te sava-ga kundito tikuní, te sava-ga stá'an.

12 Súan ní teta'an-ya, náva'a ná yíja va'a ñayivi ndóo, jíin já kuatíñu nuu-í, náva'a ná kuá'nu tikuní Cristo sá'a.

13 Súan te ná náketá'an in núu-yó jíin tú'un kándíja, jíin tú'un kuní-yo núu Sé'e Dios. Te suni ná yíja va'a-yó nátu'un in-na-yo, onde chítú kú'a Cristo iní-yo.

14 Yuán-na te ma nátu'u iní-yo cuenta súchí lúlí, ní ma kívi nduu-yo yá'a yuán jíin sín sín sa'an, ndasa kuní chaa xndá'ú ja kándúkú-de tñn yatá-de yóo, sana iní-yo sá'a-de.

15 Chí sua ná kúin-ró tú'un ndaa jíin tú'un kúndá'ú iní, te ná kuá'nu-ró jíin taká tiñu kuní máá I'a kúu xiní, te I'a-ún kúu Cristo.

16 Te iní máá-yá, in-na káñutá'an ní tikuní, te ndíin tá'an taká nátu'un taká vaú, te ná in ná in játíñu ndasa xín tiñu. Te xndea tá'an te skuá'nu tá'an jíin tú'un kúndá'ú iní.

Ñayivi ñúndijin

17 Tu'un yá'a ká'an-rí, chí ká'an ní'in-rí jíin-ró cuenta máá Jító'o-yo, ja má káka-ga-ro nátu'un kájika sava-ga ñayivi sín nación, chí kájika kuu-i jíin tú'un kájani sáni iní máá-i.

18 Ní kakuñaa nú jiní tuní-i. Te tú ñu'un kuti vida Dios iní-i, chí tú kájini-i nuu máá-yá, chí ní'in iní añú-i.

19 Te ñayivi-ún, ní kayija-i jíin máá tú'un ní'in iní. Te ní kívi koyo-i jíin tú'un kuaxán ja ná kuítú iní-i sá'a-i taká tiñu chá'an.

20 Ko róo jíná'an-ró, nasu súan ní káskuá'a-ró íchi Cristo.

21 Te súan ní kajini so'o-ró tú'un-ya, te ní kakutu'a-ró ní sá'a-ya, nátu'un ío ndaa tu'un jíin Jesús.

22 Ná cháxio-ró máá cháa tú'ú kí'in-de jíin taká tiñu ní jika-ró jíin-de ichi yatá, chí máni kuchá'an-de jíin taká tiñu ñáa sá'a-de kuní-de.

23 Te ná ndújáa modo kájani iní-ro.

24 Te ná núku'un-ró cháa jáá, ja ní kuva'a-de nátu'un káa máa Dios jíin tú'un ndaa, jíin tú'un ndoo ndija.

25 Núsáa te ná sía-ro tú'un xndá'ú, te ná ká'an ndaa-ro jíin táká tá'an-ró, chī pedazo-yo kánakuni tá'an-yó.

26 Nú kitī inī-ro te ma sá'a-ró kuáchi. Ni ma kuá'a-ró tú'un ja kitī inī-ro ondé kee ndikandii.

27 Ma kuá'a-ró tú'un kukuu ja'ú jíin-ró.

28 Ñayivi ní sakuí'ná, ma sakuí'ná-ga-i, chī sua ná sátiñu-i. Ná tñn-i taká tiñu va'a jíin ndá'a-i, náva'a ná ní'in-í najíin kuá'a-i nuu ñayivi kánandi'i.

29 Ni ñn tu'un chá'an ma kenda yu'u-ro, chī sua ná ká'an-ro tú'un va'a ja skuá'nu tá'an, náva'a ñayivi jíini so'o-ún ná kendo luu inī-i sá'a.

30 Nde'é-ró náva'a ma kúkuí'a inī Espíritu Santo Dios sá'a-ró, chī jíin Espíritu nī jaxin-ya sello róó, onde jinu kivi nákuuan-ya yóó.

31 Taká tu'un ua, jíin tú'un xañ iní, jíin tú'un kitī inī, jíin tú'un kákanaá, jíin tú'un ká'an ndiva'a, ná cháxio-ró jíin táká tiñu jíto u'u tá'an.

32 Chī sua ná kúmani-ro jíin tá'an-ró. Ná kúndá'ú inī-ro tá'an-ró. Ná sá'a-ró tüká'nu inī-ro núu tá'an-ró, nátu'un nī sá'a Dios tüká'nu inī-ya núu-ro sikí Cristo.

5

1 Te róó, ná ndáku-ró Dios nátu'un se'e máa-yá ja maní jíin-yá.

2 Te kaka kuu-ró jíin tú'un kúndá'ú inī, nátu'un nī kundá'ú inī Cristo róó, te nī soko-yá máa-yá ja sikí róó, te nī ja'an asun-yá nī soko-yá máa-yá ja ní ja'a-ya máa-yá nuu Dios.

3 Ko tu'un téné, jíin táká tu'un chá'an, xí tú'un toó iní, ni ma ndátu'ún-ró súan jíná'an-ró, chī tú súan kásá'a ñayivi ndóó.

4 Ni ma koo tu'un chá'an, ni tu'un ñáá, ni tu'un ndiyi, chī túu sá'a luu. Chī sua ná nákuatá'ú-ró.

5 Chī a kájinī-ro já ío ndaa tu'un yá'a, ja ní ñn ñayivi kájika téné, xí já kásá'a chá'an, xí já toó iní (chī ñn-ni kúu-ún jíin já kájatíñu nuu ndosó), tú nani'in tá'u kúti-í ndivi-i inī nuu tá'ú Cristo tiñu jíin Dios.

6 Koto-ró, ma xndá'ú ni ñn-i róó jíin tú'un sáni, chī ja sikí táká tu'un yá'a te cháa tu'un kitī inī Dios sikí táká-i ja tú káandatu-i.

7 Ma kivi nduu-ro jíin-i núsáa.

8 Chī kivi sáa, nī kaichaku-ro sikí ñuñáa, ko vina, a kaichaku-ro sikí ñúndijin nuu máa Jíto'o-yo. Ná kaka kuu-ró nátu'un kájika kuu ñayivi ñúndijin núsáa.

9 Chī tiñu sá'a Espíritu kúu taká ja vá'a, taká ja ío ndaa, taká ja ío ndija.

10 Ná ndúkú ví-ro taká ja kúsi iní máa Jíto'o-yo sá'a-ró.

11 Te ma kivi nduu-ro jíin tiñu ñuñáa ja tú ní'in tiñu, chī sua ná kána jíin-ró núu.

12 Chī kúka nuu-yo ká'an-yo tiñu kásá'a sa'í-i.

13 Ko taká tu'un ja á nī tuun nuu, jiní ndijin-yo núu sá'a luz, chī luz kúu ja kíñi'in ndijin taká-ni.

14 Ja yúan ká'an: Róó ja kákixi, natá'ú núu-ro, ná ndúkoo-ró má'ñú ndíyi, te Cristo ná stúun-ya núu-ro, áchí.

15 Núsáa te nde'é vá'a-ró ndasa kájika ñúkúún-ró, nasu nátu'un cha káñáa, chī nátu'un cha ndíchí.

16 Ma stíví-ró tiempo, chī kándañáa kivi yá'a.

17 Núsáa te ma nduñáa xini-ro, chī sua ná júku'un va'a inī-ro naun tiñu játa'an inī máa Jíto'o-yo.

18 Ma koo ká'vá-ró sikí vino, chī jíin yúan te jita sáni-ró. Chī sua ná kútú Espíritu inī-ro.

19 Te ka'an jíin tá'an-ró jíin salmo, jíin yáa máa-yá, jíin yáa Espiritu. Te ichi iní añú-ro ná káta-ró te ná chíñú'ún-ró máa Jító'o-yo.

20 Te nene nakuatá'ú-ró núu máa Táa-yo Dios siki táka-ni, jíin sí'ví máa Jító'o-yo Jesucristo.

Tu'un kuandatu-yo núu tá'an-yó

21 Te kuandatu-ro núu tá'an-ró, chí káchiñú'ún-ró Dios.

22 Te ñasí'í, ná kuándatu-ña núu yí máa-ña, nátu'un nuu máa Jító'o-yo.

23 Chí yíi kúu xiní ñasí'í, nátu'un Cristo kúu-ya xiní tíku'ní. Te máa-yá kúu I'a náma-ún.

24 Chí nátu'un tíku'ní kájandatu-i nuu Cristo, suni súan ñasí'í ná kuándatu ndí'i-ña núu yíi máa-ña.

25 Te róó yíi jíná'an-ró, ná kúndá'ú iní-ro ñasí'í-ro, nátu'un ní kundá'ú iní Cristo tíku'ní-ya. Te ní ja'a-ya máa-yá ja tíku'ní-ún,

26 náv'a nasándoo-ya, te nakacha-ya-ún jíin máa tú'un, nátu'un iní nuu ndúndoo jíin ndúcha,

27 náv'a koo ñn tíku'ní luu kundíi nuu máa-yá, ja tú kundiso cha'an, ni tú tí'yi, ni ñn ja súan, chí sua ná kóo ndoo, ma kúnchaa cha'an.

28 Suni súan taká yíi, níni ná kúndá'ú iní-de ñasí'í máa-de, nátu'un jíin máa-de. Chi chaa kúndá'ú iní-de ñasí'í-de, máa-de kúndá'ú iní-de.

29 Chí tú ni ñn chaa jító u'u-de máa-de, chí sua skée-dé te jító ñúkúún-de máa-de. Suni súan sá'a Cristo jíin tíku'ní-ya.

30 Chí nátu'un pedazo máa-yá kákuu-yó, yiki-yá, kuñu-ya.

31 Ja yúan skéndo chaa táa-de náa-de, te kétá'an-de jíin ñasí'í-de, te ñn-na kákuu ndendúú-de.

32 Yíi xáan kaa tu'un sa'í yá'a. Ko ruu, chí cuenta siki Cristo jíin siki tíku'ní ká'an-ri.

33 Ko ná ñn ná ñn róó, ná kúndá'ú iní-ro ñasí'í máa-ró, nátu'un kúndá'ú iní-ro máa-ró. Te suni ñasí'í, ná kóo ja jíñú'ún-ña núu yíi-ña.

6

1 Hijo, kuandatu-ro núu táa-ro, nuu náa-ro siki máa Jító'o-yo, chi yúan kúu ja vá'a sá'a-ró.

2 Chí ya'á kúu xna'an-ga tu'un ja ndíso ta'u, ní tá'ú-yá tiñu: Koo ja jíñú'ún-ró núu táa-ro núu náa-ro,

3 náv'a ná kéndoo va'a-ró, te ná'an kúchaku-ro iní ñuyívi yá'a. Achí.

4 Te róó, táa jíná'an-ró, ma skití-ro iní se'e-ró jíná'an-i, chí sua ka'nu-ro-í, te stá'an-ro núu-í siki máa Jító'o-yo.

5 Róó mozo jíná'an-ró, kuandatu-ro núu patrón-ro ñuyívi yá'a, jíin tú'un jíñú'ún, jíin tú'un yú'ú, jíin tú'un koo kájí iní añú-ro, nátu'un nuu Cristo.

6 Ma sá'a-ró tíñu ja kúsí iní ñayívi ndé'é-i nuu, chí sua sá'a-ró nátu'un mozo Cristo. Te kuu iní-ro sá'a-ró já játa'an iní Dios.

7 Te jíin iní jíin añú-ro kuatíñu-ró. Te kani iní-ro já núu máa Jító'o-yo jatíñu-ró, nasu núu ñayívi.

8 Chí a kájini-ro já nú tiñu va'a sá'a ñn ñn-ró, jíin yá'á te nani'in-ro yá'u-ró núu máa Jító'o-yo, vasa mozo xí chaa jíka kuu ndicha-na.

9 Te róó patrón jíná'an-ró, suni súan sá'a-ró jíin-i, te ma síyú'ú-ro-í, chí a kájini-ro já ío Jító'o máa-i jíin máa-ró ondé andívi, te ñn núu-ni ndíto-ya táka ñayívi.

Ná kúkútu-yo jíin táka tu'un Dios

10 Te ñn-na tu'un ío, ñáni máni: Ná kuíñi ní'in-ró jíná'an-ró sá'a máa Jító'o-yo jíin fuerza sátiñu máa-yá.

11 Ná kúkútu-ro jíin táká tu'un Dios náva'a ma káka yátá-ró sá'a ja'ú ja ndúkú t́in yátá róó.

12 Ch́i nasu kájatá'an-yó jíin cháa yí'i ńiñi jíin kúñu, ch́i sua jíin já kakuñá'nu, jíin já kát́in so'o, jíin táká jito'o ñuyívi yá'a, ja kátá'ú tíñu ñuñáa yá'a, jíin táká tach́i ñáá kájika nuu tach́i.

13 Núsáa te ná kúkútu ndí'i-ró jíin táká tu'un Dios, náva'a ma káka yátá-ró kiví ío tundó'o. Te kundij ni'in-ró ondé nú ni ndí'i ni jinu ni sá'a-ró.

14 Núsáa te kuiñi ni'in-ró jíná'an-ró. Te chiva'a-ró tú'un ndaa, nátu'un ná kúnu'ni sánchij-ró. Te ná kú'un-ró tú'un skéndo ndaa-ya róó, nátu'un ñn su'nu káa.

15 Te ná kí'vi-ró tú'un va'a tu'un vindáa vinené, nátu'un ndijan iní ja'a-ro.

16 Te ío ñn-na tu'un kánúú: Jíin tú'un kándija te kasu-ro máa-ró, nátu'un ñn nuu tú'ma-ró, ch́i jíin yuán te kuu nda'va ndí'i-ró yáa ñú'un ja skée ja'ú nátu'un ndua.

17 Te ná kú'un-ró tú'un nama róó, nátu'un kachíní káa. Te nátu'un machete, kuationu-ró tú'un Espíritu, ch́i yuán kúu tu'un Dios.

18 Te nene kakan ta'u-ro te ka'an nda'ú-ro jíin-yá, te ná kakán ta'u-ro sá'a máa Espíritu. Te ja yuán ná kóo ndito iní-ro, te ja'a táká ñayívi ndóo ná kakán ta'u-ro, te ná ká'an nda'ú-ro.

19 Te suni ka'an-ro já'a-rí, náva'a ná chúndéé iní-ri ndika-ri yu'u-rí kani-ri tu'un va'a tu'un sa'í-ya,

20 te ka'an vatu máa-rí ndasa kánúú ká'an-ri, ch́i ja sikí tú'un-ún j́ika kuu-ri, te nú'ni-ri.

21 Tíquico kúu cháa játíñu te skíkúu va'a-de tíñu máa Jító'o-yo, te maní-yo jíin-de. Te suni kastu'ún-de nuu-ro ndasa kua'an tíñu j́iku-ri jíin, náva'a kuní ndí'i-ni-ró.

22 Máa já yuán-ni tájí-rí-de kujaa-de nuu-ro, náva'a kuní-ro ndasa kákuu-ri, te ndundéé iní añú-ro sá'a-de.

23 Tu'un kuaká'nu iní, jíin tú'un kúndá'ú iní, jíin tú'un kándija, ja ḱi nuu máa Táa-yo Dios jíin núu máa Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin táká ñani-yo.

24 Tu'un luu ío iní-ya ná kóo jíin táká ñayívi maní ndíja-i jíin Jító'o-yo Jesucristo. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS FILIPENSES YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU FILIPOS

¹ Máá-rí kákuu Pablo jíin Timoteo, mozo Jesucristo, te káchaa-ri tutu yá'a nuu táká ñayivi ndóo kákandíja nuu Cristo Jesús, ja káxiukú-i iní ñuu Filipos, jíin núu cháa ja kándito-de-i, jíin núu cháa kájatíñu nuu-í.

² Tu'un luu ío iní, jíin tú'un kuaká'nu iní, ja kí nuu máá Táa-yo Dios jíin núu máá Jíto'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Ja ní nakuatá'ú Pablo nuu Dios

³ Nákuatá'ú-rí nuu Dios máá-rí ndíta'an jínu ja núku'un iní-ri róo jíná'an-ró.

⁴ Nú jikán ta'u-rí, te nene kúsi iní-ri jikán ta'u-rí ja'a róo jíná'an-ró.

⁵ Chi ní chindéé tá'an-ró jíin-rí skáka-yó tú'un va'a onde kivi xnáñúú, te onde vina.

⁶ Te jáni ndija iní-ri ja síjínu ná'in-yá tiñu va'a ja ní skéjá'á-yá jíin-ró, te súan kukuu-ga-ya jíin ondé kivi ndíi Jesucristo.

⁷ Te suni ío va'a ja súan nákan iní-ri ja kúu taká róo, chi ñú'un iní añú-ri ja kúu róo, chi ní kani'in táká-ni yóo tu'un luu ío iní-ya, te káchindéé tá'an-ró jíin-rí kivi kánde-ri vekaa jíin já káka'an-yo já'a tú'un va'a jíin já káxndeá-ga-yo.

⁸ Chi Dios kúu testigo-ri ja jiní-ya ná ku'a kúu iní-ri ja kúu taká róo, jíin já maní-rí jíin-ró, ná tu'un maní Jesucristo jíin-ró.

⁹ Te jikán ta'u-rí ya'á. Kuní-ri ja ná kúndá'ú-ga iní-ro tá'an-ró, te ná skuá'a-ga-ro júku'un-ga iní-ro tú'un-ya, te nde'é-ró ndéja ío va'a,

¹⁰ náva'a kuu kuatú'un-ró máá já vá'a, te suni náva'a ná kóo káji iní-ro, te tú nakuxndíi-ya sikí-ro kivi ndíi Cristo,

¹¹ te suni náva'a ná kúkútu-ro jíin tiñu ndaa sá'a Jesucristo. Jíin kúu ja nákana jaa-yó Dios, jíin já ká'an jíñú'un-yó jíin-ya.

Modo ní jika máá tú'un va'a

¹² Ñáni, kuní-ri ja ná kuní-ro ná tundó'o ní ta'an-ri, chi ní jicha-ga tu'un va'a ní sá'a.

¹³ Te taká ñayivi ká'io iní palacio, jíin sáva-ga-i, ní kajini tu'un-i ruu ndasa kánde-ri vekaa ja sikí Cristo.

¹⁴ Te kuachi ja nú-ni-ri kánde-ri vekaa, yuán ní kayija iní sava ñani-yo já káchiñú'un-de máá Jíto'o-yo. Te ní kachundéé téyí-gá iní-de kájani-de tu'un va'a, te tuká káyu'ú-de.

¹⁵ Ndaa, chi sava ñayivi, kájani-i tu'un Cristo sikí tú'un kuásún iní, jíin já kástátá'an-i. Ko sava-i, suni kájani-i tu'un sikí já ká'io va'a iní-i.

¹⁶ Te sava-i kájani-i tu'un Cristo ja skuikín-ni-i tixín, te tú ndija-i, chi káku-ni ja xndeá-ga-i tundó'o vekaa sikí-rí.

¹⁷ Ko sava-i kájani-i tu'un va'a chi kúndá'ú iní-i ruu, te a kájiní-i ja ndúkú íchi-rí ka'an-ri ja'a tú'un va'a.

¹⁸ Tú naún sá'a núsáá, chi taká-ni modo jichá tu'un Cristo, vasa káka'an sikí-i, xí ká'an ndaa-i. Te ya'á kúu ja kúsi iní-ri sá'a, te ní ma ndí'i kuti já kúsi iní-ri.

¹⁹ Chi jiní-ri ja yá'á kúu ja náma ruu, jíin já kájikán ta'u-ro, jíin já chindéé chítuu Espíritu Jesucristo ruu.

²⁰ Chi núkuu iní-ri, te kuní ndásí iní-ri, ja má kúka nuu kúti iní-ri, chi sua ná chundéé téyí iní-ri, náva'a ná ndúñá'nu Cristo sá'a máá-rí vina, ná tu'un ní ní kii-ri, te vasa ná kúu-ri xí kúchaku-ri.

²¹ Chi ja chakú-ri kúu ja jika-ri jíin máá Cristo, te ja kúu-ri kúu ja ní'in-gá-ri.

22 Ko nú kuchaku-ga-ri, te súan ni'in-rí sikí táká tiñu ni sá'a-ri tú jiní-ri ndé ichi tñn-ri vii.

23 Chi ma'ñú ndéndúú tu'un yá'a kándeé ni'in-ri. Te kúu ini-ri no'on-ri kunchaa-ri jín Cristo. Yuán kúu máá já vá'a xaan-gá.

24 Ko ja ná kúchaku núu-ga-ri kúu ja kánúú-gá ja sikí róó jíná'an-ró.

25 Súan jáni ndija ini-ri. Yuán kúu ja jiní-ri ja kúkuu-ga-ri jín-ró jíná'an-ró, náva'a ná kándija va'a-ga-ro, te kusii-gá ini-ro.

26 Náva'a kusii-gá ini-ro jíná'an-ró jín Cristo Jesús ja sikí rúu, chi jaa tuku-ri nuu-ro.

27 Máni ná káka kuu va'a-ró jíná'an-ró, nátu'un kánúú máá sikí tú'un va'a Cristo, náva'a vasa ná jáa-ri te kuni-ri nuu-ro, xí vasa ná kunchaa jíká-rí, ko kuni tu'un-ri róó ja ká'jin ni'in-ró jín ñn-ni xini, te jín já ñn ká'nu-ni kásatiñu ni'in-ró sikí tú'un va'a ja káandija-yó.

28 Te ma yú'ú kuti-ro sá'a ja kájito u'u róó, chi yuán kúu tu'un ja náa íi máá jíná'an, ko róó, a kaku-ró jíná'an-ró, chi ya'á sá'a Dios.

29 Chi ni ja'a Cristo uu tu'un nuu-ro jíná'an-ró. Nasu máá ñn ja ná kándija-ró núu-yá, chi suni ja ná ndó'o-ró já sikí máá-yá.

30 Te suni kándo'o-ró nátu'un ni kajini-ro já ndó'o-ri, te vina a ni kajini tu'un-ró já jíku jín-rí.

2

Ja ní sásúchí-yá máá-yá

1 Núsáa te jín tú'un ndéé ío ini Cristo, jín tú'un kúndá'ú ini-ya yóó skandá-ya róó, jín tú'un ja ká'io ñn núú-ró ini máá Espíritu, jín tú'un maní ini-ro jín-i, jín já jíto ndá'ú-ro núu-í.

2 Jín táká tu'un yá'a ná kúkuu-ró, náva'a kusii xaan ini-ri. Te ñn-ni ná káa xini-ro. Te ñn-ni ná kúndá'ú ini-ro tá'an-ró. Te ñn-ni ná kóo ini-ro jín ñn-ni ná káni ini-ro.

3 Tú ni ñn ndatiñu sá'a-ró já kuátá'an-ró, xí já sávixi-ro máá-ró, chi sua ná kóo súchí ini-ro jíná'an-ró, te ná táva-ro cuenta ja vá'a-ga kúu tá'an-ró vásá máá-ró.

4 Te ma kóto-ró tíñu ja kúu máá-ró jíná'an-ró, chi suni ná kóto-ró tíñu ja kúu tá'an-ró.

5 Ná káni ini-ro jíná'an-ró nátu'un ni jani ini Cristo Jesús.

6 Te máá-yá ni kaa-ya nátu'un Dios, ko tú ní ndío ini-ya já jín fuerza nduu ñn núu-yá jín Dios.

7 Ko ni sía-ya máá-yá, te ni nduu-ya nátu'un kánda mozo, ni kaku-ya nátu'un jíto chaá.

8 Te nuu ní kenda-ya nátu'un jáka chaá, te ni sásúchí-yá máá-yá. Te ni jandatu-ya ondé ni ji'i-ya, vasa ni ji'i-ya jiká cruz.

9 Ja yuán ní nduñá'nu luu xaan-yá ni sá'a Dios, te nuu Jesús ni ja'a Dios ñn sí'ví kánúú núu táká-ga sí'ví.

10 Náva'a jín sí'ví Jesús ná júkuiñi jíti táká ja ká'jin ini andí'ví, jín já ká'jin nuu ñu'un, jín já ká'jin chi ñu'un,

11 te taká yu'u ka'an ndaa ja Jesucristo kúu máá Jíto'o. Yuán kánakana jaa-ún máá Táa-yo Dios.

12 Náni máni, nene nátu'un ni kajandatu-ro núu-rí kivi ní kandij-ri nuu-ro, te suni súan va'a-ga ni kasá'a-ró vina vasa jiká ní kanchaa-ri, núsáa te vina ná sátiñu va'a-ró náva'a ná kée va'a ja náma-ró máá-ró. Te jín tú'un yú'ú, tu'un kisi-i róó, ná sá'a-ró.

13 Chi Dios kúu l'a sátiñu jín-ró náva'a ná sá'a-ró ndasa kuni máá-yá, jín ndása kúsi ini máá-yá.

14 Ma kútuku ini-ro jín tíñu kásá'a-ró, ni ma kánaá-ro jín tá'an-ró.

15 Náva'a tú naún náku_xndíi-ya sikí-ro. Te ma kivi nduu-ro jíin tíñu ñáá. Te kuu-ró sé'e Dios, ñáyivi tú cha'an, vasa kájika kuu-ró má'ñú ñáyivi yákua yo'o ini, jíin má'ñú ñáyivi ní'in ini. Te ma'ñú ñáyivi-ún kástúun-ro nátu'un lámpara ini ñuyívi.

16 Kutin ni'in-ró tú'un ja kúchaku-ro jíin, náva'a kusii iní-ri kivi ndii Cristo. Yúan-na te kuni-ri ja ná tú ní jika kuu sáni-ri, ni tú ní kána sáni tajn-rí.

17 Te nú ni jati niñi-rí ja ndúkú-rí skándija-ga-ri róó, yuán kúu nátu'un ni soko-rí máá-rí nuu-yá. Yuán kusii iní máá-rí, te suni kusii iní-ri onde jíin taká róó jíná'an-ró.

18 Te suni súan ná kusii iní máá-ró jíná'an-ró, te ná kusii iní-ro onde jíin ruu.

Tu'un Timoteo jíin Epafrodito

19 Ko ñúkuu ini-ri ja ná kuá'a máá Jító'o-yo Jesús tu'un, te táji yachi-ri Timoteo ja-de nuu-ro, náva'a ná ndúndéé iní-ri nú ni jini-ri ndasa ká'io-ró.

20 Chi tú kuti ingá chaá ío yá'a ja in-ni xini kúñava'a jíin-rí nátu'un máá-de, ja kuítu iní koto ñúkuún róó.

21 Chi taká-de kándúkú-de ja kúu máá-de, ko nasu ja kúu Cristo Jesús.

22 Ko a ni kajini-ro ja bueno sá'a Timoteo. Nátu'un se'e jíin táa-i, suni súan ni kuu jatiñu-de jíin-rí jáni-de tu'un va'a.

23 Núsáá te ñúkuu ini-ri táji-rí chaá yá'a ja-de nuu-ro, te nú ni jini-ri ndasa kua'an tíñu jiku-ri jíin.

24 Te jáni ndija ini-ri ja kuá'a máá Jító'o-yo tú'un, ja súni máá-rí ja yachi-ri nuu-ro.

25 Ko ni jani ini-ri ja kánúú táji-rí ñani-ri Epafrodito ja-de, chi chaá sátiñu jíin-rí kúu-de, te chindéé tá'an-de jíin-rí. Te suni ndajá'a máá-ró ní kuu-de sáá. Te suni jatiñu-de nuu-rí taká nuu nándi'i-ri-de.

26 Chi ni kuu xaan iní-de ja kuni-de nuu-ro jíná'an-ró núú. Te ni kukuí'a ini-de, chi a ni kajini tu'un-ró ja ní ku'u-de.

27 Chi jandáa ni ku'u-de ja á yani kuu-de núú, ko Dios, ni kundá'ú ini-ya-dé, ko nasu máá in-de, chi onde ruu, náva'a tú kaa-ga kukuí'a ini-ri núú.

28 Núsáá te jítu iní-ri ni táji-rí-de kujaa-de nuu-ro, náva'a ná kuni-ro nuu-dé jíná'an-ró. Te ndusii túku ini-ro, te ruu tuká ndukuí'a ndási iní-ri.

29 Núsáá te kuatá'ú-ró-de, chi kándija-de nuu máá Jító'o-yo, te ná kóo sii iní-ro, te ka'an jíñú'ún-ró jíin cháa ja kándaa nátu'un káa-de.

30 Chi a yani kuu-de núú, ja sikí tíñu máá Cristo. Te vasa ní jí'i-de ko a ni skíkuu-de tíñu ja tú ní síjínu máá-ró ja kúu ruu.

3

Ná sikí ndúkú ndéé-yó

1 Te in-na tu'un ío ñáni. Ná kusii iní-ro jíin máá Jító'o-yo. Chi ruu, jandáa, tú kúnini iní-ri chaa-ri suni suni-ni tu'un-ún nuu-ro, ko súan ío seguro-ga ja kúu róó.

2 Ma kóto-ró núu tí'ina. Ma kóto-ró núu ñáyivi kásá'a tíñu ñáá. Ma kóto-ró núu cháa ni kaxiti ndúu.

3 Chi yóó kákuu chaá ni kaxiti ndúu ndija. Te jíin iní jíin añu-yo káchiñú'ún-yó Dios. Te kákusii iní-yo jíin Cristo Jesús. Chi tú káchiñú'ún-yó máá-yó.

4 Te nú ndé chaá jáni ini-de ja kúu chiñú'ún-de máá-de, te suni ruu ví'i-gá sá'a-ri núú, chi suni ruu chiñú'ún-rí máá-rí nú súan ío núú.

5 Chi ni xiti ndúu ruu nuu uná kivi. Te suni tata Israel kúu-ri. Te suni tá'an tata Benjamín kúu-ri. Te suni hebreo se'e hebreo kúu-ri. Te suni ni chiñú'ún-rí ley ja káchiñú'ún fariseo.

6 Te ni jítu iní-ri ni chindikín-ri tikuní ni sá'a ndiva'a-ri jíin-i. Te tú ní náku_xndíi ni in ley sikí-rí, chi ni skíkuu ndaa-ri.

7 Ko taká tíñu ja kúndéé-rí jíin núú, tú sá'a-ri cuenta jíin-ún vína, chi va'a-ga ná náa-ún, te ná chíñú'ún-rí Cristo jáni ini-ri.

⁸ Te jandáa, chi jáni iní-ri ja vá'a-ga ná náa taká tiñu-ún, náva'a ná kuní va'a-ri ja kúu tu'un Jito'o-ri Cristo Jesús, chi jian kúu ja kánúú-gá. Te ja sikí máa-yá ni xnáa-rí taká tiñu, te jáni iní-ri ja máni kuayo kúu. Súan sá'a-ri náva'a kundéé-rí najaa-ri nuu Cristo,

⁹ te náva'a in kivi te a jiní-ri ja kánde-ri chi Cristo. Ko nasu ja sánda-ri máa-rí jín ley, chi sua ja kéndo ndaa-ri sá'a Dios jín tú'un kándija-ri, chi kándija-ri nuu Cristo,

¹⁰ náva'a kuní va'a-ri nuu-yá, te kuní-ri ndasa káa fuerza naschakú-ya yóo, te suni ndo'o ta'an-ri jín-yá, te suni nduu-ri natu'un káa máa-yá jín tú'un ja ní jii-ya.

¹¹ Chi sanaa te súan kundéé-rí nachaku-ri ma'ñú ndíyi.

¹² Te chá'an-ga kundéé-rí, ni té chá'an-ga yija-ri. Ko ndúkú ndéé-rí kua'an-ri náva'a ná ní'in-ri tu'un-ún, chi ja yúan kúu ja ní ni'in Cristo Jesús ruu.

¹³ Náni jíná'an-ró, ruu na tú sá'a-ri cuenta ja á ni kundéé-rí jín. Ko máni xnáa-rí iní-ri taká ja ní kuu ichi yatá, te skáa-ga-ri ichi núu-rí kua'an-ri jín.

¹⁴ Te ndúkú ndéé-rí kua'an-ri ná jáa-ri onde nuu ío ku'a, náva'a kundéé-rí ni'in-ri premio ja kuá'a Dios, chi kana-ya xiní-rí ki'in-ri ichi nínu onde jín Cristo Jesús.

¹⁵ Te ndé yóo ni yija-yó, te súan ná kóo xini-yo núsáa. Te nú ndé róo sijn xini kañava'a-ró, suni ya'á ná stá'an Dios nuu-ro.

¹⁶ Ko nú ndasa ni kundéé-yó ní skuá'a-yó, súan ná káka-yó, te suni in-ni ná kóo xini-yo.

¹⁷ Náni, ná ndáku-ró rúu jíná'an-ró, te kunchaa nuu-ro ñayivi kájika súan natu'un ichi ní stá'an-ri nuu-ro.

¹⁸ Chi kua'a ñayivi kájika kuu-i ichi ñáa, te tini jínu ni jani-ri tu'un ñayivi yúan nuu-ro. Te suni ká'an ndé'e-ri jín-ró vína, ja máa-i kákuu ñayivi kájito u'u-i tu'un ja ní jii Cristo jika cruz.

¹⁹ Te in kivi te naa íi ñayivi-ún, te ndí'i-i. Chi máni chíñú'ún-i toko-í. Te kúsi iní-i jín tú'un ja kúka nuu iní-i sá'a núu. Te kaní iní-i ndé'é-i nuu ndatíñu ío iní ñuyivi.

²⁰ Ko ñuu máa-yó kúu onde andívi. Te suni onde yúan káindatu-yó ndíi máa Jíto'o-yo Jesucristo, I'a nama yóo.

²¹ Te máa I'a-ún, nasama-ya yiki kúñu ndá'ú-yo, náva'a nduu natu'un káa yiki kúñu ndíi ncháa máa-yá. Chi Dios kúu ka'nu-ya taká ja ío, te suni jín fuerza-ya sá'a-ya-ún.

4

Nene ná kúsi iní-yo

¹ Náni máni jíná'an-ró, súan ná kuíni ni'in-ró jín máa Jíto'o-yo, chi kúu iní-ri róo, te kúsi iní-ri jín-ró, te róo kúu natu'un premio-ri.

² Te ká'an nda'ú-ri jín Evodia, te ká'an nda'ú-ri jín Síntique ja ná kóo in-ni xini-ña jíná'an-ña, natu'un kuní máa Jíto'o-yo.

³ Te nuu róo Timoteo, suni ká'an nda'ú-ri jín-ró, chi chaa ni chindéé tá'an va'a jín-rí kúu-ró, te ná kuá'a núu-ró ndá'a núu ñá'an yá'a, chi ni kasatíñu ni'in-ña jín-rí ni jani-ri tu'un va'a sáa, te suni onde jín Clemente jín sáva-ga ñayivi kasatíñu jín-rí, chi sí'vi ñayivi yúan a káyošo núu lista ñayivi kúchaku ní káni.

⁴ Nene ná kúsi iní-ro jíná'an-ró núu máa Jíto'o-yo. Inga jínu ká'an-ri jín-ró: Ná kúsi iní-ro.

⁵ Ka'an maní-ro jíná'an-ró náva'a ná kuichá tu'un ki'in nuu taká ñayivi já súan káa máa-ró. Máa Jíto'o-yo a ni kuyani-ya.

⁶ Ma nándí'i iní-ro sikí ní in. Ko ná ká'an-ro jín Dios onde jín tú'un kánakuatá'ú-ró, jín tú'un kájikan ta'u-ro, jín tú'un káka'an nda'ú-ro, náva'a ná kuní-ya ndéja kuní máa-ró.

⁷ Yúan-na te Dios kuá'a-ya tú'un vindáa vinené iní añú-ro jín xiní-ro. Vasa tú kájuku'un iní-ro ndasa sá'a-ya-ún, te koto-ya róo onde jín Cristo Jesús.

⁸ Ñáni, máá ñn-na tu'un íó. Tu'un yá'a ná kúndee xini-ro: Taká tu'un ndija, taká tu'un jíñú'un, taká tu'un ndaa, taká tu'un ndoo, taká tu'un mani iní, taká tu'un ja jatú'un-i, taká nuu íó ja vá'a, jíñ taká ja kúu nakana jaa-yó-yá sá'a, yuán ná núku'un ini-ro.

⁹ Taká tu'un ja ní kakutu'a-ró, jíñ tú'un ni kani'in-ro, jíñ tú'un ni kajini so'o-ró, jíñ tíñu ni kajini-ro sá'a máá-rí, taká yuán ná sá'a máá-ró. Yúan-na te máá Dios, I'a já'a tu'un vindáa vinené, koo-ya jíñ-ró.

¹⁰ Ko kúsií xáan iní-ri jíñ máá Jító'o-yo, chi vina, vasa kuéé, ko ni kanuku'un ini-ro, te ni kachindéé-ró rúu. Chi súan sá'a-ró kuní-ro núú, ko tú ní íó modo.

¹¹ Nasu já ndá'ú tá'an-ri ká'an-ri, chi ruu, a ni skuá'a-ri kaan-ri jíñ nú ndasa-ni tá'an-ri.

¹² Jini-ri kuchaku ndá'ú-ri, te jini-ri kuchaku kúká-rí. Ndi'i ni skuá'a-ri, te a ni kaan-ri jíñ taká, nú ja ndá'a chii-ri, nú ja yíta'an nuu-rí, nú ja kúñava'a kua'a-rí, xí já tá'an ndá'ú-ri.

¹³ Ndi'i-ni kúu sá'a-ri, chi máá Cristo já'a-ya fuerza ini-ri.

¹⁴ Ko bueno ni sá'a-ró já ní jito ta'an-ro túndó'o jíñ-rí.

¹⁵ Te róó, ñayivi ñuu Filipos, suni a kájini-ro já ní ñn tikuni tú ní kájito tá'an jíñ-rí ja kuá'a yaku najíñ kúta'u-rí, chi máni róó jíná'an-ró onde kivi ní kejá'á-rí jáni-ri tu'un va'a ná ni kenda-ri vai-ri ñuu Macedonia.

¹⁶ Chi onde ná kándeé-ga-ri ñuu Tesalónica ni katáji-ró yakú ja jínu ñú'un-rí, ni jaa ñn uu jínu.

¹⁷ Nasu ndúkú-rí ja kuá'a-ró núu-rí núú, chi ndúkú-rí ja ná ndeá-ga ta'u-ro núu-yá.

¹⁸ Te a ñáva'a-ri taká ja jínu ñú'un-rí, te sobra-ga íó. Te a ñú'un chítú iní nda'a-rí, chi ni iní-ri ja ní katáji-ró vái jíñ Epafrodito. Te kúsií iní Dios sá'a, chi natu'un ni kasoko vá'a-ró núu-yá, te asun já'an.

¹⁹ Te Dios máá-rí, ná náku'a-a-ya núu-ro taká ja nándi'i-ró, chi kúká máá-yá jíñ tú'un ja vá'a ja lúu íó ini Cristo Jesús.

²⁰ Te nuu máá Táa-yo Dios ná nákana jaa-yó-yá ní káni ní kuiá. Súan ná kóo. Amén.

²¹ Ná sándéé iní taká ñayivi ká'io ndoo ni sá'a Cristo Jesús, achi-ro kúni-i. Te ñani-yo já káxiukú jíñ-rí yá'a káka'an ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró.

²² Te taká ñayivi ndóo káka'an-i ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró. Te ni kaa-ga káka'an ñayivi káxiukú vé'e César.

²³ Tu'un luu íó ini máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíñ taká róo jíná'an-ró. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS COLOSENSES YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU COLOSAS

¹ Máá-rí Pablo kúu apóstol Jesucristo, chí súan nì jata'an inì Dios. Te jíin ñaní-yo Timoteo,

² káchaa-ri tutu yá'a nuu ñáyivi ndóo, jíin núu ñaní-yo kákandíja nuu Cristo ja káxiukú-i inì ñuu Colosas. Tu'un luu jíin tú'un kuaká'nu inì ío inì máá Táa-yo Dios, jíin iní máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Tu'un nì jikan ta'u Pablo nuu Dios ja'a máa-i

³ Nene kájikan ta'u-rí ja'a róo jíná'an-ró. Te kánakuatá'ú-rí nuu Dios Táa Jító'o-yo Jesucristo.

⁴ Chi nì kajini tu'un-ri róo ja kákandíja va'a-ró núu Cristo Jesús, jíin ndasa kájito ndá'ú-ro núu táká ñáyivi ndóo,

⁵ chí káñukuu inì-ro ní'in-ro já yíva'a onde andívi. Tu'un yúan a nì kajini tu'un-ró, chí súan ká'an ndaa tu'un va'a.

⁶ Chi tu'un-ún, a nì jaá nuu-ro jíná'an-ró, nátu'un nuu ní ñúyivi, chí ní'in tíñu te ndeá kua'an, suni nátu'un nì sá'a jíin-ró onde kivi ní kajini so'o-ró. Te nì kajuku'un ndija inì-ro tú'un luu ío inì Dios,

⁷ nátu'un nì kutu'a-ró ní sá'a Epafras. Mozo ta'an jíin-yó kúu-de. Te kúmani-yo jíin-de. Te chaá-ún játíñu va'a-de nuu Cristo ja síkí róo jíná'an-ró.

⁸ Chaá-ún, nì kastu'ún-de tu'un-ró núu-rí ndasa kákundá'ú inì tá'an-ró sá'a Espíritu.

⁹ Ja yúan rúu jíná'an-ri, suni tú kájukuiñi-ri ja kájikan ta'u-rí ja'a-ro núu-yá onde kivi ní kajini tu'un-ri tu'un-ún. Te kájikan-ri nuu-yá já ná kuní ndí-i-ró ndasa játa'an inì máa-yá, te ná kuní-ro táká tu'un ndíchí jíin tú'un júku'un va'a inì-ro sá'a Espíritu,

¹⁰ náva'a ná káka kuu luu-ró, nátu'un kuní máá Jító'o-yo, te ná kúsi vá'a inì-ya sá'a-ró jíin táká-ni, te ñani tíñu va'a jíku-ró jíin, ná ní'in tíñu, te ná júku'un-ga inì-ro síkí Dios.

¹¹ Te va'a téyí ná yíja taká fuerza-ya inì-ro, nátu'un káa fuerza luu máa-yá, náva'a ná kóo si inì-ro, te ká'nu koo inì-ro, te kuandéé inì-ro.

¹² Ná nákuatá'ú-ró núu máá Táa-yo Dios ja ní chí-i-ya fuerza yóo náva'a ni'in tá'an-yo tá'u-yo jíin ñáyivi ndóo ja ká'in-i nuu ndíi ncháa.

¹³ Chi nì ndíi'in máa-yá yóo inì nda'a fuerza ñuñáa, te nì xndívi-ya yóo inì ñuu nuu tá'ú tíñu Se'e-ya, I'a maní-yá jíin.

¹⁴ Te Se'e-ya-ún, chí nì ñakuaan-ya yóo jíin niñi-yá. Te nì sá'a-ya tóká'nu inì-ya núu-yo jíin kuáchi-yó.

Muestra Dios kúu Jesús

¹⁵ Te Se'e-ya-ún kúu muestra Dios, I'a tú jiní ndijin-yo núu. Te xñañúú-gá Se'e-ún, vásá táká ndatíñu ja ní sá'a-ya.

¹⁶ Chí jíin máá Sé'e-ya-ún kúu ja ní kuva'a taká ndatíñu ja ká'io andívi, jíin já ká'io inì ñuyivi já jiní-yo núu jíin já tú jiní-yo núu, kúu nuu tá'ú tíñu, kúu nuu kúñá'nu, kúu ja kátin xiní, kúu ja kándiso tíñu. Ndí'i nì kuva'a nì sá'a Dios jíin máa-yá, te kúu cuenta máa-yá.

¹⁷ Máa-yá ío xna'an-ga vásá ní kuva'a taká ndatíñu, te taká ndatíñu tñn nì'in máa-yá.

¹⁸ Te máa-yá kúu xiní tíku'ní, te nátu'un yiki kúñu-ya kúu-ún. Máa-yá kúu nuu kéjá'á, te máa-yá nì nachaku xna'an-ga ma'ñú ndíyi, náva'a kuñá'nu-ga-ya núu táká-ni.

¹⁹ Chi nì kusí iní máá Dios ja ñú'un tá'an ká'nu-ni-ya jíin máá Sé'e-ya,

²⁰ náva'a naketá'an taká-ni jín Dios sá'a-ya jín máá Sé'e-ya. Te jín niñí Sé'e-ya, I'a ni ndo'o jiká cruz, te ná kóo paz sá'a-ya sikí máá já ká'io ini ñuyívi jín já ká'io andíví.

²¹ Te suni súan ni sá'a Se'e-ya jín-ró, chi sîn sikí ní ka'jin-ró sáá, chi ni kajito u'u-ro-yá, te máni tiñu ñáá ni kasá'a-ró núú. Ko vina a ni nasketá'an-ya róo jín Dios.

²² Ya'á ní sá'a-ya jín yiki kúñu-ya já ní ji'i, náva'a nasándo-ya róo, te ma kúnchaa cha'an róo, ni ma kána jín Dios nuu-ro hora stá'an-ya róo nuu Dios.

²³ Súan sá'a-ya nú kuiñi ni'in-ró, te kandija ndija-ró, te ni ma násama ini-ro jín tú'un va'a káñukuu ini-ro já ní kajini so'o-ró. Chi tu'un-ún a ni jichá ní ñuyívi chí andíví. Te ruu Pablo kúu chaá játíñu sikí tú'un-ún.

Sátiñu Pablo ja'q ñáyivi sîn nación

²⁴ Te kúsi iní-ri vina, chi ndó'o-ri ja sikí róo jíná'an-ró. Te skíkuu yiki kúñu-ri ja kúmani-gá ndo'o Cristo ini tikuní máá-yá, ja kúu yiki kúñu-ya,

²⁵ te suni játíñu-ri nuu-ún, chi súan ni chaá Dios tiñu sikí-rí ja'q róo, náva'a ná ká'an ndí'i-ri tu'un Dios jín-ró.

²⁶ Yuán kúu máá tú'un sa'í ja ní yisa'í onde ná ni kejá'á kuiá aná'an jín ñáyivi. Ko vina a ni stá'an ndijin-ya tú'un-ún nuu táká ñáyivi ndóo máá-yá.

²⁷ Chi máá Dios súan ni kuní-ya stá'an-ya núu ñáyivi-ún, ndasa kúká káa tu'un luu ja ndiso tu'un sa'í yá'a, kua'an nuu ñáyivi sîn nación. Te tu'un-ún kúu máá Cristo kándeé ini-ro, jín já káñukuu ini-ro núu lúu kánchaa-ya.

²⁸ Te tu'un I'a-ún kúu ja kájani-ri, te kákana jín-rí nuu táká ñáyivi. Te jín tú'un ndíchí kástá'an ñúkúún-rí nuu-í náva'a ná yíja va'a taká-i kuiñi-i nuu Cristo Jesús sá'a-ri.

²⁹ Te ja sikí yúan sátiñu-ri. Te ni'in sátiñu-ri jín fuerza máá-yá. Te máá fuerza-ya-ún kúu ja sátiñu téyí jín-rí.

2

¹ Chi kuní-ri ja ná kuní-ro ndasa ndí'i xaan iní-ri ja sikí róo jín sikí táká ñáyivi ká'io ini ñuu Laodicea, jín sikí táká ñáyivi tú kájiní kuti núu-rí ndasa káa-ri,

² náva'a ná ndúndéé iní añú-i, te ñin nuu kúnchaka maní tá'an-i, te ná júku'un ndí'i ini-i taká tu'un luu-ya, náva'a kuní-i tu'un sa'í máá Táa-yo Dios te yúan kúu cuenta Cristo.

³ Chi ini nda'a máá-yá yisa'í taká yaka tu'un ndíchí, jín tú'un ja júku'un ini-yo sá'a.

⁴ Te tu'un yá'a ká'an-ri jín-ró jíná'an-ró, náva'a tú ni ñin chaá xndá'ú-de róo, ja kándija-ró ingá tu'un tñin yátá.

⁵ Chi vasa kándeé jíká máá-rí, ko nátu'un kándeé-ri jín-ró, te kúsi iní-ri te ndé'é-rí tiñu va'a kásá'a-ró, chi ni'in kákandija-ró núu Cristo.

⁶ Chi nátu'un ni kajatá'ú-ró máá Jító'o-yo Jesucristo, súan ná káka-ró jín-yá núsáa.

⁷ Ná nákuikin yo'o-ro iní-ya. Te ná skuá'nu tá'an-ró sikí-yá. Te ná yíja va'a-ró jín tú'un kándija, nátu'un ni kutu'a-ró. Te ná ndeá-ga-ro jín tú'un-ún, onde jín tú'un nakuatá'ú-ró núu-yá.

Ini nda'a Cristo ncháa taká-ni

⁸ Koto va'a-ró máá-ró, náva'a tú xndá'ú ni ñin ñáyivi róo, jín sikí tú'un ndíchí ñáá, jín tú'un vixi sáni, nátu'un ío taninu chaá, modo kásá'a-de ini ñuyívi yá'a te tú kásá'a-de ja kuní Cristo.

⁹ Chi jín máá-yá, te ini yiki kúñu máá-yá, ncháa ndí'i taká-ni ndasa káa Dios.

¹⁰ Te ká'io chítú-ró jín Cristo. Te máá-yá tñin xiní táká ja tá'ú tiñu, jín táká ja kándiso tiñu.

¹¹ Te suni jín máá-yá ni kaxiti ndúu-ro, ko nasu jín ndá'a ní kaxiti ndúu-ro. Te ni chaxio-ya táká kuachi ndiso máá-ró, chi Cristo nátu'un ni xiti ndúu-ya róo.

12 Chi ñn núu-ni ni kayuji-ró jín-yá nuu ní kajanducha-ro, te suni yúan ni kanachaku-ro jín-yá, chi ni kakandíja-ró tíñu sá'a Dios ja ní naschakú-ya Jesús ma'ñú ndíyi.

13 Ko róo, tú káxiti ndúu-ro núu, te a ni kaji'i-ro ní sá'a taká kuachi-ró. Ko ñn ká'nu-ni ni kanachaku-ro jín Cristo ni sá'a Dios. Te ni sá'a-ya tóká'nu ini nuu táká ja ní kasáña'mu-ró.

14 Te ni nda'va-ya acta ja ñn sukun-yo te jito u'u yóo núu. Te ni skána-ya, chi natu'un ni stin-ya-ún jín ndúyu kaa jika cruz.

15 Te ni tevichí-ya taká ja kátá'ú tíñu jín ja kándiso tíñu, te ni kiñi'in ndijin-ya, te ni kakuka nuu. Chi ni kundéé-ya jín, ni sá'a máa cruz.

16 Ja yúan ma kuá'a-ró tú'un ja náku-xndí ni ñn-i sikí-ro, cuenta sikí ja yee, xí ja jí'i, xí cuenta kivi ío viko, xí ja nukoso yóo, xí sikí kivi ndetatú.

17 Chi yúan kuu natu'un ñn kuanda'u taká ndatíñu chaa kuee-ga, ko máa jándaa kuu ja cuenta máa Cristo.

18 Ma kuá'a-ró tú'un ja ní ñn ñayivi kasú-i nuu tá'u-ro. Chi kás'a-i ja súchi ini máa-i, te kachiñú'ún-i taká ndajá'a-ya. Te káxivi nduu-i jín tú'un ja tú ní kájiní ndijin-i, te máni kásavixi sáni-i máa-i. Chi yúkú xiní máa-i.

19 Te tú ká'jin ni'in-i jín máa I'a kuu xiní. Chi máa-ya kuu ja skuá'nu yiki kúñu, chi skée máa-ún túchi, te ñútá'an sá'a máa túchi, te já'nu máa sá'a Dios.

20 Chi nú ni kaji'i-ro jín Cristo sikí táká taninu ini ñuyivi, te naja kajika-ga-ro natu'un kájika ñayivi ñuyivi. Te naja kájanatu-ro núu tú'un yá'a:

21 Ma ñn-ró, ni ma ké'é-ró, ni ma kée-ro, áchi.

22 Chi taká tu'un-ún nini kájatíñu máa, te ndi'i-ni naa. Chi máni tu'un, máni taninu ja ní jani sáni ini ñayivi kuu-ún.

23 Kájani ndija ini-i ja tú'un ndíchi kuu-ún, chi stétuu-ún-i ja ní'in chiñú'ún-i, te sá'a ja sásúchi ini, te ni'in ndóna máa sikí yiki kúñu, ko tú ní'in tíñu kuti ja kasú nuu ja kuní máa-i.

3

1 Núsáa te nú ni kanachaku-ro jín Cristo, te va'a-ga ná ndúkú-ró tú'un andívi, nuu kánchaa Cristo ichi ndává'a Dios.

2 Ná káni ini-ro sikí tú'un ká'io ichi andívi, nasu sikí tú'un ká'io ini ñuyivi.

3 Chi a ni kaji'i-ro, te vida-ro, a yísa'í, jín Cristo ini Dios.

4 Te Cristo, I'a kuu vida-ro-ún, te nú kenda ndijin-ya, yúan-na te suni luu kenda koyo ndijin-ro jín-yá.

Chaa tú'ú jín cháa jáa

5 Ná kasú-ro ini yiki kúñu-ró ja kaa yúkú, náva'a ma sá'a téné, ma koo chá'an, ma káni ñáa ini, ma ndío ini, chi ñn-ni kuu-ún jín ja chíñú'ún ndosó.

6 Chi ja sikí táká tíñu yúan kuu ja kití ini Dios, te ndonda-ya sikí ñayivi ní'in ini.

7 Te suni jín tíñu-ún ni kajika-ró núu, ná ni kasá'a-ró súan.

8 Ko vina ná sía-ro táká tu'un yá'a núsáa: Tu'un kití ini, tu'un xaan ini, tu'un káñáa, tú'un ká'an sikí tá'an, jín tú'un chá'an kenda yu'u-ro.

9 Ma xndá'ú tá'an-ró, chi a ni chaxio-ró cháa tú'ú-ún kua'an-de jín táká tíñu ni sá'a-de.

10 Te ni nuku'un-ró cháa jáa. Chi chaa-ún kuajuku'un ini-de, kuandujáa-de, natu'un kaa máa-ya ja ní sá'a-ya-dé.

11 Te yúan tú ío sán ñayivi núu Grecia jín ñayivi judío, ni ja ní xití ndúu, te ni ja tú ní xití ndúu, ni ja sán yu'u, te ni ja kuu ñayivi escita, ni ja sátiñu sáni, te ni ja jika kuu ndicha-na, chi Cristo kuu ndi'i-ni, te yí'i-ya ini taká-yo.

12 Chi ni kaji Dios róó. Te ñayivi ndóo ja maní-yá jín kákuu-ró. Núsáá te níni kúndá'ú iní-ro tá'an-ró, te kumaní-ro jín tá'an-ró, te koo súchí iní-ro, koo paciencia-ro.

13 Kuandéé iní-ro jín tá'an-ró, te sá'a-ró tóká'nu iní nú jikín nuu-ro sikí tá'an-ró. Chi nátu'un ni sá'a Cristo tóká'nu iní-ya nú-ro, te suni súan sá'a-ró jíná'an-ró.

14 Te ja kánúú xáan-gá nuu táká tu'un yá'a kúu tu'un kundá'ú iní tá'an. Chi tu'un yúan kúu ja skétá'an taká-ni jín ja síyíja va'a.

15 Te tu'un vindáa vinené ja ndíso máa Dios, ná kútín añú-ro. Chi ja yúan ní kana-ya xiní-ro ndúu-ró ñn-na ñayivi. Te suni ná nákuatá'ú-ró jíná'an-ró.

16 Te tu'un Cristo ná kútú ndí'i iní-ro, jín ndí'i tu'un ndíchí. Te stá'an-ro núu tá'an-ró. Te ka'an ndá'ú-ro jín-i jín salmo, jín yáa máa-yá, jín yáa Espíritu. Te ichi iní añú-ro ná káta luu-ró núu máa Jító'o-yo.

17 Te taká tiñu kásá'a-ró, nú ja ká'an-ro, xí ja sá'a-ró kúu, taká ná sá'a-ró jín sí'ví máa Jító'o-yo Jesús. Te ná nákuatá'ú-ró núu máa Táa-yo Dios sá'a Jesús.

Tiñu kánúú skíkuu cha jaá

18 Róo ñasí'í, kuandatu-ro núu yí máa-ró jíná'an-ró, chi súan jata'an iní máa Jító'o-yo.

19 Róo yí jíná'an-ró, ná kundá'ú iní-ro ñasí'í-ro. Te ma ndúu ua-ro jín-ña.

20 Róo se'e jíná'an-ró, taká tiñu kuandatu-ro núu táa-ro, nuu náa-ro. Chi súan kúsi iní máa Jító'o-yo sá'a.

21 Róo táa jíná'an-ró, ma skití iní-ro sé'e-ró jíná'an-i, náva'a tú kukuí'a iní-i.

22 Róo mozo jíná'an-ró, taká tiñu kuandatu-ro núu patrón-ro ñúyivi yá'a. Ma sá'a-ró tiñu ja kúsi iní ñayivi ndé'é-i nuu, chi sua koo ndaa añú-ro sá'a-ró, te kuandatu-ro núu Dios.

23 Te taká tiñu kásá'a-ró, koo iní koo añú-ro sá'a-ró. Kani iní-ro ja núu máa Jító'o-yo kájatíñu-ró, nasu núu ñayivi.

24 Chi a jiní-ro ja máa Jító'o-yo kuá'a va'a-ya tá'u-ro ja kúu ya'u-ró. Chi nuu máa Jító'o-yo Jesucristo kájatíñu-ró.

25 Ko ñayivi sá'a tiñu ñáá nduta'u túku-i ja ní sá'a-i-ún, chi tú ncháa nuu-yá-i.

4

1 Róo patrón jíná'an-ró, sá'a va'a-ró jín mozo-ro. Te ñn nuu kóto-ró núu-í. Chi a kájiní-ro ja súni káñava'a-ró máa patrón-ro ándí'í.

2 Ma júkuíñi-ro ja jikán ta'u-ro. Te ná nákuatá'ú-ró, te koo ndito iní-ro jín tú'un-ún.

3 Te suni hora-ún kakan ta'u-ro ja'a-rí jíná'an-ri, náva'a ná kúña Dios ichi káni-ri tu'un, náva'a kuu ka'an-ri tu'un sa'í Cristo, chi ja sikí tú'un-ún kúu ja kánde-ri vekaa,

4 chi kuní-ri ká'an ndijin-ri nátu'un kánúú ká'an-ri.

5 Kaka kuu ñúkúún-ró jín ñayivi ká'jin sñn sikí, te ma stí'ví-ró tiempo.

6 Te nene ka'an asun-ro, ná ja'an ñii tú'un ká'an-ro, náva'a kuní-ro ndasa kánúú xndío káni-ró tú'un nuu ñn ñn-i.

Tu'un ndéé ni cha Pablo nuu-í

7 Taká tiñu sá'a-ri ná kástu'ún Tíquico nuu-ro jíná'an-ró, chi ñn ñani sátiñu jín-rí nuu máa Jító'o-yo kúu-de, te bueno jatiñu-de nuu-yá, te maní-yo jín-de.

8 Te ja yúan tájí-rí cha yá'a ja-de nuu-ro, náva'a ná kuní-ro ndasa kua'an tiñu kákuu-ri jín, te ndundéé iní añú-ro sá'a-de.

9 Suni tájí-rí Onésimo, te maní-rí jín-de, chi ñani kándíja va'a kúu-de, te tá'an máa-ró kúu-de. Te taká ja kúu ichi yá'a, ná kástu'ún-de nuu-ro jíná'an-ró, ndasa ío.

10 Aristarco, cha kánde ta'an jín-rí vekaa yá'a, sándeé iní-ro áchí-de. Te suni súan ká'an Marcos, sajín Bernabé, te sikí cháa-ún, a ni tá'ú-rí tiñu nuu-ro. Te nú kujaa-de nuu-ro, te kuatá'ú-ró-de.

¹¹ Te suni súan ká'an Jesús, chaa nání Justo. Chaa nī kaxitī ndúu kákuu chaa-ún. Máni chaa yá'a kákuu chaa káchindéé tá'an-de jíin-rí sikī ñúu nuu tá'ú Dios tiñu, te íó ndéé iní-ri kásá'a-de.

¹² Suni sándéé iní-ro áchí Epafra, chaa kúu tá'an máá-ró, te mozo Cristo kúu-de, te nene jíitú iní-de jikán ta'u-dé ja'a-ro jíiná'an-ró, náva'a ná yíja-ró kuíñi-ró, te náva'a ná skíkuu ndi'i-ró tíñu kuní máá Dios.

¹³ Chī ná ká'an ndaa-ri tu'un-de nuu-ro, ja xaán jíitú iní-de ja kúu róó jíiná'an-ró, jíin ja kúu ñayivi ñúu Laodicea, jíin ja kúu ñayivi ñúu Hierápolis.

¹⁴ Lucas, chaa táná, ja maní-yo jíin-de, jíin Demas, káka'an-de ja ná sándéé iní-ro.

¹⁵ Ná sándéé iní ñani-yo, chaa káxiukú iní ñuu Laodicea, kachi-ro kúni-de. Suni súan ka'an-ro jíin Ninfas, jíin tíku'nī ío ve'e-de.

¹⁶ Te nú nī kuu nī kaka'u-ró carta yá'a, te suni ná ká'u tíku'nī ñuu Laodicea sá'a-ró. Te róó, suni ná ká'u-ró ingá ja ndii ichi ñúu Laodicea.

¹⁷ Te kastu'ún-ró núu Arquipo: Ná ndúkú ndéé-de skíkuu-de tiñu nī chaa máá Jító'o-yo sikí-dé, achī-ro kúni-de.

¹⁸ Nda'a máá rúu Pablo, nī chaa-ri tu'un yá'a ja ná sándéé iní-ro. Te nuku'un iní-ro jíiná'an-ró ja kánde-ri vekaa. Te tu'un luu ío iní máá-yá, ná kóo jíin-ró jíiná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA PRIMERA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS TESALONICENSES YA'A KUU CARTA HN JA NI CHAA PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU TESALONICA

¹ Máa-rí kákuu Pablo jíin Silvano jíin Timoteo, te káchaa-ri tutu yá'a nuu tíku'ni kákandíja ñuu Tesalónica, ja ká'jin-i nuu máa Táa-yo Dios, jíin núu máa Jító'o-yo Jesucristo: Tu'un luu ío iní-ya jíin tú'un kuaká'nu iní ja kí nuu máa Táa-yo Dios, jíin núu máa Jító'o-yo Jesucristo, ná koo jíin-ró jíná'an-ró.

Ja ní kandíja va'a-i

² Nene kánakuatá'ú-ri nuu Dios sikí táká róó. Te kánuku'un iní-ri róó, hora kájikan ta'u-ri.

³ Nene káxndáku-ri róó nuu máa Táa-yo Dios ndasa kásatiñu-ró jíin tú'un kándíja, jíin ndása kákundá'ú iní-ro-í kásatiñu-ró já'a-í, jíin ndása káñukuu nín iní-ro, sá'a máa Jító'o-yo Jesucristo.

⁴ A kájiní-ri, ñáni, ja Dios kúndá'ú iní-ya róó, te ní kaji-ya róó jíná'an-ró.

⁵ Ko nasu jíin máa tú'un ní jáa tu'un va'a-ri nuu-ro, chí suni ní ja jíin fuerza, jíin Espiritu Santo, te ní kayija iní-ro jíin. Te kájiní-ro ndasa clase ñayivi ní kákuu-ri jíin-ró, chí ní kundá'ú iní-ri róó.

⁶ Te ruu jíná'an-ri, jíin máa Jító'o-yo ní kandaku-ró. Te jíin túndó'o xaan ní kajatá'ú-ró tú'un, te ní kákusí iní-ri ní sá'a Espiritu Santo.

⁷ Te ní kanduu-ró ñayivi stá'an ichi núu táká ñayivi kákandíja ío iní ñuu Macedonia jíin núu Acaya.

⁸ Chí máa-ró, ní káskáka-ró tú'un máa Jító'o-yo. Ko nasu máa iní ñuu Macedonia jíin núu Acaya, chí ní ká'nu-ni ní jicha tu'un kua'an ja kákandíja-ró núu Dios, te tú níni já ká'an kuti-gá-ni-ri.

⁹ Chí máa-i kájiní-i tu'un-ri ndasa ní kivi koyo-ri nuu-ro jíná'an-ró, jíin já ní káxndóo-ró ndosó, te ní ndívi-ró núu Dios ndija, náva'a kuatíñu-ró núu-yá, chí chakú-ya,

¹⁰ te náva'a kundatu-ró ncháa Se'e-ya íchi ándíví, I'a ní naschakú-ya-ún. Te máa Jesús kúu-ya. Te a ní nama-ya yoo nuu tú'un kití iní ja cháa sá'a Dios núu.

2

Ndasa ní sá'a Pablo iní ñuu Tesalónica

¹ Chí a kájiní máa-ró, ñáni, ja tú ní jákoyo sáni-ri nuu-ro.

² Chí a kájiní-ro já sua ní kando'o-ri xna'an-ga iní ñuu Filipos, te yúan ní kaja'a-de tuka nuu rúu. Te Dios máa-yó, ní nasá'a téyí-yá ruu náva'a kani-ri tu'un va'a-ya núu-ro, vasa ní kajito-ri túndó'o.

³ Chí tu'un káka'an nda'ú-ri jíin-ró, tú ndíso tu'un tú'ún, ni tú káchá'an, ni tú xndá'ú.

⁴ Chí nátu'un ní jatú'ún Dios ruu jíná'an-ri, te ní chaa tiñu-ya rúu ja káni-ri tu'un va'a, suni súan káka'an-ri. Ko na tú kásá'a-ri nátu'un kásá'a ñayivi já kúsí iní tá'an-i sá'a-i, chí sua kúsí iní Dios sá'a-ri, chí máa-yá jító ncháa-ya añu-yo.

⁵ Chí a kájiní-ro já tú ní káka'an ncháa kuti-rí róó, ni tú ní kácutóo iní-ri sikí-ro. Te máa Dios kúu-ya testigo-ri.

⁶ Ni tú ní kándúkú-ri ja kuatú'ún ñayivi rúu, vasa róó xí sava-ga-i, vasa kuu tá'ú ní'in-ri tiñu nuu-ro núu, chí káji já apóstol Cristo kákuu-ri.

⁷ Chí sua ní kaka'an vitá-ri jíin-ró nátu'un iní ña'an ncháa yíkin, ja ñúkúún iní-ña jíin sé'e-ña.

⁸ Te ni kakundá'ú xaan iní-ri róó, te yuán ní kakuni-ri ja násu máá ñn tu'un va'a Dios kua'a-ri nuu-ro, chi suni onde jín añú-ri núú, chi maní xaan-ri jín-ró.

⁹ Chi a kánuku'un iní-ro, ñáni, ndasa ni kando'o-ri jín tíñu. Te ni kasátiñu-ri ndúú ñúú-ni, náva'a tú stáa-ri sikí ní ñn-ró, nini ni kajani-ri tu'un va'a Dios nuu-ro.

¹⁰ Máá-ró, a kájiní-ro, te suni jiní Dios, ndasa ndoo, ndasa ndaa ni kajika-ri jín-ró, te tú kuachi ní kásá'a-ri nuu máá-ró ñayivi kákandíja.

¹¹ Te suni a kájiní-ro ndasa ni kaka'an nda'ú-ri jín ná ñn ná ñn-ró, te ndasa ni kaka'an-ri tu'un ndéé iní jín-ró, nátu'un ñn cháa jín sé'e-de,

¹² te ni kaka'an ni'in-ri jín-ró já ná kaka jínú'un-ró núu Dios, chi ni kana-ya xiní-ro kí'in-ro núu ñúu luu tá'ú-yá tíñu.

¹³ Ja yuán, suni tú kájukuiñi-ri ja kánakuatá'ú-rí nuu Dios ja ní kajatá'ú-ró tú'un Dios ni kaka'an-ri. Te ni jiní-ro já násu tú'un cháa kúu, chi jandaa máá tú'un Dios kúu, te máá tú'un-ún sátiñu iní róó ñayivi kákandíja.

¹⁴ Te máá-ró jíná'an-ró ñáni, ñn-ni káta'an-ro jín tíku'ni ñuu Judea ja kákandíja-i nuu Dios jín núu Cristo Jesús, chi nátu'un ni kando'o máá-i ni kasá'a cháa judío, te suni súan ni kando'o máá-ró ní kasá'a ñayivi ñúu-ro.

¹⁵ Chi judío-ún ni kaja'ni-dé máá Jító'o-yo Jesús jín cháa ni kajani tu'un-ya onde sáa. Te ni kachindikín-de ruu ni kakenda-ri, te tú kúsi iní Dios kásá'a-de, te kándonda-de sikí táká ñayivi.

¹⁶ Te kájasu-de ja ká'an-ri jín ñayivi sñn nación náva'a kaku-i. Te súan káskútú ná'in-de ku'a kuachi kándiso-de. Te sikí-dé ni cháa ndi'i-ni tu'un kití iní Dios.

Ja ní kuxio núu Pablo

¹⁷ Ko ruu jíná'an-ri, ñáni, a ni kakuxio núu-ri nuu-ro, ko máá-ni-ri, nasu jín añú-ri. Te ví'i-gá kándúkú ndéé-rí kájítú iní-ri ja kuní-ri nuu-ro.

¹⁸ Te ja yuán ní kakuni-ri jaa-ri nuu-ro núú, chi ruu Pablo, ñn uu jínu ni kuní ndija-ri, ko Satanás ni jasú nuu-ri jíná'an-ri.

¹⁹ Chi naún sikí káñukuu iní-ri, xí já kákusi iní-ri, xí já kúu premio ja sáñá'nu-ri máá-rí. Nasu máá-ró kákuu jian náún, hora kuiñi-yó núu máá Jító'o-yo Jesucristo kiví ndí-ya.

²⁰ Suu ja sikí róó te nduñá'nu-ri te kusí iní-ri jíná'an-ri.

3

Sikí tíñu ni sá'a Timoteo

¹ Ja yuán tú ní kándá-ri kundatu-ga-ri, te ni kasánda-ri ja kéndoo máá-na-ri ñuu Atenas jíná'an-ri,

² te ni katájí-rí ñani-ri Timoteo, cháa jítíñu nuu Dios sikí tú'un va'a Cristo, chi sátiñu ta'an-de jín-rí, kujaa-de nuu-ro náva'a síyíja-de iní-ro jíná'an-ró, te ka'an nda'ú-de jín-ró sikí tú'un kákandíja-ró.

³ Náva'a ni ñn-ró ma náyu'ú-ro sá'a tundó'o yá'a, chi róó a kájiní-ro já sikí tú'un yá'a ni jani-ya yóó.

⁴ Chi onde ná káxiukú-rí jín-ró núú, ni kakastu'ún-rí nuu-ro já kóto ná'in-yó tundó'o, nátu'un ni kata'an-ro te a kájiní-ro.

⁵ Ja yuán súni máá-rí tú ní kándá-ri kundatu-ga-ri, te ni tájí-rí-de kujaa-de ja ná kuní-ri ndasa kákandíja-ró, chi sanaa te ni jito nchaa máá-ún róó, te naa sáni tíñu ni kasá'a-ri.

⁶ Ko vina, a ni nchaa Timoteo nuu-rí ja ní jaa-de nuu-ro. Te ni nakani-de tu'un-ró núu-rí jíná'an-ri ndasa kákandíja-ró, te kákundá'ú iní-ro tá'an-ró, te nene kánuku'un va'a iní-ro rúu, te kákuu iní-ro kuní-ro núu-rí, te suni súan kákuu iní-ri kuní-ri nuu-ro.

⁷ Ja yuán, te ni kádundéé iní-ri, ñáni, ni sá'a tu'un ja kákandíja-ró, vasa kájito-ri tundó'o, te kánandi'i-ri.

⁸ Te vina a ni kanani'in iní-ri te nú ká'in ni'in-ró jín máá Jító'o-yo.

⁹ Te ndasa nákuatá'ú-rí nuu Dios ja sikí róó jíná'an-ró, sikí táká tu'un kúsii iní-ri nuu Dios máa-yó ní kasá'a-ró.

¹⁰ Chi ndúú ñúú-ni kájikan ta'u téyí-rí ja ná kuní-ri nuu-ro, te stá'an ndi'i-ga-ri ndéja kúmaní kándíja-ga-ro.

¹¹ Ko máá Táa-yo Dios jín máá Jító'o-yo Jesucristo, ná chú'un íchí-yá ruu jakoyo-ri nuu-ro, kuní-ri.

¹² Te máá Jító'o-yo ná skuá'nu-ya róó te ná xndeá-ya tú'un ja kúndá'ú iní-ro tá'an-ró, jín táká-ga-i, suni nátu'un kákundá'ú iní-ri róó.

¹³ Náva'a násiyíja-ya añú-ro, te ná kóo ndoo ini, náva'a tú kenda ni ñn kuachi sikí-ro núu máá Táa-yo Dios kivi ncháa Jító'o-yo Jesucristo jín táká ñayivi ndóo-ya.

4

Ndasa sá'a-yó te kusii iní Dios

¹ ñn-na tu'un ío, ñáni. Ná ká'an n'in-ri te ná ká'an ndá'ú-ri jín-ró sikí máá Jító'o-yo Jesús, chi nátu'un ni kakutu'a-ró já ní kastá'an-ri nuu-ro, ndasa kánúú káka-ró, te kusii iní Dios sá'a-ró, súan ná kúkuu-ga-ro jín.

² Chi a kájiní-ro naún tiñu ni katá'ú-rí nuu-ro sikí máá Jító'o-yo Jesús.

³ Chi kuní Dios ja ná kóo ndoo-ró, te ma káka téné-ró.

⁴ Te ná ñn ná ñn-ró ná kuní-ro ndasa koo jín'ún-ró jín ñásí'í-ro, te koo ndoo-ña.

⁵ Te ma kaní xaan iní-ro jásí'í, nátu'un kásá'a ñayivi sñn nación ja tú kájiní-i nuu Dios,

⁶ náva'a tú ni ñn-ró sáña'mu-ró, ni tú xndá'ú-ro ñaní-ro sikí tú'un yá'a, chi máá Jító'o-yo kúu I'a nani'in tá'an-ya jín táká yuán, nátu'un ni kakachi kají-rí nuu-ro.

⁷ Chi tú ní kána Dios xini-yo já kóo chá'an-yó, chi ja ná kóo ndoo-yó.

⁸ Núsáa te cháa ské'ichi tu'un yá'a, tú ské'ichi-de nuu cháa, chi sua nuu Dios, I'a ni ja'a-ya Espiritu Santo-ya núu-yo.

⁹ Ko tú nini já cháa-ri tutu nuu-ro sikí já kúnchaka maní tá'an-ró, chi a ni stá'an Dios nuu-ro já kóo maní-ro jíná'an-ró.

¹⁰ Te suni súan kásá'a-ró jín táká ñani-yo já káxiukú-de ní ñúu Macedonia. Ko káka'an ndá'ú-ri jín-ró, ñáni, ja ví'í-gá nándeá-ga tu'un maní-ún iní-ro.

¹¹ Te ná cháa iní-ro kúxiukú ná'ín-ró. Te ma kivi nduu-ro ingá tiñu. Te ñn-ró tiñu jín ndá'a-ro nátu'un ni katá'ú-rí tiñu nuu-ro.

¹² Súan sá'a-ró náva'a ná káka jín'ún-ró jín ñayivi ká'in sñn sikí, náva'a suni tú nandi'i-ró.

Kivi ncháa-ya jín já náchaku-i

¹³ Suni kákuni-ri, ñáni, ja ná júku'un iní-ro sikí ñayivi kákixi, náva'a ma ndúku'á iní-ro nátu'un kásá'a sava ñayivi tú káñukuu iní-i.

¹⁴ Chi nú kákandíja-yó já ní j'i Jesús te ni nachaku-ya, suni súan kinaki'in Dios ñayivi kákixi nuu ndá'a Jesús.

¹⁵ Chi ya'á kákastu'ún-rí nuu-ro jín tú'un máá Jító'o-yo, ja yóo ja káichaku-yo, ja ní kakendoo-yó ondé kivi ncháa máá Jító'o-yo, ma kúxnúú-yó xná'an-ga nuu ñayivi kákixi-ún.

¹⁶ Chi máá Jító'o-yo, nuu-ya kii-ya íchi ándíví, te kana jaa-ya, te ka'an jaa ndajá'a ñá'nu ándíví, te nde'e clarín máá Dios. Te nachaku xna'an-ga taká ndiyi nuu ndá'a Cristo.

¹⁷ Yúan-na te yóo ja káichaku-yo, ja ní kakendoo-yó, ñn ká'nu-ni kaña-ya yóo ki'in-yo jín-yá ma'ñú vikó nu'ún. Te kita'an-yo máá Jító'o-yo sava ándíví. Te súan kunchaa-yo ní káni jín máá Jító'o-yo.

¹⁸ Te jín tú'un yá'a ná ká'an ká'nu-ró jín tá'an-ró núsáa.

5

¹ Ko sikí kuiá jíin kivi, tú níni cháa-ri tutu nuu-ro, ñáni.

² Chi a kájiní va'a-ró já kivi ncháa máá Jító'o-yo, koo nátu'un cháa ñakuí'ná ákuáa.

³ Te nú káka'an-i: Vina te ná'in-ni ío, te ma kii tundó'o. Yúan-na te ñin sanaa-ni te cháa tundó'o sikí-í ja náa-í, nátu'un sikí ñá'an já já'nchá skáku-ña, te súan ma kúu kaku kuti-í jíiná'an-i.

⁴ Ko máa-ró ñáni, nasu ká'in-ro ñuñáa. Te ja yúan ma jinú-ya nátu'un ñakuí'ná sikí-ro kivi-ún.

⁵ Chi taká róo kakuu-ró sé'e ñundijin jíin sé'e ndúú, nasu sé'e akuáa ni nasu sé'e ñuñáa kakuu-yó.

⁶ Núsáa te ma kusú-yo nátu'un sava-ga-i. Chi sua ná kúndito-yó, te ná koo kuándí'í-yo.

⁷ Te ñayivi kákixi, chi akuáa kákixi-i, te ñayivi kánajini, chi akuáa kánajini-i.

⁸ Te máa-yó, chi se'e ndúú kakuu-yó, te ná koo kuándí'í-yo. Te ná kú'un-yó tú'un kándija jíin tú'un kúndá'ú ini tá'an, nátu'un ñin su'nu káa. Te ná kú'un-yó tú'un kuñukuu ini-yo kaku-yó, nátu'un kachíní káa.

⁹ Chi Dios, tú ní téta'an-ya yóo ja koto u'u-ya yóo, chi sua ja ná kaku-yó sá'a máá Jító'o-yo Jesucristo.

¹⁰ Te I'a-ún ni ji'i-ya já yóo, náva'a kunchaa ká'nu-yó jíin-yá, vasa kusu-yo xí kúndito-yó.

¹¹ Ja yúan ná ká'an ndéé-ró jíin tá'an-ró. Te ná síyija-ró tá'an-ró, nátu'un kakuu-ró jíin.

Consejo Pablo

¹² Te káka'an nda'ú-ri jíin-ró ñáni, ja kuándatu-ro núu cháa kásatiñu jíin-ró, te kátá'ú-de tiñu nuu-ro já cuenta máá Jító'o-yo te kákana jíin-de nuu-ro.

¹³ Te ná koo ja jíin'ún xaan-ro núu-dé, te koo man-ro jíin-de sikí tiñu kásá'a-de. Te vindáa vinené ná kúxiuku-ró jíin tá'an-ró.

¹⁴ Te káka'an nda'ú-ri jíin-ró ñáni, ja kána jíin-ró núu cháa kájika ñáa, te ka'an ká'nu-ró jíin cháa tú kua'a ini, te kutuu-ró cháa vitá ini, te koo paciencia ini-ro jíin taká-i.

¹⁵ Te nde'é-ró, ma násá'a ndiva'a-ró jíin ní ñin ñayivi, nú ni sá'a ndiva'a-i jíin-ró, chi sua nene ná ndúkú-ró tiñu ja kée va'a jíin tá'an-ró, jíin taká-i.

¹⁶ Te nene ná koo si'i ini-ro jíiná'an-ró.

¹⁷ Ma júkuiñi-ro já jikán ta'u-ro.

¹⁸ Ná nákuatá'ú-ró nú naún ndi'i kúu, chi súan kuní Dios ja sá'a-ró núu Cristo Jesús.

¹⁹ Ma kasú-ro núu máá Espíritu.

²⁰ Ma sája'a ini-ro núu tú'un kájani-i tu'un-ya.

²¹ Ná koto ncha vii-ro taká-ni, te nú ja vá'a kúu, te kutin ni'in-ró,

²² te nú ja ú'u kúu, ma kivi nduu-ro jíin.

²³ Te máá Dios, I'a ndiso tu'un kuaká'nu ini, nasándoo ndi'i-ya ini-ro jíiná'an-ró. Te kundito kútu-ya ini-ro, añú-ro, jíin yiki kúñu-ró, náva'a tú nakuxndíi-ya sikí-ro kivi ncháa máá Jító'o-yo Jesucristo.

²⁴ Te bueno skíkuu máa-yá, I'a ni kana xini-ro, te súan sá'a-ya.

²⁵ Ñáni jíiná'an-ró, kakan ta'u-ro já'a-rí jíiná'an-ri.

²⁶ Nú káka'an-ro jíin ñani-yo, te ndoo titú-ro-í.

²⁷ Káka'an ni'in-ri jíin-ró jíiná'an-ró sikí máá Jító'o-yo, ja ká'u-ró tutú yá'a nuu taká ñani-yo, cháa ká'io ndoo.

²⁸ Tu'un luu ío ini máá Jító'o-yo Jesucristo ná koo jíin-ró jíiná'an-ró. Súan ná koo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A LOS TESALONICENSES YA'A KUU CARTA UU JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU ÑAYIVI ÑUU TESALONICA

¹ Máá-rí kákuu Pablo jíin Silas jíin Timoteo, te káchaa-ri tutu yá'a nuu tíku'ni kákandíja ñuu Tesalónica, ja ká'ín-i nuu máá Táa-yo Dios, jíin núu máá Jíto'o-yo Jesucristo.

² Tu'un luu ío iní-ya jíin tú'un kuaká'nu iní ja kíi nuu máá Táa-yo Dios jíin núu máá Jíto'o-yo Jesucristo, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró.

Dios kúu I'q sándaq va'a tiñu-yó

³ Kánakuatá'ú nini-rí nuu Dios ja sikí róo ñáni. Súan ío va'a, chi kuakukútu-gá-ro jíin tú'un kákandíja-ró, te bueno kákundá'ú iní-ro tá'an-ró.

⁴ Ja yúan kákusi iní-ri ja sikí róo jíná'an-ró, hora kánakani-ri tu'un-ró núu tíku'ni máá Dios, ndasa kákandíja-ró, jíin ja ká'ín ní'in-ró, vasa káchindikín-i róo, vasa káta'an-ro túndó'o.

⁵ Yuán kúu ñn tuni ja sándaq ndaa-ya-í, náva'a nani'in tá'u-ro nájaa-ro iní ñuu nuu tá'ú Dios tiñu, chi ja sikí yúan kándo'o-ró.

⁶ Chi ío va'a ja súni jíin túndó'o nachunaa Dios nuu ñayivi káxndó'o róo.

⁷ Te róo, ñayivi kándo'o, ñn ká'nu-ni ndetátú-ro jíin-rí jíná'an-ri sá'a-ya kivi ja ndíi ndiijn Jíto'o-yo Jesús ichi ándívi, jíin taká ndajá'a-yá ja ká'io ní'in téyíí.

⁸ Te jíin yáá ñu'un kii-ya, te xndó'o-ya ñayivi tú kájito nuu Dios, jíin ñayivi tú kájandatu nuu tú'un va'a máá Jíto'o-yo Jesucristo.

⁹ Te máá ñayivi-ún ndo'o-i ja náa-í ñí káni sá'a-ya, jíin ja má kúu kivi koyo-i nuu kánchaa máá Jíto'o-yo jíin núu lúu ndíi ncháa fuerza-ya.

¹⁰ Súan sá'a-ya kivi ncháa-ya ja ndúñá'nu luu-ya sá'a taká ñayivi ndóo-ya, te náva'a naa iní sava ñayivi ndé'é-i nuu-yá kivi-ún sá'a taká ñayivi kákandíja nuu-yá, chi ní kákandíja-ró tú'un ndaa ní kákastu'ún-rí nuu-ro.

¹¹ Ja sikí yá'á, te nene kájikan ta'u-rí ja'a róo, náva'a Dios máá-yó kuva'a iní-ya jíin-ró ja ní kana-ya róo. Te taká tiñu va'a kákuni-ro ná skíkuu-ya jíin-ró, jíin fuerza-ya, te suni jíin tiñu kásá'a-ró, jíin tú'un kákandíja-ró.

¹² Náva'a ná nákana jaa-i sí'vi máá Jíto'o-yo Jesucristo sá'a-ró jíná'an-ró, te suni kuatú'ún-i róo sá'a-ya, chi súan sá'a tu'un luu ío iní Dios máá-yó jíin ja ío iní Jíto'o-yo Jesucristo.

2

Sikí ñayivi ñáa kivi ndíi Jesús

¹ Te vina káka'an nda'ú-ri jíin-ró, ñáni, sikí ja ndíi máá Jíto'o-yo Jesucristo jíin ja ndútútú-yó núu-yá,

² ja má nátu'u yachi iní-ro, ni ma kúkuí'a iní-ro sá'a ñn ja jíka kuu, xí tú'un, xí tutú ja sá'a síkí-i ja rúu tájí, cuenta sikí ja á ní kuyani ndaa kivi máá Jíto'o-yo.

³ Ma kuá'a-ró tú'un ja xndá'ú kuti ní ñn-i róo. Chi ma cháa kivi-ún onde nú túu ndu'ichi iní kua'a-í-ya, te suni onde ná kenda ndiijn máá cháa ja xíin kuáchi, chi máá cháa ta'nu ndatu kúu-de.

⁴ Te ndonda-de kasu-de nuu taká ja káskúnání-i Dios, jíin núu ja káchiñú'ún-i. Ja yúan te nungoo-de iní ve'e íi Dios, te ka'an-de ja Dios kúu máá-de.

⁵ Á tú kánuku'un iní-ro ja onde ná kánchaa-ga-ri jín-ró, ni ka'an-ri tu'un yá'a jín-ró jíná'an-ró.

⁶ Te vina a kájiní-ro ndéja kúu ja jasú nuu-dé, náva'a onde ná jáa kiví máa-de te kenda ndijín-de.

⁷ Chí máa tú'un sa'í xín kuáchi, a yáji ní'ni kua'an, ko ío ja jasú nuu vína, onde ná kúxio-ún.

⁸ Yúan-na te kenda ndijín máa cháa xín kuáchi-ún. Te máa Jító'o-yo ká'ni-yá-de nini jín máa já tiví tachi-ní-ya, te nini ja ndíi ncháa kenda ndijín-ya, te xnáa-yá-de.

⁹ Te cháa-ún kii-de sá'a Satanás, te jín fuerza ni'in xaan, jín tuní, jín tíñu ñá'nu sá'a síkí-ni-de.

¹⁰ Te jín táka tíñu tú jíka ndaa, te tñin yátá-de ñayivi náa, kuáchi ja tú ní kájatú-ún-i kumani-í jín tú'un ndaa, náva'a kaku-i sá'a-ya núu.

¹¹ Ja yúan te skíi Dios iní-i, te kuñáa xini-í, ja kándija-i ñn tu'un xndá'ú,

¹² náva'a nakuxndíi-ya síkí táka-i ja tú kákandija-i tu'un ndaa, chí sasua kákusi iní-i jín tíñu tú jíka ndaa.

Máa-yá kúu I'a skíkuu

¹³ Nene kánakuatá'ú níni-rí nuu Dios ja'a róo, ñáni, ja kúnda'ú iní Jító'o-yo róo. Chí máa Dios ni kaji-ya róo onde ná xnáñúu náva'a kaku-ró, te suni jín Espíritu-ya ndúndoo iní-ro te kandija-ró tú'un ndaa.

¹⁴ Ja yúan ní kana-ya xini-ro jíná'an-ró ní sá'a tu'un va'a káka'an-ri, náva'a jaa-ro nú ndíi ncháa kánchaa Jító'o-yo Jesucristo.

¹⁵ Núsáa te kuiñi ni'in-ró ñáni, te kutñin ni'in-ró tú'un ni kakutu'a-ró, kúu jín tú'un xí jín tutú-ri.

¹⁶ Máa Táa-yo Dios kúu I'a ni kúnda'ú iní yóo, jín já ní ja'a-ya tú'un koo ndéé iní-yo ní káni, jín já kuñukuu va'a iní-yo sá'a tu'un luu ío iní-ya. Te máa-yá, onde jín máa Jító'o-yo Jesucristo,

¹⁷ ná násándéé-yá iní añú-ro jíná'an-ró, te ná síyija-ya róo síkí tú'un jín síkí tíñu va'a.

3

¹ ñn-na tu'un ío, ñáni. Ná kakán ta'u-ro jíná'an-ró já'a-rí jíná'an-ri, náva'a yachi ná kuichá nuu tu'un máa Jító'o-yo kí'in, te ná kuátú-ún-i, nátu'un nuu máa-ró jíná'an-ró,

² te suni náva'a ná kaku-ri iní nda'a cháa ñáa jín cháa kástá'an ruu jíná'an-ri, chí nasu ndíi-de kákandija.

³ Ko bueno skíkuu máa Jító'o-yo. Te ná síyija-ya iní-ro, te koto-ya róo nuu káni nuu kuí'a.

⁴ Te kájani ndija iní-ri, sá'a máa Jító'o-yo, já kákuu-ró jín tíñu ni katá'ú-rí nuu-ro te kukuu-ga-ro jín.

⁵ Te máa Jító'o-yo, ná stá'an-ya núu añú-ro ndasa koo maní-ro jín Dios, te ndasa kundiso-ró paciencia Cristo.

Síkí cháa kúxí

⁶ Ko kátá'ú-rí tíñu nuu-ro, ñáni, jín sí'ví máa Jító'o-yo Jesucristo, ja kúxio-ró núu táka ñani-yo já kájika kuu kátá-ni-de, chí nasu súan ní kástá'an-ri nuu-ro.

⁷ Chí a kájiní máa-ró ndasa kánúu ndáku-ró rúu, chí tú súan ní kájika kuu kátá-ni-ri nuu-ro jíná'an-ró.

⁸ Ni tú ní káyee sáni-ri staa síkí ní ñn-ró, chí sua ni kaja'ni-rí máa-rí jín tíñu, te ndúu ñúu-ni ni kasátiñu-ri, te tú ní kúnini iní ni ñn-ró ní kasá'a-ri.

⁹ Nasu já túu derecho-ri kakan-ri núu. Chí sua kuní-ri kuu-ri ñn ejemplo nuu-ro ndasa ndaku-ró rúu.

¹⁰ Chì onde ná káxiukú-ga-rì jíín-ró, te nì katá'ú-rí tiñu yá'a nuu-ro, ja nú ndé ìn ñayivi tú kuní-i sátiñu-i, te ma kée-í núsáá.

¹¹ Chi nì kajini tu'un-rì ja kájika kuu kátá-ni sava-i jíín-ró, tú kásatiñu kuti-í, chì sasua kájika kuu-i kándúkú tú'un-ni-í tá'an-i.

¹² Te nuu ñayivi-ún kátá'ú-rí tiñu, te káka'an nda'ú-rì jíín-i sikì máá Jító'o-yo Jesucristo, ja ná'ín-ni ná kóo-i, te ná sátiñu-i, te ni'in-í kee-í sikì máá-i.

¹³ Te róó jíná'an-ró ñáni, ma kuítá-ro ja kásá'a-ró tíñu va'a.

¹⁴ Te nú ndé ìn-i tú kuní-i kuandatú-i nuu tú'un-rì ja ká'an carta yá'a, kunchaa nuu-ro-í te ma kétá'an-ró jíín-i jíná'an-ró, náva'a ná kúka nuu-í.

¹⁵ Ko ma kóto u'u-ro-í, chì sua kana jíín-ró núu-í nátú'un nuu ìn ñani-ro.

¹⁶ Te máá Jító'o-yo, I'a ndíso tu'un kuaká'nu inì, nene ná kuá'a-ya tú'un vindáa vinené inì-ro jíná'an-ró jíín táká-ni modo. Te máá Jító'o-yo ná kunchaa-ya jíín táká-ro jíná'an-ró.

¹⁷ Ruu, Pablo, áchì-rì ja ná sándéé iní-ro te cháa nda'a máá-rí, chì ya'á-ni kúu ìn tunì ja chísó-rí nuu táká-ni carta-rì. Chì súan cháa-rì.

¹⁸ Tu'un luu ío inì máá Jító'o-yo Jesucristo ná kóo jíín táká róó jíná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA PRIMERA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A TIMOTEO YA'A KUU CARTA HIN JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU TIMOTEO

¹ Máá-rí Pablo kúu apóstol Jesucristo, chī súan nī tá'ú tíñu Dios, I'a náma yóó, jíin Jító'o-yo Jesucristo, ja káñukuu inī-yo-yá.

² Cháa-ri tutu yá'a nuu Timoteo, se'e ndija-ri ja ní skándija-ri: Tu'un luu ío inī-ya, jíin tú'un kúndá'ú inī-ya, jíin tú'un kuaká'nu inī ja kí nuu máá Táa-yo Dios, jíin nuu máá Jító'o-yo Cristo Jesús, ná kóo jíin-ró.

Sikí ñáyivi sīn sīn sa'an

³ Nátu'un nī ka'an nda'ú-ri jíin-ró ja ná kéndoo-ró ñúu Éfeso ná nī ki'in-ri ichi kuá'an-ri ñuu Macedonia, ja ná ká'an nī'in-ró jíin sáva-i, te suni ká'an tuku-ri ja má stá'an-i sīn sīn nuu sá'an,

⁴ ni ma kuá'a-i tu'un ja ná ndúkú kuáchí-i sikí cuento, jíin sikí jíchi tu'un tá'an. Chī sua nákaa-ga kua'an, te skuikín tixin, lugar ja yíja-ga tu'un kándija-yó nuu Dios sá'a. Achí-ri.

⁵ Ya'a kúu ja kuní-ri tá'ú-rí tíñu nuu-ro, ja ná kúndá'ú inī-ro-í jíin tú'un koo ndoo inī-ro, jíin tú'un koo va'a inī añú-ro, jíin tú'un kándija ja tú yóso yú'u.

⁶ Ja sikí yúán kájika yátá sáva-i, te kákusin inī-i kájukuiñi-i sikí tú'un ja tú ní'in tíñu.

⁷ Kákuni-i kuu-i maestro ley, ko ni tú kájuku'un inī-i naún tu'un káka'an-i, ni naún tu'un kájani nī'in-i.

⁸ A kájini-yo ja ío va'a ley, ko nú koo kájí iní-ro jíin.

⁹ Chī a jiní-yo ja ley, tú ní kúva'a ja ndóna sikí ñáyivi vá'a, chī sua ndóna sikí ñáyivi ñáá, sikí ñáyivi tú kájandatú, sikí ñáyivi tú káchiñú-ún-i-ya, sikí ñáyivi kásá'a kuachi, sikí ñáyivi kándaa ndiva'a jíin ñáyivi chá'an, sikí ñáyivi kája'ni táa náa, jíin sikí ñáyivi kája'ni ndíyi,

¹⁰ sikí ñáyivi kájika téné, sikí xí'ncha, sikí ñáyivi sakuí'ná ñáyivi, sikí ñáyivi káxndá'ú, sikí ñáyivi kásátú'ún, jíin sikí sáva-ga tu'un ja tú káni tá'an jíin tú'un máa-yá ja ío ndéé ndánu.

¹¹ Chi tu'un-ún kúu máá tú'un va'a luu xa'an ja vái nuu máá Dios, I'a ii. Te sikí tú'un-ún nī chaa tíñu-ya rúu.

Tíñu nī chaa-ya sikí Pablo

¹² Te nákuatá'ú-rí nuu máá I'a nī ja'a fuerza inī-ri, kúu Cristo Jesús Jító'o-yo, te nī nakani inī-ya ja cháa skíkuu va'a kúu-ri, te nī chaa tíñu-ya rúu.

¹³ Ko onde sáá núú, chī nī ka'an ndiva'a-ri, te nī chindikin-ri-i, te nī stují-rí-i. Ko nī kundá'ú inī-ya rúu, chī tú jiní-ri te nī sá'a-ri, te ni tú ní kándija-ri sáá.

¹⁴ Ko tu'un luu ío inī máá Jító'o-yo, nī ndea-ga inī-ri jíin tú'un kándija, jíin tú'un kúndá'ú inī Cristo Jesús ruu.

¹⁵ Chī ío va'a ja ná kuatá'ú táka-i tu'un ndaa yá'a, ja Cristo Jesús nī kii-ya iní ñuyivi, náva'a nama-ya ñáyivi kándiso kuachi, te ruu kúu máá ja ní kaa-ga nī sá'a.

¹⁶ Ko nī kundá'ú inī-ya rúu, náva'a jíin rúu ja ní kaa-ga nī sá'a-ri, te kuni-i ndasa ío xa'an paciencia inī Jesucristo, náva'a kuu-ri hin muestra nuu ñáyivi kúkuéé-ga kándija-i nuu-yá, te nani'in tá'u-í kuchaku-i ní káni.

¹⁷ Núsáa te ní káni ní kúia ná ká'an jíñú'ún-yo te ná nákana jaa-yó máá Rey, I'a ndíto chakú ní káni, ja tú jí'i-ya, ja tú kúu nde'é ndijin-yo núu-yá, ja máá hin-ni-ya kúu Dios ndíchí. Amén.

¹⁸ Hijo, súan tá'ú-rí tíñu nuu róo Timoteo. Chī jíin kivi ní kaka'an-i ja kúndij máá-ró. Te jíin tú'un nī kaka'an-i-ún, te ná skíkuu va'a-ró jíin tíñu jíku-ró.

¹⁹ Te kandíja nì'in-ró, te ná káni va'a inì añú-ro, chi tu'un yá'a nì kaské'ichi sava-i, te nì kasíjita-i máá-i nuu tú'un kándíja.

²⁰ Te chaa yúan, Himeneo jíin Alejandro kákuu-de, ko nì chi'i-ri-de nda'a Satanás, nává'a ná skuá'a-de inga jínu ma ká'an ndivá'a-ga-de.

2

Ndé cuenta kakan ta'u-yo

¹ Te ví'í-gá ká'an nda'ú-ri jíin-ró núsáá, ja ná kakán ta'u-ro já'a táká ñayivi. Ka'an nda'ú-ro jíin-yá ja kúu máá-i, te kakan-ro nú naún jínu ñú'ún-i, ko nene ná nákuatá'ú-ró já kúu máá-i.

² Suni ná ká'an-ro já'a táká rey jíin já'a táká chaa kakuñá'nu, nává'a ná kúxiukú ná'in-yó, te ná kóo paz nuu-yo, te chiñú'ún-yó-yá, te koo ja jíñú'ún-yó núu táká-ni.

³ Chi ya'á kúu ja ío va'a te sá'a ja játa'an inì Dios, I'a náma yóó.

⁴ Te máá-yá kuní-ya já táká ñayivi ná kaku-i, te ná kuní-i ndasa káa máá tú'un ndaa.

⁵ Chì ío ñin-ni Dios, suni súan ío ñin-ni I'a ká'an ja'a táká ñayivi onde nuu Dios, te I'a-ún, máá cháa Jesucristo kúu-ya.

⁶ Te I'a-ún nì soko-yá máá-yá ja ní nakuaan-ya táká yóó, te onde máá kiví-ún, nì kenda testigo siki I'a-ún.

⁷ Te ja siki yúan ní jani-ya rúu ja kúu-ri apóstol nává'a kani-ri tu'un. Chaa jiní stá'an va'a nuu ñayivi sìn naciòn kúu-ri. Te jandáa ká'an-ri, te a jiní máá Cristo tú xndá'ú-ri.

⁸ Te kuní-ri ja ndéni nì kuu, te ná kakán ta'u táká chaa jíná'an-de. Te ná kóo ndoo nda'a-dé ndukani-de. Te ma kití inì-de, te ni ma kánaá-de.

⁹ Suni súan taká ñasí'í, ná kasú va'a-ña máá-ña jíin sá'ma jíñú'ún, ja tú kuka nuu iní-yo sá'a. Te nasu sáluu-ña máá-ña jíin lazo, xí oro, xí perla, xí sá'ma ncháa ya'u,

¹⁰ Chì sua ná sáluu-ña máá-ña jíin tíñu jíñú'ún sá'a-ña, nátu'un kánúú sá'a taká ña'an já kaka'an-ña já kachiñú'ún-ña máá-yá.

¹¹ Te ñasí'í, náskuá'a-ña kasú-ña yú'u-ña, te ma ndúkú-ña tá'ú-ña tíñu.

¹² Chì tú já'a-ri tu'un ja kánduu ñasí'í stá'an-ña, ni tú tá'ú-ña tíñu nuu cháa, chì ná'in-ni ná kóo-ña.

¹³ Chì Adán nì sáva'a-ya xná'an-ga, te vásá ní sáva'a-ya Eva.

¹⁴ Chì tú ní xndá'ú ja'ú Adán, chì sua ñasí'í-de nì kandíja-ña, te nì sáña'mu-ña.

¹⁵ Ko kaku-ña sá'a ja júku'un se'e-ña, te nú túu sí-a-ña tú'un kándíja-ña jíin tú'un kúndá'ú inì-ña, jíin tú'un koo ndoo inì-ña, jíin tú'un ja tú kuka nuu-ña sá'a.

3

Ndasa koo chaa ndíto tiku'ni

¹ Tu'un ndaa kúu ya'á: Nú ñin chaa kuní-de kuu-de chaa kundito tiku'ni, bueno tíñu ndúkú-de.

² Núsáá te níni ná kóo jíñú'ún cháa kundito-ún, nává'a tú ndenda kuachi siki-dé. Te ñin máá tú'ún-ni ñasí'í-de ná kóo, te koo ndito inì-de, koo kuándí'í-de, koo kájí iní-de, kundá'ú inì-de ñayivi jíká, te koo ñama inì-de stá'an-de.

³ Ma kóo ká'vá-de, ma stují-dé ñayivi. Ma ndío xaan iní-de siki xú'ún. Chì sua ná kóo paciencia inì-de. Ma kútixín-de. Ma kútóo iní-de.

⁴ Te jíñú'ún ná tá'ú-de tíñu inì ve'e-de, te ná kúñava'a-de se'e ja skíkuu-i tíñu tá'u núu-í jíin já kóo jíñú'ún-i.

⁵ Chi chaa ja tú jiní-de tá'ú jíñú'ún-de tíñu inì ve'e-de, ndasa koto-de tiku'ni Dios núsáá.

⁶ Ko ma kúu kivi ñin chaa jáá. Te nú túu, chì sanaa te sávixi-de máá-de te ndonda ja'ú siki-dé.

⁷ Suni kánúú já kúu-de ñn cháa ja kuátú'ún ñáyivi-dé, vasa ká'iin-i sñn inga siki, nává'a ma kuakú ncháa-i-de, ni ma tñn yátá já'ú-de.

Ndasa koo cháa játiñu nuu tíku'ni

⁸ Suni súan cháa kátiñu nuu tíku'ni kákandíja, ná kóo jíñú'ún-de, ma kóo tilakuá-de, ma kóo ká'vá-de, ni ma ndío xaan iní-de siki xú'ún.

⁹ Ko ná kóo ndoo iní añú-de, te ná kundij iní-in-de jíñ tú'un sa'í kákandíja-yó.

¹⁰ Te cháa yá'a, suni kuní ja kóto ncháa-yo-dé xna'an-ga, nává'a kuní-yo nú túu kuachi yí'i siki-dé. Yúan-na te kuu kuatíñu-de.

¹¹ Suni súan ná kóo va'a iní taká ñasí'í, ma ndúkú tú'un-ña tá'an-ña, te ná kóo kuándí'í-ña, te ná skíkuu-ña taká naún tiñu kúu.

¹² Cháa kátiñu nuu tíku'ni, suni ñn-ni ñasí'í-de ná kóo, te ná tá'ú vá'a-de tiñu nuu sé'e-de jíñ núu taká iní ve'e-de.

¹³ Chi cháa kátiñu va'a, sua skákunu-ga-de máa-de kua'an-de, te káchundéé-gá iní-de sá'a-de siki tú'un kákandíja-yó núu Cristo Jesús.

¹⁴ Tu'un yá'a cháa-ri kujaa nuu-ro. Te ñúkuu iní máa-rí ja yachi-ri nuu-ro.

¹⁵ Ko sanaa te kúkuéé-ga te ja-ri nuu-ro. Te ja yúan cháa-ri ya'á, nává'a kuní-ro ndasa kánúú káka-ró jíñ ñáyivi káchiñú'ún Dios. Chi yúan kúu tíku'ni Dios, I'a chakú. Te yúan kándituu te kásákútu-gá máa tú'un ndaa.

¹⁶ Ndaa ká'an-ri, ja yíi xaan káa máa tú'un sa'í káchiñú'ún-yó: Ni kenda ndijin Dios jíñ yíki kúñu-ya. Te ni kendo ndaa-ya ní sá'a máa Espiritu. Ni kajini ndaja'a-ya nuu-yá. Ni jicha nuu tu'un-ya núu ñáyivi sñn nación. Ñáyivi ñúyivi ní kákandíja-i nuu-yá. Ni ndaa-ya kuá'an-ya núu lúu ndíi ncháa ni sá'a Dios.

4

Siki tú'un ndu'ichi iní

¹ Ko máa Espiritu, a kástu'ún kájí núu-yo, nú ná kúyani ndí'i kivi te ndu'ichi iní sava-i jíñ tú'un kákandíja-i. Te kuatú'ún-i máa já ká'an tu'un xndá'ú jíñ sá'an tachi.

² Kundiso-i uu xini, te ka'an-i tu'un tú'ún, chi ndukava iní añú-i.

³ Ma kuá'a-i tu'un tanda'a-yo, ni ma kuá'a-i tu'un kee-yo sáva ndeyu ní sá'a Dios ja kuní máa-yá ja ná ní'in cháa kákandíja jíñ cháa kájiní ichi ndáa, chi kánakuatá'ú-de nuu-yá te káyee-dé.

⁴ Chi taká ja ní sá'a Dios ío va'a, te ma kúu ské'ichi-yo, te nú ná nákuatá'ú-yó núu-yá te ná kée-yo.

⁵ Chi jíñ tú'un Dios, te jíñ tú'un kakan ta'u-yo núu-yá, te a ni ndundoo-ni ndeyu-ún.

Cháa játiñu va'a nuu Jesucristo

⁶ Ko nú tu'un yá'a kastu'ún-ró núu taká ñani-yo, cháa játiñu va'a nuu Jesucristo kúu-ró nú súan, chi a ni tñn tu'un kándíja-ró-ún iní-ro, onde jíñ sá'an va'a ja bueno skíkuu-ró.

⁷ Ko taká tu'un yúkú, jíñ taká tu'un aná'an, ná skána-ró kí'in, te ná skuá'a-ró máni tu'un ja chíñú'ún-yó máa-yá.

⁸ Tiñu ja skuá'a-yó ndúndéé yíki kúñu, chi yaku-ni ní'in tiñu. Ko tu'un chíñú'ún-yó máa-yá, chi taká-ni modo ní'in tiñu, chi vida yá'a jíñ vida cháa, bueno kee sá'a.

⁹ Tu'un ndaa kúu tu'un yá'a, te ío va'a ja ná kuatá'ú taká-i.

¹⁰ Chi siki yá'á kúu ja kásatiñu ni'in-yó, te kándo'o-yó, chi kañukuu iní-yo já kúu máa Dios, I'a chakú, chi máa-yá kúu I'a náma taká ñáyivi, ko ví'í-gá náma-ya ñáyivi kákandíja nuu-yá.

¹¹ Tu'un yá'a ná stá'an-ro, te tá'ú-ró tiñu.

12 Ma kuá'a-ró tú'un ja kúj'a iní ni ñn-i koto-i róo vasa súchí-ró. Te ná kóo va'a-ró, náva'a ñayivi kákandíja kuu ndaku-i róo jíin tú'un ká'an-ro, jíin modo jíká kuu-ró, jíin tú'un kúndá'ú iní-ro-í, jíin tú'un kándíja-ró, jíin tú'un ndoo iní-ro.

13 Nini kúkuéé-ga-ri te ja-a-ri, te ná kuítú iní-ro ká'u-ró tutú nuu-í, ná kána jíin-ró núu-í, ná stá'an-ro tú'un nuu-í.

14 Ma kúkúxí-ró jíin tá'u ní ni'in-ro, chi chaa kákuu nuu, ni chaa-de nda'a-dé xini-ro, te ni kuta'u-ro yúan, nátu'un ni kaka'an-de onde kivi ní kuu-ún.

15 Ná kúndee tu'un yá'a xini-ro. Te kukuu ni'in-ró jíin, náva'a ná kuní taká-i ndasa bueno kuayija-ró jíin.

16 Te koto va'a-ró máa-ró jíin tú'un stá'an-ro. Ma sía-ro. Chi nú súan ná sá'a-ró, te bueno nama-ró máa-ró jíin taká ñayivi chú'un iní tu'un ka'an-ro.

5

1 Ma kána jíin-ró núu cháa ñá'nu, chi sua ka'an nda'ú-ro jíin-de nátu'un jíin táa-ro. Te nuu cháa súchí, ka'an-ro jíin-de nátu'un jíin ñaní-ro,

2 te nuu ñá'an ñá'nu, nátu'un jíin náa-ro, te nuu ñá'an súchí, nátu'un jíin kuá'a-ró. Te tu'un ndoo ndatu'ún-ró.

3 Te ná ká'an jíin'ún-ró jíin ñá'an kákendoo ndá'ú, te nú ni kákendoo ndá'ú ndija-ña.

4 Ko nú ñn ña'an kéndoo ndá'ú ío se'e-ña, xí sé'e tójání-ña, ná kútu'a suchí yá'a xna'an-ga kundiso jíin'ún-i responsable máa-i iní ve'e-i, te ná nákoto-i táa-i náa-i, chi súan jata'an iní Dios.

5 Te nú ña'an já ní kéndoo ndá'ú ndija kúu-ña, te máa ñn-ña, te ñúkuu iní-ña Dios, te nene ká'an nda'ú-ña jíin-yá te jikán ta'u-ña ndúú ñúú-ni nuu-yá.

6 Ko nú ña'an jíká siki tú'un si iní kúu-ña, vasa chakú-ña, ko nátu'un a ni jii-ña.

7 Tu'un yá'a ná tá'ú-ró tiñu nuu-í, náva'a tú ndenda kuachi siki-í.

8 Te nú ñn chaa tú ndíto-de tá'an-de, te ví'í-gá nú jíin tá'an máa-de iní ve'e-de, te a ni ské'ichi-de tu'un kándíja-de nú súan, te chaa ñáa-ga kúu-de vásá ñn chaa tú kándíja.

9 Ma sá'a-ró cuenta ja ñá'an ní kéndoo ndá'ú kúu-ña, te nú té jinu-ga-ña uní xiko uxi kuia-ña, jíin já máa ñn-ni yii-ña ni nchaka-ña,

10 jíin já kájatú'ún vá'a-i ja bueno tiñu ni sá'a-ña, jíin já ní skuá'nu-ña sé'e, jíin já ní kúndá'ú iní-ña ñayivi jíká, jíin já ní nakacha-ña já'a ñayivi kákandíja, jíin já ní chindéé-ña ñayivi káta'an tundó'o, jíin já ní'in ni jika-ña jíin taká tiñu va'a.

11 Ko ña'an súchí ja kéndoo ndá'ú-ña, ma kuátá'ú-ró-ña, chi nú a ni kaisíki ncháa-ña siki Cristo, yúan-na te kákuni-ña já nátanda'a túku-ña.

12 Nú súan, te ta'nu ndatu-ña sá'a máa-ña, chi tú ní skíkuu-ña tú'un ni keyu'u-ña xnáñúú.

13 Te suni káskuá'a-ña kée kúxí-ña, kájika-ña ndíta'an ve'e, te nasu máa ñn ja kée kúxí-ña, chi suni siki cuentú-ni kájika kuu-ña, te kivi nduu-ña ká'an-ña tú'un ja tú ío va'a.

14 Núsáa, te taká ñasí'í súchí kákendoo ndá'ú, kuní-ri ja ná nátanda'a-ña, náskuá'nu-ña sé'e-ña, ná kóto va'a-ña vé'e-ña, te ma kuá'a-ña lugar ja ká'an ndiva'a ja'ú siki-yo.

15 Chi sava-ña a ni kajika yatá-ña, te ni kandikin-ña yatá Satanás kaja'an-ña jíin.

16 Ko nú ñn chaa kándíja, xí ñn ña'an kándíja, káñava'a tá'an ja kákuu ña'an ní kéndoo ndá'ú, ná kóto-de-ña, te ma cháa-de carga siki tíku'ni kákandíja, náva'a ni'in tíku'ni najjín kúu ña'an kákendoo ndá'ú ndija.

17 Ná kóo jíin'ún xaan-ro núu cháa kákuu nuu, te nú kátá'ú vá'a-de tiñu, ko ví'í-gá jíin'ún ná kóo-ró núu-dé nú kájani ni'in-de tu'un jíin já kástá'an-de.

18 Chi áchí máa tutú ii: Ma chú'un-ró ñunu yú'u xndiki jíkó, áchí. Te: Chaa sátíñu kivi, chi ío derecho-de ja kí'in-de ya'u-de, áchí.

19 Ma kuátú'ún-ró ní ñn kuachi siki cháa kúu nuu, chi onde nú ío uu xí uní testigo.

²⁰ Te ñayivi kúkuu jíin kuáchi, kana jíin-ró núu-í, ko ná kuní jíin núu táká-i, náva'a suni ná yú'ú sava-ga-i.

²¹ Ko onde jíin Dios, jíin máá Jító'o-yo Jesucristo, jíin táká ndajá'a-yá ja ní kaji-ya, ká'an nì'in-rì tu'un yá'a jíin-ró, ja ná skíkuu va'a-ró, te ma kúnchaa nuu-ro-í, ma ñin-i kaa ñin-i kuun koto-ró núu-í.

²² Ma xndée yachi-ro ndá'a-ro xiní ní ñin-i, te ma kivi nduu-ro kuáchi jíin ingá ñayivi. Koto va'a-ró máá-ró náva'a ná kéndoo ndoo-ró.

²³ Vina te ñí-gá kua'an-yo, ma kó'o-ga-ro máni máá ndúcha, ná kó'o-ró ñin tí'li vino sikì ja sá'a kue'e chíi-ró, jíin ja núu-ni núu-ni kú'u-ro.

²⁴ Taká kuáchi kásá'a sava-i, a nì natuu, te jiní-yo ja ná kuxndí-ya sikì yúán, ko kuáchi kásá'a sava-ga-i, chí kuéé-ga te natuu.

²⁵ Suni súan kúu taká tiñu va'a, chí a nì natuu, te ja ná té tuká-ún, ma kúu kundee sa'í.

6

¹ Taká ñayivi kákuu mozo kásatiñu sáni-i, ná kóo jíñú'ún vá'a-i nuu patrón-i, náva'a tú koo ndiva'a tu'un sikì sí'ví máá Jító'o-yo jíin sikì sá'an-ya.

² Te ñayivi káñava'a-i patrón kákandíja, ma sájá'a iní-i nuu-dé sikì ja ñaní-i kákuu chaa-ún, chí sua ná kuátíñu va'a-ga-i nuu-dé, chí kákandíja chaa-ún ja kájatíñu-i nuu-dé, te maní-dé jíin-i. Súan ká'an nì'in tu'un yá'a, te suni stá'an.

Sikì tú'un xndá'ú

³ Te nú ndé ñin chaa stá'an-de inga tu'un, te nú tú játú'ún-de ja ío ndaa tu'un máá Jító'o-yo Jesucristo, te nú tú játú'ún-de sa'an ja káchiñú'ún-yó máá-yá,

⁴ máni sávixi-de máá-de. Te ni ñin tu'un tú júku'un iní-de, chí tíxin jáni iní-de, te kánaá-de jíin tú'un ká'an sáni. Te yúan kákuu tu'un kuásún iní, tu'un tíxin, tu'un ká'an ndiva'a, tu'un jáni ñáá iní xiní,

⁵ jíin ja kákanaá chaa kándakú'u xiní, chaa tú káñu'un tu'un ndaa iní-de, te kájani iní-de ja ná chíñú'ún-de máá-yá náva'a nì'in-dé xu'ún. Ná kúxio-ró ma kétá'an-ró jíin chaa kándaa súan.

⁶ Ko ja á nì kaan-yó jíin-yá, te káchiñú'ún-yó máá-yá, jíin yúán, chí natu'un a kua'a ní kani'in-yo.

⁷ Tú naún ní cháa jíin-yó iní ñuyivi yá'a, suni ma kúu kiñi'in-yó ní ñin ki'in-yo jíin.

⁸ Nú ío ja kée-yo, ío ja kú'un-yó, te siñ-ní ná kóo iní-yo jíin.

⁹ Te ñayivi ja kákuu-i kuu kúká-i, chí jító nchaa ja'ú-i, te tñin yátá-ún-i. Te yachi kivi-i jíin tú'un ndío ñáá iní-i te sá'a ndiva'a ndituní-i, te náa ñayivi-ún, te síjita-i máá-i sá'a tu'un-ún.

¹⁰ Chí nú xu'ún kúmani-yo jíin, te sikì yúán káku taká tiñu ñáá. Yuán ní kandio iní sava-i, te nì kasía-i ichi kákandíja-i. Te nì kivi tundó'o xaan iní añú-i.

Tu'un ndúkú ndéé kándíja va'a

¹¹ Ko róo, chaa játíñu nuu Dios kúu-ró, te ná kúnu-ró kóto-ró táká tiñu yá'a. Te ná ndúkú-ró ja skíkuu-ró tíñu ndaa, tu'un káchiñú'ún-yó máá-yá, tu'un kándíja, tu'un kúndá'ú iní tá'an, tu'un paciencia, tu'un súchí iní.

¹² Ná ndúkú ndéé-ró kándíja va'a-ró, te suni ná sá'a-ró fuerza ni'in tá'u-ro kúchaku-ro ñí káni, chí ja yúán kúu ja ní kana-ya xiní-ro, te nì ka'an ndaa-ro tú'un-ya ní kajini kua'a ñayivi.

¹³ Te onde jíin Dios tá'ú-rí tiñu yá'a nuu-ro, chí ja máá-yá, te chakú taká ndatíñu, te suni jíin Jesucristo, I'a nì ka'an ndaa taká tu'un nuu Poncio Pilato, ká'an-rì.

¹⁴ Ná skíkuu va'a-ró jíin tíñu tá'u núu-ro, náva'a ma kúchá'an, ni ma kuakú nchaa-i, onde kivi ndí máá Jító'o-yo Jesucristo.

¹⁵ Chì ìn kivi te kunì ndijin-yo kii-ya, sá'a máá I'a kúsi iní-yo jíin. Te I'a-ún, máá ìn-ya kúñá'nu, te kúu-ya Rey nuu táká rey, te Jito'o nuu táká jito'o.

¹⁶ Te máá ìn-ya kúu I'a ndíto chakú ní káni. Te ncháa-ya ìn lugar nuu ndí ncháa, te ma kúu ja ni ìn-i yúan. Te ñayivi tú ní jini ndijin nuu-ya, ni ma kúu kuti. Nuú máá-ya ná kóo tu'un jíñú'ún, te ná tá'ú máá-ya tiñu ní káni. Amén.

Sikì tú'un kúká

¹⁷ Nuú táká ñayivi kúká ká'io inì ñuyivi yá'a, ná tá'ú-ró tiñu ja má sávixi-i máá-i. Ni ma kúñukuu inì-i kaku-i jíin xú'ún, chì yachì náa-ún. Chì sua ná kúñukuu inì-i kaku-i sá'a Dios, I'a chakú, chì máá-ya já'a kua'a-ya taká-ni ndatíñu nuu-yo já kúsi iní-yo sá'a.

¹⁸ Ná sá'a va'a-i jíná'an-i. Ná kúu kúká-i jíin táká tiñu va'a sá'a-i. Yachì ná kóto tá'an-i, te yachì ná chindéé tá'an-i.

¹⁹ Súan te kaya-i taká tiñu va'a sikì máá-i ja kúu-i kua chaá, chì súan te kutin-i ichi kúchaku ndija-i.

²⁰ Ko róo Timoteo, ma sía-ro táká tu'un ni chi'i-ri nda'a-ro. Te ma kivi nduu-ro jíin táká tu'un yúkú tu'un sáni, jíin táká tu'un ndíchí ñáá, ja jasú nuu máá tú'un júku'un ndaa inì.

²¹ Chì súan ni kajatú'ún sáva-i tu'un yúkú-ún. Te ni kaxnáa-í ichi ndíso tu'un kákandíja-yó. Tu'un luu ío inì máá-ya ná kóo jíin-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A TIMOTEO YA'A KUU CARTA UÜ JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU TIMOTEO

¹ Máá-rí kúu Pablo apóstol Jesucristo, chī súan nī jata'an inī Dios, chī a nī keyu'u-yá kua'a-ya tú'un kuchaku-yo sá'a Cristo Jesús.

² Cháa-rī tutu yá'a nuu Timoteo, se'e-rī ja maní-rí jíin: Tu'un luu ío inī-ya, jíin tú'un kúndá'ú inī-ya yóo, jíin tú'un kuaká'nu inī ja kí nuu máá Táa-yo Dios, jíin já kí nuu máá Jító'o-yo Jesucristo, ná koo jíin-ró.

³ Nákuatá'ú-rí nuu Dios, te játíñu-rī nuu-yá nátu'un nī kasá'a vuelú-rī, te tú náku-xndíi añú-rī sikí-rí. Te tú júkuiñi kuti-rí ja núku'un inī-rī róo, hora jikán ta'u-rí ndúú ñúú-ni.

⁴ Kúu inī-rī kunī-rī nuu-ro, náva'a kusíi xáan iní-rī, chī núku'un inī-rī ndasa nī nda'i-ro.

⁵ Chī a nī nuku'un inī-rī ndasa kájí kándija-ró, te suni súan nī kándija naná ñúu-ro Loida xna'an-ga, jíin náa-ro Eunice. Te jáni ndija inī-rī ja sūni súan ncháa tu'un kándija-ún inī máá-ró vīna.

⁶ Ja yúán xndáku-rī nuu-ro, ja ná náskandá jáá-ró máá tá'u ní ja'a Dios nuu-ro, ja ní ní'in-ro ná nī chaa-rī nda'a-rí xini-ro.

⁷ Chī tú ní ja'a Dios ñn modo io nuu-yo, chī sua ja ná kuíñi nī'in-yó, jíin já ná kúndá'ú inī-yo-í, jíin já ná koo kuándí'í-yo.

Ma kúka nuu-yo sikí tú'un máa-yá

⁸ Núsáa te ma kúka nuu-ro káni ndaa-ro tú'un máá Jító'o-yo, ni tu'un ruu chaa kándeek veka ja sikí máa-yá. Chī sua ná koto ta'an-ro túndó'o sikí ja jáni-ró tú'un va'a, chī ja sikí yúán ní ja'a Dios fuerza inī-yo.

⁹ Chī nī nama-ya yóo, te nī kana-ya xini-yo ndúndoo-yó, ko nasu sikí tíñu kás'a-yó, chī sua ñúkuún máa-yá nī sá'a-ya jíin tú'un luu ío inī-ya, chī onde ná té chá'an-ga kéjá'á táka kuia, te nī ja'a-ya tú'un-ún nuu-yo ní sá'a Cristo Jesús.

¹⁰ Ko vīna a nī kenda ndijin tu'un-ún nī sá'a ja ní kenda Jesucristo, I'a náma yóo. Te máa-yá nī janchaa-ya kué'e kuu-yo. Te jíin máá tú'un va'a nī stá'an-ya núu-yo ndasa kuchaku-yo te ma kúu-ga-yo.

¹¹ Te nī chaa-ya tíñu sikí-rí kúu-rī apóstol kani-rī tu'un-ún, te stá'an-rī nuu ñáyivi sīn nación.

¹² Te ja sikí yúán jító-rī túndó'o yá'a. Ko tú kúka nuu-rí, chī a jiní-rī ndé nuu kándija-rī. Te jáni ndija inī-rī ja kúu kundito-ya já ní chí-i-rī nda'a-yá, onde ná jáa máá kivi.

¹³ Ná kúkuu nī'in-ró jíin íchi tú'un va'a ndasa nī jini so'o-ró ní ka'an-rī. Te ná kúndij-ro jíin-ún modo kándija-ró jíin já kúndá'ú inī-ro-í sá'a Cristo Jesús.

¹⁴ Ná koto-ró tú'un ndaa ja ní ja'a Espíritu Santo nuu-ro, chī ncháa-ya iní-yo.

¹⁵ A jiní-ro já táka ñáyivi káxiukú ñúu Asia, nī kaskéndo-i ruu, te uu-i kákuu Figelo jíin Hermógenes.

¹⁶ Ná kúndá'ú inī máá Jító'o-yo ñáyivi káxiukú vé'e Onesíforo, chī kua'a vuelta nī nani'in iní-rī nī sá'a-de, te tú ní kúka nuu-dé vasa nú'ni-rī kándeek-rī veka.

¹⁷ Chī sasua nī nandúkú víi-dé ruu, te nī ndenda-rī nī sá'a-de, ná nī kándeek-de Roma.

¹⁸ Ná kuá'a máá Jító'o-yo tú'un ja máá I'a kúu Tatá, ná kúndá'ú inī-ya-dé máá kivi-ún. Te a jiní va'a máá-ró ndasa xaán ní jatíñu-de nuu-rí inī ñuu Éfeso.

2

Máa-yo nátu'un soldado va'a Jesucristo

1 Ko róó, hijo máni, ná ndúndáján iní-ro jíin tú'un luu ío iní Cristo Jesús.

2 Te tú'un nì jini so'o-ró ní ka'an-ri onde jíin kuá'a ñáyivi ní kajini, tú'un yá'a ná chí'i-ró iní nda'a sáva chaa skíkuu va'a, náva'a suni kuu stá'an tuku máá-de nuu sáva-ga-i.

3 Ko róó, ma yú'ú-ro kóto-ró túndó'o, nátu'un ñn soldado va'a Jesucristo.

4 Ni ñn chaa kájatá'an, tú sátéñu-de máá-de jíin tíñu ñuyívi, náva'a kusii iní máá chaa nì chaa tíñu soldado sikí-dé.

5 Suni súan chaa ísiki, tú ní'in-dé premio-de te nú tú kusiki ndáa-de.

6 Suni súan chaa jítu, ma ní'in-dé kee-dé te nú tú sátiñu-de xna'an-ga.

7 Ná káni iní máá-ró naún tú'un ká'an-ri, te máá Jító'o-yo ná kúña-ga-ya xiní-ro jíin taká-ni.

8 Ná núku'un iní-ro já Jesucristo, se'e tata David nì kuu-ya, te nì nachaku-ya má'ñú ndíyi. Nátu'un ká'an tú'un va'a jáni-ri.

9 Te ja sikí-ún jíto-ri tundó'o, te kánde-ri vekaa nátu'un chaa nì sá'a kuachi xaan. Ko máá tú'un va'a Dios, ma kúu kunu'nì.

10 Núsáa te sikí já kúndá'ú iní-ri ñayivi ní kaji máá-yá kúu ja kánda-ga-ri koto-ri tundó'o. Náva'a suni kaku máá-i jíná'an-i, te jaá-i nuu lúu kunchaa-i ní káni sá'a Cristo Jesús.

11 Ká'an ndaa tú'un yá'a: Nú nì kaji'i-yo jíin máá-yá, te suni kuchaku-yo jíin máá-yá.

12 Nú kanda-yó kóto-yó túndó'o, te suni tá'ú-yó tíñu jíin-yá. Nú tú kuantu'un-yó-yá, te suni ma kuatu'un-ya yóó.

13 Vasa tú káskíkuu va'a máá-yó, ko a skíkuu va'a máá-yá. Ma kúu ské'ichi-ya máá-yá. Achí.

Tu'un xndáku nuu tá'an

14 Tú'un yá'a ná xndáku-ró núu ñáyivi, te ka'an nì'in-ró jíin-i, te ná kuní jíin núu máá Jító'o-yo, ja má stá'an-i sikí tú'un, chí tú ní'in tíñu kuti-ún, chí sua sáká núu iní ñayivi jini so'o.

15 Nì'in ná ndúkú-ró náva'a kuantú'ún Dios róó, te náva'a kuu-ró chaa sátiñu va'a ja tú níni kúka nuu-ro, jíin já bueno jáni ndaa-ro máá tú'un va'a.

16 Ma kivi nduu-ro jíin tú'un yúkú, tú'un sáni, chí ví'í-gá nákaa jíin tú'un ñáá.

17 Chí tú'un-ún, kaji kí'in nátu'un kue'e gangrena. Te uu chaa súan kákuu Himeneo jíin Fileto.

18 Te chaa-ún, a nì skuíta-de ichi tú'un ndaa, chí káka'an-de ja á nì ja'a máá kivi náchaku taká-i, te súan sáká núu-de jíin tú'un kákandíja sava-i.

19 Te nì'in kándii ja'a já ní jani Dios. Te a nì kukútu jíin tú'un yá'a: A jiní máá Jító'o-yo taká ñayivi yí'i nda'a máá-yá. Te suni ká'an: Taká ñayivi já ndáku ñi'in-i sí'ví máá-yá, ná kúxio-i nuu taká tíñu ñáá, achí.

20 Iní ñn ve'e ká'nu, nasu máni máá kó'o oro, ko'o plata ío, chí suni ío ko'o yúnu, ko'o ñú'un, te suni ío ja kú'un ja jíñú'ún iní te suni ja kú'un ja tú jíñú'ún.

21 Te nú ñn ñayivi skána-i tíñu ja tú jíñú'ún ío iní-i, yúan-na te nduu-i nátu'un ñn ko'o ja kú'un ja jíñú'ún iní. Te koo ndoo-i. Te ní'in tíñu-i ndasa játa'an iní máá Jító'o. Te koo tú'a-i ja kúu taká tíñu va'a.

22 Kunu-ró kóto-ró taká ja ndío iní chaa súchí. Kundikín-ro tú'un ndaa, tú'un kándíja, tú'un kúndá'ú iní, tú'un vindáa vinené. Súan sá'a-ró onde jíin ñáyivi kándaku ñi'in-i máá Jító'o-yo jíin já ndóo ío iní añú-i.

23 Ma kivi nduu-ro jíin tixín ñáá, ja tú ío kájí iní, chí a jiní-ro já máni tixín skuikín-ún.

24 Chí mozo máá Jító'o-yo, ma kúu koo tixín-de, chí sua kumaní-dé jíin taká-i, te koo ñama iní-de stá'an-de, te ná kuándéé iní-de jíin-i.

25 Te jíin tú'un súchí iní-de ná náka'nu-de ñayivi kájasu, chí sanaa te nakani iní-i sá'a Dios, náva'a kuní-i ichi tú'un ndaa,

²⁶ te náva'a kaku-i nuu já'ú ja kuní-ún tñn yátá-i, chi n̄i kundéé jíin-i jíka ná'ín-i nátu'un játa'an in̄i máá.

3

N̄ayivi chá'an kivi sándi'-na

¹ Tu'un yá'a ná júku'un in̄i-ro, ja ondé nuu kuájinu-na kivi, te chaá kivi koo tundó'o.

² Te koo n̄ayivi já máni chíñú'ún-i máá-i, chíñú'ún-i xu'ún, sávi xi sáni-i máá-i, sájá'a in̄i-i, ka'an ndiva'a-i siki tá'an-i, ma kuándatu-i nuu táa-i nuu náa-i, koo nde'é-i, ma kéndoo ndoo-i,

³ ma kúmani-i jíin tá'an-i, ma júkuiñi-i ja kájatá'an-i, sátú'ún-i, síjita-i máá-i, tí'iná koo-i, koto u'u-i taká tiñu va'a,

⁴ nastúu tá'an-i, ka'ncha ndaa-ni-i, sándúxi-i máá-i, te chíñú'ún-ga-i tu'un kúsi in̄i-i nasu já chíñú'ún-i Dios.

⁵ Sá'a-i ja káchiñú'ún-i máá-yá, ko káské'ichi-i fuerza yúan. Ma kivi nduu-ro jíin n̄ayivi kásá'a súan.

⁶ Chi sava chaá yá'a kakuu chaá kivi koyo tñi ve'e, te kátiin-de taká ña'an xini ñáa ja kándiso xaan-ña kuachi, te s̄in s̄in kásá'a-ña jíin tú'un kakan̄i in̄i máá-ña.

⁷ Te nene káskuá'a-ña, te tú kúu kuti kundéé-ña júku'un in̄i-ña tú'un ndaa.

⁸ Te nátu'un n̄i kasá'a Janes jíin Jambres, ja ní kandúkú-de kasu-de nuu Moisés, suni súan kásá'a chaá yá'a chi kándúkú-de kasu-de nuu tú'un ndaa. Chaá n̄i te'yu ja jiní tuni kakuu-de, te a n̄i ské'ichi-ya-dé siki já tú kákandija-de.

⁹ Ko ma kundéé-ga máá-de, chi koto ndijin taká-i tiñu káñáa n̄i kasá'a-de, nátu'un n̄i ta'an uu chaá-ún.

¹⁰ Ko róo, a n̄i skuá'a-ró ndasa stá'an-ri, ndasa jíka-ri, ndasa kúu in̄i-ri, ndasa kándija-ri, ndasa paciencia in̄i-ri, ndasa kúndá'ú in̄i-ri-i, ndasa kándi in̄i'in-ri,

¹¹ ndasa n̄i kachindik̄in-i ruu, ndasa n̄i ta'an-ri tundó'o. Taká yúan ní kii siki-rí in̄i ñuu Antioquía, ñuu Iconio, ñuu Listra. Súan n̄i kachindik̄in-i ruu. Ko máá Jító'o-yo n̄i nama-ya rúu nuu taká-ni-ún.

¹² Te suni taká n̄ayivi já kakuu-i kaka kuu-i jíin-yá chíñú'ún-i Cristo Jesús, chindik̄in-de-i.

¹³ Ko chaá ñáa, chaá xndá'ú, ví'i-gá kivi-de jíin. Chi xndá'ú-de n̄ayivi, te n̄ayivi-ún naxndá'ú tuku-i-de.

¹⁴ Ko róo, ná kúkuu-ga-ro jíin já ní skuá'a-ró, ja ní kándija n̄i'in-ró jíin, chi a jiní-ro ndé n̄ayivi ní stá'an nuu-ro.

¹⁵ Chi onde ná lúli-ró ní jiní-ro núu máá tutú ii, te kuu koo ndíchi-ró sá'a náva'a kaku-ró chi kándija-ró núu Cristo Jesús.

¹⁶ Taká tutu ii, n̄i kachaa-de n̄i sá'a máá-yá, te bueno ní'in tiñu ja stá'an, ja kána jíin núu-í, ja náchu'un íchi-ún-i, ja stá'an ichi ndáa nuu-í,

¹⁷ náva'a ná yija va'a n̄ayivi jíka jíin Dios, náva'a ná kúndiso-i taká tu'un kánúu ja kée va'a tiñu-i sá'a.

4

Siki já ná kani ná'ín-yó tú'un

¹ Ká'an n̄i'in-ri jíin-ró jító nuu Dios jíin núu máá Jító'o-yo Jesucristo, I'a sánda tiñu n̄ayivi chakú, jíin n̄ayivi ní j'i, kivi ndí-ya, kivi tá'ú-yá tiñu in̄i ñuu-ya.

² Ná kani-ró tú'un. N̄i'in ná ká'an-ro. Kuítu in̄i-ro ká'an-ro vaša tú núña-ró. Te jíin paciencia jíin sá'an, ná stétuu-ró-i, ná kána jíin-ró núu-í, ná ká'an nda'ú-ro jíin-i.

³ Chi chaá kivi já má kuátú'ún kúti-í kuni so'o-i sa'an va'a, chi sua kókon ná sá'a-i so'o-i. Te ndúkú-i maestro ja ká'an ndasa kúu in̄i máá-i.

⁴ Te kuxio-i ma kúni so'o-i tu'un ndaa, te kivi-i ichi cuento sáni.

⁵ Ko róó, ná kóo ndito iní-ro. Ná kuándéé iní-ro jíin túndó'o. Ná káka-ró káni-ró tú'un va'a. Ná skíkuu-ró tíñu ndíso-ró.

⁶ Chì ruu, a sokó-rí máá-rí nuu-yá ja kúu-ri, te a kuakuyani kivi k'ín-ri.

⁷ Bueno a nì kundéé-rí jíin tíñu jíku-ri. A nì síjínu-ri máá kú'a carrera. Tú ní sía-ri tu'un kákandíja-yó.

⁸ Ja yuán, a ndátu tu'a premio-ri, sikì já kéndoo ndaa-ri, te yuán kuá'a máá Jító'o-yo núu-rí máá kivi-ún. Te máá-yá kúu juez ndaa. Te nasu núu máá ñn-ri kua'a-ya, chì suni kua'a-ya núu táká ñayivi káñukuu xaan iní-i kivi ndíi-ya.

Túndó'o nì jito Pablo

⁹ Kuítú iní-ro te chaá yachi-ro núu-rí.

¹⁰ Chì Demas, a nì sía-de ruu, te kua'an-de ñuu Tesalónica, chì chíñú'ún-de ñuyivi yá'a. Crescente, a kua'an-de ñuu Galacia, te Tito, a kua'an-de ñuu Dalmacia.

¹¹ Máá ñn-na Lucas kánchaá jíin-rí. Kuaka-ró Marcos kii-ró jíin-de. Chì bueno kuatíñu-de jíin-rí nuu-yá.

¹² Tíquico, nì tájí-rí-de kua'an-de ñuu Éfeso.

¹³ Te nú vaji-ró, te kundá'á-ró kútóo-ri kii-ró jíin, ja ní skéndo-ri ve'e Carpo ñuu Troas, te suni jíin táká libro. Ko tutu ñii kúu ja kánúú-ga.

¹⁴ Alejandro, chaá xndúcha kaa, xaan ndíva'a nì sá'a-de jíin-rí, ko máá Jító'o-yo kua'a-ya yá'u-de ná tíñu nì sá'a-de.

¹⁵ Ná kóto va'a-ró máá-ró, ma kivi nduu-ro jíin-de, chì xaan ní jiku-de nì jasú-de nuu tú'un káka'an-yo.

¹⁶ Kivi ní kundaa núu já ní ka'an máá-rí ja'a máá-rí, tú ni ñn ñayivi ní chindéé tá'an jíin-rí, chì taká-ni-i nì kaskéndo-i ruu. Ná kakán ta'u-rí ja'a máá-i náva'a ma chísó-yá kuachi-i.

¹⁷ Ko máá Jító'o-yo, nì kandii-ya xíin-rí, te nì ja'a-ya fuerza iní-ri náva'a síjínu-ri kani ndíi-ri tu'un, náva'a kuu kuni so'o taká ñayivi síin naciún. Te súan nì kaku-ri iní yu'u ndíka'a.

¹⁸ Te suni máá Jító'o-yo, ná náma-ya rúu nuu táká tíñu ñáá. Te kanda-ni-ri sá'a-ya onde kivi-ri ñuu andívi núu tá'ú-yá tíñu. Te ná nákana jaa-yó-yá ñí káni ñí kuiá. Súan ná kóo. Amén.

¹⁹ Ná sándéé iní Prisca jíin Aquila, achi-ro kúni-i, jíin ñayivi káxiukú vé'e Onesíforo.

²⁰ Erasto, nì kendo-de ñuu Corinto. Te Trófimo, nì skéndo-ri-de ñuu Mileto, kú'u-de.

²¹ Ndúkú ndéé-ró cháa-ro vásá kéjá'á víko víjin. Sándéé iní-ro áchí Eubulo, jíin Pudente, jíin Lino, jíin Claudia, jíin táká ñani-yo.

²² Máá Jító'o-yo Jesucristo ná kóo-ya jíin añú-ro. Te tu'un luu ío iní-ya ná kóo jíin-ró jíná'an-ró. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A TITO YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU TITO

¹ Máá-rí kúu Pablo, mozo Dios te suni apóstol Jesucristo kúu-ri ni sá'a-ya, náva'a skándíja-ga-ri ñayivi ní kaji Dios, jíin já ná júku'un-ga iní-i tu'un ndaa ndasa chiñú'ún-i-ya.

² Te ja yúán káñukuu iní-i kuchaku-i ní káni, chi súan ni keyu'u Dios onde aná'an xaan, te ma kúu kuti xndá'ú-ya-í.

³ Te onde ni jinu va'a máá kiví, te ni stá'an ndijin-ya tú'un-ya jíin tú'un kájani-ri, ja ní chi'i-ya-ún ndá'a-rí, nátu'un ni tá'ú tíñu Dios, I'a náma yóó.

⁴ Cháa-ri tutu yá'a nuu-ro Tito, chi se'e ndija-ri kúu-ró sikí tú'un kákandíja ká'nu-yó. Tu'un luu ío iní-ya, jíin tú'un kúndá'ú iní-ya yóó, jíin tú'un kuaká'nu iní, ja kii nuu máá Táa-yo Dios, jíin já kii nuu máá Jíto'o-yo Jesucristo, I'a náma yóó, ná koo jíin-ró.

Ndasa koo chaa kakuu nuu

⁵ Ja sikí yúán ní skéndo-ro róo onde ñuu Creta, náva'a ná sánda-ro nú tú kuní jinu va'a tíñu, te náva'a kani-ró cháa kuu nuu ná ñn ná ñn ñuu, nátu'un ni tá'ú-rí tíñu nuu-ro.

⁶ Kani-ró cháa tú yí'i kuachi sikí, jíin nú ñn-ni ñasí'í-de ío, jíin nú kákandíja va'a se'e-de, te nú tú kájaku nchaa ñayivi-í ja síjita-i máa-i xí já ní'in iní-i.

⁷ Te chaa ndíto tikuni, níni ná kúu-de chaa tú yí'i kuachi sikí, chi nchátíñu-de tíñu Dios. Ma kújá'a iní-de, ma yachí kití iní-de, ma koo ká'vá-de, ma stují-dé ñayivi, ma ndío xaan iní-de sikí xú'ún.

⁸ Chi sua ná koto ndá'ú-de nuu ñayivi jíká, ná chíñú'ún-de tíñu va'a, ná koo kuándí'í-de, ná koo ndaa iní-de, ná koo ndoo-de, ná kútiin ni'in-de máa-de.

⁹ Te ná kúndii ni'in-de jíin tú'un ndaa kákandíja-yó jíin já kúu sa'an-ya, náva'a kuu stá'an-de taká sa'an va'a, te náva'a kuu kundé-de jíin ñayivi sáká núu.

Ja xndá'ú ñayivi

¹⁰ Chi ío kua'a cháa ja tú kákuni-de kuandatu-de, te kaka'an sáni-de, te kaxndá'ú-de ñayivi. Te chaa ni kaxiti ndúu, ví'í-gá kásá'a-de súan.

¹¹ Níni ná kasú-ro yú'u cháa-ún, chi kásaká núu-de iní ñayivi ní ní-ni-i ve'e-i. Te kástá'an-de tu'un ja tú ká'io va'a, te kándúkú-de ni'in-dé xu'ún sikí tíñu ñáá-ún.

¹² Ñn tá'an máa-de, chaa jáni tu'un ñuu máa-de, ni ka'an súan: Ñayivi ñuu Creta, chi máni ñayivi xndá'ú kakuu, máni kití sána kakuu, máni káyee kúxí, áchí-de.

¹³ Ká'an ndaa tu'un ni ka'an chaa-ún. Núsáa te kana jíin téyí-ró núu-í, náva'a ná kándíja ni'in-i.

¹⁴ Ma chú'un iní-i cuento kaka'an chaa judío, ni tíñu kátá'ú cháa ja á ni kaské'ichi-de tu'un ndaa.

¹⁵ Ñayivi ká'io ndoo, jáni iní-i ja ío ndoo-ni taká ndatíñu, ko ñayivi chá'an jíin ñayivi tú kákandíja, ni ñn ndatíñu tú ío ndoo jiní-i, chi sua ni te'yu añú-i jíin já jiní tuní-i.

¹⁶ Káka'an-i ja á kájiní-i nuu Dios, ko jíin tíñu kásá'a-i, te kájasu-i nuu-yá, chi ñayivi chá'an, ñayivi ní'in iní kakuu-i, te tú ní'in tíñu kuti-í nuu ní ñn tíñu va'a.

2

Sa'an ja ío va'a

¹ Ko róo, ná ká'an-ro sá'an ja ío va'a.

² Kachi-ro núu cháa ñá'nu ja ná kóo kuándí'í-de, ná kóo kájí xiní-dé, ná kóo jíñú'ún-de, ná kándíja ñi'in-de, ná kúndá'ú iní-de-i, ná kóo paciencia-de.

³ Suni súan ña'an ñá'nu. Ná káka jíñú'ún-ña, ma sátú'ún-ña, ma kóo ká'vá-ña, ná stá'an-ña núu-í ndéja kúu ja vá'a,

⁴ te ná stá'an-ña núu ñá'an súchí ja ná kóo jíñú'ún-i, ja ná kúvixi-i jíin yíi-í, ná kúndá'ú iní-i se'e-i,

⁵ te ná kóo kuándí'í-i, ma káka téné-i, ná kóto va'a-i ve'e-i, ná kóo tu'un maní iní-i, ná kuándatu-i nuu yíi-í, náva'a tú ka'an ndiva'a ñayivi sikí tú'un Dios sá'a-i.

⁶ Suni súan ka'an nda'ú-ro jíin cháa súchí, ja ná kútíin ñi'in-i máa-i.

⁷ Te róo, ná sá'a-ró taká tiñu va'a, náva'a kuu-ró in ejemplo va'a nuu-í. Te jíin tú'un ka'an-ro, ná ka'an ndaa, te ná ka'an ñukájí iní-ro.

⁸ Tu'un va'a ka'an-ro, náva'a ma kuakú ncha-i yóo, náva'a kuka nuu cháa jasú nuu-yo, chí tú kúu ndiñi'in-de ni in tiñu ñáa ka'an-de sikí-yo.

⁹ Ka'an nda'ú-ro jíin mozo ja ná kuándatu-i nuu patrón-i, ja ná kúsi iní patrón-i sá'a-i jíin taká tiñu-i, te ma ná chíso-i tu'un nuu-dé.

¹⁰ Ma saku'ná-i ndatiñu-de, chí sua ndaa ná skíkuu va'a-i nuu-dé, náva'a jíin taká tiñu sá'a-i, te skéndo luu-i sa'an Dios máa-yó, I'a náma yóo, sá'a-i.

¹¹ Chi tu'un luu ío iní Dios, ja kúu kaku taká ñayivi sá'a, a ñi kenda ndijin.

¹² Te tu'un-ún stá'an nuu-yo ndasa skána-yó taká tu'un ja tú chíñú'ún-yó-yá sá'a, jíin ja ndío iní-yo sikí ñuyivi sá'a, te stá'an nuu-yo ndasa koo kájí iní-yo káka kuu-yó jíin ja kóo ndaa iní-yo, jíin ja ná chíñú'ún-yó-yá kúia yá'a.

¹³ Káindatu-yó, chí káñukuu iní-yo kéndo ndatu-yo kivi ndíi ncháa kenda ndijin Jesucristo ja kúu-ya Dios ñá'nu máa-yó, I'a náma yóo.

¹⁴ Te ñi ja'a-ya máa-yá ja sikí yóo, náva'a chunaa-yá taká ja ní kastivi-yó, suni náva'a sándoo-ya ñayivi kuñi nuu máa-yá, jíin ja ná kúitú iní-i sá'a-i tiñu va'a.

¹⁵ Súan ka'an-ro, te ka'an nda'ú-ro, te kana jíin-ró núu-í jíin tiñu ndiso-ró. Ma kuá'a-ró tú'un ja sáa'á iní ni in-i nuu-ro.

3

¹ Xndáku-ró núu-í ja ná kuá'a-i so'o-i nuu cháa kakuñá'nu, jíin núu cháa kándiso tiñu. Ná kuándatu-i, te yachi ná tiiin-i taká tiñu va'a.

² Ma ká'an-i sikí ní in ñayivi, ma kútixin-i, ná kóo jíñú'ún-i, te ná kóo súchí iní-i jíin taká ñayivi.

³ Chí sáa, suni ñayivi ñáa ñi kakuu-yó núu, tú ní káandatu-yo, ñi kasana-yó íchi, ñi kachiñú'ún-yó taká ja ní ndio ñáa iní-yo jíin sijn sijn tiñu ñi kakusi iní-yo jíin, te ñi kajika kuu-yó jíin tú'un ñáa tu'un kuásun iní, ñi kakiti iní-i nuu-yo, te ñi kajito u'u tá'an-yó.

⁴ Te Dios kúu I'a náma yóo. Te ñi kenda ndijin tu'un kúmani iní-ya jíin-yó jíin tú'un kúndá'ú iní-ya taká ñayivi.

⁵ Yúan-na te ñi nama-ya yóo, ko nasu jíin tiñu ndaa ñi kasá'a-yó, chí jíin tú'un ñi kundá'ú iní-ya yóo. Te jíin tú'un ñi nakacha-ya yóo ñi nakaku-yó, te ñi ndujáa-yó ní sá'a máa Espiritu Santo.

⁶ Te Espiritu-ún ñi jicha nuu kua'a iní añu-yo ní sá'a Jesucristo I'a náma yóo,

⁷ náva'a kuu kendo ndaa-yo sá'a tu'un luu ío iní-ya, suni náva'a ni'in-yo tá'u-yo ja kúñukuu iní-yo kúchaku-yo ní káni.

⁸ Ká'an ndaa tu'un yúan. Te kuní-ri ja ná ká'an ñi'in-ró taká tu'un yá'a, náva'a ñayivi ní kakandíja-i nuu Dios ná kúitú iní-i kukuu-i jíin tiñu va'a. Ío va'a taká tu'un yá'a, te ní'in tiñu ja kúu taká ñayivi.

⁹ Ko ma kivi nduu-ro jíin taká tixin káñáa, ni sikí tú'un jichi tu'un tá'an, ni tu'un kanaa, ni jíin tú'un kástatá'an sikí ley. Chí máni tu'un sáni kakuu-ún te tú ní'in tiñu.

¹⁰ Nú íó ñn cháa tú játú'ún, te nú a ñi kana jíin-ró núu-dé ñn uu jínu, yúan-na te ma kivi nduu-ga-ro jíin-de.

¹¹ A jiní ndija-yó já ñn ñayivi sá'a súan, a ñi skuíta-i ichi, te máni kuachi sá'a-i, te kuachi máa-i kúu ja nákuɣndíi-ya siki-í.

Tu'un sándéé iní

¹² Nú ñi tájí-rí Artemas xí Tíquico jaɣ nuu-ro, yúan-na te ndúkú ndéé-ró kíi-ró núu-rí ñuu Nicópolis, chi cháa iní-ri kunchaa-ri yúan viko víjin.

¹³ Te ná ndúkú ndéé-ró chú'un íchí-ró Zenas, cháa kúu maestro ley, onde jíin Apolos. Te koto-ró-de náva'a tú kuu falta ni ñn nuu-dé.

¹⁴ Te ñayivi ká'jin jíin-yó, ná skuá'a-i tñn ñi'in-i tiñu va'a, náva'a ñi'in-í ndasa ja'a tundó'o sava-ga-i, náva'a tú kundii sáni-i.

¹⁵ Taká ñayivi kaxiukú jíin-rí yá'a, káka'an-i ja ná sándéé iní-ro. Ná sándéé iní taká ñayivi kákumani jíin-yó siki tú'un kákandíja-yó, kachi-ro kúni-i. Tu'un luu ío iní-ya, ná kóo jíin-ró jíná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA DEL APOSTOL SAN PABLO A FILEMON YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN PABLO APOSTOL NUU FILEMON

¹ Máá-rí kúu Pablo, te kánde-rí vekaa ja sikí Jesucristo te jín ñani-yo Timoteo katájí-rí tutu yá'a nuu-ro Filemón, chaa mani jín-rí kúu-ró, te chindéé tá'an-ró jín-rí.

² Suni kácha-rí tutu yá'a nuu Apia, ña'an mani jín-ró, jín nuu Arquipo, chaa chindéé tá'an jín-rí sikí tíñu kándúkú ndéé-rí yá'a, jín nuu tíku'ni kákandíja ío iní ve'e-ró jián.

³ Tu'un luu ío iní-ya jín tú'un kuaká'nu iní ja kii nuu máá Táa-yo Dios jín ja kii nuu máá Jító'o-yo Jesucristo ná koo jín-ró jíná'an-ró.

⁴ Nákuatá'ú-rí nuu Dios máá-rí, te nene núku'un iní-rí roó, nú jikán ta'u-rí nuu-yá.

⁵ Chí a jini so'o-rí ja bueno kákundá'ú iní-ro táká ñayivi ndóo, te kándíja va'a-ró nuu máá Jító'o-yo Jesús.

⁶ Te jikán-rí nuu-yá náva'a nú kájani-ró tú'un te ná skándíja va'a-ró-i, te kuní kájí-i taká tíñu va'a káñava'a-yó jín Cristo Jesús.

⁷ Chí kákusií xáan iní-rí, te ká'io ndéé iní-rí, ja súan kákundá'ú iní-ro-í, chí ja roó ñani, te ni nani'in-gá iní añú ñayivi ndóo.

Ja ní ka'an Pablo ja'q Onésimo

⁸ Núsáá te vasa kuu chundéé iní-rí, sá'a Cristo, ja tá'ú-rí tíñu nuu-ro núu, ja ná skíkuu-ró tíñu va'a,

⁹ chí sua va'a-ga ná ká'an nda'ú-rí jín-ró ja jín sikí ja maní-ro jín-rí, jín sikí ja rúu kúu Pablo, chaa ni yii jín ja kánde-rí vekaa ja sikí Jesucristo.

¹⁰ Núsáá te ká'an nda'ú-rí jín-ró ja ná sá'a-ró tóká'nu iní-ro núu sé'e-rí Onésimo, chí a ni skándíja-rí-i nini kánde-rí vekaa.

¹¹ Te suchí yá'a, tú ní ní'in tíñu-i nuu-ro sáa, ko vina, chí bueno ní'in tíñu-i nuu-ro jín núu-rí.

¹² Te ná natájí-rí-i najaa-i nuu-ro. Te kuatá'ú-ró-i, natu'un ruu, chí ñin-ni kákuu-rí jín-i.

¹³ Te kúsií iní-rí ja kúncha-i jín-rí te kuu-i yu'u núu-ro kuatíñu-i nuu-rí núu, nini kánde-rí vekaa ja sikí máá tú'un va'a.

¹⁴ Ko tú ní kuní-rí sá'a-rí súan, onde nú tú kuatu'un máá-ró, chí nasu stétuu-rí roó sá'a va'a-ró, chí sua sikí ja játa'an iní-ro.

¹⁵ Chí sanaa te ja sikí yúan kúu ja ní jinu-i ni jito-i roó yaku tiempo ni sá'a-ya, náva'a kuu naki'in-ró-i te ma sía tá'an-ró jín-i ní káni.

¹⁶ Te ma káni-ga iní-ro ja mozo kúu-i, chí va'a-ga koo-ró jín-i vása jín mozo natu'un maní-ro jín ñin ñani-ro, chí súan jáni iní-rí jító-rí-i. Ko ví'í-gá kúu máá-i nuu máá-ró ja sikí tá'an-ró kúu-i jín ja sikí máá Jító'o-yo.

¹⁷ Núsáá te nú jini máá-ró ja cháa chindéé tá'an jín-ró kúu-rí, te ná kuatá'ú-ró-i, natu'un ruu núsáa.

¹⁸ Te nú naún falta ni sá'a-i jín-ró, xí taú-i nuu-ro, te sikí máá-rí ná chí-i-ró cuenta.

¹⁹ Máá-rí kúu Pablo, cháa-rí tutu yá'a jín ndá'a máá-rí, te máá-rí chunáa. Súan ká'an-rí lugar ja ká'an-rí ja súni onde jín máá-ró jín añú-ro taú-ro núu-rí.

²⁰ Jándaá ñani, kuní-rí ja ná kúsií iní-rí sá'a-ró sikí tíñu máá Jító'o-yo. Te ná nani'in-gá iní-rí sá'a-ró jín máá Jító'o-yo.

²¹ Cháa-rí tutu yá'a nuu-ro, chí kúva'a iní-rí ja kuándatu va'a-ró, te jini-rí ja skíkuu-ga-ro vása ja ní ka'an-rí jín-ró.

²² Te suni kuní-ri ja sátu'a-ró nú kúnchaa-ri, chi ñúkuu ini-ri kenda-ri yá'a te jaa-ri nuu-ro, sá'a-ya jíin tú'un jikán ta'u-ro já'a-rí.

²³ Te Epafras, chaa kánde ta'an jíin-rí vekaa yá'a ja sikí Cristo Jesús, ká'an-de ja násándéé ini-ro.

²⁴ Te Marcos, Aristarco, Demas, jíin Lucas, chaa kásátiñu ta'an jíin-rí, suni súan káka'an-de.

²⁵ Tú'un luu ío ini máá Jító'o-yo Jesucristo ná kóo ini-ro. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA A LOS HEBREOS YA'A KUU CARTA KUA'AN NUU ÑAYIVI HEBREO

Ja ní ka'an Dios jín yú'u Sé'e-ya

¹ Tini jínu te tini modo ni ka'an Dios jín ndíyi táa-yo onde aná'an, ni ka'an-ya jín yú'u cháa ni kajani tu'un-ya.

² Te vina kúu kivi sándi'i-na. Te ni ka'an-ya jín-yó jín yú'u Sé'e-ya. Te nuu Sé'e-ya-ún ni ja'a ndi'i-ya taká ndatíñu. Te suni jín Sé'e-ya-ún ni sá'a-ya ñuyívi.

³ Te ndii ncháa Se'e-ya-ún natu'un ndii ncháa máa-yá. Te in núu-ni káa-i natu'un káa máa-yá. Te tin-i taká ndatíñu jín fuerza tu'un ká'an-i. Te ni nasándoo-i yóo taká kuachi-yó. Yúan-na te ni nungoo-i ichi ndává'a máa I'a ñá'nu onde andívi.

⁴ Te ñá'nu xaan-gá ni nduu Se'e-ya-ún vásá taká ndajá'a-yá, chi kánúú-gá sí'ví-i vásá sí'ví taká ndajá'a.

Ñá'nu-ga Se'e-ya vásá ndajá'a andívi

⁵ Xí ndé jín ndajá'a ní ka'an Dios sa: Róo kúu Se'e-ri, te ruu kúu Táa-ro vina, ni kachi-ya náún. Xí, ruu kuu táa-i, te máa-i kuu se'e-ri, ni kachi-ya náún.

⁶ Te suni ká'an-ya tú'un yá'a kivi já ndii Se'e núu-yá ini ñuyívi: Taká ndajá'a Dios ná chíñú'ún-yá-i.

⁷ Te tu'un ndajá'a-yá ká'an ndija-ya: Natu'un kée tachí súan jika ndajá'a-yá sá'a-ya, te máa já káatíñu nuu-yá ndúu yáá ñú'un sá'a-ya, áchí-ya.

⁸ Ko tu'un yá'a ká'an Dios jín Sé'e-ya: Máa-ró kúu Dios, te mesa tá'ú-ró tíñu koo ñí káni ñí kuiá, te bastón ndaa kúu bastón tin-ró tá'ú-ró tíñu ini ñuu-ro.

⁹ Kúsi iní-ro jín tíñu va'a te jito u'u-ro tíñu káñáá. Ja yúan I'a, kúu Dios máa-ró, ni ji'i-gá-ya róo jín aceite ja kúsi iní-ro sá'a vásá taká-ga tá'an-ró, áchí Dios jín Sé'e-ya.

¹⁰ Te suni ká'añ-ya: Máa-ró kúu Jito'o, te onde xnáñúú ní sá'a-ró ñuyívi. Te andívi chí tíñu ni sá'a nda'a-ro kúu.

¹¹ Tíñu ni sá'a-ró-ún, chí naa, ko máa-ró, chí ío-ro ñí káni. Te taká ndatíñu ni sá'a-ró-ún, chí kutú'ú natu'un in sa'ma,

¹² te natu'un in tikachí súan natuu-ro te nasama jíná'an, ko máa-ró, ma násama kuti-ro, te kua-ro ma ndi'i kuti, áchí Dios jín Sé'e-ya.

¹³ Xí ndé jín ndajá'a ní ka'an Dios sa: Jungoo-ró ichi ndává'a-ri nini ná chúkú-rí taká ñayivi kájito u'u róo, kuu-i teyu kuxndii ja'a-ro, ni kachi-ya náún.

¹⁴ Á nasu ní xndéché-yá ndajá'a-yá te natu'un mozo ni táji-yá kuangoyo náva'a kuatíñu nuu ñayivi ná ní'in tá'u-í kaku-i saa.

2

Tu'un kánúú já náma-ya yóo

¹ Jínu ñú'ún já chú'un va'a ini-yo taká tu'un ni kajini so'o-yó-ún núsáá, chí nú túu te sanaa te sía-yo tú'un-ún.

² Chi tu'un ni kaka'an ndajá'a-yá ni kendoo ndaa. Te taká ñayivi ní'in ini jín ñayivi tú ní káandatu, vatu-ni ni ní'in-í ya'u-i.

³ Te yóo, ndasa kaku-yó nú sío-ni-yó koto-yó tú'un kánúú-ún ja náma-ya yóo núsáá. Chí xnáñúú-gá ni jani ndijin máa Jito'o-yo tú'un-ún. Yúan-na te cháa ni kajini so'o tu'un ni ka'an-ya, ni sákutu-dé tu'un-ún ini-yo.

⁴ Te Dios, ni chindéé ní chituu-ya-dé ja ní kajani ndaa-de tu'un-ún, te ni kasá'a-de tuni jíin tíñu ñá'nu jíin sín sín tíñu ja nánaa iní-yo sá'a. Te ni ja'a-ya Espiritu Santo nuu ná ñn ná ñn-de ndasa ni jata'an iní máá-yá.

Ni jito nchaq Jesús tundó'o kii nuu máá-yó

⁵ Chi tú ní ja'a-ya tú'un tá'ú táká ndajá'a tíñu nuu ñúyivi ja cháa-ún ja kaka'an-yo tú'un-ún.

⁶ Ko ío ñn tutu nuu ká'an ndaa ñn chaq: Naja núku'un iní-ní ja kúu chaq, chi tú káxaan-dé. Te naún kúu máá Sé'e chaq ja ndíto-ní-ya.

⁷ Ni nasásúchí núu-ní-ya vásá táká ndajá'a. Yúan-na te ni sáñá'nu-ní-ya. Te ni kaka'an jíñú'ún ñáyivi jíin-ya ni sá'a-ní. Te ni jani-ní-ya tá'ú-yá tíñu nuu táká tíñu ni sá'a nda'a-ní.

⁸ Ni chúkú-ní taká ndatíñu chi ja'a-ya káandatu nuu-yá. Achí tutu. Chi taká ndatíñu káandatu nuu-yá, ni sá'a Dios. Te tú ni ñn ja tú jándatu nuu-yá ío. Ko té chá'an-ga kuni-yo já kuándatu taká ndatíñu nuu-yá.

⁹ Ko vina a kájiní-yo núu Jesús, I'a ni ndusúchí núu, vásá táká ndajá'a. Te ni ndo'o-ya te ni jí'i-ya. Te ja yúan ní nduñá'nu-ya te ni kaka'an jíñú'ún-i jíin-ya. Te ja síki tú'un luu ío iní Dios, te ni jí'i-ya já'a táká ñáyivi.

¹⁰ Te Dios, ni sá'a-ya táká ndatíñu, te tñn-ya táká ndatíñu, te ncháka-ya kuá'a sé'e kinyoyo-i nuu ndíi ncháa. Ja yúan ní io va'a ja ndó'o máá Jesús, I'a náma-ya-í, sá'a Dios, náva'a yija va'a Jesús jíin túndó'o-ún.

¹¹ Chi Jesús, máá I'a sándoo, jíin ñáyivi ní káandoo, onde ñn-ni nuu Dios vaikoyo. Ja yúan tú kúka nuu Jesús skúnání-ya-i ñani-ya.

¹² Chi ni ka'an-ya: Kastu'ún-ná sí'ví-ní nuu táká ñani-ná, te ma'ñú tíku'ni nakana jaa-ná ní, achí-ya.

¹³ Te suni ká'an-ya: Ruu kandíja-ri nuu-yá. Te inga jínu ká'an-ya: Yá'a nde'é-ró kánchaq-ri jíin táká se'e ni ja'a Dios nuu-rí, achí-ya.

¹⁴ Te nátu'un ni kakaku taká se'e modo ñáyivi, suni súan ni kaku máá Jesús, náva'a kuu kuu-ya te yúan xnáa-yá kui'na já tñn kue'e kuu-yo.

¹⁵ Te suni náva'a kuu nama-ya táká ñáyivi káatíñu sáni níí vida-i nuu kuí'na, kuachi ja ní kayu'ú-i kuu-í.

¹⁶ Chi tú ní tñn-ya ndá'a máá ndajá'a, chi sua ni tñn ndija-ya ndá'a táká tata Abraham.

¹⁷ Te yúan níni ní nasama-ya nátu'un kándaq taká ñani-ya, náva'a kuu-ya ñn sutu ñá'nu ja kúndá'ú iní-ya yóo, te skíkuu-ya táká tíñu kuni Dios, náva'a kuanchaq-ya táká kuachi ñáyivi.

¹⁸ Chi ni ndo'o máá-yá ja ní jito nchaq tá'an yúan jíin-ya. Te ja yúan kúu chindéé chítuu-ya ñáyivi ní jito nchaq tá'an-ún jíin-í.

3

Ñá'nu-ga Jesús vásá Moisés

¹ Ñani máni, ká'io ndoo-ró. Ja yúan ní kana ká'nu-ni-ya xiní-ro jíin máá-rí ja nó'on-yo ándíví. Ná nde'é-ró ndasa ni sá'a Jesús, I'a kúu apóstol, I'a kúu sutu ñá'nu, ja kákandíja-yó-yá.

² Chi ni skíkuu va'a-ya jíin Dios, I'a ni chaq tíñu síki-yá, nátu'un ni skíkuu va'a Moisés jíin vé'e-ya.

³ Ko Jesús, ví'í-gá ni nduñá'nu-ya vásá Moisés, nátu'un chaq jáni ve'e, ví'í-gá kúñá'nu-de vásá vé'e-ún.

⁴ Chi taká ve'e, kúva'a sá'a chaq. Ko I'a sá'a taká ndatíñu kúu máá Dios.

⁵ Chi Moisés, nátu'un mozo ni skíkuu ndija-de jíin vé'e Dios. Te ni ka'an ndaa-de taká tu'un ja kuni-ya já kué-ga ka'an-de.

⁶ Ko n̄i skíkkuu Cristo nátu'un ñn se'e jíin vé'e Dios. Te ve'e-ún kákuu yóó, nú kuiñi n̄i'in-yó te kákusiñi iní-yó jíin tú'un káñukuu in̄i-yó ondé kivi ndi'i-na.

Tu'un ndetatú-yo

⁷ Ja yúan ní kuu nátu'un ká'an Espiritu Santo: Vina te ná kúni ná'ín-ró tú'un ká'an-ya,

⁸ te ma ndúndava iní añú-ro, nátu'un n̄i kasáni'in in̄i-ro kivi ní jito nchaa-ri róó onde nuu ñú'un té'é.

⁹ Te yúan n̄i kajito nchaa ndiyi táa-ro rúu. Te n̄i kajini-de tiñu n̄i sá'a-ri jíin-de uu xiko kuia.

¹⁰ Ja yúan ní kit̄i in̄i-ri nuu ñáyivi-ún. Te n̄i ka'an-ri: Nene kásana-i in̄i añú-i, te tú ní kájini-i ichi-rí.

¹¹ Yuán ní kit̄i in̄i-ri, te n̄i ka'an n̄i'in-ri ja má kivi koyo kuti-í nuu ndetatú-ri, áchí-ya.

¹² Ñáni, núsáa te koto va'a-ró máa-ró jíin'an-ró, náva'a ma koo ni ñn-ró jíin añú ñáa ja tú kándija kuti, te kuxio-ró núu Dios, I'a chakú sá'a.

¹³ Te ndita'an kivi ná ká'an nda'ú-ro jíin tá'an-ró, nini káka'an-yo já vina kúu vina, náva'a ma sáni'in in̄i ni ñn-ró sá'a kuachi jíin tú'un xnda'ú.

¹⁴ Te nú kuiñi n̄i'in-yó jíin tú'un n̄i keja'á-yó jíin ondé kivi ndi'i-na, yúan-na te ñn-na kákuu-yó jíin Cristo.

¹⁵ Chi súan ká'an: Vina te ná kúni ná'ín-ró tú'un ká'an-ya, te ma ndúndava iní añú-ro, nátu'un n̄i kasáni'in in̄i ndiyi táa-ro sáa.

¹⁶ Chi ñáyivi ní kenda koyo jíin Moisés in̄i ñuu Egipto, n̄i kajini so'o-i tu'un n̄i ka'an-ya, te n̄i kasáni'in in̄i-i, vasa tú ndi'i-i.

¹⁷ Te ndé nuu ní kit̄i in̄i-ya uu xiko kuia-ún núsáa. Á nasu núu ñáyivi ní kasá'a kuachi-ún náún. Te n̄i kanaa máa-i onde nuu ñú'un té'é.

¹⁸ Te ndé jíin ní ka'an téyí-ya ja má kivi koyo kuti-í nuu ndetatú-ya. Á nasu jíin ñáyivi tú ní kajandatu nuu-yá-ún náún.

¹⁹ Te kájini-yo já tú ní kúu kivi koyo kuti-í, kuachi ja tú ní kákandija-i.

4

¹ Ná yú'ú-yo núsáa, chi vasa ío ná'ín-ga tu'un n̄i keyu'u-ya ja kivi koyo-yó ndetatú-yo jíin-ya, ko sanaa te ñn-ró ma kundée-ró ní'in-ro tú'un-ún.

² Chi suni n̄i kajini so'o-yó tú'un va'a-ya, nátu'un máa ñáyivi-ún. Ko tú ní ní'in tiñu tu'un n̄i kajini so'o máa-i, kuachi ja tú ní kákandija-i.

³ Ko yóó, ja kákandija-yó, kivi koyo-yó núu ndetatú-ya, nátu'un n̄i ka'an-ya: N̄i ka'an téyí-rí kivi ní kit̄i in̄i-ri, ma kivi koyo kuti-í nuu ndetatú-ri, áchí-ya, vasa a n̄i jinu ndi'i tiñu n̄i sá'a-ya ondé kivi ní jukuiñi ñuyivi.

⁴ Chi ío ñn tutu nuu yóso tú'un n̄i ka'an-ya siki kivi usiá: N̄i ndi'i n̄i sá'a Dios taká tiñu-ya, te n̄i ndetatú-ya kivi usiá, áchí.

⁵ Te inga tu'un ká'an yá'a: Ma ndivi koyo kuti-í nuu ndetatú-ri, áchí.

⁶ Te ñáyivi ní kajini so'o tu'un-ya xna'an-ga, tú ní kivi koyo-i, kuachi ja tú ní kajandatu-i nuu-yá. Ko kivi ná'ín yakú ñáyivi.

⁷ Te ja yúan ní jani tuku-ya ingá kivi. Chi n̄i kuu kua'a tiempo te jíin yú'u David n̄i ka'an-ya já vina kúu kivi-ún, nátu'un a n̄i ka'an-ri ndivi'a: Vina te ná kúni ná'ín-ró tú'un ká'an-ya, te ma ndúndava iní añú-ro, áchí.

⁸ Chi nú ní já'a Josué ñn nuu ndetatú-i jíin'an-i, yúan-na te ma ká'an-ga Dios siki ingá kivi cháa núu.

⁹ Ja yúan kéndoo ná'ín ñn nuu ndetatú ñáyivi Dios.

¹⁰ Chi cha kivi nuu ndetatú-ya, ndetatú-de taká tiñu sá'a-de, nátu'un ndetatú máa Dios taká tiñu n̄i sá'a-ya.

11 Ná ndúkú ndéé-yó kivi-yó núu ndétatú-ya yúan núsáá, náva'a tú jungava ni ñn-yó, nátu'un máá-i, ja tú ní kájandatu-i sáá.

12 Chi tu'un Dios, tu'un chakú, tu'un ñi'in kúu, te xaan-gá vásá machete uu yu'u. Te kúndéé káan onde kúsín iní jín añú-yo, te suni sásín onde nuu káñutá'an yiki jín méke, te nándúkú víi ndasa jáni iní-yo jín ndása cháa iní añú-yo sá'a-yó.

13 Te tú ni ñn ndatíñu yísa'í nuu-yá. Chi taká-ni núña siki, te ká'jin ndijin nuu I'a naki'in cuenta.

Jesús kúu sutu ñá'nu-ga ká'an-ya já'a-yo

14 Núsáá te káñava'a-yó ñn sutu ñá'nu. Máá Jesús Se'e Dios kúu-ya já ní ndivi-ya ándivi. Ja yúan ná kuñi ñi'in-yó jín tú'un káka'an-yo.

15 Chi tú káñava'a-yó ñn sutu ñá'nu ja má kúu ta'u'u iní-ya yóo siki já vítá iní-yo, chi sua ñn núu-ni ñi jito nchaa-i-ya nátu'un yóo, ko tú kuachi ní sá'a-ya.

16 Núsáá te ná chúndéé iní-yo jáa-yo núu mesa-ya, nuu kúndá'ú iní-ya yóo, náva'a sá'a-ya tóká'nu iní nuu kuachi-yó, te ñi'in-yo tú'un luu ío iní-ya hora ja kánandi'i-yó-ún.

5

1 Chi taká sutu ñá'nu ja ní kaji-ya má'ñú ñáyivi, ñi jani-ya sutú-ún ja ká'an-de ja'a ñáyivi núu Dios, te soko-dé ndatíñu te ka'ni-dé kití núu-yá ja siki kuachi-i.

2 Te sutu-ún, kuu ka'an vítá-de jín ñáyivi tú tu'a jín ñáyivi kájika sana, chi suni máá-de, vítá xaan iní-de.

3 Te ja yúan jínu ñú'ún já súni ka'ni-dé kití núu-yá ja siki kuachi máá-de, nasu máá ñn ja siki kuachi ñáyivi.

4 Te ni ñn chaa, ma kúu sáñá'nu-de máá-de ja kúu-de sutu, chi sua Dios kúu I'a kaji chaa-ún, nátu'un ñi kaji-ya Aarón.

5 Suni súan Cristo, tú ní sáñá'nu-ya máá-yá ja ní nduu-ya sutú ñá'nu, chi sua máá Dios, ñi jani-ya I'a-ún, te ñi ka'an-ya tú'un yá'a jín-yá: Róo kúu Se'e-ri, te ruu kúu Táa-ro vína, áchí-ya.

6 Te suni ká'an-ga Dios inga tu'un: Ní káni kúu-ró sutú cuenta Melquisedec.

7 Te Cristo, nini chakú-ya ñúyivi yá'a, onde jín ndúcha núu-yá ñi nde'e kó'ó-yá ja ní jikan ta'u-yá. Te ñi ka'an ndá'ú-ya jín máá Dios, I'a kuu nama-ya náva'a ma kúu-ya núu. Te ja súan ñi chiñú'ún-yá Dios, te ñi jini so'o Dios.

8 Te vasa Se'e Dios kúu-ya, ko jín túndó'o ñi kii siki-yá ñi kutu'a-ya ndasa kuandatu-ya.

9 Te nuu ní yija va'a-ya, te ñi nduu-ya I'a nama taká ñáyivi kájandatu nuu-yá, te kuchaku-i ní káni.

10 Te ñi chaa Dios tiñu siki-yá ja ní nduu-ya sutú ñá'nu cuenta Melquisedec.

11 Te ío kua'a tú'un ndatu'ún-yó siki-yá. Ko yí kaa ja káni káji-rí tu'un nuu-ro, kuachi ja kókon so'o-ró.

12 Vina ní kakuu-ró maestro núu, chi ío kua'a tiempo kákandíja-ró, ko jínu ñú'ún já ingá jínu stá'an ñn chaa nuu-ro ndasa kéjá'á tú'un Dios. Núsáá te kájinu ñú'ún-ró leche, nasu ndéyu ndáva.

13 Chi nú máá-ni leche káji-i-i, tú kájuku'un va'a iní-i jín tú'un ndaa, kuachi ja súchí yíkin kakuu-i.

14 Ko ndeyu ndáva kúu ja kée ñáyivi ní kayija, chi a ñi kakutu'a-i te kájiní va'a-i ndéja kúu ja vá'a ja ú'u.

6

Ná kúxnúu-yó te ná kuñi ñi'in-yó

¹ Núsáá te ná skéndoo-yó tú'un núú Cristo, te ná kánduu-yo náva'a yija va'a-ga ini-yo. Te ma náki'in jáá tuku-yó ondé ja'a ja nákani ini-yo ndasa ni kasá'a-yó tíñu ñáá, ndasa ni kandíja-yó núú Dios,

² jíin tú'un jánducha, jíin tú'un xndée-yó ndá'a-yo xiní ñáyivi, jíin tú'un ja náchaku-i ma'ñú ndíyi, xí jíin tú'un ja tá'nu ndatu-i ní káni.

³ Te tíñu yá'a sá'a ndija-yó te nú ná kuá'a máa Dios tu'un.

⁴ Chi nú ío ñáyivi já á ni kajúku'un ini-i in jínu, te nú ni kata'ni-i ta'u ándívi, te nú suni ni kani'in-í tá'an-i Espiritu Santo,

⁵ te nú suni súan ni kata'ni-i tu'un va'a Dios jíin táka fuerza kuia cha,

⁶ yúan-na te nú ndu'ichi ini-i-ya, te ma kúu kuti ndéjá'á jáá-i ja nákani ini-i sá'a-yó, chi sua kája'ni túku-i Se'e Dios jika cruz, te kája'a-i tuka nuu-yá nú súan.

⁷ Chi nú kua'a jínu kúun sau núú in ñu'un te ndí'i-ni-cha jí'i, te já'a yua kuatíñu máa cháa kájitu-ún, yúan-na te kúsi iní Dios jíin ñú'un-ún.

⁸ Ko nú máni iñu jíin ncháa kána nuu ñú'un-ún, yúan-na te jita ii ñú'un-ún. Te yachi naa, chi kiti ini jito'o jíin, te in kivi te kayu.

⁹ Ko ja sikí róo jíná'an-ró, ñáni máni, vasa káka'an-ri tu'un yá'a, ko káñukuu ini-ri ja ná sá'a-ga-ro tíñu va'a ja kánúú sá'a cha a ni kaku.

¹⁰ Chi nasu I'a ñáa kúu Dios ja náa ini-ya tíñu kásá'a-ró, chi ja sikí sí'vi-yá te ni kakundá'ú ini-ro táka ñáyivi ndoo, te suni kákuu-ró jíin ondé vina.

¹¹ Te kákuu-ri ja ná in ná in-ró ná kúkuu-ró jíin súni tíñu-ún onde kivi ndí'i, náva'a skíkuu va'a-ró ndasa kuni tu'un káñukuu ini-ro.

¹² Te ma koo uun ini-ro jíná'an-ró, chi sua ná ndáku-ró ñáyivi já ní'in-í tu'un ni keyu'u-yá, sá'a tu'un káandíja-i jíin já ká'io paciencia ini-i.

¹³ Chi kivi ní keyu'u Dios nuu Abraham, ni ka'an téyí-yá jito jíin núú máa-yá, chi tú ní kúu ka'an téyí-yá ja ingá i'a kúñá'nu-ga kuu testigo-ya.

¹⁴ Te ni ka'an-ya: Jandaa ja chindée chítuu ndija-ri róo, te ndea xaan-ro sá'a-ri, áchí-ya.

¹⁵ Te ja yúan súan jíin paciencia ni jandée iní Abraham, ni ndatu-de, te vasa ní ni'in-dé tu'un ni keyu'u-yá.

¹⁶ Chi taká cha, káka'an téyí-de nuu in ja kúñá'nu-ga vasa máa-de, te jíin tú'un téyí-ún kúnda ii iní-de sikí tú'un kástátá'an-de.

¹⁷ Te kuni Dios stá'an ndijin-ya núú ñáyivi xín tá'u, ja má nátu'u kuti ini-ya tú'un ni keyu'u-yá nuu-í. Te ja yúan ní ka'an téyí-yá,

¹⁸ náva'a yóo, ja ní kanatu'ma-yó-yá, ná ndúndée xaan ini-yo, te kundikin-yo tú'un káñukuu ini-yo, chi jíin uu tu'un yúan ma kúu kuti xndá'ú Dios, ja nátu'u ini-ya.

¹⁹ Káñukuu ini-yo tú'un-ya-ún, te ja yúan kéndoo ni'in kéndoo kútu añú-yo, te yúan sá'a ja nátu'un kivi-yó iní cuarto ii xaan íchi yatá sá'ma ndíta kaa.

²⁰ Te ini yúan ni kivi Jesús xna'an-ga vasa máa-yó. Te ní káni ní nduu-ya in sutu ñá'nu cuenta Melquisedec.

7

Cuenta Melquisedec

¹ Chi cha Melquisedec, rey nuu Salem jíin sutu nuu máa Dios ñá'nu, ni kuu-de. Te ni kenda-de ni janata'an-de Abraham kivi ní naxío káva cha-ún ja ní jaka'ni-dé kua'a rey. Te ni jikan ta'u-dé ja'a Abraham.

² Te suni ni ja'a Abraham in sikí uxí ja táka ndatíñu nuu-dé. Te sí'vi núú-de kúu Melquisedec, ja kuni ka'an: Rey sá'a tíñu ndaa. Yúan-na te suni nání-de rey Salem, ja kuni ka'an; Rey ndíso tu'un vindaa vinené.

³ Tú táa-de, tú náa-de, ni tata-de. Te suni tú kivi ní kaku-de, ni tú kivi kúu-de, chi ni nduu-de nátu'un máá Sé'e Dios. Chi chaa-ún, ñin sutu ñí káni kúu-de.

⁴ Nde'é ndasa ni kuñá'nu-de, chi tata ñúu-yo Abraham, siki táká ndatíñu ni janchaa-de nuu rey, ni ja'a-de ñin siki uxí nuu chaa-ún.

⁵ Te chaa kákuu se'e Leví ja kákuu sutu, ni ta'u tíñu nuu-dé ja kí'in-de ñin ja siki uxí nuu ñáyivi nátu'un ká'an ley. Te kí'in-de nuu ñaní-de vasa suni chi Abraham ni kenda koyo-de.

⁶ Te Melquisedec, vasa tú ní kenda tata-de chi ñáyivi-ún, ko ni ki'in-de ñin ja siki uxí nuu Abraham, te ni jikan ta'u-dé ja'a Abraham, chaa xín tú'un ni keyu'u-yá.

⁷ Te a kájiní va'a-yó ja jikán ta'u chaa ñá'nu-ga ja'a chaa lúli.

⁸ Te ichi yá'a, ñin ja siki uxí káki'in ndija chaa ja jí'i níni. Ko chaa yúan, suni ni ki'in-de, te kájani ndaa-i tu'un-de ja chakú-de.

⁹ Te Leví, chaa ni ki'in ñin ja siki uxí nuu ñáyivi, suni nátu'un jíin Abraham ni ja'a-de ñin ja siki uxí nuu Melquisedec,

¹⁰ chi ñú'un-ga Leví chi Abraham, tata ñúu süká-de, kivi ní naketa'an chaa-ún jíin Melquisedec.

Ja ní naa táninu sutu aná'an

¹¹ Sutú ni kekoyo chi tata Leví kákuu ja ní kaja'a ley nuu ñáyivi onde sáa. Te nú ní káyija va'a-i sá'a máa-de núu, te naún níni júkuiñi inga sutu cuenta Melquisedec, ja násu cuenta Aarón kúu núsáa.

¹² Chi nú ni nasama taká sutu, yúan-na te jínu ñú'ún násama ley.

¹³ Tu'un máá Jesús ká'an-yo, te chi inga tata ni kaku-ya. Te ni ñin tá'an-ya, tú ní jatíñu kuti núu altar.

¹⁴ Chi a kájiní ndaa-yo ja chí tata Judá ni kaku máá Jító'o-yo. Te cuenta tata yúan, tú naún tu'un ní ká'an Moisés ja kúndiso-i tíñu sutu.

¹⁵ Te ndijin-ga kúu tu'un yá'a, chi ni nukuiñi inga sutu cuenta Melquisedec.

¹⁶ Te I'a-ún, ni nukuiñi-ya kúu-ya sutú, ko nasu ja ní kaku-ya chí tata sutu nátu'un ká'an ley, chi sua siki ja ndiso-ya fuerza ja má kúu kuti-ya.

¹⁷ Chi súan yóso ndaa tu'un máa-yá: Máa-ró kúu ñin sutu ñí káni, cuenta Melquisedec, áchi.

¹⁸ Te tíñu ni ta'u núu-yo xná'an-ga, ni jasú ndija-ya, kuachi ja vítá máa, jíin ja tú ní'in tíñu,

¹⁹ chi ley, tú ní síyija kuti ní ñin. Yuán-na te ni ní'in-yo ñin tu'un va'a-ga ja káñukuu ini-yo jíin, te jíin tú'un yúan kandita-yó núu Dios.

²⁰ Te súan ni ka'an téyí-yá kivi ní kenda máa.

²¹ Chi sava-ga chaa-ún ni kani'in-dé tíñu sutu, ko tú ní kúu jíin tú'un téyí. Ko jíin Jesús, chi ni ka'an téyí Dios súan: Ni ka'an téyí máa Tata Dios te ma nátu'u ini-ya, máa-ró kúu ñin sutu ñí káni cuenta Melquisedec, áchi-ya.

²² Te jíin Jesús ni kukútu contrato va'a-ga, nátu'un ni ka'an Dios yúan.

²³ Te sava-ga sutu-ún tú ní kúu kuatíñu-de ñí káni, chi káji'i káji'i-ni-de núu, te ja yúan ní ka'jo kua'a-dé.

²⁴ Ko I'a yá'a kúu-ya sutú ja tú sama kuti-ya, chi chakú-ya ñí káni.

²⁵ Ja yúan súni kúu nama-ya táká ñáyivi ñí káni-ní nú kándita-i nuu Dios jíin-yá, chi ñí káni chakú-ya náva'a ka'an-ya ja'a-í jíná'an-i.

²⁶ Chi ni kajinu ñú'ún-yó ñin sutu ñá'nu nátu'un máa-yá. Chi sutu i kúu-ya, túu kuachi-ya, ío ndoo-ya, te ñin kúu-ya núu ñáyivi kásá'a kuachi, te ñá'nu luu xaan-ga ni nduu-ya vasa ándivi.

²⁷ Te tú nini já ndíta'an kiví sokó-yá kiti já sikí kuáchi máa-yá xna'an-ga, te vásá sikí kuáchi ñayivi, nátu'un nī kasá'a sutu ñá'nu onde sáá, chí ñn jínu-ni nī sá'a-ya súan ja ní soko-yá máa-yá.

²⁸ Chí máa ley, jáni chaá vitá inī kákuu-de sutu ñá'nu. Ko tu'un nī ka'an téyí Dios, nī chaá kuee-ga vásá ley. Te jín tú'un-ún nī jani Dios máa Sé'e-ya. Te I'a-ún, nī yija va'a-ya já kúu ní káni.

8

In sutu ñá'nu inī andíví

¹ Núsáá te tu'un kánúú-ga nuu táká tu'un káka'an-yo-ún kúu tu'un yá'a: Káñava'a-yó ñn sutu ñá'nu súan, te káncha-ga ichi lado vá'a mesa nuu tá'ú tíñu Dios ñá'nu inī andíví.

² Te játíñu-ya iní cuarto ñ, jín iní ve'e ñii ñ ndíja ja ní jani máa Tatá Dios, nasu cháa ní jáni-ún.

³ Te taká sutu ñá'nu, ká'jin-de ja kásoko-dé ndatíñu jín kiti núu Dios. Ja yúan súni súan jínu ñú'ún já kóo ja sokó I'a sutu yá'a nuu Dios.

⁴ Ko nú kánde-ya iní ñuyívi, ma kúu kuti-yá sutu núú, chí a ká'io sutu ja kásoko ndatíñu nuu Dios nátu'un ká'an ley.

⁵ Chí tíñu kásá'a-de, máni ñn copia ñn muestra tíñu andíví kúu, nátu'un nī ka'an Dios jín Moisés kiví ní kejá'a-de sá'a-de ve'e ñii ñ: Nde'é vá'a-ró, te sá'a-ró táká ndatíñu nátu'un káa muestra nī jin-ri já ní stá'an-ri nuu-ri onde yuku-ún, áchí Dios jín-de.

⁶ Te contrato jáa kúu ja vá'a-ga nasu já tu'ú, chí ndíso tu'un ja ní kaa-ga nī keyu'u Dios. Te nátu'un va'a-ga ku'a ja jáa-ún, suni súan ku'a kúu vina ja vá'a-ga tíñu ndíso Cristo, ja kúu-ya yú'u núu máa contrato jáa.

⁷ Chí nú ní kée va'a va'a contrato xnáñúú, te tú nini kóo inga contrato uu núú.

⁸ Suni nī jiní Dios ja tú ní kée va'a va'a tu'un-ún, te nī ka'an-ya: Chaá ñn kiví já násá'a-ri ñn contrato jáa jín ñayivi Israel jín ñayivi Judá, áchí máa Tatá Dios.

⁹ Ko nasu nátu'un contrato nī sá'a-ri jín ndíyi táa-i, kiví ní tin-ri nda'a-dé ja ní kiñi'in-ri-de inī ñuu Egipto. Chi kuáchi máa-de kúu ja tú ní ká'jin nī'in-de sikí contrato-ri. Ja yúan tú ní játú'ún-ri ja ká'an-de, áchí máa Tatá Dios.

¹⁰ Te ya'á kúu máa contrato násá'a-ri jín ñayivi Israel onde ná já'a taká kiví-ún. Chu'un-ri ley máa-rí xini-í, te suni chaá-ri ley-ún inī añú-i. Te kuu-ri Dios máa-i. Te máa-i jíná'an-i kuu-i ñayivi máa-rí. Achí máa Tatá Dios.

¹¹ Te tú nini kástu'ún ná ñn ná ñn-i nuu tá'an-i, nuu ñaní-i: Ná kuní-ri núu máa Tatá Dios. Chí taká-i kuní-i ruu, onde ñayivi lúli-ga te onde ñayivi ñá'nu-ga.

¹² Chí kundá'ú iní-ri-i vasa tíñu ñáa nī kasá'a-i, te ni ma kúná'an kúti-gá-ri kuáchi nī kasá'a-i, áchí máa Tatá Dios.

¹³ Te ja súan ká'an-ya tú'un contrato jáa-ún, te sá'a-ya cuenta ja á kuajita ja xnáñúú. Te ja á kuajita te a kuakutú'ú, a yani naa ñ.

9

Ja ní'in tíñu niñi-yá jín contrato jáa

¹ Ko contrato xnáñúú suni nī tá'ú tíñu ndasa chiñú'ún-i-ya, te ndíso ñn cuarto ñ iní ñuyívi yá'a.

² Chí nī kajani-i ñn ve'e ñii. Te ichi fuera nī io ñn cuarto ja ní nání cuarto ñ. Te iní yúan nī io candelero, jín mesa, jín státilá káxiukú ndijín.

³ Te yata sá'ma úu ndíta kaa ichi iní ve'e ñ, nī io inga cuarto, nī nání cuarto ñ xáan.

4 Te iní yúan nī io ñn ko'ō kúu oro, jíin janú tú'un contrato, ja ndasú oro ñíí tú'u sikí. Te iní janu-ún kándeē ñn tija'an oro ja ñú'un staa ándíví, jíin yúnu xíi Aarón ja ní nana numa, jíin yúu tabla nuu yóso tú'un contrato.

5 Te sikí janú-ún ká'íin figura querubín luu, kásá'a-i kati, kájasu-i sikí tapa janu-ún nuu ñú'un yúyú ñíí. Ko sikí táká tu'un yúan, tú núña-yó vína ja ká'an kájí-yó.

6 Te nuu ní jinu tu'a taká tiñu yá'a, te núu-ni núu-ni kivi koyo sutu iní cuarto ñn, kásá'a-de tiñu cuenta sutu.

7 Ko iní cuarto uu-ún, chí máá ñn-ni sutu ñá'nu-ga kúu kivi-de, te suni máá tú'un-ni vuelta ja kuiá. Te tú kivi-de te nú túu ñíí ja sokó-dé nuu Dios sikí máá-de jíin sikí ja kásáña'mu ñayívi.

8 Te súan stá'an Espíritu Santo nuu-yo, ja té nuña-ga ichi kivi koyo-yó iní cuarto ij ándíví, níni kándij ve'e ñíi ñn iní ñuyívi.

9 Te yúan kúu ñn tu'un sikí tiempo vína, te jíin modo-ún kásoko-dé ndatíñu, te kája'mu-de kiti núu Dios. Ko vasa káchiñú'ún-i-ya súan, ma yíja va'a ini añú-i sá'a.

10 Chí máni ley yúkú kúu-ún, ndasa kee-yo, ndasa ko'o-yó, ndasa ndundoo-yó. Te nī ndiso tíñu onde nī chaá máá ja vá'a-ga. Te nī nasama.

11 Ko nī chaá Cristo, te sutu ñá'nu nuu táká tu'un va'a-ga-ún kúu-ya. Te nī kivi-ya iní ve'e ij ándíví, ja tú ní kuva'a jíin ndá'a, ni nasu cuenta ñuyívi kúu, te kánúu-ga te va'a-ga kúu vásá ja áva-ún.

12 Ko nasu jíin ñíí ndíxí'ú, xí ñíí chélu, chí jíin ñíí máá-yá nī kivi-ya iní cuarto ij ándíví ja ñn máá tú'un-ni jínu ja ñíí káni. Te nī kundéé-yá nī nakuaan-ya yóo ja ñíí káni.

13 Chí onde sáa te ñíí xndikí jíin ñíí ndíxí'ú, jíin yáa núu kayú chelu, nī josó yúyú-de sikí ñáyívi chá'an, te nī kandundoo-i onde jíin yíki kúñu-i, nī sá'a. Te nú súan ní'in tíñu ñíí kiti-ún,

14 núsáa te naga nī kuu ñíí Cristo ja má nákachá iní añú-ro núu tíñu ñáá kásá'a-ró, nává'a kuu kuatíñu-ró núu Dios, I'a chakú. Chí Cristo, tú chá'an kúti-yá, te nī soko-yá máá-yá nuu Dios, nī sá'a Espíritu ja ío ñíí káni.

15 Ja yúan kúu-ya yú'u núu sikí ñn contrato jáá, nává'a ñayívi jáá nī kana Dios xini-í, ní'in-í ta'u ja kéndoo ñíí káni nátu'un nī keyu-u-yá. Chí nī jíi Jesús, te ja yúan ní janchaa-ya kuáchi nī kasá'a-i ná nī kaxiukú-i chíi contrato xnáñúú.

16 Chí nuu ío ñn testamento, te kánúu ja kúu chaá nī sá'a contrato-ún.

17 Chí ñn testamento, onde nú kuu chaá nī sá'a, yúan-na te ní'in tíñu. Ko nú nini chakú chaá nī sá'a, tú ní'in tíñu kuti.

18 Ja yúan, vasa contrato xnáñúú, tú ní kúkútu, onde nú túu ñíí.

19 Chí nú a nī ka'u ndí'i Moisés taká tu'un tá'ú tíñu yóso núu ley nuu ndívii ñáyívi, yúan-na te nī ki'in-de ñíí chélu, jíin ñíí ndíxí'ú, jíin ndúcha, jíin íxi kuá'á, jíin ñn yokón, te nī josó yúyú-de sikí máá tutú-ún jíin sikí ndívii ñáyívi.

20 Te ká'an-de: Ya'á kúu ñíí cuenta contrato ja ní tá'ú tíñu Dios nuu-ro, áchí-de.

21 Suni súan jíin ñíí-ún nī josó yúyú-de máá vé'e ñíi jíin táká ko'ō kájatíñu nuu káchiñú'ún-de-ún.

22 Te jandáa, ja á yani taká ndatíñu ndundoo jíin ñíí cuenta ley, chí nú tú kati ñíí te ma kóo kuti tóká'nu iní-ya núu kuáchi-i núu.

23 Chí fuerza ja jíin modo yúan nī ndundoo taká copia ndatíñu ío ándíví, ko máá ndatíñu ándíví-ún, níni ní soko ja vá'a-ga cuenta máá vásá yúan.

24 Chí tú ní kivi Cristo iní ñn cuarto ij ja ní kuva'a nda'a, nátu'un ñn muestra ndija, chí sua iní máá ándíví ní ndívi-ya nává'a kundij-ya vína ka'an-ya ja'a-yo ndé'é jíin núu Dios.

25 Te nasu ní kivi-ya yúan ja núu-ni núu-ni soko-yá máá-yá, nátu'un kivi sutu ñá'nu ndita'an kuia iní cuarto ij jín niñi tatú.

26 Chi nú súan, te kánúú já ndó'o-ya kuá'a jínu onde kivi ní jukuiñi ñuyivi núú. Ko sasua, onde kivi jínu ñuyivi ni kenda ndijin-ya ñn máá tú'un-ni jínu ja ní káni, te ni soko-yá máá-yá náva'a kuanchara-ya kuáchi.

27 Te nátu'un ni kundaá ja kúu taká chaá ñn jínu-ni, yúan-na te kivi koyo-de nuu sándaá Dios tiñu-de.

28 Suni súan Cristo, ni soko-yá máá-yá ñn máá tú'un-ni jínu náva'a kundiso-ya kuáchi kua'a ñayivi, yúan-na te kenda ndijin-ya vuelta uu, ko nasu já kuánchara-ya kuáchi, chi sua ja náma-ya taká ñayivi káinda-tu-i-ya.

10

1 Te máá ley, chi máni ñn kuanda'u kúu siki taká ndatíñu va'a ja cháa kuee-ga. Ko nasu forma ndija máá ndatíñu-ún kúu. Te ja siki kiti kája'ni-í-ún, núu-ni núu-ni kásoko-í ndita'an kuia. Te ni ma kúu kuti síyija ñayivi kuni jakoyo nuu-yá.

2 Te nú kúu sá'a núú, te naja tú ní jukuiñi-i ja kásoko-í-ti núsáa. Chi ñayivi káchiñu'ún-ún, nú a ni kendo ndoo ij-í ñn jínu-ni sá'a yúan núú, te ma kakán-ga añú-i kuáchi siki-í núú.

3 Ko siki já kásoko-í-ti-ún, te a jini-yo já kánuku'un iní-i kuáchi-i ndita'an kuia.

4 Chi niñi xndiki, jín niñi ndíxí'ú, ma kúu kuti kuánchara kuáchi.

5 Ja yúan kivi ní kii Cristo iní ñuyivi, ni ka'an-ya jín Dios: Ja kája'ni-í-ti jín já kásoko-í ndatíñu nuu-ni, tú jata'an iní-ni, ko ni sátu'a-ni ñn yiki kúñu máá-ná.

6 Ja kája'mu-i-ti kásoko-í-ti núu-ni siki já kúxio kuáchi-i, tú ní kúsi iní-ni jín, áchi-ya.

7 Yúan-na te ni ka'an-ná: Súan yóso tú'un-ná nuu tutú: Aí Tátá Dios, yá'a kándij-ná náva'a skíkuu-ná ja jata'an iní máá-ni, áchi-ya.

8 Súan ká'an tu'un vai ichi yata: Ja kája'ni-í-ti jín já kásoko-í ndatíñu nuu-ni, jín já kája'mu-i-ti kásoko-í-ti núu-ni siki já kúxio kuáchi-i, tú jata'an iní-ni, ni tú kúsi iní-ni jín, áchi-ya. Ndatíñu-ún kásoko-í nátu'un ká'an ley.

9 Yúan-na te ni ka'an-ya: Aí Tátá Dios, yá'a kándij-ná náva'a sá'a-ná tiñu jata'an iní máá-ni, áchi-ya. Ja súan ni ka'an-ya, te ni janchara-ya tú'un ñn náva'a nakani-ya tú'un uu-ún.

10 Te jín tú'un ni jata'an iní máá Dios, te ni káundoo-yo ní sá'a-ya siki já ní soko Jesucristo yiki kúñu-ya, ko ñn máá tú'un-ni jínu ni sá'a-ya súan ja ní káni.

11 Núsáa te taká sutu, vasá kája'an-de ndita'an kivi kájatíñu-de, te kua'a jínu kásoko-dé suni suni-ni modo ja kája'ni-dé-ti, ko yúan ma kúu kuti kuánchara kuáchi-i.

12 Ko Cristo, ñn máá tú'un-ni jínu ni soko-yá máá-yá ja siki kuáchi-yo onde ní káni, yúan-na te ni nungoo-ya ichi ndáv'a Dios,

13 ndátu-ya tiempo onde ná kúxiukú ñayivi kájito u'u tá'an jín-yá, kuu-i teyu kuxndí ja'a-yá.

14 Chi jín ñn máá tú'un-ni jínu ja ní soko-yá máá-yá, te ní káni ní kayija ñayivi ndóo ni sá'a-ya.

15 Te máá Espíritu Santo kúu-ya testigo nuu-yo siki tú'un yúan, chi xna'an-ga ká'an-ya:

16 Ya'a kúu máá contrato nasá'a-ri jín-i jíná'an-i, onde ná ndí'i taká kivi yá'a. Te chu'un-ri ley-ri iní añú-i. Te suni chíso-ri tu'un-ri-ún iní xini-í jíná'an-i, áchi máá Tatá Dios.

17 Yúan-na te ká'an-ga-ya: Ma núku'un kuti-ga iní-ri kuáchi ni kasá'a-i jín tiñu chá'an ní kasá'a-i, áchi-ya.

18 Núsáa te nú a ni sá'a-ya tóká'nu iní-ya siki taká-ún, tuká naún ío ja sokó-ga siki kuáchi.

Ja núña ichi kivi-yo iní cuarto ij

19 Ja yuán, ñáni, a chúndéé iní-yo kivi-yo iní cuarto i andívi sá'a ñiñi máa Jesucristo.

20 Chi ñi juña-ya ñin ichi jaá chakú, náva'a kivi-yo ichi yatá máa sá'ma ndíta kaa, te yuán kuní ka'an ja máa yiki kúñu-ya kúu.

21 Te káñava'a-yo ñin sutu ñá'nu xaan ndíto ve'e Dios.

22 Núsáa te ná kándita-yo núu-yá, jín añú-yo já ío ndaa ja sikí tú'un kákandíja va'a-yo, jín añú ja ní ndundoo sikí taká tiñu jáni ñáa ñi, chi ñi joso yúyú-yá ñiñi-yá sikí, jín yiki kúñu-yo já ní nakacha-yo jín ndúcha ndóo.

23 Ná kuñi ñi'in-yo jín tú'un ñi kaka'an-yo kákandíja-yo te káñukuu ñi-yo. Te ma kaka yatá-yo núsáa, chi skíkuu va'a I'a ñi keyu'u tú'un-ún.

24 Ná ndé'é vá'a-yo ndasa skandá-yo tá'an-yo, ja ná kúndá'ú-ga ñi-i tá'an-i, jín já ná sá'a-i taká tiñu va'a.

25 Ná nátaqa ná'ín-yo, ma sía-yo nátu'un kásá'a sava-i, chi sua ná ká'an ndéé-yo jín tá'an-yo. Ko ná kuítú-ga ñi-ro sá'a-ró, chi kájiní-ro já kuákuyani máa kivi-ún.

26 Chi nú kusii iní-yo sá'a-yo kuáchi ja súan a ñi jatá'ú-yo tú'un ndaa, tuká kéndoo kuti já kúu ku-ga ja sikí kuáchi-ún.

27 Chi sua ñin nuu yú'ú xaan-yo já ndóna-ya sikí-yo ío, jín ñin nuu kánda yáa ñu'un ío, náva'a kókó ñáyivi kájito u'u tá'an jín-yá.

28 Ñáyivi ní ské'ichi ley Moisés, jí'i ná'ín-i, tú naún tu'un kúndá'ú ñi ío, te nú ñi kaka'an ndaa uu xí uní testigo.

29 Tava-ro cuenta núsáa, chi naga ñi kuu ja má ndó'o xaan-ga ñáyivi kuañú ja'a sikí Sé'e Dios jín já jáni ñi-i ja káchá'an ñi contrato, vaša jín ñi-ún ñi ndundoo-i, jín já sákátá-i nuu máa Espiritu ndíso tu'un luu.

30 A kájiní-yo núu I'a ñi ka'an: Nani'ín tá'an máa-rí jín-i, máa-rí kua'a ya'u-i, áchí máa Tatá Dios. Te inga jínu ká'an: Máa Tatá Dios koto ncha-ya ndasa kaa ñáyivi máa-yá, áchí.

31 ñin tiñu yú'ú xaan-yo sá'a, kúu ja júngava ñin ñáyivi iní nda'a Dios, I'a chakú.

32 Ko ná núku'un ñi-ro sikí taká kivi ní kéndoo ichi yatá, chi ñi nastúun-ya iní ja jini tuní-ro. Yuán-na te nasaa ja sín sín tundó'o ñi xndóna-i sikí-ro.

33 Chi ñin modo ñi kaka'an ndijin-i sikí-ro, te ñi kaxndó'o ndijin-i róo. Te inga modo suni ñi kanduu-ró tá'an ñáyivi ní kando'o súan.

34 Chi suni ñi kundá'ú xaan iní-ro já kándeé vekaa. Te ñi kakusii-ni ñi-ro, vaša ñi kasáku'ná ñúkúun-i ndatíñu-ró, chi a kájiní-ro já ondé andívi káñava'a-ró ñin ta'u vá'a xaan-ga, te koo ní káni.

35 Ma sía-ro modo ja káchundéé iní-ro, chi kua'a xaan tá'u ndíso tu'un-ún.

36 Chi kánúú koo paciencia ñi-ro, náva'a ñi'ín-ro já ní keyu'u-yá, onde nú ñi sá'a-ró tiñu játa'an ñi Dios.

37 Chi ñin núnúu-na te chaá máa I'a kii, te ma kúkuéé-ya, áchí.

38 Ko máa ñáyivi ndaa-ri, chi sikí já kákandíja-i te kuchaku-i. Ko nú ñi jika yatá-i, ma kusii iní añú-ri sá'a-i, áchí-ya.

39 Ko yóo, nasu tá'an ñáyivi kásá'a súan kákuu-yo já kaka yatá-yo te xnáa-yo máa-yo, chi sua kákuu-yo tá'an ñáyivi kákaku jín tú'un kákandíja va'a-i.

11

Sikí tú'un kándíja

1 Te tu'un kándíja-yo kúu modo ja jini-yo já ío seguro taká ndatíñu káñukuu ñi-yo, chi yuán kúu tuni ja ío ndija taká ndatíñu ja tú jini-yo núu.

2 Chi ñi kákandíja chaá aná'an, te ja yuán ní jatú'ún-yá-de.

3 Kákandíja-yo, te yuán kájuku'un ñi-yo já ní sáva'a Dios ñuyivi jín tú'un ñi ka'an-ni-ya. Te chi ndatíñu ja tú jini-yo núu, ñi kuva'a ndatíñu ja á jini-yo núu.

4 Nĩ kandíja Abel, te yuán ní ja'mu-de ndatíñu ja vá'a-ga nĩ soko-dé nuu Dios vásá Caín. Súan nĩ kandíja-de, te nĩ jatú'ún Dios ja ío ndaa-de, chĩ súan nĩ sá'a-ya já ní jatá'ú-ya ndatíñu nĩ soko-dé nuu-ya. Te vasa a nĩ jí'i-de, ko ká'an-ni-de jíin tú'un nĩ kandíja-de.

5 Nĩ kandíja Enoc, te yuán ní naki'in-ya-dé kua'an-ya jíin-de, te tú ní jí'i-de. Te tú ní ndénda kuti-dé nĩ kasá'a-i, chĩ nĩ naki'in Dios-de. Te onde ná té naki'in-ga-ya-dé, te nĩ jatú'ún Dios-de ja ní kusii iní-ya ní sá'a-de.

6 Ko nú tú kándíja-yó, te ma kúsi iní Dios sá'a-yó, chĩ chaá kuní jaá nuu Dios, kánúú kándíja-de ja ndíto chakú-ya jíin já kuá'a-ya yá'u nuu táká ñayivi kánandúkú-i-ya.

7 Nĩ kandíja Noé, te yuán ní ka'an nĩ'in Dios jíin-de sikĩ sáva tiñu ja té kuní-ga-de nuu. Te ja ní chu'un iní-de, te yuán ní sáva'a-de ñin barco náva'a kaku-de onde jíin ñí vé'e-de. Ja súan kándíja-de, te nĩ nakuxndíi-de sikĩ ñúyivi. Te nĩ nduu-de ñin chaá ní'in tá'u sikĩ já kéndoo ndaa-i ja kákandíja-i.

8 Nĩ kandíja Abraham, te yuán ní jandatu-de nĩ kenda-de kua'an-de kivĩ ní kana-ya xiní-dé, náva'a jaá-de ñin lugar nuu kuá'a-ya núu-dé kuu ta'u-dé. Te nĩ kenda-de kua'an-de, vasa tú jiní-de ndénu kí'in-de.

9 Nĩ kandíja-de, te yuán ní nchaá-de nátu'un chaá jíká núu ñú'un ní keyu'u-ya ja kuá'a-ya núu-dé. Yúan nĩ nchaá-de iní ve'e kuii jíin Isaac jíin Jacob, chĩ suni suchí ní'in tá'an ta'u núu ní keyu'u-ya-ún kákuu suchí-ún.

10 Chi nĩ ñukuu iní-de koo ñin ñuu jíin cimientu, ja máá Dios kúu I'a chutá'an-ya te sá'a-ya-ún.

11 Suni nĩ kandíja máá Sara, te yuán ní ni'in-ña fuerza nĩ nuku'un se'e-ña, vasa ña'an numá nĩ kuu-ña. Te nĩ skáku-ña ñin se'e onde tiempo nĩ ja'a xaan kuiá-ña, chĩ nĩ kandíja-ña já skíkuu va'a máá Dios tu'un nĩ keyu'u-ya.

12 Ja yúan súni súan nĩ kakaku kua'a-í nĩ sá'a ñin-ni chaá, vasa a nĩ yii xaan-dé. Ko tata-de nĩ ndea xaan, nátu'un tiñúú xiní ándívi, jíin nátu'un ñití káa yu'u mar, ja má kúu ka'u-yó.

13 Nini kákandíja-de te nĩ kajijí taká chaá-ún, vasa tú ní káni'in-dé ja ní keyu'u-ya. Ko nĩ kande'é jíká-ni-de nuu, te nĩ kaka'an-de sa'an kúta'u jíin. Te nĩ kaka'an ndaa-de ja cháa jíká, jíin cháa káxiukú núu-ni, kákuu-de.

14 Chi chaá káka'an súan, a kástá'an ndijin-de ja kándúkú-de ñin ñuu máá-de ja kúxiukú máá-de.

15 Chĩ nú ní nákaní iní-de ñuu nuu ní kenda koyo-de-ún núú, ío modo ja náxío káva-de, nú ní kákuni-de núú.

16 Ko nĩ kakuni-de inga ñuu va'a xaan-gá ja ío onde andívi. Ja yúan tú kúka nuu Dios nuu-dé kunání-ya Dios máá-de, chĩ a nĩ sátu'a-ya ñin ñuu kuxiukú-de.

17 Nĩ kandíja Abraham, te yuán ní soko-dé Isaac kivĩ ní jito nchaá-ya-dé. Te máá tú'ún sé'e ñáva'a-de, te sikĩ súchí-ún nĩ ní'in-dé taká tu'un ja ní keyu'u-ya nuu-dé, ko nĩ io tu'a-de soko-dé-i ja kúu-i,

18 vasa nĩ ka'an-ya tú'un-i jíin-de: Onde chii Isaac te kana-ri tata-ro te súan kunání, áchí-ya.

19 Chi nĩ tava máá-de cuenta ja á kuu naschakú Dios ñayivi má'ñú ndíyi. Te suni nátu'un jíin ñin tu'un yátá, te súan nĩ nani'in Abraham máá-i nĩ nachaku-i, nátu'un súan.

20 Nĩ kandíja Isaac, te yuán ní jikan ta'u-dé ja'a Jacob, jíin Esaú, sikĩ táká tiñu chaá kuee-ga.

21 Nĩ kandíja Jacob, te yuán kiví já á yani kuu-de nĩ jikan ta'u-dé ja'a ndéndúú se'e yíí José. Te nĩ chiñú'ún-de-ya vasa ndítuu-na-de xiní vara tñin-de.

22 Nĩ kandíja José, te yuán kiví á kúyani kuu-de, te nĩ ka'an-de ja kóo kiví ndénda ñayivi Israel, Te nĩ tá'ú-de tiñu nuu-í ndasa sá'a-i jíin yíki-dé.

²³ Kiví ní kaku Moisés nì kàkandíja táa-i náa-i, te yuán ní chisa'í-de-i unì yoo, chi nì kajinì-de ja lúu káa-i. Te tú ní káyu'ú-de acta ja ní sá'a rey.

²⁴ Nì kandíja Moisés, onde kiví ní ja'nu-de. Yuán tuká ní já'a-de tu'un ja kúnání-de se'e sesí'í Faraón.

²⁵ Sua nì kunì-de ja kóto-de tundó'o jíin ñáyiví Dios, nasu já núnúu-ni kusí iní-de jíin tú'un sù iní ja ndíso kuachi.

²⁶ Chì a nì tava-dé cuenta ja nú ka'an-i sikì-dé ja sikì Cristo, te kúká xaan-gá kuu-de sá'a, vásá já kúu taká yaka xu'ún ío iní ñuu Egipto, chì a nì ndé'è-de ja kuá'a-ya yá'u-de.

²⁷ Nì kandíja-de, te yuán ní kenda-de ñuu Egipto. Te tú ní yú'ú-de, vasa kití iní rey. Te nì kanda-de, chi nì sá'a-de cuenta ja á ndé'è-de nuu máa I'a tú jíní ndijín-yo núu.

²⁸ Nì kandíja-de, te yuán ní ja'ni-dé lélú Pascua, te nì josó yúyú-de niñi-tí, náva'a nú vai ndajá'a ká'ni-yá taká se'e núú, te ma ké'è-yá-i jíná'an-í.

²⁹ Nì kàkandíja-de, te yuán ní kuu nì kaja'a-ni-de sava sava ma'ñú mar kuá'á, nátu'un nuu ñú'un íchí-ni. Te súan kándúkú cháa ñuu Egipto sá'a-de jíin ndúcha-ún kákunì-de núú, ko nì kókó-ni-cha-dé.

³⁰ Nì kàkandíja-i, te yuán ní jungoyo corral nama yúu ñúu Jericó, onde nì jinu nì kajíko ndúu-i ñuu-ún nuu usiá kiví.

³¹ Nì kandíja Rahab, ña'an tiní iní, te yuán tú ní náa-ñá ñn jinu-ni jíin ñáyiví ní'in iní, chì sua nì ka'an-ña tú'un ndéé iní jíin cháa nì kajito yu'u, te nì jatá'ú-ña-dé.

³² Naún ká'an-ga-ri núsáa. Chì tuká tiempo ja káni-ga-ri tu'un Gedeón, tu'un Barac, tu'un Sansón, tu'un Jefté, tu'un David, tu'un Samuel, jíin tú'un taká cha nì kajani tu'un Dios onde sáa.

³³ Nì kàkandíja-de, te yuán ní kàkundéé-de nì katíin-de so'o ñuu ná'nu, nì kasá'a-de tiñu ndaa, nì kani'in-dé tu'un nì keyu'u-yá, nì kajasu-de yu'u ndíka'a jíná'an-ti,

³⁴ nì kanda'va-de ñu'un kayú yáa, nì kakaku-de yu'u machete, nì kanani'in iní-de ja ní kaku'u-de, bueno nì'in nì kanduu-de nì sá'a-ya kiví ní kajatá'an-de nuu guerra, te nì kaskúnu-de soldado inga ñuu jíká já kajatá'an jíin-de-ún kaja'an.

³⁵ Ío ñasí'í ja ní kanani'in-ña se'e-ña já á nì kaji'i-i te nì kanachaku-i. Sava-de nì kando'o xaan-dé nì kasá'a-i, ko tú ní kaja'a-de tu'un ja kúu kaku-de, náva'a kundéé-de nachaku va'a-ga-de.

³⁶ Sava-de nì kasákátá-i nuu-dé, te nì kaxndó'o-i-de jíin cuarta, te suni nì kaju'nì-i cadena-de, te nì ka'jin-de vekaa.

³⁷ Nì kaja'a-i yuu xiní-dé. Nì kaxiti-í-de jíin sierra. Nì kaja'ni-í-de jíin machete. Nì kajika-de ichi yá'a ichi yúan. Te nì kañu'un-de ñii rí jíin ñí ndíxí'ú. Ndá'ú-ni nì kata'an-de, nì kajito-de tundó'o, te nì kastá'an-i-de.

³⁸ Nì kajinu-de onde nuu ñú'un té'é. Te suni chii yuku ní kivi koyo-de. Te nì ka'jin-de yau kava jíin yaú chii ñu'un. Te va'a xaan-gá kúu taká cha-ún, nasu ñáyiví iní ñuyívi.

³⁹ Te taká cha yá'a, vasa nì jatú'ún-yá-de sikì já ní kàkandíja-de, ko tú ní kani'in-dé tu'un nì keyu'u-yá.

⁴⁰ Chì nì sátu'a Dios ñn tiñu va'a xaan-gá ja kúu yóo jíná'an-yó, náva'a ma yíja máa cháa-ún, onde nú túu yóo.

12

I'a yóxnúu jíin tú'un kándíja

¹ Kua'a xaan testigo kájíko ndúu ñí núu-yo nátu'un viko nu'ún. Núsáa te ná cháxio-yó taká kuachi ncháa vee sikì-yo, jíin já jíkó ndúu ñí xíin-yo, te jíin paciencia ná kúnu-yó carrera máa-yó ja ní jani-ya núu-yo.

2 Te ná ndé'é-yó núu Jesús, I'a yóxnúú jíín tú'un kándíja-yó, te síyíja-ya yóó jíín. Te máá-yá, nī kanda-ya jíín túndó'o cruz, chi nī ndatu-ya cháa kivī já kúsi iní-ya, te tú ní sá'a-ya cuenta ja kúka nuu-yá, te nī nungoo-ya íchi ndává'a Dios nuu mesa-ya.

Ja kuándéé iní-yo jíín túndó'o

3 Ná káni inī máá-ró ndasa nī jandéé iní-ya jíín ñáyivī kándiso kuachi, vasa nī kaka'an ndiva'a-i sikī-yá, yúan nī'in-ro modo ja má kuítá-ro, ni ma kúu xáan iní añú-ro.

4 Ko vasa kájatá'an-ró sikī kuáchi, ko té chá'an-ga kaka niñi já kasú-ro núu-ún.

5 Chi a nī kanaa iní-ro tú'un ká'an nda'ú jíín-ró nátu'un jíín sé'e, te súan ká'an: Hijo máni, ma káva já'a iní-ro nú xndó'o máá Tatá Dios róó, ni ma kuítá iní-ro nú kána jíín-yá nuu-ro.

6 Chi máá Tatá Dios xndó'o-ya ñáyivī kúndá'ú iní-ya, te skúun-ya yúnu xíi sukun táká se'e ja játá'ú-yá, áchí.

7 Chi nú kuandéé iní-ro jíín castigo jíto-ró, te jika Dios jíín-ró nátu'un jíín sé'e-ya, xí ío se'e ja tú ndó'o-i sá'a táa-i náún.

8 Ko nú tú castigo jíto-ró, nátu'un nī kando'o ta'an taká se'e, se'e kándikin nchaa-ni kakuu-ró nú súan, nasu máá sé'e.

9 Ío inga tu'un. Yóó, nī kañava'a-yó táa máá-yó núu ní kakaku-yó, nī kaxndó'o-de yóó, te nī ka'io ja jíñú'ún-yó núu-dé. Te naga nī kuu ja má kuándatu jíñú'ún-ga-yo núu máá Táa nuu vái añú-yo, te kuchaku-yo núsáa.

10 Te cháa-ún, jandáa nī kaxndó'o-de yóó, ko yaku-ni kivī ndasa nī kakuu inī máá-de. Ko I'a yá'a, chi ja ná kéndoo va'a-yó kuní-ya, náva'a ndundoo ta'an-yo jíín-yá nátu'un máá-yá.

11 Jandáa kúu ja ní ñin castigo jíto-yó, tú kúsi iní-yo sá'a vina, chi sua kúkuí'a iní-yo sá'a. Ko kúkuéé-ga te jíín tú'un vindáa vinené kendo ndaa suchí ní kaskuá'a jíín.

12 Núsáa te ná kátiin xáan-ro jíín ndá'a tívítá-ró, te nakani nī'in-ró sí'in-ró já káni yá'a káni yúan-ró.

13 Te sá'a-ró íchi ndóó káka ja'a-ro, náva'a ma sána ñáyivī rengo, chi sua nduva'a-i.

14 Skuá'a-ró náva'a ná kóo tu'un vindáa vinené iní-ro jíín táká ñáyivī, jíín já ná kóo ndoo-ró jíná'an-ró, chi nú tú tu'un ndoo inī, te ma kúu kunj ni ñin ñáyivī núu máá Jíto'o-yo.

15 Nde'é ví-ro jíná'an-ró, náva'a ma káka yátá ní ñin-ró núu tú'un luu ío inī Dios, te suni náva'a ma ndú'u'a tuku inī ni ñin-ró. Te nú túu, chi ndukuí'a iní-ro sá'a, te nduchá'an kuá'a-í sá'a.

16 Te koto-ró náva'a ni ñin-ró ma káka téné, ni ma kújá'a iní-ro jíín-yá, nátu'un Esaú, suchí já sikí ñin ko'o ndéyu ní xikó-i derecho-i ja kúu-i suchí núu.

17 Chi a jiní-ro já kúkuéé-ga te nī kunj-i ní'in-í ta'u-í sikí já kakán ta'u táa-i ja'a-í. Ko nī kendo ichi-i nī sá'a táa-i, chi tú ní ní'in-í modo nakani iní-i, vasa ndé'e nducha núu-í ndúkú-i.

18 Chi nasu ní jakoyo-ró núu ñin yuku já kúu tiin-yó, nuu kánda yáá ñú'un, nuu túún, nuu ñáa, jíín núu kée tachí xáan,

19 nuu jini so'o-ró ndé'e clarín, nuu ní'in ká'an-ya, chi ñáyivī ní kajini so'o ní'in tu'un-ún, nī kaka'an nda'ú-i ja má ká'an-ga-ya jíín-i.

20 Chi tú ní kákanda-i jíín tíñu nī tá'ú-yá nuu-í: Nú ñin kití ná kaku'un-ti yúku-ún, ná skée-ró yúu sikí-ti kuu-ti, xí túu-ró machete-ti, áchí.

21 Te ío xaan káa tíñu-ún nī kajini-i. Te ja yúan ní ka'an Moisés: Yú'ú xaan-rí, te kisi-i ruu sá'a, áchí-de.

22 Chi sua nī jakoyo-ró núu máá yúku Sion, te suni inī ñuu máá Dios, I'a chakú. Te ñuu-ún kúu ñuu Jerusalén cuenta andíví. Te suni nī ja-ro núu káxiukú kuá'a xáan mil ndajá'a-yá,

23 te suni nuu tíku'nī ñáyivī ní kanakaku xna'an-ga ja káyoso lista-i andíví, te suni nuu Dios, I'a kúu juez xiní táká-i, te suni nuu ío añú taká ñáyivī ndaa ja á nī kayija va'a,

²⁴ te suni nuu Jesús, I'a kúu yu'u núu sikí contrato jáá, te suni nuu máá niñí ní joso yúyú já vá'a-ga ní'in tíñu vásá niñí Abel.

²⁵ Koto va'a-ró náva'a tú ské'ichi-ro I'a ká'an. Chi nú tú ní kákaku ñayivi já tú ní játá'ú-i chaa ni ka'an ini ñuyivi, naga ni kuu yóó nú tú kuatá'ú-yó máá I'a ká'an onde andívi.

²⁶ Chi jín já ní ni'in ni ka'an-ya sáá, te ni kisi-ya ñuyivi. Ko vina a ni keyu'u-ya: Vasté ñn jínu-na kisi-ri, ko nasu máá ñn ñuyivi, chi suni onde andívi, áchí-ya.

²⁷ Te tu'un yá'a ja ká'an: Vasté ñn jínu-na, áchí, kuní ka'an ja cháxio-ya táká ndatíñu ni kakanda-ún, ndatíñu ja á ni kakuva'a, náva'a ná kéndoo máá táká ndatíñu ja ní kakaku ní.

²⁸ Núsáá te a ní'in-yo ñn ñuu ja ní kaku ní, te ja yúan ná nákuatá'ú-yó núu Dios, te ná kuatíñu-yó núu-ya, te ná chíñú'ún-yó máá-ya, te ná kóo ja jíñú'ún-yó núu-ya, náva'a kusii ini-ya sá'a-yó.

²⁹ Chi Dios máá-yó, ñn ñu'un ja xndí'i já'mu kúu-ya.

13

Modo kuatíñu-yó núu-ya

¹ Ma júkuiñi-ro jíná'an-ró já kúndá'ú ini-ro ñaní-ro.

² Ma náa ini-ro já kóto ndá'ú-ro núu ñáyivi jíká, chi súan ni kasá'a sava-de, ko naún kájiní-de ja máá núu ndájá'a ándívi ní kaja'a núu-de ve'e.

³ Ná núku'un ini-ro ñáyivi ká'in vekaa. Sá'a-ró cuenta ja súni ká'in-ro vékaa jíin-i. Te suni súan sá'a-ró jíin chaa ja kándonda-i sikí-dé, chi suni máá-ró kájiní-ro tá'u-ro máá-ró.

⁴ Ma kasú-ro já tánda'a-í, te ná kóo jíñú'ún táká-ro jíin-i, te ma sáchá'an-ró jito-i. Chi ñayivi kájika téné, jíin ñáyivi káisiiki ncháa tá'an, máá Dios nakuxndí-ya sikí-í.

⁵ Ná káka kuu-ró, te ma chíñú'ún-ró xú'ún. Ná kusii ini-ro jíin já tñn-ró víta ñu'ni. Chi máá-ya ni ka'an: Ná skíkuu ná'in-rí jíin-ró, te ma sía kuti-rí róó, áchí-ya.

⁶ Núsáá te kuu chundéé ini-yo ká'an-yo: Máá Jító'o-yo kúu I'a chíndéé chítuu-ya rúu, te ma yú'ú-ri nú naún kuní ñayivi sá'a ndiva'a-i jíin-rí, achí-yo.

⁷ Ná núku'un ini-ro chaa ni kastá'an ichi núu-ro, chi ni kaka'an-de tu'un Dios jíin-ró. Ná ndáku-ró modo ndasa ni kakandíja-de, te ná ndé'é vá'a-ró ndasa ni kee tíñu ni kasá'a-de.

⁸ Jesucristo, chi ñn-ni káa-ya íku, jíin vina, jíin ní káni.

⁹ Ma nátu'u ini-ro yá'a, yúan, jíin sñn sñn sa'an jáá. Chi ío va'a ja ná kéndoo ni'in ini añú-yo sá'a tu'un luu ío ini-ya, ko nasu jíin ndéyu já tú ní'in tíñu kuti núu ñáyivi chíñú'ún yúan.

¹⁰ Káñava'a-yó ñn-ni altar. Te chaa kájatíñu ini ve'e ñii-ún, tú ká'io derecho-de ja kée-dé ja ío nuu altar-ún.

¹¹ Chi yiki jíin kúñu kiti kája'ni-dé-ún kayú, kája'mu-de ichi fuera yuñúu. Te niñi kiti-ún, skívi sutu ñá'nu ini cuarto ii, yúan sokó-dé nuu-ya cuenta sikí kuáchi.

¹² Suni súan Jesús, ni ndo'o-ya ichi fuera yuxé'é, náva'a jíin niñí-ya te sándoo-ya ñáyivi.

¹³ Núsáá te ná kéndá-yó kí'in-yo núu-ya ichi fuera yuñúu, te ná ndó'o ta'an-yo jíin-ya ja káka'an ndiva'a-i sikí-ya.

¹⁴ Chi yá'a tú káñava'a-yó ñn ñuu ja kéndoo ní káni, chi sua kándúkú-yó ñn ñuu ja chaa kuee-ga.

¹⁵ Núsáá te jíin ichi ní juña Jesús, te nene ná nákana jaa-yó máá Dios, chi nátu'un ñn ja sokó-yo núu-ya kúu. Chi ya'á kúu máá tú'un xín tíñu ja sá'a yu'u kándaku ñi'in sí'ví-ya.

¹⁶ Ma náa ini-ro sá'a va'a-ró, jíin já kóto tá'an-ro, jíin sáva-ga-i, chi kusii ini Dios sá'a ya'á, nátu'un ja á ni kasoko-ro ñn nuu-ya.

17 Ná chú'un iní-ro tú'un ká'an chaa kástá'an ichi nú-ro, te kuandatu-ro nú-dé, chí kándito-de añú-ro nátu'un kásá'a chaa ja níni nákuá'a-de cuenta. Nde'é náva'a kusii iní-de sá'a-de, te nasu ja nákuaka nuu iní-de, chí nú súan te tú ní'in tíñu ja kúu róó.

18 Ná kakán ta'u-ro já'a-rí jíná'an-rí, chí a kájani ndija iní-rí ja kájani va'a iní añú-rí, chí kákuni-rí kaka jíñú'ún-rí jíñn táká-ni tíñu.

19 Te ká'an nda'ú téyíi-ga-rí jíñn-ró já ná sá'a-ró súan, náva'a ná nájaa yachi-ga-rí nuu-ro.

20 Te máá Dios kúu I'a ndíso tu'un kuaká'nu iní, te ni naschakú-ya máá Jító'o-yo Jesucristo ma'ñú ndíyi. Te Jesús kúu pastor ñá'nu ndíto yóó nátu'un rí. Te onde jíñn máá níñi contrato ní káni,

21 ná síyija Dios róó, náva'a kuu sá'a-ró táká tíñu va'a, ndasa játa'an iní-ya. Te iní añú-ro ná sá'a-ya táká ja kusii iní máá-yá nde'é-yá nuu, te onde jíñn Jesucristo ná sá'a-ya-ún. Te nuu máá-yá ná nákana jaa-yó-yá ní káni ní kuiá. Amén.

22 Ko ká'an nda'ú-rí jíñn-ró jíná'an-ró ñáni, ja má kití iní-ro sá'a tu'un ká'an nda'ú-rí jíñn-ró yá'a, chí ni chaa-rí ñn tutu lúli yá'a nuu-ro.

23 Kuni-rí ja ná júku'un iní-ro já á ni kenda ñani-yo Timoteo vekaa, te jíñn cháa-ún jande'é-rí róó te nú nchaa yachi-de.

24 Ná sándéé iní taká chaa stá'an ichi nú-ro, achi-ro kúni-de, jíñn táká ñayivi ndóo. Te ñayivi níñu Italia káka'an-i ja ná sándéé iní-ro.

25 Tu'un luu ío iní-ya ná kóo jíñn táká róó jíná'an-ró. Súan ná kóo. Amén.

LA EPISTOLA UNIVERSAL DE SANTIAGO YA'A KUU CARTA SANTIAGO JA NI CHAA-DE NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

¹ Máá-rí kúu Santiago, mozo Dios jíin Jító'o-yo Jesucristo. Te cháa-ri tutu yá'a nuu ñayivi ndí'uxí uu tata Israel ja ní kajicha nuu-i. Ta'u-ro kúu.

Onde nuu Dios vai tu'un ndíchi

² Ñani jíná'an-ró, ná kúsi xáan iní-ro te nú ni cháa tini nuu túndó'o siki-ro.

³ Chi a kájiní-ro ja nú koto ncha-i róo ndasa kákandíja-ró, yúan-na te kuiñi ni'in-ró sá'a.

⁴ Te ná kuiñi ni'in-ró ndíta'an kivi, náva'a yija va'a téyí-ró. Te ni ma kúu falta ni ñn nuu-ro.

⁵ Te nú ndé ñn róo kúu falta ja kóo ndíchi-ró, te kakan-ro nú Dios, te kua'a-ya nú-ro, chi máa-yá, ja'a kua'a-ya nuu táká ñayivi, te tú kána jíin-yá nuu-í.

⁶ Ko nú kakan-ro, te ná kándíja-ró, te ma káni siki iní-ro. Chi cháa ja jáni siki iní-de, natu'un su'ma mar ja ndóna sá'a tachi, te yá'a yúan ndéché-chá kua'an-cha, súan kúu-de.

⁷ Chaa yúan, ma káni iní-de ja ní'in-dé ñn ndatíñu nuu Jító'o-yo,

⁸ chi máni natu'u iní-de, te ya'a yúan jáni iní-de.

⁹ ñn ñani yínúu, ná kúsi iní-de, chi kúñá'nu-de jíin-yá.

¹⁰ Ko ñani kúká, ná kúsi iní-de ja ní ndusúchí-de nuu máa-yá. Chi natu'un ita yuku, súan-ni naa-dé.

¹¹ Chi nú ni kana-ni ndikandii te ni kuní'ni-ni, te ichi-ni yuku. Te jungava-ni ita, te naa-ni ja lúu káa. Suni súan-ni nda'va cháa kúká jíin táká tíñu sá'a-de.

Siki ja jito ncha-i yóo

¹² Xáan ndatu koo cháa kéndoo ni'in vasa ni jito ncha-i-de. Chi nú a ni jatú'un-yá-de, te ni'in-dé premio ja kúchaku-de, chi a ni keyu'u Dios ja kuá'a-ya premio nuu ñayivi maní jíin-yá.

¹³ Te nú náké'é-i ñn cháa, te ma ká'an cháa-ún ja Dios náké'é-yá-de. Chi ma kúu naké'é-i Dios ja sá'a-ya tíñu ñáa, ni tú náké'é-yá ni ñn ñayivi.

¹⁴ Chi ñn cháa, nú kuaxán iní-de, yúan kúu ja skaní-ún iní-de te ñu'un-ún-de, súan náké'é-i-de jíin máa-de.

¹⁵ Te tu'un kuaxán iní-de, nú a ni yija, skaku kuachi. Te kuachi-ún, nú a ni ja'nu, kuu cháa-ún sá'a.

¹⁶ Ñani máni, ma xnda'ú-ro máa-ró jíná'an-ró.

¹⁷ Taká ja kúta'u-yo, ja lúu ja vá'a kúu, chi kii ichi ándivi te kúun vai onde nuu máa Taa-yo, I'a xíin táká ndua luz. Te máa-yá, ñn-ni ku'a stúun-ya, ni tú natu'u kuti iní-ya.

Kájiní so'o-i te tú kaskíkuu-i

¹⁸ Chi ni kuu iní máa-yá, te ni nakaku-yó ní sá'a-ya jíin tú'un ndaa, náva'a kuu-yó natu'un se'e núu núu táká ñayivi-yá.

¹⁹ Ñani máni, ja yúan táká róo, yachi ná kúni so'o-ró, ko kuéé ka'an-ro, te kuéé kití iní-ro.

²⁰ Chi tu'un kití iní ñn cháa, tú jika tíñu ndaa Dios sá'a.

²¹ Núsáa te ná sía-ro táká tíñu chá'an jíin táká tu'un ñáa ja ní kukútu-ro jíin. Te ná kóo vitá iní-ro, te kuatá'ú-ró tú'un ni ñn iní-ro, chi tu'un yúan kúu ja kúu nama róo jíná'an-ró.

²² Skíkuu-ró jíin tú'un máa-yá, náva'a ma kúni so'o sáni-ró. Chi nú túu, te xnda'ú-ro máa-ró.

²³ Chi nú ñn cháa, jini so'o-de tu'un-ún, te tú skíkuu-de, cháa yúan kúu-de natu'un ñn cháa ndé'é-de nuu-dé nuu espejo ndasa yúkú jito-de.

24 Chi ndé'é-de nuu-dé, te nú kua'an-de, te náa-ní iní-de ndasa jíto-de.

25 Ko nú ndé chaa nándúkú víi-dé máá ley va'a, ley ja káka kuu ndicha-na-yo sá'a, te nú kukuu-de jíin, na tú jíni so'o sáni-de, ni ja náa iní-de, chi skíkuu-de tu'un ká'an, yúan-na te chindéé chítuu Dios tiñu sá'a-de.

26 Nú kándeé in chaa ma'ñú-ró, te jáni iní-de ja bueno chíñú'ún-de Dios, te túu ja jíñú'ún yáa-dé, chi sua xndá'ú-ún añú-de, chaa-ún chíñú'ún sáni-de-ya.

27 In chaa ja chíñú'ún níña-de chíñú'ún ndíja-de máá Táa-yo Dios, chaa-ún sá'a-de tiñu yá'a: Koto va'a-de suchí lá'ú jíin ñá'an viuda nú ío tundó'o káta'an-i. Te koto va'a-de máá-de, náva'a tú kuchá'an-de sá'a ñuyívi.

2

Siki tú'un tú kunchaa nuu

1 Ñáni máá-rí, ma kunchaa nuu-ro ní in ñayívi, chi kákandíja-ró nú máá Jíto'o-yo Jesucristo ja ndíi ncháa-ya.

2 Chi nú ja in chaa iní ve'e nuu kándutútu-ró, te ñú'un xe'e oro nda'a-dé, te ñú'un-de sa'ma lúu, te nú suni ja in chaa ndá'ú ñú'un-de sa'ma ndá'ú,

3 te nú koo jíñú'ún-ró nú chaa ñú'un sa'ma lúu-ún, te nú ka'an-ro jíin-de: Yá'a jungoo-ní chi ío va'a, achí-ro, te nú ka'an-ro jíin chaa ndá'ú-ún: Jíin-ní kundii-ro, xí yá'a-ni jungoo-ro chí silla-ri, achí-ro,

4 á nasu chaa kájani ñáa iní ni kanduu-ró já súan kánchaa nuu-ro ñayívi náún.

5 Ñáni máni, chu'un iní-ro tú'un ká'an-ri: Nasu ní kaji Dios chaa ndá'ú iní ñuyívi yá'a, ja ná kúkúka-de jíin tú'un kándíja, te ni'in-dé ta'u-dé iní ñuu nuu tá'ú-yá tiñu. Nasu súan ni keyu'u-yá ja kuá'a-ya nú ñayívi maní-yá jíin xí túu.

6 Ko róo, chi ni ja'a-ró túka nuu chaa ndá'ú. Á nasu kátin chaa kúka-ún so'o-ró, te á nasu súni chaa-ún káñu'un-de róo ki'in-ro nú justicia, xí túu.

7 Te nasu máa-de kákuu chaa káka'an ndíva'a siki sí'ví vá'a ja káinání-ró náún.

8 Chi nú káskíkuu ndíja-ró tú'un kánúú-gá ká'an ley, nátu'un yóso nú tutú ii: Kundá'ú iní-ro tá'an-ró, nátu'un kúndá'ú iní-ro máá-ró, áchí. Va'a sá'a-ró nú súan.

9 Ko nú ncháa nuu-ro ñayívi, a ni sá'a-ró kuáchi nú súan, te a ni nakuxndíi ley siki-ro já súan kástívi-ro.

10 Chi chaa stívi in-ni tu'un ley, vasa a ni skíkuu ndí'i-de, te ndonda níi ley siki-dé. Chi nátu'un ni stívi ndí'i-de.

11 Chi ni ka'an Dios: Ma kúsiki ncháa tá'an-ró. Te suni máa-yá ni ka'an: Ma ká'ni-ro ndíyi. Bueno, vasa tú ní ísiki ncháa tá'an-ró, ko nú ni ja'ni-ro ndíyi, a ni kuu-ró chaa ni stívi níi ley nú súan.

12 Súan ka'an-ro, te súan sá'a-ró jíiná'an-ró, te sá'a-ró cuenta ja máa-ró kákuu chaa ja kúnda tiñu-ró sá'a ley ja skáka kuu ndicha-na róo.

13 Chi in chaa, nú tú ní kúndá'ú iní-de tá'an-de, te máá ley juicio, ma kúndá'ú iní-ún-de. Ko tu'un kúndá'ú iní, ni'in-ga kúu vásá ley juicio.

Tu'un kándíja jíin tú'un skíkuu

14 Ñáni máá-rí jíiná'an-ró, nú ká'an in chaa ja kándíja-de, te nú tú tiñu skíkuu-de jíin, te ndénu ní'in tiñu tu'un kándíja-de-ún. Á kuu kaku-de sá'a máá tú'un kándíja-ni-de-ún.

15 Te nú in ñani-yo xí in kuá'a-yo jíka té'ndé-i, te nándí'i-i ja kúchaku-i taká kivi,

16 te nú in róo ka'an-ro kúni-i: Ma yú'ú-ro, chi ni'in-ro kú'un-ró te kuvixi-ro, te ni'in ná'in-ró kée-ro, achí-ro, te nú tú ní já'a-ró já kánandí'i-i kuchaku-i, te ndénu ní'in tiñu tu'un-ún.

17 Suni súan kúu in ñayívi kándíja, chi nú tú jíku-i jíin máá tiñu, te a ni jí'i ii máá tú'un kándíja-i-ún.

18 Ko sanaa te ka'an ñin-ró: Róó kándija-ró, te ruu jiku-ri jín tíñu va'a, achí-ro. Núsáá te ná stá'an máá-ró núu-ri ndasa kándija-ró vasa tú jiku-ró jín tíñu, te ruu, onde jín tíñu jiku-ri, te ná stá'an-ri nuu-ro ndasa kándija-ri.

19 A kándija-ró já ñin-ni Dios ío. Bueno sá'a-ró. Suni súan kákandija ja'ú te kákisi-i ja yú'ú.

20 Róó, cháa xíní ñáá, stá'an-ri nuu-ro kuní-ro náún. Ñayivi kándija, te nú tú jiku-i jín tíñu, máni kándija sáni-i.

21 Táa-yo Abraham, tú ní kéndoo ndaa-de jín tíñu ni sá'a-de, ná ni soko-dé se'e-de Isaac nuu altar náún.

22 Á tú jini-ro já tú'un ni kándija-de-ún, ni chindéé tá'an jín tíñu ni sá'a-de. Te tu'un ni kándija-de-ún ni skíkuu va'a-de onde jín tíñu ni sá'a-de.

23 Te súan ni skíkuu tu'un ká'an tutu ij: Abraham ni kándija-de nuu Dios, te ja yúan ní chi'i-ya cuenta-de ja á ni kéndoo ndaa-de, áchí, te ni ñakunáni-de amigo Dios.

24 Núsáá te a ni kajini-ro já kéndoo ndaa ñin ñayivi jín tíñu sá'a-i, nasu má ñin-ni ja kándija-i nuu-ya.

25 Suni súan jín Rahab, ña'an tini ini-ún, ná ni jatá'ú-ña ndájá'a Josué, te ni chu'un-ña-dé inga ichi kája'an-de, á tú ní kéndoo ndaa-ña jín tíñu ni sá'a-ña-ún.

26 Chi nátu'un a ni ji'i yiki kúñu ja tú ñu'un tachí iní, suni súan a ni ji'i tu'un kándija, te nú tú jiku jín máá tíñu.

3

Tu'un sikí yáa-yo

1 Ñáni máá-ri jíná'an-ró, ma cháa ini kua'a-ro kúu-ró maestro, chi a kajini-ro já yóo, ja kástá'an-yo tú'un, ni'in-ga nandakan-ya cuenta nuu-yo kivi cháa juicio.

2 Chi taká-yo, ío tini tíñu kástívi-yó. Ko nú ñin cháa nú tú stívi-de tíñu jín tu'un ká'an-de, cháa a ni ta'u vá'a ini kúu-de. Te suni kúndéé-de jín ní máá-de já'nu-de.

3 Chi a kajini-yo já káchu'un-yó freno yu'u caballo náva'a kuandatu-ti núu-yo, te súan já'nu-yo-ti jín ní máá-ti.

4 Suni súan barco vasa ná'nu xaan, te chundá'á tachí xaan kuá'an, ko vatu-ni tá'nu nuu jín ñin su'ma lúli sá'a cháa skáka, ndé onde ni kuu ini-de ki'in-de jín.

5 Suni súan yáa-yo, chi vasa ja lúli-ni kúu, ko xaan sátéyí máá. Chi nátu'un kayú ñin yuku ká'nu xaan sá'a ñin ñu'un lúli, súan kúu ya'á.

6 Te yáa-yo kúu nátu'un ñin ñu'un. Suni nátu'un ñin ñuyívi ñáá kúu yáa kándeé ma'ñú táka-ga kuñu-yó, te kúchá'an ní-yó sá'a. Chi infierno ni tuu ñu'un yáa, te yáa-ún túu ñu'un ní ñuyívi yúkú.

7 Chi taká kiti jín tísaa, ko jín kiti ñu'un chi mar, tá'nu-ti te ndúu manso-ti sá'a ñayivi.

8 Ko ni ñin cháa ma kúu ka'nu-de yáa-dé. Chi ñin kuñu ñáá ja má kúu ka'nu-de kúu. Te ñu'un chítu nátu'un nducha kuñi-ti ja já'ni ndíyi.

9 Chi jín yáa-ún nákana jaa-yó máá Táa-yo Dios, te suni jín yáa-ún ká'an ndíva'a-yó sikí ñayivi, vasa muestra chi Dios ni kuva'a-i.

10 Ini ñin-ni yu'u kenda tu'un va'a jín tú'un ndíva'a. Ñáni máá-ri, tú ío va'a ja súan koo.

11 Á kana nducha vixí jín ndúcha uá ini ñin-ni nuu sókó náún.

12 Ñáni máá-ri, á kuu kuun nde'e oliva xini yúnu mérkexé, xí ndé'e mérkexé xini yúnu uva. Núsáá te suni súan ma kúu kana nducha ú'a jín ndúcha vixí ini ñin-ni sókó.

Tu'un ndíchi já vái ichi ándívi

13 Ja máá-ró jíná'an-ró, ndé ñin-de ndíchi te ndito xini-dé. Ná káka kuu va'a-de jín tíñu sá'a-de, ná kuní jín núu máá-ró, te ná kóo súchi ini-de vasa ndíchi-de.

14 Ma stíví-ró tú'un ndaa máa-yá jíin tú'un tú'ún ká'an-ro. Chì nú tu'un kuásún téyíí iní jíin tú'un tixín iní ñú'un iní añú-ro, nasu já sávixi-ro máa-ró kúu-ún.

15 Te tu'un ndíchí modo jian, nasu já kíi ichi ándíví kúu, chi tu'un ñuyívi, tu'un yúkú, tu'un kuí'na kúu.

16 Chi nuu ío tu'un kuásún iní jíin tixín, yúan ío tu'un sáká núu jíin táká tiñu káñáá.

17 Ko tu'un ndíchí kíi ichi ándíví xnáñúú-gá ndíso tu'un ndoo, yúan-na te júkuiñi tixín sá'a, te suni ndíso tu'un vitá iní, tu'un juku'un yachi iní, tu'un kúndá'ú iní tá'an, tu'un sá'a tiñu va'a, tú nákuñdii sikí tá'an, tú ndíso tu'un yóso yú'u.

18 Te máá tiñu ja kenda chii tu'un ndaa kúu tu'un vindáa vinené kásá'a ñayívi kánasamani tá'an.

4

Ma kóo maní-yo jíin ñuyívi

1 Ndénu kaku pleito jíin tixín kásá'a-ró. Á nasu sikí já ndío iní-ro kúu. Te tu'un yúan kájatá'an iní-ro.

2 Kándio iní-ro, ko tú káñava'a-ró. Ja yúan kája'ni-ro ndíyi. Te kákukuásún iní-ro, ko tú káni'in-ro. Ja yúan kájatá'an-ró te kákutixín-ró. Tú káñava'a-ró chí tú kájikān-ro.

3 Kájikān-ro ko tú káni'in-ro, chí ñáá-ni kájikān-ro návā'a síjita sáni-ró jíin tú'un kúsii iní-ro.

4 Ñayívi káisiki ncháa Dios kakuu-ró. Á tú kájiní-ro já tú'un kúmani jíin ñuyívi kúu tu'un jito u'u tá'an jíin Dios. Chi cháa maní jíin ñuyívi, cháa jito u'u tá'an jíin Dios kúu-de.

5 Te tu'un ká'an tutu ii, máá Espíritu ja ncháa iní-yo, ja ní ja'a-ya núu-yo, kúkuíñi iní-ya ndasa jka-yó, áchí. Á kájani iní-ro já ká'an sáni tu'un-ún náún.

6 Ko já'a-ga-ya tú'un luu ío iní-ya núu-yo. Yuán ká'an: Dios, jasú-ya núu cháa vixi, te já'a-ya tú'un luu ío iní-ya núu cháa vitá iní, áchí.

7 Kuandatu nuu Dios jíná'an-ró núsáá, kasu nuu kuí'na te kunu koto róó.

8 Kandita nuu Dios, te máa-yá ná kándita-ya núu-ro núsáá. Róó cháa kásá'a kuachi, nasándoo nda'a-ro, te róó cháa kájani ñn kájani uu iní-ro, nasándoo añú-ro.

9 Ná tá'u'u iní-ro. Ná kúkuí'a iní-ro. Te ná ndé'e-ro. Vasa kájaku-ro ko ná ndé'e kó'ó-ró. Vasa kákusii iní-ro ko ná ndúkuí'a iní-ro.

10 Sá'a súchí iní-ro núu Dios, te máa-yá sáñá'nu-ya róó.

11 Ñáni, ma kútuku iní-ro kóto-ró tá'an-ró. Chi cháa kútuku iní-de jito-de ñani-de, xí nákuñdii-de sikí ñani-de, cháa-ún kútuku iní-de jito-de ley, te nákuñdii-de sikí ley. Ko róó, nú nákuñdii-ró sikí ley, nasu cháa skíkuu ley kúu-ró, chí ñn juez kúu-ró nú súan.

12 Máá ñn-ni I'a kúu ja já'a ley. Te máa-yá kuu nama-ya yóó xí xnáa-yá yóó. Te róó, ndé cháa kúu-ró já nákuñdii-ró sikí tá'an-ró núsáá.

13 Róó ñayívi já káka'an: Vina xí yúchaan te kingoyo-yó ñúu yúan, te yúan kuxiukú-yó ñn kua, te kuaan-yó xikó-yó, te ni'in-yo sikí, áchí-ro. Ná kúni ná'ín-ró,

14 chí tú kájiní-ro ndasa kuu kiví yúchaan, chí naún ja káxaan kúu vida-ro. Jandáa ja máa yokó-ni kúu, ja ñn núnúu-ni vai. Yúan-na te nduchā-ní ki'in.

15 Ko va'a-ga ná ká'an-ro: Nú kuní máá Jíto'o-yo, te kuchaku-yo te sá'a-yó yá'á xí sá'a-yó yúan, achí-ro.

16 Ko vina, chí máni kásávixi-ro máa-ró, ja kásatéyíí-ró máa-ró. Te tiñu ñáá kúu nú suán sávixi-yo máa-yó.

17 Te nú ndé ñayívi jiní-i modo sá'a-i tiñu va'a, te nú tú skíkuu-i, te kuachi-i kúu nú súan.

5

Siki cháa kúká

¹ Ko róo cháa kúká jíná'an-ró, ná ndé'e-ro te ná kána jíkó'ó-ró, chí kii tundó'o siki-ro.

² Chí ndatíñu kúká ñáva'a-ró, a ñi kate'yu. Te a ñi yaji tíkixin sá'ma-ro.

³ Te oro jín plata káñava'a-ró, a ñi jita ñi kana si'in yóó. Te si'in yóó-ún, nátu'un kani ndaa tu'un siki-ro, te kaji kúñu-ró nátu'un sá'a ñu'un. Chí a ñi kaya máa-ró yaji-ro ndasa kuu-ró kivi ndí'i-na.

⁴ Ñi ka'io sava cháa kája'nu trigo-ro, te tú ní kacha'u-ró-de. Vina te nátu'un kána kó'ó máa yá'u-de-ún. Te máa Tata Dios, I'a xín táká ndajá'a, suni jini so'o-ya já kákana jaa máa cháa kája'nu-ún.

⁵ A ñi kaichaku kúká-ró iní ñuyivi yá'a. Te ñi kasá'a-ró táká tiñu ñi kakanj inj-ro, te ñi jito ñúkúún-ró máa-ró vasa kivi-ún ní ji'i kua'a ñáyivi.

⁶ Ñi kanakuxndíi-ró siki cháa va'a, te ñi kaja'ni-ro-dé. Ko máa-de tú jasú-de nuu-ro.

Jín paciencia kundatu-yó ncháa-ya

⁷ Ñáni, núsáa te ná kundatu-ró jín paciencia onde kivi ncháa máa Jito'o-yo. Nde'é-ró ndasa jín paciencia ndatu cháa jitu onde ná cháa sau ñá'an jín sau kué, te ñi'in-dé nuni lúu já'a ñu'un.

⁸ Suni súan koo-ró paciencia jíná'an-ró, te ná kuíni ñi'in-ró jín iní jín añú-ro, chí kuakuyani ncháa máa Jito'o-yo.

⁹ Ñáni jíná'an-ró, ma kútuku inj-ro koto-ró tá'an-ró, náva'a ma nákuxndíi-ya siki-ro. Chí máa I'a sánda kuachi-yó, nátu'un a kándij-ya yúxé'é.

¹⁰ Ñáni máa-rí jíná'an-ró, ná skuá'a-ró ndasa ñi kasá'a cháa ñi kajani tu'un máa Tata Dios onde sáa, chí vasa ñi kando'o-de ko ñi ka'io paciencia-de.

¹¹ Vina káka'an-yo já xáan ndatu ñayivi káandéé iní. A ñi kajini tu'un-ró ndasa ñi jandéé iní Job, te suni a kájinj-ro ndasa kenda táká tiñu kuni máa Jito'o-yo, chí xaan ndá'ú inj-ya yóó te va'a inj-ya jín-yó.

¹² Ñáni máa-rí, kánúú-gá ja má chísó tú'un téyíi-ró, ni tu'un andívi, ni tu'un ñuyivi, ni inga tu'un ma ká'an téyíi-ró. Chí nú ka'an-ro tú'un kuu, te máni tu'un kuu-ún ka'an-ro. Te nú ka'an-ro tú'un túu, te máni tú'un túu-ún ka'an-ro, náva'a tú nakuxndíi-ya siki-ro.

Tu'un kakan ta'u já'a tá'an

¹³ Á ío ñn róo ja ndó'o. Ná kakán ta'u-ro núsáa. Á ío ñn róo ja kúsi iní. Ná káta-ró ñn yaa ij núsáa.

¹⁴ Á ío ñn róo ja kú'u. Va'a-ga ná kána-ró xiní cháa kakuu nuu iní tikunji. Te ná kakán ta'u-dé ja'a cháa kú'u-ún. Te jín sí'ví máa Jito'o-yo, ná chí'i-de aceite cháa-ún.

¹⁵ Te nú kákandija-de hora kákan ta'u-dé, te nduva'a cháa kú'u-ún, chí máa Jito'o-yo, nasáva'a-ya-dé. Te nú kuachi ndíso-de, te koo tuká'nu inj nuu kuáchi-de.

¹⁶ Ja yúan ná nákani ndaa-ro kuáchi-ró núu tá'an-ró, te kakan ta'u-ro já'a tá'an-ró náva'a ná ndúva'a-ró. Chí ñn cháa va'a nú kakan ta'u-dé, te kuu sá'a-de kua'a tíñu ñá'nu jín tú'un jikán ta'u-dé.

¹⁷ Chí Elías, suni nátu'un ká'io-yó vina súan ñi kaa-de onde sáa. Te ñi jikan ta'u-dé ja má kúun sau, te tú ní kúun-cha núu ñu'un yá'a unj kuia iñu yo.

¹⁸ Te inga jinu ñi jikan ta'u-dé. Te ñi ndii sau íchi andívi. Te ñi nana tuku táká ndatíñu nuu ñu'un yá'a.

¹⁹ Ñáni jíná'an-ró, te nú ñn róo ñi kenda-ró íchi ndáa, te inga-ro ná náchu'un íchí tá'an-ró,

²⁰ yúan-na te kunj-ro já nú ñn róo ñi nachu'un íchí-ró cháa ñi kivi kuachi, a ñi nama-ró ñn cháa kuu, te suni kasu-ro núu kuá'a kuáchi nú súan.

LA PRIMERA EPISTOLA UNIVERSAL DE SAN PEDRO APOSTOL YA'A KUU CARTA ÌN JA NI CHAA SAN PEDRO APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

¹ Máá-rí kúu Pedro apóstol nuu Jesucristo. Te cháa-ri tutu yá'a nuu róó ñayivi jíká, ja ní kajicha nuu-ró káxiukú-ró ní ñúu Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, jín Bitinia.

² Chi máá Táa-yo Dios, ni jini-ya róó onde jín tiempo, te ni kaji-ya róó jíná'an-ró. Te a ni kandundoo-ró ní sá'a máá Espíritu, náva'a kuandatu-ro núu Jesucristo, te kosó yúyú-yá niñi-yá siki-ro. Tu'un luu ío ini-ya jín tú'un kuaká'nu ini ná ndeá ini-ro jíná'an-ró.

Tu'un ñúkuu ini

³ Ná nákana jaa-yó máá Dios, Táa Jito'o-yo Jesucristo. Chi ni kundá'ú xaan ini-ya yóó. Te ni nakaku-yó já kúchaku-yo, te káñukuu ini-vo ní sá'a-ya jín tú'un ja ní nachaku Jesucristo ma'ñú ndíyi,

⁴ náva'a ni'in-yo ñn ta'u já má té'yu kuti, ni ma kúchá'an kúti, ni ma xí kuti, chi yíva'a ini andívi já siki yóó.

⁵ Chi yóó kúu ñayivi kákandíja, te ja yúan ndíto Dios yóó jín fuerza-ya náva'a nama-ya yóó kivi sándí'i-na, nátu'un a ni sánda-ya.

⁶ Ja yúan kákusi ini-ro, vasa tini tundó'o kájito níni-ro yakú-ni kivi.

⁷ Chi tundó'o-ún, kájito nchaá róó nú kákandíja va'a-ró. Te tu'un kákandíja-ró, luu-ga káa vasa oro, chi vasa kájito nchaá-i oro jín ñú'un, ko ñn kivi te naa. Te tu'un kákandíja va'a-ró, nakana jaa-i Jesucristo sá'a, te jín tú'un jínú'ún ká'an-i nduñá'nu-ya sá'a kivi kenda ndijin-ya.

⁸ Te máá-yá, vasa té kuni-ga-ro núu-yá, te mani-ro jín-yá, te kákandíja-ró-yá. Vasa tú kánde'é-ró núu-yá vina, te kákusi xaan ini-ro te kánakana jaa-ró-yá.

⁹ Chi ja ní kákandíja-ró te ní'in-ro tá'u-ro já kaku añú-ro.

¹⁰ Chaa ni kajani tu'un Dios onde sáa, ni kaka'an-de ndasa chaa tu'un luu ío ini-ya núu-ro. Te suni ni kánde'é vá'a-de, ni kandúkú víi-dé tu'un ndasa kaku-yó.

¹¹ Te ni kanandúkú ñúkuún-de ja ná júku'un ini-de ndé kivi jín ndé tiempo kuu tu'un ni ka'an Espíritu Cristo jín-de, chi onde jín tiempo ni jani-ya tú'un nuu-dé ndasa kii tundó'o siki Cristo jín ndasa nduñá'nu tuku-ya nú ná já'a tundó'o-ún.

¹² Te ni stá'an-ya núu cháa-ún ja násu já kúu máá-de, chi sua ja kúu máá-yó kúu tu'un ni kajani-de. Te vina a ni kajini so'o-ró tú'un-ún chi chaa ni kajani tu'un va'a nuu-ro ní sá'a Espíritu Santo ja ní kii ichi andívi, suni ni kajani-de tu'un-ún nuu-ro. Te taká ndajá'a Dios kájítu ini-ya ndúkú víi-yá taká tu'un-ún.

Siki tú'un koo ndoo-yó

¹³ Ja yúan ná kóo ndito ini ja jini tuni-ro, te koo kuándí'i-ro. Te kuñukuu téyí ini-ro já ní'in-ro tú'un luu ío ini-ya já kuá'a-ya núu-ro kivi kenda ndijin Jesucristo.

¹⁴ Te nátu'un se'e kájandatu va'a, súan ná kóo-ró. Te ma sá'a-ró tíñu ni kakanini-ro sáa, ná tú ní kájuku'un kuti ini-ro.

¹⁵ Chi nátu'un ío ndoo máá I'a ni kana xini-ro, suni súan ná kóo ndoo-ró jín taká tíñu kásá'a-ró.

¹⁶ Chi súan yóso núu tutú: Ná kóo ndoo-ró jíná'an-ró, chi ruu ío ndoo-ri, áchí.

¹⁷ Te máá-yá, tú ncháa nuu-yá ñayivi, ko sánda-ya taká tíñu-i ndasa kásá'a ñn ñn-i. Te nú ká'an ndá'ú-ro jín-yá nátu'un jín Táa-ro, núsáa te ná chíñú'ún-ró-yá taká kivi já kájika tatú-ro yá'a.

18 Chi a kájini-ro ndasa ni kajika sáni-ró jíin táninu ni kaja'a táa-ro núu-ro sáa. Ko ni nakuaan-ya róo nuu táninu-ún. Ko nasu jíin ndátíñu ja té'yu, nátu'un oro jíin plata,

19 chi sua jíin niñi Cristo ja yá'u xaan ncháa ni nakuaan-ya róo. Chi máa-yá kúu nátu'un ñin lélu vá'a kiti tú káchá'an,

20 chi súan a ni teta'an Dios máa Cristo onde ná té jukuiñi-ga ñuyivi, te ni kenda ndijin Cristo kivi kuándi'i-na, siki já ní kundá'ú ini-ya róo.

21 Te kákandija-ró núu Dios sá'a Jesús. Chi ni nachaku-ya má'ñú ndíyi, te ni nduñá'nu-ya ní sá'a Dios. Ja yúan kákandija-ró núu Dios, te káñukuu ini-ro-yá.

22 A ni ndundoo añú-ro, chi ni kajandatu-ro núu tú'un ndaa ni sá'a Espiritu jíin-ró, náva'a kundá'ú ndija ini-ro ñaní-ro. Núsáa te ná kundá'ú xaan ini-ro tá'an-ró onde jíin ini jíin añú-ro.

23 Chi a ni kanakaku jáa-ró. Ko nasu chí tata té'yú, chi chi tata já má té'yu kuti. Te tu'un Dios ni sá'a súan, chi ndíto chakú ñí káni.

24 Chi nátu'un yuku, súan kúu taká ñayivi. Te modo nduñá'nu-i kúu nátu'un ita yuku. Chi yuku-ún, ichi-ni, te ita-ún, júngava-ni,

25 ko tu'un ká'an máa Tatá Dios, chi kéndoo ñí káni ñí kuiá. Achí. Te tu'un yúan kúu máa tú'un va'a ni kani'in-ro.

2

Cristo, nátu'un yuu chakú

1 Núsáa te ná sía-ro taká tu'un ñáa, taká tu'un xndá'ú, tu'un yóso yú'u, tu'un kuásún ini, jíin taká tu'un kaka'an ndiva'a siki tá'an.

2 Te ná kani ini-ro leche máa Espiritu kaxin-ro nátu'un suchi yikín sáa ní kaku-i, náva'a kaku-ró te kua'nu-ró jíin. Chi leche-ún, tú xndá'ú kuti.

3 Chi a ni kajini-ro já vá'a xaan ini máa Jító'o-yo.

4 Kandita nuu-yá jíná'an-ró, chi nátu'un yuu chakú kúu-ya. Te taká ñayivi, vasa ni kaské'ichi-i-ya, ko ni kaji Dios-ya, nátu'un ñin yuu lúu.

5 Suni róo, nátu'un yuu chakú kakuu-ró. Te ná kuá'nu-ró kuu-ró ñin ve'e ij máa-yá, te kuu-ró sutú ndoo, te nuu Dios soko-ro tú'un cuenta Espiritu, chi ja siki Jesucristo te kúsiñ ini Dios nú súan.

6 Chi súan ká'an tutu ij: Vina te onde ñuu Sion kaitúu-rí ñin yuu kánúu kundiso jiki, chi nátu'un yuu lúu ni kaji-ri-ya, te chaá kándija nuu-yá, ma kúka nuu-dé, achí.

7 Luu káa máa-yá nuu róo ja kákandija-ró-yá. Ko siki ñayivi tú kákandija ká'an: Chaá káchutá'an ve'e vasa ni kaské'ichi-de yuu, ko yuu-ún ni ni'in tíñu kundiso jiki.

8 Te suni yuu skáchi'i ja'a-í nání-yá, te kava júngoyo-i sá'a kúu-ya, achí. Chi kájungoyo-i kuachi siki já tú kajandatu-i tu'un-ya. Te ni jani-ya-í ja súan sá'a-i.

Modo kuandatu ñayivi xín máa-yá

9 Ko róo, tata ja ní kaji máa-yá kakuu-ró, te suni sutu kúñá'nu xaan, te suni ñayivi ndoo, jíin ñayivi ní ni'in-yá kakuu-ró. Súan ni sá'a-ya róo náva'a kani-ró tú'un ndasa xaan vá'a ini máa I'a ni kana xini-ro ná ni kaxiukú-ró ñuñáa. Te ni kivi koyo-ró núu lúu nuu ndii ncháa máa-yá.

10 Chi róo, onde sáa nasu ñayivi Dios kakuu-ró núu. Ko vina a ni kanduu-ró ñayivi máa-yá. Suni onde sáa té ni'in-gá-ro tú'un kundá'ú ini-ya róo, ko vina, a kundá'ú ini-ya róo.

11 Náni máni, ká'an nda'ú-ri jíin-ró nátu'un ká'an-ri jíin cháa jiká jíin cháa kájika kuu tatú, ma sá'a-ró taká tíñu kakaní ini máa-ró, chi yúan kájatá'an siki añú-ro.

12 Te ná kaka jíñú'ún-ró má'ñú ñayivi sijn nación. Náva'a vasa kákaji-i róo nátu'un siki cháa kásá'a tíñu ñáa, ko nú ná kuni-i nuu tíñu va'a kásá'a-ró te nakana jaa-i Dios kivi kii-ya.

13 Ja sikí máá Dios, te kuandatu-ro núu táká cháa ndíso tíñu, vasa nuu rey, chi cháa kúñá'nu-ga kúu-de,

14 xí núu táká gobernador ja ní tájí-de vaikoyo, náva'a xndó'o-de taká ñayivi kásá'a tíñu ñáá, te ka'an-de tu'un jíñú'ún jíñ ñayivi kásá'a tíñu va'a.

15 Chi kuní Dios ja sá'a-ró tíñu va'a. Te jíñ tíñu va'a-ún kundéé-ro kasú-ro núu tú'un ñayivi yúkú já tú kájuku'un iní-i.

16 Ná káka kuu ndicha-na-ro. Ko nasu já núña ichi já máni sá'a-ró tíñu ñáá, chi sua ja ná kuatíñu-ró núu Dios.

17 Koo ja jíñú'ún-ró jíñ táká ñayivi. Kundá'ú iní-ro ñani kákandíja. Kuandatu-ro núu Dios. Koo ja jíñú'ún-ró jíñ máá rey.

18 Róo mozo, ná kuandatu-ro núu cháa kákuu patrón-ro. Te koo ja jíñú'ún-ró jíñ-de. Ko nasu máá ñn nuu cháa va'a iní, jíñ núu cháa maní jíñ-ró, chi suni súan sá'a-ró jíñ cháa xaan iní.

19 Chi ñn cháa vasa tú sá'a-de tíñu ñáá, nú jíto-de tundó'o sikí já skíkuu va'a-de jíñ Dios, yuán kúu ja kúsi iní-ya jíñ-de sá'a-ún.

20 Ko nú kásá'a ndíja-ró kuáchi, te kája'a-i róó, te naún ja vá'a kúu nú kájandéé iní-ro jíñ. Ko nú kásá'a-ró tíñu va'a, te káxndó'o-i róó, te kájandéé iní-ro jíñ, tíñu yá'a kúu ja kúsi ndíja iní Dios sá'a.

21 Chi ja yuán ní kana-ya xiní-ro jíná'an-ró. Chi máá Cristo, suni ñi ndo'o-ya já sikí yóó. Te ñi skéndo-ya ñn ejemplo nuu-yo náva'a ná kúndikín-ro súni ichi ní sá'a-ya.

22 Te máá-yá, tú ní sá'a-ya kuáchi. Ni tú ní kenda tu'un xndá'ú yu'u-ya.

23 Ñi kaka'an ndíva'a-i jíñ-yá, ko tú ní náka'an ndíva'a-ya. Ñi ndo'o-ya, ko tú ní stá'an-ya-í, chi sua ñi chí'i-ya máá-yá nda'a Dios, I'a sándaá va'a taká tíñu.

24 Suni máá-yá, ñi jí'i-ya jiká cruz, te ñi ndíso-ya kuáchi-yó jíñ yíki kúñu-ya. Chi a ñi kaku-yó chíi kuáchi náva'a kaka ndaa-yo. Chi ñi tuji-yá, te ja yuán ní kanduva'a-ró.

25 Chi ñi kajicha nuu-ró nátu'un ri, ko vina a káno'on-ro núu I'a ndíto róó, te iní nda'a máá-yá yí'i añú-ro.

3

Tu'un kuandatu ñasí'í nuu yíi-ñá

1 Suni súan róo ñasí'í jíná'an-ró, kuandatu-ro núu máá yíi-ro náva'a kundéé-ró skándíja-ró yíi tú kándíja tu'un-ya. Chi vasa tú ká'an-ro jíñ-de, ko kuní-de ndasa sá'a róó, ñasí'í-de,

2 te kuní-de ndasa jíká jíñú'ún-ró jíñ já ñúkúún iní-ro jíñ-de, te kandíja-de.

3 Te ja sáluu-ró máá-ró, nasu ichi sikí-ro kúu ja nátiin-ró xiní-ro, xí já chí'i-ró sikí oro máá-ró, xí já kú'un-ró sá'ma lúu,

4 chi sua ná sáluu-ró iní añú-ro já kándeé sa'í iní-ro. Te ná sákútu-ro jíñ tú'un ja má té'yu kuti. Yuán kúu tu'un vitá iní jíñ tú'un vindáa vinené iní añú-ro, te sá'a ja kúsi xaan iní Dios.

5 Chi ña'an ndóo aná'an já ní kañukuu iní-ña Dios, suni súan ñi kasáluu-ña máá-ña. Te ñi kajandatu-ña núu máá yíi-ñá.

6 Nátu'un Sara, ñi jandatu-ña núu Abraham, ñi skúnání-ña-dé jito'o-ña. Te sesí'í-ña kákuu-ró nú súan va'a ná sá'a-ró te nú tú yu'ú-ro.

Yii ná kundá'ú iní-de ñasí'í-de

7 Te róo yíi jíná'an-ró, suni súan kuxiukú vá'a-ró jíñ-ña. Te koo ja jíñú'ún-ró jíñ-ña, chi tá'in-ga máá-ña vásá róó, chi ñn núu-ni ñi ní'in tá'u-ñá jíñ-ró tú'un luu kúchaku-yo. Te súan ná sá'a-ró náva'a tú ndasu nuu tú'un kájikan ta'u-ro.

⁸ Te tu'un sandí'í-na kúu ya'á: ñn-ni tu'un ná káni iní taká-ro, ná ndúku'á iní-ro jíin tá'an-ró, ná kúndá'ú iní-ro ñaní-ro, te sá'a-ró tóká'nu iní nuu tá'an-ró, te koo vitá iní-ro jíiná'an-ró.

Tu'un kuandéé iní jíin túndó'o

⁹ Nú sá'a ndiva'a ñayivi jíin-ró, ma násá'a ndiva'a-ró jíin-i. Te nú ká'an tásí-i jíin-ró, ma náka'an tásí-ró jíin-i. Chí sua ná ká'an-ro já'a-í nuu Dios. Chí ja yúan ní kana-ya xiní-ro náva'a ni'in-ro tá'u-ro sá'a-ya.

¹⁰ Chí cháa kuní kuchaku te koo va'a-ni-de taká kivi, cháa-ún, ná kasú-de nuu yáa-dé náva'a tú ka'an ndiva'a, te suni súan jíin yú'u-dé náva'a tú kenda tu'un xndá'ú.

¹¹ Ná kúxio-de nuu tíñu ñáá, te ná sá'a-de tíñu va'a. Ná ndúkú-de tu'un vindáa vinené te ná kuítú iní-de kukuu-de jíin.

¹² Chí máa Jító'o-yo, ndé'é-ya nuu cháa ndaa, te jíni ná'ín-ya tu'un kájikan ta'u-dé. Ko jíto u'u-ya cháa kásá'a tíñu ñáá.

¹³ Te ndé cháa sá'a ndiva'a jíin-ró te nú máni tíñu va'a jíitú iní-ro kásá'a-ró.

¹⁴ Xáán ndatu-ro te nú koto-ró túndó'o sikí já ní kasá'a-ró tíñu va'a. Núsáa te ma yú'ú-ro kóto-ró-i ni ma kúku'á iní-ro.

¹⁵ Chí sua ná chíñú'ún-ró máa Tatá Dios iní añú-ro. Te koo tu'a-ró ndasa xndió káni vitá-ro tú'un, te ka'an jíñú'ún-ró jíin ñayivi káxndichí róo sikí tú'un káñukuu iní-ro.

¹⁶ Va'a ná kóo iní-ro náva'a vasa káka'an ñayivi já cháa ñáá kákuu-ró, yúan-na te kuka nuu-í ja ní kakaji-i róo sikí já kájika va'a-ró jíin Cristo.

¹⁷ Chí nú kuní Dios, te va'a-ga ja kájito-ró túndó'o sikí tíñu va'a kásá'a-ró, nasu sikí já kásá'a-ró tíñu ñáá.

¹⁸ Chí Cristo, suni ni ndo'o-ya ñn jínu-ni ja sikí kuáchi-yó. Cháa ndaa ni jíi ja sikí cháa ñáá. Náva'a no'on-yo núu Dios sá'a-ya. Chí ni jíi yiki kúñu-ya, ko tú ní jíi añú-ya.

¹⁹ Chí suni ni ja'an máa añú-ya te ni jani-ya tú'un nuu añú ja káinu'ni.

²⁰ Chí onde sáa tú ní kájandatu. Te kivi Noé, jíin paciencia ni ndatu Dios nini jíku-de jíin barco ká'nu. Te jíin barco ni kakaku yaku-ni ñayivi núu ndúcha. Máa uná-ni-i ni kakaku.

²¹ Suni súan káku-yó vína jíin tú'un jánducha, ja tú jánchaa ja chá'an kándiso-yó, chí sua sá'a ja ná kóo ndaa nuu jíni tuni-yo núu Dios, chí ja yúan ní nachaku Jesucristo.

²² Chí máa-ya ni ndaa-ya kuáno'on-ya andíví. Te kánchaa-ya íchi ndává'a Dios. Te tñn-ya só'o taká ndajá'a andíví, jíin táka ja kátá'ú tíñu, jíin táka ja ká'io fuerza.

4

Modo Cristo ná káni iní-yo

¹ A ni ndo'o Cristo ja yóo jíin yiki kúñu-ya. Núsáa te suni súan ná káni iní-ro. Chí cháa ni ndo'o jíin yiki kúñu, tuká kánde-de chíi kuáchi,

² náva'a ja níi-gá kua'an-de, te tuká sá'a-de tíñu kákaní iní ñayivi, chí sua ja kuní Dios.

³ Chí onde níi váji-yó, te bueno ni kasá'a-yó táka tíñu kákaní ñayivi sñn nación. Ni kajika kuáxán-yó ni kakutóo iní-yo, ni kandaa ká'vá-yó, ni kayee téyí-yó, ni kasá'a-yó víko, ni kachiñú'ún-yó ndosó chá'an.

⁴ Te kákuñáa iní-i sikí já tuká kájika-ró jíin-i ja ñn núu-ni sájita ij-ro máa-ró jíin-i. Te ja yúan kákaji-i róo.

⁵ Ko ñayivi yúan, nakua'a-i cuenta nuu máa I'a ja ío tu'a-ya sánda-ya tíñu ñayivi káichaku jíin ñayivi ní kaji'í.

⁶ Chí ja yúan suni ni kenda tu'un va'a-ya núu táka ndiyi, náva'a ná kúnda-ya tíñu-i natu'un cháa yí'i yiki kúñu, ko kuchaku añú-i cuenta Dios.

⁷ Ko kuakuyani kivi náa táka ndatíñu. Núsáa te ná kóo kuándí'í-ro, te koo ndito iní-ro kakán ta'u-ro.

⁸ Te ja kánúú kúu ja kúndá'ú ndija iní-ro tá'an-ró, chi tu'un kúndá'ú iní tá'an, jasú nuu kuá'a kuáchi.

⁹ Koto ndá'ú-ro núu tá'an-ró, te ma kútuku iní-ro jíin-i.

¹⁰ Ná ñin ná ñin-ró ná kuátíñu-ró núu tá'an-ró nú ndasa káa máá tá'u ní ja'a-ya núu-ro. Te bueno skíkuu-ró jíin sñin sñin tu'un luu ío iní-ya já ní ja'a-ya núu-ro.

¹¹ Te nú ká'an ñin cháa, ná ká'an-de nátu'un káa máá tú'un Dios. Te nú ñin cháa jító ndá'ú-de nuu tá'an-de, ná kóto ndá'ú-de nátu'un káa máá fuerza nì ja'a Dios nuu-dé, náva'a ná nákana jaa-i Dios sá'a Jesucristo, chí máá-ya kúñá'nu-ya te tá'ú-ya tíñu nñí káni nñí kuiá. Amén.

Tu'un ndo'o tá'an-yo jíin Cristo

¹² Ñáñi máñi jíná'an-ró, nú koto nchaa-i róo nátu'un jíin ñú'un, te ma nánaa iní-ro, nátu'un káta'an-ro ñin tundó'o sanaa.

¹³ Chí sua ná kúsñi iní-ro já kándo'o ta'an-ro jíin Cristo, náva'a suni súan kusñi xáan iní-ro kivi kuni-yo núu-ya ndasa ndíi ncháa-ya.

¹⁴ Xáan ndatu-ro, nú kákaji-i róo ja sikí s'ví Cristo, chi tu'un luu tu'un ñá'nu Dios jíin Espiritu-ya ncháá sikí-ro jíná'an-ró. Chí máa-i jandáa káka'an-i sikí-ya, ko máa-ró, chí kánakana jaa-ró-ya.

¹⁵ Núsáa te ma ndó'o ni ñin-ró cuenta cháa já'ni ndíyi, xí cháa kui'ná, xí cháa sá'a tíñu ñáá, xí cháa kivi nduu nuu tíñu tatú.

¹⁶ Ko nú ñin cháa ndó'o-de sikí já nání-de cháa kándija Cristo, ma kúka nuu-dé, chí sua ná nákana jaa-de Dios ja súan nání-de.

¹⁷ Chí a nì jaá kivi kéjá'á kúndaá tíñu ñayivi kákuu se'e Dios. Te nú xna'an-ga kejá'á-ya jíin-yo, ndasa koo sikí ñáyivi tú ní kájanatu nuu tú'un va'a Dios núsáa.

¹⁸ Te nú xaan ú'u kaku ñayivi ndáa, naga nì kuu ja kaku ñayivi tú káandija, jíin ñáyivi sá'a kuáchi núsáa.

¹⁹ Núsáa te taká ñayivi ndó'o sikí modo játa'an iní Dios, ná sá'a-i tíñu va'a, te ná kuá'a-i máa-i iní nda'a máa I'a nì sá'a taká ndatíñu, chí skíkuu-ya jíin-i.

5

Tu'un tiku'ni Dios

¹ Ká'an ndá'ú-ri jíin taká cháa kákuu nuu ká'jin jíin-ró, te suni nuu kúu máa-rí. Te nì jini-ri taká tundó'o nì jito Cristo. Te suni nduñá'nu ta'an-ri jíin-ya kivi kenda ndijin-ya.

² Koto-ró tiku'ni Dios ja ká'jin jíin-ró jíná'an-ró. Te koto ñúkúún-ró-i. Nasu já fuerza sá'a-ró, chí sua ná kúsñi iní-ro sá'a-ró, nasu já ndútóo iní-ro ní'in-ro xú'un, chí sua ja ná kuítú iní-ro sá'a-ró.

³ Ni nasu já tá'ú ní'in-ró tíñu sikí ñáyivi máá Jító'o-yo, chí ná kúu-ró ñin ejemplo nuu tiku'ni-ya.

⁴ Te kivi kenda ndijin máa I'a ñá'nu ndító yóo, te kuá'a-ya premio luu nuu-ro já má té'yu kuti.

⁵ Suni súan róo cháa káyinúu, kuandatu-ro núu taká cháa kákuu nuu. Te ndí-i-ró, kuandatu nuu tá'an-ró. Te ná kóo súchí iní-ro. Chí Dios, jasú-ya núu cháa vixi, ko kúsñi iní-ya jíin cháa súchí iní.

Ja má yú'ú-yo

⁶ Núsáa te ná sásúchí-ró máa-ró k'vi-ró chíi nda'a ní'in Dios, náva'a ná nduñá'nu-ró sá'a-ya nú nì jaá máa kivi.

⁷ Ma nándí'i xaan iní-ro jíin ní ñin, va'a-ga ná sía-ro kúndito máa-ya, chí kúndá'ú iní-ya róo.

⁸ Ná kóo kuándí'í-ro te koo ndito ini-ro. Chì kui'na ja jíto u'u róo, cuenta ndika'a kiti ndé'e súan jíkó ndúu ndúkú ñáyivi kókó kuní.

⁹ Te ná kuiñi ñi'in-ró jíin tú'un kákandíja-ró, te jíin yúan te kasu-ro núu kui'na-ún. Chì kájiní-ro já súni súan kándo'o ta'an-ro jíin táká ñani-ro já káxiukú iní ñuyívi.

¹⁰ Ko Dios ja ío taká tu'un luu ini-ya, ñi kana-ya xiní-yo nó'on-yo núu ndíi ncháa-ya níi káni jíin Jesucristo, ko onde ná ndó'o núu-ró xna'an-ga. Te máa-ya ná sava'a-ya róo, ná síyíja-ya iní-ro, te ná kuá'a-ya fuerza ini-ro náv'a kuiñi ñi'in-ró.

¹¹ Ná nákana jaa-yó-ya, te ná tá'ú máa-ya tiñu níi káni níi kuiá. Súan ná kóo. Amén.

¹² Silvano kúu ñin ñani skíkuu va'a jáni ini-ri. Te jíin máa-de tájí-rí tutu lúlí yá'a ja ní chaa-ri kujaa. Te ká'an nda'ú-ri jíin-ró, te ká'an ndaa-ri ja yá'a kúu ndija tu'un luu ío ini Dios. Ná kuiñi ñi'in-ró jíin tú'un yá'a.

¹³ Tiku'ni kándeé ini ñuu Babilonia, ja ñin-ni ñi kaji-ya-í jíin-ró, ká'an ja ná sándéé iní-ro. Te se'e-ri Marcos, suni ká'an-i ja ná sándéé iní-ro jíná'an-ró.

¹⁴ Ka'an tu'un ndéé iní jíin tá'an-ró, te titú maní-ro tá'an-ró. Te tu'un kuaká'nu iní ná kóo jíin táká róo ja ká'in-ró jíin Jesucristo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA UNIVERSAL DE SAN PEDRO APOSTOL YA'A KUU CARTA UÜ JA NI CHAA SAN PEDRO APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

¹ Máá-rí kúu Simón Pedro. Te mozo jíin apóstol Jesucristo kúu-ri. Te cháa-ri tutu yá'a nuu róo ja ñin ká'nu kákandija-yó tú'un luu-ya, te káyí'i-yó chíi tiñu ndaa Dios máá-yó jíin Jesucristo, I'a nama yóó.

² Tu'un luu ío ini jíin tú'un kuaká'nu ini ná ndeá ini-ro jíná'an-ró, chíi kájini-ro núu Dios jíin núu Jító'o-yo Jesús.

Siki já kuítu ini kandija va'a

³ Chíi I'a ñá'nu I'a va'a kúu-ya, te ja yúan ní kana-ya xiní-yo. Te kájini-yo núu-yá, te jíin fuerza ii-yá, te ni ja'a-ya táká ndatiñu kánandi'i-yó ja kúchaku-yo jíin já chíñú'ún-yó-yá.

⁴ Ja yúan te tu'un luu tu'un kánúú xaan ní keyu'u-yá nuu-yo, náva'a jíin tú'un-ún te kaku-ró ini ñuyivi, te ma stivi-ró máá-ró jíin tiñu kakaní ini-i sá'a-i, chíi sua ná ndúndoo ta'an-ro jíin-yá.

⁵ Te róo, suni ná ndúkú ndéé-ró jíin tú'un yá'a. Nú kákandija-ró, te siki-ún ná chísó-ró tiñu va'a. Te nú kásá'a-ró tiñu va'a, te siki-ún ná chísó-ró tú'un ndíhí.

⁶ Te nú ndíhí-ró, te siki-ún ná káka ñúkúún-ró. Te nú kájika ñúkúún-ró, siki-ún ná kuíñi ni'in-ró. Te nú ká'jin ni'in-ró, siki-ún te ná chíñú'ún-vá'a-ró Dios.

⁷ Te nú káchiñú'ún vá'a-ró Dios, siki-ún ná kóo maní-ro jíin tá'an-ró. Te nú maní-ro jíin tá'an-ró, te siki-ún ná kúndá'ú ini-ro tá'an-ró.

⁸ Chíi nú ndeá tu'un yá'a ini-ro, yúan-na te ma káka kuu kúxí-ró, chíi sua kee va'a tiñu sá'a-ró, jíin tú'un júku'un ini-ro cuenta Jító'o-yo Jesucristo.

⁹ Ko ñayivi tú sá'a súan, kakuáá-i, te kakuáá ndíí-í, te a ni naa ini-i ja ní nakacha-ya-í táká kuachi ni sá'a-i onde sáá.

¹⁰ Ñáni, ja yúan ná kuítu xaan ini-ro náva'a koo seguro ja ní kana-ya xiní-ro jíin já ní kaji-ya róo. Chíi nú súan sá'a-ró táká tiñu yá'a, te ma júngava kuti-ro.

¹¹ Yúan-na te kundéé-ró kivi-ró ini ñuu máá Jító'o-yo Jesucristo, I'a náma yóó, te yúan tá'ú-yá tiñu ní káni.

¹² Ja yúan tú júkuíñi-ri ja xndáku-ri tu'un yá'a nuu-ro, vasa a kájini-ro, te vasa a ká'jin ni'in-ró jíin tú'un ndaa kákandija-ró vína.

¹³ Chíi jáni ini-ri ja ío va'a ja xndáku-ri nuu-ro nini chakú-ga-ri vína, náva'a ndukanda ini-ro,

¹⁴ chíi jini-ri ja á yani sía-ri yiki kúñu-ri yá'a, nátu'un ni kastu'ún máá Jító'o-yo Jesucristo nuu-rí.

¹⁵ Te jíku ni'in-rí xndáku-ri nuu-ro, náva'a nú a ni ji'i-ri, te ni'in-ro modo ja nené ná núku'un ini-ro táká tu'un yá'a.

Tu'un ñayivi ní kajini jíin núu

¹⁶ Chíi tú ní káka'an-ri cuento ja ní katava ñúkúún máá-i, ná ni kastu'ún-rí tu'un máá Jító'o-yo Jesucristo nuu-ro, ndasa ndii-ya jíin fuerza. Chíi ni kajini jíin núu-rí ndasa I'a ñá'nu kúu-ya.

¹⁷ Chíi máá Táa-ya Dios, ni ka'an jíñú'ún-yá jíin-yá, te ni saña'nu-ya Jesús. Chíi ichi ándíví ní ka'an ñin tu'un jíin-yá: Ya'á kúu Se'e-ri ja kúndá'ú ini-ri, te kúsi ini-ri jíin-i. Achí.

¹⁸ Te ruu, ná ni ka'jin tútu-rí jíin-yá xiní máá yúku íi, te ni kajini so'o-ri tu'un yá'a ja ní kii ichi ándíví.

¹⁹ Te suni kájini-yo tú'un n̄i kaka'an chaa n̄i kajani tu'un Dios onde sáá, te vina a n̄i kukútu vá'a-ga tu'un. Te tu'un-ún kúu nátu'un ñn luz ja stúun ñuñáa. Núsáá te ná chú'un in̄i-ro tú'un-ún onde kundijin te stúun lucero in̄i añú-ro.

²⁰ Ko xna'an-ga ná kuní-ro já ñn ñayivi ma kúu juku'un in̄i-i ni ñn tu'un ká'an tutu ij jín fuerza máa-i.

²¹ Chi chaa n̄i kajani tu'un Dios, tú ní kájani-de tu'un ja kúu in̄i máa-de, chi sua n̄i kajani-de tu'un Dios n̄i sá'a Espiritu jín-de.

2

Siki chaa stá'an tu'un xndá'ú

¹ Ko ma'ñú ñayivi-ún n̄i ka'io chaa n̄i kajani tu'un xndá'ú. Te suni súan jukuiñi chaa stá'an tu'un xndá'ú ma'ñú-ró. Te skivi sa'í-de sa'an ja náa-ro sá'a. Te ma kuátú'ún-de ja ní nakuaan Jito'o-yo-dé, chi sua xnáa yachí-de máa-de.

² Te kua'a chaa kúndikin-de ichi kuáxan kája'an-de. Te ja siki chaa-ún te kuaku nchaa-i koto-i ichi ndáa.

³ Te ja too iní-de jíná'an-de te xndá'ú-de róó, náva'a sanaa te ni'in-dé xu'ún siki-ro. Ko ma kúkuéé kiv̄i tá'nu ndatu-de, ni tú kixi tundó'o naa-dé.

⁴ Chi Dios, tú ní kúndá'ú in̄i-ya ndájá'a-yá ja ní kasá'a kuachi, chi sua n̄i ju'ni-ya-í jín cadena ñuñáa, te n̄i súnngoyo-ya-í onde in̄i infierno. Yúan n̄i taan tú'a-ya-í onde chaa juicio.

⁵ Te ni tú ní kúndá'ú in̄i-ya ñuyivi áná'an, chi sua n̄i skúun-ya saú xáan siki ñayivi káñáa. Ko Noé, chaa n̄i jani tu'un ndaa, n̄i ndito va'a-ya-dé jín usiá-ga ñayivi.

⁶ Te n̄i nakuxndí-ya siki ñuu Sodoma jín ñuu Gomorra ja ní naa-í. Te n̄i nduu máa nían-na yaa ní sá'a-ya. Te súan n̄i kuu-i ñn ejemplo nuu táka-ga ñayivi já tú kákuni chiñú'ún Dios.

⁷ Ko Lot, n̄i kuu-de chaa ndaa te n̄i ndukuí'a in̄i-de ja ní jini-de nuu tínu kuáxan ní kasá'a ñayivi ñáa-ún. Te n̄i nama-ya-dé.

⁸ Chi chaa ndaa yúan, n̄i nchaa-de ma'ñú ñayivi-ún, te n̄i jini-de te n̄i jini so'o-de tínu ñáa n̄i kasá'a-i. Te ndita'an kiv̄i ní ndukuí'a in̄i-de ja súan n̄i kasá'a-i, chi n̄i io ndaa in̄i añú-de.

⁹ Te nú súan n̄i io, núsáá te nú vai tundó'o siki ñayivi kachiñú'ún-i máa Tatá Dios, te jini-ya náma-ya-í, te chíndasu-ya ñayivi ñáa, náva'a ndo'o-i kiv̄i cháa juicio.

¹⁰ Ví'í-gá ndo'o ñayivi kásá'a tínu ja kaní in̄i máa-i, chi chá'an xáan kájika kuáxan-i, te kaské'ichi-i ñayivi kátá'ú tínu. Ñayivi ní'in in̄i kákuu-i, te kásá'a-i ja kúu in̄i máa-i, te tú káyu'ú-i ká'an ndiva'a-i siki já kakuñá'nu.

¹¹ Ni máa ndájá'a-yá, vasa ñá'nu-ga-ya jín fuerza jín tínu kándiso-ya, ko tú kaka'an ndiva'a-ya siki yúan núu máa Tatá Dios.

¹² Ko ñayivi yá'a, kaka'an ndiva'a-i siki já tú kájuku'un in̄i-i, te kákuu-i nátu'un kiti yúkú ja ní kakaku-ti náva'a kunu'ni-ti te kuu-ti. Te súan naa ñayivi-ún sá'a yaku-i,

¹³ chi kii tundó'o siki-í kuachi tínu ñáa kásá'a-i. Chi máni siki tú'un s̄i in̄i kájata'an in̄i-i ndita'an kiv̄i. Ñayivi k̄ini ñayivi chá'an kákuu-i. Te nini káyee-í jín-ró jíná'an-ró, te kákusi xáan in̄i-i káxndá'ú-i róó.

¹⁴ Te jí'vá-i siki tú'un ísiki ncháa tá'an. Te t̄indí-i siki kuáchi. Te skaní-i in̄i ñayivi tá'ya in̄i. Te bueno too in̄i añú-i, te se'e tasi kákuu-i.

¹⁵ Ni kasía-i ichi ndóó. Te n̄i kasana-i. Te n̄i kandikin-i ichi Balaam, se'e Beor. Chi chaa-ún n̄i kus̄i in̄i-de jín yá'u tínu ñáa n̄i sá'a-de.

¹⁶ Ko ñn burro, vasa kiti ndiso kiti ñín kúu-ti, ko n̄i ka'an-ti nátu'un ñn ñayivi. Te n̄i kana jín-ti nuu-dé. Te súan n̄i jas̄u-ti núu tínu kátachi ndúkú sá'a chaa jáni tu'un-ún.

17 Ñayivi-ún kákuu-i nátu'un sókó íchí. Te suni kákuu-i nátu'un viko já ndéché-ni jíin tachí. Ko ío tu'a ñuñáa lúchi túun nuu kúxiukú-i ní káni.

18 Chì kásávi-xi-i máa-i jíin tú'un sáni kákana-i. Te jíin tíñu kaní iní máa-i te káñu'un-i sava-ga chaá ja ná káka kuáxán-de, vasa a nì kajinu ndija chaá-ún nì kajito-de ñayivi kásá'a tíñu ñáá.

19 Te máa-i, vasa kákeyu'u-í ja ndúu libre chaá-ún, ko kájatíñu máa-i nuu tíñu ñáá. Chì nú nì yuji ñin chaá nì sá'a inga chaá, yúan-na te kuatíñu-de nuu cháa nì kundéé jíin-de-ún.

20 Chì nì kajini-de nuu máa Jító'o-yo Jesucristo, te nì nama-ya-dé, te nì káxuxio-de nuu tíñu chá'an ío iní ñuyívi. Te nú ndivi tuku-de inga jínu nuu tíñu chá'an-ún, te a nì kayuji-ní-de nú súan. Te ñáa xaan-gá kendoo-de ja sándi'í-na vásá já xnáñúú.

21 Chì va'a-ga kendoo-de nú tú ní kajini-de ichi ndáa, nasu já á nì kajini-de, te káské'ichi-de tíñu ií ja ní tá'ú-yá nuu-dé.

22 Te nì kata'an-de nátu'un ká'an ndija ñin tu'un aná'an: Ti'ina, nì nakaji-tí ja ní nduxian-ti. Te kuchí, vasa a nì ndundoo-ti, ko nì nakñin-tí máa-tí nuu ndé'yu.

3

Tu'un nì keyu'u-yá ncháa-ya

1 Ñáni máni, ya'á kúu carta uu cháa-ri nuu-ro vína, te jíin ndéndúú xndáku-ri nuu-ro náva'a ná ndúkanda iní-ro, chì ío kájí xiní-ro.

2 Náva'a ná núku'un iní-ro táka tu'un nì kaka'an chaá nì kajani tu'un Dios onde sáa, jíin tíñu nì tá'ú Jító'o-yo, I'a náma yóó, ja ní ka'an-ya jíin yú'u cháa kákuu apóstol nuu-ro.

3 Tu'un yá'a ná kuní-ro xná'an-ga, ja onde sándi'í-na te chaá chaá sákátá jíin tú'un kátá-de. Te sá'a-de taká ja kákani iní máa-de.

4 Te kachi-de: Naja tú ncháa-ya nátu'un nì keyu'u-yá. Chì onde kivi ní kaji'í ndiyi táa-yo, te taká ndatíñu yá'a tú ní sáma kuti onde kivi ní kejá'á-yá nì sá'a-ya ñuyívi, achi-de.

5 Chì kájasu-de nuu jiní tuni-de, náva'a tú kuní-de ja ío andíví onde aná'an, te jíin tú'un Dios nì kuvá'a ñuyívi jíin ndúcha má'ñú máa ndúcha-ún.

6 Te suni jíin ndúcha-ún nì naa ñuyívi aná'an, chi nì sa'u chii nducha-ún.

7 Ko andíví jíin ñuyívi ío vina, suni súan jíin tú'un máa-yá te yíndasu tu'a náva'a kayu jíin ñú'un kivi cháa juicio. Te suni kivi-ún naa táka ñayivi tú káchiñú'ún Dios.

8 Ko róó ñáni máni, ma náa iní-ro tú'un yá'a jíná'an-ró. Chì ñin kivi jíin máa Jító'o-yo, nátu'un mil-ni kuiá kúu. Te mil kuiá nátu'un ñin kivi-ní kúu.

9 Tú kú'uun iní máa Jító'o-yo sikí tú'un nì keyu'u-yá-ún, nátu'un kájani iní sava ñayivi. Chì sua ío paciencia iní-ya nú-yo, tú kuní-ya já náa ní ñin-yó, chì sua ndi'í-yó ná nákani iní-yo kuní-ya.

10 Ko kivi máa I'a kúu Tatá Dios chaá nátu'un ñaku'í-ná ákuáa. Te kivi-ún nì'in xaan, te naa andíví, te taká ndatíñu andíví ndi'í kayu te nducha. Te ñuyívi jíin táka ndatíñu ío, ndi'í kayu.

11 Te nú súan nduxia taká ndatíñu yá'a, núsáa te jínu ñú'ún já káka ndoo-ró te chiñú'ún-ró-yá.

12 Nini káinda-tu-ró, te kásatíñu-ró náva'a yachi chaá máa kivi Dios. Te kivi-ún kayu andíví te nducha-ni. Te taká ndatíñu andíví nducha jíin ñú'ún.

13 Ko máa-yó, káinda-tu-yó andíví jáa jíin ñuyívi jáa, nátu'un nì keyu'u-yá. Te yúan koo máni tíñu ndaa.

14 Ñáni máni, a káinda-tu-ró cháa tu'un yá'a. Ja yúan ná ndúkú ndéé vá'a-ró já ní'in-yá róó, ja tú káchá'an iní-ro, ni ja tú na kuachi-ró kóo. Ni ja tú kánaa-ro.

¹⁵ Te ná kuní-ro já nú-yo ío paciencia iní máá Jító'o-yo, te ja yúan káku-yó. Chì ñani-yo Pablo ja maní-yo jíin-de, suni súan nì chaa-de tutu nuu-ro. Chì nì stá'an-ya tú'un ndíhí nú-dé.

¹⁶ Suni súan yóso tú'un yá'a nuu táká carta nì chaa-de. Te nuu carta-de-ún ío yakú tu'un yí ja tú kájuku'un yachì iní-yo jíin. Te ñayivi tú tu'a jíin ñayivi tá'ya iní, kásama-i tu'un yí yúan. Ná tu'un kásama-i sava-ga tutu ij. Te ja yúan káxnáa-í máa-i.

¹⁷ Ko róo ñani máni, onde jíin tiempo te a kájiní-ro tú'un yá'a. Núsáa te koto-ró máa-ró, náva'a tú kukuu-ró jíin kuáchi kásá'a ñayivi ñáá, chì sanaa te jungava-ró já tuká ká'jin nì'in-ró.

¹⁸ Chì sua ná ndeá tu'un luu-ya iní-ro. Te ná júku'un-ga iní-ro tú'un máá Jító'o-yo Jesucristo, I'a náma yóo. Te ná nákana jaa-yó-yá vina, te suni súan nñí káni nñí kuiá. Súan ná kóo. Amén.

LA PRIMERA EPISTOLA UNIVERSAL DE SAN JUAN APOSTOL YA'A KUU CARTA HN JA NI CHAA SAN JUAN APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

Tu'un máa-yá ni jini Juan

¹ Tu'un kájani-ri kúu tu'un máa I'a ni io onde xnáñúú. Te ni kajini so'o-ri ni ka'an-ya. Te ni kajini-ri nuu-yá jín ndúchi-rí. Te ni kaké'é-rí-ya jín ndá'a-rí. Te máa-yá kúu tu'un kuchaku-yo.

² Te I'a-ún chakú-yo sá'a-ya, ni kenda ndijin-ya. Te ni kajini-ri nuu-yá. Te kájani ndaa-ri tu'un-ya. Te kákastu'ún-rí nuu-ro ndasa kuchaku-ro ní káni jíná'an-ró sá'a-ya. Chi ni kanchaa-ya jín máa Táa-yo Dios. Te ni kenda ndijin-ya núu-yo.

³ Ja ní kajini-ri jín já ní kajini so'o-ri-ún, yuán kákastu'ún-rí nuu-ro, náva'a suni máa-ró, ñn núu-ni koo iní-ro jín-rí. Te máa-rí, ñn núu-ni ká'io iní-ri jín máa Táa-yo Dios jín Sé'e-ya Jesucristo.

⁴ Te tu'un yá'a káchaa-ri nuu-ro náva'a kusij xáan iní-ro jíná'an-ró.

Ja ndi nchá Dios jín já jánchaa-ya kuáchi-yó

⁵ Te ya'á kúu tu'un ni kajini so'o-ri ni ka'an-ya. Te tu'un-ún kájani-ri nuu-ro: Máa Dios kúu luz. Te nuu ncháá máa-yá, tú kuti na ñuñáa ío.

⁶ Nú káka'an-yo já ñn núu-ni ká'io iní-yo jín-yá, te kájika kuu-yó íchi ñuñáa. Yúan-na te káxndá'ú-yo, te tú káka'an ndaa-yo.

⁷ Ko nú kájika-yó íchi ñúndijin nátu'un máa-yá kánchaa-ya ñúndijin, yúan-na te ñn núu-ni ká'io iní-yo jín-yá. Te ññi máa Sé'e-ya Jesucristo nda'va taká kuáchi-yó.

⁸ Nú káka'an-yo já tú na kuáchi kándiso-yó, te káxndá'ú-yo máa-yó já súan, te tú ñú'un tu'un ndaa iní-yo.

⁹ Te máa-yá, I'a skíkuu, I'a va'a kúu-ya. Ja yúan nú nakani ndaa-yo kuáchi-yó, te sá'a-ya táká'nu iní nuu kuáchi-yó, te sándoo-ya yóo kuanchaa-ya taká ja ñáá ñú'un iní-yo.

¹⁰ Te nú ka'an-yo já tú na kuáchi ní kásá'a-yó, te nátu'un kánasá'a-yó-yá ñn I'a ká'an tu'un tú'ún, te tu'un máa-yá na tú ñú'un iní-yo.

2

¹ Súchi, taká tu'un yá'a cháa-ri nuu-ro, náva'a ma sá'a-ró kuáchi jíná'an-ró. Ko nú ndé ñn-ró sá'a kuáchi, te ío ñn I'a ká'an ja'a-yo núu máa Táa-yo Dios. Jesucristo, I'a ndaa kúu-ya.

² Te onde jín ññi máa-yá jánchaa taká kuáchi-yó jíná'an-yó. Te nasu máa ñn kuáchi máa-yó, chi suni jánchaa kuáchi ní ñúyivi.

³ Nú skíkuu-yó tíñu tá'ú-yá nuu-yo, yúan-na te jini ndaa-yo já kajini-yo-yá.

⁴ Te nú ñn cháa ka'an-de: Ruu, chi jini-ri-ya. Te nú tú skíkuu-de tíñu tá'ú-yá, cháa yúan, cháa xndá'ú kúu-de, te tú ñú'un tu'un ndaa iní-de.

⁵ Ko cháa skíkuu tu'un-ya, jandaa ja iní máa-de ni yija va'a tu'un kúndá'ú iní Dios. Ja yúan kajini-yo nú kánchaa-yo jín-yá xí túu.

⁶ Nú ká'an ñn cháa ja ncháa-de jín-yá, kánúú káka-de nátu'un ni jika máa-yá.

Tu'un jáa tá'ú tíñu nuu-yo

⁷ Ñáni máni, nasu tíñu jáa tá'ú-rí nuu-ro, chi tíñu ja á káñava'a-ró onde ni kejá'a kúu. Te tíñu-ún ja tá'ú-rí nuu-ro kúu tu'un ni kajini so'o-ró onde kiví ní kejá'a.

⁸ Ko suni tá'ú-rí ñn tíñu jáa núu-ro, ja kúu tu'un ndaa ío iní máa-yá jín iní máa-ró. Chi ñuñáa, a já'a kua'an. Te stúun máa luz ndija nuu-yo vína.

⁹ Nú ñin chaa jíto u'u-de ñani-de, chaa-ún kánde-de ñuñáa, vasa a ká'an-de ja kánchaa-de ñundijin.

¹⁰ Chaa ja kúndá'ú iní-de ñani-de, kánde-de ñundijin. Te tú náyu'ú ni ñin ñayivi sá'a-de.

¹¹ Ko chaa jíto u'u-de ñani-de, kánde-de ñuñáa. Te ñuñáa jíka-de, te tú jiní-de ndé nuu kí'in-de. Chi ñi kukuáa-de ñi sá'a ñuñáa-ún.

¹² Súchi jíná'an-ró, cháa-ri tutu yá'a nuu-ro chi ja siki Jesucristo te ñi sá'a Dios tuká'nu iní-ya núu táka kuachi-ró.

¹³ Róo táa jíná'an-ró, cháa-ri tutu nuu-ro, chi kájiní-ro I'a kúu onde xnáñúú. Róo chaa súchi jíná'an-ró, cháa-ri tutu nuu-ro, chi a ñi kundéé-ró jín kuí'na. Súchi, cháa-ri tutu nuu-ro, chi kájiní-ro núu máa Táa-yo Dios.

¹⁴ Róo táa jíná'an-ró, cháa-ri tutu nuu-ro, chi kájiní-ro I'a kúu onde xnáñúú. Róo chaa súchi jíná'an-ró, cháa-ri tutu nuu-ro, chi ká'io ñi'in-ró, te tu'un Dios ñu'un iní-ro, te a ñi kakundéé-ró jín kuí'na.

¹⁵ Ma kóo maní-ro jín ñuyívi, ni taká ndatíñu ja ío iní ñuyívi. Chi nú ndé ñin chaa maní-dé jín ñuyívi, te tú kúu koo maní-dé jín máa Táa-yo Dios.

¹⁶ Chi taká ja ío iní ñuyívi kúu modo yúkú ja kaní iní máa-yó, jín ja kaní iní nduchi-yo, jín ja sávi-xi-yo máa-yó. Yuán násu onde nuu máa Táa-yo Dios vai, chi cuenta ñuyívi kákuu.

¹⁷ Te naa ñuyívi jín táka ja kakaní iní-yo. Ko chaa sá'a ja kúu iní máa Dios, kundij-de ní káni.

Chaa jíto u'u Cristo

¹⁸ Súchi, a kuandi'i kivi. Te a ñi kajini tu'un-ró ja kii máa ja xín tíñu jíto u'u Cristo. Te onde vina, a ñi kenda tñi ñayivi kábito u'u-ya. Te ja yúan kájiní-yo ja á kuandi'i kivi.

¹⁹ Nuú máa-yó ní kenda-i kája'an-i. Ko nasu tá'an-yó kákuu-i. Chi nú tá'an-yó kákuu-i, kendo ndija-i jín-yó núu. Ko ñi kenda-i kája'an-i náva'a kuní ndijin-yo núu-í ja násu tá'an-yó kákuu-i.

²⁰ Ko máa I'a ij, ñi ji'i-yá róo jín Espíritu Santo. Te kájiní-ro táka tu'un.

²¹ Nasu cháa-ri tutu yá'a nuu-ro ja nátu'un tú kájuku'un iní-ro jín tú'un ndaa, chi sua kájuku'un iní-ro jín, jiní-ri, chi tú kuti ní ñin tu'un tú'ún ío nuu tú'un ndaa.

²² Ndé ja xín tú'un xndá'ú, suu ja tú játu'un ja Jesús kúu máa Cristo. Yuán kúu ja jíto u'u Cristo, chi tú játu'un ja kúu máa Táa-yo Dios jín Sé'e-ya.

²³ Taká chaa tú játu'un-de máa Sé'e, suni tú ká'in-de jín máa I'a kúu Táa. Te chaa játu'un-de máa Sé'e, suni ká'in-de jín máa I'a kúu Táa.

²⁴ Núsáa te tu'un ñi kajini so'o-ró onde xnáñúú, ná kendo tu'un-ún iní-ro jíná'an-ró. Te nú jín-ró kánchaa tu'un ñi kajini so'o-ró onde xnáñúú-ún, yúan-na te suni kuxiukú máa-ró jín máa Táa-yo jín Sé'e-ya.

²⁵ Te ya'á kúu tu'un ñi keyu'u-yá nuu-yo: Ja kúchaku-yo ní káni.

²⁶ Tu'un yá'a cháa-ri tutu nuu-ro ja kástu'ún-rí cuenta siki ñayivi kándúkú xndá'ú róo jíná'an-ró.

²⁷ Ko ñi ji'i-yá róo jín Espíritu Santo, te kánchaa máa Espíritu iní-ro jíná'an-ró. Te tú kájinu ñu'ún-ró ja stá'an ni ñin ñayivi núu-ro, chi máa Espíritu kúu ja stá'an taká tu'un nuu-ro, te stá'an tu'un ndaa, tú xndá'ú kuti. Núsáa te kuxiukú-ró jín-yá, nátu'un ñi stá'an máa Espíritu nuu-ro.

²⁸ Te vina súchi, ná kuxiukú ní'in-ró jín-yá, náva'a nú ñi kenda ndijin-ya, te ma yú'ú-yo, ni ma kúu nuu-yo núu-yá kivi ncháa-ya.

²⁹ Te nú kájiní-ro ja I'a ndaa kúu-ya, te suni ná kuní-ro ja táka ñayivi kásatíñu ndaa, onde nuu máa-yá ñi kakaku-i.

3

Tu'un se'e Dios

¹ Ná kúná'an-ró sikí máá Táa-yo, ndasa ni kundá'ú xaan iní-ya yóo, ja ná kúnání-yó sé'e Dios. Te yuán kákuu ndija-yó. Ja yuán tú jiní ñayivi ñúyivi núu-yo, chi tú ní jiní-i nuu máá-yá.

² Ñáni máni, vina a kákuu-yó sé'e Dios, te té cha'an-ga kuni-yo ndasa koo-yó. Ko a kájiní-yo já nú ni kenda ndijin-ya, te nduu-yó nátu'un káa máá-yá. Chi kuni-yo núu-yá ndasa káa-ya.

³ Te taká chaa ja súan káñukuu iní-de-ya, sándoo-de máá-de nátu'un ío ndoo máá-yá.

⁴ Chaa sá'a kuachi, suni stíví-de ley, chi kuachi-ún kúu ja síjita ley.

⁵ Te kájiní-ro já ní kenda ndijin-ya náva'a nda'va-ya kuachi-yó. Te tú na kuachi ndiso-ya.

⁶ Ñayivi kánchaa jíin-yá, tú sá'a-i kuachi. Te ñayivi sá'a kuachi, tú ní ndé'é-i nuu-yá, ni tú ní jiní-i nuu-yá.

⁷ Súchi jíná'an-ró, ni ñn-de ma xndá'ú-de róo. Chaa sá'a tiñu ndaa, chaa ndaa kúu-de, nátu'un I'a ndaa kúu máá-yá.

⁸ Te chaa sá'a kuachi, se'e kui'na kúu-de. Chi kui'na, sá'a kuachi vai onde xnañúú. Ja yuán ní kii Se'e Dios ja xnaa-yá taká tiñu sá'a kui'na.

⁹ Chaa kúu se'e Dios, na tú sá'a-de kuachi, chi tata-ya kánchaa iní-de. Te ma kúu sá'a-de kuachi, chi se'e Dios kúu-de.

Tu'un se'e kui'na

¹⁰ Súan ná kuni-yo ndéja kúu se'e Dios jíin sé'e kui'na. Taká chaa ja tú sá'a-de tiñu ndaa, jíin já tú kundá'ú iní-de ñani-de, nasu sé'e Dios kúu-de.

¹¹ Chi ya'á kúu tu'un ja ní kajini tu'un-ró ondé xnañúú: Ja ná kundá'ú iní-yo tá'an-yó.

¹² Te ma sá'a-yó nátu'un ni sá'a Caín, ja ní kuu-de se'e kui'na, te ni ja'ni-dé ñani-de. Te naja ní ja'ni-dé ñani-de. Kuachi ja máni tiñu ñáa ni sá'a-de, te ñani-de ni sá'a tiñu ndaa.

¹³ Ma nánaa iní-ro ñani, te nú ñayivi ñúyivi jíto u'u-i róo jíná'an-ró.

¹⁴ A kájiní-yo já á ni kaku-yó já kúu-yo, te ni naja'a-yó núu kúchaku-yo, chi ká kundá'ú iní-yo ñaní-yo. Te chaa ja tú kundá'ú iní-de ñani-de, chaa-ún kánde-de nuu kúu-de.

¹⁵ Chaa jíto u'u ñani, chaa já'ni ndíyi kúu-de. Te a kájiní-ro já ní ñn chaa já'ni ndíyi, ma náni'in tá'u kúti-dé kuchaku-de ní káni.

¹⁶ Ja yuán jiní-yo ndasa sá'a tu'un kundá'ú iní. Chi Cristo, ni ji'i-ya já yóo. Te máa-yó, suni súan jínu ñú'ún kúu-yo já tá'an-yó.

¹⁷ Ko chaa ja kúka-de jíin ndátíñu ja ío iní ñuyivi, nú jiní-de tá'an ñani-de tundó'o, te nú sáxi-de onde jíin iní añú-de, núsáa te á ncháa tu'un kundá'ú iní Dios iní-de xí túu.

¹⁸ Súchi, ma kundá'ú iní-yo jíin tú'un ká'an-ni-yó, ni jíin yú'u-yo, chi sua ná kundá'ú ndija iní-yo ondé jíin tiñu kásá'a-yó.

¹⁹ Ja yuán te kuni-yo já kákuu-yó sé'e tu'un ndaa, te kunda iní añú-yo núu-yá,

²⁰ nú añú-yo kána jíin núu-yo. Chi Dios, ñá'nu-ga kúu-ya vásá añú-yo, te jiní ndi'i-ya taká naún kúu.

²¹ Súchi máni, nú añú-yo tú náku-xndíi sikí-yo, yúan-na te tuká yú'ú-yo núu Dios,

²² te taká naún kájikān-yo núu-yá, te ku'a-ya núu-yo, chi ká jandatu-yo taká tiñu tá'ú-yá nuu-yo. Te kásá'a-yó taká tiñu ja kúsi iní-ya jíin.

²³ Te ya'á kúu tiñu tá'ú-yá: Ja ná kándíja-yó núu Sé'e-ya Jesucristo, te ná kundá'ú iní-yo tá'an-yó nátu'un ni tá'ú-yá tiñu nuu-yo.

²⁴ Te taká ñayivi skíkuu tiñu tá'ú-yá, káxiukú-i jíin Dios, te Dios kánchaa-ya jíin-i. Te jíin tú'un yá'a kájiní-yo já ncháa máa-yá jíin-yó jíin máa Espíritu ja ní ja'a-ya núu-yo.

4

Modo kun̄i-yo s̄in s̄in tu'un

¹ Ñani máni, ma kándija-ró taká tu'un. Chi ná koto nchaa-ro taká tu'un te nú onde nuu Dios vai xí túu. Chi kua'a ñayivi kájani tu'un tú'ún, ni kenda koyo-i ini ñuyivi.

² Jín tú'un yá'a ná kun̄i-ro ndéja kúu máa Espiritu Dios: Taká tu'un ja ká'an ndaa ja ní kii Jesucristo jín yíki kúñu-ya, te suu onde nuu Dios vai.

³ Te taká tu'un ja tú ká'an ndaa ja ní kii Jesucristo jín yíki kúñu-ya, nasu núu Dios vai. Te yuán kúu tu'un jito u'u Cristo, ja ní kajini tu'un-ró já kii, te vina a kándeé ini ñuyivi.

⁴ Súchi jíná'an-ró, se'e Dios kákuu-ró. Te ni kundéé-ró jín yuán. Chi ñá'nu-ga kúu I'a kánchaa ini máa-ró nasu yuán já kánchaa ini ñayivi ñuyivi.

⁵ Máa-i kákuu se'e ñuyivi. Ja yuán káka'an-i tu'un ñuyivi. Te ñayivi ñuyivi jini so'o tu'un káka'an-i.

⁶ Máa-yó kákuu se'e Dios. Te chaa jiní nuu Dios, jini ná'ín-de tu'un ká'an-yo. Ko ñayivi já násu sé'e Dios kúu-i, tú jini ná'ín-i tu'un ká'an-yo. Ja yuán kajini-yo ndasa káa tu'un ndaa jín tú'un ñáa.

Dios kúu máa tú'un kúnda'ú ini

⁷ Ñani máni, ná kúnda'ú ini-yo tá'an-yó, chi tu'un kúnda'ú ini, onde nuu Dios vai. Te taká ñayivi kúnda'ú ini tá'an, se'e Dios kúu-i, te jiní-i nuu Dios.

⁸ Te chaa ja tú kúnda'ú ini-de tá'an-de, tú jiní-de nuu Dios, chi Dios kúu máa tú'un kúnda'ú ini.

⁹ Súan ni kenda ndijin ndasa kúnda'ú ini Dios yóo. Chi ni táji-yá Se'e-ya, vasa máa tú'ún-ni-i ío. Te ni kii Se'e-ya-ún ini ñuyivi yá'a, náva'a jín máa-yá te kuchaku-yo.

¹⁰ Súan ío tu'un kúnda'ú ini, chi vasa tú ní kákuu-yo jín Dios, ko ni kúnda'ú ini-ya yóo. Te ni táji-yá Se'e-ya ní kii, náva'a kuanchaa-ya taká kuachi-yó jín ñá-yá.

¹¹ Ñani máni, nú súan kúnda'ú ini Dios yóo, te suni súan níni ná kúnda'ú ini-yo tá'an-yó núsáa.

¹² Ni ñin chaa, tú ní jiní kuti-dé nuu Dios. Ko nú kúnda'ú ini-yo tá'an-yó, te Dios ncháa-ya jín-yó, te tu'un kúnda'ú ini-ya, a ni yija va'a ini-yo.

¹³ Ja yuán kajini-yo já ncháa-yo jín-yá. Te ncháa-ya jín-yó. Chi ni ja'a-ya Espiritu-ya núu-yo.

¹⁴ Te a ni kajini-yo, te káka'an ndaa-yo, já máa Táa-yo Dios ni táji-yá Se'e-ya ní kii ja náma-ya ñayivi ñuyivi.

¹⁵ Nú ndé ñayivi ká'an ndaa ja Sé'e Dios kúu Jesús, yuán-na te ncháa Dios jín máa-i, te máa-i jín Dios.

¹⁶ Te yóo, a ni kajini-yo, te ni káandija-yó já Dios kúnda'ú ini-ya yóo. Chi Dios kúu tu'un kúnda'ú ini. Te chaa kúnda'ú ini tá'an, ncháa-de jín Dios. Te Dios ncháa-ya jín-de.

¹⁷ Súan yija va'a tu'un kúnda'ú ini-yo, náva'a ma yú'ú-yo kivi kii juicio, chi natu'un káa máa-yá, suni súan kánda máa-yó ini ñuyivi yá'a.

¹⁸ Tu'un kúnda'ú ini, tú ndiso tu'un yú'ú. Chi nú kúnda'ú ndija ini-yo, te a ni jinu tu'un yú'ú kua'an. Chi tu'un yú'ú ndiso tundó'o. Chi nú yú'ú ñin ñayivi, chá'an-ga yija va'a-i jín tú'un kúnda'ú ini.

¹⁹ Te yóo, man̄i-yo jín-yá, chi ni kúnda'ú ini-ya yóo xna'an-ga.

²⁰ Nú ñin chaa ká'an-de: Ruu, chi man̄i-rí jín Dios. Te nú jito u'u-de ñani-de, chaa xnda'ú kúu-de nú súan. Chi chaa ja tú kúnda'ú ini-de ñani-de ja á ni jiní-de nuu, ndasa kuu kumani-dé jín Dios ja tú jiní-de nuu-yá núsáa.

²¹ Te ni tá'ú-yá tiñu yá'a nuu-yo: Chaa man̄i jín Dios, suni ná kúnda'ú ini-de ñani-de.

5

Jíin tú'un kándíja te kundéé-yó

¹ Nú ndé ñayivi kándíja-i ja Jesús kúu Cristo, Se'e Dios kúu-i, núsáá te ñayivi kúmani jíin máá I'a kúu Táa, suni kúmani-í jíin Sé'e-ya.

² Nú mani-yo jíin Dios te jándatu-yo táká tiñu tá'ú-yá, yuán kájiní-yo já maní-yo jíin táká se'e Dios.

³ Chi ja maní-yo jíin Dios kúu ja ná kuándatu-yo tiñu tá'ú-yá, chi tiñu tá'ú-yá tú vee.

⁴ Chi taká ñayivi kákuu se'e Dios, kundéé-i jíin ñúyivi, chi tu'un kándíja-yó kúu fuerza ja kundéé-yó jíin ñúyivi.

⁵ Ndéja kúu ja kundéé jíin ñúyivi, suu ñayivi kándíja ja Jesús kúu Se'e Dios, ñayivi-ún kúu-i.

⁶ I'a yá'a kúu Jesucristo, ni kii-ya jíin ndúcha jíin niñí. Nasu máá ñin jíin ndúcha, chi jíin ndúcha jíin niñí. Te máá Espiritu ká'an ndaa ya'á, chi Espiritu kúu tu'un ndaa.

⁷ Chi ío uní ja ká'an ndaa iní andíví. Máá I'a kúu Táa, máá Sé'e, jíin máá Espiritu Santo kákuu-ya. Te ndenúni I'a yá'a, ñin-ni-ya kúu.

⁸ Te ío uní ja ká'an ndaa iní ñuyivi. Espiritu, jíin ndúcha, jíin niñí kákuu, te ndenúni ya'á, ñin-ni káka'an.

⁹ Nú já'tá'ú-yó tú'un káka'an ndaa chaa, naga ni kuu jíin tú'un ká'an ndaa Dios, ja ñá'nu-ga kúu, chi tu'un ká'an ndaa Dios kúu tu'un Se'e-ya.

¹⁰ Chaa kándíja nuu Sé'e Dios, a jini ndaa máa-de. Te chaa tú kándíja nuu Dios, natu'un násá'a-de-ya ñin I'a xndá'ú, chi tú kándíja-de tu'un ni ka'an ndaa Dios ja ní jani-ya tú'un Se'e-ya.

¹¹ Te ya'á kúu tu'un ndaa-ún: Ni ja'a Dios tu'un ja kúchaku-yo ní káni, te Se'e-ya kúu I'a ndiso tu'un kuchaku-yo.

¹² Chaa kándíja nuu Sé'e-ya, a ni ni'in tá'u-dé kuchaku-de. Ko chaa tú kándíja nuu Sé'e-ya, tú ní ní'in tá'u-dé kuchaku-de.

¹³ Tu'un yá'a cháa-ri nuu róó, ñayivi káandíja nuu Sé'e Dios, náva'a ná kuní-ro já á ni kani'in tá'u-ro kúchaku-ro ní káni, náva'a kándíja va'a-ró núu Sé'e Dios.

¹⁴ Ja yá'á chundéé iní-yo ká'an-yo jíin-yá, chi nú jikán-yo ñin ndatíñu nuu-yá natu'un kuní máa-yá, te jini ná'in-yá tu'un ká'an-yo.

¹⁵ Te nú kájiní-yo já jini ná'in-yá tu'un ká'an-yo naún ndatíñu kájukan-yo. Núsáá te a kájiní-yo já ní'in-yo já ní kájukan-yo-ún.

¹⁶ Nú ñin ñayivi jini-i sá'a ñani-i kuachi ja násu kuáchi kuu-de kúu, te ná ká'an nda'ú-i jíin-yá, te kuá'a-ya tú'un kuchaku-de. Ko máni nuu cháa ja násu kuáchi kuu-de kásá'a-de, áchí-ri. Ío kuachi ja kúu-de, ko nasu já'a yuán ká'an-ri ja ká'an nda'ú-yo jíin-yá.

¹⁷ Taká tiñu káñáá kúu kuachi. Ko ío kuachi ja násu kuáchi kuu-i kúu.

¹⁸ Kájiní-yo já ñayivi kákuu se'e Dios, tú sá'a-i kuachi. Chi ñin se'e Dios ndíto va'a-i máa-i. Te kui'na, ma kúu ké'é-ún-i.

¹⁹ Te kájiní-yo já sé'e Dios kákuu-yó. Te kui'na kúu ja tñin so'o ní ñúyivi.

²⁰ Ko a kájiní-yo já ní kii Se'e Dios. Te káju'ku'un iní-yo ní sá'a-ya, náva'a kuní-yo núu máá I'a ndaa. Te a káxiukú-yó jíin máá I'a ndaa, máá Sé'e-ya Jesucristo kúu-ya. Máa-yá kúu ndija Dios ndaa, te máa-yá kúu I'a kuchaku-yo ní káni sá'a-ya.

²¹ Súchi, ná kúxio-ró núu ndosó. Súan ná kóo. Amén.

LA SEGUNDA EPISTOLA DE SAN JUAN APOSTOL YA'A KUU CARTA UU JA NI CHAA SAN JUAN APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

Siki ichi ndaa jín tú'un kúndá'ú iní tá'an

¹ Máá-ná kúu máá cháa ñá'nu-ga. Te cháa-ná tutu yá'a nuu ní, ña'an ní kaji-ya. Te kúndá'ú ndija iní-ná ní. Te nasu máá ñin-ná, chí suni taká ñayivi kájiní tu'un ndaa.

² Chí ñú'un tu'un ndaa iní-yo. Te kunchaa jín-yó taká kivi.

³ Tu'un luu ío iní, jín tú'un sá'a tuká'nu iní, jín tú'un kuaká'nu iní, ja vái onde nuu máá Táa-yo Dios jín núu Sé'e-ya Jesucristo, ná koo ndija iní-ní jín tú'un kúndá'ú iní.

⁴ Xaan kúsi iní-ná, chí ñi ñi'in-ná tu'un ja kájika ndaa se'e-ní jíná'an-i, natu'un ñi tá'ú tíñu máá Táa-yo Dios nuu-yo.

⁵ Te vina nana, tú cháa-ná tutu yá'a ja tá'ú-ná ñin tíñu jáa núu-ní. Chí sua ká'an nda'ú-ná jín-ní siki tú'un ñi ñi'in-yo onde xnañúú, ja ná kúndá'ú iní-yo tá'an-yó.

⁶ Te ya'á kúu tu'un kúndá'ú iní, ja ná káka-yó natu'un ñi tá'ú-yá tíñu nuu-yo. Ya'á kúu tíñu ñi ta'u núu-ní: Ja ná káka-ní jín tú'un-ún, natu'un ñi kájiní so'o-ní onde xnañúú.

Siki já xndá'ú

⁷ Chí kua'a ñayivi kaxndá'ú ñá'an, vai koyo-i iní ñuyivi. Te ñayivi-ún, tú kaja'a-i tu'un ja ní kii Jesucristo jín yiki kúñu-ya. ñin ñayivi súan kúu ñayivi xndá'ú ñá'an. Te ñayivi jito u'u Cristo kúu-i.

⁸ Koto va'a-ní máá-ní jíná'an-ní, náva'a tú xnaa-ní tíñu ñi kasá'a-ní. Chí sua ná ní'in vá'a-ní ya'u-ní.

⁹ Nú ndé ñayivi sání'in iní-i, te tú jíku-i jín tú'un Cristo, tú ncháa Dios jín-i. Te nú ndé ñayivi jíku jín tú'un Cristo, ncháa máá Táa-yo jín Sé'e-ya jín-i.

¹⁰ Te nú ñin ñayivi jáa-i nuu-ní, te tú ndiso-i tu'un yá'a, ma kuatá'ú-ní-i kunchaa-i iní ve'e-ní, ni ma ká'an-ní sa'an kúta'u jín-i.

¹¹ Chí ñayivi ká'an jín-i, chindéé tá'an jín-i siki tíñu ñáa sá'a-i-ún.

¹² Vasa ío kua'a tú'un chaa-ná nuu-ní, ko tú kuní-ná ka'an-ná jín-ní jín tutú jín tinta, chí ñúkuu iní-ná jaá-ná nuu-ní jíná'an-ní. Te ndatu'ún jín yú'u-yo, náva'a ná kúsi xaan iní-yo.

¹³ Taká se'e ku'u-ní, ja ní kaji-ya, káka'an-i ja ná sándéé iní-ní. Súan ná koo. Amén.

LA TERCERA EPISTOLA DE SAN JUAN APOSTOL YA'A KUU CARTA UNI JA NI CHAA SAN JUAN APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

Chaa kájika jín tú'un ndaa

¹ Máá-rí kúu máá cháa ñá'nu-ga. Te cháa-ri tutu yá'a nuu-ro Gayo máni, chi kúndá'ú ndija iní-ri róo.

² Ñáni máni, kuní-ri ja bueno ná kí'in taká tiñu sá'a-ró, jín ja ná kendo ndée ndánu-ro, nátu'un ni kendo va'a añu-ro.

³ Jandaa ni kusii xaan iní-ri kivi ní chakoyo ñani-yo, chi ni kanakani-de tu'un-ró núu-rí, ndasa bueno ío ndaa tu'un ñú'un iní-ro, nátu'un jika ndaa-ro.

⁴ Tuká inga tu'un kúsi iní-ri sá'a ná nuu yá'a, ja kúni tu'un-ri ja kájika ndaa se'e-ri jíná'an-i.

⁵ Ñáni máni, bueno sá'a-ró taká tiñu jiku-ró jían jín taká ñani-yo, vasa chaa jíká kakuu-de.

⁶ Chi chaa-ún, ni kajani-de tu'un-ró núu tíku'ni, ja vá'a kúndá'ú iní-ro. Te va'a sá'a-ró te nú chindée chítuu-ró-de chu'un íchí-ró-de, nátu'un kuní Dios.

⁷ Chi chaa-ún, maní-dé jín-yá, te ja yúan ní káki'in-de ichi kája'an-de, te tú káki'in-de ni ñn ndatíñu nuu ñáyivi sín nación.

⁸ Núsáá te yóo, níni ná kuatá'ú-yó cháa-ún, náva'a chindée tá'an-yó jín-de siki tú'un ndaa.

Ja kájasu nuu tú'un va'a

⁹ A ni chaa-ri tutu nuu máá tíku'ni. Ko Diótrefes, tú játá'ú-de tu'un ká'an-ri, kuachi ja kúñá'nu máa-de nuu-í kuní-de.

¹⁰ Núsáá te nú ja-ri te naxndáku-ri nuu-ro tiñu sá'a-de ja kátíakuá yu'u-dé, ndasa sátú'ún-de siki-rí. Te vasa a ká'an-de súan, ko tú kúva'a iní-de. Chi tú játá'ú-de ñani-yo kátáji-yó núu-dé, te jasú-de nuu ñáyivi kákuni-i kuatá'ú-i-de. Te skúnu-de-i iní tiku'ni.

¹¹ Ñáni máni, ma sá'a-ró nátu'un kásá'a chaa ñáá, chi sua nátu'un kásá'a chaa va'a. Chaa sá'a tiñu va'a, se'e Dios kúu-de. Ko chaa sá'a tiñu ñáá, tú jini kuti-dé nuu Dios.

¹² Taká ñáyivi kájani ndaa-i tu'un siki Demetrio, te suni máá tú'un ndaa ká'an siki-dé, te suni súan ká'an máa-rí. Te a kájiní-ro ja tú'un ká'an-ri ío ndaa.

¹³ Ío kua'a tú'un chaa-ri nuu-ro kuní-ri, ko tú kuní-ri chaa-ri jín tinta jín pluma.

¹⁴ Chi ñúkuu iní-ri ja yakú-na kivi te ja-ri nuu-ro. Yúan-na te ndatu'ún jín yú'u-yo.

¹⁵ Ná kóo tu'un vindaa vinené jín-ró. Sándée iní-ro, áchí taká amigo yá'a. Te suni ka'an-ro jín taká amigo jían, ná sándée iní-i.

LA EPISTOLA UNIVERSAL DE SAN JUDAS APOSTOL YA'A KUU CARTA JA NI CHAA SAN JUDAS APOSTOL NUU TAKA ÑAYIVI KAKANDIJA

¹ Máá-rí kúu Judas ñani Jacobo, te mozo Jesucristo kúu-ri. Te cháa-ri tutu yá'a nuu róó, ñayivi ní kana-ya xiní, ja ní ndundoo-ró ní sá'a Táa-yo Dios. Te Jesucristo, ndíto va'a-ya róó.

² Tu'un kuaká'nu ini, jín tú'un vindáa vinené, jín tú'un kúndá'ú ini tá'an ná ndeá-ga nuu-ro sá'a-ya.

Ná kuñi ñi'in-yó jín tú'un kándija

³ Ñani máni jíná'an-ró, xaan jítu iní-ri chaa-ri tu'un nuu-ro ndasa ñi nama-ya yóó jíná'an-yó. Ko ñi jini-ri ja jínu ñú'ún ja cháa-ri tutu nuu-ro ja má kuá'a-ró tú'un stivi-i tu'un kákandija-yó, ja ñi jínu-ni ñi ja'a-ya tú'un-ún nuu ñayivi ndóo.

⁴ Chi yaku ñayivi, ñi kivi koyo sa'í-i. Te tú kachiñú'ún-i Dios. Te ñi kanasama-i tu'un luu ío ini Dios máá-yó, ñi kanasá'a-i tu'un kuaxán. Te suni tú kajatá'ú-i máá Jító'o-yo Jesucristo, ni Dios ja máá ñi-ni-ya tá'ú tíñu. Ko ñayivi yá'a, onde aná'an a ñi kunda ja tá'nu ndatu-i.

Dios kúu I'a sándaq tíñu sikí cháa ñáa i

⁵ Te vina, vasa a ñi kajini va'a-ró, ko ná náxndaku-ri nuu-ro ndasa ñi sá'a máá-yá. Chi vasa a ñi nama-ya ñayivi ini ñuu Egipto, ko kúkuéé-ga, te ñi xnáa-yá sava-i ja tú ní kákandija-i.

⁶ Te ndajá'a-yá ja ní kaskéndo tiñu kándiso, te suni ñi kaskéndo ve'e kaxiukú, ñi ju'ni-ya ndajá'a-ún jín cadena ñi káni, kaxiukú chí ñuñáa onde kivi ká'nu ja cháa juicio.

⁷ Suni ñi ndo'o ñuu Sodoma jín ñuu Gomorra jín sáva-ga ñuu ñi ka'in yani. Chi ñayivi ñu-ún, suni súan ñi kajika téné-i, te sún kuñu kuaxán ní kandúkú-i. Te ñuu-ún kúu ñi ja ná kóto nchaa-yo, chi ñi kando'o-i juicio nuu ñu'ún ñi káni.

⁸ Te suni modo súan kásá'a ñayivi yá'a, chi jín tú'un ká'an jani jín-i, te kásachá'an-i yiki kúñu-i, kásakátá-i nuu cháa ndiso tíñu, te káka'an ndiva'a-i sikí ja kakuñá'nu.

⁹ Te Miguel, ndajá'a ñá'nu-ga, hora ja ní státá'an-ya jín ku'na sikí yiki kúñu Moisés, tú ní chúndéé iní-ya náxndíi-ya sikí ku'na-ún, ja ká'an ndiva'a-ya, chi sua ñi ka'an-ya: Máa Tatá Dios, ná kana jín-yá nuu-ro, áchí-ya.

¹⁰ Ko ñayivi yá'a káka'an ndiva'a-i sikí táka ja tú kájuku'un ini-i. Te tu'un kájiní máá-i ja máá-i, nátu'un kiti yúkú-ni, jín tú'un yúan te naa-í.

¹¹ Naka ndá'ú koo máá-i, chi a kája'an-i ichi ní kandi Caín. Te ñi katau-i kája'an-i yata sá'an ñáa Balaam náva'a ñi'in-í najín sikí-ún. Te suni kanaa-í jín tú'un já'a ini Coré.

¹² Ñayivi yá'a, nuu káyee-í jín-ró, te kakuu-i ñi cha'an núu káyee maní-ro. Te tú káyu'ú-i koto va'a-i máá-i ja skée-í máá-i. Viko ja tú ndiso sau kakuu-i, ja ndéché-ni sá'a tachi. Yunu ja tú kúun nde'e víko sau kakuu-i, uu jínu ñi kaji'i ja ní tu'un onde yo'o.

¹³ Su'ma mar ja ndóna kakuu-i. Te ti'ñu mar kúu tu'un kuka nuu ini-i. Nátu'un tiñuú xiní ja kájika kuu sáni kakuu-i, te ñi sátu'a-ya lugar ñuñáa lúchi túun nuu kúxiukú-i ñi káni.

¹⁴ Te Enoc, chi tata usia Adán, ñi jani-de tu'un sikí ñayivi yá'a: A ñi chaa máa Tatá Dios jín kuá'a xaan ñayivi ndóo-ya,

¹⁵ náva'a sándaq-ya tíñu taká ñayivi, te náxndíi-ya sikí táka ñayivi ja tú kachiñú'ún-i-ya, chi ñi kasá'a-i tíñu ñáa, kuachi ja tú ní kachiñú'ún-i-ya. Te suni kua'a tú'un ndiva'a ñi kaka'an-i sikí-yá, áchí-de.

¹⁶ Ñayivi yá'a, kákutuku iní-i, te káka'an ndiva'a-i nani ja káta'an-i, te kásá'a-i ndéni kaní iní máá-i. Káka'an nì'in-i ja kándaa téyíí-i, te vixi káka'an-i náva'a nì'in-í najíin.

¹⁷ Ko máá-ró, ñáni máni, ná nándaku iní-ro tú'un nì kaka'an cha nì kakuu apóstol máá Jító'o-yo Jesucristo.

¹⁸ Chi nì kaka'an-de: Onde kivi ndí'i-na te koo ñayivi sákátá núu-ro. Te ñayivi-ún, kaka kuu-i ja ndúkú-i sá'a-i tiñu ñáá ja kákani iní máá-i, áchí-de.

¹⁹ Ñayivi yá'a kákuu ja sásin ñayivi. Ñayivi yúkú kákuu-i, chí tú ncháá máá Espiritu-ya iní-i.

²⁰ Ko máá-ró, ñáni máni, ná skuá'nu-ró máá-ró jíin tú'un ij kákandíja-ró. Te kakan ta'u-ro jíin Espiritu Santo.

²¹ Ma kúxio-ró núu tú'un kundá'ú iní Dios róó, te ná ndúkú-ró ja máá Jító'o-yo Jesucristo, ná kundá'ú iní-ya róó ja kúchaku-ro ní káni sá'a-ya.

²² Te kundá'ú iní-ro sáva-i, vasa kájani síkí iní-i.

²³ Te nama-ró yakú-ga-i vasa yú'ú-ro, te nátu'un stáa-ró-i nuu ñú'un. Te sava-ga-i kundá'ú iní-ro-í, vasa jító u'u-ro sá'ma chá'an ja ní kukini nì sá'a kuñu-i.

²⁴ Te vina ío in-ni I'a ja kúu koto róó, náva'a tú kanangava-ró kuáchi, te kuu sá'a-ya ja kuíñi-ró núu ndíi ncháá máá-yá, jíin ja má kóo chá'an-ró, jíin ja kúsí xáan iní-ro.

²⁵ Te nuu máá in-ni Dios, I'a náma yóó, ná nákana jaa-yó-yá, te ná kóo ja jíñú'un-yó núu-yá. Te ná tá'ú máá-yá tiñu jíin fuerza ndíso-ya, vina te onde ní káni ní kuiá. Súan ná kóo. Amén.

EL APOCALIPSIS O REVELACION DE SAN JUAN, EL TEOLOGO TU'UN NI JINI NDIJIN SAN JUAN CHAA SKUA'A TU'UN-YA

Ndasa ni kenda tutu yá'a

¹ Ya'á kúu tu'un Jesucristo ja ní kenda ndijin, ja ní ja'a Dios nuu-yá, náva'a stá'an-ya núu mozo-ya ná taká tiñu ja kánúú kii yachi. Te ni táji-yá in ndajá'a-ya ni kii. Te ni kastu'un-ya tu'un yá'a nuu mozo-ya Juan.

² Te chaa-ún kúu testigo. Te ni jani ndaa-de tu'un Dios jín tú'un ndaa Jesucristo, jín ja ní jini-de.

³ Xáán ndatu chaa káka'u, jín ñáyivi kájiní so'o tu'un ká'an tutu yá'a. Te suni xáán ndatu ñáyivi skíkuu tu'un yóso núu tutu yá'a, chi a ni kuyani kivi.

⁴ Máa-rí Juan, táji-rí tu'un nuu ndí'usiá tiku'ni kákandíja ja káxiukú ndañúu Asia. Jín-ró ná koo tu'un luu ío ini-ya jín tú'un kuaká'nu ini ja kii onde nuu máa Dios, I'a ío, I'a ni io, I'a kii, jín onde nuu usiá Espiritu, I'a ká'jin yu'u mesa nuu tá'ú-yá tiñu,

⁵ jín onde nuu Jesucristo, I'a kúu testigo ndaa. Te máa-yá ni nachaku xna'an-ga vásá taká-ga ñáyivi ní kaji'i. Te tin-ya só'o taká rey ñuyivi. Te máa-yá kúnda'ú ini-ya yóo, te ni nakacha-ya kuáchi-yó jín niñi-yá.

⁶ Te ni nduu-yó rey jín sutu nuu Táa-ya Dios ni sá'a-ya. Núsáa te ná nákana jaa-yó-yá. Te ná tá'ú-yá tiñu nuu-yo ní káni ní kúia. Amén.

⁷ Kuni so'o, chi kii-ya jín vikó nu'ún. Te ndivii ñáyivi jín taká-i ja ní kakaan-i-ya, kuni-i nuu-yá. Te taká tata ini ñuyivi, nde'e kó'ó-i ja'a-ya. Súan ná koo. Amén.

⁸ Máa-rí kúu natu'un letra Alfa jín Omega, nuu kéjá'á jín núu ndí'i, áchi máa Tatá Dios, I'a ío, I'a ni io, I'a kii, I'a kúñá'nu xaan.

⁹ Máa-rí kúu ñani-ro Juan, te jito ta'an-ri tundó'o jín-ró. Te ká'jin ta'an-yo núu tá'ú-yá tiñu. Te ká'jin ni'in-yó sá'a Jesucristo. Ni kanchaa-ri isla Patmos siki tú'un Dios jín siki ja kúu-ri testigo nuu tú'un ni ka'an ndaa Jesucristo.

¹⁰ Te máa Espiritu, ni jaka-ya rúu in kivi i máa Jito'o-yo. Te ni jini so'o-ri ichi yata-rí in tu'un jaa natu'un corneta.

¹¹ Te ni ka'an: Máa-rí kúu natu'un letra Alfa jín Omega, ja xnáñúú jín ja sándi'i-na. Chaa nuu in tutu taká ja kuni-ro núu, te táji-ró ná ká'jin nuu ndí'usiá tiku'ni kákandíja káxiukú ini ndañúu Asia: nuu Éfeso, nuu Esmirna, nuu Pérgamo, nuu Tiatira, nuu Sardis, nuu Filadelfia, jín núu Laodicea. Achí.

Ja ní jini Juan nuu-yá

¹² Te ni jíó koto-ri ja kuni-ri ndéja ká'an jín-rí. Te nuu ní jíó káva-ri, te ni jini-ri usia candelero oro.

¹³ Te sava ma'ñú taká candelero-ún kánde in I'a ja ná kuni koo máa Sé'e chaa. Te nú'un ní-yá in sa'ma ní jinú onde nuu ja'a-ya. Te nú'ni jika-ya jín in sanchi oro.

¹⁴ Te xini-yá jín íxi-yá kánda ku'jin natu'un íxi ku'jin ri, natu'un yu'a volcán, te nduchi-yá natu'un yáa nú'un,

¹⁵ te ja'a-ya natu'un latón fino, ja ní nandu'a ini jinú súan kuni koo. Te ní'in ká'an-ya natu'un nuu kuá'a ndúcha.

¹⁶ Te ini ndavá'a-ya tin-ya usiá tiñúú xini. Te ini yu'u-yá kenda in machete xaan ja úu yu'u. Te nuu-yá kaa natu'un ndikandii hora nándii ndáxin xaan.

17 Te nuu ní jini-ri nuu-yá, te ni ndua-ri nuu já'a-yá nátu'un ni ji'i-ri. Te ni chaa-ya ndává'a-ya siki-rí. Te ni ka'an-ya jín-rí: Ma yú'ú-ro. Máá-rí kúu ja xnáñúú jín já sándí'í-na.

18 Te I'a chakú kúu-ri. A ni ji'i-ri núú, ko vina chi kuchaku-ri ní káni ní kuiá. Amén. Te tñn-ri ndakáa nuu ká'in ndiyi, jín kué'e já'ni yóó.

19 Chaa nuu tutú taká ja ní jini-ro, jín taká ja ío, jín taká ja kóo nú ná já'a ya'á.

20 Ya'á kúu tu'un sa'í ndí'usiá tiñúú xíní já ní jini-ro tñn ndavá'a-ri, jín ndí'usiá candelero oro. Usia tiñúú xíní-ún kákuu ndajá'a núu ndí'usiá tiku'ni. Te usia candelero ja ní jini-ro-ún kákuu ndí'usiá tiku'ni.

2

Tu'un nuu tiku'ni ñuu Éfeso

1 Chaa-ró tutú nuu ndajá'a tiku'ni ñuu Éfeso: Súan ká'an máá I'a tñn usia tiñúú xíní jín ndává'a-ya, te jika kuu-ya má'ñú usia candelero oro:

2 A jini-ri tiñu sá'a-ró, ja ní'in sátiñu-ró jín já ní'in kándii-ro, jín já tú kúsi iní-ro kivi nduu-ro jín cháa ñáá. Te ni jito ncha-ro cháa káka'an ja apóstol kákuu-de. Te ni kajini-ro já máni káxndá'ú ñá'an-de.

3 Te suni jini-ri ja kándii ni'in-ró vasa ni ndo'o-ró, te tú ní kuitá-ro já ní sátiñu-ró já'a-rí.

4 Ko ná kíni'in-ri ñn siki-ro, chi ni xnúu-ró kú'a ja maní-ro jín-rí xnáñúú núú.

5 Núsáá te ná núku'un ini-ro ndé onde ni jungava-ró. Ná nákani ini-ro, te ná sá'a-ró ná ni sá'a-ró xnáñúú. Chi nú túu, te chaa yachi-ri nuu-ro, te kuancha-ri candelero máá-ró nuu kándii, te nú tú nakani ini-ro.

6 Ko ío ñn ja ní kee va'a, chi kití ini-ro jito-ró tiñu kásá'a cha nicolaítas. Te suni máá-rí kití ini-ri jito-ri tiñu-ún.

7 Chaa ío so'o, ná kúni so'o-de tu'un ká'an Espiritu nuu tiku'ni kákandija. Chaa kundéé, kua'a-ri nde'e yúnu chakú kee-dé. Te yunu-ún kándii nuu jardín Dios.

Tu'un nuu tiku'ni ñuu Esmirna

8 Te suni chaa-ró tutú nuu ndajá'a tiku'ni ñuu Esmirna: Súan ká'an máá I'a xnáñúú jín sándí'í-na, I'a ni ji'i te ni nachaku-ya.

9 A jini-ri tiñu sá'a-ró jín túndó'o tá'an-ro. Te ndá'ú tá'an-ro, ko kúká-ró. Te ío sava cha káka'an-de ja judío kákuu-de. Ko nasuú kákuu-de. Chi onde ve'e sinagoga Satanás vai koyo-de. Te káka'an ndiva'a-de jín-ró.

10 Ma yú'ú-ro já á yani ndo'o-ró, chi kui'na, taan yakú róo vekaa, náva'a koto ncha róo. Te tá'an-ro túndó'o uxí kivi. Ko ná skíkuu va'a-ró vasa ná kúu-ro. Nú súan te kua'a-ri premio chakú nuu-ro.

11 Chaa ío so'o, ná kúni so'o-de tu'un ká'an Espiritu jín tiku'ni kákandija. Chaa kundéé, ma tá'an-de túndó'o ja kúu-de vuelta uu.

Tu'un nuu tiku'ni ñuu Pérgamo

12 Te suni chaa-ró tutú nuu ndajá'a tiku'ni ñuu Pérgamo: Súan ká'an máá I'a tñn machete xaan úu yu'u.

13 A jini-ri tiñu sá'a-ró, chi ncháa-ro núu káncha mesa Satanás. Te suni jini-ri ja kándija ni'in-ró rúu, te tú ní ské'ichi-ro tú'un kándija-ró siki-rí vasa kivi-ún ni ji'i testigo va'a-ri Antipas má'ñú-ró jín'an-ró núu ncháa Satanás.

14 Ná kíni'in-ri yaku tu'un siki-ro. Chi jín-ró jián káxiukú sáva ñayivi káchiñú'ún sá'an Balaam. Chi cha-ún, ni stá'an-de sa'an-ún nuu Balac. Te ni jungoyo se'e Israel kuachi, chi ni kayee-í ndeyu ní soko núu ndosó, te ni kasáténé-i, ni sá'a-de.

15 Suni súan káxiukú sáva ñayiví káchiñú'ún sá'an chaa Nicolaítas jíin-ró, te kití iní-ri jíto-ri sa'an-ún.

16 Nakani iní núsáá, chí nú túu, te chaa yachi-ri nuu-ro, te kuatá'an-ri jíin-i jíin machete ja kenda yu'u-ri.

17 Chaa ío so'o, ná kúni so'o-de tu'un ká'an Espiritu jíin tíku'ni kákandíja. Chaa kundée, nuu-dé kuá'a-ri staa ándiví ja yísa'í. Te suni kuá'a-ri ñn yuu kujjín lúli núu-dé. Te nuu yúu-ún koso ñn sí'ví jaá ja tú ni ñn-i kuní, chí máá cháa ni'in-ún.

Tu'un nuu tíku'ni ñuu Tiatira

18 Te suni chaa-ró tutú nuu ndájá'a tíku'ni ñuu Tiatira: Súan ká'an máá Sé'e Dios, I'a ñáva'a nduchi nátu'un yáá ñú'ún, jíin ja'a nátu'un latón fino.

19 A jiní-ri tiñu sá'a-ró, ja kúndá'ú iní-ro tá'an-ró, jíin ja kándíja va'a-ró, jíin ja játíñu-ró, jíin ja kándijí ni'in-ró. Te suni jiní-ri ja ví'í-gá sátiñu-ró vína vásá xnáñúú.

20 Ko ná kíñi'in-ri yaku tu'un sikí-ro. Chí tú skúnu-ró ñá'an nání Jezabel. Te áchí-ña ja ñá'an jáni tu'un Dios kúu-ña. Te stá'an-ña tú'un, te xndá'ú-ña ñáyiví kájatíñu nuu-ri, ja ná kóo tiní iní-i jíin ja ná kée-í ndeyu sokó núu ndosó.

21 Te ni ja'a-ri tiempo nuu-ña ja ná nakani iní-ña ja jáka téné-ña. Ko tú kuní-ña nakani iní-ña.

22 Vina te ndo'o-ña ñn kue'e sá'a-ri. Te taká ñayiví kásáténé jíin-ña, suni kuá'a-ri tundó'o xaan núu-í, te nú tú nakani iní-i tiñu kásá'a-i.

23 Te ka'ni-rí se'e-ña ná kúu-i. Te kuní taká tíku'ni ja máá-rí kúu I'a nándúkú ví iní ja jiní tuní jíin iní añú. Te kuá'a-ri ya'u nuu ñn ñn-ró ndasa tiñu kásá'a-ró.

24 Ko nuu sáva-ga-ro ja káxiukú-ró iní ñuu Tiatira, ja tú kákandíja-ró sá'an jian, jíin ja tú ní kájiní-ro tú'un yí Satanás, chí súan káskúnání sáva-i sa'an-ún, nuu máá-ró ká'an-ri ja má cháa-ri inga carga sikí-ro.

25 Ko ja á kátin-ro, kutin ni'in-ro ondé kiví cháa-ri.

26 Te chaa kundée chaa jándatu taká tiñu tá'ú-ri onde sandí'í-ña, kuá'a-ri fuerza nuu-dé ja tin-de so'o taká nación.

27 Te suni nátu'un ni ni'in máá-rí fuerza nuu Táa-ri, súan tá'ú cháa-ún tiñu nuu-í jíin bastón kaa, te ka'nu-de-i nátu'un nuu tá'u kisi.

28 Te kuá'a-ri tiñuú xíní jáñá'an nuu-dé.

29 Chaa ío so'o; ná kúni so'o-de tu'un ká'an máá Espiritu nuu tíku'ni kákandíja.

3

Tu'un nuu tíku'ni ñuu Sardis

1 Te suni chaa-ró tutú nuu ndájá'a tíku'ni iní ñuu Sardis: Súan ká'an máá I'a ja ñáva'a usia Espiritu Dios, jíin usía tiñuú xíní: Máá-rí jiní-ri tiñu sá'a-ró, ja káka'an-i ja chakú-ro, ko a ni jíi-ro.

2 Ná náta'u núu-ro. Te nakani ni'in-ró yakú-ga ja ndúkú kúu. Chí ni jiní-ri ja tiñu sá'a-ró tú ío va'a va'a nuu Dios.

3 Núsáá te ná núku'un iní-ro ñaún ní ni'in-ro jíin ja ní jini so'o-ró. Kuandatu, te nakani iní-ro. Chí nú tú kundito-ró, te chaa-ri nátu'un ñaku'ná. Te ma kuní-ro ña hora chaa-ri nuu-ro.

4 Ko ío yaku-ni ñayiví jíin-ró iní ñuu Sardis, ja tú ní kásáchá'an-i sa'ma káñu'un-i. Te máá-i, ku'un-i sa'ma kuíjín te kaka-i jíin-ri. Chí ñayiví vá'a kákuu-i.

5 Chaa kundée, súan-ni ku'un-de sa'ma kuíjín chú'un-ri-de. Te ma ndá'va-ri sí'ví-de nuu libro chakú. Te kani ndaa-ri tu'un-de nuu Táa-ri, jíin núu taká ndájá'a-yá.

6 Chaa ío so'o, ná kuní so'o-de tu'un ká'an máá Espiritu nuu tíku'ni kákandíja.

Tu'un nuu tíku'ni ñuu Filadelfia

⁷ Te suni chaa-ró tutú nuu ndájá'a tíku'ni iní ñuu Filadelfia: Máá I'a ndoo, I'a ndaa, I'a tñn ndakáa David, I'a júña te tú ni ñn kúu nakasu, I'a jasú te tú ni ñn kúu nakuña, súan ká'an máa-yá:

⁸ Jiní-ri tiñu sá'a-ró. Vina te nuu-ro ní juña-ri ñn yuxé'é, te ma kúu kasu ni ñn ñayivi, chi vasa ñn tí'li-ni fuerza ñáva'a-ró, ko ni jandatu-ro tú'un-ri, te tú ní ské'ichi-ro rúu.

⁹ Te ñayivi káxiukú iní ve'e sinagoga Satanás, ja káka'an-i ja ñayivi judío kákuu-i, ko káxndá'ú-i chi nasúu kákuu-i, vina te chakoyo-i te jukuiñi jíti-i nuu já'a-ro sá'a-ri. Yúan-na te kuni-i ndasa kúndá'ú iní-ri róo.

¹⁰ A ni jandatu-ro tú'un ni ka'an-ri ja ná kundij ni'in-ró. Ja yúan náma-ri róo nuu túndó'o kii ní ñuyivi, ja kóto nchaa-ri ñayivi káxiukú iní ñuyivi.

¹¹ A yani chaa-ri. Núsáa te kutñn ja á tñn-ró, náva'a tú ni ñn ñayivi kuánchaa premio-ro núu-ro.

¹² Chaa kundéé, ná sá'a-ri-de nátu'un ñn pilar iní ve'e i Dios máa-rí. Te ma kenda kuti-dé yata vé'e. Te chísó-rí sí'ví Dios máa-rí nuu-dé, jín sí'ví jáá máa-rí, jín sí'ví ñuu Dios máa-rí ja kúu ñuu Jerusalén jáá já kúun kii ichi ándíví ondé nuu Dios máa-rí.

¹³ Chaa ío so'o ná kúni so'o-de tu'un ká'an máa Espiritu jín tíku'ni kákandíja.

Tu'un nuu tíku'ni ñuu Laodicea

¹⁴ Te suni chaa-ró tutú nuu ndájá'a tíku'ni iní ñuu Laodicea: Súan ká'an máa I'a kúu Amén, I'a kúu testigo skíkuu ndaa, I'a xnáñúú-gá vásá táká ndatíñu ja ní sá'a Dios.

¹⁵ A jiní-ri tiñu sá'a-ró, ja ná tú vijin-ró ni tú ní'ní-ró. Va'a-ga ní ío vijin-ró xí ní ío ní'ní-ró núu.

¹⁶ Ko vixin-ni-ró, tú vijin-ró ni tú ní'ní-ró. Ja yúan nátava-rí róo iní yu'u-rí.

¹⁷ Chi áchí-ro: Chaa kúká kúu-ri, te ja bueno ni ndukúká-rí, tú nañn nándi'i-ri, áchí-ro. Te tú jiní-ro já cháa kákini, chaa ñáa, chaa ndá'ú, chaa kuáa, chaa víchí líi kúu-ro.

¹⁸ Núsáa te ká'an ni'in-ri jín-ró: Nuu-rí ná kuáan-ró oro ni nandu'a ni sá'a ñu'un, náva'a ndukúká ndíja-ró. Te ku'un-ró sá'ma kuíjín, náva'a tuká kuka nuu-ro já víchí líi-ro. Te chu'un-ró taná nduchi-ro náva'a kuu nde'é-ró.

¹⁹ Máa-rí ká'an xañ-rí te xndó'o-ri taká ñayivi já kúndá'ú iní-ri. Núsáa te kuitú iní-ro te nakani iní-ro.

²⁰ Kuni so'o-ró, chi kándij-ri yuxé'é te ká'an-ri. Te nú ndé ñn ñayivi kúni so'o tu'un ká'an-ri, te kuña-i yuxé'é, yúan-na te kivi-ri ve'e-i, te kuxíni-ri jín-i, te máa-i jín-rí.

²¹ Chaa kundéé, kua'a-ri tu'un ja kúnchaa-de jín-rí mesa nuu tá'ú-rí tiñu, nátu'un ni kundéé máa-rí, te ni nungoo-ri jín Táa-ri mesa nuu tá'ú-yá tiñu.

²² Chaa ío so'o, ná kúni so'o-de tu'un ká'an máa Espiritu jín tíku'ni kákandíja. Achí-ya.

4

Ja kánakuatá'ú-i nuu I'a kánchaa mesa

¹ Yúan-na, te ni nde'é-rí, te ichi ándíví ní jiní-ri núña ñn yuxé'é. Te tu'un ni ka'an núu jín-rí, nátu'un ñn corneta, ni ka'an tuku: Ichí yá'a kaa-ró, te stá'an-ri nuu-ro táká tiñu koo kúkuéé-ga, áchí.

² Te máa Espiritu, ni jaka-ya rúu. Yúan te ni jiní-ri ñn mesa, kándij andíví, te nuu mesa-ún kánchaa ñn I'a.

³ Te I'a kánchaa-ún, kaa-ya nátu'un kuní koo ñn yuu kuí ndí'í jín yúu kua'a. Te ñn tikoye'ndé jíkó ndúu xiin mesa-ún, kuní koo ná luu kaa yuu kuí kuáán.

⁴ Te xiin mesa-ún ío oko kuun mesa. Te ni jiní-ri nuu oko kuun cháa ñá'nu káxiukú núu mesa-ún, káñu'un-de sa'ma kuíjín. Te xini-dé suni káñu'un corona oro.

⁵ Te onde nuu mesa-ún ndeyú. Te ká'an taja. Te ní'in. Te nuu mesa-ún kayú usia linterna ñu'un, ja kákuu ndí'usiá Espíritu Dios.

⁶ Te nuu mesa-ún ío ñn nátu'un mar nátu'un vidrio ja ndíi ní'ni. Te ma'ñú mesa jíin xíin mesa ío kuun kíti. Te ío kua'a ndúchi-tí ichi núu-tí jíin íchi yatá-tí.

⁷ Te kíti ñn jíto-tí nátu'un ñn ndika'a, te kíti úu, nátu'un ñn chelu. Te kíti uní, ñaa-tí núu cháa, te kíti kúun, nátu'un ñn yachókó ndéché.

⁸ Te ndikúun kíti-ún, ío ññ ndijin-tí, ná ñn ná ñn-tí. Te ichi iní-tí jíin ñí xíin-tí ío kua'a ndúchi-tí. Te ndúú ñúú tú kájukuiñi-tí jíta-tí yáa yá'a: I'a ii, I'a ii, I'a ii, kúu máa Tatá Dios, I'a kúñá'nu xaan, I'a ñi jo, I'a ío, I'a kii, áchí-tí.

⁹ Te hora ja kánkana jaa kíti-ún, káka'an-tí tú'un jíñú'ún, kánakuatá'ú-tí nuu I'a kánchaa mesa, I'a chakú ñí káni ñí kuiá,

¹⁰ te máa hora yúan kájukuiñi jíti okó kuun cháa ñá'nu-ún nuu I'a kánchaa mesa. Te káchiñú'ún-de-ya ja chakú-ya ñí káni ñí kuiá. Te káchúkú-de corona-de nuu mesa te káka'an-de:

¹¹ Táta Dios máa-ná. Xáan va'a I'a kúu-ní ja nákana jaa-i ní, ja ká'an-i tu'un jíñú'ún jíin-ní, jíin ja ndiso-ní taká fuerza. Chí máa-ní, ñi sá'a-ní taká ndatíñu. Ja kúu iní máa-ní ñi sá'a-ní, te ñi kuvá'a, áchí-de.

5

Tu'un tutu ññ Lélú Dios

¹ Te ñi jini-ri ja I'a kánchaa mesa-ún, ññ-ya ññ tutu iní ndavá'a-ya. Te tutu-ún, yóso tú'un ichi núu jíin íchi yatá. Te ndasú jíin usiá sello.

² Te ñi jini-ri ññ ndajá'a ní'in ja ká'an jaa-ya ññ tu'un: Ndéja vá'a kuu kuña tutu yá'a, te xndóna sello, áchí-ya.

³ Te ñi ññ ja ío andívi, ni iní ññyívi, ni ichi chí ñu'un, tú ní kúu kuña tutu-ún, ni tú kúu nde'é núu.

⁴ Te xaan ní nde'e-ri, chí tú ní kenda ni ññ ja vá'a ja kúña tutu-ún, ni ja ká'u, ni ja nde'é núu.

⁵ Te ññ chaa ñá'nu-ún, ñi ka'an-de jíin-rí: Ma nde'e-ro. Yá'a nde'é-ró, máa ndika'a tata Judá, tata David, a ñi kundéé-yá, te ja yúan kúu kuña-ya tutu-ún, te xndóna-ya usiá sello-ún.

⁶ Te sava ma'ñú mesa jíin ndikúun kíti-ún ñi jini-ri ja kándii ññ lélú má'ñú cháa ñá'nu. Te jíto-tí nátu'un ja á ñi kaja'ni-í-tí. Te ío usia ndiki-tí jíin usiá nduchi-tí. Ya'á kákuu ndí'usiá Espíritu Dios ja ní táji-yá kaja'an ñí ññyívi.

⁷ Te ñi jaa-ya. Te ñi ki'in-ya tutu-ún iní ndavá'a I'a kánchaa mesa.

⁸ Te ja ní ki'in-ya tutu-ún, te ndikúun kíti jíin ndí'okó kuun cháa ñá'nu, ñi kájukuiñi jíti-de nuu máa Lélú. Te taká-de ññ-de ññ yaa nání arpa, jíin ññ ko'o kúu ja ñú'un susia kutú, yúan kákuu tu'un kájikan ta'u ññyívi ndóo.

⁹ Te ñi kajita-de ññ yaa jáa: Xáan va'a I'a kúu-ní. Te kuu ki'in-ní tutu-ún te xndóna-ní sello, chí ñi kaja'ni-í ní, te jíin ññí-ní ñi nakuaan-ní ññyívi taká tata, taká yu'u, taká ññu, taká nación, ja ná nó'on-i nuu Dios.

¹⁰ Te ñi nduu-i rey jíin sutú nuu Dios, ñi sá'a-ní, te tá'ú-i tiñu iní ññyívi, áchí-de kájita-de.

¹¹ Te máa-rí Juan, ñi nde'é-rí, te ñi jini so'o-ri káka'an kua'a ndajá'a-yá, ká'jin xiin mesa jíin kíti-ún, jíin cháa ñá'nu. Te ñi ka'jo kua'a xaan-yá, nátu'un millón ja millón.

¹² Te ñi kaka'an jaa-ya: Xáan va'a I'a kúu Lélú ja ní kaja'ni-í. Ja yúan ná kúndiso tiñu-ya, jíin tú'un kúká, jíin tú'un ndíchí, jíin tú'un ndiso fuerza, te taká ññyívi, ka'an jíñú'ún-i jíin-yá, te nakana jaa-i-ya, náva'a súan nduñá'nu-ya, áchí ndajá'a-yá.

13 Te n̄i jini so'o-ri ja ndívii já ío in̄i andíví, jíin in̄i ñuyívi, jíin chí ñuyívi, jíin in̄i mar, taká yuán n̄i kaka'an: Tu'un ndúñá'nu jíin tú'un ndíso fuerza ná koo nuu I'a kánchaa mesa, te ná nákana jaa-yó-yá te ka'an jíin'ún-yó jíin-yá n̄í káni n̄í kuiá, áchí.

14 Te n̄i kaka'an ndikúun kítí-ún: Súan ná koo, áchí-ti. Te ndí'okó kuun cháa ñá'nu-ún, n̄i kajukuiñi jíití-de nuu I'a chakú n̄í káni n̄í kuiá, te n̄i kachiñú'ún-de-ya.

6

Ndi'usiq sello

1 Te n̄i jini-ri Lélú ja ní xndón-da-ya ñn tá'an usia sello-ún. Yúan-na te n̄i jini so'o-ri ká'an ñn ja kúun kítí chakú-ún, nátu'un ñn taja: Ña'an te kuni-ro, áchí-ti.

2 Te n̄i nde'é-ri. Te n̄i jini-ri ñn caballo kuíjín. Te cháa yóso-tí-ún, n̄i tñn-de ñn ndua. Te n̄i ni'in-dé ñn corona xin̄i-dé. Te ja á n̄i kundéé-de sava te n̄i kenda-de náva'a kundéé-ga-de.

3 Te n̄i xndón-da-ya sello uu-ún. Yúan-na te n̄i jini so'o-ri ká'an kítí úu: Ña'an te kuni-ro, áchí-ti.

4 Te n̄i kenda tuku ñn caballo kuá'á. Te cháa yóso-tí-ún, ndíso tíñu-de ja kuánchaa-de paz nuu ñuyívi, náva'a ka'ni tá'an ñayívi jíná'an-i. Te suni n̄i ni'in-dé ñn machete káni.

5 Te nuu ní xndón-da-ya sello un̄i, te n̄i jini so'o-ri ká'an kítí un̄i: Ña'an te kuni-ro, áchí-ti. Te n̄i nde'é-ri. Te n̄i jini-ri ñn caballo túún. Te cháa yóso-tí-ún, tñn-de ñn balanza.

6 Te n̄i jini so'o-ri ñn tu'un ma'ñú ndikúun kítí-ún, ká'an: ñn kilo trigo ja ñn peso, te un̄i kilo cebada ja ñn peso, ko ma stíví-ró aceite jíin vino, áchí.

7 Te n̄i xndón-da-ya sello kuun. Te n̄i jini so'o-ri ká'an kítí kúun: Ña'an, te kuni-ro, áchí-ti.

8 Te n̄i nde'é-ri. Te n̄i jini-ri ñn caballo kuáán. Te ja yóso-tí-ún, nání Muerte, te infierno ndikín yata-ún, te ndíso tíñu ja ndón-da siki ñn cuarta parte ñuyívi, te kuu-i sá'a jíin machete, jíin tamá, jíin kué'e, jíin kítí xáan já ío in̄i ñuyívi.

9 Te n̄i xndón-da-ya sello u'un. Te chíi altar n̄i jini-ri taká añú n̄i kaji'i siki tú'un Dios jíin siki tú'un n̄i kajani ndaa-i.

10 Te n̄i kakana jaa-i: Táta, I'a ñá'nu, I'a ndaa, I'a ndoo kúu-ní. Nasaa-ga kivi te sándaa-ní tíñu ñayívi kaxiukú in̄i ñuyívi, te nani'in tá'an-ní jíin-i siki niñí-ná ja ní kaja'ni-í náá, áchí-i.

11 Yúan-na te n̄i ja'a-ya sá'ma kuíjín núu-í ná kú'un-i. Te n̄i ka'an-ya jíin-i ja ná ndetatú núu-ga-i onde ná jínu taká tá'an-i jíin ñaní-i, chí suni kuu yúan nátu'un n̄i kaji'i máa-i.

12 Te n̄i xndón-da-ya sello iñu. Te n̄i jini-ri ñn ñutáan xaan. Te ndikandii ní kutúún nátu'un sa'ma túún, te yoo n̄i nduu nátu'un niñi.

13 Te tíñuú xíní ándíví, n̄i jungoyo-ti núu ñú'un, nátu'un júngoyo nde'e yúnu mérkexé sá'a tachí xáan.

14 Te andíví n̄i kuxio kua'an, nátu'un nátuu-yó tutú. Te ndivii yúku jíin isla n̄i kuxio nuu ká'jin.

15 Te taká rey ñuyívi, jíin cháa kakuñá'nu, jíin cháa kúká, jíin cháa capitán, jíin cháa ni'in, jíin ndívii mozo, jíin ndívii ñayívi kájika kuu ndicha-na, n̄i kachisa'í-i máa-i in̄i yau kava jíin má'ñú káva já ío yuku.

16 Te n̄i kaka'an-i jíin yúku jíin káva-ún: Jungava siki-rí jíná'an-ri, te ná jákusa'í-ri nuu I'a kánchaa mesa, chí máá Lélú kítí in̄i-ya núu-ri.

17 Chí a n̄i jaa kivi já kítí in̄i-ya núu-yo. Te ndé cháa kanda-ga kundii. Achí-i.

7

¹ Yuán-na te máá-rí, Juan, n̄ jini-r̄i kuun ndájá'a-yá ká'jin ndíkúun lado ñuyívi, te kájasu-ya núu kée ndíkúun tachí nuu ñú'un, náva'a tuká kee tachí núu ñú'un, ni nuu mar, ni nuu ñin yunu.

² Te n̄ jini-r̄i inga ndájá'a-yá n̄ kaa-ya vái-ya íchi núu kána ndikandii. Te t̄in-ya sello Dios, I'a chakú. Te n̄ kana jaa-ya xiní ndíkúun ndájá'a já kándiso tíñu ja stíví-yá ñuyívi jíin mar.

³ Te n̄ ka'an-ga-ya: Ma stíví-ró ñuyívi, ni mar, ni taká yunu, onde ná chaa-yó tuní chaan taká mozo Dios máá-yó, áchí-ya.

⁴ Te n̄ jini tu'un-r̄i ja ío ciento uu xiko kuun mil ñayívi kánchaa tuni. Te ja ká'io tuni-ún kákuu tata taká se'e Israel.

⁵ Te ux̄i uu mil tata Judá, jíin ux̄i uu mil tata Rubén, jíin ux̄i uu mil tata Gad kánchaa tuni.

⁶ Te ux̄i uu mil tata Aser, jíin ux̄i uu mil tata Neftalí, jíin ux̄i uu mil tata Manasés kánchaa tuni.

⁷ Te ux̄i uu mil tata Simeón, jíin ux̄i uu mil tata Leví, jíin ux̄i uu mil tata Isacar kánchaa tuni.

⁸ Te ux̄i uu mil tata Zabulón, jíin ux̄i uu mil tata José, jíin ux̄i uu mil tata Benjamín kánchaa tuni.

⁹ Yuán-na te n̄ nde'é-rí. Te n̄ jini-r̄i kua'a xaan ñáyivi, ja ní ñin chaa, ma kúu ka'u-de. Taká nación, jíin taká tata, jíin taká nuu, jíin taká yu'u, ká'jin-i nuu mesa jíin núu máá Lélú. Te káñu'un-i sa'ma kuíjin, te kátjin-i yukú ñuu.

¹⁰ Te n̄ kákana jaa-i: Dios máá-yó, ja kánchaa-ya mesa máá-yá, jíin máá Lélú, kúu I'a náma yóó.

¹¹ Te taká ndájá'a ká'jin xiin mesa jíin xín chaa ñá'nu-ún, jíin xín ndíkúun kiti, n̄ kajukuiñi jítí-yá nuu mesa, te n̄ kachiñú'ún-yá Dios.

¹² Te n̄ kaka'an: Amén. Ná nákana jaa-yó Dios máá-yó. Ná kúta'u-yo núu-yá. Ná ká'an jíñú'ún-yó jíin-yá. Xáan ndichí-yá. Te ndiso-ya taká tíñu jíin taká fuerza. Súan ná ndúñá'nu-ya ní káni ní kuiá. Amén. Achí.

¹³ Te ñin chaa ñá'nu-ún n̄ ka'an-de jíin-rí: Ndé ñayívi kákuu ja káñu'un sa'ma kuíjin yá'a, te ndéchi vái koyo-i, áchí-de.

¹⁴ Te n̄ ka'an-r̄i jíin-de: Máá-ní jiní, táta, áchí-r̄i. Te n̄ ka'an-de jíin-rí: Yá'á kákuu ñayívi ní kenda koyo nuu túndó'o xaan. Te n̄ kanakacha-i sa'ma-í, te n̄ kanasákiyi-i jíin niñi Lélú.

¹⁵ Ja yúan ká'jin-i nuu mesa nuu tá'ú Dios tíñu. Te kájatíñu-i nuu-yá ndúú ñúú-ni ini ve'e ñi-yá. Te I'a kánchaa mesa, koto va'a-ya-í, chí tu'ma-i-ya.

¹⁶ Te tuká kuu-i soko, ni tuká kuchí-i nducha, te tuká ndo'o-i ja ní'ní sá'a ndikandii,

¹⁷ chí Lélú já kánchaa ma'ñú mesa, kundito-ya-í. Te kuxnúú-yá nuu-í ki'in-ya jíin-i nuu kána nducha chakú. Te Dios nakua'a-ya ndúcha núu-í jíná'an-i. Achí-de.

8

Ndi'usiá corneta

¹ Te Lélú, n̄ xndón-da-ya sello usiá. Yúan-na te n̄ kuná'ín-ni ini andívi nátu'un sava hora.

² Te n̄ jini-r̄i ndí'usiá ndájá'a já ká'jin-ya núu Dios. Te n̄ kani'in-yá usiá corneta.

³ Te n̄ chaa inga ndájá'a kándá'á-yá ñin ko'o kúu oro. Te n̄ jukuiñi-ya núu altar. Te n̄ ni'in-yá kua'a súsia kutú náva'a sáká núu-ya jíin tú'un kájikān ta'u ñáyivi ndóo nuu altar oro ja kándii nuu mesa-ya.

4 Te ñu'ma susia kutú-ún jín tú'un kájikan ta'u ñáyivi ndoo, ni kenda ini nda'a ndajá'a-yá-ún, te ni kaa kua'an onde nuu Dios.

5 Yúan-na te ni ki'in ndajá'a-yá-ún ko'o kúu. Te ni skútú-yá ñu'un altar. Te ni jacha-ya sikí ñuyívi. Te ni ka'an taja. Te ni ni'in. Te ni ndeyu. Te ni taan.

6 Te ndí'usiá ndajá'a já ní kani'in-yá usia corneta, ni kasátu'a-ya máa-yá ja xndé'e-ya.

7 Te ndajá'a in, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te ñíñi jín ñu'un ja ní saka nuu jín ñíñi, ni kuun sikí ñuyívi. Te ni kayu in tercera parte ñuyívi jín yunu, te ndivii ichá kuí ní kayu.

8 Te ndajá'a úu, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te in nátu'un yuku ká'nu ja kayú ni jungava kua'an nuu mar. Te in tercera parte mar ni nduu ñíñi.

9 Te ni kaji'i sava kití ká'in chí nducha-ún ja káichaku-ti núú, te suni in tercera parte barco ni naa.

10 Te ndajá'a uní, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te ichi ándiví ní jungava in tiñuú xíní ká'nu. Te kayú nátu'un in ñu'un yiti. Te ni jungava sikí in tercera parte yucha, jín sikí sóko ndúcha.

11 Te tiñuú xíní-ún, nání-ti ja uá. Te in tercera parte nducha ní nduu ua. Te ni kaji'i kua'a ñáyivi já sikí ndúcha-ún, chi ni nduu ua-cha.

12 Te ndajá'a kúun, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te in tercera parte ndikandii jín yoo, jín tíñuú xíní, ni nda'va. Te ni kutúún sava-ún jíná'an. Te tuká ní túun sava ndúú jín sáva ñúú.

Sikí uní tundó'o

13 Te ni nde'é-rí. Te ni jini so'o-ri ká'an jaa in ndajá'a ndéché-yá ini sava andiví: Naka ndá'ú kuu ñáyivi káxiukú ini ñuyívi, chí a yani koo yaku-ga corneta ja xndé'e uní-ga ndajá'a-yá, áchí-ya.

9

1 Te ndajá'a ú'un, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te ni jini-ri in tiñuú xíní já ní jungava ichi ándiví onde sikí ñuyívi. Te ni ni'in-yá ndakaa tunchi kúnú xáan.

2 Te ni juña-ya tunchi. Te ni kaa ñu'ma tunchi-ún nátu'un ñu'ma in jinú ká'nu. Te ni kuñaa núu ndikandii ní sá'a ñu'ma tunchi-ún.

3 Te chí ñu'ma-ún ni kenda koyo ndikuá'yú ní jicha-ti ini ñuyívi. Te ni kani'in-ti fuerza, nátu'un kúrsiuku ñuyívi.

4 Te ni ta'u tíñu nuu-ti ja má stíví-ti icha nuu ñu'un, ni yuku kuí, ni in yunu, chí máni ñáyivi já tú ncháá tuni Dios chaan-í.

5 Te ni ni'in-ti tu'un ja má ká'ni-ti, chí ná xndó'o-ti-í u'un yoo. Te ni kando'o-i nátu'un sá'a in kúrsiuku nú ni stují-ti yoo.

6 Te kivi-ún, ndúkú táká ñáyivi modo kuu-i, ko ma ní'in-í. Te vasa kákuñi-i kuu-i, ko ma kúu kuu-i.

7 Te ndikuá'yú-ún kuní koo-ti nátu'un caballo ja ká'io tu'a kuatá'an. Te xini-ti ñu'un nátu'un corona oro, te ñáa-ti núu cháa.

8 Te ío ixi-ti nátu'un ixi xíní ñásí'í. Te ío nu'un-ti nátu'un nu'un ndika'a.

9 Te kaa kúu soo-ti nátu'un ñu'un cháa kájatá'an. Te ní'in ndijin-ti, nátu'un káni'in carreta jín caballo nuu kájinu kua'a-ti ja kikuatá'an-ti.

10 Te ío su'ma-ti ja ná kuní koo su'ma kúrsiuku. Te nuu sú'ma-ti ío in iñu kuáñú. Te kándiso tíñu-ti já ú'un yoo xndó'o-ti táká ñáyivi.

11 Te ini tunchi-ún ío in ndajá'a kúu rey ja tá'ú tíñu nuu-ti. Te ndajá'a-ún nuu yú'u hebreo nání Abadón, te nuu griego nání Apolión.

12 Te tundó'o in-ún, ni ja'a kua'an. Ko cháa ná'in úu-ga tundó'o.

13 Te ndajá'a iñú, nì xndé'e-ya corneta-ya. Te nì jini so'o-ri ìn tu'un nì kenda onde ndíkúun punta altar oro ja kándii nuu Dios.

14 Te nì ka'an jíin ndajá'a tíin corneta iñú: Ndájí ndíkúun ndajá'a káinu'ni inì yucha ká'nu Eufrates, áchí.

15 Te nì kandaji ndíkúun ndajá'a. Te ká'io tu'a-ya, chí a nì jaa máa hora jíin kivi jíin yóo jíin kuiá, náva'a ka'ni-yá sava ñayivi.

16 Te nì jini so'o-ri ja ío uü ciento millón soldado káyoso caballo.

17 Te súan nì jini-ri caballo nátu'un jíin jáni. Te cháa káyoso-tí-ún, káñu'un-de su'nu nátu'un jíto ñu'un, jíin yúu kuaán, jíin azufre. Te xini caballo-ún kándaa nátu'un xini ndíka'a, te yu'u-tí nì kenda koyo ñu'un, jíin ñú'ma, jíin azufre.

18 Te jíin uní kue'e yá'a nì kaji'í ìn tercera parte ñayivi. Súan nì sá'a ñu'un, jíin ñú'ma, jíin azufre, ja ní kenda yu'u-tí.

19 Te fuerza caballo-ún kánde inì yu'u-tí, jíin núu sú'ma-tí. Te su'ma-tí-ún kándaa nátu'un koo, te ká'io xini, te jíin yúan stují-tí-i.

20 Ko sava-ga ñayivi já tú ní kaji'í jíin kué'e yá'a, tú ní kánakani inì-i tiñu kásá'a-i, ni tú ní kásá-a-i ja kachiñú'ún-i tachi kíni jíin ndosó oro, plata, kaa, yuu, yunu, vasa tú ndé'é, ni tú jini so'o, ni tú jáka.

21 Ni tú ní kánakani inì-i ja kaja'ni-í ndiyi, ni ja kásá'a-i tiñu ñavá'a, ni ja tñí inì-i, ni ja kásákuí'ná-i.

10

Tutu lúli

1 Te nì jini-ri inga ndajá'a ní'in, nì kuun-ya íchi ándiví, yisúkun-yá viko nu'ún. Te ìn tikoye'ndé káxndée xini-yá. Te nuu-yá kaa nátu'un ndikandii, te si'in-ya nátu'un pilar ñu'un.

2 Te núña ìn tutu tíin-ya iní nda'a-yá. Te nì jani-ya já'a vá'a-ya núu mar. Te ja'a vésé-yá nuu ñú'un.

3 Te nì kana jaa-ya nátu'un nuu ndé'e ìn ndíka'a. Te nuu ní kana jaa-ya, te nì kaka'an ndí'usiá taja.

4 Te nuu ní kaka'an ndí'usiá taja, te cháa-ri tutu núu, ko ichi ándiví ní jini so'o-ri ìn tu'un nì ka'an jíin-rí: Kasu va'a taká tu'un nì kaka'an ndí'usiá taja-ún, te ma cháa-ró, áchí.

5 Te ndajá'a já ní jini-ri kándii nuu mar jíin núu ñú'un, nì ndukani-ya ndává'a-ya íchi ándiví.

6 Te jíin sí'ví I'a chakú ní káni ní kúui, I'a nì sá'a ándiví jíin taká ja ío inì, jíin ñúyivi jíin taká ja ío inì, jíin mar jíin taká ja ío chíi, jíin sí'ví máa-yá, nì ka'an téyí-yá ja má kúkuéé-ga kivi.

7 Ko kivi já ká'an ndajá'a usiá, nú ná xndé'e-ya corneta, yúan-na te skíkuu tu'un sa'í Dios nátu'un nì kastu'ún-yá nuu mozo-ya, cháa nì kajani tu'un-ya.

8 Te tu'un nì jini so'o-ri ichi ándiví, nì ka'an tuku jíin-rí: Kuá'an, te ki'in-ró tutú núña inì nda'a ndajá'a-yá ja kándii nuu mar jíin núu ñú'un, áchí.

9 Te nì ja'an-ri nuu ndajá'a-yá-ún, te nì ka'an-ri jíin-yá ja ná kuá'a-ya tutú-ún nuu-rí. Te nì ka'an-ya jíin-rí: Ki'in te kee-ro, te ku'ua chíi-ró sá'a, ko yu'u-ro, chí kuvixi nátu'un sá'a nduxi, áchí-ya.

10 Te nì ki'in-ri tutu inì nda'a ndajá'a-yá. Te nì yee-rí. Te nì kuvixi inì yu'u-rí nátu'un sá'a nduxi, ko nuu ní kókó-rí, te nì ku'ua chíi-ri nì sá'a.

11 Te nì ka'an-ya jíin-rí: Jínu ñú'ún já ingá jínu kani-ró tú'un nuu kuá'a ñúu, jíin núu kuá'a ñayivi, jíin núu kuá'a yú'u, jíin núu kuá'a rey, áchí-ya.

11

Ndi'uú testigo-ya

¹ Te ni ni'in-rí ñn nuñí nátu'un káa ñn vara. Te ni kachi jíin-rí: Ndukuiñi, te chikuá'á-ro vé'e ij Dios, jíin altar, jíin táká ja kachiñú'ún-i-ya yúan.

² Ko skéndo-ro ndú'a yata vé'e ij, ma chíkuá'á-ro. Chi a ni ja'a-ya núu ñáyivi sñn nación, te uu xiko uu yoo kuañú-i siki ñúu ij.

³ Te kuá'a-rí tu'un nuu ndí'úu testigo-rí ja káni-de tu'un ja mil uu ciento uní xiko kivi, te ku'un-de sa'ma costal.

⁴ Chaa yá'a kákuu uu yunu olivo jíin úu candelero ja ká'jin nuu Dios, I'a xíin ñúyivi.

⁵ Te nú ndé ñn kuní sá'a ndíva'a jíin-de, te kenda ñu'un yu'u-dé, te naa íj já kájito u'u tá'an jíin-de. Te nú ndé ñn kuní sá'a ndíva'a jíin-de, te níni kúu súan.

⁶ Chaa yá'a kuu kasu-de andívi náva'a ma kúun-ga sau ní kivi káni-de tu'un. Te suni kándiso tíñu-de ja táká nducha nduu niñi sá'a-de. Te kuu stívi-de ñuyivi jíin táká kue'e, ñasaa jínu kákuu iní máa-de.

⁷ Te onde nú ni jinu ni jani ndaa-de tu'un, yúan-na te nana kiti kánde iní tunchi-ún. Te ndonda-ti siki-dé. Te kuatá'an-ti jíin-de. Te kundéé-ti jíin-de te ka'ni-ti-de.

⁸ Te ndíyi-ún kundaa-i iní nuya'u ñuu ká'nu-ún, ja skúnání yátá-yó ñúu Sodoma jíin ñúu Egipto, te ñuu-ún, ni j'i Jito'o-yo jiká cruz.

⁹ Te ñáyivi táká tata, taká ñuu, taká yu'u, taká nación, nde'é ndí-i ja káva ndíyi-ún uní kivi yósáva. Te ma kuá'a-i tu'un yuji-de.

¹⁰ Te ñáyivi káxiukú iní ñuyivi, kusii iní-i kuní-i-de. Te sá'a-i ñn viko. Te kuá'a-i regalo nuu tá'an-i. Chi uu chaa ni kajani tu'un Dios xaan ní xndó'o-de ñáyivi káxiukú iní ñuyivi.

¹¹ Te onde nuu ní jinu uní kivi yósáva, te Dios, ni nachu'un táchi-yá-de, te ni nachaku tuku-de. Te ni kanduko-de. Te ni kayu'ú xaan ñáyivi ní kajini nuu-dé.

¹² Yúan-na te ichi andívi ní kajini so'o-de ñn tu'un jaa ja ní ka'an jíin-de: Kaa kikoyo-ro ichi yá'a, áchi. Te ñáyivi, ja kájito u'u-i-de, ni kajini-i ja ní kakoyo-de kaja'an-de andívi jíin má'ñú vikó.

¹³ Te máa hora-ún ni taan xaan. Te sava ñuu-ún ni jungoyo. Te jíin ñútáan ni kaji'i usia mil ñáyivi. Te sava-ga-i ni kayu'ú-i. Te ni kanakana jaa-i Dios andívi.

¹⁴ Te tundó'o uu, a ni ja'a kua'an. Te a yani kii tundó'o uní.

Corneta sandí'i-na

¹⁵ Te ndajá'a usiá, ni xndé'e-ya corneta-ya. Te ni jo tu'un jaa iní andívi ní kaka'an: Taká ñuu iní ñuyivi, a ni nduu ñuu máa Tatá-yo Dios jíin Cristo-ya, te tá'ú-yá tíñu ní káni ní kuiá, áchi.

¹⁶ Te ndí'okó kuun cháa ñá'nu ja káxiukú mesa-de nuu Dios, ni kajukuiñi jítí-de. Te ni kachiñú'ún-de Dios:

¹⁷ Táta Dios, I'a tñn taká poder. A ío-ní vina, te ni jo-ní sáa, te koo-ní. Te ná kúta'u-ná nuu-ní ja ní kejá'á-ní tá'ú-ní tíñu nuu-í jíin fuerza ni'in máa-ní.

¹⁸ Ni kandonda vaa taká ñáyivi, kákiti iní-i. Ko ni kiti iní máa-ní, te ni jaa kivi já kúndaa tíñu taká ndíyi, jíin já kuá'a-ní ja kúta'u mozo-ní, chaa ni kajani tu'un-ní, jíin núu ñáyivi ndóo, jíin núu ñáyivi káandatu nuu-ní, kuu nuu ñáyivi lúlí te kuu nuu ñáyivi ñá'nu, te xnáa-ní ñáyivi kástivi ñuyivi, áchi-de.

¹⁹ Yúan-na te ni nuña ve'e ij Dios onde andívi. Te ni jini-rí janu já ñú'un tutu contrato iní, te ndeyú, te ká'an taja, te táan, te xaan kúun níñí.

12

Tu'un ña'an jíin kóo

¹ Te ichi ándíví ní kenda ñn tuni ñá'nu. ñn ñasíí ñú'un-ña ndíkandii nátu'un sa'ma, te yúxndí ja'a-ña sikí yóo, te xini-ña ñú'un ñn corona ja uxí uu tiñuú xíní.

² Te ñú'un se'e-ña. Te ñi nde'e kó'ó-ña já já'ncha káku se'e-ña, jatú-ña já skáku-ña-í.

³ Te ñi kenda inga tuni ichi ándíví. Te ñi jini-ri ñn koõ kuá'á ká'nu. Te ío usia xini-tí jíin uxí ndiki-tí. Te ndí'usía xini-tí ñú'un corona.

⁴ Te jíin sú'ma-tí ñi stáa-ti ñn tercera parte tiñuú xíní ní kajungoyo ini ñuyívi. Te koõ ká'nu-ún, ñi jukuiñi-ti núu ñá'an skáku se'e-ún, náva'a kókó-tí se'e-ña nú ná káku-i.

⁵ Te ñi skáku-ña ñn se'e yíi ja tá'ú-i tiñu nuu ndívii nación jíin bastón kaa. Te se'e yíi-ña-ún ñi ndaa-i kua'an-i nuu kánchaa Dios mesa-ya ní sá'a-ya.

⁶ Te ñi jinu ñasíí-ún kua'an-ña núu ñú'un té'é, nuu ío ñn lugar ñi sátu'a Dios. Yúan kunchaa-ña ñn mil uu ciento uni xiko kivi, kundito-ya-ña.

⁷ Te ñi io guerra ini andíví. Miguel jíin ndájá'a-ya, ñi kajatá'an-i sikí kóo, te koõ-ún jíin ndájá'a máa-tí ñi kajatá'an-ti jíin-ya.

⁸ Te tú ní kákundéé-tí, ni tuká ní ní'in-tí lugar kuxiukú-tí ini andíví.

⁹ Te ñi kiñi'in-ya kóo ká'nu-ún kua'an-ti. Koõ onde aná'an kuu-ti, ja nání-tí kui'na jíin Satanás, ja xndá'ú-ti ndívii ñáyivi. ñi súngava-ya-tí kua'an-ti sikí ñúyívi, te suni ñi súngoyo-ya táká ndajá'a-tí jíin-tí.

¹⁰ Te ñi jini so'o-ri ñn tu'un jaa ini andíví ní ka'an: Vina te Dios, náma-ya yóo. Te jíin poder tá'ú-ya tiñu ini ñuu-ya. Te Cristo-ya, ndíso tíñu-ya. Chi a ñi kini'in-ya máa já sátu'ún sikí táká ñani-yo kuá'an, ja ndúú ñúú-ni jikán kuachi sikí-dé nuu Dios máa-yó.

¹¹ Te jíin niñí Lélú-ún ñi kákundéé-de jíin-tí, jíin tú'un ñi kajani ndaa-de, chi tú ní kúnda'ú ini-de máa-de vasa ná kú-de.

¹² Ja yúan ná kóo siñ iní-ro, róo andíví jíin táká ja káxiukú jián. Ko naka ndá'ú kuu róo ja káxiukú ini ñuyívi jíin mar. Chi ñi kuun kui'na kujaa nuu-ro, te kití xaan iní, chi jiní ja yakú-ni kivi kúkuu.

¹³ Te nuu ní jini koõ-ún ja ní súngava-ya-tí sikí ñúyívi, te ñi chindikin-ti ñá'an ní skáku se'e yíi-ún.

¹⁴ Te ñi ní'in-ña uu ndijin ná'nu yachókó, náva'a ndéché-ña káku-ña núu kóo-ún, te ki'in-ña onde nuu ñú'un té'é, nuu kunchaa-ña ñn tiempo, jíin yakú-ga tiempo yósava.

¹⁵ Te ini yu'u kóo-ún ñi jicha nducha nátu'un yucha, kua'an yata ñá'an-ún, náva'a tene-ña sá'a-cha.

¹⁶ Ko ñu'un, ñi chindéé ní chituu ña'an-ún. Chi ñu'un-ún ñi ndika yu'u, te ñi ji-i-ni yucha ja ní kana ini yu'u kóo-ún.

¹⁷ Yúan-na te ñi kití xaan iní koõ-ún sikí ñá'an-ún. Te ñi kee-ti kuákuatá'an-ti jíin sáva-ga se'e-ña já káskíkuu-i tiñu tá'ú Dios, jíin já kajani ndaa-i tu'un Jesucristo.

13

Uu kití xaan

¹ Te ñi kandij-ri nuu ñítí yú'u mar. Te ñi jini-ri ja chíi mar ñi kenda ñn kití já ío usia xini-tí jíin uxí ndiki-tí. Te ndiki-tí ñú'un uxí corona. Te xini-tí yóso ñn sí'ví tú'un ñáa.

² Te kití ní jini-ri-ún kaa-ti nátu'un ñn kuiñi, te ja'a-tí nátu'un ja'a yíi, te yu'u-tí nátu'un yu'u ndíka'a. Te nuu-tí, ñi ja'a koõ ká'nu-ún poder máa, jíin mesa máa, jíin tíñu ñá'nu ndíso.

³ Te ñi jini-ri ja ní tuji ñn xini-tí nátu'un a yani kuu-ti jíin. Ko nuu ní tuji xaan-ún ñi nduva'a. Te ñi kanaa iní ndívii ñáyivi ní kajini-i, te ñi káindikin-i yata kití-ún.

4 Te ni kachiñú'ún-i koo ká'nu-ún, chi ni ja'a-ti poder-ti núu kiti-ún. Te suni ni kachiñú'ún-i kiti-ún te ni kaka'an-i: Ndéja kétá'an jíin kiti yá'a, te ndéja kánda kuatá'an jíin-tí, áchí-i.

5 Te ni ni'in-ti tu'un ja ká'an-ti tú'un téyí jíin tú'un ndiva'a. Te ni ni'in tíñu-ti já tá'ú tíñu-ti úu xiko uu yoo.

6 Te ni ndika-ti yú'u-tí. Te ni ka'an ndiva'a-ti sikí Dios. Te ni kaji-ti sí'ví-yá, jíin vé'e-ya, jíin ja káxiukú iní andíví.

7 Te suni ni ni'in-ti tu'un ja kuatá'an-ti jíin ñáyivi ndoo, te kundéé-tí. Te suni ni ni'in tíñu-ti já ndonda-ti sikí táka tata, jíin táka ñuu, jíin táka yu'u, jíin táka nación.

8 Te taká ñáyivi káxiukú iní ñuyívi, chiñú'ún-i-ti, yuán kúu ñáyivi já tú káyooso sí'ví-i nuu tutú chakú máa Lélú, I'a ni ji'i. Te onde té jukuiñi-ga ñuyívi káyooso-í.

9 Chaa ío so'o, ná kúni so'o-de.

10 Nú ndé chaa kasu-de tá'an-de, suni nandasu máa-de. Te nú ndé chaa ka'ni ndíyi jíin yuchí, suni jíin yuchí kuu máa-de. Jíin tú'un yá'a níni ná kuíni ni'in ñáyivi ndoo, te ná kándíja va'a-i.

11 Yúan-na te ni jini-ri nuu ingá kiti já ní kana-ti chíi ñu'un. Te ío uu ndiki-ti nátu'un ndiki lélú, te ká'an-ti nátu'un in koo ká'nu.

12 Te nuu kiti in, suni in núu-ni ni ndiso tíñu-ti. Te sá'a-ti já táka ñáyivi káxiukú iní ñuyívi, ná chiñú'ún-i kiti xnáñúú, kiti ní nduva'a nuu ní tujj xáan-ti-ún.

13 Suni sá'a-ti tiní tuni ñá'nu. Te ni kajini ñáyivi já ní skúun-ti ñú'un ichi ándíví ní chaa nuu ñú'un.

14 Te xndá'ú-ti táka ñáyivi káxiukú iní ñuyívi, jíin tuni ja sá'a-ti núu ingá kiti-ún. Te tá'ú-ti tíñu nuu táka ñáyivi káxiukú iní ñuyívi, ja ná sá'a-i ndoso kiti ní tujj jíin yuchí te ni nachaku.

15 Te suni ni ja'a-ya tú'un ja chú'un-ti tachí iní ndoso kiti, náva'a kuu ka'an ndoso-ún, te ka'ni-ti taká ñáyivi já tú kákuñi-i chiñú'ún ndoso kiti.

16 Te taká ñáyivi, ja lúli jíin já ñá'nu, ja kúka jíin já ndá'ú, mozo jíin já kájika ndicha-na, ná koso in-ni tuni ndavá'a-i xí cháan-í, sá'a-ti.

17 Te ni in ñáyivi, ma kúu kuaan-i, ni ma kúu xikó-i nú tú ncháa tuni-ún-i, ja kúu sí'ví kiti-ún xí número sí'ví-tí.

18 Yá'a ío tu'un ndíchí. Ja júku'un iní, ná ká'u-i número kiti-ún, chi número in chaa kúu. Te número kiti-ún kúu iñu ciento uní xiko iñu.

14

Máa Lélú Dios jíin ñáyivi ní nakuaan-ya

1 Te ni nde'é-ri, te ni jini-ri kándij máa Lélú xiní yúku Sion. Te ío ciento uu xiko kuun mil ñáyivi ká'in jíin-yá. Te chaan-í ncháa sí'ví Táa-ya.

2 Te ichi ándíví ní jini so'o-ri ni ka'an in tu'un nátu'un ní'in nducha kuá'a, xí nátu'un ká'an taja ní'in. Te ni jini so'o-ri ndusu yaa nán arpa ja káchaa chaa.

3 Te kájita-de in yaa jáa núu mesa tá'ú-yá tíñu, jíin núu ndíkúun kiti, jíin núu cháa ñá'nu. Te tú ni in-i kuu kutu'a-i yaa-ún, chi máni máa ciento uu xiko kuun mil chaa ni nakuaan-ya iní ñuyívi.

4 Chaa yá'a kákuu ja tú ní kásachá'an-de máa-de jíin ñásí'í. Chi chaa jáa chaa kútu kákuu-de. Chaa yá'a káindikin-de yata máa Lélú, nú ndéni ni kuu iní-ya kí'in-ya. Te ma'ñú sáva-ga-i ni nakuaan-ya cháa yá'a jíná'an-de, nátu'un se'e núu kákuu-de nuu Dios jíin núu máa Lélú.

5 Te yu'u-dé tú ní kenda tu'un tú'ún, chi chaa tú káchá'an kákuu-de nuu Dios.

Tundó'o kivi kú juicio

⁶ Te n̄i jini-ri inga ndajá'a já ndéché-yá sava ma'ñú ándívi. Te ndíso-ya tú'un va'a ja má náa kúti. Te kani-ya tú'un-ún nuu táká ñayivi káxiukú iní ñuyívi, nuu táká nación, jín núu táká tata, jín núu táká yu'u, jín núu táká ñayivi.

⁷ Te n̄i ka'an jaa-ya: Kuandatu nuu Dios, te nakana jaa-ró-yá. Ch̄i hora ja sánda-ya, a n̄i kuyani chaá. Te ná chíñú'ún-ró I'a n̄i sá'a andívi, jín ñuyívi, jín mar, jín táká sókó ndúcha. Achí-ya.

⁸ Yúan-na te n̄i chaá inga ndajá'a, te n̄i ka'an-ya: N̄i naa ná'ín Babilonia, ñuu ká'nu, ch̄i nátu'un n̄i ja'a vino ja t̄ini xaan iní n̄i kaj̄i'í taká nación.

⁹ Te ndajá'a uní, n̄i ndikin-ya úu-ga. Te n̄i ka'an jaa-ya: Nú ndé ñayivi chíñú'ún k̄iti-ún jín ndosó-t̄i, x̄i kúnchaá tuni-t̄i cháan-í, x̄i iní nda'a-í,

¹⁰ te jín ñn tu'un yátá kúu ja ñáyivi-ún ko'o-i vino ja kití in̄i Dios, ja ní jati-ya iní ko'o kití in̄i-ya. Te kayu-i jín ñú'un, jín azufre, kun̄i jín núu táká ndajá'a ndóo, jín máá Lélú.

¹¹ Te ñu'ma ja kákayu-i-ún, kana n̄i káni n̄i kuiá. Te ñayivi káchiñú'ún k̄iti-ún jín ndosó-t̄i, jín ñayivi k̄i'in tuni s̄í'ví-tí-ún, ma ndetátú kuti-í ndúú ñúú.

¹² Jín tú'un yá'a n̄ini ná kuiñi n̄i'in ñayivi ndóo, ja kájandatu-i tiñu n̄i tá'ú Dios, te kákand̄ija-i nuu Jesús.

¹³ Te n̄i jini so'o-ri ñn tu'un ja ní ka'an jín-ri ichi ándívi. Chaá tu'un yá'a: Xáán ndatu taká nd̄iyi ja kúu in̄i nda'a máá Tatá Dios onde vina te n̄i-gá kua'an-yo. Jandáa, ch̄i ndetátú-i ja ní kasat̄iñu-i. Te tiñu-i-ún k̄i'in-ni jín-i, áchí Espiritu.

¹⁴ Te n̄i nde'é-ri. Te n̄i jini-ri ñn viko kuj̄jín. Te nuu vikó-ún kánchaá ñn I'a ja á kuní koo máá Sé'e chaá. Te ñú'un ñn corona oro xini-yá. Te t̄in-ya ñn jóso.

¹⁵ Te n̄i kenda inga ndajá'a-yá in̄i ve'e i, te kána jaa-ya xini I'a kánchaá nuu vikó: Kachi-i-ní jóso-ní, te ka'nu-ní. A n̄i jaá hora ka'nu-ní, ch̄i ja káa nuu ñú'un, a n̄i kuaan, áchí-ya.

¹⁶ Te I'a kánchaá nuu vikó, n̄i kachi-i-ni-ya jóso-ya iní ñuyívi. Te n̄i ndi'í ja káa nuu ñú'un n̄i ta'nu.

¹⁷ Te n̄i kenda tuku inga ndajá'a-yá in̄i ve'e i ja kánchaá in̄i ándívi. Te suni kándá'á-yá ñn jóso xaan.

¹⁸ Te n̄i kenda inga ndajá'a-yá nuu altar. Te ndíso tiñu-ya sikí ñú'un. Te n̄i kana jaa-ya xini ndajá'a t̄in jóso xaan: Kachi'í jóso xaan-ro, te nastútú-ró tikukú uva káa nuu ñú'un, ch̄i a n̄i kaj̄ichi, áchí-ya.

¹⁹ Te ndajá'a-ún, n̄i kachi'í-ya jóso xaan-ún in̄i ñuyívi. Te n̄i nastútú-yá tikukú káa nuu ñú'un. Te n̄i chúkú-yá tikukú-ún nuu taxín uva. Yúan kúu ñn tu'un yátá ndasa kití in̄i Dios.

²⁰ Te n̄i taxín uva-ún ichi yátá ñúú. Te in̄i nuu taxín-ún n̄i jika ñn yucha ññi ní jaá onde nuu ñú'un freno yu'u caballo. Te n̄i jika nátu'un un̄i ciento kilómetro.

15

Usia kue'e sandi'í-na

¹ Yuan-na te n̄i naa iní-ri n̄i nde'é-ri inga tuni ñá'nu ichi ándívi, kúu usia ndajá'a-yá kándiso usia kue'e sandi'í-na. Ch̄i nú n̄i jinu kue'e yá'a, te ma kití-ga in̄i Dios.

² Te suni n̄i jini-ri ñn nátu'un mar nátu'un vidrio ja ní saka nuu jín ñú'un. Te ñayivi ní kakundéé jín k̄iti-ún, jín ndosó-t̄i, jín tuni-t̄i, jín número s̄í'ví-tí, ká'in-i yu'u mar vidrio-ún. Te kát̄in-i yaá nání arpa Dios.

³ Te kájita-i yaa Moisés mozo Dios, jín yáa máa Lélú. Tiñu ñá'nu jín tíñu luu sá'a-ní, Tátá Dios. Máa-ní tñn taká poder. Ichi ndáa ichi ndóó kákuu ichi-ní. Te máa-ní kúu rey taká ñayivi ndóo.

⁴ Ndéja tú yú'ú ní te tú nákana jaa sí'ví-ní núsáa Tátá. Chì máa ñn ní kúu I'a ñ. Taká nación, chaá-i te chiñú'ún-i ní, chí ñ ndenda ndijin modo sándaá-ní. Achí-i.

⁵ Yúan-na te ñ nde'é-rí. Te ichi ándí'ví ní jini-ri ja núña cuarto ñ xáan íchi iní ve'e ñ, máa nú kenda tu'un ndaa.

⁶ Te iní ve'e ñ yúan, ñ kenda usiá ndajá'a kándiso-yá usiá kue'e xaán, te káñu'un-ya sá'ma kuijín kiyí, jín sánchijí oro káinu'ñi jika-yá.

⁷ Te ñn ja kúun kiti ñ ja'a-ti usiá ko'ó oro nuu ndí'usiá ndajá'a. Te ko'ó-ún ñú'un chítú nátu'un jín tú'un kití iní Dios, I'a chakú ñí káni ñí kuiá.

⁸ Te ñ ndii ncháa Dios jín fuerza-yá. Te ñu'ma-ún, ñ chítú ndí iní ve'e ñ. Te tú ní kúu kivi ni ñn ñayivi iní ve'e ñ-ún, chí onde ná ndí'í usiá kue'e ja kándiso ndí'usiá ndajá'a-yá.

16

Usiá ko'ó ñú'un tu'un kití iní Dios

¹ Te iní ve'e ñ-ún ñ kenda ñn tu'un jaa, ñ jini so'o-ri ñ ka'an jín ndí'usiá ndajá'a-yá: Kuángoyo, te kacha nuu-ró ndí'usiá ko'ó ja káñu'un tu'un kití iní Dios ná júngoyo siki ñúyivi, áchí.

² Te kua'an ndajá'a ñn, te ñ koyo-yá kó'ó-yá siki ñúyivi. Te ñayivi ja ncháa tuni kiti xáan-ún nuu, jín ja káchiñú'ún ndosó-ti, ñ kata'an-i ñn kue'e iní xaán.

³ Te ndajá'a úu, ñ koyo-yá kó'ó-yá nuu mar. Te ñ nduu-cha nátu'un niñi ndíyí. Te taká kiti káy'i chí mar, ñ kají'i-ti.

⁴ Te ndajá'a uní, ñ koyo-yá kó'ó-yá siki yúcha, jín siki taká sókó ndúcha, te ñ nduu-ni niñi.

⁵ Te ñ jini so'o-ri ñ ka'an ndajá'a ndúcha-ún: Tátá, I'a ñ kúu-ní, I'a ío vina, I'a ñ io sáa. Te I'a ndaa kúu-ní, chí ñ sándaá ndaa-ní taká tíñu yá'a,

⁶ chí ñayivi yá'a, ñ kajacha-i niñi cháa ndoo, jín niñi cháa kájani tu'un-ní, te vina ja'a-ní niñi ná kó'o-i. Te súan ná náko'o-i. Achí-yá.

⁷ Te ñ jini so'o-ri ñ ka'an inga tu'un onde altar. Jandáa, Tátá Dios, máa-ní tñn taká fuerza, máa-ní sándaá ndaa-ní, sándaá ndija-ní taká tíñu.

⁸ Te ndajá'a kúun, ñ koyo-yá kó'ó-yá siki ndikandii. Te ñ ni'in tíñu ndikandii-ún ja jín ñú'un te ka'mu taká ñayivi.

⁹ Te taká ñayivi, vasa súan ñ kakayu-i ja ní'ni xáan, ko tú ní kánakani iní-i, ni tú ní kánakana jaa-i Dios, chí sasua ñ kaka'an ndiva'a-i siki-yá ja ní ja'a-yá kue'e yá'a siki-í.

¹⁰ Te ndajá'a ú'un, ñ koyo-yá kó'ó-yá nuu mesa nuu tá'ú tíñu kiti xáan-ún, te nuu tá'ú-tí tíñu ñ kuña. Te taká ñayivi, ñ kanakaji yí'í-i yáa-í ja kájatú-i.

¹¹ Te ñ kaka'an ndiva'a-i siki Dios andí'ví, ja kájatú-i jín ja káta'an-i kue'e, ko ña tú ní kánakani iní-i tíñu ñ kasá'a-i.

¹² Te ndajá'a iñú, ñ koyo-yá kó'ó-yá siki yúcha ká'nu Eufrates. Te ñ ichi yúcha-ún, náva'a koo tu'a ichi kíkoyo rey, ichi núu kána ndikandii.

¹³ Te ñ jini-ri ja iní yu'u kóo ká'nu, jín yú'u kiti xáan, jín yú'u cháa jáni tu'un tú'ún, ñ kenda uní tachí kini nátu'un sa'va.

¹⁴ Chì tachí kini kákuu, te kásá'a tuni. Te kenda nuu taká rey ñuyivi, te stútú-ni-de ja kóo guerra kivi ká'nu máa Dios, I'a tñn taká poder.

¹⁵ Kuni so'o chí nchaá-ri nátu'un ñaku'ná. Xáan ndatu koo ñayivi ndíto, jín ja ndíto-i sa'ma-í, náva'a tú kaka víchí lí-í, te tú kuka nuu-í nuu sáva-ga-i, áchí-yá.

16 Te n̄i kasá'a tach̄i k̄ini ja ní kakutútú-de ñ̄n ndu'a ja núu yú'u hebreo nání Armagedón.

17 Te ndajá'a usiá, n̄i koyo-ya kó'o-yá ichi núu tachí. Te in̄i ve'e īi ándíví jín núu mesa tá'ú-yá tiñu n̄i kenda ñ̄n tu'un n̄i ka'an jaa: A n̄i kuu, áchí.

18 Yúan-na te n̄i ndeyu. Te n̄i n̄i'in. Te n̄i ka'an taja. Te n̄i taan xaan ñú'un ja ná té koo-ga onde kiv̄i ní tuu nuu cháa in̄i ñuyívi.

19 Te ñuu ká'nu-ún n̄i ndata sáva un̄i pedazo. Te n̄i ndua taká ñuu in̄i taká nación. Te n̄i nuku'un in̄i Dios ñuu ká'nu Babilonia ja kuá'a-ya kó'o já ñú'un tu'un kití xaan iní-ya ná kó'o ndi'i-i.

20 Te taká isla n̄i kajinu kája'an. Te taká yuku, tuká ndijin ín.

21 Te ichi ándíví ní jungoyo ñíñí ná'nu nátu'un uu xiko kilo ná ñ̄n ná ñ̄n. Te taká ñayívi, n̄i kaka'an ndiva'a-i sik̄i Dios ja sik̄i túndó'o ñíñí-ún, ch̄i ñ̄n tundó'o xaan ní kuu.

17

Kiv̄i xnáa-yá ñuu Babilonia

1 Yúan-na te n̄i chaá ñ̄n ja usiá ndajá'a-yá ja ní kandá'a usiá ko'o. Te n̄i ka'an-ya: Ña'an te ná stá'an-r̄i nuu-ro ndasa kundaa tiñu sik̄i ñá'an kuáxán ja kánchaa-ña núu ndúcha kuá'a,

2 ch̄i taká rey ñuyívi n̄i kasáténé-de jín ñá'an-ún. Te taká ja káxiukú iní ñuyívi n̄i kanajini jín tú'un kuáxán máa-ña, áchí-ya.

3 Te jín Espiritu n̄i jaka-ya rúu n̄i ja'an-r̄i onde nuu ñú'un té'é. Te n̄i jini-r̄i ñ̄n ña'an yóso-ña ñ̄n kití kuá'a. Te kití-ún, ndiso-t̄i kuá'a sí'ví tú'un ndiva'a. Te ío usiá xini-tí te ux̄i ndiki-tí.

4 Te ña'an-ún, ñú'un-ña sá'ma kuá'a jín sá'ma kuá'a tindi'í. Te suni ñú'un-ña oro, jín yúu lúu, jín perla. Te t̄in-ña ñ̄n ko'o oro ñú'un chítú jín tú'un ñáa, jín tú'un chá'an ja tiní in̄i-ña.

5 Te chaan-ña ncháa ñ̄n sí'ví, ñ̄n tu'un sa'í: Ñuu ká'nu Babilonia, náa ja kásáténé jín ja kásá'a tiñu ñáa in̄i ñuyívi yá'a, áchí.

6 Te n̄i jini-r̄i ña'an-ún ja najini-ña jín ñíñí ñayívi ndóo jín ñíñí ñayívi ní kaji'j ja sik̄i tú'un Jesús. Te n̄i naa xaan iní-r̄i n̄i nde'é-rí nuu-ña.

7 Yúan-na te n̄i ka'an ndajá'a-yá-ún: Naja náa iní-ro. Máa-rí kachi-r̄i nuu-ro tú'un sa'í ñá'an-ún, jín kití yóso-ña, kití ja ío usiá xini-tí te ux̄i ndiki-tí.

8 Te kití ní jini-ro, n̄i io-t̄i núu. Ko tú ío-t̄i vína. Te nana-t̄i k̄i-t̄i iní tunchi kúnú. Te k̄i'in-t̄i núu tá'nu ndatu-t̄i. Te taká ñayívi káxiukú iní ñuyívi, ja tú káyoso sí'ví-i nuu tutú chakú onde kiv̄i ní jukuiñi ñuyívi, naa iní-i nde'é-i nuu kití ja ní io-t̄i núu, te tú ío-t̄i vína, te koo-t̄i.

9 Te nú túu ndíchí ñ̄n cháa, ma kúu juku'un in̄i-de tu'un yá'a. Usiá xini-tí kákuu usiá yuku, te sik̄i yúku-ún kánchaa ña'an-ún.

10 Te suni kákuu usiá rey. Te u'un-de a n̄i kanaa-dé. ñ̄n-de ío. Te té chaá-ga inga-de. Te nú n̄i chaá-de, jínu ñú'ún ja yakú-ni kiv̄i kunchaa-de.

11 Te kití ja ní io núu te tú ío-t̄i vína, máa-tí kúu rey un̄a. Te ñ̄n tá'an ja ndí'usiá-de kúu-t̄i. Te k̄i'in-t̄i núu tá'nu ndatu-t̄i.

12 Te ndí'uxí ndiki ní jini-ro, kákuu ux̄i rey ja té tá'ú-ga-de tiñu. Ko máa-de jín kití-ún, tá'ú-de tiñu ñ̄n hora-ni.

13 Te rey-ún, ñ̄n núu-ni tu'un kájani in̄i-de. Te naku'a-a-de poder jín tiñu kándiso-de nuu kití.

14 Te kuatá'an-de jín máa Lélú. Te Lélú-ún, kundée-yá jín-de jíná'an-de, ch̄i Jito'o nuu taká jito'o kúu-ya, te Rey nuu taká rey kúu-ya. Te ñayívi ká'iin jín-yá kákuu ja á n̄i kana-ya xini-í, te a n̄i kaji-ya-í, te ñayívi kákandíja va'a kákuu-i, áchí-ya jín-rí.

15 Te n̄i ka'an-ga-ya: N̄i jini-ro ja kánchaa ña'an kuáxán-ún sik̄i kuá'a ndúcha. Te nducha kuá'a-ún kákuu ñayívi tiní ñuu, tiní nación, tiní yu'u.

16 Te ndí'uxí ndiki kíti ní jini-ro-ún, máá-de jíin kíti, chí koto u'u-de ña'an kuáxán-ún, te xnáa-dé-ña, te sávichí líi-dé-ña, te kaji-dé kuñu-ña, te ka'mu-de-ña jíin ñú'un.

17 Chí Dios, súan ni ská'an-ya-dé ja ñin núu-ni kájani ini-de, te nakua'a-de tiñu kándiso máá-de nuu kíti-ún. Te súan ná sá'a-de ja kúu ini máá-yá onde kiví skíkuu taká tu'un Dios.

18 Te ña'an ní jini-ro-ún kúu ñuu ká'nu ja tá'ú tiñu nuu taká rey ñuyívi.

18

1 Yuán-na te ni jini-ri ni kuun inga ndajá'a ní kii-ya íchi ándíví, ndíso téyí-yá poder. Te ni ndii ncháa nuu ñú'un jíin ndúa-yá.

2 Te ni ka'an jaa-ya: Ni naa ndíja Babilonia ñuu ká'nu. Te ni nduu ve'e kui'na. Yúan káxiukú taká tachí kíni. Suni yúan káxiukú ndívii tísaa chá'an já kájito u'u-yo-tí.

3 Chi taká ñayívi, nátu'un vino ni kaji'i-i ko'o já tiní xaan ini ñuu-ún. Te taká rey ñuyívi, ni kasáténé-de jíin-ña. Te cháa kájaan káxikó ini ñuyívi, ni sákúká-ña-dé jíin taká ndatíñu luu kaní ini máá-ña, áchí-ya.

4 Te ni jini so'o-ri inga tu'un ichi ándíví, ja ní ka'an: Kuxio nuu-ña jíná'an-ró, chí ñayívi máá-rí kákuu-ró, te ma kivi nduu-ro jíin kuáchi-ña, náva'a tú ta'an-ro kué'e ta'an-ña.

5 Chi kuáchi-ña a ni jaa xiko onde andíví, te ni nuku'un ini Dios ja sá'a-ña tíñu ñáá.

6 Cha'u nuu-ña, nátu'un ni ja'a-ña núu sáva-ga-i. Te kaa-ga kua'a-ró núu-ña nú ndasa káa tiñu ni sá'a máá-ña. Te ini ko'o já ní ja'a-ña ní kaji'i-i, suni ini-ún ná káa nuku'un ko'o-ña.

7 Nátu'un ni sátyíí-ña máá-ña, te ni sá'a-ña tiní kuáchi, suni súan ku'a xndó'o-ró-ña já ndé'e-ña. Chí áchí-ña jíin máá-ña: Máá-rí kúu ña'an tá'ú tíñu, nasu ñá'an viuda kúu-ri, te ma ndé'e kuti-rí, áchí-ña.

8 Ja yúan nú ñin kiví te kii tundó'o siki-ña. Kuu ndiyi, nde'e kó'ó-ña, kii tama, te nduxia-ña jíin ñú'un. Chí ni'in téyí káa máá Tatá Dios, I'a sánda tiñu-ña. Achí.

9 Te taká rey ñuyívi já ní kajika téné-de jíin-ña te ni kaichaku kúká-de jíin-ña, nde'e-de te kana jíkó'ó-de ja'a-ña kiví kuní-de ja kána ñu'ma kayu-ña.

10 Te kuiñi jíká-na-de ja yú'ú-de siki já kayú-ña. Te ka'an-de: Xáan ndá'ú ni kuu ñuu Babilonia, vasa ñuu ká'nu kúu-ró núu. Ko nuu ñin hora te ni cháa juicio siki-ro.

11 Te taká cháa kájaan káxikó ini ñuyívi, nde'e-de te kana jíkó'ó-de ja'a-ña. Chí tuká ni ñin ja kuáan tiñu xikó-de.

12 Ndatíñu kúya'u kákuu oro, plata, yuu lúu, perla, sa'ma fino jíin sá'ma kuá'á tándíí, sa'ma tándu'á jíin sá'ma kuá'á, taká yunu vixí, ndatíñu marfil jíin ndatíñu yunu lúu, cobre jíin káa jíin yúu ndáva.

13 Canela, jíin jí'o, susiá já'an xiko asun jíin susiá ua jíin susiá kutú, vino, aceite, yuchi fino, trigo, xndiki, rií, caballo, jíin carreta, jíin mozo sátiñu sáni, jíin ñayívi.

14 Ndatíñu ja ní ndio ini-ro, a ni kuxio kua'an, te taká ndatíñu fino máá-ró jíin ndatíñu luu-ró, a ni naa, te ma nani'in kúti-gá-ro, áchí.

15 Te taká cháa kájaan káxikó ndatíñu yá'a, ja ní kakuu kúká-de siki-ña, kuiñi jíká-na-de nuu-ña ja káyu'ú-de tundó'o ta'an-ña. Te nde'e-de te kana jíkó'ó-de.

16 Te ka'an-de: Xáan ndá'ú ni kuu ñuu ká'nu yá'a. Ni ñu'un-ña sá'ma fino jíin já kuá'á, jíin já ndí'í. Te ni ñu'un-ña oro jíin yúu lúu, jíin perla.

17 Ko nuu ñin hora te ni naa íi taká ndatíñu kúká yá'a. Achí-de. Te taká cháa xín barco, jíin taká cháa jíká jíin barco, jíin cháa jíká nuu mar, jíin taká ja kásatiñu nuu mar, ni ka'in jíká-na-de.

18 Te ni kajini-de ñu'ma ja kayú-ña. Te ni kakana jaa-de: Ndé inga ñuu kúu ja kétá'an jíin ñúu ká'nu yá'a, áchí-de.

¹⁹ Te *n̄i* *k̄achu'un-de* *tikacha* *ñú'un* *xiní-dé*. Te *n̄i* *kande'e-de* *n̄i* *kakana* *jí'kó'ó-de*: *Xáán* *ndá'ú* *n̄i* *kuu* *ñuu* *ká'nu* *yá'a*. *Chi* *ta'ká* *cha* *n̄i* *kañava'a* *barco*, *n̄i* *kakuu* *kúká-de* *jín* *táká* *ndatíñu* *ya'u* *ñáva'a-ña*. Te *nuu* *ñin* *hora* te *n̄i* *tucha* *ii*.

²⁰ *Ná* *ndúvatu* *ini-ro* *já* *ní* *ta'an-ña*, *róo* *andíví*, *jín* *táká* *róo* *ñayivi* *ndóo*, *cha* *apóstol*, *jín* *cháa* *kájani* *tú'un* *Dios*. *Ch̄i* *Dios* *n̄i* *nani'in* *tá'an-ya* *jín-ña* *já* *sikí* *róo*. *Achí-de*.

²¹ *Yúan-na* te *ñin* *ndajá'a* *ní'in*, *n̄i* *tiin-ya* *ñin* *yuu* *nátu'un* *ñin* *yosó* *ká'nu*. Te *n̄i* *skána-ya* *núu* *mar*. Te *n̄i* *ka'an-ya*: *Súan* *n̄i'in* *tuncháa* *Babilonia* *ñuu* *ká'nu*, te *m̄a* *núkuiñi* *kuti-gá*.

²² Te *m̄a* *kúni* *so'o-ga-ro* *ndusú* *ya* *cha* *káchaa*, *ni* *cha* *jíta*, *ni* *cha* *kátivi* *xkuili* *jín* *corneta*. Te *m̄a* *ní'in-gá-ro* *ní* *ñin* *cha* *sá'a* *ta'ká* *ndatíñu*, *ni* *ja* *ní'in* *molino* *m̄a* *kúni* *so'o* *kuti-gá-ro*.

²³ Te *m̄a* *ndíi* *ncháa-ga* *nuu-ro* *jín* *ndúa* *linterna*. Te *m̄a* *kúni* *so'o-ga-ro* *ka'an* *yii* *jín* *ñásíí*. *Chi* *cha* *kájaan* *káxikó* *núu-ro*, *cha* *kákuñá'nu* *ini* *ñuyivi* *ní* *kakuu-de*, te *jín* *tíñu* *ñáva'a* *n̄i* *xndá'ú-ro* *ndívii* *ñáyivi*.

²⁴ Te *nuu-ña* *n̄i* *ndenda* *niñi* *cháa* *n̄i* *kajani* *tú'un* *Dios*, *jín* *niñi* *ñáyivi* *ndóo*, *jín* *niñi* *táká* *ñayivi* *ní* *kaja'ni-í* *ini* *ñuyivi* *yá'a*. *Achí-ya*.

19

K̄ivi nákana jaa-i Dios ini andíví

¹ *Yúan-na* te *n̄i* *jini* *so'o-ri* *n̄i* *kuvaa* *ñin* *ñayivi* *kuá'a* *íchi* *ándíví*, *ja* *ní* *kaka'an-i*: *Xáán* *va'a* *Dios*. *Ná* *nákana* *jaa-yó-yá*. *Ná* *ká'an* *jíñú'ún-yó* *jín-ya*, *chi* *n̄i* *nama-ya* *yóo* *jín* *fuerza-ya*.

² *Ch̄i* *sánda* *va'a-ya* *jín* *tú'un* *nda*. *N̄i* *nakuxndí-ya* *sikí* *ñá'an* *kuáxán-ún*, *ja* *ní* *stívi-ña* *ñuyivi* *jín* *tú'un* *tiin* *ini-ña*. Te *n̄i* *nani'in* *tá'an-ya* *jín-ña* *já* *ní* *jacha-ña* *niñi* *mozo-ya*, *áchí-i*.

³ Te *inga* *jínu* *n̄i* *kaka'an-i*: *Xáán* *va'a* *Dios*, *ch̄i* *ñu'm̄a* *kayú-ña-ún*, *kána-ni* *ñí* *káni* *ñí* *kuiá*, *áchí-i*.

⁴ Te *ndí'okó* *kuun* *cháa* *ñá'nu* *jín* *ndíkúun* *kíti* *n̄i* *kajukuiñi* *jítí-de* *nuu* *ñú'un*. Te *n̄i* *kachiñú'ún-de* *Dios* *ja* *káncha-ya* *mesa* *tá'ú-yá* *tiñu*. Te *n̄i* *kaka'an-de*: *Amén*, *xáán* *va'a* *Dios*, *áchí-de*.

⁵ Te *onde* *nuu* *mesa-ún* *n̄i* *ka'an* *ñin* *tú'un*: *Táká* *róo* *mozo* *Dios* *máa-yó*, *jín* *róo* *ja* *káandatu* *nuu-yá*, *kúu* *lúlí* *kúu* *ñá'nu-ró*, *ná* *nákana* *jaa-ró-yá*, *áchí*.

⁶ Te *n̄i* *jini* *so'o-ri* *nátu'un* *káka'an* *ñayivi* *kuá'a*, *nátu'un* *ní'in* *kua'a* *ndúcha*, *xí* *nátu'un* *ká'an* *taja*: *Xáán* *va'a* *Dios* *máa-yó*, *ch̄i* *tá'ú-yá* *tiñu* te *tiin-ya* *táká* *poder*.

⁷ *Ná* *kúsi* *xáan* *iní-yo*. Te *ná* *nákana* *jaa-yó-yá*. *Ch̄i* *a* *n̄i* *ja* *kivi* *tánda'a* *máa* *Lélú*. Te *ñásíí-ya*, *a* *íó* *tú'a-ña*.

⁸ Te *n̄i* *ní'in-ña* *tú'un* *ja* *kú'un-ña* *sá'ma* *fino* *ja* *ndóo* *íó* te *ndíi* *ncháa*. *Ch̄i* *sa'ma* *fino-ún* *kákuu* *tiñu* *nda* *n̄i* *kasá'a* *ñayivi* *ndóo*, *áchí*.

⁹ Te *n̄i* *ka'an* *ndajá'a-yá-ún* *jín-rí*: *Chaa* *tú'un* *yá'a*: *Xáán* *ndatu* *kákuu* *ñayivi* *ní* *kana-ya* *xiní-í* *ja* *ná* *kíngoyo-i* *nuu* *íó* *xini* *tánda'a* *máa* *Lélú*, *áchí-ya*. Te *n̄i* *ka'an-ga-ya* *jín-rí*: *Yá'a* *kúu* *tú'un* *nda* *n̄i* *ka'an* *Dios*, *áchí-ya*.

¹⁰ Te *n̄i* *jukuiñi* *jítí-rí* *nuu* *já'a-yá* *ja* *chíñú'ún-rí-ya* *núu*. Te *n̄i* *ka'an-ya* *jín-rí*: *M̄a* *sá'a-ró* *súan*. *Ch̄i* *suní* *mozo-ya* *kúu-ri* *jín-ró* *jín* *ñaní-ro* *já* *kájani* *nda* *tú'un* *Jesús*. *Ná* *chíñú'ún-ró* *máa* *Dios*, *áchí-ya*. *Ch̄i* *tú'un* *n̄i* *ka'an* *nda* *Jesús* *kúu* *modo* *jáni-yó* *tú'un-ya*.

I'a skíkuu tú'un jín I'a ká'an ndaa

¹¹ Te *n̄i* *jini-ri* *ja* *núña* *andíví*. Te *n̄i* *kenda-ni* *ñin* *caballo* *kujín*. Te *I'a* *yóso-tí*, *nání-yá* *I'a* *nda*, *I'a* *skíkuu*. Te *jín* *tú'un* *nda* *sánda* *nda-ya* te *kuatá'an-ya*.

¹² Te *nduchi-yá* *káa* *nátu'un* *yáa* *ñú'un*. Te *xiní-yá* *ñú'un* *kua'a* *corona*. Te *yóso* *ñin* *sí'ví* *já* *ní* *ñin* *tú* *juku'un* *ini*, *ch̄i* *máa-ni* *máa-yá* *jini*.

¹³ Te *yúsukun-yá* *ñin* *tikachí* *niñi*. Te *nání-yá* *tú'un* *Dios*.

14 Te ñin tikun'ni andívi, ni kandikin-de-ya kája'an-de jíin-ya káyoso-dé caballo kuíjín. Te káñu'un-de sa'ma fino xaan ja ío ndoo te kiyi.

15 Te yu'u-ya kenda ñin machete xaan, náva'a jíin machete-ún stují-ya taká ñayivi. Te tá'ú-ya tiñu nuu-í jíin bastón kaa. Te kuañu-ya sikí uva kaxin-ya. Yuán kúu ja kití iní Dios, I'a tñin taká poder.

16 Te nuu tikachí-ya jíin núu sá'nda-ya yóso sí'ví yá'a: Rey nuu taká rey, te Jito'o nuu taká jito'o, áchí.

17 Te ni jini-ri ñin ndajá'a ja kándii-ya núu ndíkandii, te ni kana jaa-ya jíin taká tisaa kándéché sáva andívi: Ña'an te ndutútú-ró núu kúxini-ró sá'a Dios ñá'nu,

18 náva'a kee-ro kúñu rey jíin capitán, jíin kúñu chaa ni'in, jíin kúñu caballo jíin cháa káyoso-tí, jíin kúñu taká-ga ñayivi ja kájika ndicha-na jíin ja kákuu mozo, ja lúli jíin ja ñá'nu, áchí-ya.

19 Te ni jini-ri nuu máa kiti xaan-ún jíin núu taká rey ñuyivi, ni kakutútú-de jíin soldado-de ja kuátá'an-de jíin I'a yóso caballo kuíjín jíin taká soldado-ya.

20 Te kiti xaan-ún kua'an-ti preso jíin cháa ni jani tu'un tú'ún ja ní sá'a kua'a-dé tuni nuu-tí, te jíin tuni-ún ni xndá'ú-de ñayivi ní káki'in tuni kiti-ún jíin ja ní kachiñú'ún ndosó-ti. Ndúu chaa yá'a, ni kenda-de kua'an chakú-de nuu laguna ñu'un ja kayú jíin azufre.

21 Te sava-ga chaa-ún ni kaji'i-de jíin machete ja kenda yu'u I'a yóso caballo kuíjín. Te taká tisaa, ni kanda'a chii-ti ní kayee-ti kuñu-de jíná'an-de.

20

Tu'un sikí mil kuia jíin juicio sikí ku'na

1 Te ni jini-ri ja íchi andívi ní kuun ñin ndajá'a tñin-ya ndákáa tunchi kúnú xaan, jíin ñin cadena ká'nu.

2 Te ni katñin-ya koo ká'nu, koo áná'án, kiti kúu kui'na Satanás. Te ni ju'ni-ya-ti ja ná kúnu'ni-ti mil kuia.

3 Te ni skívi-ya-ti kua'an-ti tunchi kúnú. Te ni jasú-ya-ti. Te ni sákútu-ya sikí-ti, jíin sello, náva'a tuká xndá'ú-ga-ti taká nación. Chi onde ná jínu mil kuia, yúan-na te jínu ñú'ún ja ndají núndaa-ga-ti.

4 Te ni jini-ri tñi mesa. Te chaa káxiukú mesa-ún kákuu ja sánda tiñu. Te suni ni jini-ri añu ñayivi ní kaxiti xiní-í, sikí ja ní kajani ndaa-i tu'un Jesús jíin tú'un Dios, ni tú ní kachiñú'ún-i kiti-ún ni ndoso-ti, ni tú ní kájatá'ú-i tuni-ti kunchaa chaan-í, ni iní nda'a-í. Te ni kanachaku-i. Te ni katá'ú-i tiñu jíin Cristo ñin mil kuia.

5 Ñayivi yá'a kákuu ja náchaku xna'an-ga. Ko sava-ga ndiyi-ún, tú ní kánachaku-i onde ná jínu mil kuia.

6 Xáán ndatu koo ñayivi ndoo ja náchaku-i xna'an-ga. Ma kúu-i vuelta uu, chi sua nduu-i sutu nuu Dios jíin núu Cristo, te tá'ú-i tiñu jíin-ya mil kuia.

7 Te onde ná jínu mil kuia-ún, te ndaji Satanás nuu kándeé preso.

8 Te kenda xndá'ú nación ká'io ndíkúun lado ñuyivi, ñuu Gog jíin ñuu Magog, náva'a stútú ñayivi ja kuátá'an-í. Te koo kua'a xaan-í natu'un ñiti yú'u mar.

9 Te ni chakoyo-i onde ñí ñuyivi. Te ni kajikó ndúu-i nuu ká'jin taká ñayivi ndoo jíin ñuu ja maní-í jíin. Ko Dios ni skúun-ya ñu'un ichi andívi. Te ni kanduxia-i.

10 Te kui'na ja ní xndá'ú ñayivi-ún, ni skée-ya kuá'an nuu laguna ñu'un ja kayú jíin azufre. Te suni yúan kándeé kiti xaan-ún jíin cháa ni jani tu'un tú'ún. Te yúan ndo'o-de ndúu ñúu ñí káni ñí kuia.

Tu'un mesa ká'nu kuíjín andívi

11 Te n̄i jini-ri ñn mesa ká'nu kuíjín, jíin I'a kánchaa mesa-ún. Te nuu máá I'a-ún n̄i kuxio ñuyívi jíin ándíví. Te tuká ní ní'in núu kúxiukú.

12 Te n̄i jini-ri taká ndiyi, ja ñá'nu ja lúlí, ká'jin-i nuu Dios. Te n̄i juña-ya taká libro. Te suni n̄i juña-ya ingá tutu nání libro chakú. Te n̄i sánda-ya tíñu ndiyi-ún jíiná'an-i, nú ndasa káa tu'un yóso núu tutú-ún, ná ñn ñn tíñu n̄i kasá'a-i.

13 Te nducha mar, n̄i nakua'a-cha ndiyi ká'jin chji-cha. Te kue'e jíin infierno, n̄i kanakua'a ndiyi ja kátin. Te n̄i kakunda-ya kuachi-i ná tíñu n̄i kasá'a ñn ñn-i.

14 Te n̄i skée-ya infierno jíin kué'e kája'an nuu laguna ñu'un. Ya'á kúu modo kuu-i vuelta uu.

15 Te ñayívi tú ní ndénda sí'ví-i nuu libro chakú, te n̄i skána-ya-í kua'an-i nuu laguna ñu'un.

21

Ñuyívi jáá jíin ándíví jáá

1 Yúan-na te n̄i jini-ri ñn andíví jáá jíin ñn ñuyívi jáá. Ch̄i andíví xnáñúú jíin ñuyívi xnáñúú ní nda'va. Te tuká mar n̄i ío.

2 Te máá-rí Juan n̄i jini-ri ñuu ñi já kúu ñuu Jerusalén jáá, ja ní kuun ichi ándíví ní kenda nuu Dios. Te ío tu'a nátu'un ñn ñasí'í ja ío tu'a-ña tánda'a-ña jíin yí-ñá.

3 Te ichi ándíví ní jini so'o-ri ñn tu'un n̄i ka'an jaa: Vina te ncháa ve'e Dios jíin ñayívi. Te kunchaa-ya jíin-i. Te kuu-i ñayívi máá-yá. Te máá-yá, kuu-ya Dios máá-i te kunchaa-ya jíin-i.

4 Te nakua'a Dios taká nducha núu-í. Te ma kúu kuti-gá-i. Te tuká koo ja ndúku'á in̄i-i, ni ja ndé'e-i, ni ja jatú-i, ch̄i a n̄i nda'va-ya tíñu xnáñúú. Achí.

5 Te n̄i ka'an I'a kánchaa mesa-ún: Kuni so'o-ró, ch̄i ruu nasajáá-rí taká ndatíñu, áchí-ya. Te n̄i ka'an-ga-ya jíin-rí: Chísó tú'un yá'a, ch̄i taká tu'un yá'a, tu'un ndaa tu'un ndija kúu, áchí-ya.

6 Te n̄i ka'an-ya jíin-rí: A n̄i kuu. Máá-rí kúu nátu'un letra Alfa jíin letra Omega, nuu kéjá'á jíin núu ndí'í. Te ñayívi jichí nducha, ku'a-ri sókó ndúcha chakú ko'o sáni-i.

7 Te cha kundéé, ni'in tá'u-dé taká ndatíñu, te kuu-ri Dios máá-de, te máá-de kuu-de se'e-ri.

8 Ko ñayívi já káyú'ú ja tú kákandíja, ja káchá'an, ja kája'ni ndiyi, ja kásá'a téné, ja kátí'vi, ja kachiñú'ún ndosó, jíin taká ja káka'an tu'un tú'ún, ñayívi yá'a kuiñi-i nuu laguna ñu'un nuu kayú jíin azufre. Súan kuu-i vuelta uu.

9 Yúan-na te ñn ndajá'a já usiá-ya ní katin usiá ko'o já ñu'un ndí'usiá kue'e sandí'í-na, n̄i cha-ya núu-rí. Te n̄i ka'an-ya jíin-rí: Ña'an, te ná stá'an-ri ñn ña'an núu-ro já kúu ñasí'í máá Lélú, áchí-ya.

10 Te jíin máá Espiritu n̄i jaka-ya rúu n̄i ja'an-ri xin̄i ñn yuku súkún ká'nu. Te n̄i stá'an-ya ñúu ñi Jerusalén nuu-rí ja kúun vai ichi ándíví ondé nuu Dios.

11 Ndíso ndua Dios. Te ndí ncháa nátu'un yuu lúu, nátu'un yuu kuí ndí'í, te ndí ní'ni nátu'un vidrio.

12 Te ñáva'a ñn nama ñúu ká'nu súkún. Te suni ñáva'a ux̄i uu yuxé'é. Te yuxé'é-ún ká'jin ux̄i uu ndajá'a-yá. Te yuxé'é-ún káyoso sí'ví ndí'uxí uu tata se'e Israel.

13 Ichi núu kána ndikandii ío un̄i yuxé'é. Ichi norte ío un̄i yuxé'é. Ichi sur ío un̄i yuxé'é. Ichi núu kée ndikandii ío un̄i yuxé'é.

14 Te nama ñúu-ún, ñáva'a ux̄i uu cimientó. Te sik̄i yúan yóso ux̄i uu sí'ví ndí'uxí uu apóstol máá Lélú Dios.

15 Te ndajá'a ká'an jíin-rí-ún, t̄in-ya ñn vara oro ja chíku'a'á-ya ñúu, jíin taká yuxé'é, jíin namá ñúu.

16 Te ñn ñuu ío kuun jiki kúu. Te ñn núu-ni ja káni jín já jichá. Te ni chikua'á-ya ñúu jín vara-ún, te ni jinu uu mil kuun ciento kilómetro, ja káni, jín já jichá, jín já súkún, ñn núu-ni kúu.

17 Te suni ni chikua'á-ya namá ñúu-ún. Te ni jinu ñn ciento uu xiko kuun yíki ku'a chaá, ja súni ku'a ndajá'a-yá kúu.

18 Te nama ñúu-ún kúu yuu kuí ndí'í. Te ñuu kúu máá nían oro, natu'un vidrio ndí'ni.

19 Te cimientu ñuu-ún, ni kukútu jín táka yuu lúu. Ja xnáñúu kúu yuu kuí ndí'í. Ja uu kúu yuu nchaá kuí. Ja uní kúu yuu nchaá pinto. Ja kúun kúu yuu kuí.

20 Ja ú'un kúu yuu pinto. Ja ínú kúu yuu kuá'a pinto. Ja usiá kúu yuu kuí méku. Ja uná kúu yuu kuí ncháá. Ja ñn kúu yuu kuáán. Ja uxí kúu yuu kuí kuíjín. Ja uxí ñn kúu yuu color naranja. Te ja uxí uu kúu yuu ndí'í.

21 Te ndí'uxí uu yuxé'é-ún kákuu uxí uu perla, ja ñn yuxé'é, te ñn perla. Te nuyá'u ñuu-ún kúu máá nían oro ja ndí'ni natu'un vidrio.

22 Te tú ní jiní-ri ve'e ij iní ñuu, chi ve'e ij ñúu-ún kúu máá Dios, I'a tñn taká poder jín máá Lélú.

23 Te ñuu-ún, tú nini ndikandii ni yoo ja stúun, chi ndua máá Dios ndí'ni ncháa, te máá Lélú kúu lámpara.

24 Te ñayivi ní kakaku, kaka kuu-i jín ndúa ñú'un-ún natu'un jín lámpara. Te taká rey ñuyivi, kikoyo-de ñuu-ún jín táka ndatiñu luu-de, te ka'an jínú'un-de jín-yá yúan.

25 Te yuxé'é ñúu-ún, ma nandasu kuti já ío-ni ndúu, te ma koo-ga akuáa yúan.

26 Te ini ñuu-ún kinchaka-de taká ndatiñu luu jín ndatiñu jínú'un ío ini ñuyivi.

27 Te ini ñuu-ún ma ndí'ni kuti ní ñn ñayivi chá'an, ni ja sá'a tiñu ñáa, ni ja ká'an tu'un tú'un, chi máni máá-ni ñayivi já káyoso sí'vi-i nuu libro chakú máá Lélú.

22

1 Yúan-na te ni stá'an-ya ñn yucha nducha chakú nuu-ri. Te ndí'ni-chá. Te kána-cha núu mesa tá'ú tiñu Dios jín máá Lélú.

2 Te jika-cha sáva ma'ñú nuyá'u ñuu-ún. Te ndúu lado yucha, ká'jin yunu chakú, ja já'a uxí uu nuu ndé'e, ndita'an yoo kúun nde'e. Te nda'a yúnu-ún kákuu ja sá'a tana táka ñayivi.

3 Te tuká koo ni ñn tu'un tásí, chi mesa tá'ú tiñu Dios jín Lélú kúnchaa ini ñuu-ún. Te mozo-ya, kuatiñu-i nuu-yá jíná'an-í.

4 Te kuni-i nuu-yá. Te koso sí'vi-yá chaan-í.

5 Te ma koo kuti-ga akuáa yúan. Te tuká kájinu ñú'un-i ja stúun luz, ni ja stúun ndikandii. Chi máá Tatá Dios, stúun-ya núu-í. Te tá'ú-i tiñu ní káni ní kuiá.

Taká tiñu ja kánúu cháa yachi

6 Te ni ka'an-ga-ya jín-ri: Tu'un ndaa tu'un ndija kúu tu'un yá'a. Te máá Tatá Dios, Jito'o chaá ndoo ja ní kajani-de tu'un-ya, ni táji-yá ndajá'a-yá náv'a stá'an-ya núu mozo-ya táka tiñu ja kánúu cháa yachi.

7 Te jandaa ja ncháa yachi-ri. Achí-ya. Xáán ndatu ñayivi skíkuu tu'un ká'an tutu yá'a.

8 Te ruu Juan kúu ja ní jini so'o-ri te ni jini-ri taká tiñu yá'a. Te nuu ní ndí'ni ni jini so'o-ri, jín já ní ndé'é-ri, te ni jukuiñi jítí-ri nuu já'a ndajá'a I'a ni stá'an taká tu'un yá'a nuu-ri, ja chíñú'un-ri-ya núu.

9 Te ni ka'an-ya jín-ri: Ma sá'a-ró súan, chi ruu, suni mozo-ni kúu-ri jín-ró, jín ñani-ro já kajani tu'un Dios, jín ñayivi káskíkuu tu'un ká'an tutu yá'a. Sua ná chíñú'un-ró máá Dios, achí-ya.

10 Te ni ka'an-ga-ya jín-ri: Ma kasú-ro tú'un ká'an tutu yá'a, chi a ni kuyani kivi.

11 Ñayivi sá'a tiñu ñáá, ná kúkuu-i jíin tíñu ñáá-ún. Ñayivi káchá'án, ná kéndoo chá'án-i. Ñayivi sá'a tiñu va'a, ná kúkuu-i jíin tíñu va'a-ún. Te ñayivi ndóo, ná kúkuu-ga-i jíin tú'un ndoo.

12 Kuni so'o, chi nchaa yachi-ri, te kii ya'u jíin-rí, náva'a kua'a-ri ya'u in in-i ndasa tiñu ni kasá'a-i.

13 Máa-rí kúu nátu'un letra Alfa jíin letra Omega, nuu kéjá'á jíin núu ndí'i, ja xnáñúú jíin já sándi'i-na. Achí-ya.

14 Xáán ndatu ñayivi skíkuu tiñu ni tá'ú-yá, náva'a ni'in tá'u-í ja-i nuu yúnu chakú, te kivi koyo-i ichi yúxe'é iní ñuu-ún.

15 Ko yata vé'e kuiñi ti'ina, jíin já kásá'a tiñu ñavá'a, jíin já tiní iní, jíin já kája'ni ndíyi, jíin já kachiñú'ún ndosó, jíin táká ja kúsi iní xndá'ú tá'an.

16 Máa-rí kúu Jesús ja ní tájí-rí ndajá'a-rí kujaa nuu-ro jíná'an-ró, náva'a kani ndaa-ya tú'un taká tiñu yá'a nuu tíku'ni kákandíja. Máa-rí kúu nátu'un yo'o já kúu tata David. Te suni kúu-ri nátu'un tiñuú xíní já ndíi ndáxin tíkuáan-na.

17 Te máa Espiritu jíin ñá'an tánda'a káka'an: Ña'an-ní, áchí. Te ñayivi jíni so'o, ná ká'an-i: Ña'an-ní, achí-i. Te ñayivi jichí nducha, ná kii-i. Te ñayivi kuní, ná kó'o sáni-i nducha chakú.

18 Te ká'an xa'an-rí nuu táká ñayivi jíni so'o tu'un ká'an tutu yá'a: Nú ndé in ñayivi ná chísó-ga-i nuu tú'un yá'a, te Dios, chísó-yá tundó'o yóso núu tutú yá'a sikí-í.

19 Te nú ndé in ñayivi kuánchaa-i yakú tu'un ja ká'an tutu yá'a, te Dios kuanchaa-ya tá'u-í ja yí'i nuu libro chakú, jíin iní ñuu ii, sikí tú'un ja yóso núu tutú yá'a.

20 Súan ká'an I'a ká'an ndaa taká tu'un yá'a: Jandaa ja nchaa yachi-ri, áchí-ya. Súan ná kóo Amén. Ña'an-ní Táta Jesús.

21 Tu'un luu ío iní máa Jító'o-yo Jesucristo ná kóo jíin táká-ro jíná'an-ró. Amén.